શ્રી વીતરાગાય નમઃ

શ્રી જૈન જ્ઞાન સાગર

[સામાયિક પ્રતિક્રમણ અર્થ સાથે, જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના થોકડાઓ, સ્તુતિઓ, સ્તવનો અને ઔપદેશિક કાવ્યોનો સંગ્રહ]

પ્રકાશક :

ચંપકલાલ વીરજીભાઈ મહેતા

ઠે બીપીનકુંજ, પારસી અગીયારી પાછળ,

જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

કિંમત : સદુપયોગ

પ્રકાશક :
ચંપકલાલ વીરજીભાઈ મહેતા
જામનગર

ઈ. સ. ૧૯૮૨
વીરસંવત ૨૫૦૮
વિ. સ. ૨૦૩૮

આ પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું :–

ચંપકલાલ વીરજીભાઈ મહેતા
ઠે બીપીનકુંજ, પારસી અગીયારી પાછળ,
જામનગર (સૌરાષ્ટ્ર)

મુદ્રક . જયંતિલાલ મણીલાલ શાહ, ધી નવપ્રભાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,
નોવેલ્ટી સીનેમા પાસે, ઘીકાંટા રોડ, અમદાવાદ–૧.

મંગલ સ્તોત્રો

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

અર્હન્તો ભગવન્ત ઈન્દ્રમહિતા સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિસ્થિતા,
આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરા: પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા:
શ્રી સિદ્ધાન્ત-સુપાઠકા મુનિવરા, રત્નત્રયારાધકા:
પંચૈતે પરમેષ્ઠિન: પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ નો મંગલમ્ ૧
બ્રાહ્મી ચન્દનબાલિકા ભગવતી, રાજીમતી દ્રૌપદી,
કૌશલ્યા ચ મૃગાવતી ચ સુલસા, સીતા સુભદ્રા શિવા;
કુન્તી શીલવતી નલસ્ય દયિતા, ચૂલા-પ્રભાવત્યપિ,
પદ્માવત્યપિ સુન્દરી પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ નો મંગલમ્ ૨
વીર: સર્વસુરાસુરેન્દ્ર-મહિતો, વીરં બુધા: સંશ્રિતા,
વીરેણાભિહત: સ્વકર્મનિચયો, વીરાય નિત્યં નમ:
વીરાત્તીર્થમિદં પ્રવૃત્તમતુલં, વીરસ્ય ઘોરં તપો,
વીરે શ્રી ધૃતિ કીર્તિ-કાન્તિનિચય, શ્રી વીરભદ્રં દિશ. ૩

× × ×

અર્હન્તો મંગલં નિત્યં, સિદ્ધા જગતિ મંગલં,
મંગલં સાધવા સર્વે, જૈનધર્મોઽસ્તુ મંગલ.
મંગલં ભગવાન્ વીરો, મંગલં ગૌતમ: પ્રભુ,
મંગલં સ્થૂળભદ્રાદ્યા, જૈનધર્મોઽસ્તુ મંગલમ્
સર્વમંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણ-કારણં,
પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈન જયતુ શાસનમ્ ૫
અજ્ઞાન તિમિરાન્ધાનામ્, જ્ઞાનાંજન શલાકયા,
નેત્ર મુન્મિલિતં યેન, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમ: ૬
સંસાર-દાવાનલ-દાહ-નીરં, સમ્મોહ-ધૂલી-હરણે સમીરમ્,
માયારસાદારણ-સાર-સીરં, નમામિ વીરં ગિરિરાજ ધીરમ્ ૭

પ્રકાશકનું નિવેદન

—o—

અમારા ધર્માનુરાગી સ્વ પૂજ્ય પિતાશ્રી વીરજીભાઈ રાયચંદ મહેતા, સ્વ પૂજ્ય માતુશ્રી રંભાબાઈ વીરજીભાઈ મહેતા તથા સ્વ લઘુ બંધુ રસીકલાલ વીરજીભાઈ મહેતાના સ્મરણાર્થે આજથી આઠ વર્ષ પહેલા આ પુસ્તક "જ્ઞાન સાગર"ની પ્રથમ આવૃત્તિ અમે ઘણી જ ઓછી કિંમતે (જ્ઞાન પ્રચારાર્થે) પ્રગટ કરેલી તે આવૃત્તિ તો એક બે વર્ષના ગાળામાં જ વેચાઇ ગઇ હજુ પણ તત્ત્વ જિજ્ઞાસુ ભાઇ બહેનોની ઘણી જ માગણી હોવાથી જ્ઞાન પ્રચાર માટે અમે આ નવી (બીજી આવૃત્તિ) થોડા ઘણા વિષયોની ફેરફારી અને જરૂરી નવા વિષયો સાથે પ્રગટ કરીએ છીએ અમને આશા છે કે આપણો વિશાળ સ્થાનકવાસી જૈન સમાજ આ પુસ્તકનો સારો એવો લાભ લેશે અને પોતાના તત્ત્વ જ્ઞાનમાં અભિવૃદ્ધિ કરશે

વીતરાગ વાણીના પ્રચારની તેમજ જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના ફેલાવાની તેઓની જે ઉત્સુકતા હતી તે સદ્‌વિચારની પૂર્તિ રૂપે એક વધુ વાર અમે આ જ્ઞાનના સાગરને વહેતો મૂકીયે છીએ

આ પુસ્તમા (૨) સામાયિક–પ્રતિક્રમણ અર્થ સહિત, જૈન–તત્ત્વ જ્ઞાનના થોકડાઓ જેવા કે નવતત્ત્વ (વિસ્તૃત), છકાયના બોલ, દંડક, ગતાગત, પચીસ બોલ, પાંત્રીસબોલ, છ આરા, મોટો બાસઠીયો, કર્મ પ્રકૃતિના બોલ, સાધુજીની ૮૪ ઉપમાઓ, ત્રેવીસ પદવી, શ્રાવકના ૨૧ ગુણ, ચોવીશ જિનાંતરા, પ્રમાણ બોધ, સાત નય, જબુદ્વીપ વિચાર, ચૌદ સ્વપ્ન એ રીતે ૨૫ ઉપરાંત થોકડાઓ આપ્યા છે, તે ઉપરાંત દશવૈકાલિક અને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના કેટલાક અધ્યયનો અર્થસહિત અને પ્રાસ્તાવિક ગાથાઓ આપેલ છે

સ્તોત્રોમાં (૧) ભક્તામર સ્તોત્ર (અર્થ સહિત), (૨) ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર, અર્થ સહિત આપેલ છે ઉપરાંત કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર (સંસ્કૃત) આપેલ છે, અન્ય વિષયોમાં રત્નાકર પચીસી સાધુ-વંદણા, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પ્રણીત આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર અને ૧૪ ગુણ-સ્થાન આરોહણ શ્રેણી જેવા મનનીય વિષયો આપ્યા છે

કાવ્ય વિભાગમાં જીવરાશી, ચંદ્રગુપ્ત રાજાના ૧૬ સ્વપ્ન, તીર્થંકર દેવોના સ્તવનો, આનંદઘનજીના સ્તવનો, શિયળનું ઓઢાળીયુ, પદ્માવતીનો છંદ તથા ઔપદેશિક કાવ્યો મૂકી આ પુસ્તકને સર્વાંગ સામગ્રીથી સંપન્ન બનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે આશા છે કે તત્ત્વ-જિજ્ઞાસુ ભાઈ બહેનો આ પુસ્તકનો સારા પ્રમાણમાં લાભ લેશે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશન કાર્યમા માર્ગદર્શન આપનાર, સુધર્મ-પ્રચાર મંડળ (ગુજરાત શાખા)ના કન્વીનર શ્રી પ્રદીપકુમાર ડી. શેઠ તેમજ વૈરાગી કુ કુંદનબેનનો હું આભાર માનું છું

આ પુસ્તકના પ્રુફો તપાસવામાં અને પુસ્તકને સુંદર રીતે પ્રકાશિત કરવાના કાર્યમાં 'સ્થાનકવાસી જૈન' પત્રના તંત્રી શ્રી જીવણલાલભાઈએ લીધેલી જહેમત બદલ અમે તેઓશ્રીનો આભાર માનીયે છીએ.

જામનગર
તા. ૫–૧૧–૧૯૮૨.

ચંપકલાલ વીરજીભાઈ મહેતા

સમર્પણ

પરમ ઉપકારક, સ્વનામ ગુણ નિષ્પન્ન, આચાર્ય ભગવંત

સ્વ. પૂજ્ય પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબ

તથા

પ્રખર વ્યાખ્યાતા, સૌરાષ્ટ્ર સિંહણ વિશેષણ યુક્ત

કવિયત્રી સ્વ. પૂ. ઝવેરીબાઈ મહાસતીજીને

યત્કિંચિત્ ઋણમુક્તિના

ભાવ સાથે...

ચંપકલાલ વી. મહેતા

" કાંઈક કહેવું છે....."

"પંચમહવ્વય જુત્તો, પંચવિહાયાર પાલણ સમત્થો,
પંચ સમિઓ તિગુત્તો, છત્તીસ ગુણો ગુરુ મજ્ઝ "

પાંચ મહાવ્રતથી યુક્ત, પંચાચારના પાલક, પાંચ સમિતી અને ત્રણ ગુપ્તિના ધારક, છત્રીસ ગુણોથી સહિત એવા આચાર્ય ભગવાન અમારા ગુરૂદેવ . હતા.

વિક્રમની વીસમી અને એકવીસમી સદીમા જે જે મુનિભગવતો થઈ ગયા તેમા આચાર્ય ભગવત શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબનું સ્થાન–માન અજોડ હતુ તેનું કારણ તેઓએ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રત્નની આરાધના જે રીતે કરી હતી તેની મુખ્યતા હતી. તેઓ આગમજ્ઞાનના ઉપાસક હતા. વિતરાગ આજ્ઞાના પ્રખર આચારક હતા અને નિરતિચાર ચારિત્રના પાલક હતા. તેઓ જ્ઞાનના ગિરી-શૃંગ હતા. તેમાંથી નીકળેલી શતશત જ્ઞાનવાહિનીઓના વારિનું અનુપાન કરીને અનેક જીવો પાવન બન્યા હતા

આવા ગોંડલ ગચ્છાધિપતિ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવતનાં અનુભવની અસર મારી બાલ્યાવસ્થા ઉપર ઘણી જ પડી હતી તેની ચિરસ્મૃતિ રૂપે આ "જ્ઞાન સાગર" તેઓને અર્પણ કરૂ છુ

અને મારા બીજા પરમ ઉપકારિણી પૂજ્ય શ્રી ઝવેરબાઈ મહા-સતીજીને પણ યાદ કરીને કહું છું

" स्व-पर कार्य साधयती ति साधु ."

સ્વ–પર કલ્યાણ કરવુ એ સતજનનો સહજ સ્વભાવ છે.

લુખા–સુકા કોઈ વનવગડામાં બળબળતા, ગ્રીષ્મના ભીષ્મ તાપમાં તૃષાથી આતુર બનતા, આમતેમ ભમતા, આથડતા, ભરમાતા, અટવાતા, મૃગજળની સામે મીટ માંડી દોડયા જતા મૃગબાળને એકાદ સાચું કહુ સરોવર મળી જાય, તો કેવા આનંદની અનુભૂતિ થાય ? કેટલી તૃપ્તિ અનુભવાય ?

બસ, એવું જ કાંઇક સતજનનું વિસવાદના વાવાઝોડા અને અવસાદની આધીમાં અટવાયેલા, સુખ પ્રાપ્તિની આશાએ સયોગોની પાછળ દોડતા, ભટકતા, ભરમાતા, અટવાતા બાલજીવોને જ્યારે સત-સરોવર મળી જાય ત્યારે કેવી શાતિનો અનુભવ થાય ? કેવો આનદ અનુભવાય ?

આવું જ એક સત સરોવર જામનગર છોટી કાશીની રત્નકુક્ષી ધરતી પર હિલોળા લઇ રહ્યુ હતુ દેવચદભાઈ શ્રાવક અને નદુબાઈ શ્રાવિકાની પ્રેરણા અને પૂજ્ય ગુરૂણીશ્રી હીરૂબાઈ મહાસતીજીના પ્રયત્નનુ આ પરિણામ હતું

'આ સત–સરોવરનુ નામ પૂ ઝવેરીબાઈ મહાસતીજી"

ઓજસ્વી, તેજસ્વી, યશસ્વી, વર્ચસ્વી એવા પૂ શ્રી એ સૌરાષ્ટ્રની ધરતી પર પ્રભાવ પાડ્યો હતો આચારના ઓવારે અને તત્વજ્ઞાનના તીરે બેસીને આંતરિક આત્મિક પરિસ્થિતિઓને મૂલવી મૂલવીને તેઓએ એવી સાધના કરી હતી કે સાચી હળવાશ અને હાશનો અનુભવ કરી શકયા હતા તેઓની આ સાધનાની અજબ અસર જૈન સમાજ ઉપર પડી હતી તેઓ સફળ કવિયત્રી પણ હતા

તેર તેર બ્રહ્મચારિણી શિષ્યાઓના ગુરૂણી બનીને જૈન ધર્મના ધવલા ધ્વજનો ફરફરાટ વધાર્યો આગમજ્ઞાનના તેઓ અનુપમ જ્ઞાતા હતા પ્રખર વ્યાખ્યાતા હતા સયમ અનુષ્ઠાનના દાતા હતા કડક જીવન રીતિ છતાં વાત્સલ્ય માતા હતા તેઓની વાણીમા અજોડ તાકાત હતી. પર્વત પરથી સાદ પડે ને ગહર ગંભીર અવાજ સંભળાય તેવા પડઘા-યુક્ત તેઓનો ધ્વનિ હતો "સૌરાષ્ટ્રની સિહણ" તરીકેનુ તેઓને મળેલુ બિરૂદ વાસ્તવમાં તેઓની તાકાતનુ દર્શન કરાવતુ હતુ. તેઓ કહેતા :

"સતાપ જન્માવે તે શેતાન
સતાપ શમાવે તે સત.
તર્ક ભણી પુરુષાર્થ કરે તે શેતાન
સ્વર્ગ (મોક્ષ) ભણી પુરુષાર્થ કરે તે સત"

આવા તેઓ સ્પષ્ટ વકતા હતા જાગેલાને શમ અને સૂનેલાને જીવ સમાન કહેવાનુ સ્પષ્ટવાદીત્વ તેઓના વ્યક્તિત્વનુ ગૌરવવત પાસુ બન્યુ હતુ. ગૌરવવત પાસુ બનવાનું કારણ, તેઓનો પ્રચડ પુણ્યોદય હતો સત્ય છતાં વિવેકના તેઓ પુજારી હતા લોકગીરૂતા નહી પણ પાપભીરૂતાનું અમીર ખમીર તેઓના સંયમ-જીવનમાં અસ્ખલિત વહેતું હતુ સંતપણાનો આ નિર્દમ્ભ વ્યવહાર ગણાય જે તેઓને સહજ સાધ્ય હતો તેઓના જીવનપ્રવાહમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના સમ્યક્ પાલનના પૌરૂષવત રત્નો હતા. આવા પૂજ્ય ગુરૂણીદેવે જામનગરની પુનિત ધરતીને પોતાની ચરણ રજ પાથરીને વધુ પુનિત બનાવી હતી મારા સમસ્ત કુટુબ પર પણ તેઓનો અનન્ય ઉપકાર છે તેઓના ઉપકારથી કાંઇક અશે ઋણમુકત થવા, જો કે ગુરૂવર્યોનુ ઋણ ચુકવી શકવાની તાકાત આપણામાં હોની જ નથી, આ પુસ્તક તેઓની પાવન સ્મૃતિને ભેટ ધરૂ છુ, અપ્રત્યક્ષ ચરણોને અર્પણ કરૂં છુ

ખૂબ દીર્ઘકાલિન ધર્મ સામ્રાજ્યના સેવક બનીને, ભવ્યજીવોના યોગ-ક્ષેમને કરતા પૂજ્ય ગુરૂદેવ આચાર્ય મહારાજ તથા પૂ ગુરૂણીદેવ ઝવેરીબાઈ મહાસતીજી આપણી વચ્ચેથી વિદાય લઇને વિરાટને પામવા વિરાટની વાટે વિહાર કરી ગયા છે તેઓના સાંનિધ્ય વગરના સત-સતી રત્નો યથાયોગ્ય પુરૂષાર્થ કરી શાસનનો ધ્વજ ફરકાવી રહ્યા છે, તેમા તેઓની કૃપા પૂરાય અને અનેક ભવ્ય જીવો પ્રભુશાસનની નિર્મળ-નિર્ભેળ આરાધના કરી જીવનને ધન્ય કરે, એજ અભિલાષા.

લિ ચંપકલાલ વીરજીભાઇ મહેતા
ના જયજિનેન્દ્ર.

(૧) -: જિણ-સંથવં :-

સંપાદક- કુંદન એમ. હકાણી

(રાગ-વહે આંસુઓકી ધાર)

તારો તારો તીરથનાથ, દીન બંધુ દીનાનાથ,
મેરે પ્યારે પારસનાથ-મંગલ સદા વરતાવજે
તારો મહિમા અપાર, તું છો જગજીવન આધાર,
તુમ નામે જય જય કાર, મંગલ સદા વરતાવજે.
નીલવર્ણે નવ હાથની કાયા, સર્પ લંછને શોભે જીનરાયા,
વારાણુસીમાં આનંદ, રાયા અશ્વસેન કુલચંદ,
માતા વામાદેવી નંદ ..મંગલ.. ॥૧॥
નાગ-નાગણીને બળતા બચાવ્યા, ઈન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી પદે પહોંચાડયા,
ગાળ્યુ કમઠનું ગુમાન, ચલાવ્યુ અહિંસાનું સુકાન,
પ્રભુજી પામ્યા કેવળજ્ઞાન .મંગલ... ॥૨॥
જગત ભરમા જાગતો દેવ, સુર-નર કરે તારી સેવ,
પ્રભુ ઉપશમ રસના કંદ, છોડયા દુનિયાના ફંદ,
તુમ નામે છે આનંદ ..મંગલ... ॥૩॥
ભૂત-પ્રેત પલીત, પિશાચ, ડાકણી શાકણી નાવે પાસ,
જપતા પ્રભુજી તારો જાપ, જાયે રોગ શોક સંતાપ,
ટાળે ત્રિવિધિના તાપ...મંગલ. ॥૪॥
વિઘ્ન-વિદારણ પ્રભુજી સાચા, પતિત પાવન પાળે તારી વાચા,
તારી કીર્તિ જગ વિખ્યાત, તું દેવાધિદેવ પ્રખ્યાત,
કરીએ રટણ દિન-રાત મંગલ... ॥૫॥
કોઈ કહે તને રામ-રહેમાન, કોઇ માને પીર પયગંબર સમાન,
કોઇ અલ્લા અકબર જાણ, કોઈ કહે વિષ્ણુ ભગવાન,
જૈનો માને જિન ભગવાન...મંગળ.. ॥૬॥
અષ્ટ-કર્મોને બાળી નાખ્યા, શીવપુરીના સુખને ચાખ્યા,
પ્રભુજી જાણી પુરાણી પ્રીત, કરજે "ઝવેરી"ની જીત,
તારા ગાયે નિત્ય ગીત—મંગળ. ॥૭॥

(૨) સફલ શરણુ .–

(અનહોનીકો હોની કરદે)

અણુમૂલો છે આ ધર્મ જગતમાં, કહે છે જૈનાગમ.
આવો બોલો જૈન ધર્મ છે, सदा शाश्वत शरणम्
नमो . नमो जिणाणं...नमो नमो जिणाण १
અરિહંતા શરણુ અરિને ભગાવે છે,
સિદ્ધાણું શરણું સિદ્ધિ અપાવે છે,
દેવ એવું બતાવે છે (૨)
આચાર્ય ઉપાધ્યાય મુનિ, માર્ગદર્શન કરાવે છે,
પંચપરમેષ્ઠીનું સદાયે, રાખો હૈયે स्मरणम्... આવો .. (૧)
શ્રીપાલ સુદર્શનને ધર્મનુ શરણું મળ્યું,
અર્જુનમાલી, ચંદનાને ધર્મનું તરણું મળ્યું,
ગૌતમનુ ગુમાન ગળ્યું (૨)
સતી મયણુરેહાનુ, શ્રદ્ધાનુ સ્મરણું ફળ્યુ,
જન્મ મરણુને દૂર કરે છે, ઉત્તમ કેવું तरणम् . આવો (૨)
જે કોઈ અપનાવે, પાર બેડો થઈ જાવે,
દુઃખ ને દર્દ ટાળે, ગર્વ ગુમાન ગાળે,
પહોંચે મુક્તિના માળે (૨)
અંધારા ભેદીને, અનંત પ્રકાશ ભાળે,
ગુરૂ 'ઝવેરી' કહે આરાધો, ત્રિયોગે त्रिकरणम् . આવો. (૩)

(૧) -: જિણ-સથવં :-

સંપાદક - કુંદન એમ. હકાણી

(રાગ-વહે આંસુઓકી ધાર)

તારો તારો તીરથનાથ, દીન બંધુ દીનાનાથ,
મેરે પ્યારે પારસનાથ-મંગલ સદા વરતાવજે.
તારો મહિમા અપાર, તુ છો જગજીવન આધાર,
તુમ નામે જય જય કાર, મંગલ સદા વરતાવજે.
નીલવર્ણે નવ હાથની કાયા, સર્પ લંછને શોભે જીનરાયા,
વારાણસીમાં આનંદ, રાયા અશ્વસેન કુલચંદ,
માતા વામાદેવી નંદ...મંગલ.. ॥૧॥
નાગ-નાગણીને બળતા બચાવ્યા, ઈન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી પદે પહોંચાડયા,
ગાળ્યું કમઠનું ગુમાન, ચલાવ્યું અહિંસાનું સુકાન,
પ્રભુજી પામ્યા કેવળજ્ઞાન .મંગલ... ॥૨॥
જગત ભરમા જાગતો દેવ, સુર-નર કરે તારી સેવ,
પ્રભુ ઉપશમ રસના કંદ, છોડયા દુનિયાના ફંદ,
તુમ નામે છે આનંદ ..મંગલ... ॥૩॥
ભૂત-પ્રેત પલીત, પિશાચ, ડાકણી શાકણી નાવે પાસ,
જપતા પ્રભુજી તારો જાપ, જાયે રોગ શોક સંતાપ,
ટાળે ત્રિવિધિના તાપ...મંગલ.. ॥૪॥
વિઘ્ન-વિદારણ પ્રભુજી સાચા, પતિત પાવન પાળે તારી વાચા,
તારી કીર્તિ જગ વિખ્યાત, તું દેવાધિદેવ પ્રખ્યાત,
કરીએ રટણ દિન-રાત મંગલ... ॥૫॥
કોઈ કહે તને રામ-રહેમાન, કોઇ માને પીર પયગંબર સમાન,
કોઇ અલ્લા અકબર જાણ, કોઈ કહે વિષ્ણુ ભગવાન,
જૈનો માને જિન ભગવાન...મંગળ.. ॥૬॥
અષ્ટ-કર્મોને બાળી નાખ્યા, શીવપુરીના સુખને ચાખ્યા,
પ્રભુજી જાણી પુરાણી પ્રીત, કરજે "ઝવેરી"ની જીત,
તારા ગાયે નિત્ય ગીત—મંગળ. ॥૭॥

(૨) સફલ શરણુ :–

(અનહોનીકો હોની કરદે)

અણમૂલો છે આ ધર્મ જગતમાં, કહે છે જૈનાગમ,
આવો બોલો જૈન ધર્મ છે, સદા શાશ્વત શરણમ્
नमो नमो ज़िणाणं...नमो नमो ज़िणाण . १
અરિહંતા શરણું અરિને ભગાવે છે,
સિદ્ધાણું શરણું સિદ્ધિ અપાવે છે,
દેવ એવું બતાવે છે (૨)
આચાર્ય ઉપાધ્યાય મુનિ, માર્ગદર્શન કરાવે છે,
પંચપરમેષ્ઠીનુ સદાયે, રાખો હૈયે સ્મરણમ્... આવો.. (૧)
શ્રીપાલ સુદર્શનને ધર્મનુ શરણું મળ્યું,
અર્જુનમાલી, ચંદનાને ધર્મનું તરણું મળ્યું,
ગૌતમનું ગુમાન ગળ્યુ (૨)
સતી મયણરેહાનું, શ્રદ્ધાનુ સ્મરણ ફળ્યું,
જન્મ મરણને દૂર કરે છે, ઉત્તમ કેવું તરણમ્ . આવો (૨)
જે કોઈ અપનાવે, પાર બેડો થઈ જાવે,
દુઃખ ને દર્દ ટાળે, ગર્વ ગુમાન ગાળે,
પહોંચે મુક્તિના માળે (૨)
અંધારા ભેદીને, અનંત પ્રકાશ ભાળે,
ગુરૂ 'ઝવેરી' કહે આરાધો, ત્રિયોગે त्रिकरणम्.. આવો. (૩).

ચારિત્ર ચુંદડી

(રાગ–આભલા ભરેલી ઓઢણી રે)

ચારિત્ર રગે રગી ચુદડી રે, શોભે ચુદડીમા નવા નવા રંગ,
સમતા સોનેરી છેડા ભર્યા રે, જડયા લજ્જા નીલમ–મણી નગ;
ચારિત્ર

કચુકી ભરી ભલા ભાવથી રે, (૨)
ભરી ચણીયામાં કીરીયાની કોર,
ક્ષમા દયાએ શોભતારે,
જ્ઞાન દર્શને ચિતર્યા મોર ..ચારિત્ર .(૧)
સત્યના પૂર્યા સાથીયારે (૨)
જોઇ ચૂંદડીની અજબ રોશનાઈ,
ચદ્ર સૂર્ય સ્થભી રહે રે,
એના ઇદ્રાસન ઝાંખા દેખાય. ચારિત્ર (૨)
જોઈ જોઈ એના તેજને રે (૨)
એના મૂલ દેવોથી ન થાય,
મૂલ કરનાર એના માનવી રે
એને પહેરનાર લોકમાં પૂજાય ..ચારિત્ર...(૩)
વેચાતો નથી કોઈ દેશમાં રે (૨)
એ તો શીલવતનો શણગાર,
-બ્રહ્મચારીઓના ઘટમાં ભર્યું રે
એ તો તેજ તેજનો અબાર ..ચારિત્ર..(૪)
"ઝવેરબાઇ" મહાસતી ગાયે ચુદડી રે (૨)
-એ તો શીલવતને સોહાય,
-ગાય શીખે અને સાંભળે રે,
એને ઓઢનાર મુક્તિમાં જાય ..ચારિત્ર...(૫)

—x—x—

અનુક્રમણિકા

—o—

—પરમેષ્ઠિ–પ્રાર્થના—

(તેરે હોઠોં કે દો ફૂલ)

મારા જીવન શણુગાર પરમેષ્ટિ,
ભવ સાગર તારણુહાર પરમેષ્ટિ,
શાસન નાયક કરે છે ગુણુ પુષ્ટિ–પંચપરમેષ્ટિ.
હૃદય વીણુાના સુર પરમેષ્ઠિ,
મારા આતમના નુર પરમેષ્ઠિ,
નિત્ય સ્મરણુથી જીવ બને તુષ્ટિ–પંચપરમેષ્ઠિ.
વિરતિનુ વજ્ર અવધારી. ઘન ઘાતીની ઘટા વિદારી,
આત્મ ઉપવનને શણુગારી, બાર ગુણોથી શોભે અલંકારી,
ચારતીર્થ સ્થાપી, સ્વ, જીવન આપી,
અરિહંત સર્જે છે સત્ સૃષ્ટિ–પંચપરમેષ્ઠિ...મારા .. (૧)
અસંખ્યાત પ્રદેશ અજવાળી, નિરંજનોની નગરી નિહાળી,
સાદિ અનંત પ્રગટે દિવાળી, સમય સમય વર્તે છે ખુશાલી,
ચોક્ખો ચૈતન્ય ગોટો, ઉપમાએ નહી જોટો,
અનંત સિદ્ધો કરે છે અષ્ટ ગુણુ ગોષ્ઠિ–પંચપરમેષ્ઠિ–મારા (૨)
છત્રીસ ગુણોથી સંયમ મંદિર ચમકે, પંચાચારના ઘંટારવ રણુકે;
આચાર સંહિતા ધ્વજ ફરકે, રત્નત્રયની રોશની ઝળકે,
એવા આચાર્ય ભગવાન, પૂરો મારા અરમાન,
સત્ક્રિયાએ થાયે આત્મતુષ્ટિ–પંચપરમેષ્ઠિ...મારા (૩)
ઉપાધ્યાય આંજે જ્ઞાન અંજન, સૂત્રાર્થ ભણુાવી કરે રંજન,
નક્કી નિશાન જેનુ નિરંજન, સ્વાધ્યાયથી કરે કર્મ ભંજન,
"સોઽહં" શોધનું જ્ઞાન, આપો વરદ વરદાન,
પચીસ ગુણોએ ખૂલે "દિવ્ય" દૃષ્ટિ–પંચપરમેષ્ઠિ મારા (૪)
મહાવ્રતધારી મુનિરાજ, સજે યતિધર્માના સાજ,
સાચા શાસનના શીરતાજ, "સમય" "પ્રભાતે" ગુણુ ગાઉ આજ,
સત્યાવીસ ગુણોની મૂર્તિ, જોતાં પ્રગટે છે સ્ફૂર્તિ,
"ઝવેરી' કૃપાએ વરસે અમી વૃષ્ટિ ..પંચપરમેષ્ઠિ મારા (૫)

સંપાદક :- કુંદન એમ હકાણી

શ્રી સામાયિક વ્રત.

(૧) નવકાર.

નમો-નમસ્કાર હોજો અરિહંતાણં-કર્મરૂપ વેરીના હણનાર એવા અરિહંતને, જેણે ચાર ઘનઘાતી કર્મ-જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય, ક્ષય કર્યાં તથા જેનાથી કાંઈ રહસ્ય (છાનું) નથી અને જે ચોત્રીસ અતિશયે તથા પાત્રીસ પ્રકારની વાણીએ તથા બાર ગુણે કરી બિરાજમાન છે નમો-નમસ્કાર હોજો સિદ્ધાણં-સકલ કાર્ય સાધ્યાં જેણે તે સિદ્ધ ભગવંતને, જે આઠ કર્મ ખપાવી સિદ્ધના સુખને પામ્યા તથા એકત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે નમો-નમસ્કાર હોજો આયરિયાણં-આચાર્યજીને, જે શુદ્ધ રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ આચાર પોતે પાળે અને બીજાને પળાવે, તથા છત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. નમો-નમસ્કાર હોજો ઉવજ્ઝાયાણં-ઉપાધ્યાયજીને, જે શુદ્ધ સૂત્રાર્થ ભણે, ભણાવે તથા પચીસ ગુણે કરી સહિત છે નમો-નમસ્કાર હોજો. લોએ-લોકને વિષે સવ્વસાહૂણં-સર્વ સાધુને, જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને તપના સાધનથી આત્માની સિદ્ધિને સાધનાર તથા સત્તાવીશ ગુણે કરી સહિત છે

(૨) તિક્ખુતો અથવા વંદના

તિક્ખુતો-ત્રણવાર આયાહિણં-બે હાથ જોડીને જમણા કાનથી ડાબા કાન સુધી, પયાહિણં-પ્રદક્ષિણા કરીને વંદામિ-વાદું છું એટલે પગે લાગું છું (પાઠાંતરે ગુણગ્રામ કરૂં છું) નમંસામિ-નમસ્કાર કરૂં છું (પાંચ અંગ નમાવીને) સક્કારેમિ-સત્કાર દઉં છું. સમ્માણેમિ-સન્માન દઉં છું કલ્લાણં-કલ્યાણકારી છો. મંગલં-મંગલકારી છો દેવયં-ધર્મદેવ સમાન છો ચેઈયં-છકાય જીવને સુખદાયક, જ્ઞાનગુણસંપન્ન છો પજ્જુવાસામિ-સેવા કરૂં છું (મન-વચન કાયાએ).

(૩) ઇરિયાવહી.

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું પડિક્કમિઉં-પાપ કર્મથી નિવર્તવાને. ઈરિયા-(રસ્તામાં)પંથને વિષે વહિયાએ-ચાલતી વખત.વિરાહણાએ-

દુઃખ દીધુ હોય **ગમણાગમણે**–આવતાં, જતાં **પાણ**–પ્રાણીજીવને. **ક્કમણે**–કચર્યા હોય **બીય**–બીજ **ક્કમણે**–કચર્યા હોય **હરિય**–લીલોતરી (વનસ્પતિ) **ક્કમણે**–કચરી હોય **ઓસા**–ઝાકળ, ઠાર **ઉત્તિંગ**–કીડીયારાં **પણગ**–લીલ–ફુલ (પ ચવર્ણ) **દગ**–ઝાકળ, ઠાર **મટ્ટી**–કાચી માટી **મક્કડા**–કરોળીઆનાં પડ **સંતાણા**–કરોળીઆની જાળ **સંક્કમણે**–એ સર્વને કચર્યા હોય **જે મે જીવા**–મેં કોઈ જીવને, **વિરાહિયા**–દુ ખ દીધુ હોય, વિરાધના કરી હોય **એગેંદિયા**–એક ઇંદ્રિય, શરીરવાળા (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવ **બેઇંદિયા**–બે ઇંદ્રિય, શરીર અને જીભવાળાં (કીડા, વાળા, પોરા અને કરમીયાં વગેરે) **તેઇંદિયા**–ત્રણ ઇંદ્રિય, શરીર, જીભ, નાકવાળા (કીડી, મંકોડી, જૂ, માકડ, ધનેડા વગેરે। **ચઉરિંદિયા**–ચાર ઇંદ્રિય–શરીર, જીભ, નાક ને આંખવાળાં (પતંગીયા, માખી, કુદાં, તીડ, ભમરા, વીંછી વગેરે) **પંચિંદિયા**–પાંચ ઇંદ્રિય–શરીર, જીભ, નાક, આંખ ને કાનવાળાં (મનુષ્ય, પશુ, પંખી વગેરે) **અભિહયા**–સામા આવતા હણ્યા હોય **વત્તિયા**–વાટલા વાળ્યા હોય ધૂળે કરી ઢાંકયા હોય **લેસિયા**–મસળ્યા હોય **સંઘાઇયા**–એક બીજા સાથે અથડાવ્યા હોય **સંઘટ્ટિયા**–થોડો સ્પર્શ કરી દુ ખ દીધુ હોય **પરિયાવિયા**–સર્વ પ્રકારે પીડા ઉપજાવી હોય **કિલામિયા**–કિલામના ઉપજાવી હોય **ઉદ્દવિયા**–ફાળ પાડી હોય **ઠાણાઓ**–કોઇએક ઠેકાણેથી **ઠાણં**–બીજે ઠેકાણે **સંકામિયા**–મૂકયા હોય **જીવિયાઓ**–જીવિત થકી. **વવરોવિયા**–નાશ કીધો હોય. **તસ્સ**–તેનું, **મિચ્છા મિ દુક્કડં**–ફળ અને નિષ્ફળ થાઓ.

(૪) તસ્સઉત્તરી

તસ્સ–તેને **ઉત્તરી**–વિશેષ શુદ્ધ **કરણેણં**–કરવા સારૂ. **પાયચ્છિત્ત**–લાગેલા પાપનું છેદન **કરણેણં**–કરવા સારૂ **વિસોહી**–વધારે નિર્મળ **કરણેણં**–કરવા સારૂં **વિસલ્લી**–ત્રણ શલ્ય રહિત(કપટ,નિયાણું અને મિથ્યાત્વ) **કરણેણં**–કરવા સારૂ **પાવાણં**–પાપ **કમ્માણં**–કર્મ **નિગ્ઘાયણ**–ટાળવાને, **ઠાએ**–અર્થે **ઠામિ**–સ્થિર રહીને કરૂ છું **કાઉ**–

સ્સગ્ગં-કાયાને હલાવવી નહિ તે. અન્નત્થ-તેમાં આગળ કહ્યા મુજબ કાયા હલે તેની છૂટ રાખું છુ.ઉસ્સસિએણં-ઉંચો શ્વાસ લેવાથી નિસ્સસિએણં-નીચો શ્વાસ મૂકવાથી, ખાસિએણં-ઉધરસ આવવાથી, છીએણં-છીંકથી જ ભાઇએણં-બગાસું આવવાથી ઉડુએણં-ઓડકાર આવવાથી, વાયનિસગ્ગેણં-વાયુ સરવાથી, ભમલીએ-ફેર તથા ચકરી આવવાથી પિત્ત-પિત્તના પ્રકોપથી, મુચ્છાએ-મૂર્છા આવવાથી, સુહુમેહિં-સૂક્ષ્મ (થોડુંક) અંગ-શરીર સંચાલેહિં-હલવાથી સુહુમેહિં-થોડોક-ખેલ-બળખો આવવાથી. સંચાલેહિં-હલવાથી સુહુમેહિં-થોડિક દિટ્ઠિ-નજર (દૃષ્ટિ) સંચાલેહિં-હલવાથી. એવમાઇએહિં-એ આદિ બીજા મનમાં ચિંતવ્યા હોય તે આગારેહિં--આગાર એટલે મોકળથી અભગ્ગો-ભાંગે નહિં અવિરાહિઓ-હાનિ પહોંચે નહિ હુજ્જ-હોજો, મે-મારો કાઉસ્સગ્ગો-કાઉસગ્ગ એટલે કાયાનું અણુ હલાવવું જાવ-જ્યાં સુધી અરિહંતાણં-અરિહંતને ભગવંતાણં-સિદ્ધ ભગવંતને, નમુક્કારેણં-નમસ્કાર કરીને ન પારેમિ-ધ્યાન મૂકું નહિ (પારૂં નહિ) તાવ-ત્યાં સુધી કાય-કાયાને. ઠાણેણં -એક સ્થાને સ્થિર રાખીને. મોણેણં-અબોલ રહીને ઝાણેણં-ધ્યાને કરીને અપ્પાણં-આત્માને, વોસિરામિ-તજું છું

આ ઠેકાણે ("ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં"થી તે "જીવિયાઓ વવરોવિયા તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં" સુધી તથા એક નવકાર પાઠ મનમાં બોલીને કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને નમો અરિહંતાણં શબ્દ બોલી પારવો)

(૫) લોગસ્સ.

લોગસ્સ-લોકમાં, ઉજ્જોયગરે-ઉદ્યોતના કરનાર. ધમ્મ-ધર્મ. તિત્થયરે-×તીર્થના સ્થાપનાર, જિણે-જિન, રાગ-દ્વેષના જીતનાર. અરિહંતે-અરિહંત દેવની કિત્તઇસ્સં-નામ લઇને સ્તુતિ-કીર્તિ કરૂં છુ. ચઉવીસં પિ-ચોવીસે તીર્થંકરો તથા બીજા કેવલી-કેવળજ્ઞાની-

× સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચાર તીર્થ.

ઓની ઉસભ–પહેલા ઋષભદેવ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતાએ સ્વપ્નામા વૃષભ દીઠો તેથી એ નામ આપ્યુ મજિયં ચ–અને બીજા અજિતનાથ સ્વામી સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતા પાસે રમતાં જીત્યા તેથી એ નામ આપ્યુ વંદે–વાંદું છું. સંભવ–ત્રીજા સંભવનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી દુષ્કાળ ટળીને સુકાળ થયો, ધાન્યના સંભવ થયા, તેથી એ નામ આપ્યું મભિનંદણુ ચ–અને ચોથા અભિનંદન સ્વામી. સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઈન્દ્રે જયકાર કર્યો તેથી એ નામ આપ્યું સુમઈ–પાંચમા સુમતિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતાને ભલી મતિ ઉપજી તેથી એ નામ આપ્યુ ચ–પઉમપ્પહં–છઠ્ઠા પદ્મપ્રભ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને પદ્મ–કમળની શય્યામા સૂવાની ઇચ્છા થઈ તેથી તે નામ આપ્યું, સુપાસ–સાતમા સુપાર્શ્વનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાના પાસા ખરસટ હતાં તે સુંવાળા થયા તેથી એ નામ આપ્યું જિણ–રાગદ્વેષના જીતનાર ચ–વળી ચંદપ્પહં–આઠમા ચંદ્રપ્રભ સ્વામી સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાની રસુજ થઈ તથા ચંદ્ર સરખી શરીરની પ્રભા થઇ તેથી તે નામ આપ્યું વંદે–વાંદું છુ સુવિહિં–નવમા સુવિધિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી નગરમાંથી અવિધિ ટાળીને સુવિધિ કરી તેથી તે નામ આપ્યું, ચ–પુપ્ફદંતં–તથા બીજું નામ પુષ્પદંત સ્વામી, સ્વામીના દાંત ફુલ સરખા હતા તેથી તે નામ આપ્યું સીયલ–દશમા શીતળનાથ સ્વામી, તેમના પિતાને જ્વર થયેલો પછી સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે સ્વામીની માતાનો હાથ ફરસ્યાથી પિતાની કાયા શિતળ થઈ તેથી તે નામ આપ્યું. સિજ્જંસ–અગ્યારમા શ્રી શ્રેયાંસનાથ સ્વામી, શીતળ પોઢવાની શય્યામાં અદૃષ્ટ દેવ રહેતો, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા સૂતાં તે પછી તે દેવતા નાઠો તેથી તે નામ આપ્યું વાસુપુજ્જં–બારમા વાસુપૂજ્ય સ્વામી, માતાની સૂવાની શય્યામાં દેવતા રહી કોઈને સૂવા દેતો નહિ. પણ સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દેવતા તેમાથી નાસી, ઉલટી માતાની

પૂજા કીધી તેથી કરી એ નામ દીધુ સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઇંદ્રે માતાની પૂજા કીધી તથા કુબેરે ઘરમા ધનની વૃષ્ટિ કરી.ચ–વળી વિમળ–તેરમા વિમળનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાની પુંઠ વાંકી હતી તે પાસરી થઇ તેથી તે નામ આપ્યું અણંત – ચઉદમા અનંતનાથ સ્વામી સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી અનંત રત્નોની રાશિ સ્વપ્નમા દીઠી, તેથી તે નામ આપ્યું ચ જિણં–રાગ–દ્વેષના જીતનાર. ધમ્મ –પંદરમા ધર્મનાથ સ્વામી. સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતા ધર્મને પામી, સંતિં–સોળમા શાંતિનાથસ્વામી,સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી મરકીનો રોગ મટયો ને શાંતિ થઈ, તેથી તે નામ આપ્યુ. ચ–વળી. વંદામિ–વાંદું છું કુંથું–સત્તરમા કુંથુનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી શત્રુ ક થવા સરખા થયા તેથી તે નામ આપ્યુ. અર–અઢારમા અરનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ રત્નમય આરો દીઠો તેથી તે નામ આપ્યું ચ–વળી, મલ્લિ – ઓગણીશમા મલ્લિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ફુલની શય્યાનો દોહદ ઉપન્યો તે દેવતાએ પૂરો પાડયો તેથી તે નામ આપ્યું વંદે–વાંદું છું મુણિસુવ્વયં–વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમી ગયા તેથી તથા માતાએ મુનિના જેવાં વ્રત પાળ્યાં તેથી તે નામ આપ્યુ નમિ જિણં–એક-વીશમા નમિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમી પડયા તેણે કરી તે નામ આપ્યું ચ–વળી વંદામિ–વાંદું છું. રિટ્ઠનેમિં–બાવીશમા અરિષ્ટનેમિ સ્વામી (નેમનાથ), માતાએ સ્વપ્નમા અરિષ્ટ (શ્યામ) રત્નમય (નેમી) ચક્રધારા દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. પાસં–ત્રેવીશમા પાર્શ્વનાથ સ્વામી, પિતાની શય્યા નીચે સર્પ આંટા દેતો હતો ને તેનો હાથ હેઠે હતો તે માતાએ ગર્ભના પ્રભાવથી જોઈ લઈ ઉપર મુકયો અને વિઘ્ન ગયું તેથી તે નામ આપ્યું તહ–તેમજ. વદ્ધમાણં–ચોવીશમા વર્ધમાન સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ધન, ધાન્ય વગેરેના ખૂબ વધારા થયા તેથી તે નામ આપ્યું ચ–વળી એવં મએ–એ પ્રકારે મેં, અભિથુઆ–નામે કરી સંસ્તવ્યા, તે ચોવીશ

તીર્થંકર કેવા છે ? વિહુય–ટાળ્યા છે રય–કર્મરૂપી રજ, મલા–બાંધેલ કર્મરૂપી મેલ પહીણ–ખપાવ્યાં છે. જરમરણા–જરા ને મરણ ચઉવિસં પિ–ચોવીશે એકઠા. જિણવરા–જિનવર તિત્થયરા–તીર્થંકરો મે–મુજને પસીયંતુ–પ્રસન્ન થાઓ. કિત્તિય–કીર્તિ કરાયેલા વ દિય–નમસ્કાર કરાએલા. મહિયા–શુભ ધ્યાનયોગે કરી પૂજા કરાએલા, જે એ–જે કહ્યા તે લોગસ્સ–લોકમાં ઉત્તમા–ઉત્તમ, સિદ્ધા–સિદ્ધ પદ પામ્યા. આરૂગ્ગ–સર્વ રોગ રહિત, બોહિલાભં–સમકિતરૂપ બોધની પ્રાપ્તિ. સમાહિ–સમાધિ વર–પ્રધાન–મુત્તમ –સર્વોત્તમ દિંતુ–દિઓ. ચ દેસુ–ચંદ્રમાથી અધિક, નિમ્મલયરા–નિર્મળ છો, આઇચ્ચેસુ–સૂરજ થકી. અહિયં–અધિક.પયાસયરા–પ્રકાશના કરનાર છો.સાગર–સમુદ્ર. વર–મ્હોટો. (સ્વયંભૂ રમણ સમુદ્ર) ગ ભીરા–ગંભીર એટલે મ્હોટા સમુદ્રથી પણ વધારે ગ ભીર છો. સિદ્ધા–એવા હે સિદ્ધ ભગવાન સિદ્ધિ–મુક્તિ પદ, મમ–મને. દિસ તુ–દીઓ.

સાધુ અથવા શ્રી સીમ ધર સ્વામીની આજ્ઞા માગી
(૬) સામાયિક આદરવાનો વિધિ.

દ્રવ્યથકી–કાયાએ કરી, સાવજ્જજોગનાં–પાપના વ્યાપાર કરવાના પચ્ચક્ખાણ–બંધી ક્ષેત્રથકી–જમીનથી, આખા લોક પ્રમાણે–બધા જગતમા, કાળથકી–કેટલો વખત ? બે ઘડી સુધી, ઉપરાંત ન પારૂં ત્યાં સુધી–બે ઘડી ઉપરાંત જેટલું રહેવું હોય તેટલુ ભાવથકી–મનની ધારણાથી છકોટીએ–છ પ્રકારે તે–બે કરણ ને ત્રણ જોગથી પચ્ચક્ખાણ–બંધી કરેમિ–કરૂં છું. ભ તે–હે પૂજ્ય, સામાઇય –સમતારૂપી સામાયિક. સાવજ્જં–પાપના કામની જોગં–મન વચન કાયાના જોગે પચ્ચક્ખામિ–બ ધી કરૂ છુ . જાવ–જ્યાં સુધી નિયમં પજ્જુવાસામિ–બ ધીની મર્યાદા કરી છે ત્યાં સુધી સેવા કરૂં છુ દુવિહં–બે કરણે તિવિહેણ –ત્રણ જોગે,ન કરેમિ–કરૂં નહિ, ન કારવેમિ–કરાવું નહિ (એ બે કરણ) મણસા–મનની કલ્પનાએ કરી. વયસા–વચનથી. કાયસા–કાયા પ્રવર્તાવવી (એ ત્રણ

જોગ) તસ્સ-તે સર્વને, ભંતે-હે પૂજ્ય ! પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું. નિંદામિ-નિંદું છું આત્માની સાખે ગરિહામિ-ગરહું છું ગુરૂની સાખે અપ્પાણં-અશુભ જોગમાં જતાં આત્માને, વોસિરામિ-તજું છું.

(૭) નમોત્થુણનો પાઠ.

નમોત્થુણં-નમસ્કાર હો. અરિહંતાણં-અરિહંત દેવને, ભગવંતાણં-ભગવંતને, આઈગરાણં-ધર્મની આદિના કરનારને તિત્થયરાણં-તીર્થના સ્થાપનાર એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચાર જાતના તીર્થના સ્થાપનારને સયંસંબુદ્ધાણં-પોતાની મેળે બુઝયા છે તેને પુરિસુત્તમાણં-પુરુષમાંહે ઉત્તમ પુરિસસીહાણં-પુરુષમાંહે સિંહ સમાન પુરિસ-વર-પુંડરીયાણં-પુરુષમાંહે ઉત્તમ પુંડરિક કમળ સમાન પુરિસ-પુરુષમાંહે-વર-પ્રધાન ગંધહત્થીણં-ગંધહસ્તી સમાન છે જેમ ગંધ હસ્તીને જોઈને બીજા હાથીઓ નાસી જાય તેમ તીર્થંકરને જોઈને બધા મિથ્યાત્વી પાખંડીઓનો મદ ગળી જાય લોગુત્તમાણં-લોકમાંહે ઉત્તમ છે લોગનાહાણં-લોકના નાથ છે લોગહિયાણં-લોકના હિતકારી. લોગપઈવાણં-લોકને વિષે દીપક સમાન છે લોગપજ્જોયગરાણં-લોકમાંહે ઉદ્યોત કરનાર. અભયદયાણં-અભય દાનના દેનાર. ચક્ખુદયાણં-જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના દેનાર. મગ્ગદયાણં-મોક્ષ માર્ગના દેનાર સરણદયાણં-શરણના દેનાર. જીવદયાણં-સંજમરૂપ જીવતરના દેનાર બોહિદયાણં-સમકિતરૂપ બોધના દેનાર ધમ્મદયાણં-ધર્મના દેનાર ધમ્મદેસિયાણં-ધર્મ ઉપદેશના દેનાર ધમ્મનાયગાણં-ધર્મના નાયક ધમ્મસારહીણં-ધર્મરૂપ રથના સારથિ ધમ્મ-ધર્મને વિષે, વર-પ્રધાન ચાઉરંત-ચાર ગતિનો અંત કરવા માટે ચક્કવટ્ટીણં-ચક્રવર્તી સમાન છો દીવો-સંસાર સમુદ્રમાં બૂડતાં જીવને બેટ સમાન તાણં-દુખના નિવારણ કરનાર સરણ-આધાર. ગઈ-ચાર ગતિમાં પઈટ્ઠાણં-પડતા જીવને અપ્પડિહય-નથી હણાણું એવું વર-પ્રધાન (કેવળ) નાણ-જ્ઞાન દંસણ-દર્શન એટલે દેખવું ધરાણં-ધરનાર વિયટ્ટ-ગયું છે. છઉમાણં-છદ્મસ્થપણું, જિણાણં-જીત્યા છે રાગદ્વેષને જાવયાણં-બીજાને જીતાવ્યા છે રાગ-દ્વેષ.

તીર્થંકર કેવા છે ? વિહુય–ટાળ્યા છે રય–કર્મરૂપી રજ, મલા–બાંધેલ કર્મરૂપી મેલ પહીણ–ખપાવ્યાં છે. જરમરણા–જરા ને મરણ ચઉવિસં પિ–ચોવીશે એકઠા. જિણવરા–જિનવર તિત્થયરા–તીર્થંકર મે–મુજને પસીયંતુ–પ્રસન્ન થાઓ. કિત્તિય–કીર્તિ કરાયેલા વંદિય–નમસ્કાર કરાએલા. મહિયા–શુભ ધ્યાનયોગે કરી પૂજા કરાએલા, જે એ–જે કહ્યા તે લોગસ્સ–લોકમા ઉત્તમા–ઉત્તમ, સિદ્ધા–સિદ્ધ પદ પામ્યા. આરૂગ્ગ–સર્વ રોગ રહિત, બોહિલાભ–સમકિતરૂપ બોધની પ્રાપ્તિ. સમાહિ–સમાધિ વર–પ્રધાન–મુત્તમ –સર્વોત્તમ દિંતુ–દિઓ. ચંદેસુ–ચંદ્રમાથી અધિક, નિમ્મલયરા–નિર્મળ છો, આઈચ્ચેસુ–સૂરજ થકી અહિયં–અધિક.પયાસયરા–પ્રકાશના કરનાર છો.સાગર–સમુદ્ર. વર–મ્હોટો. (સ્વયંભૂ રમણ સમુદ્ર) ગંભીરા–ગંભીર એટલે મ્હોટા સમુદ્રથી પણ વધારે ગંભીર છો. સિદ્ધા–એવા હે સિદ્ધ ભગવાન સિદ્ધિ–મુક્તિ પદ, મમ–મને. દિસંતુ–દીઓ.

સાધુ અથવા શ્રી સીમંધર સ્વામીની આજ્ઞા માગી

(૬) સામાયિક આદરવાનો વિધિ.

દ્રવ્યથકી–કાયાએ કરી, સાવજ્જજોગનાં–પાપના વ્યાપાર કરવાનાં પચ્ચક્ખાણ–બંધી ક્ષેત્રથકી–જમીનથી, આખા લોક પ્રમાણે–બધા જગતમા, કાળથકી–કેટલો વખત ? બે ઘડી સુધી, ઉપરાંત ન પારૂં ત્યાં સુધી–બે ઘડી ઉપરાત જેટલું રહેવું હોય તેટલુ ભાવથકી–મનની ધારણાથી છકોટીએ–છ પ્રકારે તે–બે કરણ ને ત્રણ જોગથી પચ્ચક્ખાણ–બંધી કરેમિ–કરૂં છુ ભંતે–હે પૂજ્ય, સામાઇયં –સમતારૂપી સામાયિક. સાવજ્જ –પાપના કામની જોગં–મન વચન કાયાના જોગે પચ્ચક્ખામિ–બંધી કરૂ છુ . જાવ–જ્યાં સુધી નિયમં પજ્જુવાસામિ–બંધીની મર્યાદા કરી છે ત્યા સુધી સેવા કરૂં છુ દુવિહં–બે કરણે તિવિહેણ –ત્રણ જોગે,ન કરેમિ–કરૂં નહિ, ન કારવેમિ–કરાવું નહિ (એ બે કરણ) મણસા–મનની કલ્પનાએ કરી. વયસા–વચનથી. કાયસા–કાયા પ્રવર્તાવવી (એ ત્રણ

જોગ) તસ્સ–તે સર્વને, ભંતે–હે પૂજ્ય ! પડિક્કમામિ–નિવર્તું છું- નિંદામિ–નિંદું છું આત્માની સાખે ગરિહામિ–ગરહુ છું ગુરુની સાખે. અપ્પાણં–અશુભ જોગમા જતાં આત્માને, વોસિરામિ–તજુ છું

(૭) નમોત્થુણુનો પાઠ.

નમોત્થુણુ–નમસ્કાર હો અરિહ તાણં–અરિહંત દેવને, ભગવ તાણં–ભગવંતને,આઈગરાણં–ધર્મની આદિના કરનારને તિત્થયરાણુ–તીર્થના સ્થાપનાર એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચાર જાતના તીર્થના સ્થાપનારને સય સ બુદ્ધાણુ–પોતની મેળે બુઝયા છે તેને પુરિસુત્તમાણુ–પુરુષમાહે ઉત્તમ પુરિસસીહાણુ–પુરુષમાહે સિંહ સમાન પુરિસ–વર–પુ ડરીયાણં–પુરુષમાહે ઉત્તમ પુંડરિક કમળ સમાન પુરિસ–પુરુષમાહે–વર–પ્રધાન ગ ધહત્થીણં–ગંધહસ્તી સમાન છે જેમ ગંધ હસ્તીને જોઇને બીજા હાથીઓ નાસી જાય તેમ તીર્થ કરને જોઇને બધા મિથ્યાત્વી પાખંડીઓનો મદ ગળી જાય લોગુત્તમાણુ–લોકમાહે ઉત્તમ છે લોગનાહાણં–લોકના નાથ છે લોગહિયાણં–લોકના હિતકારી લોગપઈવાણુ–લોકને વિષે દીપક સમાન છે લોગપજ્જોયગરાણં–લોકમાહે ઉદ્યોત કરનાર. અભયદયાણુ–અભય દાનના દેનાર. ચક્ખુદયાણં–જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના દેનાર. મગ્ગદયાણુ–મોક્ષ માર્ગના દેનાર સરણુદયાણુ–શરણુના દેનાર. જીવદયાણં–સંજમરૂપ જીવતરના દેનાર બોહિદયાણં–સમકિતરૂપ બોધના દેનાર ધમ્મદયાણં–ધર્મના દેનાર ધમ્મદેસિયાણુ–ધર્મ ઉપદેશના દેનાર ધમ્મનાયગાણુ–ધર્મના નાયક ધમ્મસારહીણં–ધર્મરૂપ રથના સારથિ ધમ્મ–ધર્મને વિષે, વર–પ્રધાન ચાઉર ત–ચાર ગતિનો અ ત કરવા માટે ચક્કવટ્ટીણુ–ચક્રવર્તી સમાન છો દીવો–સ સાર સમુદ્રમાં બૂડતાં જીવને બેટ સમાન તાણુ–દુ ખના નિવારણુ કરનાર સરણુ–આધાર. ગઈ–ચાર ગતિમા પઈટ્ઠાણં–પડતા જીવને અપ્પડિહય–નથી હણાણું એવુ વર–પ્રધાન (કેવળ) નાણુ–જ્ઞાન દંસણુ–દર્શન એટલે દેખવું ધરાણં–ધરનાર વિયટ્ટ–ગયું છે. છઉમાણુ–છદ્મસ્થપણુ, જિણાણં–જીત્યા છે રાગદ્વેષને જાવયાણુ–બીજાને જીતાવ્યા છે રાગ–દ્વેષ-

તિન્નાણું-તર્યા છે સંસારરૂપી સમુદ્ર તારયાણુ-બીજાને તારે છે સંસાર સમુદ્રથી. બુદ્ધાણું-પોતે સમજ્યા તત્વજ્ઞાનને. બોહિયાણું-બીજાને તત્વજ્ઞાન સમજાવનાર મુત્તાણું-પોતે મુકાણા બહારના તથા અંતરના કર્મ બંધનથી મોયગાણુ-બીજાને એથી મુકાવનાર, સવ્વન્નુણુ-સર્વ જ્ઞાની છે. સવ્વદરિસિણુ-સર્વ પદાર્થના દેખનાર સિવ-ઉપદ્રવ રહિત મયલ-અચળ, મરૂય-રોગ રહિત, મણુંત-મરણુ રહિત, મક્ખય-ક્ષયરહિત, મવ્વાબાહ-બાધા-પીડા રહિત, મપુણરાવિત્તિ-નથી ફરીથી અવતરવું જેને સિદ્ધિગઈ-એહવી સિદ્ધની ગતિ-નામધેય-એવું અમર નામ ઠાણુ-એવું સ્થાનક સંપત્તાણું-પામ્યા છે નમોજિણાણુ-નમસ્કાર હોજો એવા તીર્થંકરોને જિયભયાણું-સાત ભયના જીતનારને

(પહેલુ નમોત્થુણુ શ્રી સિદ્ધ ભગવંતને કહેવું બીજુ શ્રી અરિહંત દેવને કહેવું તેમાં ઠાણુંસંપત્તાણુંને બદલે ઠાણુંસંપાવિઉ કામાણું કહેવુ, ને પછીના બોલ કહેવા નહિ)

ત્રીજું નમોત્થુણું-વર્તમાનકાળના સ્વધર્માચાર્ય-સ્વધર્મોપદેશકોને કરવાનું છે તેનો પાઠ .

નમોત્થુણુ, મમધમ્મ આયરિયસ્સ, મમધમ્મોવદેસિયસ્સ, જાવ સંપાવિઉ કામસ્સ, નમો આયરિયસ્સ.

સામાયિક પારવાનો વિધિ

(પહેલા પાઠથી લોગસ્સ સુધીની ક્રિયા સામાયિક આદરવાની રીતે કરીને છઠ્ઠા પાઠને ઠેકાણે નીચે મુજબ કહેવું)

દ્રવ્યથકી સાવજ્જ જોગનાં પચ્ચક્ખાણુ કર્યાં હતાં તે પૂરાં થયાં તે પારૂં છુ, ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી બેઘડી ઉપરાંત ન પારૂ ત્યાં સુધી, ભાવથકી છ કોટીએ પચ્ચક્ખાણુ કર્યા હતાં તે પૂરાં થયાં તે પારૂ છુ. (૧) એહવા નવમા સામાયિક વ્રતના-ઉપરની વિધિ મુજબ આદરેલા સામાયિક-વ્રતને વિષે **પંચઅઈયારા**-પાચ અતિચાર. **જાણિયવ્વા**-જાણવા ન

સમાયરિયવ્વા–આચરવા નહિ. તં જહા–તે આ પ્રમાણે તે આ-લોઉ–તે કહી દેખાડું છું મણદુપ્પણિહાણે–મન માઠું પ્રવર્તાવ્યું હોય –વયદુપ્પણિહાણે–વચન માઠું પ્રવર્તાવ્યું હોય, કાયદુપ્પણિ-હાણે–કાયા માઠી પ્રવર્તાવી હોય, સામાઇયસ્સસઇ–સમતારૂપ સામા-યિક અકરણયાએ–બરાબર કીધુ કે નહિ તેના બરાબર ખબર ન રહ્યા હોય, સામાઇયસ્સ–સામાયિક, અણવટ્ઠિયસ્સ કરણયાએ–પૂરૂં થયા વિના પાર્યું હોય તસ્સ–તેનું, મિચ્છા મિ દુક્કડં–ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ

(૨) સામાયિકના વિષે દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના એ બત્રીશ દોષમાંથી કોઈ દોષ લાગ્યા હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૩) સામાયિકમાં આહારસંજ્ઞા–ખાવાની ઇચ્છા થઈ હોય ભય સંજ્ઞા–બીક લાગી હોય, મૈથુનસંજ્ઞા–સ્ત્રી સેવવાની ઇચ્છા કરી હોય પરિગ્રહસંજ્ઞા–લાભ મેળવવાની ઇચ્છા કરી હોય. એ ચાર સંજ્ઞા માંહેલી કોઈ સંજ્ઞા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(૪) સામાયિકમા સ્ત્રીકથા×ભત્તકથા, દેશકથા,રાજકથા એ ચાર કથા માહેલી કોઈ કથા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કકંડં.

(૫) સામાયિક સમ્મકાએણં–સામાયિક કાયાએ બરાબર રીતે. ન ફાસિયં–સ્પર્શ કર્યું, અંગીકાર કર્યું ન હોય ન પાલિયં–તેવું જ પાળ્યુ ન હોય ન સોહિયં–શુદ્ધ કર્યું ન હોય ન તીરીયં–પાર ઉતાર્યું ન હોય ન કીત્તિયં–કીર્તિ કીધી ન હોય. ન આરાહિયં–આરાધના કીધી ન હોય આણાએ–વીતરાગ દેવની આજ્ઞા પ્રમાણે અણુપાલિતા–વિશેષે પાળતાં થકાં ન ભવઈ–તે પ્રમાણે ન વરતાયું હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં–તે ખોટા કીધાનુ ફળ નિષ્ફળ થાઓ.

(૬) સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું, વિધિએ કરતાં અવિધિએ થયુ હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

× સ્ત્રીઓએ આ ઠેકાણે પુરુષ કથા એમ કહેવુ

(૭) સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, જાણતાં અજાણતાં મને, વચને, કાયાએ કરી કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં.

સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર ઓછું અધિક વિપરિત કહેવાણું હોય તો અનંતા સિદ્ધ અને કેવળીની સાખે મિચ્છા મિ દુક્કડં.

(પછી આગળ મુજબ ત્રણ નમોત્થુણં કહેવા.)

સામાયિક વ્રત સંપૂર્ણ.

સામાયિક કરતાં મનના દશ, વચનના દશ તથા કાયાના બાર એ પ્રમાણે બત્રીશ દોષ ન લાગે તે માટે નિરંતર ઉપયોગ રાખવો. તે બત્રીશ દોષ નીચે પ્રમાણે :—

મનના દશ દોષ

૧ અવિવેક દોષ—સામાયિક કરે તે વારે સર્વ ક્રિયા કરે પણ મનમાં વિવેક ન હોય એટલે સામાયિક શું ચીજ છે તે જાણે નહિ અને વિવેકસહિત સામાયિક કરવાથી કોણ તર્યા છે? એનાથી શું ફળ મળે છે? એ કોનું સાધન છે? એમાં શું સાધ્ય છે? વ્યવહાર—સામાયિક કયું અને નિશ્ચય સામાયિક કયું? સામાયિકની રીતિ જિનેશ્વરે શા પ્રમાણે કહી છે વગેરે વિવેક વિના, જાણ્યા વિના, જે સામાયિક કરે તે અવિવેકનો પ્રથમ દોષ

૨ યશો વાંચ્છા દોષ—સામાયિક કરીને કીર્તિની વાચ્છના કરે એટલે સામાયિક તો નિર્જરાનો હેતુ છે અને સિદ્ધપદનું સાધન છે તેને બદલે તેનાથી કીર્તિની વાછના કરે તો યશો વાચ્છા દોષ

૩ ધન વાંચ્છા દોષ—સામાયિક કરવાથી ધન-પ્રાપ્તિની ઈચ્છા કરે તે.

૪ ગર્વ દોષ—સામાયિક લઈને મનમા ગર્વ આણવો કે હું જ ધર્મ જાણનાર છું. હું કેવું સામાયિક કરૂં છું! બીજા મૂર્ખ લોકો સામાયિકમા શું સમજે? વગેરે બાબતોનો જે ગર્વ કરવો તે

ગર્વ દોષ અમે સંઘમાં મોટા છીએ માટે અમારે સામાયિક કરવું પડે તેમ કહે તે ગર્વ દોષ

૫ **ભય દોષ**—એટલે કોઈ પ્રકારના ભયથી કે લોકમાં પોતાની નિંદા થશે એવી બીકથી સામાયિક કરે પણ મનમા સામાયિક કરવાનો ભાવ ન હોય તે ભય દોષ. સામાયિક ન કરૂં તો કામ કરવું પડશે એવો ભય લાવી સામાયિક કરવા બેસી જાય

૬ **નિદાન દોષ**—સામાયિક કરીને ધનાદિકનું અથવા બીજી કોઈ ઇચ્છિત વસ્તુનું નિયાણું કરે તે કારણે સામાયિકનું તો મહત્ ફળ છે, તે ન વિચારતાં એવા ખોટા ફાયદા ઉપર લક્ષ રાખી નિયાણું કરી, તે વેચી નાંખ્યા બરાબર થાય તે નિદાન દોષ

૭ **સંશય દોષ**—સંશયયુક્ત સામાયિક કરે એટલે મનમાં વિચારે કે સામાયિક કરીએ છીએ તો ખરા, પણ આગળ ઉપર ફળ થશે કે નહિ ? એમ પ્રતીતિ નહિ તે.

૮ **કષાય દોષ**—કષાયભર્યું સામાયિક કરે એટલે કોઈની સાથે રોષવંત છે તેથી તેને જવાબ દેવો નથી એમ ધારી સામાયિક કરી બેસે. એવું રહસ્ય છે છતાં કષાયયુક્ત કરે તે દોષિત ગણાય, તેનું નામ કષાય દોષ સામાયિકમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કરે તે કષાય દોષ

૯ **અવિનય દોષ**—વિનય રહિત સામાયિક કરે તે અથવા ગુરુ વગેરેનો યથાયોગ્ય વિનય ન કરવો તે.

૧૦ **બહુમાન દોષ**—બહુમાન સહિત કરે, પણ ભક્તિભાવથી ન કરે તે.

વચનના દસ દોષ.

૧ **કુત્સિક વચન દોષ**—જે વચન સાંભળી કોઈને લજ્જા, ભય, કષાયાદિ ઉપજે તેવાં કુત્સિક વચન સામાયિકમાં બોલે તે કુત્સિક દોષ

૨ **સહસાકાર દોષ**—સામાયિકમાં આગળ પાછળનો ઉપયોગ રાખ્યા સિવાય અણુવિચાર્યું બોલે તે.

૩ અસદ્દારોપણુ દોષ-સામાયિકમાં કોઈ ઉપર અસત્ય દોષ (તહોમત) મૂકે તે.

૪ નિરપેક્ષ વાક્ય દોષ-સામાયિકમા શાસ્ત્રની અપેક્ષા વિના સ્વમતિના વચન બોલે તે.

૫ સક્ષેપ દોષ-સામાયિક સૂત્ર પાઠે વચન સક્ષેપ કરી બોલે, અક્ષર પાઠાદિ હીણા બોલે તે

૬ કલહ કર્મ દોષ-સામાયિકમા કોઈની સાથે કલેશ કરે તે

૭ વિકથા દોષ-સામાયિકમા સજ્ઝાય, ધ્યાન, ધર્મકથા, મહાપુરુષના ચરિત્ર અથવા તીર્થંકર આદિનો મહિમા વગેરે ક્રિયા કરવાની કહી છે તે પ્રમાણે ન વર્તતા રાજ્યાદિ વગેરેની ચાર કથા કરે તે

૮ હાસ્ય દોષ-સામાયિકમાં કોઇની મશ્કરી કરે તે

૯ અશુદ્ધ પાઠ દોષ-સામાયિકમાં સૂત્રાદિ ઉચ્ચાર કરે તેમાં મુખથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ અથવા હ્રસ્વ અક્ષરને ઠેકાણે દીર્ઘ બોલે, કોઇ ઠેકાણે માત્રાહીન અથવા અધિક ઉચ્ચરે, અશુદ્ધ પાઠનો ઉચ્ચાર કરે તે

૧૦ મુણુ મુણુ વચન દોષ-સામાયિક લઇને ઉતાવળે પાઠનો ઉચ્ચાર કરે, સ્પષ્ટ પ્રગટ અક્ષર ન ઉચ્ચરે, પદનું, ગાથાનું ઠેકાણું માલૂમ ન પડે, માખીની પેઠે બણુબણુ કરે એમ ગડબડ કરીને પાઠ પૂર્ણ કરે તે

કાયાના બાર દોષ

૧ અયોગ્ય આસન દોષ-સામાયિક કરતી વખતે પગ ઉપર પગ ચડાવીને બેસે, મહાત્મપર્યાય થકી વિનય ગુણુની વૃદ્ધિની હાની કરે, વસ્ત્રવડે જાનુ બાધીને બેસે તે પ્રથમ દોષ, માટે જે વડે વિનય ગુણુ રહે, ઉદ્ધતાઈ ન જણાય, અજયણા ન થાય તેવી રીતે બેસવુ

૨ ચલાસન દોષ-આસનને સ્થિર ન રાખે, વારંવાર આગળ પાછળ ચલાયમાન કરે ને પોતે ચપળતા ઘણી કરે તે ચલાયમાન દોષ કહેવાય.

૩ **ચલદષ્ટિ દોષ**—સામાયિક લઇને દષ્ટિને નાસિકા ઉપર સ્થાપી મનમાં શ્રુત ઉપયોગ રાખી મૌનપણે ધ્યાન ન ધરે, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવો હોય તો જયણાયુક્ત પુસ્તક ઉપર દષ્ટિ રાખવી વગેરે શુદ્ધ સામાયિકની રીતિ જે શાસ્ત્રકારે કહેલી છે તે રીતિનો ત્યાગ કરી ચલિત મૃગની જેમ ચારે દિશાએ નેત્રો ફેરવે તે ચલદષ્ટિ દોષ.

૪ **સાવદ્ય ક્રિયા દોષ**—કાયાવડે કઈ સાવદ્ય ક્રિયા કરે અથવા સાવદ્ય ક્રિયાની સંજ્ઞા કરે તે

૫ **આલંબન દોષ**—સામાયિકમા દીવાલ પ્રમુખનો આશ્રય છોડી એકાંત બેસવુ એ રીતિ છે, તે રીતિ ત્યાગી દીવાલ, થાભલા વગેરેને પીઠ લગાડીને બેસે તે કારણે પુજ્યા વિનાની દીવાલ ઉપર ઘણા જીવોનો વિશ્રામ હોય ત્યાં પીઠ લગાડતા ઘણા જીવોની વિરાધના થાય અથવા ઓઠીગણ દઈ બેસવાથી નિદ્રાદિક પ્રમાદ વધે અને તેથી શુભ ધ્યાનાદિકમા ખામી આવે તેથી તે દોષયુક્ત છે.

૬ **આકુંચન પ્રસારણ દોષ**—સામાયિક લઈને કારણ વિના હાથ પગ સંકોચે અથવા લાબા કરે

૭ **આલસ્ય દોષ**—સામાયિકને વિષે અંગે આળસ મરડે, ટાચકા ફોડે, કરકડા કરે, કમ્મર વાંકી કરે વગેરે પ્રમાદની બહુલતાના કાર્યો કરે તે.

૮ **મોટક દોષ**—સામાયિકમા અંગુલી પ્રમુખને વાકી કરી ટાચકા કર તે.

૯ **મલ દોષ**—સામાયિક લઇને શરીરે ખસ પ્રમુખ થઈ હોય તે વલુરે, મેલ ઉતારે તે

૧૦ **વિમાસણ દોષ**—સામાયિકમાં અંગ વિમાસણ કરાવે, હાથનો ટેકો દીએ, લમણે હાથ દઈ બેસે તે

૧૧ **નિદ્રા દોષ**—સામાયિકમાં નિદ્રા કરે તે

૧૨ **વસ્ત્ર સંકોચન દોષ**—ટાઢ પ્રમુખની પ્રબળતાથી પોતાના સમસ્ત અંગે સારી પેઠે વસ્ત્ર ઓઢે તે

એ પ્રમાણે મનના દશ દોષ, વચનના દશ દોષ અને કાયાના બાર દોષ એ સર્વ બત્રીસ દોષ થાય. વિવેકી પુરુષો તે દોષ ટાળી શુદ્ધ સામાયિક કરે.

નીચેના વીસ દોષ ટાળી કાઉસગ્ગ કરવો.

૧ ઘોડાની પેઠે પગ ઊંચો નીચો કરે તે ઘોટક દોષ ૨ લતાની પેઠે સૂઈ રહે તે લતા દોષ ૩ સ્થંભને આધારે ઓઠીંગે રહી ઉભો ઝુલે તે સ્થંભ દોષ ૪ પર્વતના કૂટની પેઠે અક્કડ ઉભો રહે તે કૂટ દોષ ૫ ઝાલણીઆના ઉંચા ઓઠીંગે રહી કાઉસગ્ગ કરે તે માળા દોષ. ૬ ભીલડીની પેઠે હાથ આગળ રાખી કરે તે શબરી દોષ ૭ વહુની પેઠે ઘુંઘટો કાઢી વસ્ત્ર ઓઢે તે વધૂ દોષ ૮ પ્રમાણ ઉપરાંત વસ્ત્ર માથે રાખી કરે તે લંબોત્તર દોષ ૯ શરીરને સ્તનની પેઠે ઢાંકીને કરે તે સ્તન દોષ ૧૦ ગાડાંની ઉધની પેઠે બે પગની પાની એકઠી રાખે તે ઊર્ધ્વિકા દોષ. ૧૧ સાધ્વીની પેઠે વસ્ત્ર ઓઢી કરે તે સંયતિ દોષ ૧૨ દિગંબરની પેઠે હાથ ઉંચા રાખી કરે તે ખલીન દોષ ૧૩ કાગની પેઠે નેત્ર ચંચળ કરે તે વાયસ દોષ ૧૪ કોઠનાં ફળ એકઠાં કર્યાની પેઠે વસ્ત્ર એકઠાં કરે તે કવીક દોષ, ૧૫ શરીરમાં ભૂત-પ્રવેશ જેમ મસ્તક ધૂણાવે તેમ ધૂણી કાઉસગ્ગ કરે તે શશીકપન દોષ ૧૬ મૂંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂક દોષ ૧૭ આંગળી પાંપણે રાખી વિચાર કર્યાની પેઠે કાઉસગ્ગ કરે તે અંગુલીભ્રમહ દોષ ૧૮ દારૂ શીશામાં નાખતાં ગરમીને યોગે બડબડ થાય તેની પેઠે કરે તે વારૂણી દોષ ૧૯ તરસ્યા કપિની પેઠે હોઠ હલાવે તે પ્રેક્ષા દોષ. ૨૦ બીજાની પાસે પાઠ ઉચ્ચરાવી કરે તે અન્ય પાઠોચ્ચરિત દોષ.

કાઉસગ્ગ કરતી વખતે ઉપરના વીસ દોષોમાથી એક પણ દોષ ન આવે તેનું બરાબર ધ્યાન આપવું

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર

પ્રતિક્રમણ શરૂ કરતાં પહેલા ઊભા થઈ સવિનય ગુર્વાદિકને અગર તેમની ગેરહાજરીમાં શ્રી સીમ ધર ભગવાનને યથાવિધિ વંદણા કરી પ્રતિક્રમણના ત્રણ આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી.

પહેલો આવશ્યક. *

(આ ઠેકાણે નવકાર તથા તિક્ખુત્તોનો પાઠ પૂરો કહેવો)
પછી સ્વામીનાથ પાપનું આલોયણ, પ્રતિક્રમણની આજ્ઞા (એ પ્રમાણે કહીને પાઠ ૧ લો ઈચ્છામિણં ભંતે ! પડિક્કમણાની આજ્ઞા માગવાનો પાઠ

ઈચ્છામિણં–મારી ઈચ્છા છે **ભંતે**–હે પૂજ્ય, **તુબ્ભેહિં**–તમારી, **અબ્ભણુન્નાય સમાણે**–આજ્ઞા થવાથી **દેવસિય**–દિવસ સંબંધી, **પડિક્કમણં**–પાપનું નિવારણ કરવાને **ઠાએમિ**–એક સ્થાને બેસુ છું. **દેવસિ**–દિવસ સંબંધી **જ્ઞાન**–જ્ઞાન, **દંસણ**–દર્શન **ચારિત્ર**–આવતાં કર્મને રોકવા તે **તપ**–પૂર્વ કર્મ ખપાવવા તે. **અતિચાર**–લીધેલા વ્રત ભાંગવાને તૈયાર થવું તે **ચિંતવનાર્થે**–વિચારવાને અર્થે, **કરેમિ**–કરૂં છું **કાઉસ્સગ્ગં**–કાયા સ્થિર રાખવી તે (**નવકાર તથા કરેમિભંતેનો પાઠ બોલવો**)

સ્તુતિ–બાર ગુણ શ્રી અરિહંતના, આઠ ગુણ શ્રી સિદ્ધ ભગવંતના, છત્રીશ ગુણ શ્રી આચાર્યજીના, પચીસ ગુણ શ્રી ઉપાધ્યાયજીના, સત્તાવીશ ગુણ શ્રી સાધુજીના, એ પંચ પરમેષ્ઠીના મળી એકસો આઠ ગુણ સંબંધી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી, અવિનય, અભક્તિ, આશાતના થઈ હોય તે, મન, વચન, કાયાએ કરી જાણપણે, અજાણપણે, આકુટીપણે, અણાકુટીપણે, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, દેશથી, સર્વથી વિરાધના કરી હોય, ને દિવસ સંબંધી અવજ્ઞા–અપરાધ કીધો હોય, કરાવ્યો હોય, અનુમોદ્યો હોય તે સર્વે અરિહંત અનંતા સિદ્ધ ભગવાનની સાખે તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

---

* સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ વિશેષ કરીને અવશ્ય કરવું તેને આવશ્યક કહે છે

પાઠ ૨. જો. ઈચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ.

ઈચ્છામિ-ઇચ્છુ છું ઠામિ-એક ઠેકાણે રહીને કરૂં છું. કાઉસ્સગ્ગ-કાયા સ્થિર રાખવી તે જો-જે મે-મારે જીવે. દેવસીઓ-દિવસ સંબંધી અઈયારો-અતિચાર કઓ-લગાડયો હોય. કાઇઓ-કાયાએ કરી વાઇઓ-વચને કરી માણસિઓ-મને કરી. ઉસ્સુત્તો-સૂત્રવિરૂદ્ધ કર્યું હોય ઉમ્મગ્ગો-જિન માર્ગ છોડીને અન્ય માર્ગ પકડયો હોય અકપ્પો-ન ભોગવવા જેવી વસ્તુ ભોગવી હોય. અકરણિજ્જો-ન કરવા જેવું કર્યું હોય દુજ્ઝાઓ-માઠુ ધ્યાન ધર્યું હોય દુવ્વિચિંતિઓ-માઠી ચિંતવણા કરી હોય અણાયારો-આચરવા યોગ્ય નહિ અણિચ્છિયવ્વો-ઈચ્છવા યોગ્ય નહિ અસાવગ-શ્રાવકને નહિ કરવા યોગ્ય પાઉગ્ગો-કોઈ પ્રયોગ કર્યો હોય નાણે-જ્ઞાનને વિષે તહ-તેમજ દંસણે-દર્શનને વિષે ચરિત્તાચરિત્તે-જેટલે અંશે પચ્ચક્ખાણ તે ચારિત્ર અને જેટલા અપચ્ચક્ખાણ તે અચારિત્ર તેને વિષે સુએ-સૂત્ર સિદ્ધાંતને વિષે સામાઇએ-સમતારૂપ સામાયિક વિષે તિણ્હ-ત્રણ પ્રકારની ગુત્તિણ-ગુપ્તિ, મન, વચન અને કાયા એ ત્રણને ચઉણ્હં-ચારપ્રકારના. કસાયાણ-કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ પંચણ્હ-પાંચ પ્રકારના મણુવ્વયાણ-અણુવ્રત (પહેલેથી પાંચ વ્રત) તિણ્હં-ત્રણ પ્રકારના ગુણવ્વયાણ-ગુણવ્રત (તે છઠું, સાતમુ અને આઠમુ વ્રત) ચઉણ્હં-ચાર પ્રકારનાં સિક્ખાવયાણ-શિક્ષાવ્રત (તે નવ, દશ અગિયાર ને બારમુ વ્રત) બારસવિહસ્સ-(એ કહ્યા તે) બાર પ્રકારનાં સાવગ-શ્રાવકના ધમ્મસ્સ-ધર્મને વિષે જં-જે કાંઈ ખંડિય-ખંડિત કર્યું હોય, જં-જે કાંઈ, વિરાહિય-વિરાધ્યુ હોય તસ્સ-તેનું મિચ્છા મિ દુક્કડં-દુષ્કૃત, પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

સ્તુતિ-પ્રથમ મારો આત્મા અનાદિકાળથી મમતાપણે પરિણમ્યો છે તેને સમતાપણે પરિણમવાને વાસ્તે સાવજ્જ જોગની બંધી કરવી સમભાવનો લાભ તે સામાયિક કહીએ પ્રથમ સામાયિક આવશ્યક તે. સમતા પરિણામ રાખવા માટે નિપજાવવો

તસ્સઉત્તરીકરણેણું'થી-ઠેઠ અપ્પાણં વોસિરામિ સુધી કહીને તે પછી સ્થિર રહીને કાઉસ્સગ્ગ કરવો તેમા **નવાણુ અતિચાર** જે દરેક વ્રત વગેરેને અંતે કહેવાશે તે અથવા ચાર લોગસ્સ મનમાં બોલવા અને **એક નવકાર** ગણી કાઉસ્સગ્ગ પારવો.

બીજો આવશ્યક

સ્તુતિ-જે સમતાપણે પરિણમ્યા, મમતા પરિહર્યા, ચૌદ રાજ-લોકને મસ્તકે સિદ્ધિ વર્યા, સંસાર સમુદ્ર નિસ્તર્યા, સર્વ ઉપમા અલંકૃત, સર્વે અઘમળહર, એવા ચોવીશ તીર્થંકર જન્મ, જરા, મરણને પરિક્ષીણ કરી, આત્મગુણ, આત્મપણે પરિણમ્યા, સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થયા. સમણ રમણરૂપ અનુભવ સ્થિર રહ્યા તમારી સહાયપણે સમતા પ્રગટ થવા, મમતા પરિહરવાને અવસરે સ્મરણ, ચિંતન, મનન, ધ્યાનરૂપે સહાય હોજો એવા ચોવીસ તીર્થંકરની સ્તુતિરૂપ **બીજો ચઉવિસત્થો આવશ્યક** (લોગસ્સનો પાઠ) કહેવો.

ત્રીજો આવશ્યક.

સ્તુતિ-હવે એવા ચોવીસ તીર્થંકર જેણે ઓળખાવ્યા, તેવા મારા ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્ય, મહાઉપકારી, જ્ઞાનલોચનના દાતાર, અજ્ઞાન-તિમિરના ફેડણહાર, મિથ્યાત્વ કલંકના મિટાવણહાર, ભવદાવાનળ શમાવવાને અર્થે અમૃતધારા, વાણી વરસાવતા, મુજ અપરાધીને ન્યાલ કરવા, માર્ગથી ભૂલ્યાને માર્ગે ચડાવ્યો, (પછી ભાગ્યની વાત) એવા ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્ય, ધર્મોપદેશક, ધર્માત્મા, છ કાયના ગોવાળ, અધમ-ઉદ્ધારણ, ભવદુખભંજન, લોચનદાતાર, નિર્લોભી, નિર્લાલચી, સમતાવંત, ધૈર્યવંત, વિવેકી, વિજ્ઞાની, એકાંત ઉપકાર નિમિત્તે મહેરબાની કરી સાચા મિત્રપણે હાથ દઈ, મુજ કિંકર અપરાધી, ગુણરહિતને કરૂણા-બુદ્ધિએ ન્યાયમાર્ગ દેખાડી સાચા દેવાધિદેવને ઓળખાવ્યા

પાઠ ૩ જો. વંદણા-ઈચ્છામિ ખમાસમણો

(ઉભડક બેસીને આ પાઠ બે વાર બોલવો)

પાઠ ૨ જો. ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગં.

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું ઠામિ-એક ઠેકાણે રહીને કરૂં છું. કાઉસ્સગ્ગ-કાયા સ્થિર રાખવી તે જો-જે મે-મારે જીવે દેવસીઓ-દિવસ સંબંધી અઇયારો-અતિચાર કઓ-લગાડયો હોય કાઇઓ-કાયાએ કરી વાઇઓ-વચનં કરી માણસિઓ-મન કરી ઉસુત્તો-સૂત્રવિરૂદ્ધ કર્યું હોય ઉમ્મગ્ગો-જિન માર્ગ છોડીને અન્ય માર્ગ પકડયો હોય અકપ્પો-ન ભોગવવા જેવી વસ્તુ ભોગવી હોય. અકરણિજ્જો-ન કરવા જેવું કર્યું હોય દુજ્ઝાઓ-માઠુ ધ્યાન ધર્યું હોય દુવ્વિચિંતિઓ-માઠી ચિંતવણા કરી હોય અણાયારો-આચરવા યોગ્ય નહિ અણિચ્છિયવ્વો-ઇચ્છવા યોગ્ય નહિ અસાવગ-શ્રાવકને નહિ કરવા યોગ્ય પાઉગ્ગો-કોઈ પ્રયોગ કર્યો હોય નાણે-જ્ઞાનને વિષે તહ-તેમજ દંસણે-દર્શનને વિષે ચરિત્તાચરિત્તે-જેટલે અંશે પચ્ચક્ખાણ તે ચારિત્ર અને જેટલા અપચ્ચક્ખાણ તે અચારિત્ર તેને વિષે સુએ-સૂત્ર સિદ્ધાંતને વિષે સામાઇએ-સમતારૂપ સામાયિક વિષે તિણ્હ-ત્રણ પ્રકારની ગુત્તિણ-ગુપ્તિ, મન, વચન અને કાયા એ ત્રણને ચઉણ્હં-ચાર પ્રકારના. કસાયાણ-કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ પંચણ્હ-પાંચ પ્રકારના અણુવ્વયાણ-અણુવ્રત (પહેલેથી પાંચ વ્રત) તિણ્હ-ત્રણ પ્રકારના ગુણવ્વયાણ-ગુણવ્રત (તે છઠું, સાતમુ અને આઠમુ વ્રત) ચઉણ્હં-ચાર પ્રકારનાં સિક્ખાવયાણ-શિક્ષાવ્રત (તે નવ દશ અગિયાર ને બારમુ વ્રત) બારસવિહસ્સ-(એ કહ્યા તે) બાર પ્રકારનાં સાવગ-શ્રાવકના ધમ્મસ્સ-ધર્મને વિષે જં-જે કાંઈ ખંડિયં-ખંડિત કર્યું હોય, જં-જે કાંઈ, વિરાહિય-વિરાધ્યુ હોય તસ્સ-તેનું મિચ્છા મિ દુક્કડં-દુષ્કૃત, પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

સ્તુતિ-પ્રથમ મારો આત્મા અનાદિકાળથી મમતાપણે પરિણમ્યો છે તેને સમતાપણે પરિણમવાને વાસ્તે સાવજ્જ જોગની બધી કરવી સમભાવનો લાભ તે સામાયિક કહીએ પ્રથમ સામાયિક આવશ્યક તે સમતા પરિણામ રાખવા માટે નિપજાવવો.

તસ્સઉત્તરીકરણેણું'થી–ઠેઠ અપ્પાણું વોસિરામિ સુધી કહીને તે પછી સ્થિર રહીને કાઉસ્સગ્ગ કરવો તેમાં **નવાણુ અતિચાર** જે દરેક વ્રત વગેરેને અંતે કહેવાશે તે અથવા ચાર લોગસ્સ મનમાં બોલવા અને **એક નવકાર** ગણી કાઉસ્સગ્ગ પારવો.

બીજો આવશ્યક

સ્તુતિ–જે સમતાપણે પરિણમ્યા, મમતા પરિહર્યાં, ચૌદ રાજલોકને મસ્તકે સિદ્ધિ વર્યા, સંસાર સમુદ્ર નિસ્તર્યા, સર્વ ઉપમા અલંકૃત, સર્વે અઘમળહર, એવા ચોવીશ તીર્થંકર જન્મ, જરા, મરણને પરિક્ષીણ કરી, આત્મગુણ, આત્મપણે પરિણમ્યા, સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થયા. સમણ રમણરૂપ અનુભવ સ્થિર રહ્યા તમારી સહાયપણે સમતા પ્રગટ થવા, મમતા પરિહરવાને અવસરે સ્મરણ, ચિંતન, મનન, ધ્યાનરૂપે સહાય હોજો એવા ચોવીસ તીર્થંકરની સ્તુતિરૂપ **બીજો ચઉવિસત્થો આવશ્યક** (લોગસ્સનો પાઠ) કહેવો.

ત્રીજો આવશ્યક.

સ્તુતિ–હવે એવા ચોવીસ તીર્થંકર જેણે ઓળખાવ્યા, તેવા મારા ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્ય, મહાઉપકારી, જ્ઞાનલોચનના દાતાર, અજ્ઞાનતિમિરના ફેડણહાર, મિથ્યાત્વ કલંકના મિટાવણહાર, ભવદાવાનળ શમાવવાને અર્થે અમૃતધારા, વાણી વરસાવતા, મુજ અપરાધીને ન્યાલ કરવા, માર્ગથી ભૂલ્યાને માર્ગે ચડાવ્યો, (પછી ભાગ્યની વાત) એવા ધર્મગુરુ, ધર્માચાર્ય, ધર્મોપદેશક, ધર્માત્મા, છ કાયના ગોવાળ, અધમ–ઉદ્ધારણ, ભવદુ ખભંજન, લોચનદાતાર, નિર્લોભી, નિર્લાલચી, સમતાવંત, ધૈર્યવંત, વિવેકી, વિજ્ઞાની, એકાંત ઉપકાર નિમિત્તે મહેરબાની કરી સાચા મિત્રપણે હાથ દઈ, મુજ કિંકર અપરાધી, ગુણરહિતને કરૂણાબુદ્ધિએ ન્યાયમાર્ગ દેખાડી સાચા દેવાધિદેવને ઓળખાવ્યા.

પાઠ ૩ જો. વંદણા-ઈચ્છામિ ખમાસમણો

(ઉભડક બેસીને આ પાઠ બે વાર બોલવો)

ઈચ્છામિ ખમાસમણો (ઉત્કટ-ઉભડક આસને બેસીને કહેવુ)

ઇચ્છામિ-ઈચ્છુ છુ ખમા-ક્ષમાવંત સમણો-સાધુ વંદિઉં-વાદું છું જાવણિજ્જાએ-યથાશક્તિ નિસીહિયાએ-અશુભ જોગને નિષેધ કરીને અણુજાણહ-આજ્ઞા આપો મે-મુજને. મિ-મર્યાદામા ઉગ્ગહં-આવવાની નિસીહિ-નિષેધ કરીને અશુભ જોગને અહોકાય--તમારા ચરણોને કાયસ ફાસં-મારી કાયાએ સ્પર્શ કરૂં છુ ખમણિજ્જો-ખમજો ભે-પૂજ્ય કિલામો-કલેશ ઉપજાવ્યો હોય તે અપ્પ-ગઇ છે કિલંતાણ-કિલામના તમારી બહુ-ઘણી સુભેણ-શુભયોગે કરી ભે-પૂજ્ય દિવસો-દિવસ વઇક્કંતો-વહી ગયો (ચાલ્યો ગયો) જત્તા ભે-જાત્રારૂપ પૂજ્ય જવણિજ્જં-જીતી છે ઇંદ્રિયોને ચ—અને ભે—પૂજ્ય તમે ખામેમિ—ખમાવુ છુ ખમાસમણો-ક્ષમાસહિત સાધુ તમને દેવસિયં-દિવસ સબધી વઇક્કમ-થયેલા અપરાધને આવસ્સિયાએ-અવશ્ય કરણી કરતા થયેલા અતિચારથી પડિક્કમામિ-હુ નિવર્તુ છુ ખમાસમણાણં-ક્ષમાવંત સાધુની દેવસિયાએ-દિવસ સબધી આસાયણાએ—આશાતના તિત્તીસન્નયરાએ-તેત્રીસ તથા તેથી અનેરે પ્રકારે જં-જે કિંચિ-કાઈ મિચ્છાએ-ખોટુ કીધુ હોય મણ-મને દુક્કડાએ-માઠું કર્યું હોય વય-વચને. દુક્કડાએ-માઠુ બોલ્યો હોઉ, કાય--કાયા દુક્કડાએ-માઠી વર્તાવી હોય કોહાએ-ક્રોધ કર્યો હોય માણાએ-માન કર્યું હોય માયાએ-કપટ કર્યું હોય લોહાએ-લોભ કર્યો હોય સવ્વકાલિયાએ-સર્વ કાળને વિષે સવ્વમિચ્છો-વયારાએ-સર્વ જે કાંઈ ખોટું કર્યું હોય સવ્વ-સર્વ ધમ્માઇ-ધર્મની કમણાએ-કરણીને વિષે આસાયણાએ-આશાતના કરી હોય જો-જે મે-મને દેવસિઓ-દિવસ સબધી અઇયારો-અતિચાર કઓ-લાગ્યા હોય તસ્સ-તે અતિચારને ખમાસમણો-ક્ષમાવંત સાધુ પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું નિંદામિ-નિંદુ છું. ગરિહામિ-ગર્હું છું અપ્પાણ વોસિરામિ-આત્માને તજું છુ, દોષોને આત્માથી તજું છું. (આ પાઠ બે વખત કહેવો)

સ્તુતિ—એવા મારા ધર્મગુરૂએ, મુજને ન્યાલ કરવા મહેરબાન થઈને મુજ અપરાધીને સુકૃત કમાણીરૂપ પુંજી-સબળ, અર્થ-ભાવ-લક્ષ્મી, ભવોભવ કલ્યાણકારી, શિવ-એકાંત સુખકારી, આનંદકારી, જયવિજયકારી પુણ્ય અને ધર્મબુદ્ધિકારી, સુલભબોધબીજદાયક, સંવર-કરણી બતાવી, મારી સમજણ માફક ભાગ્ય પ્રમાણે, છતી શક્તિ પ્રમાણે, મૂળ ગુણ, ઉત્તર ગુણ, વ્રત-પચ્ચક્ખાણ, નિયમ મર્યાદા કરાવી છે તે પાંચ આચાર સબંધી થોડા કાળની મર્યાદા કરી ભલાં પચ્ચક્ખાણ કરાવ્યાં છે પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત, ચાર શિક્ષાવ્રતાદિને વિષે કોઈ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર દોષ લાગ્યો હોય, તે આલવણ, નિંદણ, ગર્હણ, આત્માને વિશુદ્ધ કરી પાપથી પાછાં પગલાં ભરીને, આત્માને વિશુદ્ધ કરવા સારૂ, સભારી-સંભારી, ધારી-ધારી, વિચારી-વિચારીને દોષ નિવારવા પ્રતિક્રમણરૂપ ચોથો આવશ્યક કરવાની ઈચ્છા ઉપજી છે તે સફળ હોજો, દુષ્કૃત નિષ્ફળ હોજો

સામાયિક એક, ચઉવીસત્થો એટલે લોગસ્સ બે અને વંદણા ત્રણ એ ત્રણ આવશ્યક પૂરા થયા, તેને વિષે કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર ઓછુ અધિક વિપરીત કહેવાણુ હોય તે મિચ્છા મિ દુક્કડં

(ચોથા આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી)

ચોથો આવશ્યક.

પાઠ ૪ થો-જ્ઞાનના અતિચારનો

દિવસસબંધી—દિવસને વિષે જ્ઞાન—જ્ઞાન દર્શન—દર્શન ચારિત્ર—તપને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે આલોઉં-કહી દેખાડુ છું. આગમે-સૂત્ર, સિદ્ધાંત. તિવિહે-ત્રણ પ્રકારના. પન્નત્તે-પરૂપ્યા. તં જહા—જેમ છે તેમ કહે છે સુત્તાગમે-સૂત્ર-આગમ અત્થાગમે-અર્થ આગમ એટલે સૂત્રના અર્થ કરવા તે. તદુભયાગમે-તે બે આગમ—સૂત્ર તથા અર્થ બન્ને સાથે જ હોય તે એવા જ્ઞાનને વિષે જે અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તે

આલોઉં-કહું છું. જં વાઇદ્ધં-સૂત્ર આઘા પાછાં ભણાયાં હોય વચ્ચામેલિયં—ધ્યાન વિના શૂન્ય ઉપયોગે સૂત્ર ભણાયા હોય, હિણક્ખરં—ઓછો અક્ષર ભણાયો હોય, અચ્ચક્ખરં-અધિક અક્ષર ભણાયો હોય. પયહીણં-પદ ઓછું ભણાયું હોય વિણયહીણં-વિનયરહિત ભણાયું હોય. જોગહીણં-મન, વચન, કાયાના જોગ સ્થિર રહ્યા વિના ભણાયું હોય. ઘોષહીણં-શુદ્ધ ઉચ્ચારરહિત ભણાયું હોય સુટ્ઠુદિન્નં-રૂડું જ્ઞાન અવિનીતને દીધું હોય, દુટ્ઠુપડિચ્છિયં-દુષ્ટ રીતે ભણાયું હોય અકાલે કઓ સજ્ઝાઓ-સંધ્યાકાળ આદિ બાર અકાળ, તે વખતે સજ્ઝાય કરી હોય કાલે ન કઓ સજ્ઝાઓ-ખરો વખત છે તે વખતે સજ્ઝાય ન કરી હોય. અસજ્ઝાઈએ સજ્ઝાયં-લોહી, પરૂ આદિ અપવિત્ર જગ્યાએ સજ્ઝાય કરી હોય સજ્ઝાએ ન સજ્ઝાય-સજ્ઝાય કરવા યોગ્ય જગ્યા હોય ત્યાં સજ્ઝાય ન કરી હોય, તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-એ ચૌદ પ્રકારના અતિચાર માંહેલો કોઇ દોષ લાગ્યો હોય તે ખોટું કરેલું નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૫-મો, સમકિતનો.

દંસણ-સદ્દહણા, આસ્થા, સમકિત-ત્રણ તત્વની શુદ્ધિપૂર્વક, પદાર્થોમાં પરમત્થ-પરમ અર્થ-નવતત્ત્વ જાણીને તેમાંથી આત્માનો અનુભવ કરવો તે. આત્માના શુદ્ધ ગુણોમાં રમણતા સંથવો-રાગ-દ્વેષ રહિત દૃષ્ટિ-પરિચય કરવો, વા-અથવા સુદિટ્ઠ-ભલી દૃષ્ટિથી પરમત્થ-એ મહાન અર્થની સેવણા-જેને અનુભવ છે, સેવના કરવી વા વિ-અને વળી વાવન્ન-સમકિત પામી તેમાથી ખસી ગયા હોય તે કુદંસણ-ત્રણસેં ત્રેસઠ પાખંડી (મૂળગુ સમકિત જેને ન હોય) વજ્જણા-તેને વર્જવા, ત્યાગ કરવો સમ્મત્ત-એ સમકિતવંતની સદ્દહણા-શ્રદ્ધા, એવા સમકિતના સમણોવાસઓણ-એવા સમકિતી જીવ, સાધુના પાસાના સેવનાર શ્રાવકને. સમ્મત્તસ્સ-સમકિતના પંચ-પાંચ અઇયારા-અતિચાર પેયાલા

મોટા પાતાળ કળશા સમાન. **જાણિયવ્વા**-જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**-(પણ) આચરવા નહિ **ત જહા**-તે જેમ છે તેમ—તે **આલોઉં**-કહું છું **સંકા**-સમકિતને વિષે શંકા રાખે (જૈનધર્મ ખરો હશે કે ખોટો હશે?) **કંખા**-મિથ્યાત્વના મતની ઈચ્છા કરવી તે **વિત્તિગિચ્છા**-કરણીના ફળનો સંદેહ આણે **પરપાસંડ**-બીજા પાખંડીના મતનાં **પસંસા**-વખાણ કર્યાં હોય. **પરપાસંડ**-બીજા પાખંડીનો **સંથવો**-સમાગમ કર્યો હોય (કેમકે જે પોતાના મતમાં જાણીતો ન હોય ને બીજાનો સમાગમ કરે તો તે એક તરફી વિચારથી ખસી જાય છે) એ પાંચ અતિચાર મધ્યેથી કોઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તો **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૬ ઠ્ઠો-પહેલું અણુવ્રત

પહેલું-પહેલુ **અણુવ્રત**-નાનું (સાધુના વ્રતથી) **થૂલાઓ પાણાઈવાયાઓ**-મોટકા પ્રાણી હણવાથી **વેરમણં**-નિવર્તું છું. **ત્રસ જીવ**-હાલતા ચાલતા જીવ (તે કહે છે.) **બેઈંદ્રિય**-બે ઇંદ્રિયવાળા **તેઈંદ્રિય**-ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા **ચઉરિંદ્રિય**-ચાર ઇંદ્રિયવાળા, **પંચેંદ્રિય**-પાંચ ઇંદ્રિયવાળા **જીવ**-પ્રાણી, **જાણી**-જાણીને **પ્રીછી**-ઓળખ્યા છતા **સ્વસંબંધી**-પોતાના સગાંસબંધી. **શરીર માંહેલા પીડાકારી**-પોતાના શરીરમાં પીડા ઉપજાવે એવા જીવ **સઅપરાધી**-પોતાનો અપરાધ જેણે કર્યો હોય તે પણ **વિગલેંદ્રિય વિનાના**-જ્ઞાન રહિત-ભાન રહિત) તે બેઇંદ્રિય તેઈંદ્રિય ચઉરિંદ્રિય તથા પાગલ એ વરજીને **આકુટ્ટિ**-જાણીને **હણવા**-હણવા **નિમિતે**-બુદ્ધિએ **હણવાના**-હણવાના **પચ્ચક્ખાણ**-બંધી તથા **સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય** પણ **હણવાનાં પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાએ**-જ્યાં સુધી જીવું ત્યા સુધી **દુવિહં**-બે કરણે કરી **તિવિહેણ**-ત્રણ જોગે કરી **ન**

---

૧ પાંચ ગુણ જેનામા હોય તેને સમકિત કહેવું ૧ સમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા ૫ આસ્થા

કરેમિ-કરૂં નહિ, **ન કારવેમિ**-બીજા પાસે કરાવું નહી **મણુસા**-મને કરી **વયસા**-વચને કરી **કાયસા** કાયાએ કરી, **એવા**-એવા **પહેલા**-પહેલાં, **થુલ**-મોટા, **પ્રાણાતિપાત**-જીવ હણવા થકી **વેરમણું**-નિવર્તવાના **વ્રતના**-વ્રતના **પંચ**-પાંચ **અઈયારા**-અતિચાર **પેયાલા**-પાતાળ કળશા સમાન **જાણિયવ્વા**-જાણવા, **ન સમાયરિયવ્વા**-આચરવા નહિ **તં જહા**-જેમ છે તેમ તે **આલોઉં**-કહું છું **બંધે**-કોઈ જીવને તાણીને બાંધ્યો હોય **વહે**-ઘણો માર માર્યો હોય **છવિચ્છેએ**-અવયવ છેદ્યાં હોય (કાન, નાક આદિ) **અઇભારે**-ઘણો ભાર ભર્યો હોય. (ગજા ઉપરાંત) **ભત્તપાણવોચ્છેએ**-અન્નપાણી ભોગવતા અટકાવ્યા હોય (ભાત, પાણીની અંતરાય પાડી હોય) **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૭ મો—બીજું અણુવ્રત

બીજુ અણુવ્રત-બીજું અણુવ્રત, **થુલાઓ**-મોટું **મુસાવાયાઓ**-જુઠું બોલવાથી **વેરમણં**-નિવર્તું છું **કન્નાલીકે**-કન્યા સંબંધી કામમાં, **ગોવાલિકે**-ગાય, ભેંશ આદિ ઢોર સબંધી કામમાં, **ભોમાલિકે**-જમીનના કામમા, **થાપણ**-થાપણ ઓળવવી **મોસો**-પંચેન્દ્રિય જીવનો વધ થાય અથવા કોઈને મોટા દુખનું કારણ થાય તેવી, **મોટકી કુડી સાખ**-મોટી ખોટી સાક્ષી આપવા સંબંધી **ઈત્યાદિ**-એ વગેરે **મોટકું**-મોટુ **જૂઠું**-જૂઠું **બોલવાના**-બોલવાની **પચ્ચક્ખાણ**-બંધી, ત્યાગ, **જાવજ્જીવાએ** જ્યાં સુધી જીવું ત્યા સુધી-**દુવિહં**-બે કરણ, **તિવિહેણં**-ત્રણ જોગે કરી, **ન કરેમિ**-(એ કામ) હું કરૂં નહિ **ન કારવેમિ**-(બીજા પાસે તેવુ કામ) કરાવું નહિ **મણસા**-મને કરી **વયસા**-વચને કરી **કાયસા**-કાયાએ

ખુલાસો જીવને જાણીને ઓળખીને, ઉશ્કેરાઈને હણવાની બુદ્ધિથી હણવાની બંધી છે તેમાં ગાંડા સિવાય અપરાધીની છુટ છે તે અપરાધી કોણ ? તો કે સ્વસબંધી શરીર માહેલા પીડાકારી

કરીને એવા બીજા થુલ-મોટા મૃષાવાદ-જૂઠું બોલવાનુ વેરમણં-તજવાના વ્રતના-વ્રતના પંચ-પાંચ અઈયારા-અતિચાર. જાણિયવ્વા-જાણવા, ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ તંજહા-જેમ છે તેમ, તે આલોઉ-કહુ છું. સહસા ભખ્ખાણે-ધ્રાસકો પડે એવું બોલણું હોય રહસ્સા ભખ્ખાણે-કોઇની છાની વાત ઉઘાડી કરી હોય સદારમંતભેએ-પોતાની સ્ત્રીના મર્મ ઉઘાડા કર્યા હોય મોસોવએસે-ખોટો ઉપદેશ કર્યો હોય કુડલેહકરણે-ખોટા લેખ કર્યા હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૮ મો-ત્રીજુ અણુવ્રત.

ત્રીજુ અણુવ્રત-અણુવ્રત થુલાઓ-મોટું અદિન્નાદાણાઓ-અણ દીધેલું લેવાથી એટલે ચોરી કરવાથી વેરમણ-નિવર્તું છું, ખાતર ખણી-ખાતર ખોદીને ગાંઠડી છોડી-કોઈની ગાંઠડી છોડી તાળુ પર કુંચીએ કરી-કોઇનુ તાળું બીજી કુંચીએ ઉઘાડીને. પડી વસ્તુ ધણીયાતી જાણી-કોઈ પડેલી વસ્તુ તેનો કોઇ ધણી છે એમ જાણ્યા છતાં લેવી ઇત્યાદિ-એ વગેરે બીજી. મોટકુ અદત્તાદાન લેવાના પચ્ચક્ખાણ-મોટી કોઈની ચીજ રજા વગર લેવાની બંધી (તેમાં એટલો આગાર કે), સગાં સંબંધી, તથા વ્યાપાર સંબંધી, નિરભરમી વસ્તુ ઉપરાંત-ભ્રમ વિનાની વસ્તુ એટલે એવી હલકી કે જે લેતાં કોઈ ચોર ઠરાવે કે ઠપકો આપે નહિ તે સિવાય બીજી બધી વસ્તુઓ અદત્તાદાન લેવાના પચ્ચક્ખાણ-આપ્યા વગર લેવાની એટલે ચોરી કરવાની બધી જાવજીવાએ-જ્યા સુધી જીવું ત્યા સુધી દુવિહં-બે કરણે કરી, તિવિહેણં-ત્રણ જોગે કરી, ન કરેમિ-હું પોતે ચોરી કરૂં નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવું નહિ. મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી એવા ત્રીજા થુલ-મોટા અદત્તાદાન-ચોરી કરવાનુ વેરમણ વ્રતના-તજવાના વ્રતના પંચ-પાંચ.

અઇયારા–અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિવ્વા–આચરવા નહિ તં જહા–તે જેમ છે તેમ, આલોઉ–કહુ છું તેન્નાહડે–ચોરાઉ વસ્તુ લીધી હોય તક્કરપ્પઓગે–ચોરને મદદ આપી હોય વિરૂદ્ધ–રજાઇક્કમ્મે–રાજય વિરુદ્ધ કીધું હોય એટલે દાણચોરી વગેરે રાજાએ મનાઈ કરેલા ગુના કીધા હોય કુડતોલે–ખોટું તોળ્યુ હોય કુડમાણે–ખોટું માપ્યું હોય–ભર્યું હોય તપ્પડિરૂવગવવહારે–સારી વસ્તુ દેખાડી નરસી આપી હોય તસ્સ મિચ્છા મિદુક્કડ–તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૯ મો.–ચોથું અણુવ્રત

ચોથુ અણુવ્રત–અણુવ્રત થુલાઓ–મોટું મેહુણાઓ–મૈથુન સેવવાથી વેરમણું–નિવર્તું છું સદાર× પોતાની સ્ત્રીથીજ સંતોસિએ–સંતોષ રાખવો અવસેસ–તે સિવાય બીજી કોઇ સાથે મેહુણવિહં ના-મૈથુન સેવવાની પચ્ચક્ખાણ–બંધી–ત્યાગ (અને સ્ત્રીને સભરથાર–પોતાના ભરથારથી જ સંતોસિએ–સંતોષ રાખવો અવસેસ–તે સિવાય કોઇની સાથે મેહુણ–મૈથુન સેવવાનાં–કરવાની, પચ્ચક્ખાણ–બંધી અને જે સ્ત્રી પુરૂષને મૂળથકી કાયાએ કરી મેહુણ–મૈથુન સેવવાના પચ્ચક્ખાણ હોય–સેવવાની બંધી હોય તેને દેવતા મનુષ્ય તિર્યંન્ચ–દેવતા, માણુસ, પશુ વગેરે સબંધી મેહુણના–મથુન સેવવાની પચ્ચક્ખાણ-બંધી, ત્યાગ, જાવજીવાએ–જ્યાં સુધી જીવુ ત્યાં સુધી દેવતા-સંબંધી–તેમા દેવતાની સાથે દુવિહ–બે કરણ તિવિહેણ–ત્રણ જોગે, ન કરેમિ–એ કામ કરૂં નહિ ન કારવેમિ–બીજા પાસે કરાવુ નહિ મણુસા–મને કરી વયસા–વચને કરી કાયસા–કાયાએ કરી અને મનુષ્ય તિર્યંચ સબધી–અને માણસ તથા પશુ વગેરેની સાથે એગવિહં–એક કરણે એગવિહેણું–એક જોગે, ન કરેમિ–એ કામ કરૂં નહિ કાયસા–કાયાએ કરી એવા ચોથા થુલ–મોટા મેહુણ–મૈથુન, વેરમણવ્રતના–ત્યાગ કરવાના વ્રતના પંચ–પાચ, અઇયારા

× અહીં સ્ત્રીએ "સભર્તા સંતોસિએ" કહેવુ

અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ તં જહા—તે જેમ છે તેમ, તે આલોઉ—કહું છું ઈત્તરિય—નાની ઉમરની સ્ત્રી પરિગ્ગહિય-પોતાની પરણેલી સ્ત્રી સાથે ગમણે-ગમન કર્યું હોય અપરિગ્ગહિયગમણે-સ્ત્રીને પરણ્યો નથી ને અગાઉ તેની સાથે ગમન કર્યું હોય અનંગક્રીડા-કામભોગ સંબંધી બીજી કાંઈ ક્રીડા કરી હોય. પરવિવાહકરણે-બીજાઓના વિવાહ મેળવી આપ્યા હોય કામભોગેસુ-કામભોગને વિષે તિવ્વાભિલાસા-તીવ્ર અભિલાષા રાખી હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટુ કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૦ મો-પાંચમુ અણુવ્રત

પાંચમુ અણુવ્રત-અણુવ્રત, થુલાઓ-મોટા પરિગ્ગહાઓ ધન દોલત વગેરે પરિગ્રહથી વેરમણં-નિવર્તુ છું ખેત્ત-ખેતર, વાડી આદિ ઉઘાડી જમીન વત્થુ-ઘર, તબેલા આદિ ઢાંકી જમીનની યથા-પરિમાણુ-જેટલી મર્યાદા કરી છે. હિરણ્ણ-રૂપું, સોવણ્ણ-સોનાની યથાપરિમાણુ-જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે ધન-સિક્કાબંધ નાણું ધાન-દાણાની યથાપરિમાણુ-જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે દુપદ-બે પગાં, મનુષ્યાદિ ચઉપ્પદ-ચોપગાં, ઢોરની યથાપરિમાણુ-જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે કુવિય-ઘર વખરીની યથાપરિમાણુ-જે પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે એ યથા પરિમાણુ કીધું છે-એ પ્રમાણે જે મર્યાદા કરી છે તે ઉપરાંત પોતાનો પરિગ્રહ-દોલત કરી રાખવાનાં પચ્ચક્ખાણુ-બધી જાવજ્જીવાએ-જ્યાંસુધી જીવુ ત્યાં સુધી એગવિહં-એક કરણેકરી તિવિહેણં-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-કરૂં નહિ, મર્યાદા ઉપરાત દોલત રાખુ નહિ મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી એવા પાંચમા થુલ-મોટા પરિગ્ગહપરિમાણુ-દોલતની મર્યાદા ઉપરાત વેરમણ વ્રતના-તજી દેવાના વ્રતના પંચ-પાંચ અઈયારા-અતિચાર જાણીયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ તંજહા-તે જેમછે તેમ, તેઆલોઉં-કહું છુ ખેત્તવત્થુપ્પમાણાઈક્કમે-ઉઘાડી તથા ઢાંકી જમીનની મર્યાદા ઓળંગી હોય હિરણ્ણસોવણ્ણપ્પમાણાઈક્કમે-રૂપુ તથા સોનાની મર્યાદા ઓળંગી હોય ધનધાનપ-

માણાઇક્કમે-રોકડ નાણું તથા દાણાની મર્યાદા ઓળંગી હોય. દુપદ-ચઉપ્પદ પમાણાઇક્કમે-બે પગા, તથા ચો પગાની મર્યાદા ઓળંગી હોય કુવિયપમાણાઇક્કમે-ઘરવખરીની મર્યાદા ઓળંગી હોય તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડ-તે ખોટું કીધેલુ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૧ મો-છઠું દિશિવ્રત

છઠું દિશિવ્રત-દિશાઓની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત ઉડ્ઢદિશિ-ઊંચી દિશાની યથાપરિમાણુ-મર્યાદા કરી છે. અધોદિશિ-નીચી દિશાની યથા પરિમાણુ-મર્યાદા કરી છે તિરિયદિશિ-ત્રીછી (વચલી) જમીનની દિશાની (ઉત્તર, પૂર્વ અને પશ્ચિમ) યથા પરિમાણુ-મર્યાદા કરી છે એ યથા પરિમાણુ કીધુ છે-એ પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે તે ઉપરાંત-તે સિવાય સઇચ્છાએ-પોતાની મરજીથી કાયાએ જઇને-પોતાની કાયાએ કરીને*પાંચ આશ્રવ સેવવાના-ભોગવવાના પચ્ચ-ક્ખાણુ-બંધી જાવજજીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી દુવિહ-બે કરણે કરી તિવિહેણુ-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-હું કરૂ નહિ, ન કારવેમિ-બીજા પાસે એ કામ કરાવું નહિ, મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી એવા છઠ્ઠાદિશિવેરમણુ વ્રતના-એ પ્રમાણે દિશાની મર્યાદા ઉપરાત કોઈ દિશાએ જવાનુ-તજી દેવાના વ્રતના પચ-પાચ અઇયારા-અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાય-રિયવ્વા-આચરવા નહિ તંજહા તે આલોઉ-તે જેમ છે તેમ કહું છુ ઉડ્ઢદિશિપમાણાઇક્કમે-ઉચી દિશાની (પ્રમાણ અતિક્રમ્યા હોય) મર્યાદા ઓળંગી હોય અધોદિશિપમાણાઇક્કમે-નીચી દિશાની મર્યાદા ઓળંગી હોય તિરિયદિશિપમાણાઇક્કમે-ત્રીછી દિશા (પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ) મર્યાદા ઓળંગી હોય. ખેતવુડ્ઢી-ક્ષેત્ર વૃદ્ધિ-એક દિશા ઘટાડીને બીજી દિશા વધારી હોય, સઇઅ તરધાએ-સદેહ પડયા છતા આગળ જવાયુ હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ-તે ખોટુ કીધેલુ નિષ્ફળ થાઓ

* ૧ જીવહિંસા, ૨ જૂઠું, ૩ ચોરી, ૪ મૈથુન ૫ પરિગ્રહ

પાઠ ૧૨ મો—સાતમું વ્રત.

સાતમુ વ્રત ઉવભોગ—જે વસ્તુ એકજ વાર ભોગવાય તે ખાન-પાનાદિ. પરિભોગવિહં—જે વસ્તુ વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે ઘરેણા, લુગડાં વગેરે તેની મર્યાદા. પચ્ચખાયમાણે—બંધી કરવી ૧ ઉલ્લણિયાવિહં—અંગ લુવાના વસ્ત્રની મર્યાદા ૨ દંતણુવિહં—દાતણની મર્યાદા ૩ ફેલવિહં—ફળની મર્યાદા ૪ અબ્ભંગણુવિહ—તેલ વગેરે શરીરે ચોપડવાની વસ્તુની મર્યાદા ૫ ઉવ્વટણુવિહ—મર્દન કરવાની વસ્તુ (પીઠી વગેરે) ની મર્યાદા. ૬ મંજણુવિહં—નાહવાના પાણી વગેરેની મર્યાદા ૭ વત્થવિહં—વસ્ત્રની મર્યાદા ૮ વિલેવણુવિહ—વિલેપન કરવાની વસ્તુની મર્યાદા ૯ પુપ્ફવિહ—પુષ્પ—ફુલની મર્યાદા ૧૦ આભરણુવિહં—ઘરેણાંની મર્યાદા ૧૧ ધુપવિહં—ધુપ કરવાની મર્યાદા ૧૨ પેજ્જવિહં—પીવાની વસ્તુ ઓસડ, ક્વાથ વગેરેની મર્યાદા ૧૩ ભખ્ખણુવિહં—સુખડીની મર્યાદા ૧૪ ઉદનવિહં—ધાનની જાતની મર્યાદા ૧૫ સુપવિહ—કઠોળની મર્યાદા ૧૬ વિગયવિહં—(ઘી, તેલ, દૂધ. દહીં, ગોળ આદિ) વિગયની મર્યાદા ૧૭ સાગવિહં—લીલોત્રી શાકની મર્યાદા. ૧૮ મહુરવિહં—મેવાની મર્યાદા ૧૯ જમણુવિહં—જમવાની મર્યાદા અમુક વખત આટલી વસ્તુ ખાવી ૨૦ પાણીવિહં—પાણીની મર્યાદા ૨૧ મુખવાસવિહ—સોપારી. લવિંગ, એલચી, વગેરે મુખવાસની મર્યાદા ૨૨ વાહણુવિહં—અશ્વાદિક વાહનની મર્યાદા ૨૩ વાહનિવિહં—પગરખા વગેરેની મર્યાદા ૨૪ સયણુવિહં—શય્યા, પલંગ આદિ સૂવાની વસ્તુની મર્યાદા ૨૫ સચિત્તવિહં—સચેત (જીવ સહિત) વસ્તુની મર્યાદા ૨૬ દવ્વવિહં—બીજાં દ્રવ્ય એટલે પદાર્થની મર્યાદા ઈત્યાદિકનુ યથા પરિમાણ કીધું છે—એ તથા એ સિવાય વસ્તુની જે પ્રમાણે મર્યાદા બાંધી (ફલાણી વસ્તુ મારે આજ આટલી ખાવી કે પીવી તથા ફલાણી વસ્તુ આજ ભોગવવી કે નહિ ઈત્યાદિ). તે ઉપરાત—જે મર્યાદા બાધી છે તે ઉપરાત ઉવભોગ—જે વસ્તુ એકજ વાર ભોગવવામાં આવે તે પરિભોગ—જે વસ્તુ વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે ભોગનિમિત્તે—ભોગવવાની મરજી કરી ભોગવવાના

પચ્ચખાણ–ભોગવવાની બંધી **જાવજજીવાએ**–જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી **એગવિહ**–એક કરણે કરી **તિવિહેણં**–ત્રણ જોગે કરી. **ન કરેમિ**—એ કામ કરૂ નહિ. **મણસા**–મને કરી. **વયસા**–વચને કરી **કાયસા**–કાયાએ કરી **એવા સાતમા ઉવભોગ**–એકજ વાર ભોગવવાની વસ્તુ, **પરિભોગ**–વારંવાર ભોગવવાની વસ્તુ **દુવિહે**–બે પ્રકારે **પન્નત્તે**–કહી છે **ત જહા**–તે જેમ છે તેમ **ભોયણાઉય**–ભોજનનો એક ભેદ **કમ્મઉય**–વ્યાપારનો બીજો ભેદ **ભોયણાઉય**–ભોજનના. **સમણોવાસએણં**–શ્રાવકને **પ ચઅઈયારા**–પાચ અતિચાર **જાણિયવ્વા**–જાણુવા **ન સમાયરિયવ્વા** (પણ) આચરવા નહિ **ત જહા**–તે જેમ છે તેમ **તે આલોઉં**–કહુ છું **સચિત્તાહારે**–સચેત વસ્તુ ખાધી હોય (વનસ્પતિ આદિ કાચું ખાવુ) **સચિત્તપડિબદ્ધાહારે**–સચેત્તની સાથે લાગેલી વસ્તુ (લી મડાનો ગુંદ વગેરે) ખાધા હોય **અપ્પોલિઓસહિભક્ખણયા**–વસ્તુમાં જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય એવી વસ્તુ ખાધી હોય, કાચુ–પાકું શાક આદિ **દુપ્પોલિઓસહિભક્ખણયા**–માઠી રીતે પકવેલી વસ્તુ ખાધી હોય ભડથાં વગેરે **તુચ્છોસહિભક્ખણયા**–ખાવું થોડું ને નાખી દેવું ઘણું, એવી વસ્તુ ખાધી હોય (સીતાફળ, શેરડી વગેરે) એ પાંચ પ્રકારની વસ્તુ ખાધી હોય તો અતિચાર લાગે **કમ્મઉણં**–વ્યાપારના **સમણોવાસએણુ**–શ્રાવકને. **પન્નરસ્સ કમ્માદાણાઈ**-પંદર પ્રકારે કર્મ આવવાનાં ઠેકાણા **જાણિયવ્વા**–જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**–આચરવા નહિ **તંજહા**–જેમ છે તેમ **તે આલોઉ**–કહું છું. **ઈંગાલકમ્મે**–અગ્નિનો વેપાર કીધો હોય (લુહારાદિ) **વણકમ્મે**–મોટાં મોટાં વનના ઝાડો કપાવી વેપાર કીધો હોય **સાડીકમ્મે**–સોડ કરીને વસ્તુ વેચવાનો વેપાર કીધો હોય (ગળી, દારૂ વગેરેનો) **ભાડીકમ્મે**–ગાડાં, ઘર વગેરે નવા કરાવી તેનાં ભાડા ખાવાનો વેપાર કર્યો હોય. **ફોડીકમ્મે**–પૃથ્વીના પેટ ફોડાવવાનો વેપાર કીધો હોય (કૂવા, વાવ આદિ કરાવવાનો) **દંત–વાણિજ્જે**–હાથીદાંત વગેરેનો વેપાર કીધો હોય **કેસવાણિજ્જે**–ચમરી ગાય વિગેરેના વાળનો વેપાર કીધો હોય **રસવાણિજ્જે**–મદિરાદિના

રસનો વેપાર કીધો હોય. **લખ્ખવાણિજ્જે**-લાખ વગેરેનો વેપાર કીધો હોય **વિસવાણિજ્જે**-વિષ (ઝેર)નો વેપાર કીધો હોય. **જંતપીલણકમ્મે**-ઘાણી,સંચા વગેરે યંત્રોનો વેપાર કીધો હોય. **નિલ્લછણકમ્મે**, બળદ, ઘોડાં વગેરેના અવયવ સમાર્યાનો વેપાર કીધો હોય **દવગ્ગિદાવણિયા**-દાવાનળ સળગાવ્યો હોય.**સર**-સરોવર,**દહ**-દ્રહ,કુંડ **તલાગ**-તળાવ **પરિસોસણયા**-ઉલેચાવ્યાં હોય **અસઈજણપોસણયા**-ઢોર તથા ગુલામ આદિને ઉછેરી ઉછેરીને વેચ્યાં હોય. **તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં**-એ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૩ મો-આઠમું વ્રત

આઠમુ વ્રત અનટ્ઠાદંડનું-સ્વાર્થ વિના આત્મા દંડાય છે. **વેરમણં**-(તેથી) નિવર્તું છું **ચઉવ્વિહે**-ચાર પ્રકારે. **અણટ્ઠાદંડે**-અર્થ વિના દંડ પડે છે **પન્નતે**-તે કહે છે, **ત જહા**-જેમ છે તેમ. **અવજ્ઝાણાચરિયં**-આર્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન ધરવાથી (માઠી ચિંતવણા કરવાથી)**પમાયાચરિયં**-પ્રમાદ કરવાથી (આળસથી ઘી, તેલ વગેરેના ઠામ ઉઘાડાં રાખવાથી જીવ હિંસા થાય છે) **હિંસપ્પયાણં**-હિંસા થાય એવાં શસ્ત્રો (છરી, ચાકા સૂડી વગેરે)આપવાથી,**પાવકમ્મોવએસં**-પાપ-કર્મનો ઉપદેશ કરવાથી. **એવા આઠમા અણટ્ઠાદંડે**-અર્થ વિનાનાં પાપ સેવવાનાં **પચ્ચક્ખાણ**-સેવવાની બંધી **જાવજ્જીવાએ**-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી **દુવિહં**-બે કરણે **તિવિહેણં**-ત્રણ જોગે કરી **ન કરેમિ**-એ પ્રમાણે કરૂં નહિ. **ન કારવેમિ**-બીજા પાસે તેમ કરાવું નહિ **મણસા**-મને કરી. **વયસા**-વચને કરી. **કાયસા**-કાયાએ કરી **એવા આઠમા અણટ્ઠાદંડ**-તે અર્થ વિનાના દંડ આવે તે પાપ. **વેરમણં વ્રતના**-તજી દેવાના વ્રતના **પંચ**-પાંચ **અઇયારા**-અતિચાર **જાણિયવ્વા**-જાણવા,**ન સમાયરિયવ્વા**-આચરવા નહિ **તંજહા**-તે જેમ છે તેમ **આલોઉં**-કહું છું, **કંદપ્પે**-કામ વધે એવી વાત કરી હોય **કુક્કુઈએ**-કુચેષ્ટા કરી હોય **મોહરિએ**-જેમ તેમ બોલ્યા હોય, ગાળ દીધી હોય **સંજુત્તાહિગરણે**-ઘણાં હથિયારો એકઠા

કરી ગયા હોય ઉવભોગ પરિભોગ અઈરિત્તે-એકવાર ભોગવાય તેવી તથા વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુ ઉપર આસક્ત રહ્યા હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૪ મો-નવમું સામાયિક વ્રત.

નવમું સામાયિક વ્રત-સમતારૂપ સામાયિક વ્રત સાવજ્જ-જોગનું-પાપના કામથી વેરમણ-નિવર્તું છુ જાવનિયમ-જ્યા સુધી મર્યાદા કીધી છે ત્યા સુધી, પજ્જુવાસામિ-શુભ જોગને સેવું દુવિહં-બે કરણે તિવિહેણં-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-પાપનુ કામ હું કરૂં નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવુ નહિ, મણસા-મને કરી. વયસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી. એવી મારી તમારી સદ્દહણા પરૂપણાએ કરી સામાયિકનો અવસર આવે અને સામાયિક કરી હોય તે-વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો એવા નવમા સામાયિક વ્રતના-પ ચ અઈયારા-પાચ અતિચાર. જાણિયવ્વા-જાણવા, ન સમાય-રિયવ્વા-આચરવા નહિ ત જહા-તે જેમ છે તેમ તે આલોઉ-તે કહુ છુ મણદુપ્પણિહાણે-સામાયિકમા મન માઠું વર્ત્યું હોય વયદુપ્પણિહાણે-વચન માઠું વર્ત્યું હોય કાયદુપ્પણિહાણે-કાયા માઠી વર્તાવી હોય સામાઈયસ્સ સઈ-સામાયિક કીધુ છે છતાં, અકરણયાએ-બરાબર કીધુ કે નહિ તેની ખબર ન રહી હોય, સામાઈયસ્સ-સામાયિક કીધું છે તે, અણવટ્ઠિયસ્સકરણયાએ-પૂરૂં થયા વિના પાર્યું હોય, તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૧૫ મો—દશમું દેસાવગાસિક વ્રત

દશમું દેસાવગાસિકવ્રત-દિશાની મર્યાદા બાધવાનુ વ્રત (બાધેલી હદ ઉપરાંત છેટે જવું નહિ)દિનપ્રતિ પ્રભાત થકી પ્રાર ભીને-પ્રતિદિન દિવસ ઉગવાને વખતે સવારથી બીજે દિવસ ઉગતા સુધી આદરીને

---

* ઊચી, નીચી ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ

પૂર્વાદિક છ દિસી–પૂર્વ દિશા આદિ છ દિશાએઃ **જેટલી ભૂમિકા**-જેટલી ધરતી **મોકળી રાખી છે**–મર્યાદા બાંધી છે એટલે સવારમાં ઉઠીને માન કરવું કે આજે મારે દરેક દિશાએ આટલા ગાઉ ઉપરાંત જવું નહિ **તે ઉપરાંત**-બાંધેલી હદ ઉપરાંત **સઇચ્છાએ** -પોતાની મરજીથી, **કાયાએ જઇને પાંચ આશ્રવ**–કાયાએ જઈ ને જીવહિંસાદિક પાંચ આશ્રવ **સેવવાનાપચક્ખાણ**–સેવવાની બંધી **જાવ અહોરત્તં**–એક દિવસ અને રાત સુધી **દુવિહં**–બે કરણે **તિવિહેણં**–ત્રણ જોગે **ન કરેમિ**–પાપ હું કરૂં નહિ, **ન કારવેમિ**–બીજા પાસે કરાવું નહિ **મણસા**–મને કરી **વયસા**–વચને કરી **કાયસા**–કાયાએ કરી. **જેટલી ભૂમિકા મોકળી રાખી છે તેમાંહિ દ્રવ્યાદિકની જે મર્યાદા કીધી છે**–મોકળી રાખેલી ધરતીમાં પણ જે બંધી કરી હોય કે આજ આટલા પદાર્થ ઉપયોગમાં લેવા, **તે ઉપરાંત**–તે હદ ઉપરાંત, **ઉવભોગ**–એક જ વાર ભોગવાય એવી વસ્તુ **પરિભોગ**–વારંવાર ભોગવાય એવી વસ્તુ **ભોગનિમિત્તે**–ભોગની ઈચ્છાએ **ભોગવવાના પચ્ચક્ખાણ**–ભોગવવાની બંધી **જાવ અહોરત્તં**—એક દિવસ ને રાત સુધી **એગવિહેણં**–એક કરણે **તિવિહેણં**–ત્રણ જોગે **ન કરેમિ**–હું કરૂં નહિ **મણસા**–મને કરીને **વયસા**–વચને કરીને **કાયસા**–કાયાએ કરી. એવી મારી તમારી સદ્દહણા, પરૂપણાએ કરી દશમું વ્રત કરવાનો અવસર આવે ને કરીએ તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો **એવા દશમા દેસાવગાસિક વ્રતના પંચ અઇયારા**–પાંચ અતિચાર **જાણિયવ્વા**–જાણવા –**ન સમાયરિયવ્વા**–આચરવા નહિ **તં જહા**-તે જેમ છે તેમ **આલોઉં**–કહું છું **આણવણપ્પઓગે**–કોઈ વસ્તુ મંગાવી ઉપયોગ કીધો હોય બીજા પાસે વસ્તુ મંગાવી હોય **પેસવણપ્પઓગે**–ચાકરનો ઉપયોગ–ચાકર મોકલીને વસ્તુ મંગાવી હોય **સદ્દાણુવાએ**–શબ્દનો ઉપયોગ સાદ કરીને હદ ઉપરાંતથી બોલાવ્યો હોય **રૂવાણુવાએ**–પોતાનું રૂપ દેખાડીને કોઈને બોલાવ્યો હોય. **બહિયા**–બાહેર **પોગ્ગલપક્ખેવે**–કાંકરો નાખી બોલાવ્યો હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**–તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

પાઠ ૧૬ મો—અગિયારમું પોષધ વ્રત

અગિયારમું પરિપૂર્ણ પોષધવ્રત—પાપરહિત થઈ, સંવરે કરી આત્માને પોષવો તેનું વ્રત. અસણ—અન્ન પાણં—પાણી, ખાઈમં—મેવાની જાત સાઈમનાં—મુખવાસ—સોપારી આદિક ખાવાની પચ્ચખાણ—બંધી અબભનાં પચ્ચક્ખાણ—મૈથુન સેવવાની બંધી મણિસુવણના પચ્ચક્ખાણ—મણિ, સોનું વગેરે રાખવાની બંધી માલાવન્નગ—માળા વગેરેની વિલેવણનાં—વિલેપન કરવાની પચ્ચક્ખાણ—બંધી સત્થ—શસ્ત્ર હથિયાર મુસલાદિક—સાબેલા વગેરે. સાવજ્જજોગનાં પચ્ચક્ખાણ—પાપનું કામ કરવાની બંધી જાવ-અહોરત્તં—રાત દિવસ સુધી પજ્જુવાસામિ—એ પ્રમાણે આચરીશ દુવિહં—બે કરણ, તિવિહેણં—ત્રણ જોગે ન કરેમિ—પાપ કરૂ નહિ ન કારવેમિ—બીજા પાસે પાપ કરાવુ નહિ મણસા—મને કરી વયસા—વચને કરી કાયસા—કાયાએ કરી એવી સદ્દહણા—કરવાની શ્રદ્ધા થાય પરૂપણાએ કરી—પરૂપણાએ કરી પોષો કરવાનો વખત આવ્યે પોષો કરીએ. તે વારે ફરસનાએ કરી શુદ્ધિહોજો—તે વખત શક્તિ મુજબ શુદ્ધ હોજો એવા અગિયારમા પરિપૂર્ણ—પરિપૂર્ણ. પોષધ વ્રતના—સંવરે આત્માને પોષવાના વ્રતના પંચઅઇયારા—પાચ અતિચાર જાણિયવ્વા—જાણવા ન સમાયરિયવ્વા—આચરવા નહિ તં જહા—તે આલોઉ—તે જેમ છે તેમ કહુ છું અપ્પડિલેહિય—બરાબર તપાસીને જોયાં ન હોય દુપ્પડિલેહિય—માઠી રીતે જોયા હોય સિજ્જાસંથારએ—પાટ વગેરે સેજા તથા પથારીને અપમજ્જિયં—પોંજ્યું ન હોય દુપમજ્જિયં—માઠી રીતે પોંજ્યુ હોય સિજ્જાસ થારએ—સેજા—પથારીને, અપ્પડિલેહિય—તપાસીને જોઈ ન હોય. દુપ્પડિલેહિય—માઠી રીતે જોઈ હોય ઉચ્ચાર પાસવણ ભૂમિ—દિશા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને અપ્પમજ્જિય—પોંજી ન હોય, દુપ્પમજ્જિય—માઠી રીતે પોંજી હોય ઉચ્ચાર પાસવણભૂમિ—દિશા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને પોસહસ્સ-પોષો કીધો છે તેમાં સમ્મ—પ્રમાદ કરે અણાણુપાલણયા—પોષાની ક્રિયા આઘી પાછી કીધી હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં—તેમા થયેલુ પાપ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૭ મો–બારમું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત.

બારમું અતિથિ–જેની તિથિ નથી (સાધુ આહાર લેવા ક્યારે આવે એ કાંઈ મુકરર નથી) **સંવિભાગવ્રત**–ભાગ કરવો એટલે આહાર કરતી વખત ચિંતવણા કરવી કે જો સાધુ પધારે તો માંહેથી આપું **સમણે નિગ્ગંથે**–નિર્ગ્રંથ સાધુને **ફાસુ**-જીવ રહિત **એસણિજ્જેણં**-દોષ રહિત **અસણ**–અન્ન. **પાણ**–પાણી **ખાઈમં**–મેવો **સાઈમં**–મુખવાસ **વત્થ**–વસ્ત્ર **પડિગ્ગહ**–પાત્ર **કંબલ**-કામળી, **પાયપુચ્છણેણં**-રજોહરણ આદિ **પાઢિયારૂ**–આપીને પાછી લેવાય તેવી વસ્તુ (તે કહે છે.) **પીઢ**–બાજોઠ **ફલગ**–પાટિયું **સિજ્જા**–શય્યા **સંથારએણ**–તરણા વગેરેની પથારી **ઉસહ**–ઓસડ, **ભેસજ્જેણ**–ઘણી વસ્તુથી થએલ ગોળી વગેરે. **પડિલાભેમાણે**–પ્રતિલાભ કરતા થકા (આપતા થકાં) **વિહરિસ્સામિ**–વિચરીશ **એવી સદ્દહણા**–શ્રદ્ધા, **પરૂપણાએ**–ઉપદેશ **સાધુસાધ્વીની જોગવાઈ મળે સૂજતા આહાર પાણી વહોરાવીએ તેવારે ફરસના–એ કરી શુદ્ધ હોજો. એવા બારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતના**–મુકરર તિથિ નહિ માટે ભાગ કરી ચિંતવવાના વ્રતના **પંચઅઈયારા**–પાચ અતિચાર. **જાણિયવ્વા**–જાણવા. **ન સમાયરિયવ્વા**–આચરવા નહિ **તંજહા**–તે જેમ છે તેમ **તે આલોઉ**–તે કહુ છું **સચિત્ત નિક્ખેવણયા**–સચેત વસ્તુની ઉપર અચેત વસ્તુ મૂકી હોય **સચિત્ત-પેહણયા**–અચેત વસ્તુથી સચેત વસ્તુ ઢાંકી હોય **કાલાઇકમ્મે**–કાળ વહી ગયો હોય બગડી ગયેલી કે બોરી થયેલી વસ્તુ આપી હોય **પરોવએસે**–સાધુને વહોરાવવાનું બીજાને કહે (સાધુ આવે તે વખતે પોતે ન આપતા બીજાને હુકમ કરે) **મચ્છરિયાએ**–દાન દઈને અહંકાર કીધો હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**–તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૮ મો–સંથારાનો પાઠ.

અપચ્છિમ–બીજું કાંઈ કામ કરવુ રહ્યું નથી **મારણંતિય**–પંડિત-મરણને અંતે **સંલેહણા**–આત્માને પાપના કામથી દૂર કરવો **પોષધ-શાલા**–સંથારો કરવાની જગ્યા **પોંજીને**–વાળી–સાફ કરીને **ઉચ્ચાર**-

પાસવણ-દિશા તથા પેશાબની ભૂમિકા-જગ્યા પડિલેહીને-નજરે જોઈને ગમણાગમણે-જતા આવતા જીવ ચ પાણા હોય તેનું પડિક્કમીને-પ્રાયશ્ચિત લઈને દર્ભાદિક સંથારો-ડાભ વગેરેની પથારી સંથરીને-પાથરી, દર્ભાદિક સંથારો-ડાભ વગેરેની પથારી ઉપર દુરુહીને-બેસીને, પૂર્વ તથા ઉત્તરદિશિ-પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા તરફ પલ્યંકાદિક-પલાંઠી વાળી અથવા શક્તિ પ્રમાણે આસને બેસીને-આસન વાળીને. કરયલ-બે હાથ સંપગ્ગહિય-જોડીને સિરસાવત્તય-માથાને આવર્તન કરી મત્થએ અંજલિ કટ્ટુ-માથા ઉપર બે હાથ જોડેલા રાખી એવં-એમ,વયાસી-કહે નમોત્થુણં-નમસ્કાર હોજો અરિહંતાણં-અરિહંત દેવને ભગવંતાણં-ભગવંતને જાવ સંપત્તાણં-તે ઠેઠ મુક્તિ પહોચ્યા સુધીનો પાઠ (જે સામાયિકને અંતે છે તેટલો કહેવો) એમ અનંતા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને વર્તમાન પોતાના ધર્મગુરુ,ધર્માચાર્યને નમસ્કાર કરીને પૂર્વે જે વ્રત આદર્યા છે તે આલોવી-સંભારીને,પડિક્કમી-પ્રાયશ્ચિત લઈને નિંદી-નિંદા (આત્માની સાખે) કરીને, નિશલ્ય થઇને-શલ્ય રહિત થઈને સવ્વં પાણાઈવાયં-સર્વ પ્રકારે જીવ હિંસા કરવાની પચ્ચખામિ-બંધી કરીને સવ્વં મુસાવાયં પચ્ચખામિ-સર્વ પ્રકારનુ જૂઠું બોલવાની બંધી કરીને સવ્વં અદિન્નાદાણં પચ્ચક્ખામિ-સર્વ પ્રકારની ચોરી કરવાની બંધી કરીને સવ્વં-મેહુણં પચ્ચક્ખામિ-સર્વથા મૈથુનની બંધી કરીને સવ્વં પરિગ્ગહં પચક્ખામિ-સર્વથા દોલત રાખવાની બંધી કરીને સવ્વં કોહં પચ્ચખામિ-સર્વથા ક્રોધ કરવાની બંધી કરીને જાવ મિચ્છાદંસણસલ્લં-તે અન્ય ધર્મ સેવવો તથા શલ્ય રાખવું ત્યાં સુધીના જે અઢાર પાપસ્થાન આગળ કહેવાશે ત્યાં સુધીની અકરણીજ્જ જોગ-કરવા જોગ નહિ તેની પચ્ચક્ખામિ-બંધી કરીને, જાવજ્જીવાએ-જયાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી તિવિહં-ત્રણ કરણે કરી તિવિહેણં-ત્રણ જોગે કરી. ન કરેમિ-હું પાપ કરૂં નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવું નહિ. કરતંનાણં જાણાઈ-કોઈ પાપ કરે તે ભલું જાણું નહિ મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી. કાયસા-કાયાએ કરી એમ અઢારે પાપ

સ્થાનકે-પાપનાં ઠેકાણાં પચ્ચક્ખીને-બંધી કરીને. સવ્વં-સર્વ. અસણં-અન્ન. પાણં-પાણી ખાઇમં-મેવો સાઇમં-મુખવાસ. ચઉવ્વિહં પિ આહારં-એ ચાર પ્રકારના આહારની પચ્ચક્ખામિ-બંધી કરીને જાવજ્જીવાએ-જીવું ત્યાં સુધી. એમ ચારે આહાર પચ્ચક્ખીને જં-જે પિયં-પ્રિય, ઇમં સરીરં-આ મારૂં શરીર. ઇટ્ઠં-ઇષ્ટકારી કંતં-કાન્તિવાન, પિયં-પ્રિય મણુન્નં-મનને શોભીતું. મણામં-મનને અતિ વહાલું. ધિજ્જં-ધીરજ દેનાર વિસાસિયં-વિશ્વાસનું ઠેકાણું સમયં-માનવા યોગ્ય અણુમયં-વિશેષ માનવા યોગ્ય બહુમયં-ઘણું માનવા યોગ્ય ભંડકરંડગસમાણં-ઘરેણાના ડાબલા સમાન રયણકરંડગભૂયં-રત્નના કરંડિયા સમાન, માણં સીયં-રખે મને ટાઢ વાય મા ણં ઉન્હં-રખે મને તાપ લાગે, માણં ખુહા-રખે મને ભૂખ લાગે. માણં પિવાસા-રખે મને તરસ લાગે મા ણં વાલા-રખે મને સર્પ કરડે મા ણં ચોરા-રખે મને ચોર ઉપાડી જાય મા ણં દંસા-રખે મને ડાંસ કરડે. મા ણં મસગા-રખે મને મચ્છર કરડે. મા ણં વાહિયં-રખે મને વ્યાધિ ઉપજે પિત્તિયં-પિત્ત જાગે સંભિમં-શ્લેષ્મ થાય સન્નિવાઇય-સન્નિપાત થાય. વિવિહા રોગાયંકા-રખે વિવિધ પ્રકારના રોગ ઉત્પન્ન થાય. પરિસહોવસગ્ગા-(ઉપસર્ગ) બાવીસ જાતના પરિષહ તથા દેવતાદિની ડરામણી, ફાસા ફુસંતિ-એવી રીતના સ્પર્શ થયે થકે. એયં પીયેણં-એવું મારૂં શરીર વહાલું તે ચરિમેહિં-છેલ્લા, ઉસાસનિસાસેહિં-શ્વાસોશ્વાસ સુધી વોસિરામિ-તજું છું, ત્તિકટ્ટુ-એમ કહીને. એમ શરીર વોસરાવીને-શરીરને તજી દઈને. કાલ અણવકંખમાણે-કાળને અણવાંછતો થકો (જીવવાની આશા તથા મરણનો ભય ન રાખતો) વિહરિસ્સામિ-વિચરીશ એવી સદ્દહણા પરૂપણાએ કરી-એવી શ્રદ્ધા કે પરૂપણાએ કરી, સંથારાના અવસરે સંથારો કરીએ ત્યારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધિ હોજો-ત્યારે શક્તિ પ્રમાણે શુદ્ધ થાજો એવા અપચ્છિમ-મારણંતિય-મરણને અંતે કાંઈ વસ્તુ બાકી નથી સંલેહણા-આત્માને માઠાં

કામથી દૂર કરવાના **ઝુસણા**–ક્ષમા કરવાના **આરાહણાના**–આરાધના કરવાના **પંચ અઈયારા**–પાચ અતિચાર **જાણિયવ્વા**–જાણવા. **ન સમાયરિયવ્વા**–આચરવા નહિ **તંજહા તે આલોઉં**–તે જેમ છે તેમ કહું છુ **ઇહલોગાસંસપ્પઓગે**–આ લોકને વિષે સુખની વાંછના કરી હોય કે મરી ગયા પછી મોટો રાજા થાઉ. **પરલોગાસંસપ્પઓગે**–પરલોકને વિષે સુખની ઇચ્છા કરી હોય કે હું મહર્દ્ધિક દેવતા થાઉ. **જીવિયાસ સપ્પઓગે**–જીવતરની ઇચ્છા કરી હોય કે ઝાઝું જીવું તો ઠીક **મરણાસંસપ્પઓગે**–મરણની ઇચ્છા કરી હોય કે દુ ખ પામું છું, માટે ઝટ મરી જાઉં તો ઠીક. **કામભોગાસંસપ્પઓગે**–કામ ભોગની ઇચ્છા કરી હોય **તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં**–તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ **એમ સમકિત પૂર્વક**–એમ પૂર્વે કહ્યાં તે સમકિતના પાઠથી **બાર વ્રત સ લેખણાસહિત**–બાર વ્રત, સંથારાના પાઠ સહિત તથા નવાણું અતિચાર **એહને વિષે જે કોઈ અતિક્રમ**–(કરેલી બંધીમાં દોષના ચાર પ્રકાર છે તેમાં અતિક્રમ એટલે બધી કરેલી વસ્તુ કરવાનું મન **વ્યતિક્રમ**–તે વસ્તુ કરવા તરફ ચાલ્યો તે દોષ **અતિચાર**–તે વસ્તુ હાથમા લે, તે દોષનું નામ **અણાચાર**–તે વસ્તુ ભોગવે એટલે બંધી ભાંગે તે દોષનું નામ જાણુતા અજાણુતાં મન, વચન, કાયાએ કરી સેવ્યો હોય, સેવરાવ્યો હોય, સેવતા પ્રત્યે રૂડું જાણ્યુ હોય તે અનંતા સિદ્ધ ભગવાન અને કેવળીની સાખે **મિછા મિ દુક્કડં**–નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૯ મો—અઢાર પ્રકારના પાપ સ્થાનક.

૧ **પ્રાણાતિપાત**–જીવહિંસા ૨ **મૃષાવાદ**–જૂઠું બોલવું ૩ **અદત્તાદાન**–ચોરી કરવી ૪ **મૈથુન**–સ્રી સેવવી ૫ **પરિગ્રહ**–દોલત ૬ **ક્રોધ**–રીસ ૭ **માન**–અહંકાર ૮ **માયા**–કપટ ૯ **લોભ**–તૃષ્ણા રાખવી ૧૦ **રાગ**–પ્રીતિ ૧૧ **દ્વેષ**–અદેખાઈ ૧૨ **કલેશ**–કજિયો ૧૩ **અભ્યાખ્યાન**–આળ ચઢાવવું. ૧૪ **પૈશુન્ય**–ચાડી કરવી. ૧૫ **પરપરિવાદ**–પારકું વાંકું બોલવુ ૧૬ **રઈઅરઈ**–(રતિ, અરતિ) ખુશી–

દિલગીરી ૧૭ **માયામોસો**–કપટ સહિત જૂઠું બોલવું ૧૮ **મિચ્છા દંસણુસલ્લ**–ખોટી શ્રદ્ધા તથા શલ્ય રાખવું. એ અઢાર પાપસ્થાનક સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય, સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તે અનંતા સિદ્ધ કેવળીની સાખે **મિચ્છા મિ દુક્કડં**–પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૨૦ મો—પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

૧ **અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ**–ખરા ખોટાની ખબર વગર ખોટાને પકડી રહે, મૂકે નહિ તે. ૨ **અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ**–બધા દેવ ને બધા ગુરુને માને. ૩ **અભિનિવેશક મિથ્યાત્વ**–તીર્થંકરનો માર્ગ જાણે ને ઉપદેશ અન્ય ધર્મનો આપે અથવા પોતાની ભૂલ કપટથી પોષે ૪ **સાંશયિક મિથ્યાત્વ**–કયો મત ખરો ને કયો મત ખોટો તે નક્કી ન કરે અને સંશય વેદે તે. ૫ **અનાભોગ મિથ્યાત્વ**–જેમાં બિલકુલ જાણપણું ન હોય તે. ૬ **લૌકિક મિથ્યાત્ર**–લોકોને વિષે જે દેવ કરી બેસાડયા હોય તે તથા ઢોગી ગુરુઓ તથા તેમના નામમાં જે પ્રવર્તે અને માને તે ૭ **લોકોત્તર મિથ્યાત્વ**–તીર્થંકર દેવની માનતા કરે કે ફલાણું કામ થાય તો આમ કરીશ, તે તથા ફળની લાલચે કાંઈ વ્રત કરે તે **કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ**–ત્રણુસે ત્રેસઠ પાખંડીના મતને માને ૯ અજીવને જીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૦ જીવને અજીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૧ સાધુને કુસાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૨ કુસાધુને સાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૩. જિન માર્ગને અન્ય માર્ગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૪ અન્ય માર્ગને જિન માર્ગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૫ અધર્મને ધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૬ ધર્મને અધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૭ આઠ કર્મથી જે નથી મુકાણા તેને મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ ૧૮ આઠ કર્મથી જે મુકાણા તેને નથી મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૯ જિન માર્ગથી ઓછું પરૂપે તો મિથ્યાત્વ ૨૦ જિન-માર્ગથી અધિક પરૂપે તો મિથ્યાત્વ. ૨૧ જિન માર્ગથી વિપરીત પરૂપે તો મિથ્યાત્વ ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ. ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ. ૨૪

અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ. ૨૫ અશાતના મિથ્યાત્વ એ પચીશ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ સેવ્યુ હોય, સેવરાવ્યુ હોય, સેવતા પ્રત્યે રૂડુ જાણ્યું હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ–તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ

ચૌદ સ્થાનકમાં સંમુચ્છિંમ જીવ ઉપજે છે તે.

૧ ઉચ્ચારેસુ વા–વડીનીતિમા ઉપજે તે ૨ પાસવણેસુ વા–લઘુનીતિમાં ઉપજે તે ૩ ખેળેસુ વા–બળખામાં ઉપજે તે ૪ સિઘાણેસુ વા–લીંટમાં ઉપજે તે ૫ વતેસુ વા–વમનમા ઉપજે તે. ૬ પિત્તેસુ વા–પીતોડામા ઉપજે તે ૭ પુએસુ વા–પરૂમા ઉપજે તે ૮ સોણિએસુવા–રૂધિરમાં ઉપજે તે ૯ સુક્કેસુ વા–વીર્યમાં ઉપજે તે ૧૦ સુક્કપોગ્ગલ પરિસાડિએસુ વા–વીર્યના પુદ્દગલ સુકાયેલ ભીનાં થાય તેમાં ઉપજે તે ૧૧ વિગયજીવકલેવરેસુ વા–જીવ ગયા પછી રહેલા કલેવરમાં ઉપજે તે. ૧૨ ઈત્થીપુરિસસંજોગેસુ વા–સ્રી–પુરુષના સંજોગથી ઉપજે તે ૧૩ નગરનિદ્ધમણેસુ વા–નગર માહેલી ખાળમાં ઉપજે તે ૧૪ સવ્વેસુ ચેવ અસુઈઠાણેસુ વા–બધાં ગંદકીના ઠેકાણાંમાં ઉપજે તે, ચૌદ સ્થાનકના જીવની વિરાધના થઈ હોય તો મિચ્છા મિ દુક્કડ

"આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ, નવકાર અને કરેમિભંતેના પાઠ કહેવા"

પાઠ ૨૨ મો–શ્રી ચત્તારિ મંગલં.

ચત્તારિ મંગલ–ચાર પ્રકારનાં માંગલિક, તે કહે છે અરિહંતા મંગલં–અરિહંત દેવ માંગલિક છે સિદ્ધા મંગલં–સિદ્ધ ભગવાનો માંગલિક છે સાહુ મંગલ–સાધુઓ માગલિક છે. કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મંગલ–કેવલીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ માગલિક છે ચત્તારિ લોગુત્તમા–લોકને વિષે ચાર ઉત્તમ છે અરિહંતા લોગુત્તમા–અરિહંત દેવ, લોકમાં ઉત્તમ છે, સિદ્ધાલોગુત્તમા–સિદ્ધદેવ, લોકમાં ઉત્તમ છે, સાહુ લોગુત્તમા–સાધુ, લોકમાં ઉત્તમ છે. કેવલિ પન્નત્તો

ધમ્મો લોગુત્તમો–કેવળીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ લોકમા ઉત્તમ છે ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ–ચાર પ્રકારનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું, અરિહંતા સરણં પવજ્જામિ–અરિહંતનુ શરણ અંગીકાર કરૂં છું સિદ્ધા સરણં પવજ્જામિ–સિદ્ધનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું. સાહુ સરણં પવજ્જામિ–સાધુનું શરણ અંગીકાર કરૂં છું, કેવલિપન્નત્તધમ્મંસરણં પવજ્જામિ–કેવળીના પ્રરૂપેલ ધર્મનું શરણ અંગીકાર કરૂં છુ એ ચાર માંગલિક, ચાર ઉત્તમ ને ચાર શરણાં કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે, સકળ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષતણા સુખ લહે અનંત, ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તે જાય. સંસારમા શરણા ચાર, અવર ન શરણું કોય, જે નરનારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચળ પદ હોય અંગુઠે અમૃત વસે લબ્ધિતણા ભંડાર, ગુરૂ ગૌતમને સમરીએ, તો સદાય મનવાંછિત ફળ દાતાર દાન દીજીએ, શિયળ પાળીએ, તપ તપીજે, ભલી ભાવના ભાવીએ તો આ ભવ પરભવ વહેલા વહેલા મુક્તિનાં સુખને પામીએ.

" આ ઠેકાણે—ઈચ્છામિઠામિકાઉસ્સગ્ગ તથા ઇરિયાવહીનોપાઠ કહેવો

આલોયણા—ચાર ગતિ, ચોવિશ દંડક, ચોરાશી લાખ જીવાજોનિ, એક ક્રોડ સાડી સત્તાણુ લાખ, કુલકોટિના જીવને મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી આરંભે સમારંભે, મન, વચન, કાયાએ કરી દુહવ્યા હોય, દ્રવ્યપ્રાણ, ભાવપ્રાણ દુહાવ્યા હોય, પરિતાપના કિલામના ઉપજાવી હોય, ક્રોધે, માને, માયાએ, લોભે, રાગે, દ્વષે, હાસ્યે, ભયે, ખળાએ ધ્રીઠાયે, આપથાપનાએ, પરઉથાપનાએ, દુષ્ટ લેશ્યાએ, દુષ્ટ પરિણામે, દુષ્ટ ધ્યાને, આર્ત્તધ્યાને, રૌદ્રધ્યાને કરીને, ઈર્ષ્યાએ, મમતે, હઠપણે, ધ્રીઠાઇપણે, અવજ્ઞા કરી હોય, દુઃખમા જોડયા હોય, સુખથી ચુકાવ્યા હોય, પ્રાણ, પર્યાય, સંજ્ઞા, ઈંદ્રિયાદિ લબ્ધિઋદ્ધિથી ભ્રષ્ટ કર્યા હોય તે સર્વ અઢાર લાખ ચોવીસ હજાર એકસો વીશ પ્રકારે દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છામિ દુક્કડં

શ્રમણ સૂત્ર

પાઠ ૨૩ મો–પહેલું શ્રમણ સૂત્ર

ઇચ્છામિ–ઇચ્છું છું, પડિક્કમિઉં–પાપનું નિવારણ કરવાને પગામસિજ્જાએ–ઘણું સૂવાણું હોય નિગામસિજ્જાએ–ઘણે પાથરણે કરી સૂવાણું હોય. સંથારાઉવટ્ટણાએ–સૂતા સૂતાં વગર પોંજે પડખું ફેરવ્યું હોય. પરિયટ્ટણાએ–વારે વારે એ રીતે પડખાં ફેરવ્યાં હોય આઉટ્ટણાએ–હાથપગ સંકોચ્યા હોય પસારણાએ–હાથપગ પોંજ્યા વિના લાંબા કર્યાં હોય છપ્પઇસંઘટ્ટણાએ–છપગી જૂને કચરી હોય કુઇએ કક્કરાઇએ–ઉઘાડે મોઢે બોલાણું હોય છિઇએ–ઉઘાડે મોઢે છીંક ખાધી હોય જંભાઇએ–ઉઘાડે મોઢે બગાસું ખાધું હોય આમોસે–પૂંજ્યા વગર ખણ્યું હોય સસરખામોસે–સચેત્ત રજે ખરડેલ વસ્રાદિકને સ્પર્શ કર્યો હોય આઉલમાઉલાએ–આકુળ વ્યાકુળ થયો હોય. સુવણુવત્તિયાએ–સ્વપ્ના માંહે અનેક તરેહના રૂપ દીઠા હોય ઇત્થીવિપરિયાસિયાએ–સ્રી સંગાતે સ્વપ્નામાં ભોગ કર્યો હોય દિટ્ઠિવિપરિયાસિયાએ–દૃષ્ટિએ કરી સ્રી સાથે ક્રીડા કરી હોય, મણ-વિપરિયાસિયાએ–મને કરી સ્વપ્નમાં ભોગ કર્યો હોય પાણભોયણ-વિપરિયાસિયાએ–પાણી ભોજન સ્વપ્નામાં કરેલ હોય, જો મે–જે મને દેવસિઓ–દિવસ સંબંધી અઇયારો કઓ–અતિચાર લાગ્યા હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં–તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૨૪–મો બીજું શ્રમણ સૂત્ર.

પડિક્કમામિ–પાપનું નિવારણ કરૂં છું ગોયરગ્ગ ચરિયાએ–ગાયની પેઠે થોડો આહાર લેવા જતા ભિક્ખાયરિયાએ–ભિક્ષા માગવા જતા ઉગ્ઘાડકવાડ–અડધું કમાડ ઉઘાડયું હોય ઉગ્ઘાડણાએ–આખું કમાડ ઉઘાડયું હોય. સાણા–કુતરા વચ્છા–વાછરડા દારા–

બાળક **સંઘટ્ટણાએ**-અડીને કે ઓળંગીને જવાણું હોય **મંડીપાહુડિયાએ**-બીજા કોઈને વાસ્તે રાખેલ લીધું હોય **બલિપાહુડિયાએ**-બાકળા ઉડાડવા સારૂ કર્યા હોય તે લીધા હોય **ઠવણાપાહુડિયાએ**-ભિખારી વગેરે સારૂ રાખી મેલ્યું હોય તે લીધું હોય **સંકિએ સહસાગારે**-શંકા પડયા છતાં બળાત્કાર કર્યાથી લેવું પડયું હોય **અણેસણાએ**-અન્નને **પાણેસણાએ**-પાણીને, **અણભોયણાએ**-જીવાતવાળું ભોજન **પાણભોયણાએ**-જીવાતવાળું પાણી લીધું હોય **બીયભોયણાએ**-બીજવાળું ભોજન લીધું હોય **હરિયભોયણાએ**-લીલોત્રીવાળું ભોજન લીધું હોય **પચ્છાકમ્મિયાએ**-આહાર વહોર્યા પછી કોઇ દોષ લગાડયો હોય **પુરેકમ્મિયાએ**-આહાર લીધા પહેલાં કોઈ દોષ લગાડયો હોય **અદિઠ્ઠહડાએ**-નજરે દેખાતું ન હોય ત્યાથી લાવી દીધેલું હોય **દગસંસઠ હડાએ**-કાચા પાણીનો સ્પર્શ કરી દીધેલો આહાર લીધો હોય **રયસંસઠ્ઠહડાએ**-સચેત-રજના સ્પર્શવાળું લીધું હોય. **પારિસાડણિયાએ**-વહોરાવતી વખતે વેરાતી કે ઢોળાતી વસ્તુ લીધી હોય **પારિઠાવણિયાએ**-ખાવો થોડો ને નાંખી દેવો ઘણો એવો આહાર લીધો હોય **ઉહાસણભિક્ખાએ**-વારંવાર વસ્તુ માગી લીધી હોય **જં ઉગમેણં**-ગૃહસ્થથી દોષ લાગ્યા હોય **ઉપ્પાયણેસણાએ**-પોતાથકી જે દોષ લાગ્યો હોય **અપરિસુદ્ધં**-એવા અકલ્પનિક આહાર પાણી. **પરિગ્ગાહિય**-લીધા હોય **પરિભુત્તં વા**-ભોગવ્યા હોય, **જં ન પરિઠ્ઠવિય**-જે નાંખી દેવા યોગ્ય હોય તે નાખી દીધુ ન હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૨૫ મો-ત્રીજું શ્રમણ સૂત્ર

પડિક્કમામિ-પાપનું નિવારણ કરૂં છું **ચાઉક્કાલં**-ચાર વખત (સવારે, સાંજે, આગલી રાત્રે, પાછલી રાત્રે) **સજ્ઝાયસ્સ અકરણયાએ**-સજ્ઝાય પાઠ ન કર્યો હોય **ઉભઓકાલં**-બે વખત(સાંજે સવારે)**ભંડોવગરણસ્સ**-ભંડ ઉપકરણ (પાત્રાદિ તથા વસ્ત્રાદિને) **અપ્પડિલેહ**-

ણાએ-નજરે જોયા ન હોય દુપ્પડિલેહણાએ-માઠી રીતે જોયાં હોય. અપ્પમજ્જણાએ-પોન્જ્યા ન હોય દુપ્પમજ્જણાએ-માઠી રીતે પોન્જ્યા હોય. અઇક્કમે-અતિક્રમ કીધા હોય (પાપ કરવાનો વિચાર) વઇક્કમે-વ્યતિક્રમ કીધો હોય (પાપ કરવા તૈયાર થયો હોઉં) અઇયારે-અતિચાર તે વસ્તુ કરવામાં લાગ્યો હોય અણાયારે-અનાચાર તે પાપ કીધુ હોય જો મે દેવસિઓ-જે મેં દિવસ સબધી અઇયારો-કઓ-પાપ કીધુ હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૨૬ મો-ચોથું શ્રમણ સૂત્ર.

પડિક્કમામિ-પાપનુ નિવારણ કરૂં છું એગવિહે-એક પ્રકારે અસ જમેહિ-અસંજમપણુ (અવ્રત) પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું દોહિં બે પ્રકારના બધણેહિ-બધનથી, રાગબધણેણં-પ્રીતિ બધન દોસબંધણેણ-દ્વેષ બધન પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું તીહિં દંડેહિં-ત્રણ પ્રકારના દંડથી. મણદડેણ-મનનો દડ (અશુભ મને) વયદડેણં-વચનનો દડ કાયદડેણ-કાયાનો દંડ પડિકમામિ-નિવર્તું છું તીહિં ગુત્તીહિ-ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ (ન કરી હોય તેથી) મણગુત્તીએ-મનોગુપ્તિથી. મનને ગોપવી રાખવુ વયગુત્તીએ-વચનને ગોપવવુ કાયગુત્તિએ-કાયાને ગોપવી રાખવી તે પડિકમામિ-નિવર્તું છુ તીહિ સલ્લેહિં-ત્રણ પ્રકારના શલ્યથી માયાસલ્લેણ-કપટ રાખવુ તે શલ્ય નિયાણસલ્લેણં-નિયાણુ એટલે ક્રિયાનું ફળ માગી લેવુ તે શલ્ય મિચ્છાદસણસલ્લેણં-જૂઠા ધર્મ તે શલ્ય પડિકમામિ -નિવર્તું છુ તીહિ ગારવેહિ-ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી ઇઢિગારવેણ-ઋદ્ધિ (નાણા)નો ગર્વ રસગારવેણ-સ્વાદનો ગર્વ સાયાગારવેણં-શાતા (શરીરના સુખનો) ગર્વ પડિકમામિ-નિવર્તું છુ તિહિં વિરાહણાએ-ત્રણ પ્રકારની વિરાધનાથી (ભંગ લગાડવાથી) નાણવિરાહણાએ-જ્ઞાનમા ભગ પડયો હોય દસણવિરાહણાએ-સમકિતમા ભગ પડયો હોય, ચરિત્તવિરાહણાએ-ચારિત્ર કરણીમા ભગ પડયો હોય પડિકમામિ-નિવર્તું છું. ચઉહિં કસાએહિ-ચાર પ્રકારના

કષાયથી **કોહકસાએણં**-ક્રોધ કષાય **માણકસાએણં**-અભિમાન કષાય **માયાકસાએણ**-કપટ કષાય **લોહકસાએણં**-લોભ કષાય **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **ચઉહિ સન્નાહિં**-ચાર પ્રકારની સંજ્ઞાથી (ઇચ્છા) **આહારસન્નાએ**-આહારની ઇચ્છા **ભયસન્નાએ**-બ્હીક ભોગવવી **મેહુણસન્નાએ**-મૈથુનની ઇચ્છા, **પરિગ્ગહસન્નાએ**-દોલત, વસ્ત્રાદિની ઇચ્છા **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ. **ચઉહિં વિકહાહિં**-ચાર પ્રકારની વિકથાથી (પાપની કથા) **ઇત્થીકહાએ**-સ્ત્રીની કથા (રૂપાદિ સંબંધી) **ભત્તકહાએ**-ભોજનની કથા (સારૂં નરસુ કહ્યા કરવું) **દેસકહાએ**-દેશની કથાને વિષે (સારૂં કહેવું તે) **રાયકહાએ**-રાજા વિષે (સારૂં નરસું કહેવું) **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **ચઉહિં ઝાણેહિં**-ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનથી, **અટ્ટેણ ઝાણેણં**-આર્તધ્યાન વિષયસંબંધી ધ્યાન ધરવાથી **રૂદ્દેણં ઝાણેણં**-રૌદ્રધ્યાન (હિંસાદિકનું ધ્યાન ધરવાથી) **ધમ્મેણ ઝાણેણ**-ધર્મ સંબંધી ધ્યાન (ન ધરવાથી) **સુક્કણં ઝાણેણં**-શુકલ ધ્યાન (નિર્મળ ધ્યાન ન ધરવાથી) **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ. **પ ચહિ કિરિયાહિ**-પાંચ પ્રકારની ક્રિયા લાગે છે તેથી (કર્મ લાગે છે) **કાઇયાએ**-કાયાએ કરી (અજતનાએ વર્તવાથી), **અહિગરણિયાએ**-અધિકરણથી (હથિયારથી) **પાઉસિયાએ**-બીજા ઉપર દ્વેષ રાખવાથી. **પારિતાવણિયાએ**-બીજાને પરિતાપ ઉપજાવવાથી **પાણાઇવાય-કિરિયાએ**-જીવહિંસા કરવાથી **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **પ ચહિં કામગુણેહિં**-પાચ પ્રકારના કામ વધવાના ગુણથી **સદ્દેણ**-શબ્દથી-વિષયી ગીત સાભળવાથી **રૂવેણ**-રૂપ નીરખવાથી **રસેણ**-રસથી, સ્વાદ લેવાથી **ગ ધેણં**-ગંધેથી, સુગ ધીઓથી **ફાસેણ**-સ્પર્શથી-સારા સારા સ્પર્શ અંગીકાર કરવાથી. **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **પ ચહિં-મહવ્વએહિં**-પાંચ મહાવ્રતને વિષે દોષ લાગવાથી **પાણાઇવાયાઓ વેરમણ**-હિંસા કરવાથી નિવર્તું છુ. **મુસાવાયાઓવેરમણ**-સર્વથા જૂઠું બોલવાથી નિવર્તું છુ **અદિન્નાદાણાઓવેરમણ**-અણદીધેલું લેવાથી સર્વથા નિવર્તું છું. **મેહુણાઓ વેરમણં**-મૈથુન થકી નિવર્તું છુ **પરિગ્ગહાઓવેરમણં**-દોલત રાખવાથી નિવર્તું છું **પડિક-**

મામિ-નિવર્તું છુ (પ્રાયશ્ચિત લઉં છું) ૫ ચહિં સમિએહિ-પાચ પ્રકારની સમિતિને વિષે દોષ લાગ્યો હોય તેથી ઇરિયાસમિએ-રસ્તે ચાલતા જોઈને ચાલવું તે સમિતિ. ભાસાસમિએ-બોલતા દોષ ન લાગે તેવું બોલવુ તે સમિતિ. એસણાસમિએ-દોષ રહિત આહાર આદિ લેવા તે સમિતિ. આયાણભંડમત્તનિક્ખેવણાસમિએ-પાત્રાં, વસ્ત્રને જતનાએ લેવા મૂકવા તે સમિતિ ઉચ્ચારપાસવણ, ખેલ-જલ્લસિંઘાણ, પારિઠ્ઠાવણિયાસમિએ-ઝાડો, પેશાબ, બળખો, લીંટ, મેલને પરઠવવું એટલે જાળવીને નાખવુ તે સમિતિ પડિ-કમામિ-નિવર્તું છું છહિં જીવનિકાએહિં-છ પ્રકારના જીવની જાતને વિષે દોષ લાગ્યા હોય તેથી પુઢવિકાએણં-પૃથ્વીની જાત આઉકાએણ-અપકાય તેઉકાએણં-અગ્નિકાય વાઉકાએણ-વાયુકાય વણસ્સઈકાએણ-વનસ્પતિકાય તસ્સકાએણ-ત્રસકાય, એઇન્દ્રિયથી ૫ ચેન્દ્રિય સુધીના જીવ પડિક્કમામિ-નિવર્તું છુ છહિ લેસાહિ-છ પ્રકારની લેશ્યા એટલે જીવના પરિણામ (મન)કિન્હલેસા-એ-કૃષ્ણલેશ્યા. અત્યંત હિંસા કરવાનું મન. નીલલેસાએ-નીલલેશ્યા -ક્રોધ દ્વેષ આદિ દુરાચાર કરવાનુ મન, કાઉલેસાએ-વાકાં કાર્ય કરવા સરલપણારહિત પોતાના દોષ ઢાંકવા, મિથ્યાત્વ તથા અનર્થપણું તે તેઉ-લેસાએ-તેજુ લેશ્યા-કપટરહિત, વિનીત, દ્રઢધર્મી, મોક્ષનો અર્થી એવા ગુણ હોય તે પઉમ્હલેસાએ-પદ્મ લેશ્યા-ક્રોધ,માન,કપટ આદિને પાતળા કરી નાખ્યા છે તથા આત્માને દમ્યો છે મન, વચન, કાયાને જીત્યા છે એવા ગુણ હોય તે, સુક્કલેસાએ-શુકલ લેશ્યા ધર્મધ્યાન, શુકલ ધ્યાન, રાગ દ્વેષ જીત્યા છે જેણે તથા સમિતિ ગુપ્તિ સહિત એવા ગુણ હોય તે પડિક્કમામિ-નિવર્તું છુ સત્તહિ ભયઠાણેહિ-સાત પ્રકારનાં ભયનાં ઠેકાણાથી ૧ લોકભય ૨ પરલોકભય ૩ ધનભય ૪ અકસ્માત ભય ૫ આજીવિકાભય ૬ મરણભય ૭ અપજશભય પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું અઠહિ મયઠાણેહિં-આઠ પ્રકારના મદનાં ઠેકાણા ૧ જાતિ-૨ કુળ ૩ બળ ૪ રૂપ ૫ તપ ૬ લાભ ૭ સૂત્ર. ૮ મોટાઈ નવહિં અંભચેરગુત્તિહિં-નવ પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય (સાધુની ગુપ્તિ)તે ૧ સ્ત્રી, પશુ,

નપુંસકરહિત ઠેકાણામાં રહેવું ૨ સ્ત્રી સાથે એકાંત વાત કરવી નહિ ૩ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ ૪ સ્ત્રીનું રૂપ નીરખવું નહિ ૫ સ્ત્રી રહેતી હોય ત્યાં ભીંતને આંતરે રહેવું નહિ ૬ પૂર્વની ક્રીડા સંભારવી નહિ ૭ પુષ્કળ ઘી સહિત સરસ આહાર જમવો નહિ ૮ અતિ આહાર કરવો નહિ ૯ ચુવા, ચંદન આદિ વિલેપન કરી શરીરને શોભાવવુ નહિ.

દસવિહેસમણધમ્મે—દશ પ્રકારનો સાધુનો ધર્મ ૧ ક્ષમા ૨ નિર્લોભતા. ૩ કપટરહિતપણુ. ૪ માનરહિતપણુ, ૫ બાર પ્રકારનું તપ કરવું ૬ સંજમ પાળવો ૭ સત્ય બોલવુ ૮ નિર્મળપણું ૯ ધનરહિતપણું ૧૦ બ્રહ્મચર્યવ્રત **ઈક્કારસહિ ઉવાસગપડિમાહિં**—અગિયાર પ્રકારની શ્રાવકની પ્રતિમા (તપની જાત) ૧ દંસણ પ્રતિમા—એટલે સમકિત ચોક્ખું રાખવુ ૨ વ્રત પ્રતિમા એટલે બારે વ્રત નિર્દોષ પાળવાં ૩ સામાયિક પ્રતિમા—હરરોજ બે વખત સામાયિક કરવું ૪ પોસહ પ્રતિમા—એક મહિનામાં બે પોષા કરે ૫ પોષો કરવો તેમા બને તો આખી રાત અથવા બે પહોર સુધી કાઉસ્સગ્ગ કરવો ૬ છઠ્ઠી પ્રતિમા—પોષાને બીજે દિવસે પણ બ્રહ્મચર્ય પાલવું ૭ સાતમી, સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમા—સચિત્ત આહાર ન કરવો, સાત માસ સુધી. ૮ અણારંભ પ્રતિમા—આરંભ-પાપ લાગે એવુ કામ આઠ માસ સુધી કરે નહિ ૯ પેસારંભ વિવજ્જણ પ્રતિમા—દાસ વગેરે આગળ પણ આરંભનું કામ ન કરાવે, નવ માસ સુધી ૧૦ ઉદ્દિષ્ટકૃત પ્રતિમા—પોતાના સારૂ કીધેલા આહાર, પાણી ન લે પણ નિર્દોષ હોય તે જ લે, દસ માસ સુધી ૧૧ શ્રમણભૂત પ્રતિમા—સાધુનો વેષ ધારણ કરી તે પ્રમાણે વર્તે ને કોઈ વંદણા કરે તો કહે કે હું સાધુ નથી પણ સાધુની ક્રિયા સર્વ પારે, અગિયાર માસ સુધી, ઉપર મુજબ અગિયાર પ્રતિમા, તે પહેલી એક માસથી છેલ્લી અગિયારમી અગિયાર માસ સુધી પારવાની છે (આગળ શ્રાવક તે મુજબ કરતા હતા) **બારસહિ ભિક્ખુપાડમાહિં**—બાર પ્રકારની સાધુની પ્રતિજ્ઞાના નિયમ એટલે જે સાધુ એકલો વિચરી પ્રતિમા કરવા ચાહે તે આ પ્રમાણે કરે. ૧ પ્રતિમા—તે રોજ એક વખત એક જ ઘેર આહા-રની એક દત્તિ [દાત] એટલે એકધાર તથા પાણીની એક દત્તિ લેવી ને તેથી

નિર્વાહ કરવો બીજા–ત્રીજા–ચોથા–પાચમા–છઠ્ઠા અને સાતમા મહિનામાં રોજ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ અને સાત દત્તિ ઉપરાંત લેવુ નહિ. એવો નિયમ તે સાત પ્રતિમા થઈ. ૮ સાત દિવસ સુધી એકાંતગ ઉપવાસ કરે અને ઉત્કૃષ્ટ આસન એટલે કઠણુ આસને બેશે ૯ સાત દિવસ એકાતરા ઉપવાસ કરે પણુ દંડાસને બેસે ૧૦ નવમી મુજબ પણુ ગોદોહાસને એટલે જેમ ગાયને દોહવા બેસે એવી રીતે બેસી રહે ૧૧ એક રાત દિવસની પ્રતિમા તે અગાઉથી બે ઉપવાસ કરી તે જ દિવસ ને રાત ગામબહાર કાઉસ્સગ્ગ કરે ૧૨ એક રાતની પ્રતિમા તે પહેલાં ત્રણુ ઉપવાસ કરી ત્રીજે દિવસે રાતે વનમાં એક ચિત્તે રહીને ઉપસર્ગ આવે તે સહે તેરસહિં કિરિયાઠાણેહિં - તેરપ્રકારની ક્રિયા એટલે કર્મ બાધવાના ઠેકાણાં ૧ કામ સારૂં આરંભ કરવો ૨ વગર કામે આરંભ કરવો ૩ જીવઘાત કરવા સારૂ કાંઈ હિંસા કરે ૪ અકસ્માત ક્રિયા–તે જેમ કે હરણુને તીર મારતા માણસને વાગે ને તેનો જીવ જાય ૫ મિત્રદોષ ક્રિયા તે મિત્રને વેરી કરી માને તથા અચોરને ચોર ગણી હણે ૬ મુસાવાઈ ક્રિયા–તે જુઠું બોલવાથી લાગે છે. ૭ અદિન્નાદાણુ ક્રિયા–અણુદીધું લેવાથી લાગે છે ૮ અનર્થ ક્રિયા–વગર કારણે આર્તરૌદ્ર ધ્યાન ધરવુ ૯ માનવત્તિયા ક્રિયા–અહંકાર કરવાથી લાગે તે ૧૦ અમિત્ત ક્રિયા–પુત્ર, સેવક આદિને થોડે અપરાધે ઘણો દંડ કરે તે ૧૧ માયા કપટ કરવુ તે ક્રિયા ૧૨ લોભ વત્તિયા ક્રિયા–તે લોભ કરવો તે ૧૩ ઈરિયાવહિયા ક્રિયા–માર્ગે અજતનાએ ચાલતા ક્રિયા લાગે તે ચઉદ્દસહિં ભૂયગામેહિં –ચૌદ પ્રકારના જીવના જથ્થા-સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય, બાદરએકેંદ્રિય, બેઈદ્રિય, તેઇદ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય, અસંજ્ઞી પંચેદ્રિય, સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય એ સાત જાતના જીવના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ ચૌદ જાતના જીવ પર્યાય છ છે તે–૧ આહાર ૨ શરીર, ૩ ઈંદ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ ૫ ભાષા, ૬ મન, તે જે જીવને જેટલી પર્યાય બાંધવી હોય તે ઉપજ્યા પછી પૂરી બાંધી રહ્યો નથી ત્યાંસુધી તે અપર્યાપ્ત કહેવાય ને પછી પર્યાપ્ત કહેવાય એ સાત જાતિના જીવના બે બે ભાગ કર્યા તેનું કારણુ એજ કે, અપર્યાપ્તપણે પણુ જીવ મરી જાય છે પન્નરસહિં પરમાહમ્મિએહિં–પંદર પ્રકારના પરમાધામી એટલે અધર્મી

દેવતા તેનાં નામ—૧ અંબ, ૨ અંબરિષ, ૩ શામ, ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ મહારૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર ને ૧૫ મહાઘોષ **સોલસહિં ગાહાસોલસએહિં**—સૂયગડાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં સોળ અધ્યયન છે **સત્તરસવિહે અસંજમેહિં**—સત્તર ભેદે અસંયમ—૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ અગ્નિ, ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ ૬ બેઈન્દ્રિય, ૭ તેઈન્દ્રિય, ૮ ચૌરેન્દ્રિય, ૯ પંચેન્દ્રિય એ નવને હણવા તે અસંજમ તથા, ૧૦ અજીવ તે પુસ્તકાદિને અવિધિએ વાપરે તે, ૧૧ (પેહા) જોયા વગર જમીન પર બેસે, ૧૨ (ઉપેહા) સંજમને વિષે લાગેલા સાધુને મદદ કરે નહિ. ૧૩ (અપમ્મજ્જણા) પાત્રાદિકને બરાબર પોંજે નહિ ૧૪ (પરિઠાપના) માત્રાદિકને અવિધિએ પરઠવે, ૧૫ મન, ૧૬ વચન, ૧૭ કાયા તેને અયોગ્ય રીતે વર્તાવે, **અટ્ઠારસવિહેઅબંભેહિં**—અઢાર પ્રકારનું અબ્રહ્મચર્ય-ઉદારિક મનુષ્યને તિર્યંચની સાથે વિષય સેવવો, સેવરાવવો અને સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણવુ એ ત્રણ, તે મને કરી, વચને કરી ને કાયાએ કરી એટણે નવ, તેમજ વૈક્રિય શરીર સંબંધી નવ ભેદ એટલે કુલ અઢાર **એગુણવીસાએ નાયજ્ઝયણેહિં**—શ્રી જ્ઞાતા–ધર્મકથા સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીશ અધ્યયન છે **વીસાએ અસમાહિઠાણેહિં**—વીશ પ્રકારના અસમાધિનાં ઠેકાણાં (મોક્ષ માર્ગને વિષે એકાંત ચિત્તની સ્થિરતાથકી વિપરીતપણે વર્તે તે અસમાધિ) ૧ ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલે. ૨ વગર પોંજે ચાલે ૩ જેમ તેમ પોંજીને ચાલે ૪ ઘણા પાટ પાટલા ભોગવે ૫ ગુરુના સામુ બોલે ૬ સાધુની ઘાત ચિંતવે. ૭ પ્રાણની ઘાત ચિંતવે ૮ ક્રોધ કરે ૯ પારકું વાકું બોલે ૧૦ પૂરી ખબર વિના નિશ્ચયકારી ભાષા બોલે ૧૧ કલેશ કરે, ૧૨ બીજાને કલેશ ઉપજાવે, ૧૩ અકાળે સજ્ઝાય કરે ૧૪ બહારથી આવ્યા પછી હાથ પગ પોંજ્યા વગર બેસે ૧૫ પહોર રાત્રિ ગયા પછી ઉતાવળો બોલે ૧૬ માહોમાહે કજીયા કરે ૧૭ ગચ્છ–ભેદ કરે એટલે તડા પડાવે ૧૮ પોતે તપે અને બીજાને તપાવે ૧૯ ઘણું ખા ખા કરે ૨૦ જોઈને કામ કરવું, તેમાં ગાવચેતી ન

રાખે **એગવીસાએ સબલેહિ**-એકવીશ પ્રકારના સબળા દોષ કે જેથી ચારિત્રને હાનિ પહોંચે તે—૧ હસ્તકર્મ કરે તો સબળો દોષ લાગે, ૨ મૈથુન સેવે તો સબળો દોષ લાગે ૩ રાત્રિભોજન કરે તો. ૪ દોષ સહિત આહાર જમે તો, ૫ રાયપિંડ આહાર ભોગવે (મોટા રાજાને વાસ્તે કીધેલો આહાર જેથી ઘણું સામર્થ્ય ઉપજે તેવો,) ૬ વેચાતી લઇ આપેલી વસ્તુ લે તો. ૭ ઉછીની લઇ આપે તેવી વસ્તુ લે તો ૮ દીક્ષા લઈને છ મહિનાની અંદર બીજા ટોળામા જાય તો ૯ એક મહિનામા ત્રણ નદી, નાળામા પગ મેલે તો, ૧૦ એક મહિનામા ૩ વાર કપટ કરે તો ૧૧ વારવાર બંધી ભાગે તો ૧૨ પોતાની કાયાએ કરી જીવની હિંસા કરે તો, ૧૩ જાણીને જૂઠું બોલે તો ૧૪ જાણીને ચોરી કરે તો, ૧૫ સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર બેસે તો ૧૬ સચિત્ત માટી તથા પાણી ભેળાં કર્યા હોય તે ઉપર બેસે, સૂવે તો, ૧૭ શય્યા, પાટ, પાટલા ઘણા ભોગવે તો, ૧૮ સચિત્ત કંદમૂળનો આહાર ભોગવે તો, ૧૯ એક વરસમા દસ નદી, નાળા પગેથી ઉતરે તો ૨૦ એક વરસમાં દશ વાર કપટ કરે તો, ૨૧ સચિત્તે કરી હાથ કે વાસણ ખરડયા હોય તેવા પાસેથી આહાર લે તો સબળો દોષ લાગે **બાવિસાએ પરિસહેહિ**-બાવીસ પ્રકારના પરીષહ એટલે ઉપદ્રવ-૧ ક્ષુધાનો, ૨ તૃષાનો, ૩ ટાઢનો ૪ તાપનો ૫ દંશમશકનો, ૬ અચેલનો ૭ અરતિ (સંજમને વિષે અરતિ લાગે ને સંસારને વિષે રતિ લાગે તે ન લાગવા દેવી,) ૮ સ્રીનો, ૯ ચર્યાનો (ચાલવાનો) ૧૦ બેસવાનો (એક સ્થાનકે બેસી રહેવું પડે), ૧૧ સેજાનો (સ્થાનક વગેરે બરોબર ન મળે,) ૧૨ આક્રોશ વચનનો ૧૩ વધનો, ૧૪ જાચવાનો, ૧૫ અલાભનો, ૧૬ રોગનો, ૧૭ તૃણ સ્પર્શનો ૧૮ મેલનો, ૧૯ સત્કારપુરસ્કારનો (આદરમાન ન મળે ૨૦ પ્રજ્ઞાનો (જાણપણું મેળવવાનો,) ૨૧ અજ્ઞાનનો, ૨૨ દંસણનો, **તેવીસાએ સુયગડજ્ઝયણેહિ**-શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના પહેલા બીજા શ્રુતસ્કંધના મળીને ત્રેવીશ અધ્યયન છે **ચઉવીસાએ દેવેહિ**— ચોવીશ જાતના દેવતા—૧૦ ભવનપતિ, ૮ વાણવ્યંતર, ૫ જ્યોતિષી ને ૧ વૈમાનિક (કુલ ચોવીશ) તથા ચોવીશ તીર્થંકર દેવ છે પણ—

વીસાએ ભાવણાહિં-પચીશ પ્રકારની ભાવના-પાંચ મહાવ્રત-તેમાં દરેકની પાંચ પાંચ ભાવના એટલે કુલ પચીશ તે કહે છે-પહેલા મહાવ્રતની-૧ ઈર્યા ભાવના (જોઇને ચાલવુ) ૨ મન ભાવના (સંજમને વિષે શુદ્ધ મન,) ૩ વચન ભાવના ૪ એષણા ભાવના (નિર્દોષ આહાર પાણી લેવાં,) ૫ નિક્ખેવણા ભાવના (પાત્રાદિ જતનાએ મૂકવાં,) બીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ ભાષા વિચારીને બોલે, ૨ હાંસી ન કરે, ૩ ક્રોધ ન કરે, ૪ લોભ ન કરે, ૫ ભય ન કરે ત્રીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-જે જગાએ રહેવુ હોય તેના ધણી અથવા તેની તરફના માણસની રજા લઈ તેમાં રહેવુ ૨ તે માંહેની વસ્તુ રજા લીધા વિના ભોગવવી નહિ ૩ સ્થાનક સમારવુ નહિ ૪ સ્વધર્મી સાથે સંવિભાગ કરી વસ્તુ ભોગવવી ૫ પોતાથી મોટા હોય તેનો વિનય કરવો ચોથા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ સ્ત્રી, પશુ, નપુસક રહિત સ્થાનક ભોગવવું, ૨ સ્ત્રીની કથા વાર્તા કરવી નહિ, ૩ પૂર્વના કામભોગ સંભારવા નહિ, ૪ સરસ આહાર કરવો નહિ ૫ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ પાચમા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ શ્રોતેંદ્રિય વશ કરવી. ૨ ચક્ષુ ઇદ્રિય વશ કરવી, ૩ ઘ્રાણ ઇદ્રિય વશ કરવી. ૪ રસ ઇંદ્રિય વશ કરવી ૫ સ્પર્શ-ઇદ્રિય વશ કરવી, એ કુલ પચીસ ભાવના છવ્વીસાએ દશા કપ્પવવહારેણ ઉદ્દેસણકાલેણં-છવીસ ઉદ્દેશા તેમાં દશાશ્રુતસ્કંધના ૧૦, બૃહત્કલ્પના ૬, વ્યવહાર સૂત્રના ૧૦ એ કુલ ૨૬ ઉદ્દેશા તે શ્રદ્ધ્યાં તથા પાળ્યાં ન હોય સત્તાવીસાએ અણગારગુણેહિ-સત્તાવીશ પ્રકારે સાધુના ગુણ છે-૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ એ પાચથી વિરમીને મહાવ્રત પાળે, ૬ પૃથ્વી, ૭ પાણી, ૮ અગ્નિ. ૯ વાયુ, ૧૦ વનસ્પતિ અને ૧૧ ત્રસ જીવની હિંસા ન કરે ૧૨ રાત્રિભોજન ન કરે; ૧૩ શ્રોતેંદ્રિય, ૧૪ ચક્ષુઇન્દ્રિય. ૧૫ ઘ્રાણેંદ્રિય ૧૬ રસેંદ્રિય ૧૭ સ્પર્શેન્દ્રિયને વશ કરે, ૧૮ લોભ જીતે, ૧૯ ક્ષમાવંત ૨૦ ભાવ વિશુદ્ધ, ૨૧ ક્રિયા વિશુદ્ધ, ૨૨ સંજમમાં ચિત્ત, ૨૩ મન, ૨૪ વચન, ૨૫ કાયાને ગોપવનાર, ૨૬ બાવીશ પરીષહના સહન કરનાર, ૨૭ મરણથી ડરે નહીં. અઠાવીસાએ આયા-

૨૮પકપ્પેહિં—અઠ્ઠાવીશ સાધુના આચાર છે તેમાંનાં પચીસ અધ્યયન આચારાંગ સૂત્રમાં છે તથા ત્રણ અધ્યયન નિશીથ સૂત્રમાં છે **એગુણ-તીસાએ પાવસુયપ્પસંગેહિં**—ઓગણત્રીસ પ્રકારનાં પાપસૂત્ર છે-૧ વ્યંતરદેવ કૃત હાસ્યાદિકનો ગ્રંથ, ૨ રૂધિરાદિક વરસે તેનો ગ્રંથ ૩ ગ્રહના ચાળાના ફળ લખ્યા હોય તે, ૪ ધરતીકંપના ફળનુ જ્ઞાન બતાવે તે, ૫ શરીરના લક્ષણ સબંધી ગ્રંથ ૬ મસા—તિલાદિના જ્ઞાનસબધી ગ્રથ, હાથ-પગની રેખા પ્રમુખનું જ્ઞાન બતાવે તે ૮ સ્વરના લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ એ આઠ મૂળ તેના સૂત્ર, વાર્તિક, એક એકના ત્રણ ત્રણ ભેદ થાય છે એટલે કુલ ૨૪, ૨૫ ગાંધર્વ, ૨૬ નાટક, ૨૭ વાસ્તુવિદ્યાના શાસ્ત્ર, ૨૮ આયુર્વેદ, ૨૯ ધનુર્વેદ એ ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર **તીસાએ મહા-મોહનીયઠ્ઠાણેહિં**—ત્રીસ પ્રકારના મહામોહનીયનાં ઠેકાણા છે (મહા-મોહનીય કર્મ બાંધવાથી જીવ સંસારમા રઝળે છે) તે મોહનીય ત્રીશ પ્રકારથી બાંધે તે કહે છે—૧ ત્રસજીવને પાણીમા બોળી મારે, ૨ બાળકા-દિકને મોઢે ડુચો દઈ મારે, ૩ બાળક વગેરેને આળા ચર્મ વીટીને મારે. ૪ મુદ્દગર પ્રમુખ માથામાં મારે, ૫ પરોપકારી જે ઘણા જીવને આધારભૂત હોય તેને મારે, ૬ મોટા રાજાને હણે ૭ છતી શક્તિએ કંગાળ લોકની સભાળ ન રાખે ૮ જે સાધુ શુદ્ધ ધર્મમાર્ગને વિષે લાગેલો હોય તેને તેથી બળાત્કારે ભ્રષ્ટ કરે ૯ જિનધર્મનું વાકું બોલે ૧૦ જાત્યાદિ મદે કરી આચાર્ય વગેરેને ગાળો દે ૧૧ શુદ્ધ સાધુને આહાર-પાણી ન આપે, ૧૨ ઘણાં હથિયારો એકઠાં કરે ૧૩ જ્ઞાનનો માર્ગ ન પાળે ૧૪ અધર્મ—પ્રયોગ એટલે મંત્રજંત્ર આદિકની સાધના કરે, ૧૫ ચારિત્ર લીધા પછી વિષયની વાંછના કરે, ૧૬ પોતે વિદ્વાન ન હોય ને હું બહુ વિદ્વાન છું, એમ ડોળ બતાવે, ૧૭ તપસ્વી ન હોય ને કહે કે હું તપસ્વી છુ, ૧૮ ઘરમાં ઘાલી કોઈને અગ્નિએ બાળે તથા ધુમાડાથી ગુગળાવે ૧૯ પોતે પાપ કરી બીજાને માથે નાખે, ૨૦ કોઈનું રહસ્ય-કામ ભરસભામા કહી દે, ૨૧ હમેશાં ક્રોધ તથા કલેશ કરે. ૨૨ વિશ્વાસ-ઘાત કરે ૨૩ કોઈ પુરુષથી પ્રીતિ લગાડી તેની સ્ત્રીને ભોળવે ૨૪ પોતે કુંવારો નથી ને કુવારો કહે ૨૫ જેણે પોતાને ધન આદિકે વધાર્યો

તેનું માઠું ચિંતવે ૨૬ બ્રહ્મચારી ન હોય ને કહે હું બ્રહ્મચારી છું. ૨૭ જેને પ્રતાપે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયો હોય, મહત્ત્વ પામ્યો હોય તેને હાનિ કરે, ૨૮ દેશની જેને શિર ચિંતા છે તેને હણે, ૨૯ કાંઈ દેખતો ન હોય તો પણ કપટે કરી કહે કે, હું જ્ઞાનમાં દેવતાદિકને પ્રત્યક્ષ દેખું છું, ૩૦ દેવને અવગણે કે દેવ આવો કેવો કે મને કાંઈ આપે નહિ એ ત્રીશ પ્રકારનું કામ કરે તો મહામોહનીય કર્મ બાંધે **એગતીસાએસિદ્ધાઈ-ગુણેહિં**-એકત્રીશ સિદ્ધ ભગવાનનાં ગુણ કહે છે-પાંચ સંઠાણ-૧ પરિમંડળ, ૨ વાટકો (નક્કર ગોળ) ૩ ત્રિકોણ, ૪ ચોખુણ, ૫ લાંબુ પાંચ વર્ણ-૬ કાળો, ૭ લીલો, ૮ રાતો, ૯ પીળો, ૧૦ ધોળો, પાંચ રસ ૧૧ ખાટો, ૧૨ મીઠો, ૧૩ કડવો, ૧૪ કસાયેલો ૧૫ તીખો એ ગંધ-૧૬ સુગંધ ૧૭ દુર્ગંધ, આઠ સ્પર્શ-૧૮ ખરખરો. ૧૯ સુંહાળો, ૨૦ ઊનો, ૨૧ ટાઢો, ૨૨ હળવો, ૨૩ ભારે, ૨૪ લુખો. ૨૫ ચોપડયો, ત્રણ વેદ-૨૬ સ્ત્રી ૨૭ પુરુષ, ૨૮ નપુંસક, એમાંનું સિદ્ધને કાંઈ નથી ૨૯ અશરીરપણું, ૩૦ અસંગપણું, ૩૧ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ ખપાવ્યાં છે તે કુલ એકત્રીશ સિદ્ધનાં ગુણ **બત્તી-સાએ જોગસંગહેહિં**-બત્રીસ પ્રકારના જોગનો સંગ્રહ કરવો તે કહે છે. ૧ શિષ્ય, આચાર્ય જેવો થાય તેને માટે તેને જ્ઞાન દેવુ ૨ પોતાનું આચાર્યપણું (જ્ઞાન) તે બીજા આગળ પ્રકાશ કરવું ૩ કઠણ વખતે પણ ધર્મની દૃઢતા મૂકે નહિ ૪ આ લોક પરલોકને વિષે ફળની ઇચ્છા રહિત તપ કરે ૫ શિક્ષા મળી તે પ્રમાણે વર્તવું ને નવી ગ્રહણ કરતાં જવું. ૬ મમતા ન કરે ૭ છાનું તપ કરે, ૮ નિર્લોભપણું રાખે, ૯ પરીષહ [ઉપસર્ગ] જીતે ૧૦ સરલ ચિત્ત રાખે ૧૧ શુદ્ધ સંજમ પાળે. ૧૨ સમકિત શુદ્ધ રાખે ૧૩ ચિત્તની સમાધિ રાખે, ૧૪ કપટ રહિત આચાર પાળે, ૧૫ વિનય બરાબર કરે, ૧૬ સંતોષીપણું, ૧૭ વૈરાગી-પણું, ૧૮ કપટ રહિતપણું ૧૯ શુદ્ધ કરણી ૨૦ સંવર ધરે, [પાપને રોકે] ૨૧ પોતાના દોષ ટાળે. ૨૨ સર્વ વિષયોથી વિરક્ત હોય ૨૩ મૂળ ગુણ પચ્ચક્ખાણ [પહેલાં પાંચ મહાવ્રત પાળે] ૨૪ ઉત્તરગુણ પચ્ચક્ખાણ [એ સિવાયનાં વ્રત પાળે] ૨૫ ભાવસહિત કાઉસ્સગ્ગ કરે.

૨૬ પ્રમાદ રહિત વર્તે, ૨૭ હમેશાં ચારિત્રને વિષે સાવધાન રહે. ૨૮ ધ્યાન ધરે ૨૯ મરણાંત દુઃખ પડયેથી પણ ભય ન પામે. ૩૦ સ્ત્રી આદિના સંગને છાડે, ૩૧ પ્રાયશ્ચિત લે (વિશુદ્ધિ કરે) ૩૨ મરણકાળે આરાધના કરે, **તેત્તીસાએ આસાયણાએ**-તેત્રીશ પ્રકારની ગુરુની આશાતના છે—અવિનયને ટાળવો—૧ ગુરુની આગળ આગળ ચાલે તો અવિનય કર્યો, ૨ ગુરુની જોડાજોડ ચાલે ૩ ગુરુને ભરાઇને ચાલે, ૪ ગુરુને પૂંઠ દઈ ઊભો રહે, ૫ ગુરુની જોડાજોડ ઊભો રહે, ૬ ગુરુની પૂંઠે અડીને ઊભો રહે, ૭ ગુરુની આગળ બેસે ૮ ગુરુની જોડાજોડ બેસે, ૯ ગુરુને અડીને બેસે, ૧૦ ગુરુની પહેલા આચમન લે ૧૧ ગુરુની સાથે દિશાએ ગયો હોય અને આવ્યા પછી તે પહેલાં ઇરિયાવહી પડિક્કમે, ૧૨ કોઈ માણુસને ગુરુ બોલાવવા ચાહે છે તે અગાઉ પોતે તે માણુસ સાથે વાત કરવા મંડી જાય, ૧૩ પોતે સૂતો હોય ને જાણુતો પણુ હોય ને ગુરુ સાદ કરે તો બોલે નહિ, ૧૪ પોતે આહાર-પાણી લાવ્યો તે પહેલાં ગુરુને દેખાડયા વિના બીજાને દેખાડે, ૧૫ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પહેલાં પોતાના શિષ્યને દેખાડે ને પછી પોતાના ગુરુને દેખાડે ૧૬ પોતે જે લાવ્યો છે તે પહેલાં પોતાના શિષ્યને દઇને પછી ગુરુને દે ૧૭ પોતાનો શિષ્ય આહાર પાણી લાવ્યો છે તે ગુરુને પૂછ્યા વિના બીજાને આપે ૧૮ ગુર્વાદિ સાથે આહાર કરવા બેઠો ને પોતે ઉતાવળો ઉતાવળો સારૂં સારૂં ખાઈ જાય, ૧૯ ગુરુ બોલાવે ને બોલે નહિ, ૨૦ ગુરુએ બોલાવ્યા છતા બેઠો બેઠો હોંકારા કરે પણુ આવીને જવાબ ન દે ૨૧ ગુરુ બોલાવે ત્યારે જોરથી બોલે કે શું કહો છો? ૨૨ ગુરુ કામ કહે તો ઊલટું કહે કે તમે કરો, ૨૩ ગુરુને આકરે વચને બોલાવે, ૨૪ ગુરુને તિરસ્કારે બોલાવી વચન ન માને, ૨૫ ગુરુ કથા કહે છે તેમાં આડું બોલે કે આમ કહો. ૨૬ ગુરુ કથા કહે છે તેમાં કહે કે, તમે શું ભૂલી ગયા કે! ૨૭ ગુરુ ધર્મકથા કહે તેમાં રાજી ન રહે, ૨૮ ગુરુનો ધર્મકથામાં ભેદ પાડે, ૨૯ ગુરુ ધર્મકથા કહેતા હોય તેમાં પોતે આડો પડી જુદું બતાવે, ૩૦ ગુરુનું વાંકું બોલે, ૩૧ ગુરુની પથારી ન કરી આપે ૩૨ ગુરુની પથારી

ખૂંદી નાખે, ૩૩ ગુરુથી ઊંચે આસને બેસે, એ તેત્રીશ પ્રકારથી ચાલે તેથી ગુરુનો અવિનય થાય માટે તેમ કરવું નહિ. **અરિહંતાણું આસાયણાએ**–અરિહંત દેવની આશાતના કરી હોય એટલે તેના વિષે કાંઈ ખોટું ચિંતવ્યું હોય તેનું નિવારણ કરૂં છું **સિદ્ધાણું આસાયણાએ**–સિદ્ધભગવાનની આશાતના કરી હોય, તે વિષે કાંઈ સંદેહ આણ્યો હોય. **આયરિયાણું આસાયણાએ**–આચાર્યજીની આશાતના કરી હોય. **ઉવજ્ઝાયાણું–આસાયણાએ**–ઉપાધ્યાયની આશાતના કરી હોય. **સાહૂણું આસાયણાએ**–સાધુની આશાતના કરી હોય **સાહુણીણું આસાયણાએ**–સાધ્વીની આશાતના કરી હોય. **સાવયાણુ આસાયણાએ**–શ્રાવકની આશાતના કરી હોય **સાવિયાણું આસાયણાએ**-શ્રાવિકાની આશાતના કરી હોય **દેવાણુ આસાયણાએ**–ચાર જાતના દેવતાની શ્રદ્ધા ન આણી હોય **દેવીણું આસાયણાએ**-દેવતાની દેવીનું ભૂંડું બોલી આશાતના કરી હોય **ઈહલોગસ્સઆસાયણાએ**–આ લોક જે મનુષ્ય તિર્યંચના ભવ તેની નાસ્તિ કહી આશાતના કરી હોય **પરલોગસ્સઆસાયણાએ**–પરલોકની જે દેવતા નારકીના ભવ તેની નાસ્તિ કહી, આશાતના કરી હોય **કેવલીણું આસાયણાએ**-કેવળજ્ઞાનને વિષે શંકા આણી તેની આશાતના કરી હોય **કેવલીપન્નત્તસ્સધમ્મસ્સઆસાયણાએ**–કેવળી પ્રરૂપેલ ધર્મનું માઠું બોલી તેની આશાતના કરી હોય **સદેવમણુઆસુરસ્સ લોગસ્સ–આસાયણાએ**–દેવતા અને મનુષ્ય સહિત જે લોક તેની શ્રદ્ધા ન આણી આશાતનાકરીહોય **સવ્વપાણુ,ભુય,જીવ,સત્તાણું આસાયણાએ**-જીવ,જે પ્રાણ,શાશ્વતપણુ તથા સત્તા સહિત છે તેની શ્રદ્ધા ન આણી આશાતના કરી હોય **કાલસ્સઆસાયણાએ**–ત્રણ કાળ નથી એમ કહી આશાતના કરી હોય **સુયસ્સઆસાયણાએ**–સૂત્ર સિદ્ધાંત વિષે શંકા લાવી આશાતના કરી હોય. **સુયદેવયાએઆસાયણાએ**–સૂત્રદેવ જે તીર્થંકર તેની આશાતના કરી હોય **વાયણારિયસ્સઆસાયણાએ**–વાંચણી આપનાર આચાર્યની આશાતના કરી હોય **જં વાઈદ્ધં**–સૂત્ર આઘા પાછાં ભણાયાં હોય **વચ્ચામેલિયં**–ઉપયોગ વિના વારંવાર સૂત્ર ભણાયેલ હોય **હીણક્ખરં**–અક્ષર ઓછો બોલાણો હોય. **અચ્ચક્ખર**-

અક્ષર અધિક બોલાણો હોય, પયહીણ-પદ ઓછું બોલાણું હોય. વિણયહીણં-વિનયરહિત ભણ્યો હોય. જોગહીણં-ધ્યાન રાખ્યા વિના ભણ્યો હોય, ઘોસહીણ-શુદ્ધ ઉચ્ચાર વિના ભણ્યો હોય, સુઠુદિન્નં-સારૂં જ્ઞાન અવિનીતને ભણાવ્યું હોય, દુઠુપડિછિય-પ્રમાદસહિત આળસે ભણ્યો હોય અકાલે કઓ સજઝાઓ-અકાળ વખતે સઝાય કરી હોય કાલે ન કઓ સજઝાઓ-બરાબર વખતે સજ્ઝાય ન કરી હોય. અસજઝાઇએસજઝાયં-અપવિત્ર સ્થાનકમાં સજ્ઝાય કરી હોય સજઝાઈએ ન સજઝાયં-સજ્ઝાય કરવાને યોગ્ય સ્થાન છે તે સ્થાને સજ્ઝાય ન કરી હોય, તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ-તે સર્વ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

આલોયણા—એક બોલથી માંડીને તેત્રીશ બોલ સુધી જે કોઈ જાણવા જોગ જાણતા હશે, આદરવા જોગ આદરતા હશે છાંછડવા જોગ છાંડતા હશે, સફળ જન્મ જીવિત કરતા હશે, મુક્તિગામી, હળુકર્મી, સુલભ બોધી, ભવ્ય જીવ, સમતાવંત, ધીરજવંત, લજ્જાવંત, દયાવંત, તેને ધન્ય છે, તેને સમય સમયની વંદણા હોજો મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી જાણવા જોગ જાણ્યા ન હોય, આદરવા જોગ આદર્યા ન હોય, છાંડવા જોગ છાંડયા ન હોય, સમકિત સહિત બાર વ્રત સંલેખણા સહિત નવાણુ અતિચાર, પાંચ આચાર સંબંધી એકસો ને વીશ દોષ—અતિચાર સંબંધી, ૧ દ્રવ્યે ૨ પ્રમાદે ૩ અણાભોગે ૪ આતુરતાએ ૫ આપદાએ ૬ શંકાએ ૭ સહસાકારે ૮ ભયે ૯ ઉપશમભાવે ૧૦ વિષમભાવે એ દશ પડિસેવણાએ દોષ લાગ્યા હોય તે, સમકાએણ, ફાસિય, પાલિયં, તીરિય, કીટ્ટિય, સોહિયં, સામાઇયં, આરાહિય, આણાએ અણુપાલિતા, નભવઈ મન, વચન, કાયાએ, કરણ, કોટિ ભાગે કરી, કરણ કરાવણ અનુમોદવે કરી, ખંડન કરાવ્યો હોય, વિરાધના કરી હોય, દેશથી, સર્વથી, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, વિરાધના કરી હોય, ઉત્સૂત્રે, ઉન્માર્ગે, અકલ્પે, અકરણીએ, દુષ્ટ ધ્યાને, દુષ્ટ ચિંતવણાએ, અણાચાર આચરવે, અણેષણિક ઇચ્છાએ, સંકલ્પ, વિકલ્પ કીધો હોય આરંભ, સમારંભ કીધો હોય, હાસ્યે, ભયે, અજ્ઞાને, મિથ્યાત્વે, અવ્રતે, પ્રમાદે, કષાયે, અશુભ જોગે કરી, ગતિચપળ,

મતિચપળ, દૃષ્ટિચપળ, ભાષાચપળ, ભાવચપળપણે, અશુદ્ધ ભાવે કરી. આપસ્થાપના, પરઉત્થાપના કરવે, બગધ્યાને, ગૃદ્ધિપણે, લોલુપતાપણે, દુષ્ટપણે, મૂઢપણે, મંજાર બુદ્ધિએ, દંભ કદાગ્રહપણે, અવિનયપણે, અજોગપણે, કામબુદ્ધિ વિષયવિકારપણે, આળસે, આકુટ્ટિએ, અણાકુટ્ટિએ, જાણપણે, અજાણપણે, જે કાંઈ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, સેવ્યા હોય, સેવરાવ્યા હોય, સેવતા પ્રત્યે અનુમોદ્યા હોય, ને આલોવ્યા ન હોય, નિંદ્યા ન હોય, પડિકમ્યા ન હોય, વિશુદ્ધ કર્યા ન હોય, પ્રાયશ્ચિત લીધુ ન હોય, ને નિવારણ સમી રીતે કર્યું ન હોય એવા અવિશુદ્ધ આત્મા, સપાપ જોગે કરી આત્માને અરિહંતની સાખે, ધર્માચાર્યની સાખે, સિદ્ધાંતપ્રવચનની સાખે, આત્માની સાખે, મિચ્છા મિ દુક્કડં

પાંચમું શ્રમણ સૂત્ર

નમો–નમસ્કાર હોજો **ચઉવીસાએ**–ચોવીશ **તિત્થયરાણં**–તીર્થંકર દેવને **ઉસભાઈમહાવીર**–ઋષભદેવ સ્વામી આદિ મહાવીર સ્વામી પર્યંત **પજજવસણાણ**–સેવા ભક્તિ કરૂ છું **ઈણમેવ**–એવા. **નિગ્ગંથ**–નિર્ગ્રંથ (ધન રહિત)નાં **પાવયણ**–પ્રવચન **સચ્ચં**–સાચો. **અણુત્તરં**–સર્વથી ઉત્તમ **કેવલિયં**–કેવળજ્ઞાનીએ કહેલ **પડિપુન્નં**–પ્રતિપૂર્ણ–સંપૂર્ણ **નેયાઉયં**–ન્યાયકારક **સસુદ્ધ**–બરાબર શુદ્ધ. **સલ્લકત્તણ**–શલ્ય-વહેમનો કાપનાર **સિદ્ધિમગ્ગ**–એવો સિદ્ધ થવાનો માર્ગ **મુત્તિમગ્ગં**–(મુક્તિ)કર્મથી મુક્ત થવાનો માર્ગ **નિજ્જાણમગ્ગ**–કર્મનો છેડો આણવાનો માર્ગ,**નિવ્વાણમગ્ગ**–(નિર્વાણ)કર્મ નિવારીને શીતળ થવાનો માર્ગ **અવિતહ**–એના વિષે **મવિસંધિ**–સંદેહ રાખવો નહિ **સવ્વદુક્ખપ્પહીણમગ્ગં**–સઘળાં દુ:ખ મટાડવાનો માર્ગ છે. **ઈત્થ ઠિયા જીવા**–એને વિષે રહેલા જીવ. **સિજઝંતિ**–સિધ્ધ થશે. **બુજઝંતિ**–બૂઝશે, સર્વ જાણશે **મુચ્ચંતિ**–કર્મથી મુકાશે. **પરિનિવ્વાયંતિ**–કર્મ નિવારીને શીતળભૂત થશે **સવ્વદુક્ખાણ મંતંકરતિ**–

સર્વ દુ:ખનો અત કરશે ત-તે ધમ્મ-ધર્મ સદ્દહામિ-શ્રધ્ધુ છું. પત્તિયામિ-પ્રતીતિ આણું છું, રોએમિ-રૂચવું છું, ફાસેમિ-સ્પર્શ કરૂં છું-તે મુજબ ચાલું છુ પાલેમિ-પારૂં છું. વર્તું છું અણુંપાલેમિ-વિશેષે પારૂં છું ત-તે ધમ્મં-ધર્મ સદ્દહ તો-સર્દહતો પત્તિયં તો-પ્રતીતિકરતો, રોય તો-રૂચવતો. ફાસ તો-સ્પર્શ કરતો. પાલંતો-પારતો અણુપાલ તો-વિશેષ પારતો. તસ્સ તે ધમ્મસ્સ-ધર્મ કેવલીપન્નત્તસ્સ-કેવળીનો પ્રરૂપેલ તેને અબ્ભુટ્ઠિઓમિ આરાહણાએ-આરાધવાને હુ ઉદ્યમવંત થયો છુ તત્પર થયો છું વિરઓમિ-હું નિવર્તું છું વિરાહણાએ-તેની વિરાધના કરવાથી અસંજમં-અસજમ-પાપ પરિયાણામિ-છાંડુ છું સ જમં-સંજમને. ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂ છુ અબંભં-અબ્રહ્મચર્યને પરિયાણામિ-છાડુ છું બંભ-બ્રહ્મચર્યને ઉવસ પજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છું અકપ્પં-લેવાનુ અયોગ્ય તે પરિયાણામિ-છાંડું છું કપ્પં-લેવાનું યોગ્ય તે ઉવસ પજ્જામિ-અ ગીકાર કરૂં છું અન્નાણં-અજ્ઞાન, પરિયાણામિ-છાડુ છું નાણં-જ્ઞાન ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છું અકિરિય-અક્રિયા (ખોટી કરણી) પરિયાણામિ-છાંડુ છુ કિરિયં-સુકૃત ઉવસ પજ્જામિ-અંગીકાર કરૂ છુ મિચ્છત્ત-મિથ્યાત્વને. પરિયાણામિ-છાડું છું સમ્મત્તં-સમકિતને ઉવસંપજ્જામિ-અ ગીકાર કરૂં છું અબોહિ-દુર્બોધ. પરિયાણામિ-છાડું છું બોહિ-સુબોધ ઉવસ પજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છું અમગ્ગ-ઉન્માર્ગ પરિયાણામિ-છાડુ છુ મગ્ગ-મોક્ષ-માર્ગ ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છુ જ સ ભરામિ-જે મને સાભરે છે જ ચ ન સ ભરામિ-જે મને નથી સાંભરતું જં પડિક્કમામિ-જેનુ પ્રાયશ્ચિત લીધું છે જ ચ ન પડિક્કમામિ-જેનું પ્રાયશ્ચિત ન લીધું હોય તસ્સ-તે સવ્વસ્સ-સર્વ દેવસિયસ્સ-દિવસ સંબંધી (કીધેલા-કહેલા) અઈયારસ્સ-અતિચાર પાપના. પડિક્કમામિ-પ્રાયશ્ચિત કરૂં છું નિવારણ કરૂ છું. સમણોહં-શ્રમણ છું સ જય-સંજતિ છુ વિરય-સંસારથી વિરક્ત થયો છું પડિહય-

હણ્યાં છે-પચ્ચક્ખાય-બંધી કરીને પાવકમ્મો-પાપ કર્મને અનિયાણો-નિયાણા રહિત(કરણીનું ફળ માગી લેવું નહિ)દિટ્ઠિ-સમકિત-દૃષ્ટિ સંપન્નો-સહિત છે માયા-કપટ મોસો-જૂઠાપણું વિવ-જ્જિઓ-તજી દીધું છે-વર્જી દીધુ છે અડ્ઢાઈજ્જેસુ-જે અઢી દીવસમુદ્દેસુ-દ્વીપ સમુદ્ર છે તેને વિષે પન્નરસકમ્મભુમીસુ-પંદર કર્મભૂમિ ક્ષેત્રને વિષે જાવ તિ-જેટલા કેઈ-કોઈ સાહુ-સાધુ રયહરણ-રજોહરણ જે વડે રજ કાઢી શકાય છે. ગુચ્છગ-ગુચ્છો પડિગ્ગહ-પાત્રનાં ધારા-ધરણહાર છે રાખનાર છે પંચમહવ્વયધારા-પાચ મહાવ્રતના ધરનાર છે અટ્ઠારસસહસ્સ-અઢાર હજાર, સીલંગ રયધારા-બ્રહ્મચર્યના શ્લોક રૂપી રથના ધારણ કરનાર છે અક્ખય-આયારચરિત્તા-અક્ષય છે જેનાં આચાર અને ચારિત્ર તે-તે. સવ્વે-સર્વને. સિરસા-મસ્તક નમાડીને મણસા-મને કરી, મત્થયેણ વંદામિ-મસ્તકે કરી નમુ છું. અતિચાર આળોવ્યા, પડિકમ્યા, નિંદ્યા, ગહૂર્યા, નિસલ્લ થયા, વિશેષે, વિશેષે, અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધ્વી, ગુર્વાદિકને ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું.

ઈતિ શ્રમણસૂત્ર સમાપ્ત

પહેલા ખામણા

પહેલા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા તીર્થંકર બિરાજે છે તે જઘન્ય તીર્થંકર ૨૦ અને ઉત્કૃષ્ટા હોય તો ૧૬૦ તે સ્વામીનાં ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની કોડું ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે તે વીશ સ્વામીનાં નામ કહુ છું ૧ શ્રીસીમંધરસ્વામી, ૨ શ્રીજુગમંધરસ્વામી, ૩ શ્રીબાહુ-સ્વામી, ૪ શ્રીસુબાહુસ્વામી, ૫ શ્રીસુજાતનાથસ્વામી, ૬ શ્રીસ્વયંપ્રભુ-સ્વામી, ૭ શ્રીઋષભાનનસ્વામી, ૮ શ્રીઅનંતવીર્યસ્વામી, ૯ શ્રી સુર-પ્રભસ્વામી, ૧૦ શ્રીવિશાળપ્રભસ્વામી, ૧૧ શ્રીવજ્રધરસ્વામી, ૧૨ શ્રી ચંદ્રાનનસ્વામી, ૧૩ શ્રીચંદ્રબાહુસ્વામી, ૧૪ શ્રીભુજંગદેવસ્વામી, ૧૫

શ્રીઇશ્વરસ્વામી, ૧૬ શ્રીનેમપ્રભસ્વામી, ૧૭ શ્રીવીરસેનસ્વામી, ૧૮ શ્રી મહ ભદ્રસ્વામી, ૧૯ શ્રી દેવજશસ્વામી, ૨૦ શ્રીઅજીતસેનસ્વામી, તેમને મારી તમારી સમય સમયની વ દના હજો તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજ લોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અન ત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે, અન ત ધીરજ છે, અન ત વીર્ય છે, ખટે ગુણે કરી સહિત છે, ચોત્રીશ આતિશયે કરી બિરાજમાન છે, પાત્રીસ પ્રકારની સત્યવચન વાણી ગુણે કરી સહિત છે, એક હજાર ને અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણે કરી સહિત છે, અઢારદોષ રહિત છે, બાર ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતીયાં ક્ષય કર્યાં છે, બાકીના ચાર કર્મ પાતળાં પાડયાં છે, મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે ભવ્ય-જીવના સંદેહ ભાગે છે સજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, યથાખ્યાત ચારિત્રના ધરણુહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલ-લેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, ચોસઠ ઇદ્રના પૂજનિક, વ દનિક, અર્ચનિક છે, પ ડિતવીર્ય આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય તે સ્વામી-નાથ ગામ, નગર, રાયહાણી, પુરપાટણ, એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતા હશે ત્યા જિનેંદ્રદેવ રૂપી સૂર્ય આગળ ચાલે. તે વાસે ગણધર ચાલે, તે વાસે શેષ સાધુ ચાલે, સ્વામી પગ ધરે ત્યાં લાખ પાંખડીનું પદ્મ કમળ–ફૂલ થઈ આવે, પાછો પગ ઉપાડે ત્યારે વિસરાળ થઈ જાય, નદી–નાળાં આવે ત્યા પાજ બંધાઈ જાય, કાંટા સામે મુખે હોય તે ઉંધે મુખે થઈ જાય સ્વામીજી હજારો ગાઉનો વિહાર કરી બાગ–બગીચામાં વનપાળની આજ્ઞા લઇ સમોસરે, ત્યાંથી પચીશ જોજનમાં માર નહિ, મરકી નહિ, સ્વચક્ર પરચક્રના ભય નહિ, સાત પ્રકારની ભીતિ માત્ર રહે નહિ આઝું મિથ્યાત્વ હોય ત્યાં ત્રિગડા ગઢની રચના થઈ આવે રૂપાનો ગઢ ને સોનાના કાંગરાં, સોનાનો ગઢ ને રત્નના કાગરા, રત્નનો ગઢ અને મણિરત્નના કાગરાં, ચાર દિશાએ ચાર ચાર દરવાજા થઈ આવે, એક એક દરવાજે વીશ વીશ હજાર પગથિયા થઇ

આવે, સમોસરણને મધ્ય ભાગે સ્ફટિક રત્નનું સિંહાસન થઈ આવે, બારગણું અશોકવૃક્ષ થઈ આવે, અંબોડાને ઠેકાણે ભામંડળ થઈ આવે, ઉપર ચોવીસ જોડાં ચામરના થઈ આવે, વનપાળ જઇ રાજાદિને વધામણી આપે, બાર પ્રકારની પ્રખદા વખાણવાણી સાંભળે, સૌ સૌની ભાષામાં સૌ સમજી જાય, કોઇને શંકા ઉપજે નહિ ભવનપતિ અને તેની દેવી, વાણવ્યંતર અને તેની દેવી, જ્યોતિષી અને તેની દેવી, વૈમાનિક અને તેની દેવી, મનુષ્ય અને મનુષ્યણી, તિર્યંચ અને તિર્યંચણી એ બાર જાતની પ્રખદા વખાણવાણી સાંભળતાં કોઈ કોઈનું વેર ઉલ્લસે નહિ. ધન્ય તે મહારાજ, જ્યાં દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં રાઈસર, તલવર, માડંબિય, કોડંબિય, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, દર્શન દેદાર કરી નેત્ર પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચૌદ પ્રકારનું દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે. સ્વામીનાથ, તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી, દીન–કિંકર, ગુણહીન, અહી બેઠો છું તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન વચન કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો)

બીજા ખામણા

બીજા ખામણા અનંતા સિદ્ધ ભગવંતને કરૂં છું તે ભગવંતના ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની ક્રોડો ખપે અને ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે

આ ચોવીશીનાં નામ કહું છુ–૧ શ્રી ઋષભદેવસ્વામી, ૨ શ્રી અજિતનાથસ્વામી, ૩ શ્રી સંભવનાથસ્વામી, ૪ શ્રી અભિનંદનસ્વામી, ૫ શ્રી સુમતિનાથસ્વામી, ૬ શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી, ૭ શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૮ શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી, ૯ શ્રી સુવિધિનાથસ્વામી, ૧૦ શ્રી શીતળનાથ

સ્વામી, ૧૧ શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામી, ૧૨ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી, ૧૩ શ્રી વિમળનાથસ્વામી, ૧૪ શ્રી અનંતનાથસ્વામી, ૧૫ શ્રી ધર્મનાથસ્વામી, ૧૬ શ્રી શાતિનાથસ્વામી, ૧૭ શ્રી કુંથુનાથસ્વામી, ૧૮ શ્રી અરનાથસ્વામી, ૧૯ શ્રી મલ્લિનાથસ્વામી, ૨૦ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી, ૨૧ શ્રી નમિનાથ સ્વામી ૨૨ શ્રી નેમનાથસ્વામી, ૨૩ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી, ૨૪ શ્રી મહાવીરસ્વામી આ ચોવીશી, અનંત ચોવીશી ૫ દર ભેદે સીજી, બુઝી, આઠ કર્મ ક્ષય કરી, મોક્ષ પધાર્યા છે આઠ કર્મ તે કયા? ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય એ આઠ કર્મ ક્ષય કરી મુક્તિશિલાએ પહોચ્યા છે મુક્તિશિલા ક્યાં છે? સમપૃથ્વીથી સાતસેં નેવું જોજન ઊચપણે તારામંડળ આવે ત્યાંથી દશ જોજન ઊંચપણે સૂર્યનુ વિમાન છે, ત્યાથી એંશી જોજન ઊંચપણે ચદ્રમાનું વિમાન છે, તે ઉપર ચાર જોજન ઊચપણે નક્ષત્રના વિમાન છે, ત્યાથી ચાર જોજન ઊચપણે બુધનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊંચપણે શુક્રનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊચપણે બૃહસ્પતિનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે મંગળનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે શનિશ્ચરનો તારો છે, એમ નવસેં જોજન લગી જ્યોતિષચક્ર છે તે ઉપરાત અસખ્યાતા જોજન ક્રોડાક્રોડી ઊચપણે પહેલો સુધર્મ નામે અને બીજા ઈશાનનામે દેવલોક છે એકેકો અર્ધચંદ્રમાને આકારે છે, એ મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે. પહેલામાં બત્રીશ લાખ વિમાન છે, બીજામાં અઠ્ઠાવીશ લાખ વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર ત્રીજો સનત્કુમાર અને ચોથો મહેદ્ર એ બે દેવલોક છે એકેકો અર્ધચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે ત્રીજામાં બાર લાખ અને ચોથામાં આઠ લાખ વિમાન છે તે ઉપર અસખ્યાતા જોજન ઉપર પાંચમો બ્રહ્મ નામે દેવલોક છે, તે એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાર લાખ વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર છઠ્ઠો લાંતક નામે દેવલોક છે એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમા પચાસ હજાર વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર

સાતમો મહાશુક્ર દેવલોક છે એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાલીસ હજાર વિમાન છે. ત્યાથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર આઠમો સહસ્સાર દેવલોક છે. એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમા છ હજાર વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાત જોજન ઉપર નવમો આણુત અને દશમો પ્રાણુત એ બે દેવલોક જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ચારસો વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર અગ્યારમો આરણુ અને બારમો અચ્યુય દેવલોક છે, એ બે જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ત્રણુસો વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર નવ ગ્રૈવેચક છે તેના નામ—ભદ્દે, સુભદ્દે, સુજાએ, સુમાણુસે, પિયદંસણે, સુદંસણે, આમોહે, સુપડિબુદ્ધે, જસોધરે, તેની ત્રણુ ત્રિક છે. તેમાં પહેલી ત્રિકમાં એકસો અગિયાર વિમાન છે, બીજી ત્રિકમાં એકસો સાત વિમાન છે, અને ત્રીજી ત્રિકમા એકસો વિમાન છે ત્યાથી-અસંખ્યાતા જોજન ઊંચપણે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે, તેનાં નામ—વિજય, વિજયત, જયંત, અપરાજિત, સર્વાર્થસિદ્ધ. તે સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનની ધ્વજા થકી બાર જોજન ઊંચપણે મુક્તિશિલા છે તે મુક્તિશિલા કેવી છે? પિસ્તાલીસ લાખ જોજનની લાબી પહોળી છે, મધ્યે આઠ જોજનની જાડી છે, ઉતરતા છેડે માખીની પાંખથકી પાતળી છે, ઉજળી, ગોખીર, શંખ, ચદ્ર, અંકરત્ન, રૂપાના પટ, મોતીના હાર, ખીરસાગરના પાણીથકી પણુ અધિક ઉજળી છે તે સિદ્ધશિલા ઉપર ઊચપણે એક જોજન તેના છેલ્લા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગને વિષે-સિદ્ધભગવંતજી બિરાજી રહ્યા છે તે સ્વામી કેવા છે? અવર્ણે, અગંધે અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, અવિનાશી, ભૂખ નહિ, દુઃખ નહિ, રોગ નહિ, શોક નહિ, જન્મ નહિ, જરા નહિ, મરણુ નહિ, કાયા નહિ, કર્મ નહિ, અનંત અનંત સુખની લહેરમાં બિરાજી રહ્યા છે. તમે-સ્વામી ત્યાં બિરાજો છો, હું અહીં બેઠો છું. તમારાં જ્ઞાન, દર્શન, સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન,-

વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છુ. (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વખત કહેવો)

ત્રીજા ખામણા.

ત્રીજા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવતા કેવળી ભગવાન બિરાજે છે, તે જઘન્ય બે ક્રોડ કેવળી, ઉત્કૃષ્ટા નવ કોડ કેવળી, તે સ્વામી કેવા છે ? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજલોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે, અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે, અનંત વીર્ય છે, અનંત ધીરજ છે, છ ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતી ક્ષય કર્યાં છે, ચાર કર્મ પાતળા પાડયા છે, મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે, ભવ્ય જીવના સંદેહ ભાંગે છે સજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની છે, યથાખ્યાત ચારિત્રના ધરણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, પંડિતવીર્ય એ આદિ અનત ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય તે સ્વામી, ગામ, નગર રાયહાણી, જયા જયા સ્વામી દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યા રાઇસર, તલવર, માડંબિય, કોડંબિય, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચૌદ પ્રકારનુ દાન દઇ કર પવિત્ર કરતા હશે તેમને ધન્ય છે સ્વામીનાથ ! તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી, દીન, કિંકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છું તમારાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સબધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણવાર કહેવો.)

ચોથા ખામણા.

ચોથા ખામણા ગણધરજી, આચાર્યજી, ઉપાધ્યાયજીને કરૂં છું. ગણધરજી બાવન ગુણે કરી સહિત છે, આચાર્યજી છત્રીસ ગુણે કરી સહિત છે ઉપાધ્યાયજી પચીશ ગુણે કરી સહિત છે. મારા તમારા ધર્મગુરુ, ધર્મ આચાર્ય, ધર્મ ઉપદેશના દાતાર, મહાપુરુષ, પંડિતરાજ, મુનિરાજ, ગીતાર્થ, બહુસૂત્રી, સૂત્રસિદ્ધાંતના પારગામી, તરણ તારણ, તારણીનાવસમાન, સફરીજહાજ સમાન, કલ્પવૃક્ષ સમાન, જિનશાસનના શણગાર, ધર્મના નાયક, સંઘના મુખી, સંઘના નાયક, એવી અનેક ઉપમાએ કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી, સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમનાં નામ બોલવાં)

... સ્વામી આદિ દઈને સાધુ–સાધ્વી આલોવી. પડિક્કમી, નિન્દી, નિઃશલ્ય થઈ પ્રાયે, દેવગતિએ પધાર્યા છે, તેમનો ઘણો ઉપકાર છે આજ વર્તમાનકાળે, તરણ તારણ, તારણી નાવ સમાન, રત્નચિંતામણી સમાન, પાર્શ્વમણિ સમાન, જિનશાસનના શણગાર, સર્વે સાધુજીના ગુણે કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમના નામ લેવા)...

.સ્વામી આદિ દઈને સાધુ સાધ્વી વિચરે છે તે સ્વામી કેવા છે ? પંચ મહાવ્રતના પાલનહાર, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત, છકાયના પિયર, છકાયના નાથ, સાત ભયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાલણહાર, દશવિધ યતિધર્મના અજવાળિક છે, બાર ભેદે તપસ્યાના કરણહાર છે, સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે બાવીસ પરીસહના જીતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાળીશ, સુડતાળીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહારપાણીના લેનાર છે, બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કંચનકામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય મહારાજ ! તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે

બિરાજો છો, હુ અપરાધી દીનકિંકર ગુણહીન અહીં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સબધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છુ (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો)

પાંચમા ખામણા.

પાંચમા ખામણા પાચ ભરત, પાચ ઇરવત ને પાંચ મહાવિદેહ, અઢીદ્વીપ ક્ષેત્રને વિષે જે સાધુ સાધ્વી બિરાજે છે તે જઘન્ય બે હજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી, ઉત્કૃષ્ટ હોય તો નવ હજારક્રોડસાધુ સાધ્વી, તેમને મારી સમય સમયની વંદણા હોજો તે સ્વામી કેવા છે ? પંચમહાવ્રતના પાલણહાર છે પાચ સમિતિએ સમિતા, ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્તા, છ કાયના પિયર, છ કાયના નાથ, સાત ભયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાલણહાર છે, દશવિધ યતિધર્મના અજવાલિક છે, બાર ભેદે તપસ્યાના કરણહાર છે, સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે, બાવીશ પરીસહના જીતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુજીના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાલીશ સુડતાલીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેનાર છે, બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કંચન કામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર, આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય મહારાજ ! તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો હું અપરાધી, દીનકિકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છુ તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (સાધુને ખમાવવા) (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો).

છઠ્ઠા ખામણા.

છઠ્ઠા ખામણા અઢીદ્વીપમાંહી સંખ્યાતા, અઢીદ્વીપ બહાર અસંખ્યાતા શ્રાવક, શ્રાવિકાને કરૂ છું તે શ્રાવકજી કેવા છે ! હુંથી, તમથી, દાને, શિયળે, તપે, ભાવે, ગુણે કરી અધિક છે બે વખત આવશ્યક પ્રતિક્રમણના કરનાર છે મહિનામાં છ પોષાના કરનાર છે, સમકિત સહિત બાર વ્રતધારી, અગિયાર પડિમાના સેવણહાર છે, જીવ અજીવ આદિ નવ તત્ત્વના જાણનાર છે, ત્રણ* મનોરથના ચિંતવનાર છે, એકવીશ શ્રાવકના ગુણે કરી સહિત છે, દૂબળા પાતળા જીવની દયાના જાણનાર છે, પરધન પથ્થર બરોબર લેખે છે, પરસ્ત્રી માતા બેન બરાબર લેખે છે, દૃઢધર્મી, પ્રિયધર્મી, દેવતાના ડગાવ્યા ડગે નહિ, એવા છે, ધર્મનો રંગ હાડહાડની મિંજાએ લાગ્યો છે, એવાં શ્રાવક, શ્રાવિકા, સંવર–પોષા, પ્રતિક્રમણમા બિરાજતાં હશે તેમને આજના દિવસ સબંધી અવિનય, આશાતના કરી હોય તો ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું

સાધુ સાધ્વીને વાંદુ છું, શ્રાવક, શ્રાવિકાને ખમાવુ છું, સમકિત-દૃષ્ટિ જીવને ખમાવું છું, ઉપકારી બાઈ, ભાઇને ખમાવું છું ચોરાશી લક્ષ જીવા–જોનિના જીવને ખમાવું છું સાત લાખ પૃથ્વીકાય, સાત લાખ અપકાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બે લાખ બેઈન્દ્રિય, બે લાખ તેઈદ્રિય, બે લાખ ચૌરેન્દ્રિય, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ તિર્યન્ચ પંચેન્દ્રિય, ચૌદ લાખ મનુષ્યની જાતિ એ ચોરાશી લક્ષ જીવાજોનિના જીવને, હાલતા ચાલતા, ઊઠતા, બેસતાં, જાણતાં, અજાણતાં, હણ્યા હોય, હણાવ્યા હોય, છેદ્યા હોય, ભેદ્યા હોય, પરિતાપના–કિલામના ઉપજાવી હોય તો અનંતા સિદ્ધ કેવળીની સાખે મિચ્છા મિ દુક્કડં.

ખામેમિ–ખમાવુ છું સવ્વે જીવા–સર્વ જીવને, સવ્વે જીવા વિ–સર્વ જીવ, ખમંતુ મે–મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો.

૧ ક્યારે પરિગ્રહ છાંડીશ ૨ ક્યારે દીક્ષા લઈશ, ૩ ક્યારે સંથારો કરીશ.

'મિત્તિ–મિત્રાઈ છે. મે–મારે સવ્વ ભૂએસુ–સર્વ જીવો સાથે વેર–વેર–દુશ્મનાઈ મજ્ઝં–મારે ન કેણઈ–કોઈની સાથે નથી એવમહં–એ પ્રકારે હું. આલોઈયં–કહું છુ નિંદિય–નિંદા કરૂં છું ખોટું કીધું તેની, ગરહિય–ગરહા કરૂં છું દુગછિયં–ખોટું કીધું એમ કહું છું સવ્વ–સર્વ પાપ, તિવિહેણ–ત્રણ પ્રકારે–મન, વચન, કાયાએ કરી પડિક્કતો–પ્રાયશ્ચિત કરૂ છું વદામિ–નમસ્કાર કરૂ છું. જિણ–ચઉવીસ–ચોવીસ જિન–તીર્થંકરને

ઇતિ અતિચાર આલોવ્યા, પડિક્કમ્યા, નિંદ્યા, નિશલ્ય થયા, વિશેષે વિશેષે અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્યજી, સાધુ, સાધ્વી, ગુરુ આદિને ભુજો ભુજો કરી ખમાવ્યા છે

(આ ઠેકાણે "ઇચ્છામિ ખમાસમણો" બે વખત પૂરૂં કહેવું)

એમ દિવસ, રાત, પખ્ખી, ચૌમાસી અને સંવત્સરી સંબંધી, મૂલગુણ, ઉત્તરગુણ, દ્રવ્યે, ભાવે, નિશ્ચયે, વ્યવહારે, સામાન્યપણે, વિશેષપણે, ઓછું, અધિક, વિપરીત સ્થાપ્યું હોય, માન્યુ હોય, પ્રરૂપ્યું હોય, અજાણપણે, સંશયપણે, અવ્રતીપણે, ઓઘસંજ્ઞાએ ગાડરીઆ પ્રવાહપણે, અણસમજણપણે, આચર્યું હોય, ઈચ્છા, વાછા, મૂર્છાભાવે જે શુભ અને શુદ્ધ આચરણ–કરણી અસાર કરી હોય, તુચ્છ કરી હોય, ગુમાવી હોય, સંસાર–વૃદ્ધિ કારણે જીવને જોડયા હોય, તે મારાં પૂર્વના આકર્ષણ સુદ્ધા, મારા સર્વે પાપ ફળરૂપ સાવદ્ય મિથ્યા-નિષ્ફળ હોજો એવી રીતે દિવસ અને રાત સંબધી અતિચારના દોષનું પડિક્કમણ કરીને, આલોયણ, નિંદણ કરીને પૂજનિક, અર્ચનિક. વદનિક-જીવને ભક્તિસહિત વંદણા કરીને, સર્વ પ્રાણ, જીવ, ભૂતને ખમત ખામણા કરીને, ચિત્ત ઉપશાંત કરીને, વિરુદ્ધ ભાવ મટાડીને, નિજભાવ ઋદ્ધિ સંભાળીને, અસત્યપણું, ભ્રાંતિપણું, ડોહળપણું, ભેળસભેળપણું, નિરાકરણ કરીને મૂળગુણ, ઉત્તરગુણના પચ્ચક્ખાણની તર્જના કરીને, વ્રતના છિદ્રો રોકીને, આશ્રવરૂંધીને, કષાયપણું ટાળીને, વિશુદ્ધપણું કરવાને હવે શરીરની મમતા કાંઈક ત્યાગ કરવારૂપ, કાંઈક વોસ્સિગ્ગરૂવરૂપ, પંચે

આવશ્યક અતિચાર વિશુદ્ધ નિમિત્તે, અશરીરી, અજોગી પદ આત્માનું સંભાળીને દેહ મૂર્છા ત્યાગ કરવારૂપ, પ્રાયશ્ચિત વ્યવહારરૂપ પાંચમો આવશ્યક કરવો.

સામાયિક ૧, ચઉવીસત્થો (લોગસ્સ) ૨, વંદણા ૩, પડિકમણું ૪ એ ચાર આવશ્યક પૂરા થયા ને પાંચમા આવશ્યકની આજ્ઞા લેવી.

પાંચમો આવશ્યક

દેવસી–દિવસ સંબંધી **પાયચ્છિત**–પાપ. **વિશુદ્ધનાર્થં**–વિશુદ્ધ કરવા માટે. **કરેમિ**–હું કરૂં છું **કાઉસ્સગ્ગ**–સ્થિર કાયા રાખવાનું.

(આ ઠેકાણે નવકાર કરેમિ ભંતે, ઈચ્છામિઠામિ કાઉસ્સગ્ગં તથા તસ્સઉત્તરીનો પાઠ કહીને ચાર લોગસ્સનો, અથવા ધર્મધ્યાનનો કાઉસ્સગ નિત્ય પ્રત્યે કરવો પાખી પડિક્કમણે આઠ લોગસ્સનો, ચઉમાસી પડિક્કમણે બાર લોગસ્સનો અને સંવત્સરી પડિક્કમણે વીશ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને એક નવકાર કહી કાઉસ્સગ્ગ પારવો. પછી લોગસ્સ એક સંપૂર્ણ બોલવો)

(આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ખમાસમણો બે વખત કહેવું)

સામાયિક ૧, ચઉવીસત્થો ૨, વંદણા ૩, પડિક્કમણું ૪, કાઉસ્સગ્ગ ૫, એ પાંચ આવશ્યક પૂરા થયા, એ પાંચ આવશ્યક ચાર તીર્થને અવશ્યમેવ કરવા રૂપ અતીત કાલનું દુષ્કૃત્ય, આલોવી, પડિક્કમી નિંદી, ગર્હના કરી, વર્તમાનકાળનો આશ્રવ રૂંધી સંવર કરીને, હવે આગામી કાળસંબંધી અનાદિકાળનો આહાર લેવા રૂપ આત્માને પુદ્ગળ-મૂર્છા, સંજ્ઞા, અભિલાષા ઘણી છે, તે મોટુ કલંક છે અને અણાહારી, નિરાશી, નિરાવલંબી, નિ કલ કી, નિરાશ્રવી, નિઃસંગીય, નિર્મળ, નિર્વચ્છક, અકળ, અગમ્ય, અગોચર, અગાધ, સુલક્ષણાપણું, આત્માનું આવરણ, તેનું નિવારણ કરવા સાધન કરણરૂપ, પચ્ચક્ખાણ યથાશક્તિ, ચઉવિધ આહાર ત્યાગરૂપ, પચ્ચક્ખાણ કરણરૂપ, છઠ્ઠો આવશ્યક કરવો.

છઠ્ઠો આવશ્યક.

ધારણા પ્રમાણે ચઉવ્વિહારનાં પચ્ચક્ખાણ કરવાં, તે નીચે મુજબ "ચઉવ્વિહં પિઆહારં-ચાર પ્રકારના આહાર, અસણં-અન્ન, પાણં-પાણી આઇમં-મેવાદિ, સાઇમં-મુખવાસ. અન્નથાણા-ભોગેણં-અજાણતાં મુખમાં કાંઇ વસ્તુ ઘલાઈ જાય તેની માફી, સહસાગારેણં-બળાત્કારે મોઢામા કાંઇ નાખે તેની માફી. વોસિરામિ-તજું છું

સામાયિક ૧, ચઊવિસત્થો ૨, વંદના ૩, પડિક્કમણં ૪, કાઉસ્સગ્ગ ૫, ને પચ્ચક્ખાણ ૬, તેને વિષે વીતરાગદેવની આજ્ઞામા કાનો, માત્ર, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછું, અધિક, વિપરીત કહેવાણું હોય ને જાણતાં અજાણતાં કાંઇ દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં

મિથ્યાત્વનું પડિક્કમણું, અવ્રતનું પડિક્કમણું, કષાયનું પડિક્કમણું, પ્રમાદનું પડિક્કમણું, અશુભજોગનું પડિક્કમણું, બ્યાશી બોલનું પડિક્કમણું એ પ્રતિક્રમણ વિષે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, જાણતાં અજાણતાં કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છા મિ દુક્કડં

ગયા કાળનું પડિક્કમણું, વર્તમાનકાળનો સંવર, આવતા કાળના પચ્ચક્ખાણ, કરેમિ મંગલં, મહામંગલં, થયથૂઇમંગલં, અહીં ત્રણ નમોત્થુણં કહેવાં

પ્રતિક્રમણમાં લાગતા દોષના ૧૨૪ પ્રકાર.

નવાણું અતિચારમાંથી જ્ઞાનના ૧૪ અતિચાર વર્જીને બાકીના ૮૫ રહ્યા તે તથા જ્ઞાનના ૮ આચાર તે-૧ બત્રીશ અસજ્ઝાય ટાળી વખતસર ભણવું, ૨ વિનય સહિત ભણવુ, ૩ જ્ઞાનનો સત્કાર કરી ભણવું, ૪ ઉપધ્યાન સહિત ભણવું, (સૂત્ર,ભણવાને માટે જે જે તપ કરવું છે તે તે કરીને) ૫ ઉપકારીનો ગુણ ભૂલવો નહિ, ૬ શુદ્ધ ઉચ્ચાર સહિત ભણવું. ૭ અર્થ સહિત ભણવું, ૮ પાઠ, અર્થ વગેરે શુદ્ધ ભણવું તથા સમકિતના ૮ આચાર તે-જૈનમતને વિષે શંકા ન રાખવી ૨ અન્યમતની વાંચ્છના ન

કરવી, ૩ કરણીના ફળનો સંદેહ ન રાખવો-૪ અન્યમતનો આડંબર દેખી મુઝાવું નહિ, ૫ ઉપકારીના ગુણ દીપાવવા, ૬ સમકિતથી પડતા જીવને સ્થિર કરવા, ૭ ચારે તીર્થની વાત્સલ્યતા કરવી, ૮ જૈનમાર્ગનો મહિમા નિરવદ્યપણે પ્રકાશવો તથા ચારિત્રના ૮ આચાર,તે ૩ ગુપ્તિ અને ૫ સમિતિ એટલે ૧૦૯ તથા બાર અવ્રત તે-૫ મહાવ્રત, ૫ ઇંદ્રિય, ૧ રાત્રીભોજન, ૧ મન, એ બાર તથા વીર્યના ૩ આચાર તે ૧ ધર્મકાર્યમાં બળ ગોપવવું નહિ ૨ ધર્મકાર્ય ઉપયોગ સહિત કરવું, ૩ યથાશક્તિ ક્રિયા, અનુષ્ઠાન કરવું એ મળી કુલ ૧૨૪ પ્રકાર થયા

આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) વિષે ખુલાસો.

ખરી રીતે જોતાં વીતરાગભાષિત ધર્મ, તેનું મૂળ અને તેનો મોટો આધાર આવશ્યક સૂત્ર ઉપર રહેલ છે આવશ્યક સૂત્ર વિષે અનેક જુદા જુદા મત મતાંતર છે કોઈ કહે છે કે આવશ્યક મૂળ સંપૂર્ણ છે અને કોઈ કહે છે કે વિચ્છેદ ગયું છે પણ તેના કરતાં તદ્દન જુદી વાત છે આજ વીતરાગભાષિત મૂળ આવશ્યક સપૂર્ણ નથી, કારણ કે ચોરાશી ગચ્છના આવશ્યક જુદા જુદા છે જો મૂળ સપૂર્ણ હોત તો બધા ગચ્છનું પ્રતિક્રમણ એક સરખું હોત, પણ તેમ નથી, તેથી નક્કી થાય છે કે મૂળ સંપૂર્ણ નથી પણ થોડું ઘણું હાલ જે પ્રવર્તે છે તે સૂત્રાનુસારે પાંચમા આરાના છેડા સુધી રહેવાનું છે.

સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાને-આવશ્યક-અવશ્ય કરીને કરવાનો નિત્ય નિયમ છે તેથી આવશ્યક વિચ્છેદ ગયાનુ જેઓ કહે છે તે કોઈ પણ રીતે ખરૂં નથી

જે આવશ્યક સૂત્ર પોતપોતાના ગચ્છમા જુદી જુદી રીતે પ્રવર્તે છે તેનું કારણ કે આવશ્યક સંપૂર્ણ રહ્યુ નથી, તેમ સર્વથા વિચ્છેદ ગયું નથી, પણ ત્રુટક થઇ ગયેલ છે તેથી સૌ સૌએ પોતાના બુદ્ધિબળથી જોઇએ તેટલું નવું વધારી મિશ્રણ કરેલું છે

આવશ્યક સૂત્રનું નામ અનુયોગદ્વાર અને નંદીસૂત્રમાં છે અને તે વ્યતિરિક્ત છે. કાલિક કે ઉત્કાલિક નથી. આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે, કારણ કે ચોથા અધ્યયનનું નામ પ્રતિક્રમણ છે અને સૂત્રમાં ઘણે ઠેકાણે "સપડિક્કમણં ધમ્મં, ઉવસંપજ્જિત્તાણં, વિહરઇ " આ પાઠ છે એ રીતે આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર સમાપ્ત.

ધર્મ-ધ્યાનનો કાઉસ્સગ્ગ.

સેકિંતં-શું તે, ધમ્મેજ્ઝાણે-ધર્મધ્યાન, ધમ્મેજ્ઝાણે-ધર્મધ્યાન, ચઉવ્વિહે-ચાર જાતના ચઉપ્પડીયારે-ચાર ચાર પડભેદ છે પન્નત્તે-પરૂપ્યા. તંજહા-તે આ પ્રમાણે આણા વિજયે-આજ્ઞાનો વિચાર કરવો અવાય વિજયે-દુઃખનો વિચાર કરવો વિવાગ વિજયે-સુખ ને દુઃખ શાથી ભોગવે છે તેનો વિચાર કરવો સંઠાણ વિજયે-લોકનાં આકારનો વિચાર કરવો ધમ્મસ્સણં-ઝાણુસ્સ-ધર્મધ્યાનના ચત્તારિ લક્ખણા-ચાર લક્ષણ, પન્નતા તંજહા-આ પ્રમાણે કહ્યા આણારૂઇ-ધર્મ-આજ્ઞાની રૂચિ, નિસગ્ગ-રૂઇ-વીતરાગ દેવે પરૂપ્યું તેના ઉપર શ્રદ્ધા આણવાની રૂચિ ઉવએસ-રૂઇ-ઉપદેશની રૂચિ, સુત્તરૂઇ-સૂત્ર સિદ્ધાંતની રૂચિ ધમ્મસ્સણં-ઝાણુસ્સ-ધર્મ ધ્યાનના ચત્તારિ આલંબણા-ચાર પ્રકારના આધાર. પન્નતા-તંજહા-તે આ પ્રમાણે કહ્યા. વાયણા-વાંચવુ પુચ્છણા-પૂછવું. પરિયટ્ટણા-શીખેલું સંભારવું. ધમ્મકહા-ધર્મકથા કરવી ધમ્મસ્સણં-ઝાણુસ્સ-ધર્મ ધ્યાનના ચત્તારિ અણુપ્પેહા-ચાર પ્રકારનો વિચાર પન્નત્તા તંજહા-તે આ પ્રમાણે કહ્યા એગચ્ચાણુ-પ્પેહા-એકલપણાનો વિચાર જીવ એકલો આવ્યો ને એકલો જશે તેનો વિચાર કરવો અણિચ્ચાણુપ્પેહા-અનિત્યપણાનો વિચાર કરવો સંસાર અનિત્ય છે કોઈ કોઈનુ નથી એવો વિચાર [illegible] । [illegible]પ્પેહા-અશરણપણાનો વિચાર સંસારમાં કોઈ કે

નથી, એવો વિચાર કરવો સંસારાણુપ્પેહા–સંસાર વિષે વિચાર. સંસાર કેવો અસ્થિર છે તે વિષે વિચાર કરવો તે

એ ધર્મધ્યાનનો સૂત્રપાઠ કહ્યો. હવે તેનો અર્થ કહે છે–

ધર્મધ્યાનના પહેલા ચાર ભેદ–૧ આણાવિજયે, ૨ અવાયવિજયે. ૩ વિવાગવિજયે, ૪ સંઠાણવિજયે.

પહેલો ભેદ–આણાવિજયે, કહેતાં વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનો વિચાર ચિંતવવો તે. વીતરાગદેવની આજ્ઞા એવી છે કે, સમકિત સહિત શ્રાવકનાં બાર વ્રત અને અગિયાર પડિમા તથા સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત ને બાર (ભિક્ખુની) પડિમા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, છકાય જીવની રક્ષા એ વીતરાગની આજ્ઞા આરાધવી, તેમાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો ચતુર્વિધ તીર્થનાં ગુણ કીર્તન કરવા, એ ધર્મધ્યાનનો પહેલો ભેદ કહ્યો.

બીજો ભેદ–અવાયવિજયે કહેતાં, જીવ સંસારમા દુખ શાથી ભોગવે છે, તેનો વિચાર ચિંતવવો તેનો વિચાર એ કે મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભ જોગ, અઢાર પાપસ્થાનક, છકાય જીવની હિંસા, એથી જીવ દુ.ખ પામે છે, એવું દુખનુ કારણ જાણી, એવો આશ્રવ માર્ગ છાડી, સંવર માર્ગ આદરવો જેથી જીવ દુ.ખ ન પામે, એ ધર્મધ્યાનનો બીજો ભેદ કહ્યો.

ત્રીજો ભેદ–વિવાગવિજયે કહેતા જીવ જે સુખ દુઃખ ભોગવે છે તે શા થકી? તેનો વિચાર ચિંતવવો તેનો વિચાર એ કે જીવે જેવે રસે કરી પૂર્વે જેવા શુભાશુભ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ ઉપાર્જ્યાં છે, તે શુભાશુભ કર્મના ઉદયથી જીવ તે પ્રમાણે સુખ, દુખ અનુભવે છે, તે અનુભવતા થકાં કોઈ ઉપર રાગ–દ્વેષ ન આણીએ, સમતાભાવ આણી મન, વચન. કાયાના શુભ જોગ સહિત, જૈનધર્મને વિષે પ્રવર્તીએ, જેથી નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ, એ ધર્મધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કહ્યો

ચોથો ભેદ–સંઠાણવિજયે કહેતાં ત્રણ લોકના આકારનુ સ્વરૂપ

સુપઈઠીકને આકારે છે લોક જીવ અજીવે કરી સંપૂર્ણ ભર્યો છે અસંખ્યાતા જોજનની કોઠાકોડ ત્રિછોલોક છે, ત્યાં અસખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર છે, તથા અસંખ્યાતા વાણુવ્યંતરનાં નગર છે, તથા અસખ્યાતા જ્યોતિષીનાં વિમાન છે, તથા અસંખ્યાતી રાજધાની છે, તેને મધ્ય-ભાગે અઢી દ્વીપ છે, તેમા જઘન્ય તીર્થંકર વીશ ઉત્કૃષ્ટા એકસો સાઠ અથવા એકસો સીત્તેર હોય તથા જઘન્ય બે કોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી હોય તથા જઘન્ય બે હજાર ક્રોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ હજાર ક્રોડ સાધુ–સાધ્વી હોય. તેમને તિક્ખુત્તો, આયાહિણું, પયાહિણું, વંદામિ, નમંસામિ, સક્કારેમિ, સમ્માણેમિ, કલ્લાણું, મગલં. દેવય, ચેઈયં, પજ્જુવાસામિ તથા ત્રિછાલોકમાહે અસંખ્યાતા શ્રાવકશ્રાવિકા છે, તેમના ગુણગ્રામ કરવાં તે ત્રિછાલોકથકી અસખ્યાતા ગુણો અધિક ઉર્ધ્વલોક છે, ત્યાં બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક, પાચ અનુત્તર વિમાન છે તે સર્વેમા મળી ચોરાશી લાખ, સત્તાણું હજાર, ત્રેવીશ વિમાન છે, તથા તે ઉપર સિદ્ધશિલા છે ત્યાં શ્રી સિદ્ધ ભગવતજી, નિરંજન નિરાકાર બિરાજે છે, તેને તિક્ખુત્તોથી જાવ પજ્જુવાસામિ સુધી કહેવુ. તે ઉર્ધ્વલોક થકી કાંઈક વિશેષ અધિક અધોલોક છે, ત્યા સાત નરકના ચોરાશી લાખ નરકવાસ છે, સાત ક્રોડ બહોતેર લાખ, ભવનપતિના ભવન છે, એવા ત્રણ લોકના સર્વસ્થાનક સમકિત કરણી વિના સર્વ જીવે અનંતી અનતી વાર જન્મ મરણે કરી ફરસી ચૂકયા છે એમ જાણી સમકિતસહિત શ્રુત અને ચારિત્ર ધર્મની આરાધના કરવી જેથી અજર અમર નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ એ ધર્મધ્યાનનો ચોથો ભેદ કહ્યો ઇતિ ધર્મધ્યાનનો કાઉસ્સગ્ગ સંપૂર્ણ

દશમું વ્રત તથા અગિયારમું વ્રત આદરવાની વિધિ.

જેને દશમું વ્રત તથા અગિયારમું વ્રત આદરવું હોય તેણે પ્રથમ વસ્ત્ર તથા રજોહરણ તથા ગુચ્છાનુ પડિલેહણ કરવુ, પછી નવકારથી તસ્સઉત્તરીના પાઠ સુધી ભણીને ઇરિયાવહિનો કાઉસ્સગ્ગ

કરવો, પછી લોગસ્સ કહીને ગુર્વાદિકને વંદણા કરવી પછી ગુરુને કહેવું કે મને ૧૦ મું વ્રત અથવા પોષો કરાવો ત્યારે ગુરુ વ્રત અદરાવે જો ગુરુનો જોગ ન હોય તો પોતાની મેળે પચ્ચક્ખે, પછી ત્રણ નમોત્થુણં ગણવાં

જેણે સામાયિક અથવા દેશાવકાશિક કે પૌષધવ્રત કર્યું હોય ને તેમાં લઘુનીત તથા વડીનીત કરવાનું કારણ પડે ત્યારે પરઠવવા જાતાં બારણામા "આવસ્સહિ" કહેવું પછી જઇને જોવું અને શક્રેન્દ્રની આજ્ઞા માગવી, પછી જોઇને "અણુજાણહ" કહીને જતનાએ પરઠવવું પરઠવીને "વોસિરેહ, વોસિરેહ" કહેવું વળતાં બારણામાં "નિસીહિ" કહેવું પછી તેની ઇરિયાવહિયા પડિક્કમવી

એ ત્રણે વ્રતમાં નિદ્રા કરી હોય તો તેના નિવારણ કારણે ૪ લોગસ્સ ને ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં પગામ સિજ્જાએ ઇત્યાદિક પ્રથમ શ્રમણ સૂત્રનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો

દશમુ તથા અગિયારમું વ્રત લીધું હોય તેને પારવાની વિધિ—પ્રથમ ઇરિયાવહિયા કરવી. પછી જે વ્રત લીધું, તેના અતિચાર કહેવા. શેષ વિધિ સામાયિક પારવાની રીતે જાણવી ઇતિ

પોષાના અઢાર દોષ.

નીચે લખ્યા અઢાર દોષ ટાળી પૌષધવ્રત કરવું

પોષો કરવાને આગલે દિવસે—૧ શરીરની શોભા સારૂ હજામત કરાવવી નહીં, નખ ઉતરાવવા નહિ અને નાહવુ નહીં ૨ બ્રહ્મચર્યવ્રત પારવું ૩ સરસ આહાર કરવો નહીં. ૪ વસ્ત્ર ધોવરાવવાં નહીં ૫ આભૂષણ પહેરવાં નહીં, ૬ વધારે પડતું ખાવું નહીં એ ૬ આગલે દિવસે ટાળવા ૭ અવ્રતીની વૈયાવચ્ચ કરવી નહીં. ૮ શરીરની શુશ્રૂષા કરવી નહીં ૯ મેલ ઉતારવો નહીં. ૧૦ ઘણી નિદ્રા કરવી નહી ૧૧ પૂંજ્યા વગર ખણવું નહી ૧૨ ચાર વિકથા કરવી નહીં. ૧૩ પરનિંદા કરવી નહીં ૧૪ સંસારી બાબતની ચર્ચા કરવી નહિ

૧૫ અંગઉપાંગ નીરખવા નહિ ૧૬ સંસારની વાતો કરવી નહિ ૧૭ ખુલ્લે મોઢે બોલવુ નહી ૧૮ ભય ઉપજાવવો નહીં ઇતિ

શ્રાવકનાં દશ પચ્ચક્ખાણુ (પ્રત્યાખ્યાન)

(૧) **નમોક્કારસહિયં**× (સૂર્ય ઉગ્યા પછી બે ઘડી વીતે ત્યાં સુધી) **પચ્ચક્ખામિ** (પચ્ચક્ખાણુ કરૂં છુ.) **ચઉવ્વિહંપિ આહારં** (ચાર પ્રકારના અને બીજા આહાર તે) **અસણં** (અન્ન) **પાણં**-(પાણી) **ખાઇમં** (મેવો વગેરે) **સાઇમં** (મુખવાસ) **અન્નત્થાણાભોગેણં** (અજાણુપણે ભોગવાય તેનો તથા) **સહસાગારેણં** બળાત્કારે કોઈ મુખમા વસ્તુ ઘાલી દે તેનો આગાર રાખીને) **વોસિરામિ** (પરિત્યાગ કરૂં છુ)

(૨) **પોરિસી** (સૂર્ય ઉગ્યા પછી એક પહોર સુધી) **પચ્ચક્ખામિ, ચઉવ્વિહંપિ આહારં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થાણાભોગેણં, સહસાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં** (સર્વ પ્રકારે અસમાધિ થવાથી ઓસડવેસડ કરવું પડે તેનો આગાર રાખું છું) **પચ્છન્નકાલેણં** (મેઘ અથવા રજથી સૂર્ય ઢંકાઈ જતા વખતની ખબર ન પડે તેનો પણ આગાર રાખી) **વોસિરામિ**

(૩) **સાઢ પોરિસી** કે-**પુરિમઢ** (સૂર્ય ઉગ્યા પછી દોઢ કે બે પહોર સુધી) **પચ્ચક્ખામિ. ચઉવ્વિહંપિ આહારં અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થાણાભોગેણં સહસાગારેણં પચ્છન્નકાલેણં સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.**

(૪) **એગાસણં**-(દિવસમા એકવાર જમી રાત્રે ચઉવ્વિહારના પચ્ચક્ખાણુ કરવાં તે) **એકાસણા ઉપરાંત દુવિહંપિ આહારં**

× જેટલા અક્ષર જાડા છે તે પાઠ તરીકે બોલવાના છે અને કૌંસમા પાતળા અક્ષર છે તે જાડા અક્ષરનો અર્થ છે તે માત્ર સમજવા માટે છે

પચ્ચક્ખામિ અસણું ખાઈમં અન્નત્થાણાભોગેણં સહસાગારેણં ગુરુ અબ્ભુટ્ઠાણેણં (ગુરુ પધારે તો ઉભા થવાનો આગાર રાખીને તથા) આઉંટણપસારેણં (અંગ ઉપાંગ લાંબું ટૂંકું કરવુ હોય તેનો અને) સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં (અસમાધિને લીધે ઓસડ વેસડ કરવું પડે તેનો આગાર રાખીને વોસિરામિ.

(૫) એગઠાણું-(એક સ્થાને બેસી અંગ ઉપાંગ હલાવ્યા વગર જ દિવસમાં એક વાર જમી ચઉવ્વિહાર કરી ઊઠવું તે) ઉપરાંત ચઉવ્વિહં પિ આહારં પચ્ચક્ખામિ અસણું પાણું ખાઈમ સાઈમં અન્નત્થાણાભોગેણં સહસાગારેણં ગુરુ અબ્ભુટ્ઠાણેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

(૬) નિવિગઈવિહં-(દિવસમાં એકવાર વિગય વિના જમી રાત્રે ચઉવ્વિહારના પચ્ચક્ખાણ કરવાં તે) પચ્ચક્ખામિ તે ઉપરાંત ચઉવ્વિહં પિ આહાર અસણ પાણું ખાઈમં સાઈમં અન્નત્થાણાભોગેણં સહસાગારેણં લેવાલેવેણં-(લેપ રહિત નહિ એવી વસ્તુનો તથા) ઉક્ખિત્તવિવેગેણ-રોટલી વિગેરે ઉપર ઠરેલું ઘી મૂકેલું હોય ને ઉપાડી લીધેલી રોટલી આવી જાય તો તેનો તથા પડુચ્ચમક્ખિએણં (ઘૃતાદિકમાં પોળી પ્રમુખ કરેલી હોય અથવા અન્નાદિકમાં ઘૃતાદિકના છાંટા પડ્યા હોય તે અજાણતા આવી જાય તો તેનો આગાર રાખીને) સવ્વસમાહિવત્તિયા ગારેણં વોસિરામિ.

(૭) આયંબિલ વિહ-(વિગય રહિત-સ્વાદ વિનાનો લૂખો આહાર દિવસમાં એકવાર જમીને રાત્રે ચઉવ્વિહારનાં પચ્ચક્ખાણ કરવા તે) પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહં પિ આહારં અસણં પાણું ખાઈમ સાઈમં અન્નત્થાણાભોગેણ સહસાગારેણં લેવાલેવેણં ઉક્ખિત્ત વિવેગેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

(૮) દિવસચરિમં–સૂર્ય ઊગ્યાથી તે સૂર્ય આથમે ત્યા સુધી) પચ્ચક્ખામિ અસણુ પાણુ ખાઈમં સાઈમં અન્નત્થાણાભોગેણું. સહસાગારેણુ, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણું વોસિરામિ.

(૯) ચઉત્થભત્તં અથવા અબ્ભત્તટ્ઠ (ઉપવાસ–આગલી રાતે ચઉવિહારનાં પચ્ચક્ખાણુ કરીને) પચ્ચખામિ તિવિહ ચઉવિહં પચ્ચખામિ, અસણુ પાણુ ખાઈમં સાઈમં અન્નથાણાભોગેણં સહસાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

(૧૦) અભિગ્રહ–(દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, દેશથી, કાળથી, ભાવથી, અભિગ્રહ ધારવો તે સંબંધી) પચ્ચખામિ ચઉવિવહ પિ આહારં પચ્ચખામિ અસણં પાણં ખાઈમં સાઈમ અન્નત્થાણાભોગેણું સહસાગારેણં મહત્તરાગારેણં (મોટાના કહેવાથી જમવું પડે તેનો આગાર રાખીને) સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

ઇતિ પચ્ચખાણુ સંપૂર્ણ.

પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણુ અર્થ સહિત
અરિહંતના બાર ગુણુ.

૧ જ્યાં જ્યાં ભગવંત સમોસરે ત્યાં ત્યા ભગવંતના શરીરથી બાર ગુણો ઊંચો અશોકવૃક્ષ થઇ આવે તેની નીચે બેસીને પ્રભુ દેશના દે

૨. ભગવંતના સમોસરણમાં દેવો પાંચે વર્ણના અચેત ફૂલોની વૃષ્ટિ કરે તે ફૂલોનાં બીટાં નીચે અને મુખ ઉપર રહે.

૩ જ્યારે ભગવંત દેશના દે, ત્યારે ભગવંતનો સ્વર અખંડ પૂરાય.

૪ ભગવંતની બન્ને બાજુએ, રત્નજડિત સુવર્ણની દાંડીવાળા શ્વેત ચામરો વીંજાય

૫ ભગવંત હોય ત્યાં આકાશમાં વિસસા પુદ્ગલોનું રત્નજડિત સિંહાસન થઈ આવે.

૬ ભગવંતના મસ્તકના પાછલા ભાગે સૂર્યથી પણ અધિક પ્રકાશવાળું ભામંડળ થઈ આવે.

૭. ભગવંતના સમોસરણમાં ગર્જારવ શબ્દવાળી ભેરી વાગે

૮ ભગવંતના મસ્તક ઉપર અતિશય ઉજ્જવળ એવાં ત્રણ છત્રો-થઈ આવે.

૯ જ્યાં જ્યાં ભગવંત વિચરે, ત્યાં ત્યાં ભગવંતની ચારે બાજુ પચીશ પચીશ જોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ, વૈર, ઉંદર, મારિ, મરકી, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, દુષ્કાલ, પોતાના તથા પરના સૈન્યનો ભય એટલા વાનાં થાય નહિ [અવાયાપગમ અતિશય]

૧૦ કેવળજ્ઞાન વડે ભગવંત લોક અને અલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે દેખી રહ્યા છે

૧૧ ભગવંતની રાજા, બળદેવ, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ભવનપતિ, વાણ-વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક પ્રમુખ ભવ્ય જીવો સેવા—ભક્તિ કરવાની અભિલાષા રાખે છે [પરમ પૂજ્યપણાનો અતિશય]

૧૨ ભગવંત એવી વાણીથી દેશના દે છે કે, દેવતા, મનુષ્ય અને તિર્યંચ, એ સર્વે પોતપોતાની ભાષામાં સમજી જાય [અનંત વાણી અતિશય]

સિદ્ધભગવંતના આઠ ગુણ

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, સિદ્ધભગવંત લોકાલોકનું સ્વરુપ-કેવળજ્ઞાનથી જાણે છે

૨ દર્શનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, લોકાલોકના સ્વરુપને દેખે છે.-[કેવળદર્શન]

૩ વેદનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, અવ્યાબાધપણું એટલે સર્વ પ્રકારની-પીડારહિત છે [અનંત આત્મિક સુખ]

૪ મોહનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, ક્ષાયિક સમકિતવાન છે.

૫ આયુષ્ય કર્મ ક્ષય થવાથી, અક્ષય સ્થિતિવાન છે.

૬ નામ કર્મ ક્ષય થવાથી, અરૂપી, વર્ણ ગંધ, રસ, અને સ્પર્શથી રહિત છે.

૭ ગોત્ર કર્મ ક્ષય થવાથી અગુરુ લઘુ અર્થાત ઊંચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્રથી રહિત છે

૮ અંતરાય કર્મ ક્ષય થવાથી, અનંત આત્મિક શક્તિ છે

આચાર્યજીના છત્રીસ ગુણ

૫ શ્રોતેન્દ્રિય, ચક્ષુઇન્દ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચ ઇંદ્રિયોને સંવરનાર હોય

૯ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર હોય

૪ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયથી મુકાયેલા હોય

૫ પાચ મહાવ્રતે કરી સહિત

૫ જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર એ પાચ આચાર સહિત હોય

૫ ઇર્યા, ભાષા, એષણા, આદાનભંડ–મત્ત-નિક્ષેપના અને ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલ, જલ્લ, સિંઘાણ પારિઠ્ઠાવણિયા એ પાંચ સમિતિ સહિત હોય.

૩ મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ ગુપ્તિ સહિત હોય

ઉપાધ્યાયજીના પચીસ ગુણ

૧૧. આચારાગ, સૂયગડાગ, ઠાણાગ, સમવાયાગ, ભગવતી, જ્ઞાતા, ઉપાસકદશાગ, અંતગડ, અનુત્તરોવવાઈ, પ્રશ્નવ્યાકરણ અને વિપાક એ અગિયાર અંગ પોતે ભણે અને બીજાને ભણાવે.

૧૨. ઉવવાઈ, રાયપ્પસેણી, જીવાભિગમ, પન્નવણા, જંબુદ્વીપ પનતિ, ચંદ્રપન્નતિ, સૂર્યપન્નતિ, કપ્પિયા, કપ્પવહિંસયા, પુપ્ફિયા, પુપ્ફચુલિયા અને વન્હિદશા; એ બાર ઉપાગ પોતે ભણે અને બીજાઓને ભણાવે.

૨ ચરણ–સિત્તરી અને કરણ–સિત્તરી એ બેઉને શુદ્ધ રીતે પાળે.

સાધુજીના સત્તાવીશ ગુણ

૬ પંચ મહાવ્રત અને છઠું રાત્રિભોજન વ્રત પારે.
૬ પૃથ્વી, અપ, તેઉ, વાઉ, વનસ્પતિ અને ત્રસકાય એ છકાયની રક્ષા કરે
૬ પાંચ ઇંદ્રિય અને છઠ્ઠો લોભ તેનો નિગ્રહ કરે.
૧. ક્ષમા રાખે.
૧. ભાવ વિશુદ્ધ-ચિત્ત નિર્મળ રાખે
૧ બાહ્ય ઉપકરણાદિનું પડિલેહણ ઉપયોગ સહિત કરે
૧. સંયમ જોગને વિષે યુક્ત હોય
૩. મન, વચન અને કાયાને માઠાં કાર્યમાં જતા રોકી રાખે
૧ શીતાદિક બાવીશ પરિષહ સહન કરે
૧. મરણાંત ઉપસર્ગ સહન કરે, પરંતુ ધર્મ મુકે નહિ

શ્રાવકના ૨૧ ગુણ

સમકિતી શ્રાવકના લક્ષણ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથમાં નીચે જણાવેલા એકવીશ પ્રકારે બતાવેલા છે

૧ તુચ્છ પરિણામી ન હોય
૨ રૂપવંત હોય
૩ સ્વભાવે સૌમ્ય હોય
૪ લોકપ્રિય હોય
૫ ક્રૂર ન હોય
૬ ભાગ્યવંત હોય.
૭ મૂર્ખ ન હોય
૮ દાક્ષિણ્યયુક્ત હોય.
૯ લજ્જાવંત હોય
૧૦ દયાવંત હોય
૧૧ સમાન દૃષ્ટિ હોય
૧૨ ગુણાનુરાગી હોય.
૧૩ ધર્મકથાકથક હોય
૧૪ રૂડાં કુટુંબવાળો હોય
૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિ હોય
૧૬ ધર્મ, અર્થ તથા કામવર્ગના વિશેષને જાણનાર હોય
૧૭ બાપદાદાના માર્ગને અનુસરનાર હોય
૧૮ વડીલોની મર્યાદા જાળવનાર હોય
૧૯ કરેલા ઉપકારને જાણનાર હોય.
૨૦ પર જીવના હિતાર્થનો કરનાર હોય
૨૧ સર્વ સારાં કાર્યમાં સાવધાન હોય

અથ શ્રી છ કાયનાં બોલ

પ્રથમ છ કાયનાં નામ કહે છે.

૧ પહેલે બોલે ઇંદ્રીથાવરકાય, ૨ બીંબીથાવરકાય, ૩ સપિધાવરકાય, ૪ સુમતિથાવરકાય, ૫ પયાવચથાવરકાય, ૬ જંગમકાય. હવે તેનાં ગોત્ર કહે છે–૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય.

(૧) પૃથ્વીકાયના બે ભેદ સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યાં બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તે તો ફક્ત જ્ઞાની જ જાણે અને દેખે બાદર તે કોને કહીએ ? આપણી નજરે આવે અથવા ન આવે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, બાળ્યા બળે, તેને બાદર કહીએ તેનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે માટી ને મીઠાની જાત, ૨ ખડી ને ખારાની જાત, ૩ કાળમિંઢ મરડીઆ પાણા ને શિલાની જાત. ૪ હિંગળો ને હરતાલની જાત, ૫ ગેરૂ ને ગોપીચંદનની જાત, ૬ રત્ન પરવાળાની જાત, ૭ સોળ જાતનાં રત્ન આદિ લઈને તેતાળીસ જાતની પૃથ્વીકાય છે. તેના એક કકડામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે જુવાર તથા પીલું જેટલી પૃથ્વીકાય લઇએ, તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને પારેવાં જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમા સમાય નહિ તેનાં કુળ બાર લાખ ક્રોડ છે, તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ બાવીસ હજાર વર્ષનું છે તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

(૨) અપકાય તે પાણી–તેના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર, સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ. તેને સૂક્ષ્મ કહીએ

હવે બાદર પાણીના નામ કહે છે–પહેલે બોલે વરસાદ ને કરાનાં પાણી, ૨ ઝાકળ ને ધૂમરનાં પાણી, ૩ કૂવા, નદી ને તળાવના પાણી, ૪ દરિયા ને ઝરણનાં પાણી, ૫ ખારાં ખાટા પાણી, ૬ મીઠાં મોળા પાણી–એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં પાણી છે તેના એક બિંદુમા અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે, તેમાથી એકેકો જીવ નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું સાત હજાર વર્ષનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૩) તેઉકાય તે અગ્નિ–તેના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ

હવે બાદર અગ્નિનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે ચૂલા ને ભઠ્ઠીની અગ્નિ, ૨ ધૂમાડી ને તાપણીની અગ્નિ, ૩ ચકમક ને વીજળીની અગ્નિ, ૪ દીવા ને ધુમાડાની અગ્નિ, ૫ ધગધગતાં લોઢાં ને અરણીની અગ્નિ, ૬ દાવાનળની અગ્નિ, ૭ નીભાડાની અગ્નિ, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની અગ્નિ છે તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે તેમાથી એકેકો જીવ નીકળીને ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ તેના કુળ ત્રણ લાખ ક્રોડ છે તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ અહોરાત્રિનું છે તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૪) વાઉકાય તે વાયરો–તેના બે ભેદ સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ

હવે બાદર વાયરાના નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે ઉગમણો ને આથમણો વા, ૨ ઉત્તર ને દક્ષિણનો વા, ૩ ઉંચો, નીચો ને તિર્છો વા, ૪ વટોળીઓ ને મંડલીઓ વા, ૫ ગુંજવા ને સુદ્ધ વા એ આદિ લઈને ઘણી જાતનો વાયરો થાય છે તે વાયરો શા થકી હણાય છે?–ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી, ૨ ઝાપટ નાંખવાથી, ૩ સૂપડે સોવાથી, ૪ ઝાટકવાથી, ૫ કાંતવાથી, ૬ વિંજવાથી ૭ તાલોટા વગાડવાથી, ૮ વિંઝણે વિંઝવાથી, ૯ હીંચોળે હીંચવાથી, એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં શસ્ત્રે કરી હણાય છે એકવાર ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી વાયરાના અસંખ્યાતા જીવ હણાય છે, તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને વડના બીજ જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ તેનાં કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે. તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ ત્રણ હજાર વર્ષનું, તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

(૫) વનસ્પતિકાયના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર વનસ્પતિના બે ભેદ–પ્રત્યેક ને સાધારણ પ્રત્યેક કોને કહીએ? શરીરે શરીરે એકેકો જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ અને એક શરીરે અનંતા જીવ હોય તેને સાધારણ કહીએ હવે પ્રત્યેકનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે વૃક્ષ ને વેલાની જાત, ૨ રીંગણી, તળસી ને ગુલ્મની જાત, ૩ એરંડા, આકડા ને ધતુરાની જાત, ૪ દાડમ સેલડી ને કેળાંની જાત, ૫ દ્રો કેવડો દાભડો ને તરણાની જાત, ૬ ફૂલ કમળ ને નાગરવેલની જાત, ૭ બોરડી કેરડો ને કસેલાંની જાત, ૮ જુવાર, બાજરો, મઠ, મકાઇની જાત ૯ તાંદળજો, સુવા, મોગરી, વાલોર ફળીની જાત, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે તેમા ભગવાને ત્રણ પ્રકારના જીવ કહ્યા છે સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનતા સુખ પામીએ.

હવે સાધારણ વનસ્પતિના નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે લીલફુગ-

સેવાળની જાત, ૨ ગાજર ને મૂળાની જાત, ૩ ડુંગળી ને લસણની જાત, ૪ આદુ ને ગરમરની જાત, ૫ રતાળુ ને પીંડાળુની જાત, ૬ કાંટાલો થોર, ખરસાણી, કુંવાર ને શેલરાની જાત, ૭ મોથ ને લુણીની જાત, ૮ ઉગતા અંકુરા અને કુણી કાકડીની જાત—એ આદિ લઈને ઘણી જાતની સાધારણ વનસ્પતિ છે કંદમૂળના એક કકેડામા શ્રી ભગવંતે અનંતા જીવ કહ્યા છે તેનાં કુળ અઠ્ઠાવીસ લાખ ક્રોડ છે પ્રત્યેક વનસ્પતિનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ દશ હજાર વર્ષનું અને સાધારણનું જ.ઉ અંતર્મુહૂર્તનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૬) ત્રસકાય તેના ચાર ભેદ—૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય, ૩ ચૌરિંદ્રિય, ૪ પંચેંદ્રિય

(૧) બે ઇંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા બે ઇંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા અને જીભ હોય તેને બે ઇંદ્રિય કહીએ. તેના નામ કહે છે—૧ જળો, ૨ કીડા, ૩ પોરા ૪ કરમીઆ, ૫ સરમીયા, ૬ મામણમુંડા, ૭ અણસીયા, ૮ વાંતરાં, ૯ શંખ, ૧૦ છીપ, ૧૧ કોડા, ૧૨ ઇયળ એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં બે ઇંદ્રિય જીવ છે તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે, તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ બાર વર્ષનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૨) તે ઇંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા તેઇંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા, મુખ અને નાસિકા હોય તેને તેઇંદ્રિય કહીએ, તેનાં નામ કહે છે—૧ જૂ, ૨ લીંખ, ૩ ચાંચડ, ૪ માકડ, ૫ કીડી ૬ કંથવા, ૭ માટલા, ૮ ધનેડા, ૯ જુવા, ૧૦ ઈતરડી, ૧૧ ગીંગોડા, ૧૨ ધીમેલ, ૧૩ ગધૈયાં, ૧૪ કાનખજુરા, ૧૫ મંકોડા, ૧૬ ઉધઈ, ૧૭ શવા એ આદિ લઈને ઘણી જાતના તેઇંદ્રિય જીવ છે તેના કુળ આઠ લાખ ક્રોડ છે આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ ઉત્કૃષ્ટું ઓગણ પચાસ દિવસનુ તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૩) ચૌરેંદ્રિયના બે ભેદ— અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા ચૌરેંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા, મુખ, નાસિકા અને આંખ હોય તેને ચૌરેંદ્રિય કહીએ. તેનાં નામ કહે છે—૧ માખી, ૨ મસલાં, ૩ ડાંસ, ૪ મચ્છર,

૫ ભમરા, ૬ તીડ, ૭ પતંગ, ૮ કરોળીઆ, ૯ કંસારી, ૧૦ ખડમાંકડી ૧૧ ઘુડિયાં, ૧૨ વીંછી, ૧૩ બગા, ૧૪ કુદા એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં ચૌરેદ્રિય જીવ છે તેનાં કુળ નવ લાખ ક્રોડ છે, તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું છ માસનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૪) પંચેંદ્રિયના બે ભેદ–અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. પંચેંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા, મુખ, નાસિકા, આંખ અને કાન એ પાંચ ઇંદ્રિય હોય તેને પંચેન્દ્રિય કહીએ પંચેંદ્રિયની ચાર જાત–૧ નારકી, ૨ તિર્યન્ચ, ૩ મનુષ્ય અને ૪ દેવતા.

તેમાં ૧૪ ભેદ નારકીના, ૪૮ ભેદ તિર્યંચના, ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના અને ૧૯૮ ભેદ દેવતાના, કુલ મળી ૫૬૩ થયા.

દેવતાના ચાર ભેદ–૧ ભવનપતિ, ૨ વાણુવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી, ૪ વૈમાનિક મનુષ્યના ચાર ભેદ–૧ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, ૪ ચૌદ સ્થાનકના સમૂર્છિમ મનુષ્ય નારકી ને દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરોપમની; તિર્યંચ ને મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પલ્યની. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

ઇતિશ્રી છ કાયના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી નવ તત્ત્વ

મોટા દોહરાવાળા

જીવાજીવ પુન્યપાવા, આશ્રવસવરો ઇ નિર્જરા ।
બધ મોક્ષ્ય તહા નવતત્ત્વ હોન્તિ નાયવ્વા ॥૧॥

નવ તત્ત્વ જેવા છે તેવા બુદ્ધિ પ્રમાણે ગુરૂ આમન્યાથી ધારવા. તે નવતત્ત્વના નામ કહે છે (૧) પહેલે બોલે જીવતત્ત્વ (૨) બીજે બોલે અજીવતત્ત્વ (૩) ત્રીજે બોલે પુન્યતત્ત્વ (૪) ચોથે બોલે પાપતત્ત્વ (૫) પાંચમે બોલે આશ્રવતત્ત્વ (૬) છઠે બોલે સવરતત્ત્વ. (૭) સાતમે બોલે નિર્જરા તત્ત્વ. (૮) આઠમે બોલે બધતત્ત્વ. (૯) નવમે બોલે મોક્ષતત્ત્વ

હવે જીવ તત્ત્વ તે કોને કહીએ ?

જીવનુ ચેતના લક્ષણ, જીવ જાણી, જીવની દયા પાળવી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, અરૂપી, સદા સઉપયોગી, ચેતન ગુણે કરી સહિત, સુખ દુઃખનો વેદક, સુખ દુ.ખનો જાણ, સત્તાનો વેદક પૂર્વે હતો, હમણા છે, આવતા કાળે હશે તેને જીવ તત્ત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો

સમતા રમતા ઉર્ધ્વતા, જ્ઞાયકતા સુખ ભાસ,
વેદકતા ચૈતન્યતા, એ સબ જીવ વિલાસ .૧

હવે અજીવ તત્ત્વ તે કોને કહીએ ?

અજીવનુ અચેતના લક્ષણ, અચેતન તે જડ, સુખ દુઃખનો જાણ નહિ, સુખ દુ.ખનો વેદક નહિ, તેને અજીવ તત્ત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો

તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સૂમેલ ;
લઘુતા ગુરૂતા ગમનતા, એ અજીવકા ખેલ .૨

હવે પુન્યતત્ત્વ તે કોને કહીએ ?

શુભ કમાણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી, પુન્ય તે આત્માને પવિત્ર કરે, નિર્મળ કરે, સુખીઓ કરે, ઉંચો આણે, ધર્મ સામગ્રીને મેળવે, જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતા મીઠાં લાગે તેને પુન્ય તત્ત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો

વિશુદ્ધ ભાવ જ વધે, સેજ ઉર્ધ્વ સુખ હોય,
સુખદાયક સંસારમાં, પુન્ય પદારથ હોય...૩

હવે પાપતત્ત્વ તે કોને કહીએ ?

અશુભ કમાણીએ કરી, અશુભ કર્મના ઉદયે કરી પાપ તે આત્માને મેલો કરે, દુખીયો કરે, નીચે નાંખે, ધર્મ સામગ્રીને તોડે, જેના ફળ આત્માને ભોગવતા કડવા લાગે, રોવુ પડે, ઝુરવુ પડે, વ્હાલાનો વિયોગ દેખવો પડે, એ સર્વ પાપના ફળ જાણવા. તે ઉપર દોહરો

સંક્લેશન ભાવ જ વધે, સેજ અધોમુખ હોય;
દુખદાયક સંસારમાં, પાપ પદારથ હોય ..૪

હવે આશ્રવતત્વ તે કોને કહીએ ?

જીવ રૂપી આ તળાવને વિષે, ઇંદ્રિય રૂપી ગરનાળે કરી પાપરૂપી આ જળનો પ્રવાહ આવે તેને આશ્રવતત્વ કહીએ, તે ઉપર દોહરો.

જ્યુ તાલ સદા ભરે, જળ આવે ચહુ ઓર;
તેસે આશ્રવ દ્વારસે, કર્મ બંધકો જોર ..૫

હવે સંવર તત્વ તે કોને કહીએ ?

જીવરૂપી આ તળાવને વિષે, ઇદ્રિયરૂપી આ ગરનાળે કરી, પાપરૂપી આ જળના પ્રવાહને આવતા વ્રત પચ્ચક્ખાણે કરી રોકે તેને સંવરતત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો.

જ્યુ આવત જળ બુરીએ, સુકે સરોવર પાળ;
તેસે સંવર દ્વારસે, કર્મ હી નિર્જરા જાણ ૬

હવે નિર્જરા તત્વ તે કોને કહીએ ?

આત્માના પ્રદેશથી, બાર ભેદે તપસ્યાએ કરી, દેશથી કર્મનું નિર્જરવુ, ઝરીને દૂર થાય તેને નિર્જરાતત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો.

જો પૂર્વે સત્તા કર, કરતીથી પૂરણ આઉ,
ખીરવઈ કો ઉદ્યોત ભયો, સો નિર્જરા લખાઉ ..૭

હવે બંધ તત્વ તે કોને કહીએ ?

આત્માના પ્રદેશ અને કર્મ પુદ્ગલનું ખીર નીરની પેરે, લોહપિંડ અગ્નિની પેઠે, લોલીભૂત થાય, તેને બધતત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો

જો નવ કર્મ પુરાનસો, મીલે ગઠી ટીઢ હોય,
શક્તિ બઢાવે બસકી, બધ પદારથ સોય ..૮

હવે મોક્ષતત્વ તે કોને કહીએ ?

સકલ આત્માના પ્રદેશથી, સકલ કર્મનુ છૂટવું, સકળ બંધનથી મુકાવવુ, અને સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેને મોક્ષ તત્વ કહીએ તે ઉપર દોહરો

તીથી પુરણ જો કર્મ, ખીરે બંધ પદભાતી;
હ સ અ સ ઉજ્જવલ કરે, મોક્ષ તત્વ સો જાની ...૯

એ નવ પદારથ વિવેકી શ્રાવકને જાણવા સ્વરૂપ છે તેમાંહી કેટલાક બોલ જાણવા જોગ, કેટલાક બોલ આદરવા જોગ, કેટલાક બોલ છાંડવા જોગ છે જીવ અને અજીવ એ બે બોલ જાણવા જોગ છે પુન્ય જાણવુ અને આદરવુ, પાપ, આશ્રવ અને બધ એ ત્રણ છાડવા જોગ છે સવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ ત્રણ આદરવા જોગ છે

જીવનુ ચેતના લક્ષણ, અજીવનુ અચેતના લક્ષણ, પુન્યના ફળ ભોગવતા મીઠા લાગે પાપના ફળ ભોગવતા કડવા લાગે અવ્રતે કરીને નવાં કર્મ આવે તે આશ્રવના લક્ષણ વ્રત પચ્ચક્ખાણે કરી આવતા કર્મને રોકે તે સંવરના લક્ષણ બાર ભેદે તપ કરે તે નિર્જરાના લક્ષણ આઠ કર્મની ગાંઠ પડે તે બધના લક્ષણ જ્ઞાન દર્શન

ચારિત્ર અને તપ એ ચાર બોલ સેવે તો મોક્ષના લક્ષણ એ નવ પદારથ માંહી ચારરૂપી (૧) પુન્ય (૨) પાપ (૩) આશ્રવ અને (૪) બંધ એ ચાર રૂપી અને ચાર અરૂપી (૧) જીવ (૨) સંવર (૩) નિર્જરા અને (૪) મોક્ષ એ ચાર અરૂપી અને અજીવ એ એક મિશ્ર

હવે જીવના ૧૪ ભેદ, પુન્યના ૯ ભેદ, પાપના ૧૮ ભેદ, આશ્રવના ૨૦ ભેદ, સંવરના ૨૦ ભેદ, નિર્જરાના ૧૨ ભેદ, બંધના ૪ ભેદ, મોક્ષના ૪ ભેદ એ ૧૧૫ ભેદનો વિસ્તાર કહ્યો હવે સમુચ્ચય કહીએ તો જીવના ૧૪ ભેદ સુક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો. બાદર એકેન્દ્રિય જીવના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો બેઇન્દ્રિયના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો તેઇન્દ્રિયના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો ચૌરેન્દ્રિયના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો, અસન્ની પચેન્દ્રિય જીવના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો સંન્ની પચેન્દ્રિય જીવના બે ભેદ અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો એ સમગ્ર જીવના ૧૪ ભેદ કહ્યા

હવે વિસ્તારે ૫૬૩ ભેદ કહે છે હવે પાંચ સુક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવની રિદ્ધિ કહે છે પર્યાપ્તિ ચાર (૧) આહાર પર્યાપ્તિ (૨) શરીર પર્યાપ્તિ (૩) ઇંદ્રિય પર્યાપ્તિ (૪) શ્વાસો શ્વાસ પર્યાપ્તિ પ્રાણ ચાર (૧) સ્પર્શેન્દ્રિય (૨) કાયબળ (૩) શ્વાસોશ્વાસ અને (૪) આવખુ સંજ્ઞા ચાર (૧) આહાર સંજ્ઞા (૨) ભય સંજ્ઞા (૩) મૈથુન સંજ્ઞા (૪) પરિગ્રહ સંજ્ઞા કષાય ચાર (૧) ક્રોધ (૨) માન (૩) માયા (૪) લોભ લેશ્યા ત્રણ (૧) કૃષ્ણ (૨) નીલ (૩) કાપોત, વેદ એક નપુંસક, દષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ, બે અજ્ઞાન મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુત અજ્ઞાન, એક અચક્ષુ દર્શન

હવે બાદર પૃથ્વીકાય તે કોને કહીએ ? પંચવર્ણી માટી—મીઠું, હિંગળો, હરિયાલ, સોનુ અને રૂપુ તેમાં સુંવાળી માટીના સાત ભેદ, કાળી માટી, નીલી, રાતી, પીળી, ધોળી, ગોપીચંદન, તળાવનો સુંવાળો કાપ તથા કાદવ, ઝીણી રજ, રેણુ એવી સાત, બીજી કઠણ પૃથ્વીના

૩૬ તથા ૧૦૮ ભેદ થાય છે એ સર્વનું આવખુ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું છે. અને ઉત્કૃષ્ટ જુદુ જુદું છે તેમાં સુવાળી માટીનું એક હજારથી માંડીને દસ હજાર વર્ષનું છે શુદ્ધ માટીનુ બાર હજાર વર્ષનુ, નદીની વેળું વગેરેનુ ચૌદ હજાર વર્ષનુ, મણુશીલ વગેરેનુ સોળ હજાર વર્ષનુ, સખરા એટલે ગરગડીયા પથરાનું અઢાર હજાર વર્ષનુ, ખર એટલે રતન વગેરે ખરખરી પૃથ્વીનું બાવીસ હજાર વર્ષનુ છે તેની અવગાહના જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે છે તેના કુલ ૧૨ લાખ ક્રોડ છે તે કુલ કહેતા જીવોને ઉપજવાની યોનિ તો એક જ હોય પણુ જુદી જુદી જાત અને તેના શરીરના રગ પણુ જુદા જુદા હોય તેને કુલ કહેવાય છે તેનુ દષ્ટાંત જેમ લીલુ છાણુ થાપ્યા પછી બે કલાકે તે છાણુ ઉથલાવી જોતાં તે એક જ છાણુામા જુદી જુદી જાતના અને જુદા જુદા રગના અનેક જીવો ઉપજેલા દષ્ટિએ આવે છે તેનુ નામ કુલ કહેવાય છે તેમ સર્વ જીવોનુ સમજવુ

હવે પૃથ્વીના જીવની ગણુતરી માટે સમજવાનુ કે એક જારના દાણુા જેટલી માટીમાં અસખ્યાતા જીવ હોય છે તેમાથી એકેકો જીવ નીકળીને પારેવા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જ બુદ્વીપમા ભરાય અને છલકાઇ જાય તો પણુ સમાય નહિ એવા એવા અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ભરાય તેટલા જીવ એક પૃથ્વીની કણીમાં છે, તેમ સમજીને તે જીવોની દયા પાળતા મોક્ષના અનત સુખ મળે

અહી શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે જુવારના દાણુા જેટલી માટીમાં એટલા જીવ કહો છો તો ન્યાયથી સમજાવશો તેના જવાબમાં ગુરુ કહે છે કે હે શિષ્ય, જેમ કોઈ વેદ્ય દવાના કામ માટે અસંખ્યાતી લીલોતરીના મુળ અથવા પાન મંગાવી તેને ખાડીને ચૂરણુ કરે અને તે ચૂરણુમાં પાણી નાંખી સોડ કરે તે પછી વરાળ ય ત્રથી અર્ક એંચી એક શીશામાં ભરે, તે અર્કમા સર્વ ઓષડનું તત્ત્વ સમાયુ છે તે અર્કમાં સોયની અણી બોળીને વિચાર કરશુ તો તેમાં સર્વ ઓષડના તત્ત્વનો

સમાવેશ થયેલો સમજાશે તેવી જ રીતે જુવારના દાણા જેટલી માટીમાં અસંખ્યાતા જીવોનો સમાવેશ થાય છે એવા ઝીણાં શરીરવાળા જીવ છે આ અર્કનો દાખલો પાંચે સ્થાવર જીવોને માટે સમજવો. પણ એટલું વિશેષ છે કે વનસ્પતિમા અનતા જીવ છે માટે અનંતા ઓષડના-અર્કનો દાખલો સમજવો

હવે બાદર અપકાય તે પાણીની જાત તે વરસાદ ને કરાનુ પાણી,-ધુવર ને ઠારનુ પાણી, કુવા તળાવ નદીનું પાણી, પથ્થરના ઝરણાનું પાણી, ખાટાં, ખારાં, મીઠાં, મોળા એ અનેક જાતના પાણી છે તે તિર્ચ્છાલોકમાં અસખ્યાતા સમુદ્ર છે, તેમાંથી કેટલાક સમુદ્રોના પાણી જુદા જુદા રસના છે તેમાં લવણ સમુદ્રનુ પાણી ખારુ, કડછું, ભારે અને તેલ જેવુ ચિકાશવાળું છે કાલોદધિ સમુદ્રનું પાણી કાળા રગનુ મીઠું અને તોલદાર છે પુષ્કર સમુદ્ર અને છેલ્લા સ્વય ભૂરમણ સમુદ્રનુ પાણી નિર્મળ, મીઠુ, હલકું અને પાચન શક્તિવાળું છે ઘૃતોદક સમુદ્રનુ પાણી તાવેલા ઘીના જેવુ અને સુગધવાળુ છે વારૂણી સમુદ્રનુ પાણી દારુ જેવુ કૈફદાર છે. ખીર સમુદ્રનુ પાણી દૂધ જેવું ઉજ્જવળ અને સ્વાદિષ્ટ સુગધમય છે એ સાતે સમુદ્રો સિવાયના તમામ સમુદ્રોનુ પાણી એક જ રીતે શેરડીના રસથી અનતગણુ મિષ્ટ અને લહેજતદાર છે તે સર્વ પાણી સચેત છે પાણીના જીવોનું આયુષ્ય જઘન્ય અતર્મુહુર્તનુ છે ઉત્કૃષ્ટ સાત હજાર વર્ષનુ છે તેની અવઘેણા (અવગાહના) જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંગુલના અસખ્યાતમા ભાગની છે તેનુ સસ્થાન પાણીના પરપોટાના આકારે છે. તેની યોનિ-સાત લાખ છે તેના કુળ સાતલાખ ક્રોડ છે પૃથ્વીના જીવોના શરીરથી આ જીવોના શરીર ઘણાં ઝીણાં છે એવા પાણીના એક બિદુમાં પૂર્વના દાખલાની રીતે અસંખ્યાતા જીવોનો સમાવેશ થાય છે પાણીના એક બિદુમાંથી એકેકો જીવ બહાર નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જબુદ્વીપ વગેરે અસંખ્યાતા દ્વિપમાં ભાગય તેટલા જીવ છે એમ સમજી અપકાયના જીવોની દયા પાળવી.

હવે બાદર તેઉકાય તે કોને કહીએ ? અંગારાની અગ્નિ, મમુરાની અગ્નિ, તુટી જ્વાળાની અગ્નિ, ઉલ્કાપાતની અગ્નિ, વિજળીની અગ્નિ, કુંભારના નિંભાડાની અગ્નિ એ આદિ લઈને અનેક જાતની અગ્નિ જાણવી. તેમાંથી એક ઝીણો તણખો ઉડે તેમાં અસંખ્યાતા જીવ જાણવા તેમાંથી એકેકો જીવ બહાર નીકળી ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જંબુદ્વિપમાં સમાય નહિ તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અહો રાત્રિની જાણવી તેની અવગાહના જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની છે તેનુ સંસ્થાન સોય ભાલા અણીના આકારે છે તેની યોનિ સાત લાખ અને તેના કુળ ત્રણ લાખ ક્રોડ છે

હવે બાદર વાયુકાય કોને કહીએ ? ઘનવા, તનવા, ઉકલીયો વા, મંડલિયો વા, ગુંજ વા, શુદ્ધ વા એ આદિ લઇને અનેક જાતનો વાયરો જાણવો. તેમાં એક લીંબડા તથા આંબલીનું પાંદડું હલે તો અસંખ્યાતા જીવની ઘાત થાય તેમાથી એકેકો જીવ બહાર નીકળીને વડના બીજ જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનના જંબુદ્વિપમાં સમાય નહિ. તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ હજાર વર્ષની છે તેની અવઘેણા જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની છે તેનુ સંસ્થાન ધ્વજા પતાકાના આકારે છે તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ જાણવા

હવે વનસ્પતિ કાયના બે ભેદ (૧) પ્રત્યેક (૨) સાધારણ પ્રત્યેક કોને કહીએ ? એક શરીરે એક જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ તથા એક શરીરમા અનંતા જીવ હોય તેને સાધારણ કહીએ પ્રત્યેક વનસ્પતિના બાર ભેદ છે (૧) રૂખા, (૨) ગુચ્છા (૩) ગુમા (૪) લહીયા (૫) વલીયા (૬) પાવગા (૭) તૃણા (૮) વલીય (૯) હરીય (૧૦) ઉસ્સેહી (૧૧) જલરૂહા (૧૨) કોહણાય—બોધવા જેના ફળમા એક જ બીજ નીકળે છે તેમા આંબલી, લીંબડા, આંબા, રાયણ, વગેરે ઘણી જાત છે બીજો ભેદ બહુબીયા એટલે જેના ફળમાં ઘણાં જ બીજ હોય

તે. જેમ કે સીતાફળ, જમરૂખ, કોઠ વગેરે ઘણી જાત છે ૨ ગુચ્છા કહેતા રીંગણી, તુલસી, ચમેલી વગેરે ઘણી જાત છે (૩) ગુમા કહેતા ગુલ્મને સુગંધી ફૂલ ઝાડની જાત તેમાં અમરો-ડમરો, ડોલર, કેતકી, કેવડો, ગુલાબ, ગુલકેલી, વગેરે ઘણી જાતની છે. (૪) લહીયા કહેતા લતાવાળા ઝાડ તે પાન સાથે ઝુલતી ડાળની અશોકલતા, નાગલતા, પદ્મલતા, ચંપકલતા વગેરે ઘણી જાત છે (૫) વલીયા કહેતા વેલડી તે ચીભડાં, કારેલાં, તરબૂચ, કલીંગર, વગેરે ઘણી જાત છે (૬) પાવગા કહેતા શેરડી, એરડી, સરકાં, સાંઠા, નેતર, કલબરાં, વાંસ એ રીતે ઘણી જાત છે (૭) તૃણા કહેતા તરણાની જાત ડાભડાના તૃણ, આરાતારાના તૃણ, કડવાળીના તૃણ, ઝેઝવાના તૃણ, કાળીયાના તૃણ વગેરે ઘણી જાતના ભેદ છે. (૮) વલીય કહેતાં નાળિયેરી, ખજૂરી, તાડી વગેરે ઘણી જાતો છે (૯) હરીય કહેતાં હરીકાય તે લીલોતરી, ભાજીપાલા વગેરે ઘણી જાત છે (૧૦) ઉસ્સેહી કહેતાં ૨૪ જાતના અનાજની જાત (૧૧) જલરૂહા કહેતા પાણીમાં ઉગેલા કમલ તથા પોયણીના ફૂલ સીંગોડા વગેરે ઘણી જાત છે (૧૨) કોહણાય કહેતાં કોસડા જે ઉકરડામાં છત્રીના આકારે ઉગે છે, જેમકે બીલાડીની બલ્લી, બિલાડીના ટોપ, જે ભૂમિ ભેદી બહાર નીકળે તેની ગાથા

સુલ કંદે ખંદે ચેવ, સાહા તચ્ચા પવીલાએ,
પત્ત, પુફ, ફલોબીયે, વણુસ્સઇ કાય દસણુ હોઈ

જેમ કે મુળીયા, કંદ, શાખા, પ્રશાખા, ડાંખળી, પત્ર, ફૂલ,-બીજ એ ૧૦ ને વાવતા પાછુ વૃક્ષ થાય એ આદિ લઈને ૧૮ ભાર વનસ્પતિ પ્રત્યેક જાણવી, તેમાં એક ભારનુ માન કહે છે પ્રથમ કરોડ આડત્રીસ બંધ મણ, લક્ષ અગિયાર બાર સહસ્સ નવસો ને સત્તર સીત્તેર ઉપર વળી ચાર ચાર મળી એક ભાર, ચોપત્ર વખાણુ આઠભાર ફળફૂલના ખટભાર તો વેલી જાણુ ...એ અઢાર ભાર વનસ્પતિ શાશ્વતી કહી

"કવિ શુભ કહે સિદ્ધાંતથી, એમ કહે મોટા જતિ" એ અઢાર

ભાર પ્રત્યેક વનસ્પતિ જાણવી તેમાં કુણી વનસ્પતિમા અનતાજીવ, કાચીમાં અસખ્યાતા જીવ અને પાકીમાં સખ્યાતા જીવ જાણવા તેનુ આયુષ્ય જઘન્ય અતર્મુહુર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટ દસ હજાર વર્ષનુ છે. તેની યોનિ ૧૦ લાખ જાણવી

હવે સાધારણ વનસ્પતિના ભેદ કહે છે પચવર્ણી લીલ ફુગ, સેવાળ, ગાજર, ડુગળી, લસણ, સુરણ, બટેટા, ગરમર, રતાળુ, પિંડાલુ, સકરકદ વગેરે જમીનની અંદર પાકે તે કદ અને વૃક્ષના કુણામા કુણા મૂળ, તે સિવાય કાંટાવાળા હાથલા થોર, કુવાર, શેલરા, લુણી, પલાળેલા કઠોરના અકૂરા, કુણી કાકડી વગેરે ઘણી જાતની સાધારણ વનસ્પતિ જાણવી, તેવી વનસ્પતિમાં ઉપજવાના અસખ્યાતા શરીર છે. તેમાંથી એક શરીરમા અનતાજીવ ઠાસીને ભરેલા છે. તે એવી રીતે કે એક સોયની અણી અડાડીએ તો અણી જેટલી જગ્યામા અસખ્યાતા પ્રતર છે એટલે જીવને ઉપજવાની જગ્યા છે તે એકેકા પ્રતરમા અસખ્યાતી શ્રેણી જીવને ઉપજવાના માર્ગ છે તેવી એકેકી શ્રેણીમાં અસખ્યાતા ગોળા એટલે બજારના ચોક જેવી જગ્યા છે તે એકેકા ગોળામાં અસખ્યાતા નિગોદ, એટલે જીવને ઉપજવા જોગ શરીર છે. તેવા એકેકા શરીરમા અનતાજીવ ઉપજેલા છે તે શરીરનુ નામ સાધારણ તથા નિગોદ કહેવાય છે કેમ કે તે એક શરીરના અનતા-જીવ ભાગીદાર છે તેથી સાધારણ કહેવાય છે જે જીવે અનંત-અનત પાપ કર્યા હોય તે જીવ તેમાં આવીને ઉપજે છે ત્યા તેને અનંતીવાર જન્મ મરણના દુઃખ ભોગવવા પડે છે, કાચી બે ઘડીમાં તે વનસ્પતિના જીવ પાંસઠ હજાર પાંચસો છત્રીસ વખત જન્મીને મરે છે એવી રીતે તેમા અનતાકાળ સુધી રહેવુ પડે છે તે સાતમી નરકના અસંખ્યાતા ભવમાં જે દુઃખ ભોગવાયુ છે તેની સાથે સરખાવી જોતાં નિગોદના જીવ એક સમયમાં અનતુ દુઃખ ભોગવે છે તે સર્વે જીવોનુ આયુષ્ય જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અતર્મુહુર્તનુ છે તેની યોનિ ચૌદ લાખ છે (૧) સુક્ષ્મ (૨) પ્રત્યેક (૩) સાધારણ

એ ત્રણ પ્રકારની વનસ્પતિના મળીને ૨૮ લાખ ક્રોડ કુળ છે વાયરા કરતાં તે વનસ્પતિના જીવ અનંત ગણા સુક્ષ્મ અને ઝીણાં છે તેનું સંસ્થાન વિવિધ પ્રકારનું છે તેની અવઘેણા જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ હજાર જોજન ઝાઝેરી છે. જળ જોગે કમળ ડોડાના ન્યાયે અવગાહના જાણવી તે સાધારણ વનસ્પતિના જીવ એક શ્વાસોશ્વાસ લે તેમાં સાડા સત્તર ભવ કરે. તેમાં ઉપજે અને ચવે તે અનંતકાળ રહે એ પાંચ એકેન્દ્રિયના ભેદ કહ્યા

હવે પાંચ બાદર એકેન્દ્રિયની રિદ્ધિ કહે છે પર્યાપ્તિ ચાર (૧) આહાર (૨) શરીર (૩) ઇંદ્રિય (૪) શ્વાસોશ્વાસ પ્રાણ ચાર (૧) સ્પર્શેન્દ્રિય, (૨) કાયબળ (૩) શ્વાસો શ્વાસ (૪) આયુષ્ય, ચાર સંજ્ઞા (૧) આહાર સંજ્ઞા (૨) ભય સંજ્ઞા (૩) મૈથુન સંજ્ઞા (૪) પરિગ્રહ સંજ્ઞા કષાય ચાર ક્રોધ, માન, માયા, લોભ લેશ્યા ચાર (૧) કૃષ્ણ લેશ્યા (૨) નીલ લેશ્યા (૩) કાપોત લેશ્યાં (૪) તેજો લેશ્યા વેદ એક નપુંસક દૃષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન બે (૧) મતિ અજ્ઞાન (૨) શ્રુત અજ્ઞાન, એક અચક્ષુ દર્શન તેઉ વાઉમાં તેજો લેશ્યા નથી.

હવે બેઇંદ્રિય જીવ કોને કહીએ ? વાળા, પોરાં, ચરમીયા, કરમીયા, જળો, જંતુ, કોડા, શંખલા, છીપ, છીપાં એ આદિ લઇને બે લાખ બે ઇંદ્રિય કાય જાણવી હવે એની રિદ્ધિ કહે છે બે ઇંદ્રિયને પર્યાપ્તિ પાંચ (૧) આહાર (૨) શરીર (૩) ઇંદ્રિય (૪) શ્વાસોશ્વાસ (૫) ભાષા પર્યાપ્તિ, પ્રાણ છ (૧) રસેન્દ્રિય બળપ્રાણ (૨) સ્પર્શેન્દ્રિય બળપ્રાણ (૩) કાય બળપ્રાણ (૪) વચન બળપ્રાણ (૫) (૬) શ્વાસોશ્વાસ બળપ્રાણ (૭) આયુષ્ય બળપ્રાણ. સંજ્ઞા ચાર (૧) આહાર સંજ્ઞા (૨) ભય સંજ્ઞા (૩) મૈથુન સંજ્ઞા (૪) પરિગ્રહ સંજ્ઞા. કષાય ચાર (૧) ક્રોધ કષાય (૨) માન કષાય (૩) માયા કષાય (૪) લોભ કષાય, લેશ્યા ત્રણ (૧) કૃષ્ણ લેશ્યા (૨) નીલ લેશ્યા (૩) કાપોત લેશ્યા. વેદ એક નપુંસક વેદ, દૃષ્ટિ બે સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, જ્ઞાન બે (૧) મતિ જ્ઞાન (૨) શ્રુત જ્ઞાન અજ્ઞાન બે (૧) મતિ અજ્ઞાન (૨)

શ્રુત અજ્ઞાન, એક અચક્ષુ દર્શન, બેઇંદ્રિયની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની, તેની અવઘેણા જઘન્ય આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટી બાર જોજનની, તેનુ સંસ્થાન શંખ-શંખલાને આકારે જાણવુ તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ જાણવા

હવે તેઇદ્રિય જીવ કોને કહીએ ? ચાંચડ, માકડ, જૂ, લીખ, ધનેડા, ચીટીકા, કંથવા, કાનખજૂરા, પ્રમુખ એ આદિ લઈને બે લાખ તેઇદ્રિય જીવ જાણવા તેની રિદ્ધિ કહે છે પર્યાપ્તિ પાંચ જે આગળ કહી છે તે, પ્રાણ સાત કહે છે (૧) ઘ્રાણેન્દ્રિય (૨) રસેન્દ્રિય, (૩) સ્પર્શેન્દ્રિય (૪) કાયબળ (૫) વચનબળ (૬) શ્વાસોશ્વાસ (૭) આયુષ્ય, સંજ્ઞા ચાર, કષાય ચાર, લેશ્યા ત્રણ અનુક્રમે, વેદ એક તે નપુંસક વેદ દૃષ્ટિ બે સમકિત દૃષ્ટિ અને મિથ્યા દૃષ્ટિ જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન, અજ્ઞાન બે મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન, દર્શન એક અચક્ષુદર્શન તેઇન્દ્રિયની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ૪૯ દિવસની તેની અવઘેણા જઘન્ય આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ ગાઉની । તેનુ સંસ્થાન કાનખજૂરાને આકારે જાણવુ

હવે ચૌરેન્દ્રિય જીવ તે કોને કહીએ ? તીડ, પતંગ, ભમરા, ભમરી, માખી માંકડ, કુદા, વીંછી પ્રમુખ આદિ લઇને બે લાખ ચૌરેન્દ્રિય જીવ જાણવા હવે તેની રિદ્ધિ કહે છે પર્યાપ્તિ પાંચ, પ્રાણ આઠ, (૧) ચક્ષુન્દ્રિય (૨) ઘ્રાણેદ્રિય (૩) રસેન્દ્રિય (૪) સ્પર્શેન્દ્રિય (૫) કાયબળ (૬) વચનબળ (૭) શ્વાસોશ્વાસ (૮) આયુષ્ય સંજ્ઞા ચાર, કષાય ચાર, લેશ્યા ત્રણ, વેદ એક નપુંસક વેદ દૃષ્ટિ બે, જ્ઞાન બે, અજ્ઞાન બે, દર્શન બે ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની ઉત્કૃષ્ટ છ માસની, તેની અવઘેણા જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ ચાર ગાઉની તેનુ સંસ્થાન ભમરાને આકારે જાણવુ

હવે અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ તે કોને કહીએ ? જે માતા-પિતાના સંયોગ વિના ઉપજે તેને અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ કહીએ તેની

રિદ્ધિ—પાચ પર્યાપ્તિ (૧) આહાર (૨) શરીર (૩) ઇદ્રિય (૪) શ્વાસોશ્વાસ (૫) ભાષા પ્રાણ નવ તે એક શ્રોતેન્દ્રિય વર્ઝી સજ્ઞા ચાર, કષાયચાર લેશ્યા ત્રણ (પ્રથમની) વેદ એક નપુસક વેદ દૃષ્ટિ બે સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ, અજ્ઞાન બે મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન, જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, દર્શન બે ચક્ષુ દર્શન તથા અચક્ષુદર્શન. તેની સ્થિતિ જઘન્ય અતર્મુહુર્તની ઉત્કૃષ્ટી પૂર્વક્રોડ વર્ષની જાણવી.

હવે ચૌદ સ્થાનકે મનુષ્ય સમુચ્છિમ ઉપજે છે તેના નામ કહે છે (૧) ઉચ્ચારે સુવા—વડી નીતિમા જીવ ઉપજે (૨) પાસવણે સુવા—લઘુનીતિમાં ઉપજે (૩) ખેલેસુવા—બળખામાં જીવ ઉપજે. (૪) સઘાણે સુવા—નાકના મેલમાં ઉપજે. (૫) વંતેસુવા—વમનમા ઉપજે (૬) પિત્તેસુવા—લીલા પીળાં પિતોડામા ઉપજે (૭) સોણિએસુવા—લોહીમાં ઉપજે (૮) પુએસુવા—પરૂમાં ઉપજે (૯) સુકકેસુવા—શુક્રમાં ઉપજે, (૧૦). સુક્ક પોગ્ગલ પરિ સાડીએસુવા—કહેતાં સુકા પુદ્ગલ લીલા થાય તેમા ઉપજે (૧૧) વિગયજીવ કલેવરેસુ વા—પંચેન્દ્રિયના કલેવરમા જીવ ઉપજે તે (૧૨) ઈત્થી પુરિસ સજોગે સુવા—સ્ત્રી પુરૂષના સજોગમાં જીવ ઉપજે તે (૧૩) નગર નિધમણે સુવા—નગરની ખાળ પ્રમુખમા જીવ ઉપજે તે (૧૪) સવ્વેસુ અસુઈ ઠાણેસુવા સર્વ અશુચિના સ્થાનકે જે જીવ ઉપજે તે

હવે તેની રિદ્ધિ કહે છે પર્યાપ્તિ ચાર, પ્રાણ આઠ, કષાય ચાર, સજ્ઞા ચાર લેશ્યા ત્રણ, વેદ એક નપુસક વેદ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન, તેની સ્થિતિ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટી અતર્મુહુર્તની જાણવી

હવે સજ્ઞી પચેન્દ્રિય કોને કહીએ ? માતાપિતાના સંગથી જીવ ઉપજે તેને સજ્ઞી પચેન્દ્રિય કહીએ તેની રિદ્ધિ પર્યાપ્તિ છ, (૧) આહાર (૨) શરીર (૩) ઇદ્રિય (૪) શ્વાસોશ્વાસ (૫) ભાષા (૬) મન પર્યાપ્તિ હવે દશ પ્રાણના નામ કહે છે. (૧) શ્રોતેન્દ્રિય (૨) ચક્ષુઇન્દ્રિય (૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય (૪) રસેન્દ્રિય (૫) સ્પર્શેન્દ્રિય (૬) કાયબળ

(૭) વચનબળ (૮) શ્વાસોશ્વાસ (૯) મનબળ (૧૦) આયુષ્ય એ દસ પ્રાણ જાણવા ચાર સંજ્ઞા, ચાર કષાય, છ લેશ્યા વેદ ત્રણ સ્ત્રી વેદ, પુરુષ વેદ અને નપુસક વેદ દ્રષ્ટિ ત્રણ (૧) સમકિત દ્રષ્ટિ (૨) મિશ્યાત્વ દ્રષ્ટિ (૩) સમ મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ જ્ઞાન પાચ (૧) મતિજ્ઞાન, (૨) શ્રુતજ્ઞાન (૩) અવધિજ્ઞાન (૪) મન.પર્યવ જ્ઞાન (૫) કેવળજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ, (૧) મતિ અજ્ઞાન, (૨) શ્રુતઅજ્ઞાન (૩) વિભ ગજ્ઞાન દર્શન ચાર (૧) ચક્ષુ દર્શન (૨) અચક્ષુદર્શન (૩) અવધિદર્શન (૪) કેવળ દર્શન તેની સ્થિતિ જઘન્ય અતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યની તે જુગલિયા આશ્રી જાણવી એ સમુચ્ચય જીવના ભેદ કહ્યાં

હવે વિસ્તારે ૫૬૩ ભેદ કહે છે તેમા પ્રથમ સાત નરકના નામની ગાથા—"ઘમ્મા વ શા સેલા, અ જણા રિઠ્ઠા, મઘા, માઘવતી

નામેણ પુઢવી છત્તઇ, છત્ત સ ઠાણે" તેનો અર્થ કહે છે (૧) ઘમ્મા કહેતાં પહેલી ઘમ્મા (૨) વ શા કહેતા બીજી વ શા (૩) સૈલા કહેતાં ત્રીજી સેલા (૪) અ જણા કહેતાં ચોથી અ જણા (૫) રીઠા કહેતા પાચમી રીઠા (૬) મઘા કહેતાં છઠ્ઠી મઘા (૭) માઘવતી કહેતાં સાતમી માઘવતી. એ સાતે નરકના અર્થ સહિત નામ કહ્યા એ સાતે નરક ઉ ધા છત્રને આકારે છે હવે તેના ગોત્ર કહે છે (૧) રત્નપ્રભા (૨) શર્કરાપ્રભા (૩) વાલુકા પ્રભા (૪) પ કપ્રભા (૫) ધુમ્ર પ્રભા (૬) તમ.પ્રભા (૭) તમ તમ પ્રભા એ સાતે નરકના ગોત્ર કહ્યાં

હવે પાચ સ્થાવરના નામ કહે છે (૧) ઇંદ્રિય સ્થાવર કાય (૨) બ ભી સ્થાવરકાય (૩) સપ્પી સ્થાવરકાય (૪) સુમતિ સ્થાવર કાય (૫) પયાવચ્ચ સ્થાવરકાય (૬) જ ગમ સ્થાવર કાય, હવે પાંચ સ્થાવરના ગોત્ર કહે છે (૧) પૃથ્વી કાય (૨) અપકાય (૩) તેઉકાય (૪) વાયુકાય (૫) વનસ્પતિકાય (૬) ત્રસકાય

હવે પાંચ તિર્યંચ પ ચેન્દ્રિયના નામ કહે છે (૧) જળચર (૨) સ્થળચર (૩) ઉરપર (૪) ભુજપર (૫) ખેચર હવે તેનો અર્થ કહે છે

જળચર તે કોને કહીએ ? જળમાં વસે તેને જળચર કહીએ. તેના ચાર ભેદ (૧) મચ્છકચ્છ (૨) મગર (૩) ગાહા (૪) સુસમા એ જળચર જીવ જાણવા હવે સ્થળચર જીવ તે કોને કહીએ ? સ્થળ ઉપર વસે તેને સ્થળચર કહીએ. એક ખુરા કહેતા ઘોડા, ખર પ્રમુખ. દોખુરા કહેતાં ગાય, ભેસ, બકરી, પ્રમુખ ગડપયા કહેતાં હાથી-ગેડા પ્રમુખ શણુપયા કહેતાં સિંહ, દીપડા, બીલાડા પ્રમુખ. ઉરપરના બે ભેદ (૧) ગધનકુલ (૨) અગધનકુલ એ બે સર્પની જાત. એક ફેણુમાંડે અને એક ફેણ ન માડે તેને ઉરપર સર્પ કહીએ ભુજપર તે કોને કહીએ ? ભુજાએ ચાલે તેને ભુજપર કહીએ નોળ, કોળ, કાકીડા પ્રમુખ જાણુવા ખેચર તે કોને કહીએ ? આકાશે ઉડે તેને ખેચર કહીએ તેના ચાર ભેદ (૧) રોમપખી તે મોર, ઢેલ, પારેવાં, ચકલા પ્રમુખ. (૨) ચર્મપખી તે કોને કહીએ ? છાપા, વાગોળ પ્રમુખ (૩) વીતતપખી તે કોને કહીએ ? આકાશે ઉડે તે જેની પાંખો સદાય પ્રસારેલી રહે તેને વીતતપખી કહે, સમુદગ પંખી તે કોને કહીએ ? જેની પાખો ડાબલાની પેરે બીડેલી રહે તેને સમુદગ પંખી કહીએ એ ચાર પંખી તેમાં બે પખી અઢીદ્વીપમાં છે તે રોમ પખી અને ચર્મ પંખી અને ચાર પંખી અઢીદ્વિપની બહાર છે તે રોમ, ચર્મ, સમુદગ, વીતત. કુલ મળી પાંચ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય વિસ્તારથી કહ્યાં

હવે ૪૮ જાતના તિર્યંચના ભેદ તે પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ. પાંચ અસંજ્ઞી તિર્યંચ, સુક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પાંચ બાદર એકેન્દ્રિય, એક સાધારણ વનસ્પતિનો ભેદ તથા વિગલેન્દ્રિયના ત્રણ ભેદ કુલ મળી ૨૪ ભેદ થયા તેના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એમ ૨૪ × ૨ = ૪૮ ભેદ તિર્યંચના જાણુવા

હવે ૫દર કર્મભૂમિ કોને કહીએ ? અસિ કહેતાં તલવાર પ્રમુખનું બાંધવુ, મસિ કહેતા લખવાની કળા, કસિ (કૃષિ) કહેતાં ખેતીવાડી પ્રમુખ એ ત્રણ પ્રકારના વેપારથી પોતાનુ ગુજરાન ચલાવે

તેને ૫ દર કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ ૫ દર કર્મભૂમિના નામ કહે છે પાંચ ભરત, પાચ ઐરવત, પાચ મહાવિદેહક્ષેત્ર. એ ૫ દર કર્મ-ભૂમિના ભેદ કહ્યા.

આ તિર્ચ્છાલોકના મધ્યભાગે એક લાખ જોજનનો જ બુદ્વિપ છે. તેમાં એક ભરત, એક ઐરવત અને એક મહાવિદેહ એ ત્રણ કર્મભૂમિના ક્ષેત્ર જ બુદ્વિપમાં છે તે જ બુદ્વિપને ફરતો એક લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે. તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકી ખ ડ છે. તેમા બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ એ છ ક્ષેત્ર છે એ ધાતકીખ ડને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે. તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો પુષ્કરાર્ધ દ્વિપ છે તેમા બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ એ છ ક્ષેત્ર છે એમ ૫ દર એ ૫ દર ક્ષેત્રમાં પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય વસે છે માટે તેને પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહ્યાં

હવે ત્રીસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય કહે છે અકર્મભૂમિ કોને કહીએ ? જ્યાં અસિ મસિ અને કસિ એ ત્રણ જાતના વેપાર નથી અને દસ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવ છિત સુખ પુરે તેને ત્રીસ અકર્મભૂમિ કહીએ. એ ત્રીસ અકર્મભૂમિના નામ કહે છે. પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય, પાચ હરિવાસ પાંચ રમ્યકવાસ, પાચ દેવકુરૂ અને પાચ ઉત્તરકુરૂ, એ ૩૦ ક્ષેત્ર ૫ દર કર્મભૂમિની પેરે જાણવા

જંબુદ્વિપ મધ્યે એક હેમવય, એક હિરણ્યવય, એક હરિવાસ, એક રમ્યકવાસ, એક દેવકુરૂ, એક ઉત્તરકુરૂ એ છ, ધાતકીખ ડ મધ્યે બે હેમવય, બે હિરણ્યવય, બે હરિવાસ, બે રમ્યકવાસ, બે દેવકુરૂ, અને બે ઉત્તરકુરૂ એ ૧૨ અને અર્ધપુષ્કરમાં, બે હેમવય, બે હિરણ્યવય, બે હરિવાસ, બે રમ્યકવાસ, બે દેવકુરૂ, બે ઉત્તરકુરૂ એ બાર કુલ મળી ૩૦ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય થયા

હવે છપ્પન અ તર દ્વિપના મનુષ્યનો વિસ્તાર કહે છે તે છપ્પન અ તરદ્વિપના મનુષ્ય લવણ સમુદ્રમાં છે તે અ તરંગ દાઢા પર

રહેલા છે આ જબુદ્વિપના ભરતક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર ચુલહિમવંત નામે પર્વત છે તે પર્વત પીળો સોનાનો છે, સો જોજનનો ઉંચો છે ૨૫ જોજન ધરતીમાં ઊંડો છે અને ૧૦૫૨ જોજન ૧૨ કળાનો પહોળો છે તથા ચોવીસ હજાર નવસો બત્રીસ જોજનનો લાંબો છે, તે થકી ચાર દાઢા નીકળી છે તેમાં બે દાઢા પૂર્વ દિશાએ ગઈ અને બે દાઢા પશ્ચિમ દિશાએ ગઇ તે એકેકી દાઢા ચોર્યાસીસો-ચોર્યાસીસો જોજન ઝાઝેરી લાંબી છે એકેકી દાઢા ઉપર સાત સાત દ્વિપો છે એટલે સાત ચોક અઠ્ઠાવીસ દ્વીપ થયા

હવે એરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર શિખરી નામે પર્વત છે તે પણ પીળો સોનાનો છે તે પર્વત સો જોજનનો ઉંચો છે ૨૫ જોજન ધરતીમા ઉડો છે ૧૦૫૨ જોજન ને ૧૨ કળાનો પહોળો છે ચોવીસ હજાર નવસો બત્રીસ જોજનનો લાંબો છે તે થકી ચાર દાઢા નીકળી, તેમાં બે પૂર્વદિશાએ ગઈ અને બે પશ્ચિમ દિશાએ ગઇ. એકેકી દાઢા ઉપર સાત સાત અતરદ્વિપા છે. તે ૭×૪ =૨૮ અને ઉપર કથ્યા તે ૨૮ મળી કુલ ૫૬ અતરદ્વિપો જાણવા તે જંબુદ્વિપની જગતીના કોટથી ત્રણસો જોજન લવણ સમુદ્રમાં જઇએ ત્યારે ત્રણસો જોજનનો લાંબો અને પહોળો પહેલો દ્વિપ આવે. બીજો દ્વિપ ચારસો જોજનના આતરે ચારસો જોજનનો લાબો પહોળો આવે ત્રીજો દ્વિપ પાંચસો જોજનતું આંતરુ અને પાંચસો જોજનનો લાંબો પહોળો આવે ચોથો દ્વિપ છસો જોજનનુ આતરુ ને છસો જોજન લાંબો પહોળો આવે પાચમો દ્વિપ સાતસો જોજનનુ આંતરુ અને સાતસો જોજનનો લાંબો પહોળો આવે આઠસો જોજનનુ આતરુંને આઠસો જોજનનો લાબો અને આઠસો જોજનનો પહોળો છઠ્ઠો દ્વિપ આવે નવસો જોજનનુ આતરુ અને નવસો જોજનનો લાબો પહોળો સાતમો દ્વિપ આવે એ પ્રમાણે છપ્પન અતર દ્વિપનો વિસ્તાર જાણવો હેઠે સમુદ્ર અને ઉપર દાઢા જાણવી

હવે ત્રણસો ને ત્રણ ભેદ મનુષ્યના કયા કયા તે કહે છે (૧) પંદરકર્મભૂમિ (૨) ત્રીસ અકર્મભૂમિ (૩) છપ્પન અંતરદ્વિપના

મનુષ્ય, એ સર્વ મળીને ૧૦૧ ભેદ થયા દરેક ક્ષેત્રદીઠ ગર્ભજ મનુષ્યનો અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો એ રીતે ૨૦૨ થયા તથા સમુચ્છિંમ મનુષ્યનો અપર્યાપ્તો, એ એકસોને એક ભેદ સમુછિંમ મનુષ્યના થયા એ સર્વ મળીને ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના જાણવા

હવે નવાણું જાતના દેવતાના નામ કહે છે, તેમાં પહેલા દશ ભવનપતિના નામ કહે છે (૧) અસુરકુમાર (૨) નાગકુમાર (૩) સુવર્ણ કુમાર (૪) વિદ્યુતકુમાર (૫) અગ્નિકુમાર (૬) દ્વિપકુમાર (૭) ઉદધિ કુમાર (૮) દિશાકુમાર (૯) પવનકુમાર (૧૦) સ્તનીતકુમાર એ દશ ભવન પતિના નામ કહ્યા હવે પંદર પરમાધામીના નામ કહે છે (૧) અંબ (૨) અંબરીસ (૩) શામ (૪) સબલ (૫) રૂદ્ર (૬) વૈરૂદ્ર (૭) કાળ (૮) મહાકાળ (૯) અસીપત્ર (૧૦) ધનુષ્ય (૧૧) કુંભ (૧૨) વાલુ (૧૩) વૈતરણી (૧૪) ખરસ્વર (૧૫) મહાઘોષ એ પંદર પરમાધામીના નામ કહ્યા

સોળ જાતના વાણુવ્યંતરના નામ કહે છે (૧) પિશાચ (૨) ભૂત (૩) યક્ષ (૪) રાક્ષસ (૫) કીન્નર (૬) કીંપુરિસ (૭) મહોરગ (૮) ગંધર્વ (૯) આણુપન્ની (૧૦) પાણુપન્ની (૧૧) ઇસીવાઈ (૧૨) ભુઈવાઈ (૧૩) કંદીય (૧૪) મહાકંદીય (૧૫) કોહંગ (૧૬) પયંગ દેવ, એ સોળ વાણુવ્યંતર દેવના નામ કહ્યાં

હવે દશ જાતના જંભક દેવના નામ કહે છે (૧) આણુ જંભકા (૨) પાણુજંભકા (૩) લયનજંભકા (૪) સયનજંભકા (૫) વસ્ત્ર જંભકા (૬) ફૂલ જંભિકા (૭) ફળ જંભકા (૮) બીજજંભકા (૯) વિદ્યુત જંભકા (૧૦) અવિદ્યુતજંભકા એ દસ જંભકાના નામ કહ્યાં હવે દસ જ્યોતિષીના નામ કહે છે. (૧) સૂર્ય (૨) ચંદ્ર (૩) ગ્રહ (૪) નક્ષત્ર (૫) તારા એ પાંચ ચલ તે અઢીદ્વીપમાં છે અને પાંચ સ્થિર તે અઢીદ્વીપની બહાર છે એવં કુલ મળી દશ જ્યોતિષી દેવો જાણવા

હવે ત્રણ કિલ્વીષીયાના નામ કહે છે પહેલા કિલ્વીષી તે ત્રણ

પલ્યની સ્થિતિવાળા છે બીજા ત્રણ સાગરીયા તે ત્રણ સાગરની સ્થિતિ વાળા છે અને ત્રીજે બોલે તેર સાગરીયા કિલ્વીષી તે તેર સાગરની સ્થિતિવાળા છે ત્રણ પલ્યા કિલ્વીષી જ્યોતિષી ઉપર અને પહેલા બીજા દેવલોકની નીચે તેમનો વાસ છે ત્રણ સાગરીયા તે પહેલા બીજા દેવલોક ઉપર અને ત્રીજી ચોથા દેવલોકની નીચે છે. તેર સાગરની સ્થિતિવાળા પાચમા દેવલોકની ઉપર અને છઠ્ઠા દેવલોકની નીચે રહે છે.

હવે બાર દેવલોકના નામ કહે છે. (૧) સુધર્મા (૨) ઈશાન (૩) સનતકુમાર (૪) મહેન્દ્ર (૫) બ્રહ્મ (૬) લાંતક (૭) મહાશુક્ર (૮) સહસાર (૯) આણુત (૧૦) પ્રાણુત (૧૧) આરણ્ય (૧૨) અચ્યુત નામે દેવલોક

હવે નવ લોકાંતિક દેવોના નામ કહે છે (૧) સારસ્વત (૨) આદિત્ય (૩) વહ્નિ (૪) વરૂણુ (૫) ગર્દતોયા (૬) તુષિતા (૭) અવ્યાબાધ (૮) અગીત્ય (૯) રિષ્ટ

હવે નવગ્રૈવેયકના નામ કહે છે (૧) ભદ્દે (૨) સુભદ્દે (૩) સુજાએ (૪) સુમાણુસે (૫) સુ-સણે (૬) પિયદસણે (૭) આમોહે (૮) સુપડિબુદ્ધે (૯) યશોધરે

હવે પાચ અનુત્તર વિમાનના નામ કહે છે (૧) વિજય (૨) વિજયત (૩) જયત (૪) અપરાજિત (૫) સર્વાર્થ સિદ્ધ તે સર્વાર્થ-સિદ્ધના દેવતાને એક મનુષ્યનો ભવ કરી મોક્ષ જવુ છે બાકીના ચાર અનુત્તર વિમાનના દેવતાને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પાંચ ભવ કરી મોક્ષે જવું છે તે પાંચેય વિમાનના દેવો સમકિતી છે સર્વ દેવોના કરતા પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોને ઘણુ સુખ છે એ સર્વ મળીને નવ્વાણું જાતના દેવ થયા તેના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા ગણુતા ૧૯૮ ભેદ દેવતાના જાણુવા

સર્વ મળીને ૫૬૩ ભેદ જીવના કહ્યા

અથ અજીવ તત્ત્વ

હવે અજીવ તત્વ કહે છે અજીવ તત્વના ૫૬૦ ભેદ છે તેના

મૂળ ચૌદ ભેદ છે ધર્માસ્તિકાયના ત્રણ ભેદ (૧) સ્કંધ (૨) દેશ (૩) પ્રદેશ અધર્માસ્તિકાયના ત્રણ ભેદ (૧) સ્કધ (૨) દેશ (૩) પ્રદેશ આકાશાસ્તિકાયના ત્રણ ભેદ (૧) સ્કધ (૨) દેશ (૩) પ્રદેશ (૧૦) કાળ હવે પુદ્ગલના ચાર ભેદ કહે છે (૧) સ્કધ (૨) દેશ (૩) પ્રદેશ (૪) પરમાણુ સ્કધ કહેતા આખો, દેશ કહેતા ઉણો, પ્રદેશ કહેતા વિખરાયેલા તલના લાડવાની પેરે જાણવુ પરમાણુ કહેતાં જ્ઞાની દેવની દૃષ્ટિએ આવે તે ખરુ એ મૂળ ચૌદ ભેદ કહ્યા હવે વિસ્તારથી ૫૬૦ ભેદ કહે છે તેમા પ્રથમ અરૂપી અજીવના ૫૩૦ ભેદ કહે છે

પાંચવર્ણ, પાંચરસ, બે ગધ, આઠ સ્પર્શ, અને પાચ સસ્થાન પાંચવર્ણના નામ કહે છે (૧) કાળો (૨) રાતો (૩) લીલો (૪) પીળો (૫) ધોળો એક કાળો વર્ણ ત્યાં બીજો વર્ણ નહિ એકેકા વર્ણમા વીસ – વીસ બોલ લાભે તે કહે છે પાચ રસ, બે ગધ, આઠ સ્પર્શ, અને પાચ સસ્થાન એ સર્વ મળીને ૨૦ બોલ થયા એમ કાળામા ૨૦ બોલ લાભે, રાતામા ૨૦, પીળામાં ૨૦ બોલ લાભે એમ ૨૦×૫ = ૧૦૦ ભેદ થયા એ સર્વ મળીને પાચ વર્ણના ૧૦૦ ભેદ થયા

હવે પાંચ રસના નામ કહે છે (૧) ખાટો (૨) મીઠો (૩) કડવો (૪) કસાયેલો (૫) તીખો હવે ખાટો ત્યા મીઠો રસ નહિ મીઠો ત્યા ખાટો નહિ અને એકેકા રસમાં વીસ વીસ બોલ લાભે, પાંચ વર્ણ, બે ગધ, આઠ સ્પર્શ, પાંચ સસ્થાન એવ ૨૦ એ પ્રકારે પાચેયમા વીસ વીસ બોલ લાભે એટલે ૨૦×૫ = ૧૦૦ ભેદ રસના થયા

બે ગંધ તેના નામ કહે છે (૧) સુરભિગધ (૨) દુરભિ ગધ સુરભિગધ ત્યા દુરભિ ગધ નહિ અને દુરભિ ગધ ત્યા સુરભિગધ નહિ એકેકા ગધમા ત્રેવીસ ત્રેવીસ બોલ લાભે પાચ વર્ણ, પાચ રસ, આઠ સ્પર્શ, અને પાચ સસ્થાન એ રીતે ત્રેવીસ બન્ને ગધમા લાભે એટલે બે મળીને ૨૩×૨ = ૪૬ ભેદ થયા

હવે આઠ સ્પર્શના નામ કહે છે (૧) હળવો (૨) ભારે (૩) લુખો (૪) ચોપડચો (૫) ઉનો (૬) ટાઢે (૭) સુવાળો (૮) ખરસટ હવે તે આઠ સ્પર્શ કાયા ઉપર ઉતારે છે (૧) હળવામાં હળવા માથાના કેશ (૨) ભારેમાં ભારે શરીરના હાડકાં (૩) લુખામા લુખી જીભ (૪) ચોપડચામાં ચોપડી આખની કીકી (૫) ઉનામાં ઉની છાતી (૬) ટાઢામાં ટાઢી કાનની બુટ (૭) સુવાળામાં સુંવાળુ તાળવું (૮) ખરસટમાં ખરસટ પગનાં તળીયાં

હવે આઠ સ્પર્શ લોક ઉપર કહે છે (૧) હળવામાં હળવું આકતોલીયાનું રૂ (૨) ભારેમાં ભારે સોનુ તથા સીસુ (૩) લુખામાં લુખી રાખ (૪) ચોપડચામા ચોપડ્યુ ઘી (૫) ઉનામા ઉની અગ્નિ (૬) ટાઢામાં ટાઢું પાણી (૭) સુવાળામાં સુવાળુ માખણ (૮) ખરસટમાં ખરસટ ભરસટીયા બાવળ, બોરડીના કાંટા એ આઠ સ્પર્શના ગુણ કહ્યા હવે હળવો સ્પર્શ ત્યા ભારે સ્પર્શ નહિ. ભારે સ્પર્શ ત્યાં હળવો નહિ એમ એક સ્પર્શ ત્યા બીજો નહિ એકેકા સ્પર્શમાં ત્રેવીસ ત્રેવીસ બોલ લાભે તે કહે છે પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, છ સ્પર્શ, પાંચ સંઠાણ (સંસ્થાન) એમ ત્રેવીસ એમ આઠે સ્પર્શમાંહી ત્રેવીસ ત્રેવીસ બોલ લાભે એમ સર્વ મળીને ૧૮૪ ભેદ થયા

પાચ સંઠાણના નામ કહે છે (૧) આયાત સંસ્થાન તે લાકડીના આકારે (૨) વર્તુલ સંસ્થાન તે લાડવાને આકારે (૩) ત્રંશ સંસ્થાન તે ત્રિખુણા સિંઘોડાને આકારે (૪) ચતુરસ્ર સંસ્થાન તે ચોરસાને આકારે (૫) પરિમંડલ સંસ્થાન તે ચુડીને આકારે એકેકા સંઠાણમાં વીસ વીસ બોલ લાભે તે કહે છે પાંચ વર્ણ પાચ રસ, બે ગંધ અને આઠ સ્પર્શ એમ ૨૦×૫ = ૧૦૦ ભેદ થયા એ સર્વ મળીને અજીવ રૂપીના ૫૩૦ ભેદ થયા.

હવે અજીવ અરૂપીના ૩૦ ભેદ કહે છે ધર્માસ્તિકાયના પાચ ભેદ (૧) દ્રવ્ય થકી એક (૨) ક્ષેત્ર થકી આખા લોક પ્રમાણે (૩) કાળ થકી આદિ અંત રહિત (૪) ભાવ થકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે,

અસ્પર્શે, અમૂર્તે. ગુણ થકી તેનો ચલણ સ્વભાવ છે તે પાણીમા માછલા સમાન જાણવુ

હવે અધર્માસ્તિકાયના પાચ ભેદ (૧) દ્રવ્ય થકી એક (૨) ક્ષેત્ર થકી આખા લોક પ્રમાણે (૩) કાળ થકી આદિ અતર-રહિત (૪) ભાવ થકી અવર્ણે. અગધે. અરસે, અસ્પર્શે, અમૂર્તે, ગુણથકી તેનો સ્થિર સ્વભાવ છે તે થાકેલા પખી, વૃક્ષનુ દૃષ્ટાન

હવે આકાશાસ્તિકાયના પાચ ભેદ (૧) દ્રવ્ય થકી એક (૨) ક્ષેત્ર થકી લોકાલોક પ્રમાણે (૩) કાળ થકી આદિ અતરહિત (૪) ભાવ થકી અવર્ણે, અગધે, અરસે, અસ્પર્શે, અમૂર્તે, ગુણ થકી આકાશ વિકાસનો સ્વભાવ છે આકાશાસ્તિકાયને ભીતમાં ખીટીનુ દૃષ્ટાંત જાણવુ

હવે કાળ દ્રવ્યના પાચ ભેદ (૧) દ્રવ્ય થકી અનંત (૨) ક્ષેત્ર થકી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે (૩) કાળ થકી આદિ અત રહિત, ભાવ થકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અસ્પર્શે, અમૂર્તે ગુણથકી નવા પુરાણ વર્તના લક્ષણ, કાળ દ્રવ્યને નવા જુના કપડાનું દૃષ્ટાંત સમયે સમયે વર્તે છે નવાને જુના કરે જુનાને જીર્ણ કરે તે કાળનો સ્વભાવ છે

ધર્માસ્તિકાયના ત્રણ ભેદ, સ્કધ દેશ, પ્રદેશ અધર્માસ્તિકાયના ત્રણ ભેદ, સ્કધ, દેશ, પ્રદેશ, આકાશાસ્તિ કાયના ત્રણ ભેદ, સ્કધ, દેશ, પ્રદેશ, (૧૦) કાળ તે સમયે સમયે વર્તે છે તે અરૂપી અજીવના ૩૦ ભેદ કહ્યાં સર્વ મળીને રૂપી પુદ્ગલનાં ૫૩૦ મળી કુલ ૫૬૦ ભેદ અજીવના જાણવા

અથ પુન્યતત્ત્વ કહે છે.

હવે ત્રીજા પુન્યતત્વના ભેદ કહે છે પુન્ય નવ પ્રકારે બધાય છે તે કહે છે (૧) આણ પુન્યે કહેતા અન્નનુ દાન દેતો થકા જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાધે (૨) પાણ પુન્યે કહેતા પાણીનુ દાન દેતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાધે (૩) લયણ પુન્ને કહેતા સ્થાનકની જગા દેતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાધે (૪) સયણ પુન્ને કહેતાં સેજા, પાટ,

પાટલા હેતો થકો જીવ પુણ્ય પ્રકૃતિ બાંધે (૫) વત્થપુન્ને કહેતાં વસ્ત્ર હેતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાંધે (૬) મન પુન્ને કહેતાં ધર્મના વિષે સારુ મન પ્રવર્તાવતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાંધે (૭) વચન પુન્ને કહેતા ધર્મને વિષે સારા વચનો પ્રવર્તાવતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાંધે. (૮) કાય પુન્ને કહેતાં ધર્મને વિષે કાયા સારી રીતે પ્રવર્તાવતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાંધે. (૯) નમસ્કાર પુન્ને કહેતાં ધર્મી જીવને વારંવાર નમસ્કાર કરતો થકો જીવ પુન્ય પ્રકૃતિ બાંધે. એ નવ પ્રકારે જીવ પુન્ય બાંધે અને બેંતાલીશ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે

(૧) શાતાવેદનીય (૨) ઊંચ ગોત્ર (૩) મનુષ્યની ગતિ (૪) મનુષ્યની અનુપૂર્વિ (૫) દેવતાની ગતિ (૬) દેવતાની અનુપુર્વિ (૭) પંચેન્દ્રિયની જાતિ (૮) ઔદારિક શરીર (૯) વૈક્રિય શરીર (૧૦) આહારક શરીર (૧૧) તેજસૂ શરીર (૧૨) કાર્મણ શરીર (૧૩) ઔદારિક શરીરના અંગઉપાંગ (૧૪) વૈક્રિય શરીરના અંગઉપાંગ (૧૫) આહારક શરીરના અંગઉપાંગ (૧૬) વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ (૧૭) સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન (૧૮) શુભવર્ણ પામે (૧૯) શુભ રસ પામે (૨૦) શુભ ગંધ પામે (૨૧) શુભ સ્પર્શ પામે (૨૨) અગુરૂ-લઘુપણુ પામે (૨૩) પરાઘાત નામ કર્મ (૨૪) રૂડા શ્વાસોશ્વાસ નામ કર્મ (૨૫) આતાપ નામ કર્મ (૨૬) ઉદ્યોત નામ કર્મ (૨૭) વિહાયોગતિ નામ કર્મ (૨૮) નિર્માણુ નામ કર્મ (હવે ત્રસનો દશકો કહે છે) (૨૯) ત્રસ નામ (૩૦) બાદરનામ (૩૧) પર્યાપ્ત નામ (૩૨) પ્રત્યેક શરીર નામ (૩૩) સ્થિર નામ (૩૪) શુભ નામ (૩૫) સૌભાગ્ય નામ (૩૬) સુસ્વર નામ (૩૭) આદેય નામ (૩૮) યશો-કીર્તનામ એ ૩૮ ભેદ થયા (૩૯) દેવતાનુ આયુષ્ય (૪૦) મનુષ્યનુ આયુષ્ય (૪૧) તિર્યંચનુ આયુષ્ય (જુગલવત્) (૪૨) તીર્થંકર નામ ગોત્ર બાંધે એ રીતે ૪૨ ભેદ પુન્ય તત્વના જાણુવા

અથ પાપતત્ત્વ

હવે પાપતત્વ કહે છે પાપ અઢાર પ્રકારે બાંધે તે કહે છે. (૧) પ્રાણાતિપાત કહેતા જીવની હિંસા કરવી નહિ (૨) મૃષાવાદ

કહેતાં જુઠું બોલવુ નહિ (૩) અદત્તાદાન કહેતાં ચોરી કરવી નહિ (૪) મૈથુન કહેતાં પરસ્ત્રી તથા પરપુરુષનો સગ કરવો નહિ (૫) પરિગ્રહ કહેતાં નવ પ્રકારના પરિગ્રહમા તૃષ્ણા રાખવી નહિ (૬) ક્રોધ કરવો નહિ (૭) માન કહેતાં અભિમાન કરવુ નહિ (૮) માયા કહેતાં કપટ કરવુ નહિ (૯) લોભ કહેતાં લોભ કરવો નહિ (૧૦) રાગ કહેતાં સસાર સબધી વિષયકારી પ્રેમ રાખવો નહી (૧૧) દ્વેષ એટલે અદેખાઇ કરવી નહી (૧૨) કલહ એટલે કલેશ કરવો નહિ (૧૩) અભ્યાખ્યાન એટલે કોઇના માથે આળ ચડાવવું નહિ (૧૪) પૈશુન્ય એટલે કોઇની ચાડી ચુગલી કરવી નહિ (૧૫) પરપરિવાદ એટલે પારકા અવર્ણવાદ બોલવા નહિ. (૧૬) રતિઅરતિ કહેતાં સુખદુખમા ખુશ દિલગીર થવુ નહિ (૧૭) માયામોષો એટલે કપટ સહિત જુઠું બોલવુ નહિ (૧૮) મિથ્યાત્વ દર્શન શલ્ય એટલે દેવ ગુરૂ ધર્મમાં સદેહ આણવો નહિ તથા સિદ્ધાતમાં શકા—વહેમ રાખવો નહિ એ અઢાર પ્રકારે પાપ બાંધે અને તે પાપ ૮૨ પ્રકારે ભોગવે.

પાચ પ્રકારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે (૧) મતિજ્ઞાનનુ આવરણ કરે તે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ (૨) શ્રુત જ્ઞાનનુ આવરણ કરે તે શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય કર્મ (૩) અવધિ જ્ઞાનનુ આવરણ કરે તે અવધિ-જ્ઞાનાવરણીય કર્મ (૪) મનઃપર્યવ જ્ઞાનનુ આવરણ કરે તે મન પર્યવ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ (૫) કેવળજ્ઞાનનુ આવરણ કરે તે કેવળ જ્ઞાનાવરણીય

હવે નવ પ્રકારે દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે (૧) નિદ્રા (૨) નિદ્રા નિદ્રા (૩) પ્રચલા (૪) પ્રચલા પ્રચલા (૫) થીણદ્ધિનિદ્રા તે છ માસે આવે અને તેમાં અર્ધ વાસુદેવનુ બળ આવે તેમા આયુષ્ય પુરૂ કરે તો મરીને નરકે જાય તેને થીણદ્ધિ નિદ્રા કહે છે (૬) ચક્ષુ દર્શનનુ આવરણ (૭) અચક્ષુદર્શનનુ આવરણ (૮) અવધિદર્શનનુ આવરણ (૯) કેવળ દર્શનનુ આવરણ

હવે પાચ પ્રકારે અતરાય કર્મ બાંધે તે પાપ પ્રકૃતિને ઉદયે કરીને બાધે તે પાંચના નામ (૧) દાન અતરાય કહેતાં છતે ધને

દાન દઈ શકે નહિ (૨) લાભ–અ તરાય કહેતાં છતે લાભે લાભ લઇ શકે નહિ (૩) ભોગ અ તરાય કહેતાં છતાં ભોગે ભોગ ભોગવી શકે નહિ (૪) ઊપભોગ અ તરાય કહેતાં તે ભોગ ભોગવવાનો કામી છે, પણ ભોગ ભોગવી શકતો નથી (૫) વીર્ય અ તરાય કહેતાં ધર્મને વિષે બળ પરાક્રમ ફોરવી શકતો નથી એ ૧૯ બોલનો થોક થયો. તેનો વિસ્તાર કહે છે પાંચ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, નવ પ્રકારના દર્શનાવરણીય કર્મ, પાંચ પ્રકારના અંતરાય કર્મ એ કુલ મળીને ૧૯ ભેદ થયા

હવે (૧) અશાતા વેદનીય (૨) નીચ ગોત્ર (૩) તિર્યંચની ગતિ (૪) તિર્યંચની અનુપુર્વિ (૫) નરકની ગતિ (૬) નરકની અનુપુર્વિ (૭) નરકનુ આયુષ્ય (૮) મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મ (૯) એકેન્દ્રિયપણું પામે (૧૦) બેઇન્દ્રિયપણુ પામે ૧૧ તેઇન્દ્રિયપણુ પામે (૧૨) ચૌરેન્દ્રિયપણુ પામે (૧૩) અશુભવર્ણ પામે (૧૪) અશુભ રસ પામે (૧૫) અશુભ ગ ધ પામે (૧૬) અશુભ સ્પર્શ પામે (૧૭) અશુભ વિહાય ગતિ નામ કર્મ પામે (૧૮) ઉંપઘાત નામ કર્મ બાંધે, એ અઢારનો થોક તેનો વિસ્તાર અશાતાવેદનીયથી તે ઉપઘાત નામ કર્મ સુધી જાણુવુ એટલે પહેલો થોક ૧૯ બોલનો અને બીજો થોક અઢાર બોલનો એ બે મળીને ૩૭ બોલ થયા. ૩૮ વજ્રઋષભ નારાચ સ ઘયણુ વર્જીને બાકીના પાંચ સ ઘયણુ પામે તે પાંચના નામ, ૧ ઋષભનારાચ સ ઘયણુ ૧ નારાચ સંઘયણુ ૩ અર્ધ નારાચ સ ઘયણુ ૪ કીલિકા સ ઘયણુ ૫ સેવાર્ત સ ઘયણુ હવે સમચોરસ સ ઠાણુ વર્જીને પાંચ સ ઠાણુ પામે (૧) નિગોદ પરિમ ડલ સ ઠાણુ (૨) સાદિ સ ઠાણુ (૩) વામન સ ઠાણુ (૪) કુબ્જ સ ઠાણુ (૫) હુ ડ સ ઠાણુ હવે સ્થાવરનો દસકો કહે છે (૧) સ્થાવર નામ (૨) સુક્ષ્મ નામ (૩) અપર્યાપ્તા નામ (૪) સાધારણુ શરીર નામ (૫) અસ્થિર નામ (૬) અશુભ નામ (૭) દુર્ભાગ્ય નામ (૮) દુઃસ્વર નામ (૯) અનાદેય નામ (૧૦) અજશો કીર્તિનામ એ સર્વે મળીને પાચ સ ઘયણુ, પાંચ સ ઠાણુ, સ્થાવરનો દસકો એટલે ૨૦નો થોક થયો, ૩૭મા ૨૦નો થોક ભેળવતાં ૫૭ ભેદ થયા. હવે

સોળ કષાય તેના નામ કહે છે અનતાનુબધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન માયા, લોભ, પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ માન, માયા, લોભ, સજ્વલનનો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એ સોળ કષાયના નામ કહ્યા હવે નો કષાયના નામ કહે છે, (૧) હાસ્ય મોહનીય (૨) રતિ મોહનીય (૩) અરતિ મોહનીય (૪) ભય મોહનીય (૫) શોક મોહનીય (૬) દુગછા મોહનીય (૭) સ્ત્રીવેદ (૮) પુરૂષ વેદ (૯) નપુંસક વેદ એ કુલ ૨૫+૫૭ માં ભેળવતા ૮૨ ભેદ થયા

(૫) આશ્રવ તત્વ

હવે પાંચમો આશ્રવતત્વ કહે છે આશ્રવતત્વના સમુચ્ચયે ૨૦ ભેદ છે અને વિસ્તારથી ૪૨ ભેદ છે તેમા સમુચ્ચયે જે ૨૦ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે

(૧) મિથ્યાત્વ તે આશ્રવ (૨) અવ્રત તે આશ્રવ (૩) પ્રમાદ તે આશ્રવ (૪) કષાય તે આશ્રવ (૫) અશુભજોગ તે આશ્રવ (૬) પ્રાણુ-તિપાત જીવની હિંસા કરે તે આશ્રવ (૭) મૃષાવાદ જુઠુ બોલે તે આશ્રવ (૮) અદત્તાદાન ચોરી કરે તે આશ્રવ (૯) મૈથુન સેવે તે આશ્રવ (૧૦) પરિગ્રહ મેળવે તે આશ્રવ (૧૧) શ્રોતેન્દ્રિય અસવરે તે આશ્રવ (૧૨) ચક્ષુઇન્દ્રિય અસવરે તે આશ્રવ (૧૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય અસવરે તે આશ્રવ (૧૪) રસેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ (૧૫) સ્પર્શેન્દ્રિય અસવરે તે આશ્રવ (૧૬) મન અસંવરે તે આશ્રવ (૧૭) વચન અસવરે તે આશ્રવ (૧૮) કાયા અસવરે તે આશ્રવ (૧૯) ભંડ ઉપગરણુ–ઉપધિ અજતનાથી લે–મૂકે તે આશ્રવ (૨૦) સુઈ–કુસગ્ગ–સોયના અગ્ર ભાગ જેટલી જીવની હિસા કરે અને કરાવે તે આશ્રવ ૨૦ પ્રકારે આશ્રવ (પાપ) બાંધે છે અને ૪૨ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે

પચ મહાવ્રત લઇને સમા એટલે સારી રીતે ન સ્પર્શે તે આશ્રવ પાંચ ઇન્દ્રિયોને માઠી રીતે પ્રવર્તાવે તે આશ્રવ ચાર કષાયને વિષે આત્માને પ્રવતાર્વે તે આશ્રવ ત્રણ જોગ તે મન વચન અને કાયાને માઠી રીતે પ્રવર્તાવે તે આશ્રવ એ પ્રમાણે પાંચ મહાવ્રત, પાંચ ઇદ્રિય, ચાર કષાય, અને ત્રણ જોગ એ સત્તર ભેદ થયા

હવે પચ્ચીશ ક્રિયાના નામ કહે છે (૧) કાયિકી ક્રિયા કહેતાં પૂર્વે શરીર મૂકીને આવ્યો છે તે વોસરાવ્યુ નથી અને હમણાં માઠી રીતે પ્રવર્તાવે છે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૨) અધિકરણ ક્રિયા કહેતાં પૂર્વે અધિકરણો મૂકીને આવ્યો છે તે વોસરાવ્યા નથી અને હમણાં નવાં અધિકરણના સંજોગ મેળવે છે તે નિમિત્તે ક્રિયા લાગે તે (૩) પાઉસીયા ક્રિયા કહેતા જીવ અને અજીવ ઉપર દ્વેષ કરે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૪) પારિતાવણીયા ક્રિયા કહેતા પોતાના આત્માને અને પરના આત્માને પરિતાપ ઉપજાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૫) પાણાઈવાઇ ક્રિયા કહેતાં પ્રાણાતિપાત-જીવની હિંસા પોતે કરે અને બીજા પાસે કરાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૬) આરંભીયા ક્રિયા કહેતાં પોતે આરંભ કરે અને બીજા પાસે આરંભ કરાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૭) માયાવત્તિયા ક્રિયા કહેતાં પોતે માયા કપટ કરે ને બીજા પાસે કરાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૮) અપચ્ચખાણવત્તિયા ક્રિયા કહેતાં પોતે પચ્ચખાણ કરે નહી ને બીજાને કરવા દે નહી તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે. (૯) પરિગ્ગહિયા ક્રિયા કહેતાં પોતે પરિગ્રહ મેળવે ને બીજા પાસે પરિગ્રહ મેળવાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે (૧૦) મિચ્છાદંસણસલ્લ વત્તિયા ક્રિયા કહેતાં પોતે મિથ્યાત્વ સેવે અને અનેરા પાસે સેવરાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૧૧) દિઠ્ઠીયા ક્રિયા કહેતાં જીવને દીઠે અને અજીવને દીઠે ક્રિયા આવે તે (૧૨) પુઠ્ઠીયા ક્રિયા કહેતાં જીવને તથા અજીવને સ્પર્શ કરવાથી જે ક્રિયા આવે તે (૧૩) પાડુચ્ચિયા ક્રિયા કહેતાં જીવ અને અજીવ ઉપર માઠું મન કરે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૧૪) સામુદાયી ક્રિયા કહેતાં ઘણા જન ભેળાં થઇને જીવને દુઃખ દેતાં અથવા મારતાં રાજી થાય, સૌ ભેગા થઇને કર્મ બાંધે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૧૫) સાહત્થિયા ક્રિયા કહેતા પોતે જીવે કરી અજીવે કરી અનેરા જીવને મારે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૧૬) નેસત્થિયા ક્રિયા કહેતાં રાજા તથા શેઠના હુકમે કરી મજુર પાસે વેઠ કરાવે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૧૭) અ'ાણવણિયા ક્રિયા કહેતાં પર પાસે કામ કરાવે તે

નિમિત્ત ક્રિયા આવે તે (૧૮) વિદારણીયા ક્રિયા કહેતાં વસ્તુ વિદારતાં ક્રિયા લાગે તે (૧૯) અણુપયોગવત્તિયા ક્રિયા કહેતાં ઉપયોગ વિના લીયે ને મુકે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૨૦) દોષવત્તિયા ક્રિયા કહેતા દ્વેષ કરે તથા ક્રોધ કરે તે નિમિત્ત ક્રિયા આવે તે (૨૧) માયાવત્તિયા ક્રિયા કહેતાં માયા કરે અને લોભ કરે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૨૨) માનવત્તિયા ક્રિયા કહેતાં માન કરે ને લોભ કરે તે નિમિત્તે ક્રિયા આવે તે (૨૩) અણુવકખવતીયા ક્રિયા કહેતા અનેરા ધર્મની વાછા કરવાથી જે ક્રિયા લાગે તે (૨૪) તદુભયા કહેતા આંતરા સહિત ક્રિયા આવે અને આતરા રહિત ક્રિયા જાય તે (૨૫) ઇરિયા વહિયા ક્રિયા કહેતા જે ક્રિયા પહેલા સમયે બાધે, બીજા સમયે વેદે, ત્રીજા સમયે નિર્જરે તે ક્રિયા કેવળી ભગવતને હોય તે સર્વે થઈને બેતાળીશ ભેદ થયા

(૬) સવર તત્વ

હવે સવર તત્વ કહે છે સવર તત્વ ૨૦ પ્રકારે બાધે તે કહે છે (૧) સમકિત તે સવર (૨) વ્રત પચ્ચક્ખાણનુ પાળવુ તે સવર (૩) પ્રમાદનુ છાંડવુ તે સવર (૪) કષાયનુ ટાળવુ તે સવર (૫) શુભ જોગ તે સવર (૬) જીવ દયાનુ પાળવુ તે સંવર (૭) નિર્વદ્ય ભાષાનુ બોલવુ તે સંવર (૮) ચોરી કરવી નહિ તે સવર (૯) બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે સવર (૧૦) પરિગ્રહનુ છાંડવુ તે સવર (૧૧) શ્રોત્રેન્દ્રિય (૧૨) ચક્ષુરિન્દ્રિય (૧૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય (૧૪) રસેન્દ્રિય (૧૫) સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચ ઇન્દ્રિયો સવરે તે સવર એટલે પોતાની ઇન્દ્રિયોને પોતાને વશ રાખી રહે, તો સવર (૧૬) મનજોગ (૧૭) વચનજોગ (૧૮) કાયાજોગ એ ત્રણ જોગ સવરતાં સવર (૧૯) ભંડ ઉપગરણ ઉપયોગ સહિત લે અને ઉપયોગ સહિત મૂકે તો સવર (૨૦) શુચિ કુસગ્ગ સોયના અગ્રભાગ જેટલી જીવની દયા પાળે અને બીજા પાસે જીવદયા પળાવે તો સવર એ ૨૦ પ્રકારે બાધે અને સત્તાવન પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે.

(૫) પંચ મહાવ્રત લઇને સારી રીતે પાળે તે સવર (૫) પાચ સમિતીને વિષે આત્માને સારી રીતે પ્રવર્તાવે તે સંવર (૩) ત્રણ ગુપ્તિ મન, વચન અને કાયાને આત્માને વિષે ગોપવી રાખે તે સવર એ ૧૩ બોલ થયા હવે દસ પ્રકારે યતિધર્મ પાળે તે સવર. તે દસના નામ કહે છે (૧) ખતિ (૨) મુત્તિ (૩) અજ્જવે (૪) મદ્દવે (૫) લાઘવે (૬) સચ્ચે (૭) સજમે (૮) તવે (૯) અકિચન (૧૦) બભચેરવાસે. એ રીતે ૧૩ + ૧૦ = ૨૩ થયા

હવે ૨૨ પરિષહના નામ કહે છે (૧) ક્ષુધાનો પરિષહ (૨) તૃષાનો પરિષહ (૩) શીતનો પરિષહ (૪) તાપનો પરિષહ (૫) ડંસ-મચ્છરનો પરિષહ (૬) અચેલનો–વસ્ત્રનો પરિષહ (૭) રતિ–અરતિનો (૮) સ્રીનો પરિષહ (૯) ચર્યા–ચાલવાનો પરિષહ (૧૦) એક આસને બેસવાનો પરિષહ (૧૧) સ્થાનકનો પરિષહ (૧૨) આક્રોશ વચનનો પરિષહ (૧૩) વધનો પરિષહ (૧૪) યાચવાનો પરિષહ (૧૫) અલાભનો પરિષહ (૧૬) રોગનો પરિષહ (૧૭) તૃણુ સ્પર્શનો પરિષહ (૧૮) મેલનો પરિષહ (૧૯) સત્કાર–સન્માનનો પરિષહ (૨૦) પ્રજ્ઞાનો પરિષહ (૨૧) અજ્ઞાનનો પરિષહ (૨૨) દર્શનસમકિતનો પરિષહ

હવે બાર ભાવનાના નામ કહે છે (૧) અનિત્યભાવના (૨) અશરણુ ભાવના (૩) સસાર ભાવના (૪) એકત્વ ભાવના (૫) અન્યત્વ ભાવના (૬) અશુચિ ભાવના (૭) આસ્રવ ભાવના (૮) સંવર ભાવના (૯) નિર્જરા ભાવના (૧૦) લોક સ્વરૂપ ભાવના (૧૧) બોધિ-બીજ ભાવના (૧૨) ધર્મ ભાવના એ સર્વ મળીને બાર ભાવના કુલ મળી ૫૭ ભેદ થયા

૭ નિર્જરા તત્ત્વ

હવે નિર્જરા તત્ત્વ કહે છે નિર્જરા તત્ત્વના બાર ભેદ છે. તેમાં છ પ્રકારના બાહ્ય તપ કહે છે. (૧) અણુસણુ તપ તેના બે ભેદ, તેમાં (૧) આસિતપ (૨) નિરાસીતપ. હવે આસિતપ તે કોને કહીએ?

એક ઉપવાસથી માંડીને છ માસ સુધી તપ કરે તેને આસિતપ કહીએ હવે નિરાસી તપ કોને કહીએ જાવજીવનો સંથારો કરે તેને નિરાસી તપ કહીએ (૨) ઉણોદરીતપ તે ધર્મ જાણીને જેમ કે, બત્રીસ કવલમાંથી ધર્મ જાણી એક કવલ ઓછો રહે તેને ઉણોદરી તપ કહીએ (૩) ભિક્ખાચરીયાતપ એટલે બારકુળની ગોચરી કરે તેને ભિક્ખાચરીયા તપ કહીએ (૪) રસ પરિત્યાગ એટલે એક વિગયથી માંડીને પાંચ વિગયનો ત્યાગ કરે તેને રસ પરિત્યાગ કહીએ (૫) પડિસંલેહણા તપ એટલે વરસાદે અંગ–ઉપાંગ ગોપવી રહે, ઝાઝું ભમવું નહિ ધર્મ જાણીને સહન કરે તેને પડિસંલેહણા તપ કહીએ (૬) કાયકલેશ-તપ એટલે ટાઢ તડકાની આતાપના લેવી તથા ધર્મ જાણી કાયાને દમે તેને કાય–કલેશતપ કહીએ આ છ ભેદ બાહ્ય તપના થયા

હવે છ પ્રકારના અભ્યંતર તપના ભેદ કહે છે (૧) પ્રાયશ્ચિત તપ તે પોતાના દોષનુ આલોચવું એટલે ગુરૂ પાસે પોતાનું પાપ પ્રકાશવુ તથા દસ પ્રકારે પ્રાયશ્ચિત લેવું તે પ્રાયશ્ચિત તપ (૨) વિનય તપ–પચાવન પ્રકારનો વિનય કરવો. (૩) વૈયાવચ્ચતપ તે દસ પ્રકારની વૈયાવચ્ચ કરવી (૪) સજ્ઝાય તપ તે પાચ પ્રકારની સજ્ઝાય કરવી તે જેમ કે પહેલે બોલે વાયણા કહેતાં વાચણી લેવી તથા દેવી (૨) પુચ્છણા કહેતાં જો કોઈ અક્ષરનો સંદેહ પડે તો ગુર્વાદિકને પૂછીને નિર્ણય કરવો ને મનનો સંદેહ ટાળવો (૩) પરિયટ્ટણા કહેતા સૂત્ર-સિદ્ધાતનુ પરિયટન કરવુ (ફેરવવું) (૪) અણુપ્પેહા કહેતા જ્ઞાનને વિષે ઉપયોગ દેવો (૫) ધમ્મ કહા–કહેતાં ધર્મ કથાનો ઉપદેશ દેવો અને સાભળવો એ પાચ પ્રકારની સજ્ઝાય કરવી તેને સજ્ઝાય તપ કહીએ. (૫) ધ્યાનતપ તે ધર્મધ્યાન અને શુકલ ધ્યાનનુ ધરવુ તેને ધ્યાન તપ કહીએ (૬) કાઉસગ તપ તે કાયાને સ્થિર રાખવી તેને કાઉસગ તપ કહીએ આ છ પ્રકારનો અભ્યતર તપ થયો. કુલ મળી ૧૨ ભેદ નિર્જરા તત્વના થયા.

૮ બંધતત્વ

હવે બધતત્વ કહે છે. બંધ તત્વના ચાર ભેદ સમુચ્ચયે કહે છે.

(૧) પ્રકૃતિ બંધ તે આઠ કર્મની પ્રકૃતિ (૨) સ્થિતિબંધ તે આઠ કર્મની સ્થિતિ (૩) અનુભાગ બંધ તે જેવે રસે કરી જીવ કર્મ બાંધે તેવે રસે કરી તે ભોગવે (૪) પ્રદેશ બંધ તે જેટલા પ્રદેશ જીવને સ્પર્શવાના હોય તેટલા પ્રદેશ સ્પર્શે. આ ચાર ભેદ બંધના. તે દૃષ્ટાંતે કરી કહે છે ફૂલ અને ગંધ જેમ એકઠા છે તેમ જીવ અને કર્મ એકઠાં છે તે માટે કર્મ વિપાકના ઉદયથી સંસારના જીવો સુખ દુઃખ ભોગવે છે તે કર્મને લોકો દૈવ કહે છે. હવે કર્મ પ્રકૃતિ આદિ ચાર ભેદ કર્મબંધના છે તે દૃષ્ટાંતે કરીને કહે છે.

જેમ કોઇ એક વૈદ્ય ગોળી વાળે છે તે એક ગોળી તાવને હરે, એક ગોળી વાયુને હરે, અને કોઈ ગોળી સનેપાતને હરે, તેમ પ્રકૃત્તિબંધ તે આઠ કર્મનો જુદો જુદો સ્વભાવ છે (૨) સ્થિતિબંધ તે જેમ ગોળી જતે દિવસે વિણસી જાય, પછી ગુણ, અવગુણ કાંઈ કરે નહિ તેમ સ્થિતિબંધ પૂરો થયા પછી સારા નરસા ફળ આપે નહિ, (૩) અનુભાગબંધ તે જેમ ગોળીનો રસ ખાટો, મીઠો, ખારો, કડવો, કસાયેલો હોય તેમ કર્મ પણ જેવે રસે બાંધ્યા હોય તેવે રસે ભોગવે. (૪) પ્રદેશબંધ તે જેમ ગોળીના પુદ્દગલ થોડા-ઝાઝા હોય અથવા ગોળી નાની મોટી હોય તેમ કર્મના દળ બાંધવાના સમયે થોડા ઝાઝા હોય તેને પ્રદેશબંધ કહીએ એ રીતે ચાર પ્રકારે કર્મનો બંધ છે એ ચાર ભેદ કહ્યા. વિસ્તારે અનેક ભેદ છે.

હવે પહેલુ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે. (૧) નાણ પડિણીયાએ કહેતાં જ્ઞાનિના અવર્ણવાદ બોલે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે (૨) નાણ નિન્હવણિયાએ કહેતાં જેની પાસે જ્ઞાન ભણે છે, તેનુ જ્ઞાન ઓળવે અથવા તેની નિંદા કરે, તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે (૩) નાણ અંતરાયેણં કહેતાં જે કોઇ જ્ઞાન ભણતો હોય, તેને અંતરાય પાડે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે (૪) નાણ આસાયણાએ કહેતાં જ્ઞાનિની આશાતના કરે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે (૯) નાણ પઉસેણ-જ્ઞાનિ ઉપર દ્વેષ કરે (૬) નાણ વિસંવાયણા જોગેણં

કહેતાં જ્ઞાનિ સાથે ખોટા કજીયા કલેશ કરે. એ છ પ્રકારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે અને પાંચ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે (૧) મતિજ્ઞાનનું આવરણ કરે (૨) શ્રુતજ્ઞાનનુ આવરણ કરે (૩) અવધિજ્ઞાનનુ આવરણ કરે (૪) મનપર્યવજ્ઞાનનુ આવરણ કરે (૫) કેવળજ્ઞાનનુ આવરણ કરે, એ પાંચ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અતરમુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ૩૦ કોડા કોડ સાગરોપમની છે અબાધાકાળ કરે તો ત્રણ હજાર વર્ષની સ્થિતિ અબાધા એટલે ત્રણ હજાર વર્ષ સુધી કર્મ થાળે (સત્તામાં) રહે અને પછી અવશ્ય ઉદયમાં આવે

તે વખતે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી મસ્તક નમાવી વંદન નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવત પ્રત્યે પૂછતા હવા મહારાજ! જ્ઞાનાવરણીય કર્મનુ લક્ષણ શુ? તે વારે શ્રી વીર ભગવત કહે છે. ગૌતમ! પાંચવર્ણા પાટાની ઉપમા તેમાં (૧) કાચનો પાટો (૨) ત્રાપડાનો પાટો (૩) જોડીયાનો પાટો (૪) ખડબાસનો પાટો (૫) સાલુનો પાટો એ પાચ પાટા તુટે ત્યારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છૂટે, ત્યાં સુધી ચાર ગતિ, ચોવીશ દંડક, ચોર્યાશી લક્ષ જીવાયોનિમા પરિભ્રમણ કરે, પણ એક નમો અરિહતાણું ન આવડે

હવે બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ છ પ્રકારે બાધે તે કહે છે. (૧) દસણ પડિણીયાએ કહેતા સમકિતી જીવના અવર્ણવાદ બોલે (૨) દસણ નિન્હવણિયાએ કહેતા સમકિત પમાડનારના ઉપકારને ઓળવે અથવા તેની નિદા કરે તો, (૩) દસણ અતરાયેણ કહેતા જે કોઈ સમકિત પામતો હોય તેને અતરાય પાડે, વિઘ્ન નાખે (૪) દસણ પાઉસિયાએ કહેતાં સમકિતી ઉપર દ્વેષ કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે (૫) દસણ આસાયણાએ કહેતાં સમકિતીની આશાતના કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાધે, (૬) દસણ વિસવાયણા જોગેણ કહેતાં સમકિતી સાથે ખોટા ઝગડા વિખવાદ કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાધે એ છ પ્રકારે બાંધે અને નવ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે (૧) નિદ્રા (૨) નિદ્રા નિદ્રા (૩) પ્રચલા (૪) પ્રચલા-

પ્રચલા (૫) થીણદ્ધિ નિદ્રા. હવે તેના અર્થ કહે છે (૧) નિદ્રા કહેતા સુખે જાગે (૨) નિદ્રા નિદ્રા કહેતાં કષ્ટ પડે જાગે. (૩) પ્રચલા કહેતા બેઠા બેઠા ઊંઘે (૪) પ્રચલા પ્રચલા કહેતા ઊભા ઊભા ઊંઘે (૫) થીણદ્ધિ નિદ્રા તે છ મહિને આવે, તેમાં અર્ધવાસુદેવનુ બળ આવે, તેમા આયુષ્ય પુરૂ કરે તો મરીને નરકે જાય એ પાંચ નિદ્રાનું સ્વરૂપ કહ્યું હવે છઠ્ઠે બોલે ચક્ષુદર્શનનુ આવરણુ કરે (૭) અચક્ષુદર્શનનુ આવરણુ કરે. (૮) અવધિદર્શનનું આવરણુ કરે (૯) કેવળ દર્શનનુ આવરણુ કરે, એ નવ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ–જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની અબાધાકાળ કરે તો ત્રણુ હજાર વર્ષની સ્થિતિ

તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વંદન નમસ્કાર કરીને શ્રી વીર ભગવંતજી પ્રત્યે પૂછતા હવા, કે મહારાજ ! દર્શનાવરણીય કર્મનુ લક્ષણ શું ! તે વારે શ્રી વીર ભગવંત કહે કે ગૌતમ ! રાજાના પોળીયાની ઉપમા, જેમ કોઈ પુરૂષ રાજાના દર્શનને ઈચ્છે છે પણ તે પુરૂષને રાજાનો પોળીયો રાજાના દર્શન કરવા જવા દેતો નથી માટે જેમ એ પુરૂષને રાજાનુ દર્શન દુર્લભ તેમ દર્શનાવરણીય કર્મને ઉદયે કરી સાચા દેવ, સાચા ગુરુ અને સાચા ધર્મને ઓળખવા દુર્લભ છે

વેદનીય કર્મ તેના બે ભેદ (૧) શાતા વેદનીય (૨) અશાતાવેદનીય તેમા શાતાવેદનીય કર્મ ૧૦ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે (૧) બહુણ પાણાણુ, (૨) બહુણ ભૂયાણુ (૩) બહુણ જીવાણું (૪) બહુણ સત્તાણું એ ચાર બોલ થયા હવે, (૧) પાણાણુ કંપિયાએ (૨) ભુયાણુ કંપિયાએ (૩) જીવાણુ કંપિયાએ (૪) સત્તાણુ કંપિયાએ એટલે ચાર ચાર ને ચાર આઠ બોલનો ભાવાર્થ એક જ રૂપે છે એટલે ચાર બોલ એક જ ગણુવા હવે (૫) અદુખણિયાએ (૬) અસોયણિયાએ (૭) અઝુરણિયાએ (૮) અટીપ્પણિયાએ (૯) અપીટ્ટણિયાએ (૧૦) અપરિયાવિયાએ એ દસ પ્રકારે શાતાવેદનીય કર્મ

બાંધે અને આઠ પ્રકારે ભોગવે, તે કહે છે. (૧) મણુન્ના સદ્દા (૨) મણુના રૂવા (૩) મણુના ગંધા (૪) મણુના રસા (૫) મણુના ફાસા (૬) મનસુહિયા (૭) વચનસુહિયા (૮) કાયસુહિયા, એની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ૫ દર ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની, અબાધાકાલ કરે તો દોઢ હજાર વર્ષની સ્થિતિ એનું લક્ષણ આગળ કહેવાશે.

હવે આશાતા વેદનીય કર્મ બાર પ્રકારે બાંધે તે કહે છે (૧) પરદુઃખણિયાએ (૨) પરસોચણિયાએ (૩) પરઝુરણિયાએ (૪) પરટીપણિયાએ (૫) પરપીટ્ટણિયાએ (૬) પરપરિયાવિયાએ (૭) બહુણ પાણાણ ભૂયાણં જીવાણ સત્તાણ દુખણિયાએ (૮) સોચણિયાએ (૯) ઝુરણિયાએ (૧૦) ટીપણિયાએ (૧૧) પીટ્ટણિયાએ (૧૨) પરિતાવણિયાએ, એ બાર પ્રકારે બાધે અને આઠ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે (૧) અમણુન્ના સદ્દા (૨) અમણુન્ના રૂવા (૩) અમણુન્ના ગંધા (૪) અમણુન્ના રસા (૫) અમણુન્ના ફાસા (૬) મનદુહિયા (૭) વચન દુહિયા (૮) કાય દુહિયા એ આઠ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની, અબાધાકાળ કરે તો ત્રણ હજાર વર્ષની. તે વારે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી, વદન નમસ્કાર કરી શ્રી વીર ભગવતજી પ્રત્યે પૂછતા હવા કે મહારાજ ! વેદનીય કર્મનુ લક્ષણ શુ ? તે વારે શ્રી વીર ભગવત કહે. હે ગૌતમ ! ખાંડ અને અફીણે ખરડયા ખડ્ગ (તલવાર)ની ઉપમા. ખાંડે ખરડયું ખડ્ગ ચાટે ત્યારે મુખ મીઠુ થાય તે શાતાવેદનીય કર્મના ઉદયે કરીને અને અફીણે ખરડયુ ખડ્ગ ચાટે ત્યારે મુખ કડવુ થાય અને જીભ કપાઈ જાય તે અશાતાવેદનીય કર્મના ઉદયે કરીને, તેમ અશાતાવેદનીય એટલે દુઃખ આવે ત્યારે જીવ મુઝાય, તે અશાતા વેદનીય કર્મને ઉદયે કરીને

હવે ચોથુ મોહનીય કર્મ કહે છે મોહનીય કર્મ જીવ છ પ્રકારે બાધે (૧) તીવ્ર ક્રોધે (૨) તીવ્ર માને (૩) તીવ્ર માયાએ (૪) તીવ્ર લોભે (૫) તીવ્ર દસણ મોહનીય (૬) તીવ્ર મિથ્યાત્વ મોહનીય

તે છ પ્રકારે બાંધે અને તે અઠાવીસ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે. અનતાનુબંધીની ચોકડી—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. હવે અનતાનુબંધી ક્રોધ તે કેવો છે? જેવી પર્વતની શર્ઈ, જેમા ફાટી સાંધ મળે નહિ- તેમાં ઘાત કરે તો સમકિતની, સ્થિતિ કરે તો જાવજીવની, બધ પડે તો નરકનો. હવે અનતાનુબંધી માન તે કેવું છે? જેમ પથ્થરનો સ્થભ વાળ્યો વળે નહિ તેમાં ઘાત કરે તો, સમકિતની, સ્થિતિ કરે તો જાવજીવની, બંધ પડે તો નરકનો, અનંતાનુબધી માયા કેવી છે? જેમાં નિબીડ (મજબૂત) વાંસના મુળીયાં છેદ્યા છેદાય નહિ, ભેદ્યા ભેદાય નહિ, તેમાં ઘાત કરે તો સમકિતની, સ્થિતિ કરે તો જાવજીવની, બધ પડે તો નરકનો. અપચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ તે કેવો છે? જેમ તળાવમાં પડેલી ફાટ વરસ દિવસે ભેગી થાય તેનુ માન તે કેવુ છે? જેવો હાડકાનો સ્થભ તેની માયા તે કેવી છે? જેવા ઘેટાનાં શીંગ, તેનો લોભ કેવો છે? જેવુ અજને ખરડ્યુ વસ્ત્ર, એ ચારેયમાં ઘાત કરે તો શ્રાવકના વ્રતની અને સ્થિતિ કરે તો એક વર્ષની, બધ પડે તો તિર્યંચનો, હવે પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તેનો ક્રોધ તે કેવો છે? જેમ વેળુમાં લીટી તે પદર દિવસે ભેગી થાય તેનું માન તે કેવું છે કે જેવો લાકડાનો સ્થંભ તેની માયા તે કેવી છે! જેવું બળદનુ માત્રુ (પેસાબ), તેનો લોભ કેવો છે? છાણુના ચલા સમાન એ ચારેયમાં ઘાત કરે તો સાધુના વ્રતની અને સ્થિતિ કરે તો ચાર માસની. બંધ પડે તો મનુષ્યનો. હવે સંજ્વલનનો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, સજ્વલનનો ક્રોધ તે કેવો છે? જેમાં પાણીમા દોરેલી લીટી તુરત જ ભેગી થાય તેનુ માન તે કેવુ છે? જેવો નેતરનો સ્થભ, તેની માયા તે કેવી છે? જેવી વાંસની છોઇ અને તેનો લોભ તે કેવો છે? જેવુ હળદરે ખરડ્યુ વસ્ત્ર, એ ચારેમાં ઘાત કરે તો કેવળજ્ઞાનની, સ્થિતિ કરે તો પદર દિવસની અને બધ પડે તો દેવતાનો એ સર્વે મળી સોળ કષાયના નામ કહ્યા.

હવે નવ નોકષાયના નામ કહે છે,

(૧) હાસ્ય મોહનીય (૨) રતિ મોહનીય (૩) અરતિ મોહનીય (૪) ભય મોહનીય (૫) શોક મોહનીય (૬) દુગ ચ્છા મોહનીય (૭) સ્ત્રીવેદ (૮) પુરૂષ વેદ (૯) નપુસક વેદ એ નવ નોકષાયના નામ કહ્યાં હવે (૧) સમકિત મોહનીય (૨) મિથ્યાત્વ મોહનીય (૩) મિશ્ર મોહનીય, એમ અઠ્ઠાવીસ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અ તર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અબાધાકાળ કરે તો સાત હજાર વર્ષની

તે વારે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી વ દન નમસ્કાર કરી શ્રી વીર ભગવતજી પ્રત્યે પૂછતા હવા કે મહારાજ ! મોહનીય કર્મનુ લક્ષણ શુ ? તે વારે શ્રી વીર ભગવતજી કહે, હે ગૌતમ ! છકેલા પુરૂષની ઉપમા જેમ કોઈ પુરુષે મદિરાપાન (દારૂ) વગેરે કેફી વસ્તુ પીધી હોય અને તેથી તે પુરૂષને મર્યાદા રહેતી નથી પોતાની માતા તથા બેન તથા સ્ત્રી વગેરે બેઠેલાં હોય તેમાં આતરૂ ગણતો નથી અને લજ્જા રાખતો નથી તેમ આ જીવ મોહનીય કર્મનો ઉદય થવાથી દેવને કુદેવ કહે છે, સાધુને કુસાધુ કહે છે ને કુસાધુને સાધુ કહે છે તથા ધર્મીને અધર્મી અને અધર્મીને ધર્મી કહે છે સાચાને ખોટુ અને ખોટાને સાચુ કહે છે તે સર્વ મોહનીય કર્મના ઉદયે કરી પોતાના આત્માનુ બગાડે છે તે મોહનીય કર્મ જાણવુ

હવે પાચમુ આયુષ્ય કર્મ કહે છે, તેમા ચાર પ્રકારે જીવ નરકનુ આયુષ્ય બાંધે તે કહે છે (૧) મહાઆરભિયાએ કહેતાં મોટો આરભ કરે તો નરકનુ આયુષ્ય બાધે (૨) મહા પરિગ્ગહિયાએ કહેતાં મોટો પરિગ્રહ મેળવે અથવા અત્યત તૃષ્ણા રાખે તો નરકનુ આયુષ્ય બાધે (૩) કુણીમાંસાહારેણુ કહેતા મદિરા તથા માંસનો આહાર કરે તો નરકનુ આયુષ્ય બાધે (૪) પચેન્દ્રિય વહેણુ કહેતાં પચેન્દ્રિય જીવની ઘાત કરે તો નરકનુ આયુષ્ય બાધે તેની સ્થિતિ જઘન્ય ૧૦ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટી ૩૩ સાગરોપમની તેનુ લક્ષણ આગળ કહેવાશે.

હવે ચાર પ્રકારે જીવ તિર્યંચનુ આયુષ્ય બાંધે તે કહે છે (૧) માયા કપટ કરે તો તિર્યંચનુ આયુષ્ય બાધે (૨) નિબિડ માયાએ કહેતાં ગાઢી માયા કરે તો તિર્યંચનુ આયુષ્ય બાધે (૩) અલિવયણેણું કહેતાં ક્ષણે ક્ષણે ખોટુ બોલે તો તિર્યંચનુ આયુષ્ય બાંધે (૪) કુડ તોલે કુડમાણે કહેતાં ખોટા તોલા તથા ત્રાજવા તથા ગજ તથા માપલા રાખી વસ્તુમાં ભેળ સંભેળ કરે, સારુ દેખાડી નરસું આપે તો જીવ તિર્યંચનું આયુષ્ય બાંધે. એ ચાર પ્રકારે જીવ તિર્યંચમા જાય તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પલ્યોપમની એનુ લક્ષણ આગળ કહેવાશે

હવે ચાર પ્રકારે મનુષ્યનુ આયુષ્ય બાધે તે કહે છે (૧) પગઈ ભદ્દિયાએ કહેતા પ્રકૃતિનો ભદ્રિક હોય (૨) પગઇ વિણીયાએ કહેતા પ્રકૃતિનો વિનયવંત હોય (૩) સાણુક્કોશયાએ કહેતાં દુબળા જીવોને દેખી કરૂણા આવે (૪) અમચ્છરિયાએ કહેતા પોતાનું સુખ દેખી ગર્વ ન કરે, દાન આપીને અહંકાર ન કરે એ ચાર પ્રકારે જીવ મનુષ્યનું આયુષ્ય બાધે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પલ્યોપમની તેનુ લક્ષણ આગળ કહેવાશે

હવે ચાર પ્રકારે જીવ દેવતાનુ આયુષ્ય બાધે તે કહે છે (૧) સરાગસંજમેણું કહેતાં સાધુના વ્રત પાળે તો દેવતાનુ આયુષ્ય બાંધે, (૨) સંજમાસંજમેણુ કહેતાં શ્રાવકના વ્રત પાળે તો દેવતાનુ આયુષ્ય બાંધે (૩) બાલ તવોવકમેણું કહેતાં છકાય જીવની ઓળખાણ પડતી નથી અને બાળ તપસી તપ કરે તો દેવતાનુ આયુષ્ય બાધે (૪) અકામ નિર્જરાએ કહેતાં મન વગર ભુખ તરસ સહન કરે જે ટાણે ખાવા પીવાનું મળતું નથી ને પોતાની કાયાને કષ્ટ ઉપજે તેમા અકળાય નહિ, ને સારા પરિણામ રાખે તો દેવતાનુ આયુષ્ય બાધે, તેની સ્થિતિ જઘન્ય દસ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટી ૩૩ સાગરોપમની

હવે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી, વંદન નમસ્કાર કરી શ્રી વીર ભગવંતજી પ્રત્યે પૂછતા હવા કે મહારાજ ! આયુષ્ય-

કર્મનું લક્ષણ શું ? તે વારે શ્રી વીર ભગવંતજી કહે છે હે ગૌતમ! હેડ–બેડીની ઉપમા. જેમ કોઈ પુરૂષને હેડ–બેડીમાં નાખ્યો છે તે પુરૂષ એમ ચિંતવે કે હેડ–બેડી ભાગે અને હું તે બંધનથી છુટું તેમ જીવને આયુષ્યરૂપી દોરી તૂટે અને હું મોક્ષરૂપી પાટણમાં જાઉ, એમ ઇચ્છે છે. આયુષ્ય કર્મ પૂરૂ થયું

હવે છઠું નામ કર્મ કહે છે ચાર પ્રકારે જીવ શુભનામ કર્મ બાંધે તે કહે છે (૧) મન (૨) વચન (૩) કાયા (૪) વિસંવાયણા જોગેણું તે ભલી રીતે ચાર બોલ સેવે તો શુભનામ કર્મ બાંધે હવે ચાર પ્રકારે અશુભ નામ કર્મ બાધે તે કહે છે (૧) મન (૨) વચન (૩) કાયા (૪) અવિસવાયણા જોગેણુ એ ચાર બોલ માઠી રીતે સેવે તો અશુભ નામ કર્મ બાંધે. એ આઠ પ્રકારે નામ કર્મ બાધે અને ૯૩ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે

ગતિ ચાર (૧) નરકની ગતિ (૨) તિર્યંચની ગતિ (૩) મનુષ્યની ગતિ (૪) દેવતાની ગતિ જાતિ પાચ (૧) એકેન્દ્રિય (૨) બેઇન્દ્રિય (૩) તેઇન્દ્રિય (૪) ચૌરેન્દ્રિય (૫) પચેન્દ્રિય હવે શરીર પાંચ (૧) ઔદારિક શરીર (૨) વૈક્રિય શરીર (૩) આહારક શરીર (૪) તેજસ્ શરીર (૫) કાર્મણ શરીર. અગોપાગ ત્રણ (૧) ઔદારિક શરીરનુ અગોપાંગ (૨) વૈક્રિય શરીરનુ અગોપાગ (૩) આહારક શરીરનુ અગોપાંગ એ સર્વ મળી કુલ ૧૭ થયા. હવે બધન ૧૫ પ્રકારના કહે છે (૧) ઔદારિકનુ બધન (૨) ઔદારિક વૈક્રિયનુ બંધન (૩) ઔદારિક આહારકનુ બધન (૪) ઔદારિક તેજસનું બધન (૫) ઔદારિક કાર્મણનુ બધન (૬) વૈક્રિયનુ બધન, (૭) વૈક્રિય આહારકનું બધન (૮) વૈક્રિય તેજસનુ બધન (૯) વૈક્રિય કાર્મણનુ બધન (૧૦) આહારક આહારકનુ બધન (૧૧) આહારક તેજસનુ બધન (૧૨) આહારક કાર્મણનુ બંધન (૧૩) તેજસનું બધન (૧૪) તેજસ કાર્મણનુ બધન (૧૫) કાર્મણ–કાર્મણનુ બધન.

છ સઘયણ, છ સંસ્થાન, ત્રસનો દસકો, સ્થાવરનો દસકો.

પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધ, આઠ સ્પર્શ, અને પાચ સસ્થાન એવં ૭૨ થયા હવે (૧) અગુરૂલઘુનામ કર્મ (૨) પરાઘાતનામ કર્મ (૩) શ્વાસોશ્વાસ નામ કર્મ (૪) આતાપ નામ કર્મ (૫) ઉદ્યોતનામ કર્મ (૬) શુભવિહાયોગતિ નામ કર્મ (૭) નિર્માણ નામ કર્મ (૮) અશુભ નામ કર્મ તે સોમલ બ્રાહ્મણની પેરે અને તિર્થંકર નામ ઉપજાવે તે પુન્ય પ્રકૃતિના ઉદયે એ પ્રમાણે ૯૩ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ૨૦ કોડાકોડ સાગરોપમની અને અબાધાકાળ કરે તો બે હજાર વર્ષની તે વારે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી વંદન નમસ્કાર કરી શ્રી ભગવતજી પ્રત્યે પૂછતા હવા કે મહારાજ, નામ કર્મનું લક્ષણ કયું ? તે વારે વીર ભગવતજીએ કહ્યુ હે ગૌતમ! ચિતારાની ઉપમા જેમ ચિતારો શુભ ચિત્ર ચીતરે અને અશુભ ચિત્ર પણ ચીતરે જે શુભ ચિત્ર તે હાથી ઘોડા પ્રમુખ અને અશુભ ચિત્ર ભૂંડ, સુરીયા પ્રમુખ, પણ ચીતરે તેમ જીવ શુભનામ કર્મને ઉદયે કરીને શુભનામ કર્મ ઉપાર્જે અને અશુભ નામ કર્મના ઉદયે કરીને અશુભનામ કર્મ બાંધે ઇતિ નામ કર્મ સંપૂર્ણ.

હવે સાતમું ગોત્ર કર્મ કહે છે. આઠ પ્રકારે જીવ ઉચગોત્ર બાંધે તે આઠના નામ કહે છે (૧) જાતિ મદ (૨) કુળ મદ (૩) બળ મદ (૪) રૂપ મદ (૫) લાભ મદ (૬) તપ મદ (૭) સૂત્ર મદ (૮) ઠકુરાઈ (ઐશ્વર્ય) મદ, એ આઠ મદ ટાળતો થકો જીવ ઉચગોત્ર બાધે અને એ આઠ મદ કરતો થકો જીવ નીચ ગોત્ર બાંધે તેની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી વીસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અબાધાકાળ કરે તો બે હજાર વર્ષની તે વારે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી, વદન નમસ્કાર કરી શ્રી વીર ભગવતજીને પૂછે છે મહારાજ! ગોત્ર કર્મનુ લક્ષણ શુ ? ત્યારે શ્રી વીર ભગવતજી કહે છે હે ગૌતમ! કુભારના ચાકડાની ઉપમા જેમ કુભાર ચાક ઉપર પીડો ચડાવે તેના બે ઘડા ઉતારે. તેમા એક ઘડો મવનો ભર્યો તે આઠ મદ ટાળવા સમાન અને બીજો ઘડો મદિરાપાનનો ભર્યો, તે આઠ મદ કરવા સમાન જાણવુ. ઇતિ સાતમુ ગોત્ર કર્મ સંપૂર્ણ

હવે આઠમુ અતરાય કર્મ કહે છે તે પાચ પ્રકારે જીવ અતરાયકર્મ બાંધે તેના નામ કહે છે (૧) દાનાંતરાય તે છતે ધને દાન દઈ શકે નહિ (૨) લાભાંતરાય તે છતે લાભે લાભ લઇ શકે નહિ (૩) ભોગ–અતરાય તે છતે ભોગે ભોગ ભોગવી શકે નહિ (૪) ઉપભોગાંતરાય તે ભોગ ભોગવવાની વારવાર ઈચ્છા કરે પણ ભોગ ભોગવી શકે નહિ (૫) વીર્યાતરાય તે ધર્મ સબધી કાર્ય કરવાને વિષે બળ પરાક્રમ ફોરવી શકે નહિ એ પાચ પ્રકારે જીવ અતરાય કર્મ બાધે ને પાચ પ્રકારે ભોગવે તેની સ્થિતિ જઘન્ય અતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી ૩૦ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની અબાધાકાળ કરે તો ત્રણ હજાર વર્ષની અતરાય કર્મનુ લક્ષણ રાજાના ભડારીની ઉપમા જેમ ભડારીના હાથમાં કુચી છે અને દાન દેવાના ફળ જાણે છે ! છતાં દાન દઈ શકતો નથી, તે રાજા શ્રેણિકની કપિલાદાસીની પેઠે દાન દઈ શકે નહિ એ આઠમુ અતરાય કર્મ સપૂર્ણ એ આઠ કર્મ આપણા આત્મા સાથે છે અસખ્યાત પ્રદેશી આત્મા છે તેના એકેકે પ્રદેશે અનતી અનતી કર્મની વર્ગણાએ કરી આપણો આત્મા વીંટાઇ રહ્યો છે તેમ જીવ સાથે વિચાર કરી કર્મબધનથી છૂટવા યત્ન કરવો જોઇએ

૯ મોક્ષ તત્વ

હવે મોક્ષતત્ત્વ કહે છે મોક્ષના ચાર ભેદ છે (૧) જ્ઞાનની આરાધના (૨) દર્શનની આરાધના (૩) ચારિત્રની આરાધના (૪) તપની આરાધના, એ ચાર ભેદ સમુચ્ચયે કહ્યાં હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે સકળ આત્માના પ્રદેશથી, સકળ કર્મનુ છૂટવુ, સકળ બધનથી મુકાવુ, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેને મોક્ષ કહીએ હવે ૫દર ભેદે સિદ્ધ થાય તે કહે છે.

(૧) તીર્થ સિદ્ધા કહેતા તીર્થકર પદવી પામીને મોક્ષે ગયા તે ઋષભાદિક અરિહત ભગવાન જાણવા (૨) અતીર્થ સિદ્ધા કહેતાં તીર્થકર પદ પામ્યા વિના સામાન્ય કેવળી થઈ મોક્ષ ગયા તે પુડરિક

ગણધર પ્રમુખ (૩) તીર્થંકર સિદ્ધા કહેતાં તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પછી જે જીવ મોક્ષ ગયા તે ગણધર પ્રમુખ (૪) અતીર્થંકર સિદ્ધા કહેતા તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પહેલાં જે જીવ મોક્ષે ગયા તે મારૂ દેવી માતા પ્રમુખ (૫) ગૃહસ્થલિંગ સિદ્ધા કહેતાં ગૃહસ્થના વેશે રહ્યા થકા મોક્ષે ગયા તે ભરત ચક્રવર્તિ પ્રમુખ (૬) અન્યલિંગ સિદ્ધા કહેતાં યોગી સંન્યાસી પ્રમુખ, તાપસના વેષે મોક્ષ ગયા તે વલ્કલચિરી પ્રમુખ (૭) સ્વલિંગ સિદ્ધા કહેતા સાધુના વેશે મોક્ષે ગયા તે સાધુ મુનિરાજ પ્રમુખ (૮) સ્રીલિંગ સિદ્ધા તે સ્રીવેદે મોક્ષે ગયા તે ચંદનબાળા પ્રમુખ (૯) પુરૂષલિંગ સિદ્ધા કહેતાં પુરૂષ વેદે મોક્ષે ગયા તે ગૌતમાદિ પ્રમુખ (૧૦) નપુંસકલિંગ સિદ્ધા કહેતા નપુંસક વેદે મોક્ષે ગયા તે ગાંગેય પ્રમુખ (૧૧) પ્રત્યેક બુદ્ધ સિદ્ધા કહેતા કોઈ પદાર્થ દેખીને પ્રતિબોધ પામી પોતાની મેળે ચારિત્ર લઈ મોક્ષે ગયા તે કરકંડુરાજા પ્રમુખ (૧૨) સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધા કહેતાં ગુરૂના ઉપદેશ વિના જાતિ સ્મરણ આદિ જ્ઞાન વડે પ્રતિબોધ પામી મોક્ષ ગયા તે કપિલ મુનિ પ્રમુખ (૧૩) બુદ્ધબોધિ સિદ્ધા કહેતા ગુરૂનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયા તે અયવંતા પ્રમુખ (૧૪) એક સિદ્ધા કહેતા એક સમયમાં એક જ જીવ મોક્ષ ગયા તે મહાવીર સ્વામી પ્રમુખ (૧૫) અનેક સિદ્ધા કહેતાં એક સમયમા ઘણાં જીવ મોક્ષ ગયા તે ઋષભદેવ સ્વામી પ્રમુખ. એ પંદર સિદ્ધના ભેદ જાણવા.

હવે મોક્ષના નવ દ્વાર કહે છે સત્ પદ પ્રરૂપણાદ્વાર (૨) દ્રવ્ય પરિમાણ દ્વાર (૩) ક્ષેત્ર પરિમાણદ્વાર (૪) સ્પર્શનાદ્વાર (૫) કાળ દ્વાર (૬) અંતરદ્વાર (૭) ભાગ દ્વાર (૮) ભાવ દ્વાર (૯) અલ્પ બહુત્વ દ્વાર હવે તેનો ભાવાર્થ કહે છે તેમાં (૧) સત્પદ પરૂપણા-દ્વાર—તે મોક્ષગતિ પૂર્વકાળે હતી, હમણા પણ છે અને આવતે કાલે-પણ હશે તે છતી અસ્તિ છે, પણ આકાશના ફુલની પેરે નાસ્તિ નથી (૨) દ્રવ્ય પરિમાણ દ્વાર—તે દ્રવ્ય પ્રમાણે સિદ્ધ અનંતા છે અને અભવ્ય જીવોથી અનંત ગુણા અધિક છે. અને વનસ્પતિ વર્જીને.

૨૩ દંડકથી સિદ્ધના જીવ અનંત ગુણા અધિક છે (૩) ક્ષેત્ર પરિમાણ દ્વાર તે સિદ્ધ શિલા પ્રમાણ છે. તે સિદ્ધશિલા ૪૫ લાખ જોજનની લાંબી અને પહોળી છે અને ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધી અને ઉંચપણે ત્રણસો તેત્રીશ ધનુષ્ય ૩૨ આંગુલ પ્રમાણ છે એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધના જીવો રહ્યાં છે (૪) સ્પર્શના દ્વાર તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથી કાંઇક અધિકી સિદ્ધની સ્પર્શના છે (૫) કાળદ્વાર–તે એક સિદ્ધ આશ્રી આદિ છે, પણ અંત નથી અને અનેક સિદ્ધ આશ્રી આદિ પણ નથી અને અંત પણ નથી (૬) અંતરદ્વાર–તે સિદ્ધને ફરી સંસારમાં અવતરવુ નથી અને એક સિદ્ધ ત્યાં અનંત સિદ્ધ અને અનંત સિદ્ધ ત્યા એક સિદ્ધ છે એટલે સિદ્ધને માંહોમાહે અંતર નથી (૭) ભાગદ્વાર –તે સઘળા સંસારના જીવોથી સિદ્ધના જીવ અનંતમે ભાગે છે, લોકને અસંખ્યાતમે ભાગે છે (૮) ભાવ દ્વાર–તે સિદ્ધમા બે ભાવ હોય (૧) ક્ષાયિક ભાવ (૨) પારિણામિક ભાવ હવે ક્ષાયિક ભાવ તે કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શન, પારિણામિક ભાવ તે સિદ્ધપદ જાણવુ (૯) અલ્પ-બહુત્વ દ્વાર તે સર્વથી થોડા નપુંસક સિદ્ધા, તેથી સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી સિદ્ધ થાય અને તેથી પુરુષ સંખ્યાતગુણા સિદ્ધ થાય એક સમયમાં નપુંસક ૧૦ સિદ્ધ થાય, સ્ત્રી ૨૦ સિદ્ધ થાય, પુરૂષ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

હવે ચૌદ બોલનો ધણી હોય તે મોક્ષે જાય તે કહે છે (૧) ત્રસ પણે (૨) બાદર પણે (૩) સંજ્ઞી પણે (૪) વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ પણે (૫) શુકલધ્યાન પણે (૬) મનુષ્યની ગતિ પણે (૭) ક્ષાયક સમકિત પણે (૮) યથાખ્યાત ચારિત્ર પણે (૯) પંડિતવીર્ય પણે (૧૦) કેવળ જ્ઞાન પણે (૧૧) કેવળદર્શન પણે (૧૨) ભવ્યસિધ્ધક પણે (૧૩) પરમ શુકલલેશી પણે (૧૪) ચરમ શરીર પણે, એ ચૌદ બોલનો ધણી મોક્ષે જાય તે જઘન્ય બે હાથની અવઘેણાવાળો અને ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની અવઘેણાવાળો, જઘન્ય નવ વર્ષનો, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વક્રોડના આયુષ્યવાળો, કર્મભૂમિનો હોય તે મોક્ષમા જાય

ઈતિ નવતત્ત્વ સંપૂર્ણ

અથ શ્રી લઘુદંડક.

सरीरोगाहण संघयण, संठाण कसा य तह हुंति सन्नाओ ॥
लेसिंदिय समुग्घाए, सन्नि वेदे य पज्जत्ति ॥ १ ॥
दिट्ठि दंसण नाण अनाणे, जोगुवओगे तहा किमाहारे ॥
उववाय ठिइ समुहाए, चवण गइ आगइ चेव ॥ २ ॥

એ બે ગાથા સૂત્ર પાઠે કહી, તેમાં ચોવીસ દ્વાર કહ્યા. તે ચોવીસ દ્વાર અર્થ સહિત કહે છે.

(શરીર કે૦) શરીર પાંચ ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક ૪ તૈજસ અને ૫ કાર્મણ ॥ ૧ ॥

(ઓગાહણ કે૦) અવઘેણા, ઔદારિકની અવઘેણા જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટી એક હજાર જોજન ઝાઝેરી, કમળના ડોડાને ન્યાયે જાણવી, વૈક્રિયની ભવધારણી અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ લાખ જોજન ઝાઝેરી જાણવી, ૩ આહારકની અવઘેણા જ૦ મુઢા હાથની અને ઉ૦ એક હાથની, ૪-૫ તૈજસ અને કાર્મણની અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ ચૌદ રાજ લોક પ્રમાણે-તે કેવળ સમુદ્ઘાતની અપેક્ષાએ તથા પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે જાણવી ॥ ૨ ॥

(સંઘયણ કે૦) સંઘયણ છ ૧ વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ, ૨ ઋષભનારાચ સં૦, ૩ નારાચ સં૦, ૪ અર્ધનારાચ સં૦, ૫ કિલિકું સં૦ અને ૬ છેવટ્ઠું સંઘયણ ॥ ૩ ॥

(સંઠાણ કે૦) સંસ્થાન છ,-૧ સમચઉરંસ સંસ્થાન, ૨ નિગ્રોહ પરિમંડળ સં૦ ૩ સાદિ સં૦, ૪ વામન સં૦, ૫ કુબ્જ સં૦ અને ૬ હુંડ સંસ્થાન ॥ ૪ ॥

(કષાય કે૦) કષાય ચાર-૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ ॥૫॥ (તહહુંતિ કે૦) તેમજ આગળ કહેશે તે પ્રકારે હોય

(સન્નાઓ કે૦) સજ્ઞા ચાર–૧ આહાર સજ્ઞા, ૨ ભય સજ્ઞા ૩ મૈથુન સજ્ઞા અને ૪ પરિગ્રહ સજ્ઞા ॥૬॥

(લેસ કે૦) લેશ્યા છ–૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજુ લેશ્યા ૫ પદ્મ લેશ્યા અને ૬ શુકલ લેશ્યા ॥૭॥

ઇંદ્રિય પાંચ–૧ શ્રોતેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય ॥૮॥

(સમુગ્ઘાએ કે૦) સમુદ્ઘાત સાત–૧ વેદની સમુદ્ઘાત ૨ કષાય સ૦, ૩ મારણાંતિક સ૦ ૪ વૈક્રિય સ૦, ૫ તૈજસ સ૦, ૬ આહારક સ૦ અને ૭ કેવળ સમુદ્ઘાત ॥૯॥

(સન્ની કે૦) સજ્ઞી અને અસજ્ઞી–તેમાં જેને મન હોય તે સંજ્ઞી અને મન ન હોય તે અસજ્ઞી ॥૧૦॥

(વેદ કે૦) વેદ ત્રણ–૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરુષ વેદ અને ૩ નપુસક વેદ ॥૧૧॥

(ય કે૦) વળી (પજ્જત્તિ કે૦) પર્યાપ્તિ છ તે–૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પ૦ ૩ ઇંદ્રિય પ૦, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ પ૦, ૫ ભાષા પ૦ અને ૬ મન પર્યાપ્તિ ॥૧૨॥

છ પર્યાપ્તિનુ સ્વરૂપ દર્શાવે છે.

પુદ્ગલના ઉપચયથી થયો જે પુદ્ગલ પરિણમન હેતુ શક્તિ વિશેષ, તેને પર્યાપ્તિ કહે છે એના બે ભેદ છે–એક લબ્ધિપર્યાપ્તિ અને બીજી કરણપર્યાપ્તિ, જે કર્મના ઉદયથી આરભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરી નથી, પણ કરશે તેને લબ્ધિપર્યાપ્તિ કહે છે અને જેણે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કીધી તેને કરણપર્યાપ્તિ કહે છે

અપર્યાપ્તિ પણ બે પ્રકારની છે–એક લબ્ધિ અપર્યાપ્તિ, બીજી કરણ અપર્યાપ્તિ આરભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂરી કરે નહિ તેને લબ્ધિ અપર્યાપ્તિ કહે છે અને જે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરશે, પણ હજી કીધી નથી, તેને કરણ અપર્યાપ્તિ કહે છે

પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે હરેક જીવને ભવાંતરની ઉત્પત્તિ સમયે જે

શક્તિવડે આહાર લઇને તેને રસપણે પરિણમાવવાનો જે શક્તિ વિશેષ ગુણ–તેને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે. પછી તે રસરૂપ પરિણામને રસ, રૂધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા તથા વીર્ય એ સાત ધાતુપણે પરિણમાવીને શરીર બાંધવાનો જે શક્તિ વિશેષ, તેને શરીરપર્યાપ્તિ કહે છે પછી તે સાત ધાતુપણે પરિણમાવ્યો જે રસ, તે જેને જેટલાં દ્રવ્ય–ઈદ્રિય જોઇએ તેને તેટલાં ઇદ્રિયપણે પરિણમાવવાનો જે શક્તિવિશેષ, તેને ઇદ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે પર્યાપ્તિ એ શબ્દ સર્વ સાથે જોડવો કેમકે એ કહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના કોઇ જીવ મરણ પામે નહિ માટે પર્યાપ્તિ શબ્દ વચમાં કહ્યો છે એ ત્રણ પર્યાપ્તિ બાધીને પછી શ્વાસોચ્છવાસ-પણે યોગ્ય વળગણાનાં દલિક લઈ, શ્વાસોચ્છવાસપણે પરિણમાવીને અવલબી મૂકવાનો જે શકિત વિશેષ-તેને શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાપ્તિ કહે છે ભાષાયોગ્ય પુદ્ગળ લઇ ભાષાપણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને ભાષાપર્યાપ્તિ કહે છે અને મનોવર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગળ લઇ મનપણે પરિણમાવીને અવલબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને મન-પર્યાપ્તિ કહે છે એવી રીતે એ છ પ્રકારે પર્યાપ્તિ કહી છે

આહારપર્યાપ્તિ, શરીરપર્યાપ્તિ, ઇદ્રિયપર્યાપ્તિ તથા શ્વાસોચ્છવાસ-પર્યાપ્તિ એ ચાર પર્યાપ્તિ એકેદ્રિયને હોય ને તે ચાર પર્યાપ્તિઓની સાથે પાંચમી ભાષા પર્યાપ્તિ જોડીને પાંચ પર્યાપ્તિ તે વિકલેન્દ્રિય એટલે બેઇદ્રિય તેઇદ્રિય તથા ચૌરિદ્રિય પ્રત્યેકને હોય, એ જ પાચ પર્યાપ્તિઓ અસજ્ઞી પચેદ્રિયને હોય અને છ એ પર્યાપ્તિઓ સજ્ઞી પચેદ્રિયને હોય

(દિઠ્ઠિ કે૦) દષ્ટિ ત્રણ ૧ સમકિતદષ્ટિ, ૨ મિથ્યાત્વદષ્ટિ અને ૩ સમામિથ્યાત્વદષ્ટિ ॥૧૩॥

(દસણ કે૦) દર્શન ચાર ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન ૩ અવધિ દર્શન ૪ કેવળદર્શન ॥૧૪॥

(નાણ કે૦) જ્ઞાન પાચ. ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનપર્યવજ્ઞાન અને ૫ કેવળજ્ઞાન. ॥૧૫॥

(અન્નાણે કે૦) અજ્ઞાન ત્રણ ૧ મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન અને ૩ વિભંગ જ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥

(જોગ કે૦) યોગ પંદર ૪ મનના, ૪ વચનના અને ૭ કાયાના તેમા ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મ૦, ૩ મિશ્ર મ૦ અને ૪ વ્યવહાર મ૦ એ ચાર મનના જાણવા તથા ૧ સત્ય વચનયોગ, ૨ અસત્ય વ૦ ૩ મિશ્ર વ૦, ૪ વ્યવહાર વ૦ એ ચાર વચનના જાણવા તથા ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ વૈક્રિય, ૪ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૫ આહારક, ૬ આહારકનો મિશ્ર, અને ૭ કાર્મણકાય યોગ-એ સાત કાયાના જાણવા સર્વે મળી પંદર યોગ જાણવા ॥ ૧૭ ॥

(ઉવયોગ કે૦) ઉપયોગ બાર, તે પાચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ બાર ઉપયોગ જાણવા ॥ ૧૮ ॥

(તહા કિમાહારે કે૦) તેમ જ અનુક્રમે આહાર લે જ૦ ત્રણ દિશિનો અને ઉ૦ છ દિશિનો ત્રણ દિશિ તે ૧ ઊંચી, ૨ નીચી અને ૩ તીરછી અને છ દિશિ તે ૧ પૂર્વ ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર ૪ દક્ષિણ, ૫ ઊંચી અને ૬ નીચી તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ સચિત ૨ અચિત અને ૩ મિશ્ર તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને ૩ કવળ એ ત્રણ પ્રકારનો આહાર ॥ ૧૯ ॥

(ઉવવાય કે૦) કેટલા દંડકનો આવીને ઉપજે ? તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૦ ॥

(ઠિઈ કે૦) સ્થિતિ તે જ૦ અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટિ તેત્રીશ સાગરોપમની તે સ્થિતિ આગળ કહેવાશે ॥ ૨૧ ॥

(સમુહાએ કે૦) ૧ સમોહિયા મરણ, ૨ અસમોહિયા મરણ, તેમાં સમોહિયા મરણ તે કીડીની હારની પેઠે જીવના પ્રદેશ છૂટા છૂટા નીકળે તે અને અસમોહિયા મરણ તે બંદૂકના ભડાકાની પેઠે જીવના પ્રદેશ સામટા નીકળે તે ॥ ૨૨ ॥

(ચવણ કે૦) કેટલા દંડકમાં ચ્યવીને જાય તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૩ ॥

(ગઈ કે૦) ગતિ પાંચ, તે ૧ નરકની, ૨ તિર્યંચની ૩ મનુષ્યની. ૪ દેવતાની અને ૫ સિદ્ધની તેમાં જે જવું તે ગતિ.

(આગઈ કે૦) આવવું તે આગતિ, તે ચાર પ્રકારની. ૧ નરકની ૨ તિર્યંચની ૩ મનુષ્યની અને ૪ દેવતાની (ચેવ કે૦) નિશ્ચે એ બે ગાથાનો અર્થ કહ્યો ॥ ૨૪ ॥

પ્રાણ દશ, તેમા ૫ ચેન્દ્રિના પાંચ પ્રાણ તે ૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય, અને ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય ૬ મનબળ, ૭ વચનબળ, ૮ કાયાબળ, ૯ શ્વાસોચ્છવાસ અને ૧૦ આઉખું એ દશ. એ પચ્ચીશ દ્વાર કહ્યા ॥ ૨૫ ॥

ચોવીશ દંડકના નામ કહે છે

પ્રથમ નારકીનો દંડક તે સાત નરકનાં નામ કહે છે. ૧ ઘમા, ૨ વંસા, ૩ શીલા, ૪ અંજણા, ૫ રિઠ્ઠા, ૬ મઘા અને ૭ માઘમતી. તેનાં ગોત્ર કહે છે ૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા, ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમપ્રભા અને ૭ તમતમાપ્રભા એ સાત મળી એક દંડક થયો

દશ ભવનપતિના દશ દંડક, ૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગ કુ ૩ સુવર્ણ કુ૦, વિદ્યુત કુ૦ ૫ અગ્નિ કુ૦, ૬ દ્વીપ કુ૦, ૭ ઉદધિ કુ૦ ૮ દિશા કુ૦, ૯ પવન કુ૦ અને ૧૦ સ્તનિતકુમાર.

પાંચ થાવરના પાચ દંડક ૧ ઇંદિ થાવરકાય, ૨ બંભી થા૦ ૩ સપિ થા૦, ૪ સુમતિ થા૦, અને ૫ પયાવચ્ચ થાવરકાય તેનાં ગોત્ર કહે છે, ૧ પૃથ્વીકાય ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાયુકાય અને ૫ વનસ્પતિકાય

ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક ૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય અને ૩ ચૌરેંદ્રિય

વીશમો તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયનો દંડક તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના પાંચ ભેદ તે ૧ જળચર, ૨ સ્થળચર, ૩ ઉરપર, ૪ ભુજપર, અને ૫ ખેચર જળચર તે કોને કહીએ? જે જળમાં ચાલે તેને જળચર

કહીએ. તેના અનેક ભેદ મચ્છ, કચ્છ, ગાહા, મગર, સુસુમાર પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ જે પૃથ્વી ઉપર ચાલે તેને સ્થળચર કહીએ, તેના ચાર ભેદ ૧ એકખુરા, ૨ દોખુરા, ૩ ગંડિપયા અને ૪ સણુપયા તેમાં એક ખુરા તે ઘોડા, ખચર પ્રમુખ, દોખુરા તે ગાય. ભેસ પ્રમુખ ગંડિપયા તે સુંવાળા પગ, સોનીની એરણને ઘાટે પગ તે હાથી, ગેંડા પ્રમુખ સણુપયા તે નહોરવાળા જીવ તે સિંહ, વાઘ, ચિત્તા, કૂતરા, બીલાડા પ્રમુખ. એ સ્થળચરના ૪ ભેદ જાણવા ॥ ૨ ॥ ઉરપર તે હૈયાભર ચાલે તે સર્પની જાત તેની બે જાત, એક ફેણ માડે તે અને બીજી ફેણ ન માંડે તે ॥ ૩ ॥ ભુજપર સર્પ તે ભુજાયે તથા હૈયાભર ચાલે તે ભુજપર સર્પ, તેના અનેક ભેદ—નોળ, કોળ, કાકિંડા, ઘોહ, ઉંદર, ખિસકોલી પ્રમુખ ॥ ૪ ॥ ખેચર જે આકાશે ચાલે તે પંખીની જાતિ તે પંખીના ચાર ભેદ, ૧ ચર્મ પંખી ૨ રોમ પંખી, ૩ વિતત પંખી, ૪ સમુગ પંખી ચર્મ પંખી તે ચામડાની પાંખ તે છાપા, વાગુલ પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ રોમ પંખી તે રોમરાયની પાંખ તે સૂડા, ચકલા, પારેવા પ્રમુખ ॥ ૨ ॥ એ બે પંખી અઢી દ્વીપમાંહી અને અઢી દ્વીપ બહાર છે વિતત પંખી, તે જેની પાખ પહોળી જ રહે તેને વિતત પંખી કહીએ ॥ ૩ ॥ સમુગ પંખી, તે જેની પાખ ડાબડાની પેઠે બીડેલી રહે તેને સમુગ પંખી કહીએ ॥૪॥ એ બે પંખી અઢી દ્વીપની બહાર છે એ પાંચ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, સંમૂચ્છિંમ અને ગર્ભજ જાણવા એ વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક થયો

એકવીશમો મનુષ્ય પંચેંદ્રિયનો દંડક, તે મનુષ્ય પંચેંદ્રિયના ૪—ભેદ-૧ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મ ભૂમિના મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય અને ૪ ચૌદ સ્થાનકના સંમૂચ્છીંમ મનુષ્ય. કર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ? જ્યાં અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર છે તે ૧ (અસિ કે૦) તરવાર પ્રમુખ હથિયારનુ બાંધવુ ૨ (મસિ કે૦) લખવાનો વ્યાપાર કરવો, ૩ (કૃષિ કે૦) ખેતીવાડી પ્રમુખ વ્યાપાર કરવો એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપારે કરીને જે

જીવે, તેને કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ. તે કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં ? પાંચ ભરત, પાચ ઐરવત, પાંચ મહાવિદેહ, એ પંદર ક્ષેત્ર કર્મભૂમિનાં છે તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે, તેમાં એક ભરત, એક એરવત, અને એક મહાવિદેહ, એ ત્રણ કર્મભૂમિના ક્ષેત્ર, જંબૂદ્વીપ મધ્યે છે તે જંબૂદ્વીપને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકીખંડ દ્વીપ છે, તેમાં બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ, એ છ ક્ષેત્ર ધાતકીખંડ મધ્યે છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ છે તેમાં બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ. એ છ ક્ષેત્ર, પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ મધ્યે છે. એ પંદર કર્મભૂમિ કહ્યા.

ત્રીશ અકર્મભૂમિ—અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય તે કોને કહીએ ? જ્યાં અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ વ્યાપાર નથી અને દશ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષે કરીને જીવે, તે અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહીએ, તે કયા કયા ? પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણવય, પાચ હરિવાસ, પાંચ રમ્યકવાસ, પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ, તે કયે કયે ઠેકાણે છે? એક હેમવય, એક હિરણવય, એક હરિવાસ, એક રમ્યકવાસ, એકદેવકુરૂ, એક ઉત્તર કુરૂએ છ જુગલિયાનાં ક્ષેત્ર જંબુદ્વીપ મધ્યે છે એથી બમણા એટલે બાર ક્ષેત્ર ધાતકીખંડમાં છે. તેમજ બાર ક્ષેત્ર પુષ્કરાર્દ્ધ દ્વીપમા છે એ ત્રીશ અકર્મભૂમિ કહ્યાં

છપ્પન અંતરદ્વીપ, અંતરદ્વીપ તે કોને કહીએ ? લવણ સમુદ્રના પાણી ઉપર, અંતરંગ, ડાઢામાં દ્વીપ ઉપર રહેનાર, માટે અંતરદ્વીપના મનુષ્ય કહીએ તે ક્યાં છે ? ભરત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર પીળા સુવર્ણનો ચુલહિમવંત નામે પર્વત છે, તે એકસો જોજનનો ઊંચો છે, એકસો ગાઉનો ઊંડો છે, તથા એક હજાર બાવન જોજન અને બાર કળાનો પહોળો છે, તથા એક હજાર નવસો બત્રીસ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબે ડાઢા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ચોરાશીસે ચોરાશીસે × જોજનથી ઝાઝેરી લાંબી છે તે એકેકી ડાઢા ઉપર

સાત સાત અંતરદ્વીપ છે જગતીથી ડાઢા ઉપર ત્રણસે જોજન જઇએ ત્યારે ત્રણસેં જોજનનો લાંબો પહોળો પહેલો દ્વીપ આવે ॥ ૧ ॥ ત્યાંથી ચારસે જોજન જઇએ, ત્યારે ચારસે જોજનનો લાબો પહોળો બીજો દ્વીપ આવે ॥ ૨ ॥ ત્યાંથી પાચસે જોજન જઈએ ત્યારે પાંચસેં જોજનનો લાંબો પહોળો ત્રીજો દ્વીપ આવે ॥ ૩ ॥ ત્યાંથી છસેં જોજન જઇએ, ત્યારે છસે જોજનનો લાંબો પહોળો ચોથો દ્વીપ આવે ॥ ૪ ॥ ત્યાંથી સાતસેં જોજન જઇએ, ત્યારે સાતસે જોજનનો લાબો પહોળો પાંચમો દ્વીપ આવે ॥ ૫ ॥ ત્યાંથી આઠસે જોજન જઇએ, ત્યારે આઠસે જોજનનો લાંબો પહોળો છઠ્ઠો દ્વીપ આવે ॥ ૬ ॥ ત્યાંથી નવસે જોજન જઇએ, ત્યારે નવસે જોજનનો લાંબો પહોળો સાતમો દ્વીપ આવે ॥ ૭ ॥ એમ ચારે ડાઢા ઉપર થઇને સાત ચોક—અઠ્ઠાવીશ થાય એમ જ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર શિખરીનામા પર્વત છે, તે પણ પીળા સુવર્ણનો છે તે ચુલહિમવત પર્વતની પેઠે જાણવો તેને પણ પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબ્બે ડાઢા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અતરદ્વીપ છે, એમ અઠ્ઠાવીશ હુ છપ્પન અતરદ્વીપ છે તેનુ સુખ અકર્મભૂમિના મનુષ્યની પેઠે જાણવુ

ચૌદ સ્થાનકના સમૂચ્છિંમ મનુષ્ય, ૧ (ઉચ્ચારેસુવા કે૦) વડી નીતમાં ઉપજે, (પાસવણેસુવા કે૦) લઘુનીતમાં ઉપજે, ૩ (ખેળેસુવા-કે૦) બળખામાં ઉપજે, ૪ (સિઘાણેસુવા કે૦) નાસિકાના શ્લેષ્મમાં ઉપજે ૫ (વતેસુવા કે૦) વમનમા ઉપજે, ૬ (પિત્તેસુવા કે૦ પિતોડામાં ઊપજે, ૭ (પુએસુવા કે૦) પરૂમા ઊપજે, ૮ (સોણિએસુવા કે૦) રૂધીરમા ઊપજે, ૯ (સુક્કેસુવા કે૦) વીર્યમા ઊપજે, ૧૦ (સુક્કપોગ્ગલ પરિસાડિએસુવા કે૦) વીર્યાદિના પુદ્દગલ સુકાણા તે ભીના થાય તેમા ઊપજે, ૧૧ (વિગય જીવ કલેવરેસુવા કે૦) જીવ રહિત મૃતકના કલે-

× ચોરાશીસોને બદલે કોઈ ૧૮૦૦ જોજન પણ કહે છે અને દરેક અતરદ્વીપા અનુક્રમે જગતીથી ૩૦૦—૪૦૦—૫૦૦ યાવત્ ૯૦૦ જોજન દૂર હોવાનુ કહે છે

વરમા ઊપજે, ૧૨ (ઇત્થિ પુરિસ સંજોગેસુવા કે૦) સ્રીપુરૂષના સંયોગમાં ઉપજે, ૧૩ (નગરની ધમણેસુવા કે૦) નગરની ખાળ પ્રમુખમા ઉપજે અને ૧૪ (સવ્વેસુ ચેવ અસુઈ ઠાણેસુવા કે૦) મનુષ્ય સંબંધી પિયા (મેલ) પ્રમુખ અશુચિ સ્થાનકમા ઊપજે. એ અસંખ્યાતા સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અંતર્મુહુર્તમાં મનુષ્યના શરીરથી વસ્તુ દૂર થાય, તેમાં ઊપજે, એવા એકસો એક ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા અને એકસો એક પર્યાપ્તા તથા એકસો એક સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એમ ત્રણસે ત્રણ ભેદનો એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક થયો

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક—તેની સોળ જાત છે ૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરૂષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઈસિવાઈ, ૧૨ ભૂઈવાઈ, ૧૩ કંદિય, ૧૪ મહાકંદિય, ૧૫ કોહંડ અને ૧૬ પયંગદેવ, એ સોળ જાતના વાણવ્યંતરનો બાવીશમો દંડક થયો

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક—તેની દશ જાત છે ૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા એ પાંચ ચળ તે અઢીદ્વીપમાં છે અને એ પાચ સ્થિર તે અઢીદ્વીપ બહાર છે એ દશ જાત બે ચંદ્રમા અને બે સૂર્ય જંબૂદ્વીપમાં છે, ચાર ચંદ્રમા અને ચાર સૂર્ય લવણ સમુદ્રમાં છે, બાર ચંદ્રમા અને બાર સૂર્ય ધાતકીખંડમાં છે, બેંતાલીશ ચંદ્રમા અને બેતાલીશ સૂર્ય કાળોદધિ સમુદ્રમાં છે બહોંતેર ચંદ્રમા અને બહોંતેર સૂર્ય પુષ્કરાર્ધદ્વીપમા છે; એમ સર્વ મળીને મનુષ્યક્ષેત્રમા એકસો બત્રીશ ચંદ્રમા અને એકસો બત્રીશ સૂર્ય પરિવારસહિત ચળ છે પરિવાર તે જ્યા એક ચંદ્રમા અને એક સૂર્ય હોય ત્યાં અઠ્યાશી ગ્રહ. અઠાવીશ નક્ષત્ર, છાસઠ હજાર નવસે ને ૫ચોતેર કોડાકોડી તારા એ સર્વ ચંદ્રમા, સૂર્યનો પરિવાર ગણવો અસંખ્યાતા ચંદ્રમા અને અસંખ્યાતા સૂર્ય, પરિવાર સહિત મનુષ્ય ક્ષેત્ર બહાર, અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રમા સ્થિર છે, એ દશ જાતનો ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક થયો.

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક તેના છવીશ ભેદ છે બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ છવીશ તેના નામ કહે છે– ૧ સૌધર્મ, ૨ ઈશાન, ૩ સનત્કુમાર, ૪ માહેંદ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક, ૬ લાંતક ૭ મહાશુક્ર, ૮ સહસાર, ૯ આણુત, ૧૦ પ્રાણુત, ૧૧ આરણ્ અને ૧૨ અચ્યુત. એ બાર દેવલોકનાં નામ કહ્યાં નવ ગ્રૈવેયકના નામ કહે છે ૧ ભદ્દે, ૨ સુભદ્દે, ૩ સુજાએ, ૪ સુમાણુસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદંસણે, ૭ આમોહે, ૮ સુપડિબુદ્ધે, અને ૯ જસોધરે ૫ અનુત્તર વિમાનનાં નામ કહે છે ૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ, એ ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક કહ્યો હવે ૫ંદર પરમાધામીનાં નામ કહે છે ૧ અંબ, ૨ અંબરીષ, ૩ શામ ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુક, ૧૩ વતરણી, ૧૪ ખરસ્વર અને ૧૫ મહાઘોષ, એ ૫ંદર પરમાધામી તે અસુરકુમારમા ભળ્યા દશ જાતિના જંભકા, તેના નામ કહે છે ૧ આણુજંભકા, ૨ પાણુજંભકા, ૩ લયણુજંભકા, ૪ શયણુજંભકા ૬ વત્થજંભકા, ૬ પુષ્પજંભકા, ૭ ફળજંભકા, ૮ બીજજંભકા ૯ વિજ્જુજંભકા, અને ૧૦ અવિયતજંભકા. એ દશ જાતિના જંભકા દેવતા તે વાણુવ્યંતરમા ભળ્યા ત્રણ કિલ્વિષીના નામ ૧ ત્રણ પલિયા, ૨ ત્રણ સાગરીઆ અને ૩ તેર સાગરીઆ એ ત્રણ કિલ્વિષી દેવલોક અંતર નિવાસી, માટે વૈમાનિકમા ભળ્યાં હવે નવ લોકાંતિકનાં નામ કહે છે ૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વહ્નિ, ૪ વરૂણ, ગર્ધતોયા ૬ તોષિયા, ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગ્ગિચા અને ૯ રિટ્ઠા એ નવ લોકાંતિક બ્રહ્મલોકવાસી માટે ઉત્તમ વૈમાનિકમા ભળ્યા ઇતિ ચોવીશ દંડકના નામ કહ્યાં ॥ ૨૪ ॥

હવે સાત ક્રોડ અને બહોતેર લાખ ભવનપતિનાં ભવન છે ચોરાશી લાખ નરકાવાસા છે, વાણુવ્યંતરનાં અસંખ્યાતા નગર છે, જ્યોતિષીનાં અસંખ્યાતા વિમાન છે, અસંખ્યાતિ રાજધાની છે, ચોરાશી લાખ સત્તાણુ હજાર, ત્રેવીશ વૈમાનિકનાં વિમાન છે, મનુષ્યના સંખ્યાતા

વાસ છે, શેષ નવ દંડકના અસખ્યાતા વાસ છે, તે સર્વનું વર્ણન અન્ય સિદ્ધાંતોથી જાણવુ.

સિદ્ધશિલાનાં બાર નામ ૧ઈસિતિવા ૨ ઇસિપભારાતિવા, ૩તણુ-તિવા, ૪ તણુ તણુ તિવા, ૫ સિદ્ધિતિવા ૬ સિદ્ધાલયેતિવા, ૭ મુત્તિતિવા, ૮ મુત્તિલયેતિવા, ૯ લોયગેતિવા, ૧૦ લોગથુભિયેતિવા, ૧૧ લોગપડિબો-હેતિવા ૧૨ સવ્વપાણભૂય જીવસત્તા સુહાવહેતિવા, એ મોક્ષનાં બાર નામ કહ્યાં.

એ કિંચિત્ માત્ર નામ દ્વાર સંપૂર્ણ

ચોવીશ દ્વાર તે ચોવીશ દંડક ઉપર ઉતારે છે.
પહેલો નારકીનો દંડક

નારકીને શરીર ત્રણ-વક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ ભવધારણી શરીરની અવઘેણા જઘન્ય અંગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય શરીરની જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની પહેલી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ પોણા આઠ ધનુષ ને છ આગળની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ્ય ને બાર આંગળની બીજી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાએક ત્રિસ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડીબાસઠ ધનુષની ચોથી નરકે૦ જ૦ અંગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડીબાસઠ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની પાચમી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા અને ઉ૦ અઢીસે ધનુષની છઠી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ અઢીસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ પાચસે ધનુષની સાતમી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસે

ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો૦ જ૦ અ ગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની સ ઘયણુ–નારકી અસંઘયણીય નારકીને એક હુ ડ સંસ્થાન. કષાય ચારે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, પણ નારકીને ક્રોધ ઘણો. સ જ્ઞા ચારે, આહારસ જ્ઞા, ભયસ જ્ઞા, મૈથુનસ જ્ઞા અને પરિગ્રહસંજ્ઞા પણ નારકીને ભય ઘણો નારકીને લેશ્યા ત્રણ, પહેલી સમુચ્ચે, પહેલી બીજી નરકે એક કાપોત લેશ્યા, ત્રીજી નરકે બે લેશ્યા, કાપોત ઘણી અને નીલ થોડી, ચોથી નરકે એક નીલ લેશ્યા, પાંચમી નરકે બે લેશ્યા, નીલ ઘણી અને કૃષ્ણ થોડી, છઠ્ઠી નરકે એક કૃષ્ણ લેશ્યા, સાતમી નરકે મહાકૃષ્ણ લેશ્યા ઇંદ્રિય પાચ ૧ શ્રોત્રે દ્રિય, ૨ ચક્ષુ-ઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણે દ્રિય ૪ રસે દ્રિય અને ૫ સ્પર્શે દ્રિય સમુદ્ઘાત ચાર તે વેદની, કષાય, મારણાંતિક અને વૈક્રિય, (સન્નિ કે૦) પહેલી નરકે સંજ્ઞી ને અસ જ્ઞી એ બે હોય બીજીથી માંડી સાતમી નરક સુધી એકલા સ જ્ઞી છે વેદ–નારકીને એક નપુસક વેદ નારકીને પર્યાય છ, પણ ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે નારકીને દૃષ્ટિ ત્રણ–સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ, અને સમામિથ્યાદૃષ્ટિ, નારકીને દર્શન ત્રણ–ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન નારકીને જ્ઞાન ત્રણ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભ ગ–જ્ઞાન નારકીને યોગ અગીયાર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના, તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણકાયયોગ–એમ અગિયાર યોગ, નારકીને ઉપયોગ નવ, તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, એમ નવ. (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે, તો જ૦ ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે તે બે પ્રકારનો, ઓજ અને રોમ આહાર તે પણ અશુભ અને અચિત્ત, (ઉવવાય કે૦) આવીને ઉપજે, તે પહેલી નરકે બે દ ડકના મનુષ્ય ગર્ભજ, અને તિર્યંચ ગર્ભજ એ બે દ ડકના આવીને ઉપજે અને બીજીથી માડીને સાતમી સુધી ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યના આવી ઊપજે સ્થિતિ, પહેલી નરકે જ૦ દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃ૦ એક સાગરની બીજી નરકે જ૦ એક સાગ૦ ઉત્કૃ૦ ત્રણ સાગ૦, ત્રીજી નરકે જ૦ ત્રણ સા૦ ઉત્કૃ૦ સાત

સાગ૦ ચોથી નરકે જ૦ સાત સા૦ ઉત્કૃ૦ દશ સા૦, પાંચમી નરકે જ૦ દશ સા૦ ઉત્કૃ૦ સત્તર સા૦ છઠ્ઠી નરકે જ૦ સત્તર સા૦ ઉત્કૃ૦ બાવીસ સા૦ સાતમી નરકે જ૦ બાવીશ સા૦ ઉત્કૃ૦ તેત્રીશ સાગરની સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ બે પ્રકારે છે ચવણ તે નારકી ચ્યવીને બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય તેમાં સાતમી નરકનો નીકળ્યો એક તિર્યંચના દંડકમાં જાય (ગઈ કે૦) નારકી મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય. આવે પણ બે ગતિનો, તે મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે યોગ ત્રણ, મન, વચન અને કાયાના એ ત્રણ

ઇતિ પ્રથમ નારકીનો દંડક.

દશ ભવનપતિના દશ દંડક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ ભવનપતિની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉત્કૃ૦ સાત હાથની, અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સં૦ ઉત્કૃ૦ લાખ જોજનની સંઘયણ નથી સંસ્થાન એક–સમચઉરંસ કષાય ચારે પણ દેવતાને લોભ ઘણો સંજ્ઞા ચારે, પણ દેવતાને પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા, કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત અને તેજુ, ઇંદ્રિય પાંચે છે, સમુદ્દઘાત પાંચ, વેદની, કષાય, મારણાંતિક, વૈક્રિય અને તૈજસ સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે જાણવા, વેદ બે, સ્ત્રી અને પુરુષ. પર્યાય પાંચ, ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ, એક કેવળ-દર્શન નહિ જ્ઞાન ત્રણ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ, યોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાયયોગ, ઉપયોગ-નવ ત્રણજ્ઞાન-ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર લે તે જ૦ અને ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે વળી બે પ્રકારે આહાર લે, ઓજ આહાર ને રોમ આહાર તે પણ શુભ અને અચિત (ઉવવાય કે) બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના આવીને ઉપજે (ઠિઈ કે૦)• સ્થિતિ ભવનપતિમાં દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ-

હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ એક સા૦ તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃ૦ સાડાત્રણ પલ્યોપમની, તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશહજાર વર્ષની ઉ૦ દોઢ પલ્યોપમની તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ પોણા પલ્યની ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક સાગર ઝાઝેરાની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ સાડાચાર પલ્યોપમની, તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ બે પલ્યોપમની દેશોણી તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ એક પલ્યોપમ દેશોણીની સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ લાભે ચવણ તે ચ્યવીને પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ પાંચમાં જાય (ગઈ કે૦) મરીને બે ગતિમાં જાય (આગઈ કે૦) આવે પણ બે ગતિનો, મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે જોગ ત્રણ

પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ તેઉ, ૪ વનસ્પતિ એ ચારને શરીર ત્રણ તે ઔદારિક, તૈજસ અને કાર્મણ અને વાયુને શરીર ચાર, તે ઔદારિક, વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ પૃથ્વી, પાણી, તેઉ અને વાયુ એ ચારેની અવઘેણા જ૦ ને ઉત્કૃ૦ અંગુલનો અસં૦ ભાગ અને વનસ્પતિની જ૦ અંગુ૦ અસંખ્યા ઉત્કૃ૦ હજાર જોજનની ઝાઝેરી, કમળ પ્રમુખની સંઘયણ એક છેવટ્ઠું સંસ્થાન એક હુંડ, પાંચેના સંસ્થાન કહે છે ૧ પૃથ્વીનું સંસ્થાન મસૂરની દાળ તથા ચંદ્રમાને આકારે ૨ પાણીનું સંસ્થાન પાણીના પરપોટાને આકારે, ૩ તેઉનું સંસ્થાન સોયના ભારાને આકારે, ૨ વાયરાનું સંસ્થાન ધ્વજાને આકારે ૫ વનસ્પતિનું સંસ્થાન નાના પ્રકારનું, કષાય ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ત્રણને અપર્યાપ્તા વેળા લેશ્યા ચાર પહેલી, બાકીના અપર્યાપ્તામાં અને પાંચેના પર્યાપ્તામા લેશ્યા ત્રણ પહેલી, ઇંદ્રિય એક કાયાની, સમુદ્‌ઘાત પૃથ્વી, પાણી, તેઉ ને વનસ્પતિ એ ચારને ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક અને વાયરાને સમુદ્‌ઘાત ચાર તે

વૈક્રિયની વધી સ ઞી તે પાંચે સ્થાવર અસ ઞી વેદ એક નપુંસક પર્યાય પાંચેને ચાર–આહાર પર્યાય, શરીર પર્યાય, ઇંદ્રિય પર્યાય, શ્વાસોશ્વાસ પર્યાય દ્રષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ, દર્શન એક અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન નથી, અજ્ઞાન બે તે મતિઅજ્ઞાન ને શ્રુતઅજ્ઞાન પૃથ્વી, પાણી, તેઉ અને વનસ્પતિ એ ચારને યોગ ત્રણ તે ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર અને ૩ કાર્મણ કાય અને વાયરાને યોગ પાંચ તે વૈક્રિય અને વૈક્રિયનો મિશ્ર એ બે વધ્યા ઉપયોગ ત્રણ, પાંચેને બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે જઘન્ય ત્રણ દિશિનો ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો, કવળ વર્જીને બે પ્રકારનો આહાર કરે, ઉવવાય તે આવીને ઉપજે, પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિમાં તેવીશ દ ડકના એક નારકી વર્જીને અને તેઉ, વાયુમાં દશદ ડકના આવીને ઊપજે, પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલે દ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ, ૧ પૃથ્વીની સ્થિતિ જ૦ અ તર્મુહુર્તની ઉ૦ બાવીશ હજાર વર્ષની ૨ પાણીની સ્થિતિ જ૦ અ૦ ઉ૦ સાત હજાર વર્ષની, તેઉની સ્થિતિ જ અ તર્મુહુર્તની, ઉ૦ ત્રણ અહોરાત્રોની, ૪ વાયુકાયની સ્થિતિ જ૦ અંત ઉ૦ ત્રણ હજાર વર્ષની ૫, વનસ્પતિની સ્થિતિ જ૦ અ ત૦ ઉ દશ હજાર વર્ષની સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ એ દશ દ ડકમાં જાય, પાચ સ્થાવર ત્રણ વિકલે દ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમા, વાયરો નવ દંડકમાં જાય, મનુષ્ય વર્જી પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલે દ્રિયને તિર્યંચ (ગઇ કે૦) ગતિ તે મરીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ બે ગતિમાં જાય મનુષ્ય ને તિર્યંચમા અને તેઉ, વાયુ એક તિર્યંચગતિમાં જાય આગઈ તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિમાં ત્રણ ગતિનો આવે તે દેવતા, મનુષ્ય ને તિર્યન્ચનો પ્રાણ પાચેયને ચાર ૧ એકેંદ્રિયપણુ, ૨ કાયબળ, ૩ શ્વાસોશ્વાસ ૪ આઉખુ જોગ એક, કાય જોગ

ઇતિ પાંચ સ્થાવરના પાચ દ ડક

ત્રણ વિકલે દ્રિયના ત્રણ દ ડક

બે ઇદ્રિય, તેઇદ્રિય અને ચૌરે દ્રિયમાં શરીર ત્રણ ઔદારિક, તેજસ ને કાર્મણ બે ઇદ્રિયની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં. ઉ૦ બાર જોજનની તેઇદ્રિયની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની ચૌરેંદ્રિયની

જ૦ અગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ચાર ગાઉની સંઘયણ એક છેવટુ સસ્થાન એક હુંડ, કષાય ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા ત્રણ પહેલી, બેઇદ્રિયને, ઇંદ્રિય બે ૧ કાયા અને ૨ જીભ, તેઇંદ્રિયને ઇંદ્રિય ત્રણ તે નાસિકા વધી ચૌરેંદ્રિયને ઇંદ્રિય ચાર તે આંખો વધી સમુદ્ઘાત ત્રણ, વેદની, કષાય ને મારણાંતિક સન્ની તે અસન્ની વેદ ૧ નપુસક, પર્યાય પાંચ, મન નહિ. દૃષ્ટિ બે સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ દર્શન બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયને એક અચક્ષુદર્શન, ચૌરેંદ્રિયને બે દર્શન ચક્ષુદર્શન અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન અજ્ઞાન બે, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન. જોગ ચાર ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણકાય જોગ ૪ વ્યવહાર વચન બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયને ઉપયોગ પાંચ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન ચૌરેંદ્રિયને ઉપયોગ છ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે, જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટો છ દિશિનો આહાર લે તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે, ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને ૩ કવલ ઉવવાય તે આવીને ઉપજે દશ દંડકમા પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય અને તિર્યંચ બે ઇંદ્રિયની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહુર્તની ઉ૦ બાર વર્ષની તેઇંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહુર્તની ઉ૦ઓગણપચાસ દિવસની. ચૌરેંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહુર્તની ઉ૦ છ મહિનાની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ બે છે ચવણ તે ચ્યવીને દશ દંડકમા જાય પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં, આગઈ તે આવે પણ બે ગતિમાથી તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાંથી બે ઇંદ્રિયને પ્રાણ છ, તેનાં નામ, રસેંદ્રિયબળ, સ્પર્શેંદ્રિયબળ, કાયબળ, વચનબળ, શ્વાસોશ્વાસ, આઉખુ તેઇંદ્રિયને પ્રાણ સાત તે નાસિકા વધી અને ચૌરેંદ્રિયને આઠ પ્રાણ તે આંખ વધી જોગ બે, વચનજોગ ને કાયજોગ

ઇતિ ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક

વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક

પાંચે સમૂર્ચ્છિમને શરીર ત્રણ, ઔદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ અને ગર્ભજને ચાર શરીર તે વૈક્રિય વધ્યું એ પાંચની અવગેહણા કહે

છે જળચર સમૂર્ચ્છિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ હજાર જોજનની, સ્થળચર સમૂર્ચ્છિમની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની ગર્ભજની જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ છ ગાઉની, ઉરપર સમૂર્ચ્છિમ સર્પની જ૦ અગુ૦ અસ ઉ૦ પ્રત્યેક જોજનની, અને ગર્ભજની જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ હજાર જોજનની, ભુજપર સમૂર્ચ્છિમ સર્પની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની ગર્ભજની જ૦ અગુ૦ અસં૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની. ખેચર સંમૂર્ચ્છિમ અને ગર્ભજની જ૦ અં૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સખ્યા૦ ઉ૦ નવસે જોજનની, સમૂર્ચ્છિમને એક છેવટ્ઠુ સઘયણુ, ગર્ભજને છ સંઘયણુ, સંમૂર્ચ્છિમને એક હુંડ સસ્થાન ગર્ભજને છ સસ્થાન. કષાય ચારે. પણ તિર્યંચને માયા ઘણી. સજ્ઞા ચારે, પણ તિર્યંચને આહાર સંજ્ઞા ઘણી લેશ્યા સમૂર્ચ્છિમને ત્રણ પહેલી, ગર્ભજને છ લેશ્યા, ઇદ્રિય પાચે છે. સમૂર્ચ્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય, ને મારણાતિક અને ગર્ભજને સમુદ્ઘાત પાચ, તે વેદની, કષાય, મારણાંતિક, વૈક્રિય અને તૈજસ સજ્ઞી અસંજ્ઞી બે છે, સંમૂર્ચ્છિમને વેદ એક નપુસક, ગર્ભજને ત્રણ વેદ સંમૂર્ચ્છિમને પર્યાય પાચ, મન નહિ અને ગર્ભજને છ પર્યાય છે સમૂર્ચ્છિમને દૃષ્ટિ બે, સમકિત ને મિથ્યાત્વ ગર્ભજને દૃષ્ટિ ત્રણ સમૂર્ચ્છિમને દર્શન બે, તે ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, ગર્ભજને ત્રણ દર્શન, સમૂર્ચ્છિમને જ્ઞાન બે-મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ જ્ઞાન અજ્ઞાન સંમુર્ચ્છિમને બે મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન અને ગર્ભજને ત્રણ અજ્ઞાન. સમુર્ચ્છિમને ચોગ ચાર તે ઔદારિકના બે, કાર્મણ કાયજોગ ને વ્યવહાર વચન ગર્ભજને તેર ચોગ તે આહારકના બે નહિ સમુર્ચ્છિમને ઉપયોગ છ તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન અને બે દર્શન ગર્ભજને ઉપયોગ નવ, તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર જઘન્ય-ઉત્કૃષ્ટો છ દિશિનો લે તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે તે ઓજ, રોમ ને કવળ ઉવવાય તે સમૂર્ચ્છિમમાં દશ દંડકના આવીને ઊપજે- પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ ગર્ભજમાં

ચોવીશે દંડકના આવીને ઊપજે સ્થિતિ જળચર સંમૂચ્છિંમ ને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વ ક્રોડ વર્ષની, સ્થળચર સંમૂચ્છિંમની જ૦અંત૦ઉ૦ ચોરાશી હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રણ પલ્યોપમની, ઉરપરી સર્પ સંમૂચ્છિંમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રેપન હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની, ભુજપર સર્પ સંમૂચ્છિંમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બેતાલીસ હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની ખેચર સમૂચ્છિંમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બહોતેર હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને સંમુચ્છિંમ જાય તો બાવીસ દંડકમાં, જ્યોતિષી ને વૈમાનિકમા જાય નહિ અને ગર્ભજ ચોવીશે દંડકમાં જાય ગઇ તે સંમૂચ્છિંમ મરીને ચાર ગતિમાં જાય અને ગર્ભજ પણ ચાર ગતિમા જાય. આગઈ તે સંમૂચ્છિંમમાં બે ગતિનો આવે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે સંમૂચ્છિંમને નવ પ્રાણ, એક મન નહિ અને ગર્ભજને દશ પ્રાણ લાભે સંમૂચ્છિંમને જોગ બે કાયજોગ ને વચનજોગ અને ગર્ભજને ત્રણ જોગ મન, વચન ને કાયજોગ

ઈતિ વીશમો તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો દંડક

એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક

સંમૂચ્છિંમ મનુષ્યમા ત્રણ શરીર, ઉદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ. જુગલિયામા પણ તે જ ત્રણ શરીર, પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં પાચ શરીર લાભે સંમુચ્છિંમની અવઘેણા જ૦ ને ઉ૦ અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ગર્ભજ મનુષ્યની ભરત, ઐરવત એ બેમા પહેલે આરે બે ગાઉની બીજે આરે બેસતા બે ગાઉની અને ઉતરતા એક ગાઉની ત્રીજે આરે બેસતાં એક ગાઉ અને ઉપરાત પાચસે ધનુષ્યની; ચોથે આરે બેસતા પાંચસે ધનુષની અને ઉતરતા આરે સાત હાથની. પાંચમે આરે બેસતાં સાત હાથની અને ઉતરતા એક હાથની છઠ્ઠે આરે બેસતા એક હાથની અને ઉતરતા મૂઢા હાથની, પછી ચઢતાં અવળા-

સવળી જાણવી પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસેં ધનુષની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અ ગુ૦ સ ખ્યા૦ઉ૦લાખજોજનની ઝાઝેરી હેમવય, હિરણવયમાં જ૦ અ ગુ૦ અસ૦ ઉ૦ એક ગાઉની હરિવાસ, રમ્યકવાસમાં જ૦ અ ગુ૦ અસં૦ ઉ૦ બે ગાઉની દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા જ૦ અ ગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની છપ્પન અંતરદ્વીપની જ૦ અ ગુ૦ અસં૦ ઉ૦ આઠસે ધનુષની સ મૂચ્છિમને એક છેવટ્ઠુ સ ઘયણ, જુગલિયાને એક વજ્રઋષભ-નારાચ સ ઘયણ પ દર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સ ઘયણ, સ મુચ્છિમને એક હુ ડ સંસ્થાન જુગલિયાને એક સમચઉરસ સ સ્થાન-કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સ સ્થાન કષાય ચારે પણ મનુષ્યને માન ઘણું, સ જ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સંજ્ઞા ઘણી, સ મૂચ્છિમને પહેલી ત્રણ લેશ્યા જુગલિયાને પહેલી ચાર લેશ્યા અને ગર્ભજને છ લેશ્યા ઇંદ્રિય પાંચે સ મૂચ્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક જુગલિયાને પણ ત્રણ સમુદ્ઘાત કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને સાત સમુદ્ઘાત, સ જ્ઞી અસ જ્ઞી બે, સ મૂચ્છિમને એક નપુ સક વેદ જુગલિયામાં બે વેદ. સ્ત્રી ને પુરુષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં સ્ત્રી, પુરૂષ ને નપુ સક એ ત્રણ વેદ. સ મૂચ્છિમને પર્યાય ચાર ભાષા અને મન નહિ ગર્ભજને છ પર્યાય; સંમૂચ્છિમને એક મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, દશ અકર્મભૂમિમાં બે દૃષ્ટિ, સમકિત અને મિથ્યાત્વ વીશ અકર્મભૂમિ ને છપ્પન અ તરદ્વીપમાં એક મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમા ત્રણ દૃષ્ટિ સમકિત, મિથ્યાત્વ અને સમામિથ્યાત્વ, સંમૂચ્છિમ અને જુગલિયાને બે દર્શન—ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન ગર્ભજને ચારે દર્શન લાભે જ્ઞાન, દશ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતરદ્વીપ, અને સમૂચ્છિમને જ્ઞાન નથી અને ગર્ભજને પાંચે જ્ઞાન સ મૂચ્છિમ તથા જુગલિયાને અજ્ઞાન બે—મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ સ મૂચ્છિમને જોગ અગીઆર, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણ કાય જોગ ગર્ભજને પંદર જોગ ઉપયોગ દશ, અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં છે, તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતર-

ચોવીશે દંડકના આવીને ઊપજે સ્થિતિ જળચર સમૂચ્છિંમ ને ગર્ભજની જ૦ અ૦ ઉ૦ પૂર્વ ક્રોડ વર્ષની, સ્થળચર સમૂચ્છિંમની જ૦ અ૦ ઉ૦ ચોરાશી હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અ૦ ઉ૦ ત્રણ પલ્યોપમની, ઉરપરી સર્પ સમૂચ્છિંમની જ૦ અ૦ ઉ૦ ત્રેપન હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અ૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની, ભુજપર સર્પ સમૂચ્છિંમની જ૦ અ૦ ઉ૦ બેતાલીસ હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અ૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની ખેચર સમૂચ્છિંમની જ૦ અ૦ ઉ૦ બહોતેર હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અ૦ ઉ૦ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને સમુચ્છિંમ જાય તો બાવીસ દંડકમાં, જ્યોતિષી ને વૈમાનિકમા જાય નહિ અને ગર્ભજ ચોવીશે દંડકમાં જાય ગઈ તે સમૂચ્છિંમ મરીને ચાર ગતિમાં જાય અને ગર્ભજ પણ ચાર ગતિમા જાય. આગઈ તે સમૂચ્છિંમમા બે ગતિનો આવે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે સમૂચ્છિંમને નવ પ્રાણ, એક મન નહિ અને ગર્ભજને દશ પ્રાણ લાભે સમૂચ્છિંમને જોગ બે કાયજોગ ને વચનજોગ અને ગર્ભજને ત્રણ જોગ મન, વચન ને કાયજોગ

ઈતિ વીશમો તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો દંડક

એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક

સમૂચ્છિંમ મનુષ્યમાં ત્રણ શરીર, ઉદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ. જુગલિયામા પણ તે જ ત્રણ શરીર, પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં પાચ શરીર લાભે સમુચ્છિંમની અવઘેણા જ૦ ને ઉ૦ અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ગર્ભજ મનુષ્યની ભરત, ઐરવત એ બેમા પહેલે આરે બે ગાઉની બીજે આરે બેસતા બે ગાઉની અને ઉતરતા એક ગાઉની ત્રીજે આરે બેસતાં એક ગાઉ અને ઉપરાત પાંચસે ધનુષ્યની; ચોથે આરે બેસતાં પાંચસે ધનુષની અને ઉતરતા આરે સાત હાથની. પાંચમે આરે બેસતાં સાત હાથની અને ઉતરતાં એક હાથની છઠે આરે બેસતા એક હાથની અને ઉતરતા મૂઢા હાથની, પછી ચડતા અવળા-

સવળી જાણવી પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસે ધનુષની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અ ગુ૦ સ ંખ્યા૦ઉ૦લાખજોજનની ઝાઝેરી હેમવય, હિરણવયમાં જ૦ અ ગુ૦ અસ ૦ ઉ૦ એક ગાઉની હરિવાસ, રમ્યકવાસમાં જ૦ અ ગુ૦ અસં૦ ઉ૦ બે ગાઉની દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા જ૦ અ ગુ૦ અસ ૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની છપ્પન અંતરદ્વીપની જ૦ અ ગુ૦ અસં૦ ઉ૦ આઠસે ધનુષની સ મૂચ્છિંમને એક છેવટુ સ ઘયણ, જુગલિયાને એક વજ્રઋષભ-નારાચ સ ઘયણ પ દર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને ૭ સ ઘયણ, સ મુચ્છિંમને એક હુ ડ સંસ્થાન જુગલિયાને એક સમચઉરસ સ સ્થાન-કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને ૭ સંસ્થાન કષાય ચારે પણ મનુષ્યને માન ઘણુ, સ જ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સ જ્ઞા ઘણી, સ મૂચ્છિંમને પહેલી ત્રણ લેશ્યા જુગલિયાને પહેલી ચાર લેશ્યા અને ગર્ભજને છ લેશ્યા ઇંદ્રિય પાચે સ મૂચ્છિંમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાતિક જુગલિયાને પણ ત્રણ સમુદ્ઘાત કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને સાત સમુદ્ઘાત, સ જ્ઞી અસ જ્ઞી બે, સ મૂચ્છિંમને એક નપુ સક વેદ જુગલિયામાં બે વેદ સ્ત્રી ને પુરુષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં સ્રી, પુરૂષ ને નપુ સક એ ત્રણ વેદ સ મૂચ્છિંમને પર્યાય ચાર ભાષા અને મન નહિ ગર્ભજને છ પર્યાય, સ મૂચ્છિંમને એક મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, દશ અકર્મભૂમિમાં બે દૃષ્ટિ, સમકિત અને મિથ્યાત્વ વીશ અકર્મભૂમિ ને છપ્પન અ તરદ્વીપમા એક મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમા ત્રણ દૃષ્ટિ સમકિત, મિથ્યાત્વ અને સમામિથ્યાત્વ, સંમૂચ્છિંમ અને જુગલિયાને બે દર્શન—ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન ગર્ભજને ચારે દર્શન લાભે જ્ઞાન, દશ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અ તરદ્વીપ, અને સમૂચ્છિંમને જ્ઞાન નથી અને ગર્ભજને પાંચે જ્ઞાન. સ મૂચ્છિંમ તથા જુગલિયાને અજ્ઞાન બે—મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ સ મૂચ્છિંમને જોગ અગીઆર, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણ કાય જોગ ગર્ભજને પંદર જોગ ઉપયોગ દશ, અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં છે, તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતર-

દ્વીપમા ને સમૂર્ચ્છિમને ચાર, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન ગર્ભજને બાર ઉપયોગ તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ઉ૦ છદિશિનો તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે ઓજ, રોમ ને કવળ, ઉવવાય તે સંમૂર્ચ્છિમમાં આઠ દ ડકના આવીને ઉપજે પૃથ્વી પાણી, વનસ્પતિ. ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય અને તિર્યંચ જુગલિયામાં બે દ ડકના આવીને ઉપજે, તે મનુષ્ય અને તિર્યંચના કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દ ડકના ઊપજે, તેઉ–વાયુના નહી સંમૂર્ચ્છિમની સ્થિતિ જ૦ ને ઉ૦ અ તર્મુહૂર્તની ગર્ભજની આરાની પેરે જાણવી ભરત ઈરવતમા પહેલે આરે બેસતા ત્રણ પલ્યોપમની, ઉતરતા બે પલ્યોપમની બીજે આરે બેસતાં બે પલ્યોપમની ઉતરતા એક પલ્યોપમની, ત્રીજે આરે બેસતા એક પલ્યોપમના. ઉતરતા પૂર્વ કોડની ચોથે આરે બેસતા પૂર્વ કોડની, ઉતરતા સવાસો વર્ષની, પાચમે આરે બેસતા સવાસો વર્ષની, ઉતરતા વીશ વર્ષની, છઠે આરે બેસતા વીશ વર્ષની, ઉતરતા સોળ વર્ષની, એમ ચડતા અવળા સવળી જાણવી હેમવય, હિરણ્યવયમા એક પલ્યોપમની, હરિવાસ. રમ્યકવાસમા બે પલ્યોપમની, દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમાં ત્રણ પલ્યોપમની, છપ્પન અ તરદ્વીપમા પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ, પાચ મહાવિદેહમા પૂર્વકોડની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને સ મુર્ચ્છિમ દશ દ ડકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં જાય જુગલીઆ તેર દ ડકમાં જાય ગઈ તે સ મૂર્ચ્છિમ મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં જાય જુગલીઆ મરીને એક દેવગતિમા જાય કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાચે ગતિમાં જાય આગઈ તે સ મુર્છિમમાં આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો ગર્ભજમાં ચારે ગતિનો આવે સમૂર્ચ્છિમને પ્રાણ આઠ ભાષા ને મન નહિ ગર્ભજને દશ પ્રાણ સમૂર્ચ્છિમને એક કાયાનો જોગ ગર્ભજને ત્રણ જોગ

(ઇતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દ ડક)

બાવીશમો વાણવ્યતરનો દંડક

તેમા શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા જ૦ અ ગુ૦

અસ. ઉ૦ સાત હાથની અને ઊત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની સઘયણુ નથી સઠાણુ એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ દેવતાને લોભ ઘણો, સજ્ઞા ચારે પણ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી લેશ્યા ચાર પહેલી ઇંદ્રિય પાચે, સમુદ્ઘાત પાંચ આહારક ને કેવળ નહીં સન્ની અસન્ની વેદ બે, સ્ત્રી ને પુરુષ. પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ ત્રણુ, દર્શન ત્રણુ, જ્ઞાન ત્રણુ, અજ્ઞાન ત્રણુ, જોગ અગીયાર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણુ કાયાના તે વૈક્રિય વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણુ કાય જોગ, એમ અગીઆર ઉપયોગ નવ, ત્રણુ જ્ઞાન, ત્રણુ અજ્ઞાન અને ત્રણુ દર્શન, તેમજ આહાર લે તો જઘન્ય ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તથા શુભ અને અચિત્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઊપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના વાણુવ્યંતરની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક પલ્યોપમની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ અર્ધ પલ્યો-પમની સમોહિયા મરણુ ને અસમોહિયા મરણુ એ બે પ્રકારે છે. ચવણુ તે ચ્યવીને પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ પાંચ ગઇ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. આગઇ તે આવે પણુ બે ગતિના તે મનુષ્યને તિર્યંચના. પ્રાણુ દશ, જોગ ત્રણુ, મન, વચન ને કાયાના ઈતિ બાવીશમો વાણુવ્યંતરનો દંડક

ત્રેવીશમો જ્યોતિષનો દંડક.

તેમા શરીર ત્રણુ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણુ. અવઘેણુા જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે,તો જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ લાખ જોજનની, સંઘયણુ નથી સંઠાણુ એક સમચઉરસ કષાય ચારે સજ્ઞા ચારે, લેશ્યા એક તેજુ ઇંદ્રિય પાંચે, સમુદ્ઘાત પાંચ, આહારક ને કેવળ નહી, સજ્ઞા છ, વેદ બે, પર્યાય છ, પણુ ભાષા ને મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ ત્રણુ, દર્શન ત્રણુ, જ્ઞાન ત્રણુ, અજ્ઞાન ત્રણુ, જોગ અગીયાર, ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણુ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણુ કાયજોગ ઉપયોગ નવ, ત્રણુ જ્ઞાન, ત્રણુ અજ્ઞાન, ત્રણુ દર્શન તેમજ આહાર લે તો, જ૦ ને ઉ૦ ૬ દિશિનો તથા બે

પ્રકારે તે ઓજ ને રોમ તે પણ શુભ ને અચિત્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના ચંદ્રમાની સ્થિતિ જ૦ પા પલ્યની. ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની, સૂર્યની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ એક પલ્યને હજાર વર્ષની તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પાચસે વર્ષની ગ્રહની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ એક પલ્યની તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્યની. નક્ષત્રની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્યની, તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ પા પલ્યથી ઝાઝેરી. તારાની જ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઉ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઝાઝેરી, સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી. વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ ગઈ તે મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ આગઇ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ ઇતિ ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક.

વૈમાનિક દેવમા શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા, સૌધર્મ ઇશાન એ બે દેવલોકે જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ સાત હાથની. ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની. પાંચમે, છઠે દેવલોકે પાચ હાથની, સાતમે, આઠમે દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગીયારમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ગ્રૈવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની, સર્વાર્થસિદ્ધમાં મૂઠા હાથની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો બાર દેવલોક સુધી જ૦ અગુ૦ સખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની, સંઘયણ નથી સંસ્થાન એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ લોભ ઘણો, સંજ્ઞા ચારે પણ પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી, લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે તેજુ લેશ્યા; ત્રીજે, ચોથે, પાચમે એક પદ્મ લેશ્યા છઠ્ઠાથી માંડી નવ ગ્રૈવેયકમા એક શુકલ લેશ્યા અને પાચ અનુત્તર વિમાનમા એક પરમ શુકલ લેશ્યા ઇંદ્રિય પાચે, બાર દેવલોક સુધી સમુદ્ઘાત પાચ, તે આહારક ને કેવળ નહીં નવ ગ્રૈવેયક, પાચ અનુત્તર વિમાનમા ત્રણ તે

વેદની, કષાય ને મારણાંતિક સંજ્ઞી એકલા છે વેદ પહેલે બીજે દેવલોકે બે વેદ, ત્રીજાથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરુષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ, બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ગ્રૈવેયકમાં બે દૃષ્ટિ, પાચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દૃષ્ટિ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન બાર દેવલોકે, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણ અને પાચ અનુત્તર વિમાનમાં અજ્ઞાન નથી જોગ અગિયાર ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ એમ અગિયાર ઉપયોગ—બાર દેવલોક ને નવ ગ્રૈવેયકમાં ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં છ ઉપયોગ, ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ દર્શન. તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તે પણ અચિત્ત ને શુભ, ઉવવાય તે આવીને ઊપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ બે સાગરની તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ સાત પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ પચાસ પલ્યની, બીજે દેવલોકે જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી ઉ૦ બે સાગર ઝાઝેરી, તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી ઉ૦ નવ પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી, ઉ૦ પચાવન પલ્યની ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે સાગરની ઉ૦ સાત સા૦ ત્યા દેવી નથી પણ તેડાવી જાય ચોથે દેવલોકે જ૦ બે૦ સા૦ ઝાઝેરી ઉ૦ સાત સા૦ ઝાઝેરી પાચમે દેવલોકે જ૦ સાત૦ સા૦, ઉ૦ દશ સા. છઠે દેવલોકે જ૦ દશ સા૦, ઉ૦ ચૌદ સા૦ સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ સાગરની ઉ૦ સત્તર સા આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર સા૦, ઉ૦ અઢાર સા૦, નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર સા૦, ઉ૦ ઓગણીશ સા૦ દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીશ સા૦, ઉ૦ વીશ સા૦ અગીઆરમે દેવલોકે જ૦ વીશ સા૦, ઉ૦ એકવીશ સા૦, બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ સા૦, ઉ૦ બાવીશ સા૦ પ્રથમ ગ્રૈવેયકે જ૦ બાવીશ સા૦, ઉ૦ ત્રેવીશ સા૦, બીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રેવીશ સા૦, ઉ૦ ચોવીશ સા૦ ત્રીજી ગ્રૈવેયકે જ૦

પ્રકારે તે ઓજ ને રોમ તે પણ શુભ ને અચિત્ત આહાર. ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના ચંદ્રમાની સ્થિતિ જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની, સૂર્યની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ એક પલ્યને હજાર વર્ષની તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પાચસે વર્ષની ગ્રહની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ એક પલ્યની. તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્યની નક્ષત્રની જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્યની, તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ પા પલ્યથી ઝાઝેરી. તારાની જ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઉ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઝાઝેરી, સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચ્યવીને પાંચ દંડકમા જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ગઈ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ આગઇ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ ઇતિ ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક.

વૈમાનિક દેવમા શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા, સૌધર્મ, ઇશાન એ બે દેવલોકે જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ સાત હાથની. ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની, પાંચમે, છઠે દેવલોકે પાચ હાથની, સાતમે, આઠમે દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગીયારમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ગ્રૈવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની, સર્વાર્થસિદ્ધમા મૂઢા હાથની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો બાર દેવલોક સુધી જ૦ અગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની, સંઘયણ નથી. સંસ્થાન એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ લોભ ઘણો, સંજ્ઞા ચારે પણ પરિગ્રહ સંજ્ઞા ઘણી, લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે તેજુ લેશ્યા; ત્રીજે, ચોથે, પાચમે એક પદ્મ લેશ્યા છઠ્ઠાથી માંડી નવ ગ્રૈવેયકમા એક શુકલ લેશ્યા અને પાચ અનુત્તર વિમાનમા એક પરમ શુકલ લેશ્યા ઇંદ્રિય પાચે, બાર દેવલોક સુધી સમુદ્દઘાત પાંચ, તે આહારક ને કેવળ નહીં નવ ગ્રૈવેયક, પાચ અનુત્તર વિમાનમા ત્રણ તે

વેદની, કષાય ને મારણાંતિક સંજ્ઞી એકલા છે વેદ પહેલે બીજે દેવલોકે બે વેદ, ત્રીજાથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરુષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ, બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ગ્રૈવેયકમાં બે દૃષ્ટિ, પાચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દૃષ્ટિ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન બાર દેવલોકે, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણ અને પાચ અનુત્તર વિમાનમાં અજ્ઞાન નથી જોગ અગિયાર ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ એમ અગિયાર ઉપયોગ–બાર દેવલોક ને નવ ગ્રૈવેયકમાં ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં છ ઉપયોગ, ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તે પણ અચિત્ત ને શુભ, ઉવવાય તે આવીને ઊપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ બે સાગરની તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ સાત પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ પચાસ પલ્યની, બીજે દેવલોકે જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી ઉ૦ બે સાગર ઝાઝેરી, તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી ઉ૦ નવ પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યથી ઝાઝેરી, ઉ૦ પચાવન પલ્યની. ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે સાગરની ઉ૦ સાત સા૦ ત્યા દેવી નથી પણ તેડાવી જાય ચોથે દેવલોકે જ૦ બે૦ સા૦ ઝાઝેરી ઉ૦ સાત સા૦ ઝાઝેરી પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત૦ સા૦, ઉ૦ દશ સા છઠે દેવલોકે જ૦ દશ સા૦, ઉ૦ ચૌદ સા૦ સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ સાગરની ઉ૦ સત્તર સા આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર સા૦, ઉ૦ અઢાર સા૦, નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર સા૦, ઉ૦ ઓગણીશ સા૦ દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીશ સા૦, ઉ૦ વીશ સા૦ અગીઆરમે દેવલોકે જ૦ વીશ સા૦, ઉ૦ એકવીશ સા૦, બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ સા૦, ઉ૦ બાવીશ સા૦ પ્રથમ ગ્રૈવેયકે જ૦ બાવીશ સા૦, ઉ૦ ત્રેવીશ સા૦, બીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રેવીશ સા૦, ઉ૦ ચોવીશ સા૦ ત્રીજી ગ્રૈવેયકે જ૦

ચોવીશ સાગરોપમની, ઉ૦ પચીસ સા૦ ચોથી ગ્રૈવેયકે જઘન્ય પચીશ સા૦ ઉ૦ છવીશ સાગરો૦, પાચમી ગ્રૈવેયકે જ૦ છવીશ સા૦ ઉ૦ સત્તાવીશ સા૦, છઠ્ઠી ગ્રૈવેયકે જ સત્તાવીશ સા૦ ઉ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦ સાતમી ગ્રૈવેયકે જ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦ ઉ૦ ઓગણત્રીશ સા૦, આઠમી ગ્રૈવેયકે જ૦ ઓગણત્રીશ સા૦ ઉ૦ ત્રીશ સા૦ નવમી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રીશ સા૦ ઉ૦ એકત્રીશ સા૦ ચાર અનુત્તર વિમાનમા જ૦ એકત્રીશ સા૦ ઉ૦ તેત્રીશ સા૦ અને સર્વાર્થસિદ્ધમા જ૦ને ઉ૦ તેત્રીશ સા૦ સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ લાભે ચવણ તે ચ્યવીને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યન્ચ ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોકના દેવતા બે દંડકમા જાય તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ નવમેથી માડીને સર્વાર્થ-સિદ્ધ સુધીના દેવતા એક દંડકમાં જાય તે મનુષ્યમા જાય ગઈ તે પહે-લેથી માડીને આઠમા દેવલોકના દેવતા બે ગતિમા જાય અને નવમેથી માડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના એક મનુષ્યની ગતિમા જાય આગઈ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે ગતિનો આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે અને નવમાથી માડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ

ઇતિ શ્રી ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક

સિદ્ધના દ્વાર કેહે છે.

સિદ્ધને શરીર નથી .સિદ્ધની અરૂપી ઘન આત્મ પ્રદેશની અવ-ઘેણા જ૦ એક હાથ ને આઠ અંગુલની, મધ્યમ ચાર હાથ ને સોળ આગળની અને ઉ૦ ત્રણસે તેત્રીશ ધનુષ્ય ને બત્રીશ આગળની૦ સિદ્ધને સંઘયણ નથી સિદ્ધને સંસ્થાન નથી સિદ્ધને કષાય નથી સિદ્ધને સંજ્ઞા નથી સિદ્ધને લેશ્યા નથી સિદ્ધને ઇંદ્રિય નથી સિદ્ધને સમુદ્ઘાત નથી સિદ્ધ સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી નથી સિદ્ધને વેદ નથી સિદ્ધને પર્યાય નથી સિદ્ધને સમકિત દૃષ્ટિ છે સિદ્ધને એક કેવળ દર્શન છે, સિદ્ધને એક કેવળ જ્ઞાન છે, સિદ્ધને અજ્ઞાન નથી સિદ્ધને જોગ નથી સિદ્ધને બે ઉપયોગ, તે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન છે સિદ્ધને આહાર નથી ઉવવાય તે આવીને ઉપજે એક દંડકનો તે મનુષ્યનો સિદ્ધની સ્થિતિનો છેડો સિદ્ધને મરણ નથી સિદ્ધને ચવવુ નથી ગઈ તે મરીને સિદ્ધને ગતિમા જવુ નથી આગઈ તે સિદ્ધમા એક મનુષ્યનો આવે. [illegible]ને પ્રાણ નથી સિદ્ધને જોગ નથી

ઇતિ લઘુદંડકના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ

૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ ભેદની, તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્ની તિર્યંચ ને ૫ અસન્ની તિર્યંચ, એ પચીશના પર્યાપ્તાની ગત ૪૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૫ સન્ની તિર્યંચ એ ૨૦ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૪૦ ની

૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ ભેદની, તે ઉપર ૨૫ કહ્યા તેમાથી ૫ અસન્ની તિર્યંચના પર્યાપ્તા વર્જ્યા ગત ૪૦ ભેદની પૂર્વવત્

૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૯ ભેદની તે ઉપર ૨૦ ભેદ કહ્યા તેમાવી ભુજપરનો એક ભેદ વર્જ્યો ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્

૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ ભેદની તે ઉપર ૧૯ કહ્યા તેમાંથી ખેચરનો એક ભેદ વર્જ્યો ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્

૫ પાચમી નરકે આગત ૧૭ ભેદની, તે ઉપર ૧૮ કહ્યા તેમાંથી સ્થળચરનો એક ભેદ વર્જ્યો ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્

૬ છઠ્ઠી નરકે આગત ૧૬ ભેદની તે ઉપર કહ્યા તેમાથી ઉરપરનો એક ભેદ વર્જ્યો ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્

૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૧ મચ્છ જળચરના પર્યાપ્તાની સ્ત્રી વર્જી ગત ૧૦ ભેદની ૫ સન્ની તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની

૮ એકાવન જાતના દેવતા (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર અને ૧૦ જભકા) મા આગત ૧૧૧ ભેદની તે ૧૦૧ ક્ષેત્રના સન્નીમનુષ્ય, ૫ સન્ની તિર્યંચ અને ૫ અસન્ની તિર્યંચ એ ૧૧૧ના પર્યાપ્તાની ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્ની તિર્યંચ, ૩ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની

૯ જ્યોતિષી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ અને ૩૦ અકર્મભૂમિ એ ૫૦ ના પર્યાપ્તાની, ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્

૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ ભેદની તે ઉપર ૫૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વર્જ્યા ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્

૧૧ પહેલા કિલ્વિષીમાં આગત ૩૦ ભેદની ઉપર ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસ એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા, ગત ૪૬ની પૂર્વવત્

૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક અને ૨ કિલ્વિષી એ ૧૭)માં આગત ૨૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની ગત ૪૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની

૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮)માં આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની ગત ૩૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની

૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ત્રણમા આગત ૨૪૩ ભેદની ૧૦૧ સમૂચ્છિંમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ ભેદ તિર્યંચના એવ ૧૭૯ ની લટની, * ૬૪ ભેદ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જભકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્વિષી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા ગત ૧૭૯ની લટની

૧૫ તેઉ અને વાયુ એ બેમા આગત ૧૭૯ની લટની ગત ૪૮ ભેદ તિર્યંચની

૧૬ ત્રણ વિકલેન્દ્રિય (બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને ચૌરેન્દ્રિય)મા આગત ૧૭૯ ની લટની, ગત પણ ૧૭૯ની લટની

---

* જ્યા લટ આવે ત્યા આ બતાવ્યા પ્રમાણે ૧૭૯ ભેદ સમજવા

૧૭ અસંજ્ઞી તિર્યંચમાં આગત ૧૭૯ની લટની. ગત ૩૯૫ ભેદની તે ૫૬ અંતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્રમાણે) ૧ પહેલી નરક એ ૧૦૮ના પર્યાપ્તા અને અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૯ની લટ, સર્વ મળીને ૩૯૫ ભેદ થયા

૧૮ સંજ્ઞી તિર્યંચમા આગત ૨૬૭ ભેદની તે ૮૧ ભેદ દેવતાના (૯૯ ભેદમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ ભેદ વર્જ્યા બાકી રહ્યા તે) ૧૭૯ની લટ અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ ૨૬૭ની. ગત પાંચેની જુદી જુદી કહે છે જળચરની ૫૨૭ ભેદની તે ૫૬૩ માથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના અઢાર જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૩૬ ભેદ વર્જ્યા શેષ ૫૨૭ રહ્યા તે ઉરપરની ગત ૫૨૩ ભેદની તે ૫૨૭ માથી છઠ્ઠી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૪ ભેદ વર્જ્યા. સ્થળચરની ગત ૫૨૧ ની તે ૫૨૩ માથી પાંચમી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા ખેચરની ગત ૫૧૯ની તે ૫૨૧ માંથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા ભુજપરની ગત ૫૧૭ની તે ૫૧૯ માથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા

૧૯ સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યમા આગત ૧૭૧ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ, વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યા, શેષ ૧૭૧ રહ્યા. તે, ગત ૧૭૯ની લટની

૨૦ સંજ્ઞી મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ, વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યા, શેષ ૧૭૧ તથા ૯૯ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્યાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ ભેદ થયા ગત ૫૬૩ ભેદની.

૨૧ અકર્મભૂમિમા આગત ૨૦ ભેદની, ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એમ ૨૦ની ગત જુદી જુદી કહે છે ૫ દેવકુરૂ અને ૫ ઉત્તરકુરૂની ગત ૧૨૮ ભેદની તે ૧૦ ભવનપતિ ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જંભકા ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક

પહેલુ, બીજું અને ૧ કિલ્વિષી, એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપ-ર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એટલે ૧૨૮ ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યક્-વાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા, તેમાંથી પહેલા કિલ્વષીના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવયની ગત ૧૨૪ ભેદની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યાં તેમાથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યા

૨૨ છપ્પન અતર્દ્વીપમાં આગત ૨૫ ભેદની તે, ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ અને ૫ અસજ્ઞીતિર્યંચ એ ૨૫ ના પર્યાપ્તાની. તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યતર, ૧૦ જભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨

ઈતિ ચોવીશ દડકની ગતાગત સપૂર્ણ

૨૩ તીર્થંકરદેવમા આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની, ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમાં આગત ૮૨ ભેદની, તે ૯૯ જાતના દેવતામાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્ચ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૫ બળદેવમા આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક-બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાતિક ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૬ વાસુદેવમાં આગત ૩૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની, ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૭ કેવળીમા આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્વિષી એ અઢાર વર્જ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા તે-

૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થાય ને ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમાં આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૯ ની લટમાથી તેઉ–વાઉના ૮ વર્જ્યા, શેષ ૧૭૧, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની, તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૯ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૩૦ સમદૃષ્ટિમાં આગત ૩૬૩ ભેદની, ૧૭૯ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વર્જ્યા શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧ સંજ્ઞીમનુષ્ય, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ ભેદ થયા ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા,- ૯૯ ભેદમાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્જ્યા, ને ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૬ નરક એમ ૧૦૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિકલેદ્રિયના અપર્યાપ્તા અને ૫ અસંજ્ઞીતિર્યંચના અપર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા, તેમાં ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષીના પર્યાપ્તા- અને અપર્યાપ્તા એ ૩૬ ભેદ મેળવતા ૨૫૮ ભેદની ગત પણ- કેટલાકો કહે છે

૩૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ ભેદની, તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા, તેમાં તેઉ વાઉના ૮ ભેદ વધ્યા ગત ૫૫૩ ભેદની તે ૫૬૩ માથી ૫ અનુત્તર વિમાનના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા

૩૨ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદમાં આગત ૩૭૧ ભેદની, મિથ્યાત્વીની પેઠે, ગત પુરૂષવેદની ૫૬૩ ની, સ્ત્રીવેદની ૫૬૧ ની, સાતમી નરકના બે ભેદ વર્જ્યા

૩૩ નપુંસકવેદમાં આગત ૨૮૫ ભેદની, તે ૯૯ જાતના દેવતા, ૧૭૯ની લટ અને ૭ નારકી એમ ૨૮૫ ની, ગત ૫૬૩ ભેદની

ઇતિ ગતાગતના બોલ સંપૂર્ણ

અથ શ્રી કર્મ પ્રકૃતિના બોલ.

૧ પહેલુ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે આંખના પાટા સમાન ૨ બીજુ દર્શનાવરણીય કર્મ તે રાજાના પોળીઆ સમાન ૩ ત્રીજું વેદનીય કર્મ તે મધ તથા અફીણે ખરડયા ખડ્ગ સમાન ૪ ચોથું મોહનીય કર્મ તે મદિરાપાન સમાન ૫ પાંચમુ આયુષ્ય કર્મ તે હેડ સમાન ૬ છઠું નામ કર્મ તે ચિતારા સમાન ૭ સાતમુ ગોત્ર કર્મ તે કુભારના ચાકડા સમાન ૮ આઠમું અંતરાય કર્મ તે રાજાના ભંડારી સમાન, ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મે અનંત જ્ઞાન ગુણ ઢાંકયો છે ૨ દર્શનાવરણીય કર્મે અનંત દર્શનગુણ ઢાકયો છે ૩ વેદનીય કર્મે અનંત અવ્યાબાધ આત્મિક સુખ રોકયુ છે ૪ મોહનીય કર્મે ક્ષાયક સમકિત-ગુણ રોકયો છે ૫ આયુષ કર્મે અક્ષય સ્થિતિ-ગુણ રોકયો છે ૬ નામ કર્મે અમૂર્તિ ગુણ રોકયો છે ૭ ગોત્ર કર્મે અગુરૂ લઘુ ગુણ રોકયો છે ૮ અંતરાય કર્મે અનંત આત્મિક શક્તિ ગુણ રોકયો છે

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે પહેલે બોલે નાણપડિણીયાએ તે જ્ઞાનીના ભુંડા બોલે, બીજે બોલે નાણનિન્હવણયાએ તે જ્ઞાનીનો ઉપકાર ઓળવે, ત્રીજે બોલે નાણઆસાયણાએ તે જ્ઞાનીની આશાતના કરે, ચોથે બોલે નાણઅંતરાએણ તે જ્ઞાનમાં અંતરાય પડાવે, પાચમે બોલે નાણ-પઉસેણં તે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે, છઠે બોલે નાણ વિસંવાયણાજોગેણ તે જ્ઞાની સાથે ખોટા ઝઘડા, વિખવાદ કરે, એ છ પ્રકારે બાંધે, તે પાચ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે, તે પાંચ કયા તે કહે છે ૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય એ ૫ જ્ઞાન પ્રગટ થવા દીએ નહિ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે ૧ સોયાવરણે ૨ સોયવિન્નાણાવરણે, ૩ નેત્તાવરણે ૪ નેત્તાવિન્નાણાવરણે, ૫ ઘ્રાણાવરણે ૬ ઘ્રાણુવિન્નાણાવરણે ૭ રસાવરણે ૮ રસવિન્નાણાવરણે, ૯ ફાસાવરણે, ૧૦ ફાસાવિન્નાણાવરણે એ ૧૦

પ્રકારે ભોગવે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જઘ૦ અંતર્મુહુર્તની ઉત૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે, ૧ પહેલે બોલે દંસણપડિણીયાએ ૨ દંસણનિન્હવણયાએ. ૩ દંસણઆસાયણાએ ૪ દંસણઅંતરાએણં, ૫ દંસણપઉસેણં, ૬ દંસણવિસંવાયણાજોગેણં એ છ પ્રકારે બાંધે, તે ૯ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે ૧ ચક્ષુદર્શનાવરણીય ૨ અચક્ષુદર્શનાવરણીય, ૩ અવધિદર્શનાવરણીય ૪ કેવળ-દર્શનાવરણીય, ૫ નિદ્રા, ૬ નિદ્રાનિદ્રા, ૭ પ્રચલા, ૮ પ્રચલાપ્રચલા ૯ થીણદ્ધિનિદ્રા એ ૯ પ્રકારે ભોગવે. દર્શનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ જઘ૦ અંતર્મુહુર્તની, ઉત્૦ ૩૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૩ ત્રીજુ વેદનીય કર્મ તેના બે ભેદ. સાતા વેદનીય, ૨ અસાતા વેદનીય, તેમાં સાતા વેદનીય દશ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પાણાણુકંપયાએ, ૨ ભુયાણુકંપયાએ ૩ જીવાણુકંપયાએ, ૪ સત્તાણુ-કંપયાએ, ૫ બહુણં પાણાણં ભુયાણં જીવાણં સત્તાણં અદુખણયાએ ૬ અસોયણયાએ, ૭ અઝુરણયાએ, ૮ અટિપ્પણયાએ, ૯ અપીટ્ટણયાએ; ૧૦ અપરિયાવણયાએ, એ ૧૦ પ્રકારે બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ મણુણાસદ્દા, ૨ મણુણારૂવા, ૩ મણુણાગંધા, ૪ મણુણારસા, ૫ મણુણા-ફાસા, ૬ મણસુહયા ૭ વયસુહયા ૮ કાયસુહયા, એ આઠની સ્થિતિ જઘ૦ ૨ સમયની ઉત્૦ ૧૫ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધાકાળ દોઢ હજાર વર્ષનો, અસાતાવેદનીય ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પરદુઃખ-ણયાએ, ૨ પરસોયણયાએ, ૩ પરઝુરણયાએ, ૪ પરટિપ્પણયાએ, ૫ પરપિટ્ટણયાએ ૬ પરપરિયાવણયાએ, ૭ બહુણં પાણાણં ભુયાણં જીવાણં સત્તાણં દુખણયાએ, ૮ સોયણયાએ, ૯ ઝુરણયાએ, ૧૦ ટિપ્પણયાએ; ૧૧ પિટ્ટણયાએ, ૧૨ પરિયાવણયાએ એ ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ અમણુણાસદ્દા, ૨ અમણુણારૂવા, ૩ અમણુણા ગંધા; ૪ અમણુણારસા, ૫ અમણુણાફાસા, ૬ મણ દુહયા ૭ વયદુહયા, કાય-દુહયા. તેની સ્થિતિ જઘ૦ એક સાગરના સાત ભાગ કરીએ એવા ૩

ભાગ એક પલ્યને અસખ્યાતમે ભાગ ઉણુાની; ઉત્૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની એનો અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વરસનો.

૪ ચોથુ મોહનીય કર્મ છ પ્રકારે બાંધે ૧ તિવ્વકોહે ૨ તિવ્વ-માણે ૩ તિવ્વમાયાએ ૪ તિવ્વલોહે, ૫ તિવ્વદસણમોહણિજ્જે; ૬ તિવ્વચરિત્તમોહણિજ્જે એ છ પ્રકારે બાધે. તે ૨૮ પ્રકારે ભોગવે, ૧ અનતાનુબધી ક્રોધ તે પર્વતની રાઇ (ફાટ) સમાન ૨ અનતાનુબધી માન તે પથ્થરના સ્તંભ સમાન; ૩ અનતાનુબધી માયા તે વાંસની ગાઠ સમાનઃ ૪ અનતાનુબધી લોભ તે કિરમચના રગ સમાન એ ચારે ગતિ નરકની કરે, સ્થિતિ જાવજીવની કરે, ઘાત સમકિતની કરે ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ તે તળાવના ખોટ (સુકેલ ભાગમા તડ) સમાન ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માન તે હાડકાના સ્તભ સમાન ૩ અપ્રત્યાખ્યાની માયા તે ઘેટાના શૃગ સમાન ૪ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ તે ગાડાના ઉજન (અજન) સમાન એ ચારે ગતિ તિર્યંચની કરે; સ્થિતિ એક વરસની કરે ઘાત દેશવ્રતની કરે ૮, ૧ પચ્ચક્ખાણાવરણીય ક્રોધ તે વેળુની લીટી સમાન, ૨ પચ્ચક્ખાણાવરણીય માન તે લાકડાના સ્તંભ સમાન, ૩ પચ્ચક્ખાણાવરણીય માયા તે ગોમૂત્રિકા સમાન, ૪ પચ્ચક્ખાણાવરણીય લોભ તે છાણના ચલા અથવા નગરની ખાળના કાદવ સમાન એ ચારે ગતિ મનુષ્યની કરે, સ્થિતિ ચાર માસની કરે, ઘાત સર્વ વ્રતની કરે ૧૨ ૧ સજવલ ક્રોધ તે પાણીની લીટી સમાન, ૨ સજવલનુ માન તે નેતરના સ્તભ સમાન, ૩ સજવલની માયા તે વાસની છોઈ સમાન, ૪ સજવલનો લોભ તે પતગ તથા હળદરના રગ સમાન, એ ચારે ગતિ દેવતાની કરે, સ્થિતિ ૫દર દિનની કરે, ઘાત કેવળજ્ઞાનની કરે ૧૬ એ સોળ કષાય હવે ૯ નોકષાય કહે છે. ૧૭ હસ્ય ૧૮ રતિ ૧૯ અરતિ ૨૦ ભય ૨૧ શોક ૨૨ દુગછા ૨૩ સ્ત્રીવેદ ૨૪ પુરૂષવેદ ૨૫ નપુંસકવેદ, એ ચારિત્ર મોહનીયની ૨૫ પ્રકૃતિ હવે દસણ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ કહે છે, ૧ સમકિત-મોહનીય ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમામિથ્યાત્વ મોહનીય, એવ સર્વ મળી ૨૮ પ્રકૃતિ તેની સ્થિતિ જઘ અતર્મુહુર્તની ઉત્ મિથ્યાત્વ

આશ્રી ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાલ ૭ હજાર વર્ષનો

૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેમાં નારકીનુ આયુષ્ય ૪ પ્રકારે બાધે, તે ૧ મહાઆરંભિયાએ ૨ મહાપરિગ્ગહિયાએ, ૩ કુણિમ × આહારેણુ, ૪ પચિંદિયવહેણું તિર્યંચનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાધે, ૧ માઇલિયાએ; ૨ નિયડિલ્લયાએ, ૩ અલ્લિયવયણેણું, ૪ કુડતોલે કુડમાણે; મનુષ્યનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાધે, ૧ પગઇભદ્દિયાએ, ૨ પગઇવિણયાએ ૩ સાણુક્કોસયાએ, ૪ અમચ્છરિયાએ, દેવતાનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ સરાગસજમેણુ, ૨ સજમાસજમેણુ ૩ બાલિતવોવક્કમેણું, ૪ અકામનિર્જરાએ, એ સોળ પ્રકારે બાધે, તે ૪ પ્રકારે ભોગવે. નારકી અને દેવતાનુ આયુષ જઘ૦ ૧૦ હજાર વર્ષ ને અંતર્મુહુર્ત અધિકનુ ઉત્૦ ૩૩ સાગર ને પૂર્વક્રોડિનો ત્રીજો ભાગ અધિક. મનુષ્ય અને તિર્યંચનું આયુષ્ય જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત ઉત્૦ ૩ પલ્ય ને પૂર્વક્રોડનો ત્રીજો ભાગ અધિક

૬ છઠ્ઠુ નામ કર્મ તેના બે ભેદ ૧ શુભનામ ૨ અશુભનામ, શુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયુજ્જુયાએ, ૨ ભાસુજ્જુયાએ ૩ ભાવુજ્જુયાએ, ૪ અવિસંવાયણાજોગેણું, તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ ઇટ્ઠાસદ્દા × ઇટ્ઠારૂવા, ૩ ઇઠાગધા, ૪ ઇઠારસા, ૫ ઇઠાફાસા, ૬ ઇટ્ઠાગઈ, ૭ ઇઠાઠિઇ, ૮ ઇઠાલાવણે, ૯ ઇઠાજસોકિત્તી, ૧૦ ઇઠેઉઠાણુ કમ્મબલવિરિય પુરિસાકાર પરક્કમ્મે, ૧૧ ઇટ્ઠસરયા, + ૧૨ કતસરયા, ૧૩ પિયસરયા ૧૪ મણુણુસરયા એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, અશુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે ૧ કાયઅણુજ્જુયાએ, ૨ ભાસાણુજુયાએ ૩ ભાવાણુજ્જુયાએ, ૪ વિસવાયણાજોગેણુ, તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ અણિઠાસદ્દા, ૨ અણિઠારૂવા, ૩ અણિઠાગધા ૪ અણિઠારસા, ૫ અણિઠાફાસા, ૬ અણિઠાગઈ ૭ અણિઠાઠિઈ ૮ અણિઠેલાવણે, ૯ અણિઠાજસોકિત્તી ૧૦ અણિઠેઉઠાણુ કમ્મબલ વીરિયપુરિસાકાર પરક્કમે, ૧૧ હિણુસરયા, ૧૨ હિણુસરયા

× કુણિમ=માસ

× ઇઠા—ઇષ્ટ × ઇકમ્તયા—ઇષ્ટ સ્વર.

૧૩ અણિઠસરયા, ૧૪ અકંતસરયા, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે હવે નામ-કર્મની ૯૩ પ્રકૃતિ કહે છે ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યંચગતિ ૩ મનુષ્યગતિ ૪ દેવગતિ, ૫ એકેદ્રિય જાતિ, ૬ બેઇંદ્રિય જાતિ ૭ તેઇંદ્રિય જાતિ, ૮ ચોરેદ્રિય જાતિ, ૯ પંચેદ્રિય જાતિ, ૧૦ ઉદારિકશરીર ૧૧ વૈક્રિય શરીર ૧૨ આહારક શરીર, ૧૩ તૈજસ શરીર, ૧૪ કાર્મણુ શરીર, ૧૫ ઉદારિક અંગોપાંગ, ૧૬ વૈક્રિયઅંગોપાંગ, ૧૭ આહારકઅંગોપાંગ ૧૮ ઉદારિકબંધન, ૧૯ વૈક્રિયબંધન ૨૦ આહારકબંધન, ૨૧ તૈજસ-બંધન, ૨૨ કાર્મણુબંધન, ૨૩ ઉદારિકસંઘાતન, ૨૪ વૈક્રિયસંઘાતન, ૨૫ આહારક સંઘાતન, ૨૬ તૈજસ સંઘાતન ૨૭ કાર્મણુસંઘાતન, ૨૮ વજ્રઋષભનારાચસંઘયણુ, ૨૯ ઋષભનારાચસંઘયણુ, ૩૦ નારાચ—સંઘયણુ, ૩૧ અર્દ્ધનારાચસંઘયણુ, ૩૨ કિલકુસંઘયણુ ૩૩ છેવટ્ઠુસંઘયણુ ૩૪ સમચઉરંસસંઠાણુ, ૩૫ નિગોહપરિમંડળસંઠાણુ, ૩૬ સાદિસંઠાણુ, ૩૭ વામનસંઠાણુ, ૩૮ કુબ્જસંઠાણુ, ૩૯ હુંડસંઠાણુ, ૪૦ કાળોવર્ણ, ૪૧ નીલોવર્ણ, ૪૨ રાતોવર્ણ, ૪૩ પીળોવર્ણ, ૪૪ ધોળોવર્ણ, ૪૫ સુરભિ-ગંધ ૪૬ દુરભિગંધ ૪૭ તીખોરસ ૪૮ કડવોરસ, ૪૯ કસાયેલોરસ, ૫૦ ખાટોરસ, ૫૧ મીઠોરસ, ૫૨ ખરખરોસ્પર્શ, (ફરસ), ૫૩ સુંવાળો ફરસ, ૫૪ ભારે ફરસ, ૫૫ હળવો ફરસ, ૫૬ ટાઢો ફરસ, ૫૭ ઊનો ફરસ ૫૮ ચોપડચો ફરસ, ૫૯ લુખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિર્યંચાનુ-પૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫ અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઇ, ૬૬ પરાઘાતનામ ૬૭ ઉશ્વાસનામ, ૬૮ અગુરૂલઘુનામ, ૬૯ આતાપ નામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ, ૭૧ ઉપઘાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણુનામ, ૭૪ ત્રસનામ ૭૫ બાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ, ૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ, ૮૩ જશોકીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણુ-નામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦ દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનામ, ૯૩ અજશોકીર્તિનામ એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમા ૧૦ બંધનની અધિક ભેળવતાં ૧૦૩ પ્રકૃતિ

પણ ગ્રંથવાળા કહે છે, અથવા નામકર્મની ૪૨ પણ ખરી ૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંઘાતન, ૭ વર્ણ, ૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સંઘયણ. ૧૨ સંઠાણ; ૧૩ અનુપૂર્વી, ૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દસકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦ એવ ૪૨ થઇ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રસનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં વિસ્તારે ૯૦ પ્રકૃતિ થઈ; નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહુર્તની ઉત્૦ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો.

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર; ૨ નીચ ગોત્ર; તેમાં ઊંચગોત્ર ;૮ પ્રકારે બાંધે ૧ જાઈઅમદેણું ૨ કુલઅમદેણુ, ૩ બળઅમદેણુ, ૪ રૂવઅમદેણુ, ૫ તવઅમદેણું, ૬ સુયઅમદેણુ. ૭ લાભઅમદેણુ ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણુ, એ આઠ મદ અણુકરવે કરી ઊંચગોત્ર બાંધે. તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ જાઇ વીસીઠીઆ, ૨ કુલવીસીઠીયા, ૩ બળવીસીઠીઆ, ૪ રૂવવીસીઠીઆ, ૫ તપવીસીઠીઆ, ૬ સુયવીસીઠીયા, ૭ લાભવીસીઠીઆ, ૮ ઇસ્સરિયવીસીઠીઆ એ આઠ પ્રકારે ભોગવે. હવે નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે ૧ જાઈમએણું, ૨ કુલમએણુ, જાવ ઇસ્સરિયમએણુ, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મદે કરી નીચગોત્ર બાંધે. તે આઠ પ્રકારે ભોગવે જાઇવીહીણુયાથી જાવ ઇસ્સરિયવીહીણુયા સુધી ઉપર કહ્યા તે. ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘ૦ ૮ મુહુર્તની ઉત્૦ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો.

૮ આઠમું અંતરાયકર્મ, પાંચ પ્રકારે બાંધે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ અંતરાય પાડવે કરી અંતરાયકર્મ બાંધે, તે પાંચ પ્રકારે ભોગવે ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તની ઉત્૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાધ્યાની ૮૫ પ્રકૃતિ, ૬ જ્ઞાનાવરણીયની ૬ દર્શના-

અથ શ્રી ગુણસ્થાનદ્વાર.

(अनुष्टुपवृत्त)

नाम १ लक्खणगुण २ ठिइ ३ ।
किरिआ ४ सत्ता ५ बंध ६ वेदेय ७ ॥
उदय ८ उदिरणा ९ चैव ॥
निज्जरा १० भाव ११ कारणा १२ ॥ १ ॥
परिषह १३ मग्ग १४ आयाय १५ ।
जीवाय भेदे १६ जोग १७ उवओग १८ ॥
लेस्सा १९ चरण २० सम्मत्तम् २१ ।
अप्पाबहुच्च २२ गुणठाणेहिं ॥ २ ॥

એ બે ગાથામા ૨૨ દ્વાર કહ્યા.

પહેલો નામદ્વાર કહે છે.

પહેલું મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું, બીજું સાસ્વાદન ગુ૦; ત્રીજું સમામિચ્છત ગુ૦, ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિ ગુ૦ પાંચમું દેશવિરતિ ગુ૦ છઠું પ્રમત્તસજતિ ગુ૦ સાતમુ અપ્રમત્તસજતિ ગુ૦; આઠમું નિયટ્ટિબાદર ગુ૦, નવમું અનિયટ્ટિબાદર ગુ૦ દશમું સૂક્ષ્મસંપરાય ગુ૦ અગીઆરમું ઉપશાંતમોહ ગુ૦ બારમુ ક્ષીણમોહ ગુ૦; તેરમું સજોગી કેવળી ગુ૦, ચૌદમુ અજોગી કેવળી ગુણઠાણું.

બીજો લક્ષણ ગુણદ્વાર કહે છે.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાનાં લક્ષણ કહે છે શ્રી વીતરાગની વાણીથી ઓછું; અધિક, વિપરીત; સરદહે; પરૂપે, ફરસે; તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ. ઓછી પરૂપણા તે કોને કહીએ; જેમ કોઇ કહે જે જીવ અંગુઠા માત્ર છે, તંદુલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે તેહને ઓછી પરૂપણા કહીએ બીજી અધિક પરૂપણા તે કોને કહીએ ?

એક જીવ સર્વ લોક બ્રહ્માંડ માત્રમાં વ્યાપી રહ્યો છે તેહને અધિક પરૂપણા કહીએ ત્રીજી વિપરીત પરૂપણા તે કોને કહીએ ? કોઈ કહે જે પાચ ભૂત પૈકી આત્મા ઉપજ્યો છે અને એહને વિનાશે જીવ વીણુશે છે તે જડ છે, તે થકી ચૈતન્ય ઉપજે, વીણુશે એમ કહે તેહને વિપરીત પરૂપણા કહીએ એમ નવ પદાર્થનું વિપરીતપણુ સરદહે, પરૂપે, ફરસે તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ પણ જૈન માર્ગે આત્મા અકૃત્રિમ, અખંડ, અવિનાશી, નિત્ય છે શરીર માત્રમા વ્યાપક છે તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી, વદણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણુ નીપજ્યો ? શ્રીભગવતે કહ્યુ, જે, જીવરૂપ દડી ને કર્મરૂપ ગેડીએ કરી ૪ ગતિ, ૨૪ દડક, ૮૪ લાખ જીવાજોનીમાં વારવાર પરિભ્રમણુ કરે પણુ સસારનો પાર પામે નહિ.

બીજા ગુણુઠાણુાનાં લક્ષણુ કહે છે જેમ કોઈ પુરુષ ખીરખાંડનુ ભોજન જમ્યો, પછી વમન કર્યું, ત્યારે કોઈક પુરુષે પૂછ્યુ, ભાઈ ! કાંઈ સ્વાદ રહ્યો ? એટલે કહે જે થોડો સ્વાદ રહ્યો, તે સમાન સમકિત રહ્યુ અને વમ્યો તેટલુ સમક્તિ ગયુ ૧ બીજુ દૃષ્ટાંત કહે છે જેવો ઘટાનો નાદ પહેલો ગહેર ગભીર, પછી રણુકો રહી ગયો, ગહેર ગભીર સમાન સમકિત ગયુ અને રણુકો રહી ગયો, તેટલુ સાસ્વાદન (૨) ત્રીજુ દૃષ્ટાત આબાનુ જીવરૂપ આંબો તેના પરિણુામરૂપ ડાળથી સમકિતરૂપ ફળ મોહરૂપ વાયરે કરી તૂટ્યુ, મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પડ્યુ નથી, વચમાં છે ત્યાં સુધી સાસ્વાદન કહીએ અને ધરતીએ આવી પડ્યુ ત્યારે મિથ્યાત્વ તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણુ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, કૃષ્ણુપક્ષી હતો તે શુકલપક્ષી થયો, અર્ધ-પુદ્ગલ સસાર ભોગવવો રહ્યો. જેમ કોઈ પુરુષને માથે લાખ ક્રોડનુ દેણુ હતુ તે પરદેશ જઈને કમાઈ આવ્યો દેણુ દેતા એક અધેલીનુ દેણુ રહ્યુ તેનુ વ્યાજ થયુ, અર્ધ પુદ્ગલ સસાર ભોગવવો રહ્યો. સાસ્વાદન સમકિત પાચવાર આવે

ત્રીજા ગુણુઠાણુાના લક્ષણુ કહે છે ત્રીજુ મિશ્રગુણુઠાણુ તે બે

વસ્તુ મળીને મિશ્ર શીખંડને દ્રષ્ટાંતે જેમ શીખંડ ખાટો ને મીઠો, તેમ મીઠાશ સમાન સમકિત ને ખટાશ સમાન મિથ્યાત્વ તે જિન-માર્ગ પણ રૂડો જાણે તથા અન્ય માર્ગ પણ રૂડો જાણે. જેમકે નગર બહાર સાધુ મહાપુરુષ પધાર્યા છે, તેહને શ્રાવક વાંદવા જાય છે, એવામાં મિશ્રદૃષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો તેણે પૂછયુ, કયાં જાઓ છો ? શ્રાવક કહે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જઈએ છીએ એટલે મિશ્રદષ્ટિવાળો કહે, એહને વાંદે શુ થાય ? શ્રાવક કહે જે મહા લાભ થાય, તેથી તે કહે, હું પણ આવું છુ એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાલે વાદવાને પગ ઉપાડયો, એટલામાં બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછયુ કે શા ભણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરૂષને વાંદવા જઈએ છીએ ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એહને વાદ્યે શું થાય ? એ તો ભેલા ઘેલાં છે એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પૂછયું, સ્વામી ! વાંદવા પગ ઉપાડયો તેહને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરૂ કહે છે, કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઊલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો, પણ પગ ભરવા સમર્થ નહી તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વદણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દડકમાં ભમીને પણ દેશે ઊણુ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સસારનો પાર પામશે.

ચોથુ અવિરતિ સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિ ગુણઠાણુ—તેનુ શુ લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧ અનતાનુબધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ મિશ્ર મોહ-નીય એ ૭ પ્રકૃતિ કઈક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામા દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્-ત્વ અસંખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ તે સમકિત પાચવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયિક સમકિત કહીએ, તે સમ્યક્-

ત્વ ૧ વાર આવે. ચોથે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? ભગવત કહે, હે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહાર-પણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો ૫ દર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વાર આવે એક સમયની સ્થિતિ છે. પૂર્વે જો આયુષ્યનો બ ધ પડયો ન હોય તો ૭ બોલમાં બ ધ પાડે નહિ ૧ નરકનુ આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનુ આયુષ્ય, ૩ તિર્ય ચનુ આયુષ્ય, ૪ વાણવ્ય તરનુ આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનુ આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુ સક વેદ, એ સાત બોલમાં આયુષ્યનો બ ધ પાડે નહિ; તે જીવ, ૮ આચાર, સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સ ઘની વત્સલતા પરમ હર્ષ અને ભક્તિભર કરતો થકો જઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ બારમે દેવલોકે ઉપજે, પન્નવણાની સાખે, પૂર્વ કર્મને ઉદયે કરીને વ્રત પચ્ચક્ખાણ કરી ન શકે, પણ અનેક વરસની શ્રમણો-પાસકની પ્રવર્જાનો પાળક કહીએ દશાશ્રુત સ્ક ધે શ્રાવક કહ્યા છે તે માટે દર્શન શ્રાવકને અવિરય (અવિરતી) સમદીઠી કહીએ

પાચમુ દેશવિરતિ ગુણઠાણુ—તેનુ શુ લક્ષણ ? અહી ચોથા ગુણ-સ્થાનની રીતે ૭ પ્રકૃતિ (દર્શન સપ્તક)નો ક્ષય કે ઉપશમ કે ક્ષયોપ-શમ હોય અને અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચારનો ક્ષયોપશમ હોય પાચમે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી. કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ લઇને છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, શક્તિ પ્રમાણે સ્પર્શે એક પચ્ચક્ખાણથી માડીને ૧૨ વ્રત, ૧૧ શ્રાવકની પડિમા આદરે, યાવત્ સ લેખણા સુધી અનશન કરી આરાધે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગ-વતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? ત્યારે શ્રી ભગવ તે કહ્યુ, જ૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય ઉ૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય જ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ ૧૨મે દેવલોકે ઉપજે. તે

સાધુના વ્રતની અપેક્ષાએ દેશવિરતિ કહીએ પણ પરિણામથી અવ્રતની ક્રિયા ઉતરી ગઈ છે, [અલ્પઈચ્છા, અલ્પઆરંભ, અલ્પપરિગ્રહી, સુશીલ, સુવ્રતી, ધર્મિષ્ઠ, ધર્મવ્રતી, કલ્પઉગ્રવિહારી, મહાસંવેગવિહારી, ઉદાસી, વૈરાગ્યવંત, એકાંતઆર્ય, સમ્યગ્‌માર્ગી, સુસાધુ, સુપાત્ર, ઉત્તમ ક્રિયાવાદી, આસ્તિક, આરાધક; જૈનમાર્ગપ્રભાવક, અરિહંતના શિષ્ય વર્ણવ્યા છે.] ગીતાર્થ જાણે છે સિદ્ધાંતની શાખ છે શ્રાવકપણુ એક ભવમા પ્રત્યેક હજારવાર આવે

છઠ્ઠું પ્રમત્ત સંજતિ ગુણઠાણુ, તેહનું લક્ષણ:– અહીં દર્શન–સપ્તકનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ કરે અને પ્રત્યાખ્યાની તથા અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ આઠ પ્રકૃતિનો ક્ષયો-પશમ કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? ભગવંતે કહ્યુ :—તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી જીવાદિક નવ પદાર્થને તથા નોકારસી આદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, સાધુપણુ એક ભવમા નવસેવાર આવે તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય ઉત્૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય આરાધક જીવ જઘ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ અનુત્તર વિમાને ઉપજે. ૧૭ ભેદે સંજમ નિર્મળ પાળે, ૧૨ ભેદે તપસ્યા કરે પણ યોગ ચપળ, કષાય ચપળ, વચન ચપળ, દૃષ્ટિ ચપળતાનો અંશ છે, તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદીથકા રહે છે તો પણ પ્રમાદ રહે છે માટે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિ લેશ્યા, અશુભ જોગ કોઈક કાળે પ્રણિત પરિણમે છે, માટે કષાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઈ જાય તેને પ્રમત્ત સંજતિ ગુણઠાણું કહીએ

સાતમુ અપ્રમત્ત સંજતિ ગુણઠાણુ, તેહનુ શું લક્ષણ: પાંચ પ્રમાદ છોડે ત્યારે સાતમે ગુણઠાણે આવે. તે ૫ પ્રમાદનાં નામ (ગાથા) ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિદ્રા, ૫ વિકથા પંચમા ભણિયા; એ એ પંચ પમાયા, જીવા પડંતિ સંસારે ॥૧॥ એ ૫ પ્રમાદ છાડે અને ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે, ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજ્વલનો ક્રોધ, એમ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તેને શું ગુણ નીપજ્યો? જીવાદિ પદાર્થ

દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દેઈને છમાસી તપ, ધ્યાન યુક્તિપૂર્વક જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. ગતિ તો પ્રાય કલ્પાતીતની થાય ધ્યાનને વિષે, અનુષ્ઠાનને વિષે અપ્રમત્ત ઉદ્યુક્ત રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણે રહીને નથી પ્રમત્ત કષાય જેને તેને અપ્રમત્ત સજતિ ગુણઠાણુ કહીએ ક્ષપક અથવા ઉપશમ શ્રેણી જેને માંડવાની હોય તે અહિ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે.

આઠમુ નિયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણ. તેનુ શુ લક્ષણ ? ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે, તે સોળ પૂર્વે કહી તે, સજવલનુ માન મળી ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજયો ? શ્રી ભગવતે કહ્યું, પરિણામધારા, અપૂર્વકરણ જે કોઈ કાળે જીવને કોઈ દિને આવ્યુ નથી તે શ્રેણી યુક્ત જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય અહીથી શ્રેણી ૨ કરે ૧ ઉપશમશ્રેણી, ને ૨ ક્ષપકશ્રેણી ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ઉપશમાવતો અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જાય, પડિવાઈ પણ થાય, હાયમાન પરિણામપણે પરિણમે અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃત્તિના દળને ખપાવતો, શુદ્ધ મૂળમાંથી નિર્જરા કરતો, નવમે, દશમે ગુણઠાણે થઈને બારમે ગુણઠાણે જાય, અપડિવાઇ જ હોય, વર્ધમાન પરિણામ પરિણમે હવે નિયટ્ટિ બાદરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે બાદર કષાયથી, બાદર સપરાય ક્રિયાથી, શ્રેણી કરવે, અભ્યતર પરિણામે, અધ્યવસાય સ્થિર થતે, બાદર ચપળતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નિયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણુ કહીએ, તથા બીજુ નામ અપૂર્વ કરણ ગુણઠાણું પણ કહીએ શા માટે ? જે કોઇ કાળે જીવે પૂર્વ શ્રેણી કરી નહોતી અને એ ગુણઠાણે પહેલુ જ કરણ તે પડિતવીર્યનુ આવરણ ક્ષયકરણરૂપ કરણ પરિણામધારા વર્ધનરૂપ શ્રેણી કરે તેહને અપૂર્વકરણ ગુણઠાણુ કહીએ

નવમું અનિયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું, તેનું શું લક્ષણ ? સત્તાવીશ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા ક્ષય કરે તે ૧૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને સંજવલની ૧ માયા, ૨ સ્ત્રીવેદ, ૩ પુરુષવેદ, ૪ નપુંસકવેદ તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુર્ગંછા એ ૨૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કે ઉપશમ કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવને જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી ભાવથી નિર્વિકાર અમાયી વિષય નિરવાંછનાં-પણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય અનિયટ્ટિબાદર તે સર્વથા પ્રકારે નિવર્ત્યો નથી, અંશ માત્ર હજી બાદરસંપરાય ક્રિયા રહી છે, તે માટે અનિયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું કહીએ "આઠમા, નવમા ગુણઠાણાના શબ્દાર્થ × ઘણા ગંભીર છે તે અન્ય પંચસંગ્રહાદિક ગ્રંથ તથા સિદ્ધાંતથી સમજવા " દશમું સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું, તેનું શું લક્ષણ ? તે ઉપશમ કે ક્ષય થયેલી હોય છે, અહીં સૂક્ષ્મ લક્ષણનો છેવટનો હિસ્સો બાકી હતો તે ખપાવતાં ખપાવતાં છેલ્લે સમયે સર્વથા લોભનો ક્ષય કે ઉપશમ થાય છે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવ દ્રવ્યથી,

---

× નિયટ્ટિ (નિવૃત્તિ) એટલે પરિણામોની ભિન્નતા, અને અનિવૃત્તિ એટલે અભિન્નતા આઠમા ગુણસ્થાને ભિન્ન ભિન્ન જીવો આશ્રી પ્રતિસમય અનુક્રમે વધતા અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનકો હોય છે જેઓ આ ગુણસ્થાનના પ્રથમ સમયને પ્રાપ્ત થયા, થાય છે અને થશે તે સર્વ જીવોની અપેક્ષાએ જઘન્યથી માંડી ઉત્કૃષ્ટ સુધી અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા અધ્યવસાય સ્થાન હોય છે અસંખ્યાતાના અસંખ્ય પ્રકાર હોવાથી પ્રથમ સમયના સર્વ જીવોના અને સર્વ સમયોમાં વર્તતા જીવોના અધ્યવસાયો અસંખ્યાતા કહ્યા છે આ ગુણસ્થાનના પ્રથમ સમયના જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનથી પ્રથમ સમયનું ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયસ્થાનક અનંત ગુણ વિશુદ્ધ છે. પ્રથમ સમયના ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય સ્થાનકથી બીજા સમયનું જઘન્ય અધ્યવસાયસ્થાનક અનંતગુણ વિશુદ્ધ છે. એમ છેલ્લા સમય સુધી જાણવું.

ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિ પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ, નિરભિલાષા, નિર્વાંચ્છના, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમપણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે. તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય ઉત્ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય સૂક્ષ્મ–થોડીક–લગારેક પાતળી શી સંપરાય–ક્રિયા હોવાને લીધે તેને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણુ કહીએ

અગિયારમુ ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણુ, તેનુ શુ લક્ષણ? ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે, સર્વથા ઢાંકે, (ભસ્મભારી પ્રછન્ન અગ્નિવત્) તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવતે કહ્યુ, તે જીવ જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે, યથાખ્યાત ચારિત્રપણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, એવામાં જો કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાનમાં જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોભનો

નવમા ગુણસ્થાનને એક સાથે પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમા અધ્યવસાયની નિવૃત્તિ એટલે ભિન્નતા હોતી નથી તેથી તે અનિવૃત્તિ કહેવાય છે વળી દશમા ગુણસ્થાનના સૂક્ષ્મ લોભ રૂપ કષાયની અપેક્ષાએ અહી બાદર (સ્થુલ) સપરાય (કષાય)નો ઉદય હોવાથી તેને અનિવૃત્તિબાદરસપરાય ગુણસ્થાનક પણ કહે છે તેનો કાળ અતર્મુહૂર્તનો છે તેના પ્રથમ સમયથી માડી પ્રતિસમય ઉત્તરોત્તર અનતગુણ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે તેની અતમુહૂર્તની સ્થિતિના, જેટલા સમયો, તેટલા તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો હોય છે કેમ કે આ ગુણસ્થાનમા પ્રવેશ કરનારને એક સમયે એક જ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે એટલે નવમા સ્થાનકના જેટલા સમય તેટલા અધ્યવસાય સ્થાનકો સમજવા

આ ગુણસ્થાનકના કોઈ એક સમયને પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમા પરસ્પર અધ્યવસાયોની નિવૃત્તિભિન્નતા–હોય છે તેથી તે નિવૃત્તિ કહેવાય છે, તેમજ આઠ ગુણસ્થાને ૨૭ પ્રકૃતિનો ઉપશમ કે ક્ષય કર્યા વગર નિવૃત્તિ પામે નહિ.

ઉદય થાય તો કષાય અગ્નિ પ્રગટે, પછી પડે, દશમાથી સર્વથા પડે તો પહેલે ગુણઠાણે જાય, પણ અગિયારમેથી ચઢવું તો નથી, ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોહ સર્વથા જળે કરી અગ્નિ ઓલવ્યાની પેઠે ટાળ્યો નહિ, ઢાંકયો છે માટે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું કહીએ

બારમું ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું, તેનું શુ લક્ષણ ? ૨૮ પ્રકૃતિને સર્વથા ખપાવેલી હોય છે તેથી ક્ષીણમોહ કહેવાય. ક્ષપકશ્રેણી, ક્ષાયિક ભાવ, ક્ષાયિકસમકિત, ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય, જોગસત્ય, ભાવસત્ય, અમાયી, અકષાયી, વીતરાગી, ભાવનિર્ગ્રંથ, સંપૂર્ણ સંવુડ, સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની, વર્ધમાન પરિણામી, અપડિવાઇ થઈ, અંતર્મુહૂર્ત રહે એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી, પુનર્ભવ છે નહિ, છેલ્લે સમયે પાચ જ્ઞાનાવરણીય, નવ દર્શનાવરણીય, પંચવિધ અંતરાય ક્ષય કરણો-ધમ કરી, તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રગટે તે માટે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું કહીએ.

તેરમુ સજોગી કેવળી ગુણઠાણુ, તેનુ શુ લક્ષણ ? દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે ૧ સજોગી, ૨ સશરીરી ૩ સલેશી, ૪ શુકલલેશી, ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાયિકસમકિત, ૭ પંડિતવીર્ય, ૮ શુકલધ્યાન, ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દર્શન એ દશ બોલ સહિત જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્૦ દેશે ઊણું પૂર્વક્રોડી સુધી વિચરે. ઘણા જીવોને તારી, પ્રતિબોધી, ન્યાલ કરીને બીજા, ત્રીજા શુકલધ્યાનના પાયાને ધ્યાઇને ચૌદમે જાય સજોગી તે શુભ મન, વચન, કાયાના જોગ સહિત છે, બાહ્યચલોપકરણ છે, ગમનાગમનાદિક ચેષ્ઠા શુભ સહિત છે. કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શનઉપયોગ સમયાંતર અવિછિન્નપણે શુદ્ધ પરિણમે, તે માટે સજોગી કેવળી ગુણઠાણુ કહીએ આ ગુણસ્થાનના છેવટના ભાગમાં શૈલેશીકરણથી અત્યંત આત્મવીર્ય પ્રગટ થવાથી જોગોનુ રૂંધન થવા માંડે અને જોગો રૂંધાઈ જાય ત્યારે ચૌદમુ અજોગી કેવળી ગુણ-

ઠાણુ પ્રાપ્ત થાય તેનું શુ લક્ષણુ ? શુકલધ્યાનનો ચોથો પાયો, સમુચ્છિન્નક્રિય, અનતર અપ્રતિપાતી, અનિવૃત્તિધ્યાતા, મનજોગ રૂધી, વચનજોગ રૂધી, કાયજોગ રૂધી અને પ્રાણુનિરોધ કરી રૂપાતીત, પરમ શુકલધ્યાન ધ્યાતા ૭ બોલ સહિત વિચરે તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાંથી ૧ સજોગી, ૨ શૈલેશી, ૩ શુકલલેશી. એ ત્રણુ વર્જીને શેષ ૭ બોલ સહિત સકલ ગિરિનો રાજા મેરૂ–તેની પેઠે અડોલ, અચલ, સ્થિર અવસ્થાને પામે શૈલેશીપણે રહી પચ લઘુ અક્ષર ઉચ્ચારપ્રમાણુ કાળ રહી શેષ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય, ૩ નામ, ૪ ગોત્ર એ ચાર કર્મ ક્ષીણુ કરીને મુક્તિપદ પામે શરીર ઔદારિક, તૈજસ, કાર્મણુ સર્વથી છાંડીને સમશ્રેણી ઋજુગતિ, અન્ય આકાશ-પ્રદેશ અણુઅવગાહતો, અણુફરસતો, એક સમયમાત્રમાં ઊર્ધ્વગતિ, અવિગ્રહગતિએ તીહાં જાય "એરડબીજ બધન મુક્તાવત્ નિર્લેપ તુબીવત્, કોદડમુક્તબાણુવત્, ઇંધિનવહ્નિમુક્ત ધૂમ્રવત્" તીહાં સિદ્ધ ક્ષેત્રે જઈ સાકારોપયોગે સિદ્ધ થાય, બુદ્ધ થાય, પારગત થાય પરપરાગત થાય, સકલકાર્ય અર્થ સાધી, કૃતકૃતાર્થ, નિષ્ઠિતાર્થ, અતુલ્ય સુખસાગર નિર્મગ્ન સાદિ અનત ભાગે સિદ્ધ થાય એ સિદ્ધ પદનું ભાવ-સ્મરણુ, ચિતન, મનન કદીકાળે મુજને હોશે ? તે ઘડી, પળ, ધન્ય સફળ હોશે અજોગી તે જોગ રહિત કેવળ સહિત વિચરે તેને અજોગી કેવળી ગુણુઠાણુ કહીએ

ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણાની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે અણાદીઆ અપજ્જ-વસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અત પણુ નથી તે અભવ્ય-જીવના આશ્રી મિથ્યાત્વ ૧ અણાદીઆ સપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યા-ત્વની આદિ નથી પણુ અંત છે તે ભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રી ૨ સાદિઅસપજ્જવસીયા તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણુ છે ને અત પણુ છે તે પડીવાઇ સમદિઠ્ઠીના મિથ્યાત્વ આશ્રી તેની સ્થિતિ જઘન્ય અત-ર્મુહૂર્ત ઉત્૦ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણી પછી અવશ્ય સમકિત પામીને મોક્ષ જાય ૩ ૧ બીજા ગુણુઠાણાંની સ્થિતિ જ૦ ૧ સમય

ઉ૦ ૭ આવલીકા ને ૭ સમયની ૨. ત્રીજા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ ઉ૦ અંતર્મુહૂર્તની ૩, ચોથા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ અ૦ત૦, ઉ૦ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝેરાની તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્રણવાર બારમે દેવલોકે ઉપજે, ત્રણ પૂર્વક્રોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણવી તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઊપજે ૩૩ દુ છાસઠ સાગરોપમ અને ૩ પૂર્વક્રોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણવી ૫ પાંચમા, છઠ્ઠા, તેરમા, ગુણઠાણાંની સ્થિતિ જ૦ અ૦ત૦ ઉ૦ દેશે ઉણી તે સાડા આઠ વર્ષ ઉણી પૂર્વ ક્રોડીની, સાતમાથી અગિયારમા ગુ૦ સુધી જ૦ ૧ સમય૦ ઉ૦ અ૦ત૦ બારમા ગુ૦ ની સ્થિતિ જઘન્ય-ઉ૦ અ૦ત૦ ચઉદમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર અ૧ ઇ૨ ઉ૩ ઋ૪ લૃ૫ બોલવા પ્રમાણે જાણવી

ચોથો ક્રિયાદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૨૪ ક્રિયા લાભે, ઇરિયાવહી ક્રિયા વર્જીને, બીજે ચોથે ગુ૦ ૨૩ ક્રિયા લાભે, ઇરિયાવહી ૧ ને મિથ્યાત્વની ૨, એ બે વર્જીને, પાચમે ગુ૦ ૨૨ ક્રિયા લાભે, મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ-૨, ઈરિયાવહી ૩ એ ૩ વર્જીને છઠ્ઠે ગુ૦ ૨ ક્રિયા-આરભીઆ ૧, માયાવત્તિયા ૨ લાભે સાતમેથી દશમા સુધી માયાવત્તિયા ક્રિયા લાભે. અગિયારમે, બારમે, તેરમે ગુ૦ ૧ ઈરિયાવહી ક્રિયા લાભે ચૌદમે ગુ૦ કોઈ ક્રિયા લાભે નહિ

પાંચમો સત્તાદ્વાર કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી તે અગિયારમા ગુ૦ સુધી આઠ કર્મની સત્તા, બારમે સાત કર્મની સત્તા-૧ મોહનીય કર્મ વર્જીને, તેરમે ચઉદમે-ગુ૦ ૪ કર્મની સત્તા-વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

છઠ્ઠો બધદ્વાર કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી તે સાતમા ગુ૦ સુધી ત્રીજું ગુ૦ વર્જીને ૮-કર્મ બાધે અને જો ૭ બાંધે તો આયુષ્ય વર્જીને ત્રીજે, આઠમે, નવમે ગુ૦ ૭ કર્મ બાંધે આયુષ્ય વર્જીને. દશમે ગુ૦ ૬ કર્મ બાંધે. આયુષ્ય-

૧ ને મોહનીય એ ૨ વર્જીને, અગિયારમે, બારમે, તેરમે ગુ૦ ૧ સાતા-વેદનીય બાંધે, ચૌદમે ગુ૦ અબંધ

સાતમો વેદ ને આઠમો ઉદયદ્વાર ભેળો કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી તે દશમા ગુ૦ સુધી ૮ કર્મ વેદે ને ૮ નો ઉદય, અગિયામે, બારમે ૭ કર્મ વેદે ને ૭ નો ઉદય, મોહનીય વર્જીને તેરમે, ચૌદમે ૪ કર્મ વેદે ને ૪ નો ઉદય-વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪

નવમો ઉદીરણાદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણઠાણાથી માંડીને સાતમા ગુ૦ સુધી ૮ કર્મની ઉદીરણા તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્જીને. આઠમે, નવમે ગુ૦ ૭ કર્મની ઉદીરણા તે આયુષ્ય વર્જીને તથા ૬ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, એ બે વર્જીને, દશમે ૬ ની ઉદીરણા કરે, આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨ એ ૨ વર્જીને અને ૫ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને અગિયારમે, બારમે પાંચની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને તથા ૨ ની કરે તો નામ, ૧ ગોત્ર ૨ એ ૨ ની તેરમે ગુ૦ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે ચૌદમે ગુ૦ ઉદીરણા કરે નહિ (ચેવ કે) નિશ્ચયે

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા, બારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને, તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા-વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ; ૨ ઉપશમભાવ; ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સનીવાઈભાવ; પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૩ ભાવ ૧ ઉદય; ૨ ક્ષયોપશમ; ૩ પારિણામિક; બીજે ગુણઠાણે તથા ચોથાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રણીવાળાને ૪ ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ ગુ૦ માં જેને ક્ષાયક સમકિત આવ્યું હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયક ભાવ હોય

અને ૯ થી ૧૧ ગુ૦ સુધી પાંચ ભાવ હોય ૮ માથી માંડીને બારમા સુધી ક્ષપક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ–૧ ઉદય; ૨ ક્ષયોપશમ; ૩ ક્ષાયિક ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે ગુ૦ ૩ ભાવ–૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક; ૩ પારિણામિક સિદ્ધમાં ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક.

બારમો કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબંધના કારણ ૫–૧ મિથ્યાત્વ; ૨ અવિરતિ; ૩ પ્રમાદ; ૪ કષાય, ૫ જોગ. પહેલે ત્રીજે ગુ૦ ૫ કારણ લાભે. બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે, મિથ્યાત્વ વર્જીને, પાંચમે છઠે ગુણ૦ ૩ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ. ૨ અવિરતિ વર્જીને સાતમેથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી ૨ કારણ લાભે. ૧ કષાય ૨ જોગ અગિયારમે, બારમે, તેરમે ૧ કારણ લાભે તે જોગ ચૌદમે કોઇ કારણ નથી.

તેરમો પરિષહદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણાં સુધી યદ્યપિ પરિષહ ૨૨ લાભે પણ તે દુઃખરૂપ છે, નિર્જરારૂપ પરિણમે નહિ પાંચમાથી તે ૯ મા ગુણઠાણા સુધી ૨૨ પરિષહ લાભે, એક સમયે ૨૦ વેદે ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યા ટાઢનો નહિ. ચાલવાનો ત્યાં બેસવાનો નહિ, બેસવાનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ દશમે, અગિયારમે, બારમે ૧૪ પરિષહ લાભે આઠ જે મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે વર્જ્યા તે કહે છે, ૧ અચેલનો ૨ અરતિનો ૩ સ્રીનો, ૪ બેસવાનો, ૫ આક્રોશનો, ૬ યાચનાનો, ૭ સત્કારપુરસ્કારનો એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને ૮ મો દસણ પરિષહ–દર્શન મોહનીયને ઉદયે હતો તે, એ વર્જીને શેષ ૧૪ રહ્યા, તે માંહેલા ૧ સમયે ૧૨ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ,ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ,સ્થાનકનો ત્યા ચાલવાનો નહિ. તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે ૧૧ પરિષહ લાભે પૂર્વે ૧૪ કહ્યા તેમાંથી એક પ્રજ્ઞાનો, ૨ અજ્ઞાનનો, એ ૨ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને એક અલાભનો, અંતરાય કર્મને ઉદયે હતો તે એ ૩ વર્જીને શેષ ૧૧ રહ્યા તે માહેલા ૧ સમયે ૯ વેદે ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ, સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ

ચૌદમો માર્ગણાદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણઠાણે માર્ગણા ૪ ત્રીજે. ચોથે, પાંચમે, સાતમે જાય. બીજે ગુણ૦ માર્ગણા ૧, પડે અને પહેલે આવે, પણ ચઢવુ નથી ત્રીજે માર્ગણા ૪, પડે તો પહેલે આવે અને ચડે તો ચોથે, પાંચમે અને સાતમે જાય ચોથે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે આવે અને ચડે તો પાંચમે, સાતમે જાય પાચમે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય છઠ્ઠે માર્ગણા ૬, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે, પાચમે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય. સાતમે માર્ગણા ૩, પડે તો છઠ્ઠે, ચોથે આવે અને ચડે તો આઠમે જાય. આઠમે માર્ગણા ૩, પડે તો સાતમે ચોથે આવે, ચડે તો નવમે જાય નવમે માર્ગણા ૩, પડે તો આઠમે, ચોથે આવે, અને ચડે તો દશમે જાય દશમે માર્ગણા ૪, પડે તો આઠમે, ચોથે આવે, ચડે તો અગિયારમે બારમે જાય અગિયારમે માર્ગણા ૨, કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાને જાય, પડે તો દશમે તથા પહેલે આવે ચડવુ નથી બારમે માર્ગણા ૧, તેરમે જાય, પડવું નથી તેરમે માર્ગણા ૧. ચૌદમે જાય, પડવુ નથી ચૌદમે માર્ગણા એકે નથી, મોક્ષ જાય

પંદરમો આત્માદ્વાર કહે છે.

આત્મા ૮, દ્રવ્ય આત્મા ૧, કષાય આત્મા ૨, યોગ આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪, જ્ઞાન આત્મા ૫, દર્શન આત્મા ૬, ચારિત્ર આત્મા ૭, વીર્ય આત્મા ૮, પહેલે, ત્રીજે ગુણ૦ ૬ આત્મા, જ્ઞાન ૧, ચારિત્ર ૨ એ ૨ વર્જીને બીજે, ચોથે ગુણ૦ ૭ આત્મા, ચારિત્ર વર્જીને, પાચમે ગુણઠાણે પણ ૭ આત્મા, દેહથી ચારિત્ર છે છઠાથી દશમા ગુણઠાણા સુધી આઠ આત્મા અગિયારમે, બારમે, તેરમે ૭ આત્મા, કષાય વર્જીને ચૌદમે ૬ આત્મા કષાય ને જોગ વર્જીને સિદ્ધમાં ૪ આત્મા, જ્ઞાન આત્મા ૧, દર્શન આત્મા ૨, દ્રવ્ય આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪

સોળમો જીવભેદદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણઠાણે ૧૪ ભેદ લાભે બીજે ગુણ૦ ૬ ભેદ લાભે, બેઇંદ્રિય-

૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસન્નીતિર્યંચ પંચેદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા, ને સન્ની પચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬ ત્રીજે ગુણ૦ ૧ સંન્ની પચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે. ચોથે ગુણઠાણે ૨ ભેદ લાભે. સંન્ની પંચેદ્રિયનો ૧ અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો પાંચમેથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણાં સુધી ૧ સન્ની પંચેદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે

સત્તરમો જોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે, બીજે ને ચોથે ગુણઠાણે જોગ ૧૩ લાભે, બે આહારકના વર્જીને, ત્રીજે ગુણ૦ ૧૦ જોગ લાભે, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈક્રિયનો એ ૧૦ લાભે, પાંચમે ગુણઠાણે ૧૨ જોગ ૨ આહારકના ને એક કાર્મણનો એ ૩ વર્જીને છટ્ઠે ગુણ૦ ૧૪ જોગ લાભે. ૧ કાર્મણનો વર્જીને સાતમે ગુણ૦ ૧૧ જોગ ૪ મનના, ૪ વચનના ૧ ઉદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો ૧ આહારકનો એવ ૧૧ આઠમેથી માંડીને ૧૨ મા ગુણઠાણાં સુધી જોગ ૯ લાભે, ૪ મનના, ૪ વચનના ને ૧ ઔદારિકનો તેરમે ગુણઠાણે ૭ જોગ લાભે, બે મનના, બે વચનના, ઔદારિકનો ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, કાર્મણકાય જોગ ૩ એવ ૭, ચૌદમે ગુણઠાણે જોગ નથી

અઢારમો ઉપયોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ અજ્ઞાન ને ૩ દર્શન બીજે, ચોથે, પાચમે ગુણ૦ ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ જ્ઞાન ૩ દર્શન, છઠાથી તે બારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપયોગ ૭ લાભે, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમા ૨ ઉપયોગ. કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળદર્શન ૨

ઓગણીશમો લેશ્યાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે છઠા ગુણઠાણા સુધી ૬ લેશ્યા લાભે, સાતમે ગુણ૦ ઉપલી ૩ લેશ્યા લાભે આઠમેથી માંડીને બારમા ગુણઠાણા સુધી શુકલલેશ્યા લાભે તેરમે ગુણઠાણે ૧ પરમ શુકલ લેશ્યા લાભે ચૌદમે ગુણઠાણે લેશ્યા નથી

વીશમો ચારિત્ર દ્વાર કહે છે.

પહેલેથી ચોથા ગુણઠાણા સુધી કોઈ ચારિત્ર નથી. પાંચમે ગુણઠાણે દેશથી સામાયિક ચારિત્ર છે છઠે સાતમે ગુણઠાણે ૩ ચારિત્ર લાભે, સામાયિક ચારિત્ર ૧, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૩ એ ૩ લાભે. આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૨ ચારિત્ર લાભે, સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨ દશમે ગુણ૦ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર લાભે અગિયારમેથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર લાભે

એકવીશમો સમકિતદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે સમકિત નથી. બીજે ગુણ૦ ૧ સાસ્વાદન સમકિત લાભે ચોથેથી તે સાતમા ગુણઠાણા સુધી ૪ સમકિત લાભે ઉપશમ ૧ ક્ષયોપશમ ૨, વેદક ૩, ક્ષાયિક સમકિત ૪ આઠમે ગુણ૦ાણે ૩ સમકિત લાભે, ઉપશમ ૧ ક્ષયોપશમ ૨, ક્ષાયિક ૩ નવમે, દશમે, અગિયારમે ગુણઠાણે ૨ સમકિત લાભે, ઉપશમ ૧, ક્ષાયિક ૨ બારમે, તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૧ ક્ષાયિક સમકિત લાભે

બાવીશમો અલ્પબહુત્વદ્વાર કહે છે.

સર્વથી થોડા અગિયારમા ગુણઠાણાવાળા, એક સમયે ઉપશમ શ્રેણીવાળા ઉત્કૃષ્ટા ૫૪ જીવ લાભે ૧, તેથી બારમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા એક સમયે ક્ષપકશ્રેણીવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે ૨. તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાત ગુણા૦ જ૦ બસેં ઉ૦ નવસેં લાભે ૩ તેથી તેરમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા, જઘ૦ બે ક્રોડી, ઉત્૦ નવ ક્રોડી લાભે ૪ તેથી સાતમા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા, જઘ૦ બસેં ક્રોડી ઉત્૦ નવસેં ક્રોડી લાભે ૫ તેથી છઠા ગુણઠાણાવાળા સંખેજગુણા જઘ૦ બે હજાર ક્રોડી ઉત્૦ નવ હજાર ક્રોડી લાભે ૬ તેથી પાંચમા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા, તિર્યંચ શ્રાવક ભળ્યા ૭ તેથી બીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા, ૪ ગતિમાં લાભે ૮ તેથી ત્રીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખેજગુણા ૪ ગતિમા વિશેષ છે ૯ તેથી ચોથા ગુણઠાણાવાળા

અસંખેજગુણા, ઘણી સ્થિતિવાળા ઘણા દેવતા નારકી વગેરે છે માટે ૧૦ તેથી ચૌદમા ગુણઠાણાવાળા ને સિદ્ધભગવંતજી અનંતગુણા ૧૧ તેથી પહેલા ગુણઠાણાવાળા અનંતગુણા, એકેંદ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે માટે ૧૨.

ઇતિ ગુણઠાણાના ૨૨ દ્વાર સમાપ્ત

હવે છ ભાવ કહે છે.

૧ ઉદય ભાવ, ૨ ઉપશમ ભાવ, ૩ ક્ષાયિક ભાવ, ૪ ક્ષયોપશમ ભાવ, ૫ પારિણામિક ભાવ, ૬ સન્નિવાઈ ભાવ. ઉદયભાવના ૨ ભેદ; જીવ ઉદયનિષ્પન્ન, ને ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પન્ન, જીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૩ બાલ પામે ૪ ગતિ ૬ કાય, ૬ લેશ્યા, ૪ કષાય, ૩ વેદ એવ ૨૩ ને ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અજ્ઞાન, ૩ અવિરતિ ૪ અસંજ્ઞીપણુ, ૫ આહારકપણું ૬ છદ્મસ્થપણુ ૭ સજોગીપણું. ૮ સસાર પરિયટ્ટણા, ૯ અસિદ્ધ, ૧૦ અકેવળી એવ ૩૩ અજીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૦ બાલ પામે ૫. વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર એવં ૩૦ ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેસઠ ભેદ ઉદયભાવના કહ્યા.

ઉપશમભાવે ૧૧ બાલ છે ૪ ચાર કષાયના ઉપશમ, ૫ રાગના ઉપશમ ૬ દ્વેષના ઉપશમ, ૭ દર્શન મોહનીયના ઉપશમ ૮ ચારિત્ર-મોહનીયના ઉપશમ એવં ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ૯ ઉવસમિય દસણુલદ્ધિ તે સમકિત, ૧૦ ઉવસમિયાચરીત્તલદ્ધિ, ૧૧ ઉવસમિયા અકષાયછઉમત્થ વિતરાગલદ્ધિ એવં ૧૧

ક્ષાયિક ભાવે ૩૭ બાલ છે ૫ જ્ઞાનાવરણીયની, ૯ દર્શનાવરણીયની, ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની ૧ દ્વેષની ૪ કષાયની, ૧ દર્શનમોહનીયની, ૧ ચારિત્રમોહનીયની, ૪ આચુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવ ૩૭ પ્રકૃતિના ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ભાવ કહીએ, તે ૯ બોલ પામે, ૧ ક્ષાયિક સમકિત ૨ ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર. ૩ કેવળજ્ઞાન ૪ કેવળદર્શન અને ૫ ક્ષાયિક દાનાદિ લબ્ધિના ૫ ભેદ એમ ૯.

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ બોલ છે ૪ જ્ઞાન પ્રથમ, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, ૩ દૃષ્ટિ, ૪ ચારિત્ર પ્રથમ, ૧ ચરિત્તાચરિત્તે તે શ્રાવકપણું પામે ૧ આચાર્યની પદવી ૧ ચૌદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ૫ ઇંદ્રિયની ૫ લબ્ધિ. ૫ દાનાદિલબ્ધિ, એવ સર્વ મળી ૩૦ બોલ.

પારિણામિક ભાવના ૨ ભેદ; ૧ સાદિપારિણામિક, ૨ અનાદિ-પારિણામિક સાદિ વિણશે, અનાદિ વિણશે નહિ સાદિપારિણામિકના અનેક ભેદ છે જુને। સુરા-મદિરા; જૂને। ગોળ; તદુલ એ આદિ ૭૩ બોલ ભગવતીની સાખે છે અનાદિપારિણામિકભાવના ૧૦ બોલ; ૧ ધર્મોસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૯ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય, ૬ કાળ; ૭ લોક, ૮ અલોક; ૯ ભવ્ય, ૧૦ અભવ્ય એવ ૧૦

સન્નિવાઇ ભાવના ૨૬ ભાંગા; ૧૦ દ્વિકસંજોગીના; ૧૦ ત્રિક-સ જોગીના, ૫ ચૌકસ જોગીના ૧ ૫ ચસ જોગીનો એવ ૨૬ ભાંગા એહનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાતથી જાણવો ૬ ઈતિ

૧૪ ગુણઠાણાં ઉપર ૧૦ ક્ષેપકદ્વાર ઉતારે છે.

૧ હેતુદ્વાર, ૨૫ કષાય; ૧૫ જોગ એવં ૪૦ ને ૬ કાય ૫ ઇંદ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અવ્રત, એવ ૫૨ ને ૫ મિથ્યાત્વ, એવ ૫૭ હેતુ પહેલે ગુણઠાણે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જીને ૧ બીજે ગુ૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૨ ત્રીજે ગુ૦ ૪૨ હેતુ તે ૫૭માંથી ચાર અનતાનુબધીના; ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર ૨ આહારકના ૧ કાર્મણનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવ ૧૪ વર્જ્યા શેષ ૪૩. ૪ ચોથે ગુ૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વે ૪૩ કહ્યા તે અને ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૨ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણકાય જોગ, એ ૩ વધ્યા સર્વ મળીને ૪૬ (૪) પાંચમે ગુ૦ ૪૦ હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કહ્યા તેમાંથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાની ચોકડી, ૧ ત્રસકાયનો અવ્રત ૧ કાર્મણકાયજોગ; એવ ૬ ઘટયા. શેષ ૪૦ હેતુ ૫ છઠ્ઠે ગુ૦ ૨૭ હેતુ પૂર્વે ૪૦ કહ્યા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, (૫) સ્થાવરનો અવ્રત, ૫ ઇંદ્રિયનો અવ્રત ને એક મનનો અવ્રત, એવં ૧૫ વર્જ્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવ સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, સાતમે ગુ૦ ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈક્રિય મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્જ્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭, આઠમે ગુ૦ ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાંથી ૧ વૈક્રિયનો ૧ આહારકનો, એ બે વર્જ્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગુ૦ ૧૬ હેતુ પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાંથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક ૬ દુગંછા એ ૬ વર્જ્યા શેષ ૧૬ હેતુ, ૯ દશમે ગુ૦ ૧૦ હેતુ તે ૯ જોગ ને ૧ સજવલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ. ૧૦ અગિયારમે બારમે ગુ૦ ૯ હેતુ તે ૯ જોગ જાણવા તેરમે ગુ૦ ૭ હેતુ તે ૭ જોગ જાણવા ચૌદમે ગુ૦ હેતુ નથી

૨ દડકદ્વાર, પહેલે ગુ૦ ૨૪ દંડક, બીજે ગુ૦ ૧૯ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્જ્યા, ત્રીજે, ચોથે ગુ૦ ૧૬ દડક તે ૩ વિકલેદ્રિય વર્જ્યા, પાંચમે ગુ૦ ૨ દડક, ૧ સંજ્ઞીમનુષ્ય, ૨ સજ્ઞીતિર્યંચ. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો દડક

૩ જીવાજોનીદ્વાર પહેલે ગુ૦ ૮૪ લાખ જીવાજોની, બીજે ગુ૦ ૩૨ લાખ તે એકેદ્રિયની વર્જી, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૨૬ લાખ જીવાજોની. પાંચમે ગુ૦ ૧૮ લાખ જીવાજોની, છઠ્ઠાથી તે ૧૪મા ગુણઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાજોની

૪ અતરદ્વાર, પહેલે ગુ૦ જઘ૦ અતર્મુહૂર્ત ઉત્૦ ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનુ, બીજાથી માડીને અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જ૦ અત૦ અથવા પલ્યનો અસંખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉ૦ અર્ધ પુદ્ગલ દેશે ઉણું, બારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણ૦ આંતરૂ નથી એ એક જીવ આશ્રી

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગુ૦ ૨ ધ્યાન પહેલાં, ચોથે પાચમે ગુણ૦ ૩ ધ્યાન પહેલાં. છઠ્ઠે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત્ત ને ૨ ધર્મ સાતમે ગુણ ૧ ધર્મધ્યાન આઠમેથી માંડીને ચૌદમા ગુણઠાણાં સુધી ૧ શુકલધ્યાન.

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલુ ગુણુઠાણુ ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણુ૦ અધોગામી વિજયથી ઊંચુ તે ૯ ગ્રૈવેયેક સુધી સ્પર્શે. ત્રીજુ ગુણુ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે, ચોથું ગુણુ૦ અધોગામી વિજયથી ૧૨મા દેવલોક સુધી સ્પર્શે પાચમું ગુણુ૦ પણ એમ જ સ્પર્શે છઠ્ઠાથી તે અગિયારમા ગુણુઠાણુાવાળા અધોગામી વિજયથી ૫ અનુત્તર વિમાન સુધી સ્પર્શે. બારમુ ગુણુ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે, તેરમુ ગુણુ સર્વે લોક સ્પર્શે, ચૌદમું ગુણુઠાણુ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે.

૭ તીર્થંકર ગોત્ર, ૪ ગુણુઠાણે બાધે, ચોથે, પાચમે, છઠ્ઠે ને સાતમે શેષ ગુણુઠાણે ન બાધે. તીર્થંકર દેવ ૯ ગુણુઠાણુા સ્પર્શે તે ૪, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪, એ ૯

૮ ગુણુઠાણુા ૧૪માં, ૧, ૪, ૫, ૬, ૧૩, એ પાંચ શાશ્વતા, શેષ ૯ ગુણુઠાણુા અશાશ્વતા

૯ ગુણુઠાણુા ૧૪માં ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, એ ૭ ગુણુ-ઠાણે ૬ સંઘયણુ, આઠમાથી તે ૧૪મા ગુણુઠાણુા સુધી એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણુ.

૧ આર્યાજી, ૨ અવેદિ, ૩ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રવંત ૪ પુલાક-લબ્ધિવંત, ૫ અપ્રમાદી સાધુ, ૬ ચૌદપૂર્વી સાધુ, ૭ આહારક શરીરી, એનુ કોઇ દેવતા સંહરણુ કરી શકે નહિ

ઇતિ ક્ષપકદ્વાર અને ગુણુઠાણુાદ્વાર સમાપ્ત

શ્રી અઠ્ઠાણું બોલનો અલ્પ બહુત્વદ્વાર.

૧ સર્વથી થોડા ગર્ભજ મનુષ્ય	૨૭ પહેલા દેવલોકના દેવતા સં૦
૨ મનુષ્યાણી સંખેજ્જગુણી	૨૮ પહેલા દેવલોકની દેવી સ૦
૩ બાદર તેઉકાયના પર્યાપ્તા અસંખેજ્જગુણા.	૨૯ ભવનપતિ દેવતા અસ૦
	૩૦ ભવનપતિની દેવી સ૦
૪ અનુત્તર વિમાનના દેવતા અ૦	૩૧ પહેલી નરકના નારકી અસં૦
૫ ઉપલી ત્રિકના દેવના સ૦	૩૨ ખેચરના પુરુષ અસ૦
૬ મધ્યમ ત્રિકના દેવતા સં૦	૩૩ ખેચરની સ્ત્રી સ૦
૭ હેઠલી ત્રિકના દેવતા સ૦	૩૪ થળચર પુરૂષ સ૦
૮ બારમા દેવલોકના દેવતા સ૦	૩૫ થળચર સ્ત્રી સં૦
૯ અગિયારમા દેવ૦ દેવતા સ૦	૩૬ જળચર પુરુષ સ૦
૧૦ દશમા દેવલોકના દેવતા સ૦	૩૭ જળચર સ્ત્રી સ૦
૧૧ નવમા દેવલોકના દેવતા સ૦	૩૮ વ્યંતર દેવતા સ૦
૧૨ સાતમી નરકના નારકી અસ૦	૩૯ વ્યંતર દેવી સ૦
૧૩ છઠ્ઠી નરકના નારકી અસ૦	૪૦ જ્યોતિષી દેવતા સ૦
૧૪ આઠમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૧ જ્યોતિષીની દેવી સ૦
૧૫ સાતમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૨ ખેચર નપુંસક સ૦
૧૬ પાંચમી નરકના નારકી અસ૦	૪૩ થળચર નપુંસક સ૦
૧૭ છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતા અસ૦	૪૪ જળચર નપુંસક સ૦
૧૮ ચોથી નરકના નારકી અસં૦	૪૫ ચૌરેંદ્રિય પર્યાપ્તા સ૦
૧૯ પાચમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૬ પંચેંદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહિયા
૨૦ ત્રીજી નરકના નારકી અસ૦	૪૭ બેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહિયા
૨૧ ચોથા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૮ તેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિ૦
૨૨ ત્રીજા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૯ પંચેંદ્રિય અપ૦ અસ૦
૨૩ બીજી નરકના નારકી અસ૦	૫૦ ચૌરેંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૨૪ સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અસ૦	૫૧ તેઇંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૨૫ બીજા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૫૨ બેઇંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૨૬ બીજા દેવલોકની દેવી સં૦	૫૩ પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિ-પ૦ અસ૦

૫૪ બાદર નિગોદીઆ ૫૦ના શરીર અસ૦
૫૫ પુઢવિકાયા ૫૦ અસં૦
૫૬ બાદર અપકાયા ૫૦ અસ૦
૫૭ બાદર વાઉકાયા ૫૦ અસ૦
૫૮ બાદર તેઉકાયા અ૫૦ અસ૦
૫૯ બાદર પ્રત્યેક શરીર વનસ્પતિ અ૫૦ અસ૦
૬૦ બા૦ નિગોદિયા અ૫૦ ના શરીર અસ૦
૬૧ બાદર પુઢવી અ૫૦ અસ૦
૬૨ બા૦ અપકાય અ૫૦ અસ૦
૬૩ બાદર વાઉ૦ અ૫૦ અસ૦
૬૪ સૂક્ષ્મ તેઉ૦ અ૫૦ અસ૦
૬૫ સૂક્ષ્ય પુઢવી૦ અ૫૦ વિ૦
૬૬ સૂક્ષ્મ અ૫૦ અ૦ વિ૦
૬૭ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ અ૫૦ વિ૦
૬૮ સૂક્ષ્મ તેઉ ૫૦ સ૦
૬૯ સૂક્ષ્મ પુઢવી૦ ૫૦ વિ૦
૭૦ સૂક્ષ્મ અ૫૦ ૫૦ વિ૦
૭૧ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ ૫૦ વિ૦
૭૨ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા અ૦શરીર અસ૦
૭૩ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા ૫૦ના શરીર સ૦
૭૪ અભવ્ય અનંતાગુણા
૭૫ પડિવાઇ સમદિઠી અનં૦
૭૬ સિદ્ધ ભગવંતજી અનં૦
૭૭ બાદર વનસ્પતિ ૫૦ અનં૦
૭૮ બાદર ૫૦ વિ૦
૭૯ બા૦ વનસ્પતિ અ૫૦અસ૦
૮૦ બાદર અ૫૦ વિ૦
૮૧ સમુચ્ચય બાદર વિ૦
૮૨ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ અ૫૦અસ૦
૮૩ સૂક્ષ્મ અ૫૦ વિ૦
૮૪ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ ૫૦ સં૦
૮૫ સૂક્ષ્મ ૫૦ વિ૦
૮૬ સમુચ્ચય સૂક્ષ્મ ૫૦ વિ૦
૮૭ ભવ્ય સિદ્ધિઆ વિ૦
૮૮ નિગોદિયા જીવ૦ વિ૦
૮૯ વનસ્પતિ જીવ૦ વિ૦
૯૦ એકેંદ્રિયા જીવ૦ વિ૦
૯૧ તિર્યંચ જીવ૦ વિ૦
૯૨ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ૦ વિ૦
૯૩ અવિરતિ જીવ૦ વિ૦
૯૪ સકષાયા જીવ૦ વિ૦
૯૫ છઉમસ્થા જીવ૦ વિ૦
૯૬ સજોગી જીવ૦ વિ૦
૯૭ સસારસ્થ જીવ વિ૦
૯૮ સવ્વ જીવ વિ૦

ઇતિ શ્રી પન્નવણાસૂત્ર પદ ત્રીજેથી અઠ્ઠાણું બોલનો અલ્પબહુત્વ સંપૂર્ણ

અથ શ્રી ચોવીશ જિનાંતરાં.

૧ અઢાર ક્રોડાક્રોડ સાગરને અંતરે પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર વિનિતા નગરીને વિષે થયા. નાભિરાજા પિતા, મરૂદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, વૃષભ લાછન, પાંચસેં ધનુષ દેહામાન, ચોરાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ, વીશ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવ્રજ્યા પાળી પ્રવ્રજ્યા લીધા પછી એક હજાર વર્ષે કેવળ જ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને, ત્રીજા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે મહા વદ તેરશને દહાડે, દશ હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ–મોક્ષ પધાર્યા

૨ પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી પચાસ લાખ ક્રોડ સાગરને આતરે બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા જિતશત્રુ રાજા પિતા, વિજયાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ગજ કહેતાં હસ્તીનુ લાછન, સાડા ચારસે ધનુષનું દેહીમાન, બોતેર લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, અઢાર લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ત્રેપન લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવ્રજ્યા પાળી, પ્રવ્રજ્યા લીધા પછી બાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૩ બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીસ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે, ત્રીજા સભવનાથ તીર્થંકર સાવત્થી નગરીને વિષે થયા જિતાર્થ રાજા પિતા, સેન્યાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, અશ્વ કહેતાં ઘોડાનુ લાંછન, ચારસે ધનુષનું દેહીમાન, સાઠ લાખ પૂર્વનુ આયુષ, પદર લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ચુમાલીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વ પ્રવ્રર્જ્યા પાળી, પ્રવ્રર્જ્યા લીવા પછી ચૌદ વર્ષે કેવળ-

જ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૪ ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર મોક્ષે પહોંચ્યા પછી દશ લાખ ક્રોડ સાગરોપમને આંતરે ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર, વનિતા નગરીને વિશે થયા સંવર રાજા પિતા, સિદ્ધાર્થા રાણી માતા, હેમવર્ણે, વાનરનું લાંછન, સાડાત્રણસે ધનુષનું દેહીમાન, પચ્ચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં સાડાબાર લાખ પૂર્વ કુંવર પણે રહ્યા, સાડી છત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવ્રજ્યા પાળી, પ્રવ્રજ્યા લીધા પછી અઢાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૫ ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર કુશલપુરી નગરીને વિશે થયા, મેઘરથ રાજા પિતા, સુમંગલા દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ક્રૌંચ પંખીનું લાછન, ત્રણસેં ધનુષનું દેહીમાન, ચાલીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, તેમાં દશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ઓગણત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું; એક લાખ પૂર્વની પ્રવ્રજ્યા પાળી, પ્રવ્રજ્યા લીધા પછી વીશ વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, સંઘતીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ–મોક્ષ પધાર્યા

૬ પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે છઠા પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર કૌસંબી નગરીને વિશે થયા શ્રીધર રાજા પિતા, સુસિમા દેવી રાણી માતા, રાતે વર્ણે, પદ્મકમળનું લાંછન, અઢીસો ધનુષનું દેહીમાન, ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, સાડાસાત લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, સાડીએકવીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવ્રજ્યા પાળી, પ્રવ્રજ્યા લીધા

પછી છઠે મહિને કેવળ જ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુસાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘતીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને તોંતેર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ–મોક્ષ પધાર્યા

૭ છઠ્ઠા શ્રી પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી નવ હજાર ક્રોડ સાગરને આતરે સાતમા સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણારસી નગરીને વિશે થયા પ્રતિષ્ઠ રાજા પિતા, પૃથ્વી દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સાથીઆનુ લાંછન, બસે ધનુષનું દેહીમાન, વીસ લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમાં પાંચ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ચૌદ લાખ પૂર્વ, રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી નવ માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ–મોક્ષ પધાર્યા

૮ સાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવસે ક્રોડ સાગરને આંતરે આઠમા ચદ્રપ્રભ તીર્થંકર ચંદનપુરી નગરીને વિશે થયા મહાસેન રાજા પિતા, લક્ષ્મણાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વર્ણે, ચદ્રમાનુ લાછન, દોઢસો ધનુષનુ દેહીમાન, દશ લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમા અઢીલાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્જ્યા પાળી પ્રવર્જ્યા લીધા પછી છઠે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૯ આઠમા શ્રી ચદ્રપ્રભ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી નેવુ ક્રોડ સાગરને આંતરે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર કાકદી નગરીને વિશે થયા સુગ્રીવ રાજા પિતા, રમાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વર્ણે, મગરમચ્છનુ લાંછન, સો ધનુષનુ દેહીમાન, બે લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમાં અર્ધ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્જ્યા પાળી પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ

સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૦ નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ ક્રોડ સાગરને આંતરે દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર ભદ્દીલપુર નગરીને વિશે થયા દશરથ રાજા પિતા, નંદાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે શ્રીવત્સ સાથિયાનું લાંછન, નેવું ધનુષનું દેહીમાન, એક લાખ પૂર્વનું આયુષ; તેમાં પા લાખ પૂર્વ કુંવર પણે રહ્યા; અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું. પા લાખ પૂર્વની પ્રવજ્યા પાળી પ્રવજ્યા લીધા પછી ત્રણ માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિંધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ—મોક્ષ પધાર્યા

૧૧ દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ પહોંચ્યા પછી એક ક્રોડ સાગરમા એકસો સાગર, છાસઠ લાખ; છવીશ હજાર વરસને ઉણેઆંતરે અગિયારમા શ્રેયાસનાથ તીર્થંકર સિંહપુરી નગરીને વિશે થયા વિષ્ણુરાજા પિતા અને વિષ્ણુ દેવી રાણી માતા; હેમવર્ણે, ગેંડાનું લાંછન, એંસી ધનુષનુ દેહીમાન, ચોરાસી લાખ વર્ષનું આયુષ; તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા; ૪૨ લાખ વર્ષ રાજ્ય પાળ્યુ, ૨૧ લાખ વર્ષની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી બે માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ; સાધ્વી; શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિંધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૨ અગિયારમા શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ૫૪ સાગરને આંતરે, બારમા શ્રી વાસુપુજ્ય તીર્થંકર ચંપાપુરી નગરીને વિશે થયા વાસુપુજ્ય રાજા પિતા, જયાદેવી રાણી માતા, રાતેવર્ણે, ભેંસનું લાછન; સિત્તેર ધનુષનુ દેહીમાન; બોંતેર લાખ વર્ષનુ આયુષ, તેમાં અઢાર લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ચોપન લાખ વર્ષની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી એક માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિંધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને છસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૩ બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ સાગરને આંતરે તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થંકર કંપીલપુર નગરીને વિશે થયા કૃતવર્મા રાજા પિતા, શ્યામાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સૂવરનું લાંછન, સાઠધનુષનું દેહીમાન, સાઠ લાખ વરસનુ આયુષ, તેમા ૧૫ લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રીશ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું, ૧૫ લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને ૬૦૦ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૪ તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ સાગરને આંતરે ચૌદમા અનંતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિશે થયા સિંહસેન રાજા પિતા, સુયશાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, શકરાનુ લાછન, પચાસ ધનુષનુ દેહીમાન, ૩૦ લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમાં સાડા સાત લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા પંદર લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું. સાડાસાત લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ૩ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને સાતસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૫ ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચાર સાગરને આંતરે પંદરમા ધર્મનાથ તીર્થંકર રત્નપુરી નગ–રીને વિશે થયા ભાનુ રાજા પિતા, સુવ્રતાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે વજ્રનું લાંછન, પિસ્તાલીશ ધનુષનુ દેહીમાન, દશ લાખ વર્ષનુ આયુષ્ય તેમાં અઢી લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યુ એક લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે મહિને કેવળજ્ઞાન પામ્યા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આઠસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૬. પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રણ સાગર તેમાં પોણુપલ્યને ઉણે આંતરે સોળમા શ્રી શાંતિનાથ

તીર્થંકર હસ્તીનાપુર નગરીને વિશે થયા. વિશ્વસેન રાજા પિતા, અચિરાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, મૃગનું લાંછન, ચાળીશ ધનુષનું દેહીમાન, એક લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં પા લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા; અર્ધ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યુ, પા લાખ વર્ષની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી એક મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને નવસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૭ સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અર્ધ પલ્યને આંતરે સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર ગજપુર નગરીને વિશે થયા સુરરાજા પિતા, સુરાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, છગલ કહેતાં બોકડાનુ લાછન, પાંત્રીશ ધનુષનું દેહીમાન, પંચાણુ હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યુ, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ ચક્રવતીની પદવી ભોગવી, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી સોળ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ-મોક્ષ પધાર્યા

૧૮. સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પા પલ્યમાંથી એક ક્રોડ ૧ હજાર વર્ષને ઉણે આતરે ૧૮મા શ્રી અરનાથ તીર્થંકર નાગપુર નગરીને વિશે થયા સુદર્શન રાજા પિતા, દેવકીદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, નંદાવર્ત્ત સાથિયાનુ લાંછન, ત્રીશ ધનુષનું દેહીમાન, ચોરાશી હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૨૧ હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા, ૨૧ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યું. ૨૧ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની પદવી ભોગવી, ૨૧ હજાર વર્ષ પ્રવજ્યા પાળી; પ્રવજ્યા લીધા પછી ત્રણ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ; મોક્ષ પધાર્યા.

૧૯ અઢારમા અરનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ. મોક્ષ પહોચ્યા પછી એક ક્રોડ ને એક હજાર વરસને આતરે ૧૯ મા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મિથિલા નગરીને વિશે થયા કુભ રાજા પિતા. પ્રભાવતી રાણી માતા, નીલવર્ણે, કળશનુ લાછન, પચ્ચીશ ધનુષનું દેહીમાન, ૫ ચાવન હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમા સો વર્ષ કુવરપણે રહયા, બાકી પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ત્રીજે પહોરે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ. સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે સાધુ અને પાચસે સાધ્વી સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૨૦ ઓગણીસમા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી ચોપન લાખ વરસને આતરે વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર રાજગ્રહી નગરીને વિશે થયા સુમિત્ર રાજા પિતા, પદ્માવતી રાણી માતા, શ્યામ-વર્ણે. કાચબાનુ લાછન. વીશ ધનુષનું દેહીમાન, ત્રીશ હજાર વર્ષનુ આયુષ. તેમા સાડાસાત હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૫ દર હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યુ, સાડાસાત હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી અગિયાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધસઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાને સ્વામી નિર્વાણ. મોક્ષ પધાર્યા

૨૧ વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી છ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૧મા નમિનાથ તીર્થંકર મથુરા નગરીને વિશે થયા વિજય રાજા પિતા વિપુલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે નીલોત્પલ કમળનુ લાંછન, ૫ દર ધનુષનુ દેહીમાન, દશ હજાર વર્ષનુ આયુષ. અઢી હજાર વર્ષ કુવરપણે રહ્યા સાડા છ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યુ, એક હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી. પ્રવર્જ્યા લીધા પછી નવ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું. સાધુ: સાધ્વી શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપી એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૨. એકવીશમા શ્રી નમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પાંચ લાખ વર્ષને આતરે ૨૨ મા નેમિનાથ તીર્થંકર સૌરીપુર નગરીને વિશે થયા સમુદ્રવિજય રાજા પિતા; શીવાદેવી રાણી માતા; શ્યામવર્ણે;

શંખનું લાંછન, દશ ધનુષનુ દેહીમાન, એક હજાર વર્ષનું આયુષ્ય, તેમાં ત્રણસે વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાતસે વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોપન દહાડે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા-રૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે ને છત્રીશ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૩ બાવીશમા શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પોણી ચોર્યાસી હજાર વર્ષને આંતરે ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણા-રસી નગરીને વિશે થયા. અશ્વસેન રાજા પિતા, વામાદેવી રાણી માતા, નીલવર્ણે, સર્પનું લાછન, નવ હાથનું દેહીમાન, સો વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહયા, સિત્તેર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોર્યાસી દહાડે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૨૪ ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અઢીસે વર્ષને આંતરે ચોવીશમા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નગરીને વિષે થયા સિદ્ધાર્થ રાજા પિતા, ત્રિશલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સિંહનુ લાછન; સાત હાથનુ દેહીમાન, બોંતેર વર્ષનુ આયુષ, તેમા ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહયા ૪૨ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષ ને એક પખવાડીએ કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આસો વદ અમાવાસ્યાની રાત્રે પાવાપુરી નગરીને વિશે ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહયા ત્યારે સ્વામીનાથ એકાકીપણે, બે દિવસનુ અનશન કરી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

પહેલા તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અને ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ બેઉ વચ્ચે એક ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમ ઝાઝેરૂં તેમા ૪૨ હજાર વર્ષ ઉણાનુ આંતરુ જાણવું.

ઇતિ શ્રી ચોવીશ તીર્થંકરનાં આંતરાં સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી શ્વાસોચ્છવાસનો થોકડો

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોચ્છવાસનો અધિકાર ચાલ્યો છે, તેમાં નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે. વીર પ્રભુએ કહ્યું કે હે ગૌતમ! નારકીના જીવ નિરંતર ધમણની પેરે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા એક પક્ષ ઝાઝેરે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે. વાણવ્યંતર ને નવનિકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા પ્રત્યેક મુહુર્ત, જ્યોતિષી જ૦ અને ઉ૦ પ્રત્યેક મુહુર્ત, પહેલે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહુર્ત અને ઉ૦ બે પક્ષે, બીજે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહુર્ત ઝાઝેરે ઉ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષે, અને ઉ૦ સાત પક્ષે ચોથે દેવ–લોકે જ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે અને ઉ૦ સાત પક્ષ ઝાઝેરે પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત પક્ષે ઉ૦ દશ પક્ષે છઠે દેવલોકે જ૦ દશ પક્ષે, ઉ૦ ચૌદ પક્ષે સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ પક્ષે ઉ૦ સત્તર પક્ષે આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર પક્ષે ઉ૦ અઢાર પક્ષે નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર પક્ષે ઉ૦ ઓગણીસ પક્ષે. દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીસ પક્ષે. ઉ૦ વીશ પક્ષે અગિયારમે દેવલોકે જ૦ વીશ પક્ષે, ઉ૦ એકવીસ પક્ષે બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ પક્ષે ઉ૦ બાવીસ પક્ષે પહેલી ત્રિકમા જ૦ બાવીશ પક્ષે ઉ૦ પચીસ પક્ષે, બીજી ત્રિકમાં જ૦ પચીસ પક્ષે ઉ૦ અઠાવીશ પક્ષે, ત્રીજી ત્રિકમા જ૦ અઠાવીસ પક્ષે ઉ૦ એકત્રીસ પક્ષે, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ એકત્રીસ પક્ષે, ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે સર્વાર્થ-સિદ્ધમાં જ૦ અને ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે. એમ તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ ઊંચો લે અને તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ નીચો મૂકે

—૦—

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલો આરો, ૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ–સુસમ એટલે એકલું સુખમાં સુખ; ૩ ગાઉનુ દેહીમાન, ૩ પલ્યોપમનું આઉખુ; ૨૫૬ પાંસળી, ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતરતાનું દેહમાન, આઉખું, પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઇ તે પછીનો આરો બેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ, સમચઉરસ સંઠાણ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, અને તેમાં ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંચ્છિત સુખ પહોંચાડે; ત્રણ આરા સુધી જુગલિયાં (એક પ્રકારનાં મનુષ્ય યુગલ) હોય છે, તેનાં આઉખાં આડા છ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખું બાંધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડલુ પ્રસવે, તે છોરૂનું પ્રતિ–પાલન ૪૯ દિવસ કરે સ્ત્રીપુરુષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે; એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમાં જાય તેમનાં શરીરનુ નિહરણ દેવતા કરે તેમને વેર, વિરોધ; ઈર્ષ્યા; ઝેર હોતાં નથી.

(૨) બીજો આરો બેસતાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંતા હીણા થાય; ૩ કો૦ સા૦ નો; સુસમ એટલે એકલું સુખ બે ગાઉનુ દેહીમાન, બે પલ્યોપમનુ આ૦ ૧૨૮ પાંસળી બે દિવસને આંતરે આહારની ઈચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિત સુખ પહોંચાડે; સંઘયણ, સંઠાણ અને બાકીના બોલ પહેલા આરા પ્રમાણે. પરંતુ છોરૂની પ્રતિપાલના ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરો બેસતાં વર્ણ૦ના પર્યવ અનંતા હીણા થાય. એ આરો ૨ કો૦ સા૦ નો, સુસમ દુસમ એટલે સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડુ. ૧ ગાઉનુ દે૦ ને ૧ પલ્યોપમનું આ૦; ૬૪ પાસળી, એકાંતર આહા-રની ઈચ્છા ઉપજે; ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. ધરતીની સરસાઇ

ગોળ સરખી, બાકીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરન્તુ છોરૂનું પ્રતિપાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામા જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહી સંપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે તે દાનપુણ્યનાં ફળ જાણવાં ત્રીજા આરામાં ૮૪ લાખ પૂર્વ, ૩ વર્ષ ને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું આ૦ ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, ૯ા માસે જન્મ્યા, પ્રથમ ઋષભનુ સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધુ તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી, અનુક પા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યુ. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને દશ હજાર સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ ૫ જાણવી

(૪) ચોથો આરો બેસતા અનતા પર્યવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા એ આરો ૧ ક્રો. સા૦ મા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણા (ઓછા) નો જાણવો દુસમ-સુસમ એટલે દુઃખ ઘણુ ને સુખ થોડુ, ૫૦૦ ધનુષનુ દેહીમાન, ક્રોડ પૂર્વનુ આઉખુ, છ સ ઘયણ ને છ સ ઠાણ, ૩૨ પાંસળી. દિન દિન પ્રત્યે (રોજ ને રોજ) આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુ સક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઇ કંઈક સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાના છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮ાામાસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આ૦ ભોગવીને માહણકુ ડ નગર (બ્રાહ્મણકુ ડ)માં રૂષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનદાની કૂખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઉપજ્યા, ત્યાં ૮૨ાા રાત્રી રહયા, ૮૩મી રાત્રે શક્રેન્દ્રનુ આસન ચળ્યુ એટલે હરણગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભ સાહરીને કુ ડગ્રામના સિદ્ધાર્થ રાજાની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂકયા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષ ને એક

પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી, ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા.

(૫) પાંચમો આરો બેસતાં વર્ણ વ૦ના અનંતા પર્યવ હીણા થયા, આ આરો દુસમ એટલે એકલુ દુખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનુ દે૦, ૧૨૫ વર્ષનુ આ૦ ૬ સઘયણ ને ૬ સઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટ્ઠું સંઘયણ ૧ હુંડ સઠાણ; ૧૬ પાંસળી, દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ કાઇક સારેરી, ઉતરતે આરે કુભારના ની ભાડાની ક્ષાર સરખી, એ આરે ગતિ ૪, મોક્ષ અટકી.

પાચમા આરાનાં લક્ષણ, ૧ મોટાં નગર તે ગામડાં સરખા થશે, ૨. ગામ તે મસાણ સરીખાં; ૩ ભલા કુળના છોરૂ તે દાસ-દાસીપણા કરશે. ૪ પ્રધાન તે લાલચુ થાશે, ૫ રાજા તે જમદંડ સરખા ૬ ભલાકુળની સ્ત્રી તે લજ્જારહિત થશે, ૭ રૂડા કુળની સ્ત્રી વેશ્યા સરખી થશે, ૮ પુત્રો સ્વચ્છંદી થશે, ૯ શિષ્ય ગુરુના અપવાદ બોલશે, ૧૦ દુર્જન સુખી થશે, ૧૧ સજ્જન દુઃખી થશે, ૧૨ દુર્ભિક્ષ ને દુકાળ ઘણાં પડશે. ૧૩ ઉંદર, સર્પાદિકની દાઢ ઘણી થશે, ૧૪ બ્રાહ્મણ અર્થના લોભી થશે ૧૫ હિંસાધર્મના પ્રરૂપક ઘણાં થશે ૧૬ એક ધર્મનાં ઘણા ભેદ થશે; ૧૭ મિથ્યાત્વી દેવતા ઘણા પૂજાશે ૧૮ મિથ્યાત્વી લોક ઘણા થશે: ૧૯ માણુસને દેવદર્શન દુર્લભ થશે, ૨૦ વિદ્યાધરના વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા હશે, ૨૧ ગોરસ, દૂધ, દહીમા સરસાઇ થોડી હશે; ૨૨ બળદ પ્રમુખનાં બળ, આઉખા થોડાં હશે, ૨૩ સાધુ, સાધ્વીને માસકલ્પ તથા ચાતુર્માસ કર્યા જેવાં ક્ષેત્ર થોડાં હશે, ૨૪ શ્રાવકની ૧૧ પડિમા ને સાધુની ૧૨ પડિમા વિચ્છેદ જાશે, ૨૫ ગુરુ શિષ્યને ભણાવશે નહી, ૨૬ શિષ્ય અવિનીત, ક્લેશકારી હશે, ૨૭ અધર્મી, ઝઘડા કરનારા કુમાણુસ ઘણાં હશે; ૨૮. સુમાણુસ થોડા; ૨૯ આચાર્ય પોતપોતાના ગચ્છની પરંપરા, સમાચારી જુદી જુદી પ્રવર્તાવશે તથા મૂઢ-મૂર્ખ જનને મોહ પમાડીને મિથ્યાત્વ પાશમાં પાડશે, ઉત્સૂત્ર ભાંખશે; પોતપોતાની પ્રશંસામાં

રાચશે; નિંદક કુબુદ્ધિ ઘણા હશે, ૩૦ સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયી, પ્રામાણિક માણસ થોડા, ૩૧ મ્લેચ્છનાં રાજ્ય ઘણાં, હિંદુ રાજા અલ્પ ઋદ્ધિવાળા ને થોડા, ૩૨ મોટા કુળના રાજા નીચ કામ કરશે, અન્યાય, અધર્મ, કુવ્યસનમાં ઘણા રાચશે

આ આરામાં ધાતુ સર્વે વિચ્છેદ જાશે, લોઢાની ધાતુ રહેશે; ચામડાની મહોરો ચાલશે, એવી મહોરો જેની પાસે હશે તે ધનવંત કહેવાશે, ૧ ઉપવાસ કરશે તે માસખમણ સરખો થશે, જ્ઞાન તથા સૂત્ર સર્વે વિચ્છેદ જાશે, તેમાં દશવૈકાલિકનાં પહેલાં ૪ અધ્યયન રહેશે, તે ઉપર ૪ જીવ એકાવતારી થશે તેના નામ, ૧ 'દુપસહ' નામે સાધુ, ૨, 'ફાલ્ગુણી' નામનાં સાધ્વી, ૩ નાગિલ શ્રાવક, ૪ નાગશ્રી શ્રાવિકા; અષાડ શુદ ૧૫ ને દિને શક્રેંદ્રનુ આસન ચળશે, ત્યારે શક્રેદ્ર ઉપયોગ મૂકી જોશે કે આજ પાંચમો આરો ઉતરી કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, ત્યારે શક્રેંદ્ર આવી ઉપર કહ્યા ૪ જીવને કહેશે કે કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, માટે આળોવો, પડિક્કમો ને નિઃશલ્ય થાઓ, એટલે તે જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સંથારો કરશે, ત્યારે મહા સંવર્ત્તક વાયરો થશે, તેણે કરીને પહાડ, પર્વત, ગઢ, બેટ, કોઠા, વાવ, કૂવા, સરોવર, સર્વે વિસરાલ થશે, વૈતાઢ્ય પર્વત, ગંગા, સિંધુ, ઋષભકુટ ને લવણની ખાડી એ ૫ વર્જી સર્વ સ્થાનક તૂટી પડશે, તે ૪ જીવ સમાધિ ભાવે કાળ કરીને પહેલા દેવલોકમાં જાશે, ત્યારે ૪ બોલ વિચ્છેદ જાશે. ૧ પહેલે પહોરે જૈન ધર્મ, ૨ બીજે પહોરે ૩૬૩ પાખંડીના મિથ્યાત્વી ધર્મ, ૩ ત્રીજે પહોરે રાજનીતિ, ૪ ચોથે પહોરે બાદર અગ્નિ વિચ્છેદ જાશે

(૬) છઠ્ઠો આરો બેસતા વર્ણ વગેરેના અનંતા પર્યવ હીણા થયા, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, 'દુસમ દુસમ,' એટલે એકલું દુઃખમાં દુઃખ, ૧ હાથનુ દે૦ ૨૦ વર્ષનું આ૦ ઊતરતે આરે મૂઠાહાથની કાયા, ૧૬ વર્ષનુ આ૦, ૧ છેવટ્ઠુ સંઘયણુ ને હુંડ સંઠાણ, ૮ પાસળી, ઉતરતે આરે ૪ પાંસળી, ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે; તે કાળાં, કુદર્શની, રોગી ને રીસાળ, નખ ને મોંવાળા ઘણાં એવા છોકરાં પ્રસવશે, તે

અથ શ્રી ત્રેવીસ પદવીના બોલ

તેના નામ કહે છે પ્રથમ ૭ એકેંદ્રિય રત્ન, ૭ પચેંદ્રિય રત્ન ૯ મહોટી પદવી તેમા ૭ એકેંદ્રિય રત્નના નામ કહે છે ચક્ર રત્ન ૧, છત્ર રત્ન ૨, ચર્મ રત્ન ૩, દંડ રત્ન ૪, અસિ રત્ન, ૫ મણિ રત્ન ૬, કાંગણિ રત્ન ૭, એ ૭ એકેંદ્રિય રત્નના નામ કહ્યા હવે પંચેંદ્રિય રત્નનાં નામ કહે છે સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, સ્ત્રી ૫ અશ્વ ૬ ગજ ૭, એ ૫ચેંદ્રિય રત્નનાં નામ કહ્યા હવે ૯ મહોટી પદવીનાં નામ કહે છે અરિહંતની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, બલદેવની ૩, વાસુદેવની ૪, કેવલીની ૫, સાધુની ૬, શ્રાવકની ૭, સમ્યગ્દ્રષ્ટિની ૮, મડલિક રાજાની ૯, એ ૯ મહોટી પદવી કહી એવ સર્વ મળી ૨૩ પદવી હવે ૧૪ રત્ન શુ શુ કામ કરે તે, ચક્ર રત્ન ષટ ખંડ સાધતાં માર્ગ બતાવે ૧, છત્ર રત્ન તે ૪૮ કોશ પ્રમાણ છાયા કરે ૨, ચર્મ રત્ન તે નદી આદિ પાર ઉતારે ૩, દડ-રત્ન ને તમસ ગુફાનાં બાર ઉઘાડે ૪, અસિરત્ન તે શત્રુને હણે ૫ મણિરત્ન તે ઉદ્યોત કરે ૬, કાગણિ રત્ન તે ૪૯ માંડલા આલેખે તથા તોલા-માપ વધારે ૭, સેનાપતિ તે દેશ સાધે ૮, ગાથાપતિ તે ધાન, રમવતી નિપજાવે ૯, વાર્દ્ધિક તે આવાસ, ઘર નિપજાવે ૧૦ પુરોહિત તે ઘાવ સાજા કરે તથા શાન્તિકર્મ કરે વિઘ્ન ટાળે ૧૧, સ્ત્રીરત્ન તે ભોગ સાધનને કામ આવે ૧૨, અશ્વ ને ગજ બેઉ ચડવાને કામ આવે ૧૪, હવે ૧૪ રત્ન કયા કયાં ઊપજે તે કહે છે ચક્ર ૧, છત્ર ૨, અસિ ૩, દડ ૪, એ આયુધશાળામા ઉપજે ચર્મ, મણિ ને કાગણિ એ ૩ લક્ષ્મીના ભડારમાં ઊપજે સેનાપતિ ૧ ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩ પુરોહિત ૪ એ ૪ પોતાના નગરમા ઊપજે સ્ત્રી વિદ્યા-ધરની શ્રેણીમાં ઊપજે અશ્વ ને ગજ એ ૨ વેતાઢ્ય પર્વતના મૂળમાં ઊપજે હવે ૧૪ રત્નની કાયાનુ પરિમાણ કહે છે ચક્ર, છત્ર ને દડ એ ૪ વામ પ્રમાણે, વામ તે ૪ હાથ પ્રમાણે, ચર્મરત્ન તે ૨ હાથ પ્રમાણે,

ખડ્ગરત્ન તે ૫૦ અંગુલનું લાંબુ, ૧૬ અગુલનું પહોળું ને અર્ધ અંગુલનુ જાડુ, મણિરત્ન ૪ અગુલનુ લાંબુ ને ૨ અંગુલનું પહોળું, કાંગણિરત્નને છ તળાં, આઠ ખુણાં, બાર હાસો, સોનીની એરણને સઠાણે ૧ અગુલનું લાંબુ, પહોળુ ને ઊચુ સેનાપતિ ૧ ગાથાપાત ૨ વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એ ૪ની અવગાહના ચક્રવર્તી પ્રમાણે ઊંચી જાણવી સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તીથી ૪ અંગુલ નીચી હોય અશ્વરત્ન ૧૦૮ અગુલનો લાંબો–કાનના મૂળથી તે પૂછના મૂળ લગે અને ૮૦ અગુલનો ઊચો, ગજરત્ન ચક્રવર્તીથી બમણો ઊંચો હોય એ ૨૩ પદવી. હવે જે ગતિમાંથી નીકળ્યો તે કેટલી પદવી પામે તે કહે છે પહેલી નરકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે તે ૨૩ માહેથી ૭ એકેંદ્રિય રત્ન વર્જ્યા ૧, બીજી નરકના નીકળ્યા ૧૫ પદવી પામે. પૂર્વે ૧૬ કહી તેહમાંથી ૧ ચક્રવર્તીની વર્જી ૨; ત્રીજી નરકના નીકળ્યા તેર પદવી પામે તે ૧૫ માથી બલદેવ ને વાસુદેવ એ બે વર્જ્યા ૩, ચોથી નરકના નીકળ્યા ૧૨ પદવી પામે તે તેરમાંથી ૧ તીર્થંકર વર્જ્યા. ૪ પાચમી નરકના નીકળ્યા અગિયાર પદવી પામે તે ૧૨ માંહેથી ૧ કેવલી વર્જ્યા ૫, છઠ્ઠી નરકના નીકળ્યા દશ પદવી પામે તે સાધુજી વર્જ્યા ૬ સાતમી નરકના નીકળ્યા ૩ પદવી પામે અશ્વ ૧, ગજ ૨, સમ્યક્ત્વ દૃષ્ટિ ૩, એ ૩ પદવી પામે ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી એ ૩ ના નીકળ્યા એકત્રીશ પદવી પામે તે વાસુદેવ ૧, ને તીર્થંકર એ ૨, વર્જ્યા પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ગર્ભજ મનુષ્ય ને ગર્ભજ તિર્યંચ એટલાના નીકળ્યા ૧૯ પદવી પામે ૨૩માથી તીર્થંકર ૧, ચક્રવર્તી ૨, બલદેવ ૩, વાસુદેવ ૪, એ ૪ વર્જ્યા બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય, ચૌરેંદ્રિય, સમૂર્ચ્છિમ તિર્યંચ ને સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય એ પાંચના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે ૧૯ માંથી ૧ કેવલી વર્જ્યા તેઉવાઉના નીકળ્યા ૯ પદવી પામે તે, ૭ એકેંદ્રિય રત્ન ને હાથી ૧, ઘોડો ૨, એ નવ પદવી પામે પંદર પરમાધામી ને પહેલા કિલ્વિષીના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે તે ૨૩ માંથી ૪ ઉત્તમ પુરુષ ને કેવલી વર્જ્યા, ઉપલા ૨ કિલ્વિષીના નીકળ્યા ૨૧ પદવી પામે તે ૧૮ માંથી ૭ એકેંદ્રિય વર્જ્યા, શેષ ૧૧ પામે

સુધર્મ ૧, ઈશાન ૨, એ બે દેવલોકના નીકળ્યા ૨૩ પદવી પામે. ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોક સુધીના તથા નવ લોકાંતિકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માંથી ૭ એકેંદ્રિય રત્ન વર્જ્યા શેષ ૧૬ પામે નવમા દેવલોકથી નવ ગ્રૈવેયક સુધીના નીકળ્યા ચૌદ પદવી પામે તે ૧૬ માથી અશ્વ ૧ ને ગજ ૨ એ ૨ વર્જ્યા. શેષ ૧૪ પામે. પાંચ અનુત્તર વિમાનના નીકળ્યા ૭ પદવી પામે તે ૨૩ માથી ૧૪ રત્ન, ૧ બલદેવ ને ૧ વાસુદેવ વર્જ્યા શેષ ૭ પામે. સંજ્ઞીમાંહી ૧૫ પદવી લાભે તે ૨૩માંથી ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ કેવલીની એ ૮ વર્જી શેષ ૧૫ લાભે અસંજ્ઞીમાંહી ૮ પદવી લાભે. ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ સમકિતની એ ૮ લાભે. તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તીમા ૬ પદવી લાભે તે તીર્થંકરની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, માંડલિકની. ૩ સમકિતની ૪, સાધુની ૫ તથા કેવલીની એ ૬ લાભે વાસુદેવમાં ૩ પદવી લાભે, વાસુદેવની ૧ સમકિતની ૨, માંડલિકની ૩, એ ૩ લાભે. બલદેવમાં પાંચ પદવી લાભે, બલદેવની ૧ માંડલિકની ૨, સાધુની ૩, કેવલીની ૪, સમકિત દૃષ્ટિની ૫ એ પાંચ લાભે મનુષ્યમાહી પદવી ૧૩ લાભે, નવ મહોટી પદવી ને સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એવં સર્વ મળી ૧૩ પદવી લાભે મનુષ્યણીમાંહી પદવી ૫ લાભે સમકિતની ૧, શ્રાવિકાની ૨, સાધ્વીની ૩ કેવલીની ૪, સ્ત્રી રત્નની ૫, એ ૫

ઇતિ ૨૩ પદવીના બોલ સમાપ્ત

અથ શ્રી વિરહ દ્વાર

સમુચ્ચય ચાર ગતિનો વિરહકાલ, જઘન્ય ૧ સમયનો ઉત્કૃષ્ટો ૧૨ મુહુર્તનો. હવે પહેલી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહુર્તનો ૧ બીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૭ દિનનો ૨, ત્રીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૫ દિનનો ૩, ચોથી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧ માસનો ૪, પાંચમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉં૦ ૨ માસનો, ૫ છઠી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૪ માસનો ૬, સાતમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૬ માસનો, ૭ ઉપજવાનો તથા ચવવાનો વિરહ પડે હવે દશ ભવનપતિનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૨૪ મુહુર્તનો. પાંચ એકેંદ્રિય અવિરહિયા, સંખ્યાતાને ઠામે સખ્યાતા ઊપજે, અસંખ્યાતાને-ઠામે અસખ્યાતા ઊપજે, અનતાને ઠામે અનંતા ઉપજે સમય સમય ઊપજે સમય સમય ચવે ત્રણ વિગલેદ્રિયનો, જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ અંત-મુંહુર્તનો સમૂચ્છિંમ તિર્યંચ ૫ ચેદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ અંત-મુંહુર્તનો ગર્ભજ તિર્યંચ ૫ ચેદ્રિયનો જ૦૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહુર્તનો સમૂચ્છિંમ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહુર્તનો, ગર્ભજ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહુર્તનો. વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિકમાં પહેલા, બીજા દેવલોક સુધીનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહુર્તનો વિરહ કાલ ત્રીજે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૯ દિન ને વીશ મુહુર્તનો ચોથે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ ૧૨ દિન ને ૧૦ મુહુર્તનો પાચમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ સાડા બાવીશ દિનનો છઠે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૪૫ દિનનો. સાતમે-દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૯૦ દિનનો વિરહકાલ આઠમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧૦૦ દિનનો. નવમે, દશમે, દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સંખ્યાતા માસનો, જ્યાં લગે ૧ વરસ ન હોય અગિ-યારમે, બારમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સંખ્યાતા વરસનો, જ્યાં-લગે સો વરસ ન હોય પહેલી ત્રીકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સંખ્યાતા

અથ શ્રી પચીસ બોલનો થોકડો

૧ પહેલે બોલે મહાવીર પ્રભુએ એકાએક દીક્ષા લીધી અને મોક્ષ પણ એકાએક ગયા. ઊર્ધ્વલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન એક લાખ જોજનનું છે, તીરછા લોકે જંબુદ્વીપ એક લાખ જોજનનો છે. અધો લોકે સાતમી નરકે અપઈઠાણુ નરકાવાસો એક લાખ જોજનનો છે. ચિત્રા નક્ષત્ર, સ્વાતિ નક્ષત્ર, આર્દ્રા નક્ષત્ર એ ત્રણ નક્ષત્રનો એકેકો તારો કહ્યો છે ૨ બીજે બોલે ધર્મકરણી કરતી વખતે બે દિશા સન્મુખ બેસી કરવી તે પૂર્વ અને ઉત્તર બે પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે, ગૃહસ્થ ધર્મ અને સાધુ ધર્મ બે પ્રકારે જીવ કહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ અને સંસારી જીવ બે પ્રકારે દુઃખ કહ્યું છે, તે શારીરિક દુઃખ અને માનસિક દુઃખ પૂર્વાફાલ્ગુણી નક્ષત્ર, ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર, પૂર્વા ભાદ્રપદ અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ ચાર નક્ષત્રના બબ્બે તારા કહ્યા છે ૩ ત્રીજે બોલે શ્રાવક ત્રણ મનોરથ ચિંતવે તે એવી રીતે કે હે ભગવાન! હું આરંભ અને પરિગ્રહ ક્યારે છાંડીશ? હે ભગવાન! હું પંચ મહાવ્રતધારી ક્યારે થઈશ? હે ભગવાન! હું આલોયણા કરી સંથારો ક્યારે કરીશ? તે વખતને ધન્ય છે ત્રણ પ્રકારના જિન કહ્યા; ૧ અવધિજ્ઞાની જિન, ૨ મનપર્યવજ્ઞાની જિન ૩ કેવળજ્ઞાની જિન ત્રણ પ્રકારના પાત્ર સાધુને ખપે તે ૧ માટીનું, ૨ તુંબડાનું, ૩ કાષ્ઠનું સાત નક્ષત્રના ત્રણ ત્રણ તારા કહ્યા છે. અભિચ, શ્રવણ, અશ્વની, ભરણી, મૃગશર, પુષ્ય, જ્યેષ્ઠા એ સાત નક્ષત્ર ૪ ચોથે બોલે શ્રાવકને ચાર વિસામા કહ્યા છે ભાર વહેનારને દ્રષ્ટાંતે એવી રીતે કે, ભાર એક ખભેથી બીજે ખભે લે તે એક વિસામો ૧ કોઈ જગ્યાએ એટલે કે ચોતરે બોજો મૂકીને પેશાબ કરવા જાય કે ઝાડે ફરવા જાય તે બીજો વિસામો ૨. ગામ દૂર હોય, રસ્તામાં ધર્મશાળા કે યક્ષનું દેવળ આવે ત્યાં રાત રહે તે ત્રીજો વિસામો ૩, પોતાને

કે ધણીને ત્યાં ભાર મૂકે તે ચોથો વિસામો ૪. હવે એ દ્રષ્ટાંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે તે જેમ ભાર લીધો તેમ શ્રાવકને બોજો તે અઢાર પાપ રૂપ તેના ચાર વિસામા નીચે પ્રમાણે, શ્રાવક આઠમ, પાખી, ઉપવાસ, એકાસણું કરે તે પાપ હળવું કરવા રૂપ બોજો, એક ખાધેથી બીજે ખાધે લેવા રૂપ તે પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો તે પોતાની જાતને માટે ખાવાનુ બધ કર્યું અથવા પાપ બધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવુ પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો જાણવો ૧, શ્રાવક એક સામાયિક, બે સામાયિક અથવા બે ઘડીનુ, ચાર ઘડીનુ દેશાવગાસિક કરે તે બીજો વિસામો જાણવો કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રોકાયો ૨, શ્રાવક આઠમ પાખીના પોષધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વિસામો ૩, શ્રાવક આલોયણા કરી સથારો કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ભાર ઘેર મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો ૪ શ્રાવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિભોજન કહ્યુ છે, તે જેમકે રાત્રીએ રાધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧ દિવસે રાંધે અને રાત્રીએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૩, દિવસે રાંધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪, વળી એ જ ચાર ભાગા બીજી રીતે કહે છે, અધારી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળે ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૧, અજવાળામા રાંધે અને અધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૨, અધારી જગ્યાએ રાધે અને અધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૩, અજવાળી જગ્યાએ રાધે અને અજવાળી જગ્યાએ ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર, એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાચમે બોલે સમકિતના લક્ષણ પાંચ–શમ ૧, સવેગ ૨, નિર્વેદ ૩. અનુકપા ૪, આસ્થા ૫ પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહ્યા છે, મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલાં પોતે તેને બોલાવે તે ૧ મિથ્યાત્વીના સામુ વારવાર જોવુ તે ૨, મિથ્યાત્વીને પહોંચાડવા જવુ તે ૩, કામ વિના તેના મકાન ઉપર જવુ તે ૪ વાર-વાર તેના મકાન ઉપર જવુ તે ૫. એ પાચ દૂષણ પાંચ સમકિતનાં ભૂષણ કહે છે ધર્મને વિષે ચતુરાઈ રાખે તે સમકિતનું ભૂષણ ૧, જિન-શાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨, સાધુની સેવા કરે તે ૩, ધર્મથી ડગતાને સ્થિર કરે તે ૪. સાધુ, સ્વધર્મીની વૈયાવચ્ચ કરે તે ૫ એ

પાંચ ભૂષણ જાણવા શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી જીવ નીકળે તે કહે છે પગને તળીએથી નીકળે તે નરકે જાય. ૧, જાંગેથી નીકળે તે તિર્યંચમા જાય ૨, છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમાં જાય. ૩, મસ્તકેથી નીકળે તે દેવલોકમાં જાય ૪, અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય ૫. પાંચ પ્રકારે જીવ ધર્મ ન પામે તે કહે છે અહંકારી ૧, ક્રોધી ૨, રોગી ૩, પ્રમાદી ૪, આળસુ ૫, પાચ નક્ષત્રના પાચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહિણી ૧, પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ઠા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫ ૬ છઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે ક્ષુધાવેદની શમાવવાને માટે, ૧, વૈયાવચ્ચ કરવાને માટે, ૨, ઈર્યાસમિતિ શોધવાને માટે ૩, સંયમના નિર્વાહને માટે ૪, આયુષ્ય નિભાવવાને માટે ૫ રાત્રીએ ધર્મજાગરણ કરવાને માટે ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરૂના નામ કહે છે. જૈનધર્મમાં દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ગ્રંથ ૧, બૌદ્ધ મતમા દેવ બુદ્ધ, ગુરુ કુંગી ૨, શીવ મતમા દેવ રૂદ્ર, ગુરુ યોગી, ૩, દેવી મતમા દેવી ધર્મ, ગુરુ વૈરાગી ૪, ન્યાય મતમાં દેવ જગતકર્તા, ગુરુ સંન્યાસી ૫ મીમાસક મતમાં દેવ અલખ, ગુરુ દરવેશ, ૬. સમકિતની છ જતના કહે છે. અન્યતીર્થીનાં ગુણગ્રામ ન કરે, ૧, અન્યતીર્થીને માને, વાંદે ને પૂજે નહિ ૨, અન્યતીર્થીના બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિ, ૩,વાર વારએનીસાથેઆલાપ સંલાપ કરેનહિ.૪,અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ (દયા, બુદ્ધિ, અનુકંપાનો આગાર)૫, અન્યતીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ્ત્ર, પાત્ર આપે નહિ શાતા નિમિત્તે આપે. ૬, છ લેશ્યાનો વિચાર કહે છે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને જીવ હિંસા કરવાની ઇચ્છા હોય, ૧, નીલ લેશ્યાવાળાને ચોરીની ઈચ્છા હોય ૨, કાપુત લેશ્યાવાળાને મૈથુનની ઈચ્છા હોય ૩, તેજુલેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યા કરવાની ઈચ્છા હોય ૪, પદ્મલેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઇચ્છા હોય ૫, શુકલલેશ્યાવાળાને મોક્ષની ઈચ્છા હોય ૬ કૃતિકા, અશ્લેષા એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે. સાતમે બોલે સાત કારણે છદ્મસ્થ જાણવો. પ્રાણાતિપાત લગાડે. ૧, મૃષાવાદ લગાડે ૨, અદત્તાદાન લગાડે ૩, શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ લે ૪, પૂજા સત્કાર વાંછે. ૫, નિર્વદ્ય પરૂપે પણ

કે ધણીને ત્યાં ભાર મૂકે તે ચોથો વિસામો ૪ હવે એ દ્રષ્ટાંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે તે જેમ ભાર લીધો તેમ શ્રાવકને બોજો તે અઢાર પાપ રૂપ તેના ચાર વિસામા નીચે પ્રમાણે, શ્રાવક આઠમ, પાખી, ઉપવાસ, એકાસણું કરે તે પાપ હળવુ કરવા રૂપ બોજો, એક ખાધેથી બીજે ખાધે લેવા રૂપ તે પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો તે પોતાની જાતને માટે ખાવાનુ બંધ કર્યું અથવા પાપ બંધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવું પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો જાણવો ૧, શ્રાવક એક સામાયિક, બે સામાયિક અથવા બે ઘડીનુ, ચાર ઘડીનુ દેશાવગાસિક કરે તે બીજો વિસામો જાણવો કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રોકાયો ૨, શ્રાવક આઠમ પાખીના પોષધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વિસામો ૩, શ્રાવક આલોયણા કરી સંથારો કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ભાર ઘેર મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો. ૪ શ્રાવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિભોજન કહ્યુ છે, તે જેમકે રાત્રીએ રાંધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧ દિવસે રાંધે અને રાત્રીએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૩, દિવસે રાંધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪, વળી એ જ ચાર ભાગા બીજી રીતે કહે છે, અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળે ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૧, અજવાળામાં રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૨, અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૩, અજવાળી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળી જગ્યાએ ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર, એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાંચમે બોલે સમકિતના લક્ષણ પાંચ–શમ ૧, સંવેગ ૨, નિર્વેદ ૩. અનુકંપા ૪, આસ્થા ૫. પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહ્યા છે, મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલાં પોતે તેને બોલાવે તે ૧ મિથ્યાત્વીના સામુ વારંવાર જોવુ તે ૨, મિથ્યાત્વીને પહોંચાડવા જવું તે ૩, કામ વિના તેના મકાન ઉપર જવુ તે ૪ વારંવાર તેના મકાન ઉપર જવું તે ૫ એ પાચ દૂષણ પાંચ સમકિતનાં ભૂષણ કહે છે ધર્મને વિષે ચતુરાઈ રાખે તે સમકિતનું ભૂષણ ૧, જિનશાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨, સાધુની સેવા કરે તે ૩, ધર્મથી ડગતાને સ્થિર કરે તે ૪ સાધુ, સ્વધર્મીની વૈયાવચ્ચ કરે તે ૫ એ

પાંચ ભૂષણ જાણવા શરીરમાંહિથી પાંચ ઠેકાણેથી જીવ નીકળે તે કહે છે પગને તળીએથી નીકળે તે નરકે જાય. ૧, જાગેથી નીકળે તે તિર્યંચમા જાય ૨, છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમાં જાય. ૩, મસ્તકેથી નીકળે તે દેવલોકમાં જાય ૪, અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય ૫. પાંચ પ્રકારે જીવ ધર્મ ન પામે તે કહે છે અહંકારી ૧, ક્રોધી ૨, રોગી ૩, પ્રમાદી ૪, આળસુ ૫, પાચ નક્ષત્રના પાચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહિણી ૧, પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ઠા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫ ૬ છઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે ક્ષુધાવેદની શમાવવાને માટે, ૧, વૈયાવચ્ચ કરવાને માટે, ૨, ઈર્યાસમિતિ શોધવાને માટે ૩, સંયમના નિર્વાહને માટે ૪, આયુષ્ય નિભાવવાને માટે ૫ રાત્રીએ ધર્મજાગરણ કરવાને માટે ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરૂના નામ કહે છે જૈનધર્મમાં દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ગ્રંથ ૧, બૌદ્ધ મતમાં દેવ બુદ્ધ, ગુરુ કુગી ૨, શીવ મતમા દેવ રૂદ્ર, ગુરુ યોગી, ૩, દેવી મતમા દેવી ધર્મ, ગુરુ વૈરાગી ૪, ન્યાય મતમાં દેવ જગતકર્તા, ગુરુ સંન્યાસી ૫ મીમાંસક મતમાં દેવ અલખ, ગુરુ દરવેશ, ૬. સમકિતની છ જતના કહે છે. અન્યતીર્થીનાં ગુણગ્રામ ન કરે, ૧, અન્યતીર્થીને માને, વાંદે ને પૂજે નહિ ૨, અન્યતીર્થીના બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિ, ૩, વાર વાર એની સાથે આલાપ સંલાપ કરે નહિ ૪, અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ (દયા, બુદ્ધિ, અનુકંપાનો આગાર) ૫, અન્ય તીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ્ત્ર, પાત્ર આપે નહિ શાતા નિમિત્તે આપે ૬, છ લેશ્યાનો વિચાર કહે છે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને જીવ હિંસા કરવાની ઇચ્છા હોય, ૧, નીલ લેશ્યાવાળાને ચોરીની ઈચ્છા હોય ૨, કાપુત લેશ્યાવાળાને મૈથુનની ઈચ્છા હોય ૩, તેજુલેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યા કરવાની ઈચ્છા હોય ૪, પદ્મલેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઇચ્છા હોય ૫, શુકલલેશ્યાવાળાને મોક્ષની ઈચ્છા હોય ૬ કૃતિકા, અશ્લેષા એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે સાતમે બોલે સાત કારણે છદ્મસ્થ જાણવો. પ્રાણાતિપાત લગાડે ૧, મૃષાવાદ લગાડે ૨, અદત્તાદાન લગાડે ૩, શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ લે ૪, પૂજા સત્કાર વાંછે. ૫, નિર્વદ્ય પરૂપે પણ

સાવદ્ય લાગે ૬, જેવુ પરૂપે તેવુ કરી શકે નહિ, ૭, એ સાત વાનાં જેનામાં હોય તે છદ્મસ્થ જાણવો સાત પ્રકારે આઉખુ ઘટે તે કહે છે ધ્રાસ્કો પડવાથી મરે ૧, શસ્ત્રથી મરે ૨, મ ત્રમૂઠથી મરે ૩, ઘણે આહારે અજીર્ણથી મરે ૪, શૂલાદિકની વેદનાથી મરે. ૫, સર્પાદિક કરડેથી મરે ૬, શ્વાસોચ્છવાસ રૂ ધાવાથી મરે ૭, એ સાત પ્રકારે આઉખું તૂટે ૭ હવે સાત નય કહે છે નિગમ નય, ૧ સ ગ્રહ નય, ૨ વ્યવહાર-નય, ૩, ઋજુ સૂત્ર નય, ૪, શબ્દનય, ૫, સમભિરૂઢ નય, ૬, એવ ભૂત નય, ૭, એ સાત પ્રકારે નય કહ્યા મઘા નક્ષત્રના સાત તારા કહ્યા છે ૮ આઠમે બોલે આચાર્યની આઠ સ પદા આચાર સ પદા, ૧, શરીર-સ પદા ૨, સૂત્ર સ પદા, ૩, વચન સ પદા ૪, પ્રયોગ સ પદા, ૫, મતિ સંપદા, ૬, સ ગ્રહ સ પદા, ૭, વાચના સ પદા, ૮, એકલવિહારી સાધુસાધ્વીના આઠ અવગુણ કહ્યાં છે તેના નામ ક્રોધી હોય તે એકલો રહે, ૧, અહંકારી હોય તે એકલો રહે ૨, કપટી હોય તે એકલો રહે, ૩, લોભી હોય તે એકલો રહે ૪, પાપ કરવામા આસક્ત હોય તે એકલો રહે ૫, કુતૂહલી—મશ્કરો હોય તે એકલો રહે ૬, ધુતારો હોય તે એકલો રહે ૭, માઠા આચારનો ધણી હોય તે એકલો રહે ૮, આઠ ગુણનો ધણી એકલો હોય તેના નામ સ યમમા દૃઢ પરિણામી હોય તે ગુરૂની આજ્ઞા લઈ એકલો રહે ૧, ઘણાં સૂત્રનો જાણ એકલો રહે, ૨, જઘન્ય દશ પૂર્વનો ભણેલો, ઉત્કૃષ્ટ ચઉદ પૂર્વનો ભણેલો એકલો રહે, ૩, ચાર જ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે, ૪, મહાબળનો ધણી એકલો રહે, ૫, કલેશ રહિત હોય તે એકલો રહે, ૬, સ તોષી હોય તે એકલો રહે, ૭, ધૈર્યવ ત હોય તે એકલો રહે, ૮, આઠ ઠેકાણે મનુષ્યને ઘેલાપણુ ઉત્પન્ન થાય તે કહે છે નર—નારી પરસ્પર વાતો કર ત્યારે ઘેલા, ૧, બાળકને રમાડે ત્યારે ઘેલા, ૨, કુલેશ કરે ત્યારે ઘેલા, ૩, દારૂ, ભાગ, કેફી પદાર્થ પીએ ત્યારે ઘેલા, ૪, પેકબ ધ પાઘડી બાંધીને ફરે ત્યારે ઘેલા, ૫, અરીસામા મુખ જુએ ત્યારે ઘેલા; ૬, શયન સમયે ઘેલા, ૭, હોળીમા પુરુષો અને અષાઢી પૂનમે સ્ત્રીઓ, ૮ દેખતા આઠ પ્રકારે અ ધ કહ્યા છે તે કહે છે, કામાધ ૧,

ક્રોધાંધ ૨, કૃપણાંધ ૩, માનાંધ, ૪, મદાંધ, ૫, ચોરાંધ ૬, જુગટયાંધ, ૭, ચુગલ્યાંધ ૮, એ આઠ આંધળા જાણવા આઠ મહાપાપી કહે છે. આત્મઘાતી મહાપાપી, ૧, વિશ્વાસઘાતી મહાપાપી; ૨, ગુણ–ઓળવનાર મહાપાપી, ૩, ગુરુ દ્રોહી મહાપાપી, ૪, કુડી સાક્ષી પૂરે તે મહાપાપી, ૫, ખોટી સલાહ આપે તે મહાપાપી, ૬, પચ્ચક્ખાણ વારવાર ભાગે તે મહાપાપી; ૭, હિંસામય ધર્મ પરૂપે તે મહાપાપી ૮ નવમે બોલે નવ પ્રકારે શરીરમાં રોગ ઊપજે તે કહે છે. ઘણું ખાય તો રોગ ઉપજે ૧, અજીર્ણમા ખાય તથા ઘણુ બેસી રહે તો રોગ ઉપજે, ૨; ઘણુ ઉંઘે તો રોગ ઉપજે, ૩, ઘણું જાગે તો રોગ ઉપજે, ૪, દિશા રોકે તો રોગ ઉપજે, ૫, પેશાબ રોકે તો રોગ ઉપજે; ૬ ઘણું ચાલે તો રોગ ઉપજે, ૭, અણુગમતી વસ્તુ ભોગવે તો રોગ ઉપજે ૮. વારવાર વિષય સેવે તો રોગ ઊપજે ૯ નવ બોલ સમજવાના કહ્યા તે કહે છે રજપૂતને ક્રોધ ઘણો ૧, ક્ષત્રિયને માન ઘણું. ૨ ગુણકાને માયા ઘણી, ૩, બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો ૪, મિત્રને રાગ ઘણો ૫, શોકને દ્વેષ ઘણો ૬, જુગારીને શોચ ઘણો ૭, ચોરની માતાને ચિંતા ઘણી ૮, કાયરને ભય ઘણો ૯, દશમે બોલે નારકીના જીવને દશ પ્રકારની વેદના કહે છે અનંતી ભૂખ ૧; અનંતી તરસ, ૨, અનંતી ટાઢ, ૩; અનંતી ગરમી ૪, અનંતો દાહ ૫, અનંતો ભય ૬, અનંતો જ્વર ૭, અનંતી ખરજ ૮, અનંતું પરવશપણુ ૯, અનંતો શોક ૧૦, દશ પ્રકારે શ્રાવકને પસ્તાવું પડે તે કહે છે સાધુની જોગવાઈ હોય અને પ્રશ્નાદિક પૂછે નહિ તો સાધુ વિહાર કર્યાં પછી પસ્તાવુ પડે ૧, વખાણ વાણી સાભળે નહિ તો પસ્તાવુ પડે ૨, સામાયિક–પ્રતિક્રમણ કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે ૩, આહાર પાણી અસુઝતો હોય તો પસ્તાવુ પડે, ૪, ભણવાની જોગવાઇ હોય અને ભણે નહિ તો પસ્તાવું પડે, ૫, સ્વધર્મીની ખબર લે નહિ તો પસ્તાવુ પડે ૬. ધર્મ જાગરણ જાગે નહિ તો પસ્તાવુ પડે ૭ સાધુની વિનયભક્તિ કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે ૮ સાધુની સાર સંભાળ લે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૯ સાધુ વિહાર કરી જાય ને ખબર ન પડે તો પસ્તાવું પડે ૧૦, દશ

કારણે દેવતાનું આયુષ્ય બંધાય. દશ પ્રકારે જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરનાર નક્ષત્રના નામ. મૃગશર ૧, આર્દ્રા ૨ પુષ્ય ૩; પૂર્વા ભાદ્રપદ. ૪; પૂર્વાષાઢા ૫, પૂર્વાફાલ્ગુની. ૬; મૂળ. ૭, અશ્લેષા, ૮ હસ્ત, ૯ ચિત્રા. ૧૦ એ દશ નક્ષત્રમાં જ્ઞાન ભણે તો વૃદ્ધિ થાય ને વિઘ્ન જાય ૧૧ અગિયારમે બોલે મહાવીરનાં ૧૧ ગણધરના નામ કહે છે ઇંદ્રભૂતિ ૧, અગ્નિભૂતિ ૨, વાયુભૂતિ ૩; વ્યક્ત ૪, સુધર્મા સ્વામી ૫, મંડિત પુત્ર ૬, મૌરીપુત્ર ૭, અકંપિત ૮ અચળ ભ્રાતા ૯, મહેતાર્ય ૧૦ પ્રભાસ ૧૧, અગિયાર બોલે જ્ઞાન વધે તે કહે છે ઉદ્યમ કરતાં જ્ઞાન વધે ૧, નિદ્રા તજે તો જ્ઞાન વધે ૨, ઉણોદરી કરે તો જ્ઞાન વધે ૩, થોડું બોલે તો જ્ઞાન વધે ૪, પંડિતની સોબત કરે તો જ્ઞાન વધે ૫, વિનય કરે તો જ્ઞાન વધે ૬, કપટરહિત તપ કરે તો જ્ઞાન વધે ૭, સંસાર અસાર જાણે તો જ્ઞાન વધે. ૮, માહોમાહી ચર્ચા–વાર્તા કરે તો જ્ઞાન વધે ૯, જ્ઞાની પાસે ભણે તો જ્ઞાન વધે ૧૦, ઇંદ્રિયોના વિષયનો ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન વધે. ૧૧ મૂળ નક્ષત્રના અગિયાર તારા છે ૧૨ બારમે બોલે બાર કારણે આત્માનું પરમકલ્યાણ થાય તે કહે છે. સમકિત નિર્મળ પાળે તો આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય શ્રેણિક રાજાની પેરે ૧ નિયાણારહિત કરણી કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–તામલી તાપસની પેરે ૨, મન વચન કાયાના જોગ કબજે રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય, ગજસુકુમાર મુનિની પેરે. ૩, છતી શક્તિએ ક્ષમા કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–પરદેશી રાજાની પેરે ૪ પાંચ ઇંદ્રિયનું દમન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય–ધર્મરૂચિ અણગારની પેરે ૫, સાધુનો શુદ્ધ આચાર પાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય–ધન્ના અણગારની પેરે ૬, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા–પ્રતીતિ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય–વરૂણ નાગ નતુયાના મિત્રની પેરે ૭ માયા કપટ છાંડે તો પરમ કલ્યાણ થાય–મલ્લિનાથના છ મિત્રની પેરે ૮, આશ્રવમાં સંવર નીપજાવે તો પરમ કલ્યાણ થાય–સંજતિ રાજાની પેરે ૯, રોગ આવે હાય વોય ન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય –અનાથી નિર્ગ્રંથની પેરે ૧૦, પરિષહ આવ્યે સમભાવ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય–મેતારજ મુનિની પેરે ૧૧ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થઈ તેને પાછી

વાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય–કપિલ કેવળીની પેરે ૧૨, ૧૩–તેરમે બોલે તેર તણુખા કહે છે–જન્મરૂપી રૂ અને મરણરૂપી તણુખો. ૧, સંજોગરૂપી રૂ અને વિજોગરૂપી તણુખો ૨. શાતારૂપી રૂ અને અશાતા. રૂપી તણુખો ૩; સપદારૂપી રૂ અને આપદારૂપી તણુખો. ૪, હરખરૂપી રૂ અને શોકરૂપી તણુખો ૫; શીલરૂપી રૂ અને કુશીલરૂપી તણુખો. ૬, જ્ઞાનરૂપી રૂ અને અજ્ઞાનરૂપી તણુખો; ૭, સમકિત રૂપી રૂ અને મિથ્યાત્વરૂપી તણુખો ૮, સંજમરૂપી રૂ અને અસંજમરૂપી તણુખો ૯, તપસ્વીરૂપી રૂ અને ક્રોધરૂપી તણુખો ૧૦, વિવેકરૂપી રૂ અને અભિમાનરૂપી તણુખો, ૧૧, સ્નેહરૂપી રૂ અને માયારૂપી તણુખો ૧૨, સંતોષરૂપી રૂ અને લોભરૂપી તણુખો, ૧૩, એ તેર તણુખા. હવે તેર કાઠીઆ કહે છે જુગાર ૧, આળસ ૨, શોક ૩, ભય ૪, વિકથા ૫, કૌતુક ૬, ક્રોધ ૭, કૃપણ બુદ્ધિ ૮ અજ્ઞાન ૯, વહેમ ૧૦, નિદ્રા ૧૧, મદ ૧૨ મોહ ૧૩, એ તેર કાઠીઆ. ૧૪, ચૌદમે બોલે વ્યાખ્યાન સાંભળનારનાં ૧૪ ગુણ કહે છે ભકિતવંત હોય ૧, મીઠા બોલો હોય ૨, ગર્વરહિત હોય ૩, સાંભળ્યા ઉપર રૂચિ હોય ૪, ચપળતારહિત એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળનાર હોય ૫, જેવુ સાંભળે તેવું પૂછનારને બરાબર કહે ૬, વાણીને પ્રકાશમાં લાવનાર હોય ૭, ઘણા શાસ્ત્ર સાંભળીને તેના રહસ્યનો જાણ હોય ૮, ધર્મકાર્યમાં આળસ ન કરનાર હોય ૯, ધર્મ સાંભળતાં નિદ્રા ન કરનાર હોય ૧૦, બુદ્ધિવંત હોય ૧૧, દાતારગુણ હોય ૧૨, જેની પાસે ધર્મ સાંભળે તેના ગુણનો ફેલાવો કરનાર હોય ૧૩, કોઈની નિંદા ન કરે તેમજ તેમની સાથે વાદવિવાદ ન કરે ૧૪, ૧૫ પંદરમે બોલે વિનીત શિષ્યના પંદર ગુણ કહે છે ગુરુથી નીચા આસને બેસવાવાળો હોય ૧, ચપળપણા રહિત હોય ૨ માયા રહિત હોય ૩, કુતૂહલરહિત હોય ૪, કર્કશ વચનરહિત હોય ૫, લાંબો પહોંચે તેવો ક્રોધ ન કરનાર હોય ૬, મિત્ર સાથે મિત્રતા રાખે ૭ સૂત્ર ભણી મદ ન કરે ૮ આચાર્યાદિની નિંદા ન કરે. ૯ શિખામણ દેનાર ઉપર ક્રોધ ન કરે ૧૦ પૂંઠ પાછળ વાલેસરીના ગુણ બોલે ૧૧ કલેશ, મમતા રહિત હોય ૧૨, તત્ત્વનો જાણ હોય ૧૩, વિનયવંત

હોય ૧૪, લજ્જાવંત તથા ઇંદ્રિયનો દમનાર હોય ૧૫, સોળમે બોલે સોળ પ્રકારનાં વચન જાણવા તે કહે છે એક વચન ઘટ, પટ, વૃક્ષ ૧, દ્વિવચન ઘટૌ, પટૌ, વૃક્ષૌ ૨, બહુવચન ઘટાઃ, પટાઃ, વૃક્ષાઃ, ૩, સ્રીલિંગે વચન . કુમારી, નગરી, નદી ૪, પુરુષલિંગે વચન ઃ દેવ, નર, અરિહંત, સાધુ ૫, નપુંસકલિંગે વચન કપટ, કમળ, નેત્ર ૬, અતીતકાળ વચન (ગયો કાળ) : કરેલુ, થએલુ, ૭, અનાગતકાળ વચન (આવતો કાળ) કરશે, થશે, ભાગશે, ૮. વર્તમાન કાળ વચનઃ કરે છે, થાય છે, ભણે છે ૯, પરોક્ષ વચન . એ કાર્ય તેણે કર્યું ૧૦, પ્રત્યક્ષ વચન એમ જ છે ૧૧, ઉપનીત વચન . એ પુરુષ રૂપવંત છે ૧૨, અપનીત વચન . જેમ એ પુરુષ કુરૂપવંત છે ૧૩, ઉપનીત અપનીત વચનઃ જેમ એ રૂપવંત પણ કુશીલીઓ છે ૧૪, અપનીત ઉપનીત વચન, જેમ એ પુરુષ કુશીલીઓ પણ રૂપવંત છે ૧૫, અધ્યાત્મ વચન ભગ્ન બોલે (તુટેલું વચન) રૂ વાણીઆની પેરે રૂ. પા ૧૬, સત્તરમે બોલે સત્તર પ્રકારનો સંયમ કહે છે પૃથ્વીકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૧, અપકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૨, તેઉકાયની ૩, વાયુકાયની ૪, વનસ્પતિકાયની ૫, બેઇંદ્રિયની ૬, તેઇંદ્રિયની ૭, ચૌરેંદ્રિયની ૮, પંચેંદ્રિયની ૯, અજીવકાયની ૧૦, પેહાની ૧૧, ઉપેહાની ૧૨, પમજણાંની ૧૩, પરિઠવણીઆ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬, કાયા ૧૭, એ સત્તર પ્રકારનો સંયમ ૧૭ અઢારમે બોલે અઢાર દ્રવ્ય દિશા કહે છે પૂર્વ ૧ પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪, ઈશાન ખુણો ૫, અગ્નિખુણો ૬, નૈઋત્ય ખુણો ૭, વાયવ્ય ખુણો ૮, વિદિશાના આઠ આંતરા એ બધા થઇને સોળ, ઊંચી સત્તર અને નીચી અઢાર, એ અઢાર અઢાર ભાવ દિશા કહે છે, પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેઉ ૩ વાયુ ૪ અગ્રબીઆ ૫ મૂળબીઆ ૬ પોરબીઆ ૭ ખંધબીઆ ૮ બેઇંદ્રિય ૯ તેઇંદ્રિય ૧૦ ચૌરેંદ્રિય ૧૧, પંચેંદ્રિય ૧૨ તિર્યંચ ૧૩ કર્મભૂમિ ૧૪ અકર્મભૂમિ ૧૫. છપ્પન અંતરદ્વીપા ૧૬ દેવતા ૧૭ નારકી ૧૮ એ અઢાર ઓગણીસમે બોલે કાઉસગ્ગના ઓગણીસ દોષ કહે છે ઢીંચણ

ઉપર એક પગ રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તો દોષ ૧. કાયા આઘીપાછી હલાવે તો દોષ ૨ ઓઠી ગણુ દે તો દોષ ૩. માથું નમાવી ઊભો રહે તો દોષ ૪. બે હાથ ઊંચા રાખે તો દોષ ૫. મોઢે, માથે ઓઢે તો દોષ ૬. પગ ઉપર પગ રાખે તો દોષ ૭ શરીર વાંકુ રાખે તો દોષ ૮. સાધુની બરાબર રહે તો દોષ ૯ ગાડાની ઊંધની પેરે ઊભો રહે તો દોષ ૧૦, કેડેથી વાંકો ઊભો રહે તો દોષ ૧૧, રજ-હરણ ઊંચો રાખે તો દોષ ૧૨, એક આસને ન રહે તો દોષ ૧૩, આંખ ઠેકાણે ન રાખે તો દોષ ૧૪, માથું હલાવે તો દોષ ૧૫, ખોંખારો કરે તો દોષ ૧૬; ડીલ હલાવે તો દોષ; ૧૭, ડીલ મરડે તો દોષ ૧૮, શૂન્ય ચિત્ત રાખે તો દોષ ૧૯, ૨૦ વીસમે બોલે વીસ પ્રકારે જીવ તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે તે કહે છે અરિહંતનાં ગુણગ્રામ કરે તો કર્મની ક્રોડ ખપાવે, ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે ૧; સિદ્ધનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૨, સિદ્ધાંતના ગુણગ્રામ કરે તો ૩, ગુરુનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૪, સ્થવિરનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૫. બહુસૂત્રીનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૬. તપસ્વીનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૭. જ્ઞાન ઊપર ઉપયોગ વારવાર રાખે તો ૮ શુદ્ધ સમકિત પાળે તો ૯. વિનય કરે તો ૧૦ બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧ વ્રત પચ્ચક્ખાણ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨ ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે તો ૧૩ બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪ સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫. વૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ જ્ઞાન ભણે તો ૧૮, સૂત્રની ભકિત કરે તો ૧૯, તીર્થંકરનો માર્ગ દીપાવે તો ૨૦, એ વીસ ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે છે અક્ષુદ્ર ૧ યશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩, લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ અકારો નહિ ૫ પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવંત ૭ લબ્ધલક્ષી, ૮, લજ્જાવંત ૯, દયાવંત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગંભીર ૧૨, સૌમ્યદૃષ્ટિ ૧૩, ગુણરાગી ૧૪ ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭, ઘરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવંત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભૂલે નહિ ૨૦, પરહિતકારી ૨૧ એ એકવીશ ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ

સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે, ધનવંત સાથે, ૧, બળવ ત સાથે, ૨, ઘણા પરિવાર સાથે ૩, તપસ્વી સાથે ૪ હલકા માણુસ સાથે, ૫, અહ કારી સાથે ૬, ગુરુ સાથે ૭, સ્થવિર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯, જુગારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુઠાબોલા સાથે ૧૩, કુસ ગી સાથે ૧૪, રાજા સાથે ૧૫, તેજુલેશ્યાવાળા સાથે ૧૬ શીતળ લેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે મીઠાબોલા સાથે ૧૮. દાનેશ્રી સાથે ૧૯ જ્ઞાની સાથે ૨૦. ગુણુકાસાથે ૨૧ બાળક સાથે ૨૨ એ બાવીસ ત્રેવીસમે બોલે પાંચ ઇંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષય કહે છે શ્રોતેદ્રિયના ત્રણુ વિષય જીવ શબ્દ ૧. અજીવ શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩ ચક્ષુ ઇંદ્રિયના પાચ વિષય કાળો ૧. પીળો ૨ લીલો ૩ રાતો ૪ ધોળો ૫, ઘ્રાણેદ્રિયના બે વિષય, સુભીૅ ગંધ ૧, દુભીૅ ગ ધ ૨, કુલદશ, ફરસ ઇંદ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરખરો ૧૧, સુહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪, ટાઢો ૧૪, ઉનો ૧૬, લુખો ૧૭ ચીકણો ૧૮ રસઇંદ્રિયના પાંચ વિષય–તીખો ૧૯ કડવો ૨૦. કષાયેલો ૨૧ ખાટો ૨૨ મીઠો ૨૩ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ ટોટા કહે છે, ભણુવા ગણુવાની આળસ કરે તો જ્ઞાનનોટોટો બહુસૂત્રીની શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીનાં દર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો સોમિલ બ્રાહ્મણુની શાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણુ ન કરે તો વ્રત પચ્ચકૂખાણુનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ–સાધ્વી માહોમાંહી વૈયાવચ્ચ ન કરે તો તીર્થનો ટોટો; ઠાણુાગની શાખ ૪; તપસ્યાની ને આચારની ચોરી કરે તો દેવતામા ઊ ચી પદવીનો ટોટો, દશવૈકાલિક અને ભગવતીની શાખ ૫, કઠણુ કલુષ ભાવ રાખે તો શીતળતાનો ટોટો, સમવાયાંગની શાખ ૬, અજતનાથી ચાલે તો જીવદયાનો ટોટો, દશવૈકા-લિકની શાખ ૭, રૂપનો ને યૌવનનો મદ કરે તો શુભ કર્મનો ટોટો, પન્નવણુાની શાખ ૮, મોટાનો વિનય ન કરે તો તીર્થંકરની આજ્ઞાનો ટોટો, વ્યવહાર સૂત્રની શાખ ૯, માયા કપટ કરે તો જશ–કીર્તિનો ટોટો, આચારાંગની શાખ ૧૦, પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગ્રિકા ન જાગે તો ધર્મ ધ્યાનનો ટોટો, નિશીથની શાખ ૧૧ ક્રોધ કલેશ કરે તો સ્નેહ-ભાવનો ટોટો, ચેડા કુણિકની શાખ ૧૨, મન ઊંચું નીચુ કરે તો

અક્કલનો ટોટો, ભૃગુ પુરોહિતની શાખ ૧૩, સ્ત્રીના લાલચુને બ્રહ્મ-ચર્યનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યયનની શાખ ૧૪, સાધુ–સાધ્વી, શ્રાવક–શ્રાવિકા માંહોમાંહી હેત મેળાપ ન રાખે તો જૈન ધર્મનો ટોટો, શંખ પોખ-લીજીની શાખ ૨૫, સુપાત્રને ઉલ્લાસ ભાવે દાન ન આપે તો પુણ્ય-પ્રકૃત્તિનો ટોટો, કપિલા દાસીની શાખ ૧૬, સાધુ ગામ, નગર વિહાર ન કરે તો ધર્મ કથાનો ટોટો, શેલક રાજઋષિની શાખ ૧૭, ભણે નહિ તો જિનશાસનનો ટોટો સમાચારીની શાખ ૧૮, વ્રત પચ્ચક્ખાણની આલોયણા કરે નહિ તો મોક્ષ સુખનો ટોટો, પાર્શ્વનાથની બસે છપ્પન સાધ્વીની શાખ ૧૯, અરિહંત, ધર્મ ને ચાર તીર્થના અવર્ણવાદ બોલે તો સત્ ધર્મનો ટોટો, ઠાણાંગની શાખ ૨૦ સાધુનું વચન માને નહી તો ઊંચી ગતિનો ટોટો, બ્રહ્મદત્તની શાખ ૨૧; સાધુ–સાધ્વી, ગુરુ–ગુરુણીની આજ્ઞા ઉલ્લઘે તો આરાધકપણાનો ટોટો, સુકુમાલિકાની શાખ તથા ખંધકજીની શાખ ૨૨, ભગવાનનાં વચન ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે તો શુદ્ધ માર્ગનો ટોટો, જમાલીની શાખ ૨૩, ભણેલુ વારવાર સંભાળે નહિ તો મેળવેલી વિદ્યાનો ટોટો, જવઋષિની શાખ ૨૪, ૨૫ પચીસમે બોલે સાડાપચીશ આર્યદેશ તથા તેની નગરીના નામ કહે છે, મગધ દેશ–રાજગૃહિ નગરી ૧, અંગ દેશ, ચંપાનગરી ૨, બંગદેશ, તામલિક નગરી, ૩ કલિંગ દેશ–કંચનપુર નગરી, ૪ કાશીદેશ–વારાણસી નગરી ૫, કોશળદેશ–અયોધ્યાનગરી ૬, કુરૂદેશ–ગજપુર નગરી ૭, કુશાવર્તદેશ–સૌરીપુર નગરી ૮, પંચાળ દેશ–કંપિલપુર નગરી, ૯, જંગલદેશ–અહીછત્રા નગરી ૧૦ કચ્છ દેશ–કૌસંબી નગરી ૧૧, સાડીલ દેશ–નંદીપુર નગરી ૧૨, માળવ દેશ–ભદ્દિલપુર નગરી ૧૩, વચ્છ દેશ–વૈરાટનગરી ૧૪, દશારણ દેશ–મૃગાવતી નગરી ૧૫, વરણદેશ–ઈચ્છાપુરી નગરી ૧૬, વિદેહ દેશ – શિવાવતી નગરી ૧૭, સિંધદેશ–વિત્તભય પાટણનગરી ૧૮, સૌવીર દેશ–મથુરા નગરી ૧૯, વિદેહ–દેશ–મિથિલા નગરી ૨૦, સુરસેન દેશ–પાવાપુર નગરી ૨૧, ભંગદેશ–માંસપુર નગરી ૨૨, પાટણદેશ–કાંકરતી નગરી ૨૩ કુણાલ દેશ–સાવથ્થી નગરી ૨૪, સોરઠ દેશ–દ્વારકા નગરી ૨૫, કેકાર્ધ દેશ–શ્વેતાંબિક નગરી ૨૬, એ સાડીપચીસ આર્યદેશ

ઈતિ શ્રી પચીશ બોલ

અથ શ્રી શ્રોતા અધિકાર

શ્રી નંદીસૂત્રમાં શ્રોતા અધિકાર નીચે મુજબ છે :

ગાથા-૧, સેલ ઘણુ, ૨ કુડગ ૩, ચાલણી, ૪ પરિપુણગ, ૫ હંસ ૬ મહિસ ૭ મેસે ય; ૮ મસગ, ૯ જલુગ, ૧૦ બિરાલી, ૧૧ જાહગ, ૧૨ ગો, ૧૩ ભેરિ, ૧૪ આભીરી ॥

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતા છે. તેમા

૧. સેલઘણુ–તે પથ્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પથ્થર પાણીથી ભીંજાય નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાન આદિ સાંભળે પણ સમ્યગ્જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ થાય નહિ

દ્રષ્ટાંત–કુશિષ્ય રૂપી પથ્થર, સદ્ગુરુ રૂપી મેઘ અને બોધ રૂપ પાણી, મુગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘનુ દ્રષ્ટાંત. જેમ પુષ્કરાવર્ત મેઘથી મુગશેલીઓ પલળ્યો નહિ તેમ એકેક કુશિષ્ય મહાન્ સંવેગાદિક ગુણયુક્ત આચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સમજે નહિ, વૈરાગ્યરંગ પામે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાડવા યોગ્ય છે એ અવિનીતનું દૃષ્ટાંત જાણવુ

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ભૂમિ ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે, તથા ગોધૂમાદિક (ઘઉં પ્રમુખ)ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનીત સુશિષ્ય પણ ગુરની ઉપદેશરૂપ વાણી સાંભળી હૃદયમા ધારી રાખે, વૈરાગ્યે કરી ભીંજાય અને અનેક બીજા ભવ્ય જીવોને વિનયધર્મ વિષે પ્રવર્તાવે, માટે તે શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે ૧

૨. કુડગ–કુંભનું દ્રષ્ટાંત તે કુંભના આઠ ભેદ છે તેમાં પ્રથમ ઘડો સંપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી વ્યાપ્ત છે. તેના ત્રણ ગુણ ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યા થકાં કિંચિત્ બહાર જાય નહિ- ૨ પોતે શીતળ છે માટે બીજાની પણ તૃષા ઉપશમાવે, શીતલ કરે ૩ પરની મલિનતા પણ પાણીથી દૂર કરે તેમ એકેક શ્રોતા વિનય આદિ ગુણે કરી સંપૂર્ણ ભર્યા છે તે ત્રણ ગુણ કરે ૧ ગુર્વાદિકનો ઉપદેશ સર્વ ધારી રાખે, કિંચિ વિસારે નહિ ૨ પોતે જ્ઞાન પામી શીતલ દશા

પામ્યા છે અને ભવ્ય જીવને ત્રિવિધ તાપ સમાવી શીતળ કરે ૩ ભવ્ય જીવની સદેહ રૂપી મલિનતા ટાળે એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે

૨ એક ઘડો પડખે કાણો છે, તેમા ભરે તો અડધું પાણી રહે ને અડધું પાણી વહી જાય તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો અડધું ધારી રાખે, અડધું વિસરી જાય

૩ એક ઘડો હેઠે કાણો છે, તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી જાય પણ રહે નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો સર્વ વિસારે પણ ધારે નહિ

૪ એક ઘડો નવો છે, તેમાં પાણી ભરે તો થોડો થોડો ઝમીને ખાલી થાય, તેમ એકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે

૫ એક ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણ બગાડે, તેમ એકેક શ્રોતા મિથ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે, તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વણસાડે

૬ એક ઘડો સુગંધે કરી વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે, તેમ એકેક શ્રોતા સમકિતાદિક સુગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને દીપાવે

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમા પાણી ભરે તો ઘડો ભીજાઈને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અલ્પબુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનું જ્ઞાન આપતાં તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય

૮ એક ઘડો ખાલી છે, તે ઉપરથી બુઝારૂ ઢાકી વર્ષાકાળે નેવાં હેઠે પાણી ઝીલવા મૂક્યુ, પણ પાણી અદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણુ થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિકે કરી ભીત પ્રમુખે અથડાઈને ફૂટી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા સદ્ગુરુની સભામા વ્યાખ્યાન સાભળવા બેસે, પણ ઊઘ પ્રમુખના યોગે કરી, જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી ઊઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડોળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સભાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા ઊંઘમા પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય

૩ ચાલણી–એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે ચાલણીના બે પ્રકાર ૧ એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મૂકે ત્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઈએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સભામાં સાંભળવા બેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સંપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સભાથી ઉઠી બહાર જાય ત્યારે વૈરાગ્ય રૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૨ ચાલણીએ ઘઉં પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડયો, ત્યારે આટો નીકળી જાય ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે. તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતા ઉપદેશક તથા સૂત્રના ગુણ ગુણ જાવા દે, અને સ્ખલના પ્રમુખ અવગુણ રૂપ કચરો ગ્રહી રાખે, માટે તે છાંડવા યોગ્ય છે

૪ પરિપુણગ–તે સુઘરી પક્ષીના માળાનું દૃષ્ટાંત સુઘરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ઘી) ગાળતા ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય અને કીટી પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના ગુણ ત્યાગ કરી અવગુણ ગ્રહણ કરે એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે

૫ હંસ–હંસને દૂધ, પાણી એકઠાં કરી પીવા માટે આપ્યા હોય, તો તે પોતાની ચાંચમાં ખટાશના ગુણે કરી દૂધ પીએ ને પાણી ન પીએ, તેમ વિનીત શ્રોતા ગુર્વાદિકના ગુણ ગ્રહે ને અવગુણ ન લે, એ આદરણીય છે

૬ મહિષ–ભેસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં જાય, પાણી પીવા જલમા પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડહોળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે, તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રશ્નાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ડહોળે, પોતે શાંતપણે સાભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાત રસથી સાંભળવા ન દે, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૭ મેષ–બકરાં જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં જાય, ત્યારે કાંઠે રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડહોળે નહિ ને

અન્ય યૂથને પણ નિર્મળ પીવા દે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાંભળે, અન્ય સભાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે

૮ મસગ–તેના બે પ્રકારઃ ૧ મસગ તે ચામડાની કોથળી, તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યંત ફૂલેલી દેખાય, પણ તૃષા શમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય. તેમ એકેક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરાએ કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાડવાયોગ્ય છે.

૨. મસગ તે મચ્છર નામે જંતુ. અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખણુજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ એકેક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને જ્ઞાન–અભ્યાસ કરાવતાં ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાઈપણ ન કરે અને ચિત્તમાં અસમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે

૯ જલુગ–તેના બે પ્રકાર : ૧ જલો નામે જંતુ ગાય પ્રમુખના સ્તનમા વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દૂધ ન પીએ, તેમ એકેક અવિનીત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિદ્રો ગવેષે પણ ક્ષમાદિક ગુણ ન ગ્રહણ કરે માટે છાંડવા યોગ્ય છે.

૨, જળો નામે જંતુ ગુમડા ઉપર મૂકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુઃખ ઉપજાવે અને સુડહાલ (બગડેલુ) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ એકેક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે–કાલે અકાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત કરાવે–પછી સ દેહરૂપી બિગાડ કાઢી ગુર્વાદિકને શાતિ ઉપજાવે–પરદેશી. રાજાવત્ એ આદરવા યોગ્ય છે

૧૦ બિરાલી–બિલાડી દૂધનુ ભાજન સીંકાથી ભોંયપર નીચું નાંખીને રજકણુ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે.

૧૧ જાહગ–સહલે તે તિર્યંચની જાત વિશેષ–તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય પછી વળી થોડુ પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે, પછી મોટા ભુજગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે; અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સંતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઈ મિથ્યાત્વી લોકનાં માન મર્દન કરે એ આદરવા યોગ્ય છે

૧૨ ગો–ગો તે 'ગાય'નાં બે પ્રકાર: ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઈ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ-પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાતી થકી દૂધમાં સુકાય ને દુખી થાય, તેમ એકેક અવિનીત શ્રોતાએ ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયાવચ્ચ નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે

૨. એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગયો પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂડે પ્રકારે આપવાથી દૂધમા વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો, તેમ એકેક વિનીત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકની આહાર-પાણી પ્રમુખ વૈયાવૃત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે

૧૩ ભેરી–તેના બે પ્રકાર ૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરૂષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઈ તેને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મ રૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અનંત લક્ષ્મી પામે, એ આદરવાયોગ્ય છે

૨, જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ, તો રાજા કોપાયમાન થઈ દ્રવ્ય આપે નહિ, તેમ અવિ-

નીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનુ સુખ પામે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૧૪ આભીરી–તેના બે પ્રકાર–૧ આભીર સ્ત્રી–પુરુષ એક ગ્રામથી પાસેના શહેરમાં ચાલતાં ગાડામાં ઘૃત ભરી વેચવા ગયાં ત્યા બજારમાં ઉતારતા ઘૃતનું ભાજન, વાસણ ફૂટી ગયુ ઘૃત ઢળી ગયુ. પુરુષે સ્ત્રીને ઘણાં ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યાં, ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તારને સામાં કુવચનો કહ્યાં, આખરે ઘૃત ઢાળાઈ ગયું ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યા. જમીન પરનુ ઘૃત પાછળથી લુછી લીધું ને વેચ્યુ કીમત મળી, તે લઇ સાજે ગામ જતાં ચોરોએ લુટી લીધી બહુ નિરાશ થયા લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃત્તાત કહ્યો લોકોએ ઠપકો દીધો તેમ ગુરુએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમા આપેલ સાર–ઘૃતને લડાઈ–ઝઘડો કરી ઢાળી નાંખે ને છેવટે ક્લેશ કરી દુર્ગતિ પામે આ શ્રોતા છાંડવાયોગ્વ છે

૨ ઘૃત ભરી શહેરમાં જતાં બજારમાં ઉતારતાં વાસણ ફૂટયું કે તરત જ એકદમ મળી ભેગા થઇ ઘૃત ભરી લીધુ પણ બહુ નુકસાન થવા દીધુ નહિ તે ઘૃતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સંઘાત સાથે ગામમ. સુખે સુખે જેમ અન્ય સુજ્ઞ પુરુષો પહોંચે તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા, ગુરુ પાસેથી વાણી સાભળી શુદ્ધ ભાવપૂર્વક તે અર્થ-સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે અસ્ખલિત કરે વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરુ પાસે ફરી ફરી માફી માગી ધારે, પૂછે, પણ કકળાટ ઝગડો કરે નહિ. જે ઉપર ગુરુ પ્રસન્ન થાય સયમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય પરિણામે સદ્દગતિ મળે આવા શ્રોતા આદરણીય છે.

ઇતિ શ્રોતા અધિકાર

પાંત્રીસ બોલ.

પહેલે બોલે–ગતિ ચાર, ૧ નારકી,૨ તિર્યંચ,૩ મનુષ્ય, ૪ દેવતા.

બીજે બોલે–જાતિ પાંચ, ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચૌરેંદ્રિય, ૫ પંચેંદ્રિય

ત્રીજે બોલે–કાય છ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬, ત્રસકાય

ચોથે બોલે–ઇંદ્રિય પાંચ ૧ શ્રોતેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુરિંદ્રિય ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય.

પાંચમે બોલે–પર્યાપ્તિ છ ૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઇંદ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ, ૫ ભાષા, ૬ મન

છઠ્ઠે બોલે–પ્રાણ દશ. પાચ ઇંદ્રિયના ૫ પ્રાણ, ૬ મનબળ, ૭ વચનબળ, ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોશ્વાસ, ૧૦ આયુષ્ય.

સાતમે બોલે–શરીર પાંચ, ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ ૫ કાર્મણ

આઠમે બોલે–યોગ ૫દર ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ, ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ, ૯ ઔદારિક કાયયોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ ૧૧ વૈક્રિય કાયયોગ, ૧૨ વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ, ૧૩ આહારક કાયયોગ, ૧૪ આહારક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૫ કાર્મણ કાયયોગ

નવમે બોલે–ઉપયોગ બાર ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મન પર્યવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન, ૬ મતિ અજ્ઞાન, ૭ શ્રુત અજ્ઞાન, ૮ વિભંગ જ્ઞાન, ૯ ચક્ષુદર્શન, ૧૦ અચક્ષુદર્શન, ૧૧ અવધિ દર્શન, ૧૨ કેવળ દર્શન

દશમે બોલે–કર્મ આઠ ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય

અગિયારમે બોલે–ગુણઠાણાં ચૌદ, ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદન, ૩ મિશ્ર, ૪ અવિરતિ સમ્યગ દૃષ્ટિ; ૫; દેશવિરતિ, (શ્રાવક) ૬ પ્રમત્ત સંજતિ, ૭ અપ્રમત્ત સંજત્તિ, ૮ નિવૃત્તિ બાદર,૯ અનિવૃત્તિ બાદર, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય, ૧૧ ઉપશાંત મોહનીય, ૧૨ ક્ષીણ મોહનીય, ૧૩ સયોગી કેવળી, ૧૪ અયોગી કેવળી.

બારમે બોલે–પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય ૨૩ શ્રોતેંદ્રિયના ત્રણ વિષય ૧ જીવ શબ્દ, ૨ અજીવ શબ્દ, ૩ મિશ્ર શબ્દ, ચક્ષુરિંદ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ લાલ, ૪ પીળો, ૫ ધોળો, ૬ ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય ૧ સુરભિગંધ, ૨ દુરભિગંધ, રસેંદ્રિયના પાંચ વિષય ૧ કડવો, ૨ કસાયલો, ૩ ખાટો, ૪ મીઠો, ૫ તીખો સ્પર્શેંદ્રિયના આઠ વિષય. ૧ સુવાળો, ૨ ખરખરો, ૩ હલકો, ૪ ભારે, ૫ ઉષ્ણ, ૬ ટાઢો, ૭ લૂખો ૮ ચોપડયો

તેરમે બોલે–પચીશ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ ૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૨ અનભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ, ૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ ૫ અણાભોગ મિથ્યાત્વ, ૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ, ૭ લોકોત્તર મિથ્યાત્વ, ૮ કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ, ૯ જિન માર્ગથી ઓછું પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૦ જિન માર્ગથી અધિક પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૧ જિનમાર્ગથી વિપરીત પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૨ ધર્મને અધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૩ અધર્મને ધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૪ જીવને અજીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૫ અજીવને જીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૬ જિનમાર્ગને અન્યમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૭ અન્યમાર્ગને જિનમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૮ સાધુને કુસાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૯ કુસાધુને સાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૦ આઠ કર્મથી મુકાણા તેને નથી મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૧ આઠ કર્મથી નથી મુકાણા તેને મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ, ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ, ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ ૨૫ આશાતના મિથ્યાત્વ

ચૌદમે બોલે–નવતત્ત્વના જાણપણાના ૧૧૫ બોલ ચૌદ ભેદ જીવના ૧ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય, ૨ બાદર એકેદ્રિય, ૩ બેઇંદ્રિય, ૪ તેઇંદ્રિય ૫ ચૌરેંદ્રિય, ૬ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, ૭ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય તે દરેકના અપર્યાપ્તા

ને પર્યાપ્તા ચૌદ ભેદ અજીવના ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય અને દરેકના સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશ એમ નવ, અને કાળ મળી દશભેદ અરૂપી અજીવના તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય (રૂપી અજીવ)ના ચાર ભેદ. સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશ, પરમાણુ, નવ ભેદ પુણ્યના. અન્નપુન્ને, પાણપુન્ને, લયણપુન્ને, શયનપુન્ને, વથ્થપુન્ને, મનપુન્ને, વચનપુન્ને, કાયપુન્ને, નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર ભેદ પાપના તે અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ ભેદ આશ્રવના : મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતેદ્રિય, ચક્ષુરિદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેન્દ્રિય, સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળા મૂકવા તે, ભડોપકરણની અયત્ના કરે તે, શુચિ કુસગ્ગ કરે તે વીશ ભેદ સવરના, સમકિત, વ્રત પચ્ચક્ખાણ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવદયા, સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ, અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાચ ઇંદ્રિય ને ત્રણ જોગનું સવરવુ તે, ભડ ઉપકરણ, ઉપધિ યત્નાએ લીએ મૂકે તે. શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે બાર ભેદ નિર્જરાના, અણસણ, ઉણોદરી, વૃત્તિસક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયક્લેશ, પ્રતિસલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સજ્ઝાય, ધ્યાન, કાઉસગ્ગ. ચાર ભેદ બધના, પ્રકૃતિબધ, સ્થિતિબધ, અનુભાગબધ, પ્રદેશબધ ચાર ભેદ મોક્ષના; જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૧૫ બોલ થયા

૫ દરમે બોલે—આત્મા આઠ પ્રકારના છે; દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, વીર્યાત્મા,

સોળમે બોલે—દડક ચોવીસ છે સાત નરકનો એક દડક, દશ ભવનપતિના, અસુરકુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુતકુમાર, અગ્નિકુમાર, દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનિતકુમાર પાચ સ્થાવરના, પૃથ્વિકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રણ વિકલેદ્રિયના બેઇન્દ્રિય, તેઇદ્રિય, ચૌરેદ્રિય, એક તિર્યંચ પચેદ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણવ્યંતર દેવતાનો એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક વૈમાનિક દેવતાનો, એમ ચોવીસ દડક થયા.

સત્તરમે બોલે—લેશ્યા છ, કૃષ્ણ, નીલ, કાપૂત, તેજુ, પદ્મ, શુકલ

અઢારમે બોલે—દૃષ્ટિ ત્રણ, મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ, સમામિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ

ઓગણીસમે બોલે–ધ્યાન ચાર આર્તધ્યાન, રૈદ્રધ્યાન, ધર્મ-ધ્યાન, શુકલધ્યાન.

વીસમે બોલે––છ દ્રવ્યના ત્રીશ બોલ, તેમાં પાંચ બોલ ધર્માસ્તિકાયના, દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણુથકી ચલણુ સહાય પાચ બોલ અધર્માસ્તિકાયના, દ્રવ્ય થકી એક, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણુથકી સ્થિરસહાય પાંચ બોલ આકાશાસ્તિકાયના, દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્રથકી લોકાલોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણુથકી ભાજનગુણુ (અવકાશ) પાંચ બોલ કાળના દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથકી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણુથકી વર્તવાનો ગુણુ પાંચ બોલ પુદ્ગલના; દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવ થકી રૂપી, ગુણુથકી ગળે ને મળે પાચ બોલ જીવના; દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી આદિ અંતરહિત, ભાવથકી અરુપી, ગુણુથકી ચૈતન્ય ગુણુ

એકવીસમે બોલે–રાશિ બે–જીવરાશિ, અજીવરાશિ.

બાવીસમે બોલે–શ્રાવકના વ્રત બાર, તેના ભાંગા ૪૯

ત્રેવીસમે બોલે–સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત, તેના ભાંગા ૨૫૨.

ચોવીસમે બોલે–પ્રમાણુ ચાર પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન.

પચીસમે બોલે–ચારિત્ર પાંચ, સામાયિક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર, પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, યથાખ્યાત ચારિત્ર

છવીશમે બોલે–સાત નય નૈગમનય, સંગ્રહનય, વ્યવહારનય, ઋજુસૂત્રનય, શબ્દનય, સમભિરૂઢનય, એવંભૂતનય

સત્તાવીશમે બોલે–નિક્ષેપા ચાર નામનિક્ષેપ, સ્થાપના નિક્ષેપ, દ્રવ્યનિક્ષેપ, ભાવનિક્ષેપ

અઠ્ઠાવીશમે બોલે–સમકિત પાંચ ઉપશમસમકિત, ક્ષયોપશમ સમકિત, ક્ષાયિક સમકિત, સાસ્વાદનસમકિત, વેદકસમકિત

ઓગણત્રીસમે બોલે–રસ નવ શૃંગારરસ, વીરરસ, કરૂણરસ, હાસ્યરસ, રૌદ્રરસ, ભયાનકરસ, અદ્‌ભુત રસ, બિભત્સરસ, શાંતરસ,

ત્રીશમે બોલે–ભાવના બાર અનિત્યભાવના, અશરણભાવના, સંસારભાવના, એકત્વભાવના, અન્યત્વભાવના, અશુચિભાવનો, આશ્રવભાવના, સંવરભાવના, નિર્જરાભાવના, લોકસ્વરૂપભાવના, બોધિભાવના, ધર્મભાવના

એકત્રીશમે બોલે–અનુયોગ ચાર છે, દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ

બત્રીશમે બોલે–દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ, ધર્મતત્ત્વ એ ત્રણ તત્ત્વ

તેત્રીશમે બોલે–સમવાય પાંચ કાળ, સ્વભાવ, નિયત, પૂર્વકૃત (કર્મ) પુરુષાકાર (ઉદ્યમ)

ચોત્રીશમે બોલે–પાખંડીના ત્રણસે ત્રેસઠ ભેદ, ક્રિયાવાદીના ૧૮૦; અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭

પાંત્રીશમે બોલે–શ્રાવકના ગુણ એકવીશ; ૧ અક્ષુદ્ર, ૨ રૂપવંત, ૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો, ૪ લોકપ્રિય,૫ અક્રૂર ૬ પાપભીરૂ, ૭ શાઠ્યરહિત, ૮ ચતુરાઈવાળો, ૯ લજ્જાવંત, ૧૦ દયાળુ, ૧૧ મધ્યસ્થ પરિણામી ૧૨ સુદૃષ્ટિવાળો, ૧૩ ગુણાનુરાગી, ૧૪ સાચો પક્ષ ધારણ કરનાર, ૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિવંત, ૧૬ વિશેષજ્ઞ, ૧૭ અલ્પારંભી, ૧૮ વિનીત, ૧૯ કૃતજ્ઞ, ૨૦ પરહિતકારી, ૨૧ લબ્ધલક્ષી.

પાંત્રીશ બોલ સમાપ્ત

ચાર ધ્યાન

ધ્યાનના ૪ ભેદ : આર્ત, રૌદ્ર, ધર્મ અને શુક્લધ્યાન.

(૧) આર્તધ્યાનના ૪ પાયા-૧ મનોજ્ઞ વસ્તુની અભિલાષા કરે ૨ અમનોજ્ઞ વસ્તુનો વિયોગ ચિંતવે, ૩ રોગાદિ અનિષ્ટોનો વિયોગ ચિંતવે અને ૪ પરભવના સુખ માટે નિયાણુ કરે

આર્તધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ ચિંતા-શોક કરવો ૨ અશ્રુપાત કરવો ૩ આક્રંન્દ (વિલાપ) શબ્દ કરીને રોવુ અને ૪ છાતી, માથુ આદિ કૂટીને રોવુ

(૨) રૌદ્રધ્યાનનાં ૪ પાયા-હિંસામાં, જૂઠમાં, ચોરીમા, કારાગૃહમાં ફસાવવામાં આનંદ માનવો(એ પાપ કરીને કે કરવામાં ખુશીથવું).

રૌદ્રધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ થોડા અપરાધ પર ઘણો ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૨ વધુ અપરાધ પર અત્યંત ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૩ અજ્ઞાનતાથી દ્વેષ રાખે અને ૪ જાવજીવ સુધી દ્વેષ રાખે.

(૩) ધર્મધ્યાનનાં ૪ પાયા-વીતરાગની આજ્ઞાનુ ચિંતવન કરે, ૨ કર્મ આવવાનાં સ્થાન (કારણ)ને વિચારે, ૩ શુભાશુભ કર્મ વિપાકને વિચારે અને ૪ લોક સંસ્થાનનો વિચાર કરે

ધર્મધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ વીતરાગ-આજ્ઞાની રૂચિ, ૨ નિસર્ગ (જ્ઞાનાદિ ઉપજવાથી થયેલી) રુચિ, ૩ ઉપદેશ રૂચિ અને ૪ સૂત્ર (સિદ્ધાંત-આગમ) રુચિ

ધર્મધ્યાનનાં ૪ અવલંબન-વાંચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના અને ધર્મકથા

ધર્મધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા-૧ એગચ્ચાણુ પેહા=જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે, એવા જીવના એકલાપણાનો વિચાર, ૨ અણિચ્ચાણુપેહા=સંસારની અનિત્યતાનો વિચાર, ૩ અસરણાણુ પેહા=સંસારમાં કોઇ કોઈનું શરણ નથી ઈ૦ વિચાર, અને ૪ સંસારાણુપેહા=સંસારની સ્થિતિ (દશા)નો વિચાર કરવો.

૪ શુક્લધ્યાનનાં ૪ પાયા–૧ એક એક દ્રવ્યમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક પર્યાય–ઉપ્પન્ને વા, વિગમે વા, ધુવે વા–ભાવોનો વિચાર કરવો, ૨ અનેક દ્રવ્યોમાં એક ભાવ (અગુરુલઘુ આદિ)નો વિચાર કરવો, ૩ અચળાવસ્થામાં ત્રણેય યોગોનુ નિરૂદ્ધપણું વિચારે, ૪ ચૌદમા ગુણસ્થાનની સૂક્ષ્મ ક્રિયાથી પણ નિવર્તવાનુ ચિતવે

શુક્લધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ–૧ દેવાદિના ઉપસર્ગથી ચલિત ન થાય, ૨ સૂક્ષ્મભાવ (ધર્મની ઝીણવટ) સાભળીને ગ્લાનિ ન લાવે, ૩ શરીર–આત્માને ભિન્ન ચિતવે અને ૪ શરીરને અનિત્ય સમજી પુદ્‌ગલને પરવસ્તુ જાણીને તેનો ત્યાગ કરે

શુક્લધ્યાનનાં ૪ અવલ બન–૧ ક્ષમા, ૨ નિર્લોભતા, ૩ નિષ્કપટતા, ૪ મદરહિતતા

શુક્લધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા–૧ આ જીવે અનતવાર સસાર ભ્રમણ કર્યું છે, એમ વિચારે, ૨ સસારની બધી પૌદ્‌ગલિક વસ્તુ અનિત્ય છે, શુભ પુદ્‌ગલ અશુભ રૂપે અને અશુભ, શુભ રૂપે પરિણમે છે, માટે શુભાશુભ પુદ્‌ગલોમાં આસક્ત બનીને રાગદ્વેષ ન કરવો ૩ સંસાર પરિભ્રમણનું મૂળ કારણ શુભાશુભ કર્મ છે કર્મ–બધના મૂળ કારણ ૪ હેતુ છે એમ વિચારે અને ૪થુ કર્મહેતુઓને છોડીને સ્વસત્તામાં રમણતા કરવાનો વિચાર, આવા વિચારોમાં તન્મય (એક રૂપ) થઈ જવાય તે શુક્લ ધ્યાન.

ઇતિ ચાર ધ્યાન સંપૂર્ણ

રૂપી અરૂપીના બોલ

ગાથા : કમ્મટ્ઠ પાવઠ્ઠાણા ય, મણ વયજોગા ય કમ્મદેહે,
સુહુમપ્પએસી ખધે, એ સવ્વે ચઉ ફાસા. ૧

અર્થ : કર્મ ૮ (જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મ) પાપસ્થાનક (પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાનક) ૧૮ કુલ ૨૬ ૨૭ મનયોગ, ૨૮ વચનયોગ, ૨૯ કાર્મણ શરીર અને ૩૦ સૂક્ષ્મપ્રદેશી સ્કધ, એ સર્વે ત્રીશ બોલ રૂપી ચઉસ્પર્શી છે તેમા સોળ બોલ લાભે ૫ વર્ણ, ૨ ગધ, ૫ રસ અને ૪ સ્પર્શ, (શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ અને સ્નિગ્ધ)

ઘણ તણવાય ઘણોદહિ, પુઢવિ સત્તો વ સત્તનિરીયાણં;
અસંખેજજદીવ સમુદ્દા, કપ્પા ગેવિજા અણુત્તરા સિદ્ધિ. ૨

અર્થ : ૧ ઘનવાત, ૨ તનવાત, ૩. ઘનોદધિ, પૃથ્વી સાત ૧૦ ૧૧ અસખ્યાતા દ્વીપ, ૧૨ અસંખ્યાતા સમુદ્ર, બાર દેવલોક ૨૪, નવ ગ્રેવેયક ૩૩ પાંચ અનુત્તર વિમાન ૩૮, સિદ્ધશિલા ૩૯.

ઉરાલિયા ચઉદેહા, પુગ્ગલકાય છ દવ્વ લેસ્સા ય;
તહેવ કાયજોગેણ, એ સવ્વેણં અટ્ઠ ફાસા ૩

અર્થ : ૪૦ ઔદારિક શરીર, ૪૧ વૈક્રિય શરીર, ૪૨ આહારક શરીર, ૪૩ તૈજસ શરીર (એ ચાર દેહ), ૪૪ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો બાદર સ્કધ, છ દ્રવ્ય લેશ્યા (કૃષ્ણાદિક)૫૦, ૫૧ કાયયોગ એ સર્વ મળી એકાવન બોલ રૂપી આઠ સ્પર્શી છે તેમાં વીશ બોલ લાભે (૫ વર્ણ, ૨ ગધ, ૫ રસ અને ૮ સ્પર્શ)

પાવઠાણા વિરઇ, ચઉ ચઉ બુદ્ધિ ઉગ્ગહે;
સન્ના ધમ્મત્થિ પંચ ઉઠ્ઠાણ, ભાવલેસ્સા તિદિટ્ઠિ ય. ૪

અર્થ .—અઢારે પાપસ્થાનકથી નિવૃત્તિ ૧૮, ચાર બુદ્ધિ તે ૧૯ ઔત્પાતિકા, ૨૦ વૈનયિકા, ૨૧ કાર્મિકા અને ૨૨ પારિણામિકા, ચાર મતિ તે ૨૩ અવગ્રહ, ૨૪ ઇહા, ૨૫ અવાય અને ૨૬ ધારણા, ચાર સજ્ઞા તે ૨૭ આહાર, ૨૮ભય,૨૯મૈથુનઅને૩૦ પરિગ્રહ સજ્ઞા પાંચ-

અસ્તિકાય-તે ૩૧ ધર્માસ્તિકાય, ૩૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩૩ આકાશાસ્તિકાય, ૩૪ કાળ, અને ૩૫ જીવાસ્તિકાય, પાંચ ઉઠાણુ તે ૩૬–ઉત્થાન ૩૭ કર્મ, ૩૮ વીર્ય, ૩૯ બળ અને ૪૦ પુરુષાકાર-પરાક્રમ, છ ભાવ લેશ્યા ૪૬ અને ત્રણ દૃષ્ટિ તે–૪૭ સમકિત દૃષ્ટિ, ૪૮ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને ૪૯ મિશ્રદૃષ્ટિ

દંસણ નાણ સાગરા, અણાગરા ચઉવીસે દંડગા જીવ;
એ સવ્વે અવન્ના, અરૂવી અફાસગા ચેવ. ૫

અર્થ :–દર્શન ચાર તે–૫૦ ચક્ષુદર્શન, ૫૧ અચક્ષુદર્શન, ૫૨ અવધિદર્શન, અને ૫૩ કેવળદર્શન, જ્ઞાન પાંચ તે ૫૪ મતિજ્ઞાન, ૫૫ શ્રુતજ્ઞાન, ૫૬ અવધિજ્ઞાન, ૫૭ મન:પર્યવ જ્ઞાન અને ૫૮ કેવળ-જ્ઞાન, ૫૯ સાકારોપયોગ તે જ્ઞાનનો ઉપયોગ ૬૦ અનાકારોપયોગ તે દર્શનનો ઉપયોગ, ૬૧ ચોવીશે દડકના જીવો

એ સઘળા ૬૧ બોલમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ન લાભે, કારણ કે એ સર્વ બોલ અરૂપીમાં છે.

ઇતિ રૂપી અરૂપીના બોલ સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી બત્રીસ અસજ્ઝાય.

(આ બત્રીસ પ્રકારની અસજ્ઝાય વખતે સૂત્ર સિદ્ધાંત વાંચવા નહી)

૧ નજીકમાં હાડકાં પડયાં હોય.
૨ માંસ પડયું હોય
૩ લોહી પડયું હોય
૪ વિષ્ટા પડી હોય
૫ સ્મશાન હોય.
૬ ચંદ્રગ્રહણ હોય
૭ સૂર્યગ્રહણ હોય
૮ મોટું (પ્રખ્યાત) માણસ ગુજરી ગયું હોય.
૯ રાજ્યમાં વિઘ્ન હોય,
૧૦ નજીકમા પંચેન્દ્રિયનુ કલેવર હોય.
૧૧ તારા ખર્યા હોય
૧૨ દશે દિશા રાતી થઈ હોય (દિશાઓ પડી હોય)
૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય
૧૪ અકાળે વીજળી થાય
૧૫ અકાળે કડાકા થાય.
૧૬ બાળ ચંદ્રમા વખતે (બીજના ચંદ્રને રોજ ચાર ઘડી)
૧૭ આકાશમાં નવીન ચિહ્ન થાય.
૧૮ ધુમસ પડતી હોય.
૧૯ ઠાર તથા ઝાકળ પડતી હોય.
૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય.
૨૧ અશાડ સુદ ૧૫ ને રોજ.
૨૨ અશાડ વદ ૧
૨૩ ભાદરવા સુદ ૧૫,
૨૪ ભાદરવા વદ ૧.
૨૫ કારતક સુદ ૧૫
૨૬ કારતક વદ ૧
૨૭ ચૈત્ર સુદ ૧૫
૨૮ ચૈત્ર વદ ૧.
૨૯ પ્રભાતે ૨ ઘડી સુધી (સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં)
૩૦ મધ્યાન્હે બે ઘડી સુધી
૩૧ સાંજે બે ઘડી સુધી (સૂર્ય અસ્ત થયા પછી)
૩૨ મધ્ય રાત્રે બે ઘડી સુધી.

સૂત્ર ભણનારાઓએ આ અસજ્ઝાય અવશ્ય જાણી તે પ્રમાણે વર્તવુ જોઇએ, અર્થાત્ સુત્રની મૂળ ગાથાઓ (પાઠ) નો સ્વાધ્યાય, અસજ્ઝાય વખતે કરવો જોઇએ નહીં.

અધ્યયનો—અર્થ સાથે

૧ શ્રી મહાવીર સ્તુતિ. (પુચ્છિસ્સુ ણું)

પુચ્છિસ્સુ ણું સમણા માહણાય, આગારિણો યા પરિતિત્થિઆ ય,
સે કેઈ ણેગંતહિય ધમ્મમાહુ, અણેલિસ સાહુસમિક્ખયાએ. ૧
કહ ચ ણાણં કહ દંસણું સે, સીલ કહં નાયસુયસ્સ આસિ ?
જાણાસિ ણું ભિક્ખુજહાતહેણું, અહાસુય બૂહિ જહા ણિસંત ૨
ખેયન્નએ સે કુસલે મહેસી, અણંતનાણી ય અણંતદંસી,
જસંસિણો ચક્ખુપહે ઠિયસ્સ, જાણાહિ ધમ્મં ચ ધિઇં ચ પેહી ૩
ઉઢં અહે ય તિરિયં દિસાસુ, તસા ય જે થાવર જે ય પાણા;
સેણિચ્ચણિચ્ચેહિ સમિક્ખ પન્ને, દીવે વ ધમ્મં સમિયં ઉદાહુ ૪
સે સવ્વદંસિ અભિભૂયનાણી, ણિરામગંધે ધિઈમં ઠિયપ્પા,
અણુત્તરે સવ્વજગંસિ વિજ્જં, ગંથા અઈએ અભયે અણાઊ ૫
સે ભૂઈપણ્ણે અણિયે અચારી, ઓહંતરે ધીરે અણંતચક્ખૂ,
અણુત્તરં તપ્પઈ સૂરિએ વા, વઈરોયણિન્દે વ તમં પગાસે ૬
અણુત્તરં ધમ્મમિણં જિણાણં, ણેયા મુણી કાસવ આસુપન્ને,
ઇંદેવ દેવાણં મહાણુભાવે, સહસ્સણેયા દિવિ ણં વિસિટ્ઠે ૭
સે પન્નયા અક્ખયસાગરે વા, મહોદહી વા વિ અણંતપારે,
અણાઈલે વા અકસાઈ ભિક્ખુ, સક્કે વ દેવાહિવઇ જુઈમં ૮
સે વીરિએણં પડિપુન્નવીરિએ, સુદંસણે વા ણગસવ્વસેટ્ઠે,
સુરાલએ વા સિ મુદાગરે સે, વિરાયએ ણેગગુણોવવેએ ૯
સયં સહસ્સાણ ઉ જોયણાણં, તિકંડગે પંડગવેજયંતે,
સે જોયણે ણવણવઈસહસ્સે, ઉદ્ધુસ્સિતો હેટ્ઠ સહસ્સમેગં ૧૦
પુટ્ઠે ણભે ચિટ્ઠઈ ભૂમિવટ્ઠિએ, જં સૂરિયા અણુપરિવટ્ટયંતિ,
સે હેમવન્ને બહુનંદણે ય, જંસી રતિં વેદયંતી મહિંદા ૧૧
સે પવ્વએ સદ્દમહપ્પગાસે, વિરાયતી કંચણમટ્ઠવન્ને,
અણુત્તરે ગિરિસુ ય પવ્વદુગ્ગે, ગિરીવરે સે જલિએવ ભોમે ૧૨

મહીએ મજ્ઝમિ ઠિએ ણગિંદે, પન્નાયતે સૂરિએ સુદ્ધલેસે;
એવં સિરીએ ઉ સ ભૂરિવન્ને, મણોરમે જોયઈ અચ્ચિમાલી ૧૩
સુદંસણસ્સેવ જસો ગિરિસ્સ, પવુચ્ચઈ મહતો પવ્વયસ્સ;
એતોવમે સમણે નાયપુત્તે, જાઈ જસોદંસણનાણસીલે ૧૪
ગિરીવરે વા નિસહાઽઽયયાણ, રૂયએ વ સેટ્ઠે વલયાયતાણ,
તઓવમે સે જગભૂઈપન્ને, મુણીણ મજ્ઝે તમુદાહુ પન્ને ૧૫
અણુત્તરં ધમ્મમુઈરઈત્તા, અણુત્તર ઝાણવરં ઝિયાઈ,
સુસુક્કસુક્કં અપગંડસુક્કં, સંખિંદુએગંતવદાતસુક્કં ૧૬
અણુત્તરગ્ગં પરમં મહેસી, અસેસકમ્મં સ વિસોહઈત્તા;
સિદ્ધિં ગએ સાઈમણંતપત્તે, નાણેણ સીલેણ ય દંસણેણ ૧૭
રૂક્ખેસુ ણાએ જહ સામલી વા, જંસિં રઈ વેદયંતિ સુવન્ના,
વણેસુ વા ણંદણમાહુ સેટ્ઠં, નાણેણ સીલેણ ય ભૂઈપન્ને ૧૮
થણિયં વ સદ્દાણ અણુત્તરે ઉ, ચંદો વ તારાણ મહાણુભાવે,
ગંધેસુ વા ચંદણમાહુ સેટ્ઠં, એવં મુણીણં અપડિન્નમાહુ ૧૯
જહા સયંભૂ ઉદહીણ સેટ્ઠે, નાગેસુ વા ધરણિંદમાહુ સેટ્ઠં,
ખોઓદએ વા રસ વેજયંતે, તવોવહાણે મુણિવેજયંતે ૨૦
હત્થીસુ એરાવણમાહુ નાએ, સીહો મિગાણં સલિલાણ ગંગા;
પક્ખીસુ વા ગરુલે વેણુદેવો, નિવ્વાણવાદીણિહ નાયપુત્તે ૨૧
જોહેસુ નાએ જહ વીસસેણે, પુપ્ફેસુ વા જહ અરવિંદમાહુ,
ખત્તીણ સેટ્ઠે જહ દંતવક્કે, ઈસીણ સેટ્ઠે તહ વદ્ધમાણે ૨૨
દાણાણ સેટ્ઠં અભયપ્પયાણં, સચ્ચેસુ વા અણવજ્જં વયંતિ,
તવેસુ વા ઉત્તમ બંભચેરં, લોગુત્તમે સમણે નાયપુત્તે ૨૩
ઠિઈણ સેટ્ઠા લવસત્તમા વા, સભા સુહમ્મા વ સભાણ સેટ્ઠા;
નિવ્વાણસેટ્ઠા જહ સવ્વધમ્મા, ન નાયપુત્તા પરમત્થિ નાણી ૨૪
પુઢોવમે ધુણઇ વિગયગેહિ, ન સણ્ણિહિં કુવ્વઈ આસુપન્ને;
તરિઉં સમુદ્દં ચ મહાભવોઘં, અભયંકરે વીર અણંતચક્ખૂ ૨૫
કોહં ચ માણં ચ તહેવ માયં, લોભં ચઉત્થં અજ્ઝત્થદોસા;
એયાણિ વંતા અરહા મહેસી, ણ કુવ્વઈ પાવં ણ કારવેઈ ૨૬

કિરિયાકિરિય વેણુઈયાણુવાય, અણ્ણાણિયાણ પડિયચ્ચ ઠાણુ;
સે સવ્વવાય ઈઈ વેયઈત્તા, ઉવટ્ઠિએ સ જમદીહરાય ૨૭
સે વારિયા ઇત્થી સરાઇભત્ત. ઉવહાણવ દુક્ખખયટ્ઠયાએ.
લોગં વિદિત્તા આર પાર ચ, સવ્વ પભૂ વારિય સવ્વવાર ૨૮
સોચ્ચા ય ધમ્મં અરિહ તભાસિય, સમાહિયં અટ્ઠપદોવસુદ્ધ,
ત સદ્દહાણા ય જણા અણાઉ, ઇદે વ દેવાહિવ આગમિસ્સ તિ ૨૯

અર્થ–૧ શ્રી સુધર્મા સ્વામી પ્રત્યે જ બૂસ્વામીએ પૂછ્યુ કે, ભગવાન ! શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, ગૃહસ્થો અને પરતીર્થીઓ મને પૂછે છે કે, એકાત હિતકારી અને એના જેવો બીજો કોઈ છે નહિ એવો ધર્મ યથાસ્થિત કોણે કહ્યો છે ? ૨ તે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર દેવનું જ્ઞાન કેવુ હતુ ? તેનો શીલાચાર કેવો હતો ? તે હે ભિક્ષુ ! તમો જાણો છો, તે જેમ તમે સાભળ્યુ હોય અને ધાર્યું હોય તેમ કહો ! ૩ તે (ભગવાન) સંસારી જીવોના દુઃખના જાણ, કર્મ કાપવામાં કુશળ, અનંત–જ્ઞાની, અન તદર્શી, મોટા યશસ્વી અને લોકના ચક્ષુભૂત એવા શ્રી મહાવીર દેવના પ્રરૂપેલા ધર્મને તથા તેમની ધીરજને જાણ અને દેખ ૪ ઊ ચી, નીચી અને તીરછી એ ત્રણે દિશાઓને વિષે જે, ત્રસ અને સ્થાવર જીવો છે તેને, પ્રજ્ઞાવંત મહાવીરદેવે, નિત્યાનિત્ય ભેદે સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને સ સાર સમુદ્રમા બુડતા જીવોનુ રક્ષણ કરવા સારૂ દીપ્યમાન અને સમભાવી એવો ધર્મ કહ્યો છે ૫ તે ભગવાન લોકાલોકને દેખનારા, બાવીશ પરિષહ જીતીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે એવા, મૂળ તથા ઉત્તરગુણે સ યમના પાળનારા, ધૈર્યવાન, સર્વ કર્મ નાશ થવાથી સ્થિત આત્મવ ત સર્વ જગતને વિષે પ્રધાન જ્ઞાનવાન, બાહ્ય અને અભ્ય તર પરિગ્રહ રહિત, સાત ભય રહિત અને ચાર ગતિના આયુષ્ય રહિત શ્રી મહાવીરદેવ હતા ૬ એ ભગવંત અન ત જ્ઞાનવાળા અપ્રતિબંધ વિહારી, સંસાર–સમુદ્રને તારનાર, ધીરજવાન, અન તજ્ઞાન રૂપ ચક્ષુવાળા તથા સૂર્ય જેમ સર્વથી અધિક તપે છે તેમ જ્ઞાને કરી સર્વોત્તમ છે વિરોચન અગ્નિ જેમ સળગવાથી ઇંદ્રની પેઠે અ ધકારને દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે, તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ અજ્ઞાનરૂપ અ ધકારને દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે ૭ દેવલોકને વિષે ઇંદ્ર જેમ

દેવોમા મહાપ્રભાવક, હજારો દેવોનો નાયક અને સર્વોત્તમ છે તેમ સર્વ તીર્થંકરોએ પ્રરૂપેલો આ જે સર્વોત્તમ ધર્મ તેને પ્રકાશ કરનાર; કાશ્યપ ગોત્રી, કેવળજ્ઞાની શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી ઉત્તમ છે, ૮ તે ભગવાન પ્રજ્ઞાએ કરી અક્ષય તથા જેમ સ્વયભૂરમણ નામે મોટો સમુદ્ર અનત, અપાર અને નિર્મળ જળવાળો છે તેમ ભગવાનનું જ્ઞાન નિર્મળ છે વળી તે ભગવત કષાયરહિત તથા ભિક્ષાએ આજીવિકા કરનાર અને દેવતાના અધિપતિ શક્રેન્દ્રની પેઠે તેજસ્વી છે, ૯ તે ભગવાન બળે કરી પ્રતિપૂર્ણ બળવાન છે. સર્વ પર્વતોમાં મેરુ પર્વત જેમ શ્રેષ્ઠ છે તેમ ભગવાન પણ વીર્યાદિક ગુણે કરી સર્વોત્તમ છે મેરુ પર્વત જેમ સ્વર્ગવાસી દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે છે તથા અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે તેમ ભગવત પણ અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે ૧૦ તે મેરુ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે તેના એકભૂમિમય, બીજો સુવર્ણમય અને ત્રીજો વૈડુર્ય રત્નમય એવા ત્રણ કાન્ડ છે, તથા તે મેરુ પર્વતની ટોચ ઉપર પડગવન ધ્વજાની માફક શોભી રહ્યુ છે તે મેરુ પર્વત નવાણુ હજાર જોજન ઊચો અને એક હજાર જોજન નીચે જમીનમાં છે ૧૧ તે મેરુ પર્વત આકાશને સ્પર્શી રહ્યો છે ભૂમિને અવગાહી રહ્યો છે, એટલે ઊચા, નીચા અને તીરછા લોકને સ્પર્શી રહ્યો છે જે મેરુ પર્વતની આસપાસ સૂર્ય પ્રમુખ જ્યોતિષી દેવો પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા છે, તે મેરુ પર્વત સુવર્ણના જેવી કાતિવાળો છે તેના ઉપર ઘણાં એટલે ચાર નદનવન છે, જેને વિષે મોટા ઈંદ્રો પણ આવીને રતિસુખ ભોગવે છે ૧૨ વળી તે મેરુ પર્વત—૧ મંદિર, ૨ મેરુ, ૩ મનોરમા, ૪ સુદર્શન, ૫ સ્વયપ્રભ, ૬ ગિરિરાજ, ૭ રત્નોચ્ચ, ૮ તિલકોપમ, ૯ લોકમધ્ય ૧૦ લોકનાભિ, ૧૧ રત્ન, ૧૨ સૂર્યાવર્ત ૧૩ સૂર્યાવરણ, ૧૪ ઉત્તમ ૧૫ દિશાદિ અને ૧૬ અવતસ એ સોળ નામે કરી મહા પ્રકાશવાન શોભે છે તથા સુવર્ણની પેઠે શુદ્ધ વર્ણવાળો, સર્વ પર્વતોમાં પ્રધાન, મેખલાએ કરી વિષમ અને વળી તે ગિરિરાજ મણિ અને ઔષધિઓએ કરી દેદીપ્યમાન છે, તેથી જમીનની પેઠે ઝળહળાયમાન થઈ રહે છે,

૧૩ પૃથ્વીના મધ્યમ ભાગમાં રહેલો સર્વ પર્વતોનો ઇંદ્ર મેરુ પર્વત સૂર્યની પેઠે શુદ્ધ લેશ્યાવંત પ્રકર્ષે કરીને જણાય છે ઉપર કહી એવી શોભાએ કરી તથા અનેક પ્રકારના રત્નોના વર્ણોએ કરી મનને હરણ કરે છે અને સૂર્યની પેઠે સર્વ દિશાઓને દીપાવે છે ૧૪ આ જશ મેરુ ગિરિરાજ પર્વતના કહેવાય છે એ પૂર્વોક્ત ઉપમાએ શ્રમણ ભગવાન જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ જાતિએ, યશે, દર્શને, જ્ઞાને એવ આચારે સર્વોત્તમ છે ૧૫ લાંબા પર્વતોમાં નિષધ પર્વત મોટો છે, ગોળાકાર પર્વતોમાં રૂચક પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તે ઉપમાએ શ્રી મહાવીરદેવ જગતમાં પ્રજ્ઞાએ કરી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે તથા સર્વ મુનિઓને વિષે પ્રજ્ઞાવંત કહ્યા છે ૧૬ તે ભગવાન પ્રધાન ધર્મ પ્રકાશિત, પ્રધાન—ઉજ્જવળમાં ઉજ્જવળ, દોષરહિત ઉજ્જવળ, શંખ અને ચંદ્રમાની પેઠે એકાંત ઉજ્જ-વળ, સર્વ ધ્યાનમાં સર્વોત્તમ એવુ શુક્લ ધ્યાન ધ્યાય છે, ૧૭ તે મોટા ઋષીશ્વર (મહાવીરદેવ) સમસ્ત કર્મ ખપાવીને જ્ઞાને કરી, ચારિત્રે કરી, દર્શને કરી, સર્વોત્તમ લોકને અગ્રભાગે ઉત્કૃષ્ટ સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધગતિને પામ્યા ૧૮ જેમ વૃક્ષોને વિષે શામલી વૃક્ષ પ્રસિદ્ધ છે, જે વૃક્ષને વિષે સુવર્ણકુમાર દેવતાઓ રતિસુખ વેદે છે વનને વિષે જેમ નંદનવન શ્રેષ્ઠ કહ્યુ છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ જ્ઞાને અને ચારિત્રે કરી પ્રજ્ઞાવંત છે ૧૯ શબ્દોમા જેમ મેઘની ગર્જનાનો શબ્દ, તારાઓને વિશે જેમ ચંદ્રમા અને સુગંધીઓમા જેમ ચંદન શ્રેષ્ઠ છે તેમ મુનિઓમાં આકાંક્ષારહિત એટલે આલોક પરલોકની વાંછના રહિત શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે, ૨૦ જેમ સર્વ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર, નાગકુમાર દેવતાઓમાં ધરણેંદ્ર અને રસમા શેરડીનો રસ શ્રેષ્ઠ છે તેમ તપોપધ્યાને કરી મુનિઓમાં શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે ૨૧ હાથીઓને વિષે જેમ ઐરાવત હાથી, મૃગાદિક જનાવરોમા સિંહ, પાણીમા ગંગા નદીનુ પાણી, પક્ષીઓને વિષે ગરૂડ પક્ષી (વેણુદેવ) પ્રધાન છે, તેમ નિર્વાણવાદીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ પ્રધાન કહ્યા છે ૨૨ યોદ્ધાઓમાં જેમ વિશ્વ-સેન (ચક્રવર્તી), ફુલોમા જેમ અરવિંદ કમળ×, ૧ ક્ષત્રીયોમાં જેમ દાંતા—વાક્ય (વચન) પાળનારો એવો જે ચક્રવર્તી તે શ્રેષ્ઠ છે તેમ ઋષિઓને

× સૂર્યવિકાસીકમળ

વિષે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૨૩ દાનમાં અભયદાન, સત્ય વચનમાં અનવદ્ય વચન અને તપને વિષે બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે, તેમ સર્વ લોકમા ઉત્તમ શ્રમણ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે. ૨૪ સ્થિતિવાળા લોકમાં જેમ લવ સપ્તમ દેવો (પાચ અનુત્તર વિમાન-વાસી દેવતા) સભાઓમાં સૌધર્મ સભા, અને સર્વ ધર્મોમા જેમ મોક્ષધર્મ શ્રેષ્ઠ છે, તેમ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવથી કોઈ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાની નથી એટલે શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની છે. ૨૫ જેમ પૃથ્વી સર્વ વસ્તુને આધારભૂત છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ પૃથ્વી સમાન તથા આઠ પ્રકારનાં કર્મ ખપાવીને અભિલાષારહિત, દ્રવ્યસંનિધિ તે ધન, ધાન્ય, દ્વિપદ અને ચતુષ્પદાદિ અને ભાવસંનિધિ તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ બે પ્રકારની સંનિધિ ન કરનાર, એવા પ્રજ્ઞાવાન ચાર ગતિરૂપ મોટા સમુદ્રને તરીને મોક્ષ પામ્યા છે. અભય-કરનાર શૂરવીર તથા અનંત ચક્ષુવાળા છે ૨૬ ક્રોધ, માન, માયા તેમજ ચોથો લોભ એ ચાર અધ્યાત્મ દોષોને ત્યાગીને અરિહંત અને મોટા ઋષિ થયા તેથી પાપકર્મ કરે નહિ અને કરાવે પણ નહિ, ૨૭ ક્રિયા વાદીના ૧૮૦, અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨ તથા અજ્ઞાનવાદીના ૬૭ એ સર્વ ૩૬૩ પાખંડીઓના ભેદ જાણવા શ્રી મહાવીરદેવ તે સર્વ ભેદને (દુર્ગતિ જવાનાં કારણ) જાણીને તેનો ત્યાગ કરી ચારિત્રરૂપ ધર્મને વિષે જાવજ્જીવ સુધી સાવધાનપણે રહ્યા ૨૮ તે ભગવાન રાત્રિ-ભોજનરહિત,સ્ત્રીભોગનુ નિવારણ કરીને, અષ્ટકર્મરૂપદુઃખનો ક્ષય કરવાને અર્થે ઉપધ્યાનવાન (તપસ્યાવડે દેહ સુકાવી નાંખ્યો એવા)થયા વળી તે પ્રભુએ આ લોક અને પરલોકનાં સ્વરૂપ જાણીને સર્વ પ્રકારનાં પાપના સ્થાનકોને ઘણીવારનિવારણકર્યા ૨૯ હે જંબૂ ! સમ્યક પ્રકારે અર્થ અને પદવડે શુદ્ધ એવા અરિહંત ભાષિત ધર્મને સાભળીને તથા સરદ્દહીને ઘણા લોકો અનાયુષ સિદ્ધ થયા અને જે લોકોને કર્મ બાકી રહ્યાં હતાં. તે લોકો દેવોના અધિપતિ તથા ઇંદ્રાદિક થઈઆગમિક કાળે સિદ્ધ થશે. (ત્તિ બેમિ=હુ કહુ છુ).

પરચૂરણ ગાથાઓ (મૂળ)

પંચ-મહવ્વય-સુવ્વય-મૂલં, સમણ-મણાઈલ સાહુ સુચ્ચીન્નં,
વેરવિરામણપજ્જવસાણં, સવ્વસમુદ્દમહોદધી તિત્થ ૧
તિત્થંકરેહિ સુદેસિયમગ્ગ, નરગ-તિરિય વિવજ્જિયમગ્ગ,
સવ્વ પવિત્ત સુનિમ્મિયસારં, સિદ્ધિવિમાણ, અવ ગુય-દારં ૨
દેવ નરિદ નમંસિય-પૂઈયં, સવ્વજગુત્તમ-મગલ-મગ્ગ,
દુદ્ધરિસ ગુણ-નાયગમેકં. મોક્ખપહસ્સ-વડિસગભૂય ૩
ધમ્મારામે ચરે ભિક્ખૂ, ધિઈમ ધમ્મ-સારહી,
ધમ્મારામેરયા-દંતે, બભચેર-સમાહિએ ૪
દેવ-દાણવ-ગધવ્વા, જક્ખ-રક્ખસ્સ-કિન્નરા,
બભયારિ નમસ તિ, દુક્કર જે કરતિ તે ૫
એસ ધમ્મે ધુવે નિચ્ચે, સાસએ જિણદેસિએ,
સિજ્ઝા સિજ્ઝતિ ઝાણેણ, સિજ્ઝિસ્સંતિ તહાવ રે ૬
અરિહત સિદ્ધ પવયણ, ગુરુ થેર બહુસ્સુએ તવસ્સીસુ,
વચ્છલ્લયા ય તેસિ, અભિક્ખનાણોવઓગે ય ૭
દંસણ વિણય આવસ્સએ ય, સીલવ્વએ નિરઈયારે;
ખણલવ તવ ચ્ચિયાએ, વેયાવચ્ચે સમાહીએ ૮
અપુવ્વનાણગ્ગહણે, સુયભત્તી પવ્વયણે પભાવણયા,
એએહિં કારણેહિ, તિત્થયરત્ત લહઈ જીવો ૯
જિણવયણેઅણુરત્તા, જિણવયણ જે કરંતિ ભાવેણં,
અમલા અસંકિલિઠ્ઠા, તે હુંતિ પરિત્તસસારિ ૧૦
એવ ખુ નાણીણો સાર, જ ન હિસઇ કિચણ,
અહિસા-સમય ચેવ, એતાવત્તં વિયાણિયા ૧૧
જાઈ ચ વુડ્ઢિં ચ ઇહેજ્જ-પાસ, ભૂતેહિ જાણે પડિલેહ સાય,
તમ્હાતિવિજ્જો-પરમ તિ ણચ્ચા, સમ્મત્તદસી ણ કરેઈ પાવ ૧૨
ઉમ્મુચ્ચપાસં ઇહમચ્ચિએહિ, આર ભજીવીઉભયાણુપસ્સી,
કામેસુ ગિદ્ધા ણિચય કરતિ, સ સિચ્ચમાણા પુણરેતિગબ્ભ ૧૩
સવણેનાણેવિન્નાણે, પચ્ચક્ખાણેય સંજમે,
અણન્હએ તવે ચેવ, વોદાણે અકિરિયાસિદ્ધિ ૧૪

સારં દંસણ નાણં, સારં તવ નિયમ સંજમ સીલં,
સાર જિણવર ધમ્મ, સાર સંલેહણા પંડિયમરણં ૧૫
કલ્લાણકોડીકારિણિ, દુગઈદુહનિઠવણી,
સંસારજલતારિણી, એગ તહોઈજીવદયા ૧૬
આરંભે નત્થિ દયા, મહિલાસંગેણનાસઇબંભ,
સંકાએનાસઈસમ્મત્ત, પવ્વજ્જાઅત્થગ્ગહણં ચ. ૧૭
મજ્જવિસયકસાયા, નિદ્દાવિકહાયપંચમીભણિયા,
એએપંચપમાયા, જીવા પાડંતિ સંસારે. ૧૮
લબ્ભંતિ વિમલા ભોએ, લબ્ભંતિ સુરસંપયા,
લભંતિ પુત્તમિત્ત ચ, એગોધમ્મો ન લબ્ભઇ ૧૯
એગોડહં નત્થિ મે કોઈ, નાહં મન્નસ્સ કસ્સઇ,
એવં અદીણમણસા, અપ્પાણમણુ સાસઇ ૨૦
એગો મે સાસઓ અપ્પા, નાણદંસણસંજઓ,
સેસા મે બાહિરા ભાવા, સવ્વ સંજોગ લક્ખણા. ૨૧
નવિસુહીદેવતાદેવલોએ, નવિસુહીપુઢવીપઈરાયા,
નવિ સુહીસેઠસેણાવઇ ય, એગ તસુહીમુણીવીયરાગી. ૨૨
નગરી સોહંતિ જલ વૃક્ષ મૂલા, રાજા સોહંતા ચતુરંગી સેના,
નારી સોહંતિ સુશીલવંતી, સાધુ સોહંતા નિરવદ્ય વાણી ૨૩
ચૌદ પૂરવ ધાર કહીએ, જ્ઞાન ચાર વખાણીએ,
જિન નહિ પણ જિન સરિખા, સુધર્મા સ્વામી જાણીએ. ૨૪
માત, પિતા, કુલ જાત નિર્મળ, રૂપ અનૂપ વખાણીએ,
દેવતાને વલ્લભ એવા, જંબૂસ્વામી જાણીએ. ૨૫

દશવૈકાલિકસૂત્રનું પહેલું અધ્યયન

ધમ્મો મંગલમુક્કિટ્ઠં, અહિંસા સંજમો તવો;
દેવાવિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ૧
જહા દુમસ્સ પુપ્ફેસુ, ભમરો આવિયઇ રસં,
ણ ય પુપ્ફં કિલામેઈ, સો ય પીણેઈ અપ્પયં. ૨

એમે એ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુણો,
વિહંગમા વ પુપ્ફેસુ, દાણભત્તેસણા રયા ૩
વયં ચ વિત્તિ લબ્ભામો, ણ ય કોઈ ઉવહમ્મઈ,
અહાગડેસુ રીયંતે, પુપ્ફેસુ ભમરા જહા ૪
મહુકારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા,
નાણાપિંડરયા દંતા, તેણ વુચ્ચંતિ સાહુણો ૫ (ત્તિ બેમિ)

અર્થ —ધર્મ—ઉત્કૃષ્ટ માંગલિક છે જીવદયા, સત્તર ભેદે સંયમ અને બાર પ્રકારે તપ એ ધર્મનું લક્ષણ છે, એવા ધર્મને વિષે જેનું સદાય મન છે, તેને દેવતા અને ચક્રવતી આદિ મનુષ્યો નમસ્કાર કરે છે ૨ જેમ વૃક્ષના ફૂલને વિષે ભમરો મર્યાદાએ રસ પીને પોતાના આત્માને તૃપ્ત કરે છે, પણ ફૂલને પીડા ઉપજાવતો નથી ૩ તેમ લોકોને વિષે પરિગ્રહથી મુકાએલા અને ચારિત્ર પાળનારા સાધુ, ભમરાની માફક ગવેષણાને વિષે વિચરે છે તેમ ગૃહસ્થે પોતાને અર્થે કીધેલા અને કોઈ પ્રાણી ન હણાય તેવા આહારની વૃત્તિને અમે પામશું ૫ જે ભમરા સરખા, તત્ત્વના જાણ સાધુ, નેશ્રા પ્રતિબંધરહિત નાના પ્રકારના આહારને વિષે અનુરક્ત અને ઇંદ્રિયોના દમણહાર છે તેને ચારિત્રીયા સાધુ કહીએ એમ હું માનું છું

દશવૈકાલિક સૂત્રનું બીજું અધ્યયન

કહં નુ કુજ્જા સામણ્ણં, જો કામે ન નિવારએ,
પએપએ વિસીયંતો, સંકપ્પસ્સ વસં ગઓ ૧
વત્થગંધમલંકારં, ઈત્થીઓ સયણાણિ ય,
અચ્છંદા જે ન ભુંજંતિ, ન સે ચાઇત્તિ વુચ્ચઈ ૨
જે ય કંતે પિએ ભોએ, લધ્ધે વિપિટ્ઠિ કુવ્વઇ,
સાહીણે ચયઈ ભોએ, સેહુ 'ચાઇ'—ત્તિ વુચ્ચઈ ૩
સમાએ પેહાએ પરિવયંતો, સિયા મણો નિસ્સરઇ બહિદ્ધા,
ન સા મહં નોવિ અહં પિતીસે, ઇચ્ચેવ તાઓ વિણએજ્જ રાગં, ૪
આયાવયાહી ! ચય સોગમલ્લં, કામે કમાહી કમિયં ખુ દુક્ખં,
છિંદાહિ દોસં વિણએજ્જ રાગં, એવં સુહી હોહિસિ સંપરાએ ૫

પક્ખ દે જલિયં જોઈં, ધૂમકેઉં દુરાસયં,
નેચ્છન્તિ વતય ભોત્તું, કુલે જાયા અગ ધણે. ૬
ધિરત્થુ તેઽજસોકામી, જો ત જીવિયકારણા,
વ ત ઇચ્છસિ આવેઉ, સેયં તે મરણ ભવે ૭
અહ ચ ભોગરાયસ્સ, ત ચઽસિ અ ધગવણ્હિણો,
મા કુલે ગ ધણા હોમો, સ જમ નિહુઓ ચર ૮
જઈ ત કાહિસિ ભાવ, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ,
વાયાવિદ્ધો વ્વ હડો, અટ્ઠિઅપ્પા ભવિસ્સસિ ૯
તીસે સોવયણ સોચ્ચા સંજયાએ સુભાસિયં,
અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાઈઓ. ૧૦
એવ કરે તિ સ બુદ્ધા, પ ડિયા પવિયક્ખણા,
વિણિયટ્ટ તિ ભોગેસુ, જહા સે પુરિસુત્તમો ૧૧
(ત્તિ બેમિ)

અર્થ—કેવા વિચારથી સાધુ ચારિત્ર પાળે ? જે કોઇ કામ ભોગની ભુ ડી વાંચ્છના નિવારે નહિ તે પગલે પગલે વિખવાદ પામતો થકો માઠા અધ્યવસાયને વશ થાય ૧ જેને વસ્ત્ર, સુગ ધી વસ્તુ, અલ કાર, આભરણ, સ્ત્રીઓની જાતિ, શય્યા, આસન એટલાં વાનાં પોતાને નથી અને ભોગવતો પણ નથી પણ ભોગવવાનાં પચ્ચક્ખાણ કર્યાં નથી તેને ત્યાગી કહીએ નહિ ૨ જે કોઇ વહાલામાં વહાલા ભોગ પામ્યા છે, એવા ભોગ પોતાને વશ છતા છાંડે, વેગળા કરે અર્થાત્ પચ્ચક્ખાણ કરે તેને નિશ્ચે ત્યાગી કહીએ સમતા પરિણામના વિચારમાં વિચરતા સાધુનું મન કદાચિત્ સ યમથી બહાર (પ્રથમનું સ સારસુખ સાંભળવાથી) નીકળે ત્યારે વિચારે કે, સ્ત્રી મારી નથી તેમ સ્ત્રીનો હુ નથી એમ વિચારીને મન વશ કરવા નિમિત્તે તે સ્ત્રી ઉપરથી સ્નેહ—રાગ નિવારે. ૪ તડકાની આતાપના લીએ, સુકોમળપણુ છાંડે, નિશ્ચે સર્વ દુ:ખને ઉલ્લ ઘવાને અર્થે કામભોગને છાડે, દ્વેષને છેદે અને રાગને ટાળે, એમ કરવાથી સ સારને વિષે સુખી થાય ૫ રાજેમતી રહનેમિનુ દ્રષ્ટાંત કહે છે અગ ધન કુળમા ઉપજેલા નાગ, ઝળહળતી, તીક્ષ્ણ ધુમાડાવાળી

અને સહન ન થાય તેવી અગ્નિમાં પેસી બળી મરવુ કબૂલ કરશે, પણ પોતાના વમેલા ઝેરને કદી પણ પાછું લેવા ઇચ્છા કરશે નહિ. ૬ ધિક્કાર છે તુજને હે અપજશના કામી! જે તુ અસયમ જીવિતવ્યને કારણે વમેલા ભોગને પાછા લેવાની ઈચ્છા કરે છે? તેથી તુજને મરવુ ભલુ છે ૭ હુ ભોજક રાજાની પૌત્રી અને ઉગ્રસેન રાજાની પુત્રી છુ, અને તુ અધકવિશ્નુનો પૌત્ર અને સમુદ્રવિજય રાજાનો પુત્ર છે; માટે રખે ગધનકુળના સર્પ સરખો થા ! અર્થાત્ વમ્યા ભોગને પાછા લેવાની ઈચ્છા કરીશ નહિ, પણ સયમ નિશ્ચળ મનથી પાળ, ૮ જો તુ સ્રીઓને દેખીને મનને વિષે ભોગની ઈચ્છા કરીશ તો જેમ વાયરે કરી હડ નામે વૃક્ષનાં મૂળ અસ્થિર થાય છે તેમ સ્રીઓને દેખીને કામ ભોગની ઈચ્છાથી તારો આત્મા અસ્થિર થશે ૯ જેમ અકુશે કરી હાથી ઠેકાણે આવે તેમ સાધ્વી રાજેમતિનાં રૂડાં વચન સાંભળીને રહનેમિ ધર્મને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિર થયા. ૧૦ જેમ પુરુષમાંહે ઉત્તમ રહનેમિ ભોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના જાણ પંડિત, અતિશય ડાહ્યા, તે પ્રમાણે કરે ૧૧ (ભોગથી નિવર્તે) એમ હુ કહુ છુ ઇતિ

દશવૈકાલિક સૂત્રનુ ત્રીજું અધ્યયન

સજમે સુઠિઅપ્પાણ, વિપ્પમુક્કાણ તાઈણ,
તેસિમેયમણાઈણ્ણ, નિગ્ગથાણ મહેસિણ ૧
ઉદ્દેસિય કીયગડ, નિયાગ અભિહડાણિ ય,
રાઇભત્તે સિણાણે ય, ગધ મલ્લે ય વીયણે, ૨
સન્નિહી ગીહિમત્તે ય, રાયપિડ કિમિચ્છએ,
સવાહણાદ તપહોયણાય,સપુચ્છણાદેહપલોયણાય. ૩
અટ્ઠાવએ ય નાલીએ, છત્તસ્સ ય ધારણટ્ઠાએ,
તેગિચ્છ પાહણા પાએ, સમારભ ચ જોઈણો ૪
સિજ્જાયરપિંડ ચ, આસદીપલિય કએ,
ગિહતરનિસેજ્જા ય, ગાયસ્સુવ્વટ્ટણાણિ ય. ૫

ગિહિણો વેઆવડિય, જા ય આજીવવત્તિયા,
તત્તાનિવ્વુડભોઈત્તં, આઉરસ્સરણાણિ ય. ૬
મૂલએ સિંગબેરે ય, ઉચ્છુખંડે અનિવ્વુડે,
કંદે મૂલે ય સચ્ચિત્તે, ફલે બીએ ય આમએ. ૭
સોવચ્ચલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમએ,
સામુદ્દે પંસુખારે ય, કાલાલોણે ય આમએ. ૮
ધૂવણેત્તિ વમણે ય, વત્થીકમ્મવિરેયણે,
અંજણે દંતવણે ય, ગાયબ્ભંગવિભૂસણે ૯
સવ્વમેયમણાઈન્નં, નિગ્ગંથાણ મહેસિણં,
સંજમમ્મિ અ જુત્તાણં, લહુભૂયવિહારિણં ૧૦
પંચાસવપરિન્નાયા, તિગુત્તા છસુ સંજયા,
પંચનિગ્ગહણા ધીરા, નિગ્ગન્થા ઉજ્જુદંસિણો ૧૧
આયાવયંતિ ગિમ્હેસુ, હેમંતેસુ અવાઉડા,
વાસાસુ પડિસંલીણા, સંજયા સુસમાહિયા. ૧૨
પરિસહરિઊદંતા, ધૂઅમોહા જિઇંદિયા,
સવ્વદુક્ખપહીણટ્ઠા, પક્કમંતિ મહેસિણો. ૧૩
દુક્કરાઈ કરિત્તાણં, દુસ્સહાઇ સહિત્તુ ય,
કેઈડત્થ દેવલોએસુ, કેઇ સિજ્ઝંતિ નીરયા. ૧૪
ખવિત્તા પુવ્વકમ્માઈં, સંજમેણ તવેણ ય,
સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઇણો પરિનિવ્વુડા ૧૫
(ત્તિ બેમિ)

અર્થ.—સંયમને વિષે જેણે ભલી રીતે આત્માને સ્થાપ્યો છે, જે વિવિધ પ્રકારના પરિગ્રહથી મુકાણા છે અને છકાયના રખવાળ છે એવા, તથા ચારિત્રના પાળનારા નિર્ગ્રંથ, મોટા ઋષીશ્વરને આગળ કહેશું તે અનાચરણ આચરવાં યોગ્ય નથી. તે બાવન અનાચરણનાં નામ કહે છે ૧ આધાકર્મી આહાર લેવો તે, ૨ પૈસા આપી લાવેલી વસ્તુ લેવી તે, ૩ નિત્ય ચાર પ્રકારનો આહાર લે તે, ૪ સામી મંગાવીને વસ્તુ લેવી તે, ૫ રાત્રિ ભોજન કરે તે, ૬ નાહવુ તે, ૭ સુગંધી, શરીરે લગાવે તે.

૮ ફુલ પ્રમુખની માળા પહેરે તે, ૯ પંખાથી વાયરો લે તે, ૧૦ રાતવાસી આહાર રાખે તે, ૧૧ ગૃહસ્થનાં વાસણમાં જમે તે, ૧૨ રાયપિંડ (રાજાને વાસ્તે ઘણા વિગયથી અને બલિષ્ટ આહાર બનાવેલો હોય તે) ભોગવે તે, ૧૩ દાન દેવાને વાસ્તે કાઢેલો આહાર લે તે, ૧૪ શરીરે મર્દન કરવુ તે, ૧૫ દાંત સાફ કરવા તે, ૧૬ ગૃહસ્થને ખુશખબર પૂછવા તે, ૧૭ દર્પણ આદિમાં મોઢું જોવુ તે, ૧૮ અર્થ ઉપાર્જનને કારણે ચોપાટ, ગંજીપા અને શેત્રંજ આદિ રમત રમવી તે તથા જુગટે રમે તે, ૧૯ છત્રક બલ આદિ માથે રાખે, રખાવે તે, ૨૦ વૈદું કરવુ, કરાવવુ તે, ૨૧ પગમા પગરખા પહેરવા તે, (કપડાના અથવા ચામડાનાં) ૨૨ આરંભ કરે તે, ૨૩ અગ્નિનો આરંભ કરે તે, ૨૪ સ્થાનકના ધણીનો આહારાદિક લે તે, ૨૫ ઢોલીઆ, પલંગ અને ખુરશી પર બેસે તે, ૨૬ ગૃહસ્થીને ઘેર બેસે તે, ૨૭ શરીરના ગાત્રને વિલેપન કરવાં તે, (પીઠી પ્રમુખનાં) ૨૮ ગૃહસ્થની વૈયાવચ્ચ કરે તે, ૨૯ પોતાની જાતિ જણાવી આજીવિકા કરવી તે, ૩૦ મિશ્ર એટલે કાંઈક જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય તેવાં કાચા, પાકા આહાર પાણી ભોગવવાં તે, ૩૧ ભૂખ તૃષાદિક અથવા રોગાદિક પીડા ઊપજવાથી ગૃહસ્થનુ શરણુ લે તે, ૩૨ કાચા મૂળા, ૩૩ કાચુ આદુ, ૩૪ શેરડીના કટકા ભોગવે તે, ૩૫ સુરણ આદિ કંદ ભોગવે તે, ૩૬ વૃક્ષનાં મૂળ સચિત્ત ભોગવે તે ૩૭ કાચાં ફળ, ૩૮ કાચાં બીજ લેવાં તે ૩૯ સંચળ, સિંધવ, ૪૦ મીઠુ, ૪૧ અગરનુ કાચુ મીઠુ ભોગવવુ તે ૪૨ સમુદ્રનુ મીઠુ ૪૩ ખારી ધૂળથી નીપજેલુ મીઠુ, ૪૪ કાળુ મીઠુ કાચુ ભોગવવુ તે, ૪૫ વસ્ત્રાદિકને ધુપ દેવો અથવા ધોવા તે, ૪૬ ઔષધથી વમન કરવુ તે, ૪૭ ગળાથી નીચેના વાળ સમારવા તે, ૪૮ જુલાબ લેવો તે, ૪૯ આંખમાં અંજન કરવુ તે, ૫૦ દાતણુ કરવુ તે, ૫૧ શરીરે તૈલાદિક વિલેપન કરવું તે, ૫૨ શરીરની સુશ્રુષા કરવી તે અનાચાર દોષ એ સર્વ અનાચરણ દોષ નિર્ગ્રંથ મોટા ઋષિવર, સંયમને વિષે જોડાયેલા અપ્રતિબંધપણે વિચરનારને આચરવા યોગ્ય નહિ ૧૧ પાંચ આશ્રવ માઠા જાણી છોડનાર, ત્રણ ગુપ્તિ ગોપવનાર, છકાય જીવની સમ્યક્ પ્રકારે

યત્ના કરનાર, પાચ ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ કરનાર, ધૈર્યવંત, નિર્ગ્રંથ, સરલ દૃષ્ટિએ સયમ પાળનાર, ૧૨ ઉનાળાની ઋતુને વિષે આતાપના લીએ, શિયાળાની ઋતુને વિષે વસ્ત્ર દૂર મૂકી ટાઢ સહન કરે. વર્ષાકાળે અંગો-પાગને સવરી એક ઠામે બેસે સમ્યક પ્રકારે યત્નાના કરણહાર, ભલી સમાધિવંત, જ્ઞાનાદિકના ધરણહાર ૧૩ જેણે પરિષહરૂપ વેરીને દમ્યા, મોહને દૂર કર્યો, ઇંદ્રિયને જીત્યાં એવા મોટા ઋષીશ્વર, શારીરિક અને માનસિક દુખ ટાળવાને અર્થે ઉદ્યમ કરે છે. ૧૪ દુષ્કર કર્તવ્ય કરીને દુષ્કર—સહી ન શકાય તેવા પરિષહ સહીને તે માંહેલા કેટલાક મુનિ-રાજો દેવલોકને વિષે ઊપજે અને કેટલાક સિદ્ધ થાય ૧૫ પાછલા ભવનાં કર્મને, સયમે કરી, તપે કરી, ખપાવીને મોક્ષ માર્ગ પામ્યા થકા છકાય જીવને તારનાર અને અતિશય શીતળ થયા, એમ હું કહું છુ

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનુ ત્રીજું અધ્યયન

ચત્તારિ પરમ ગાણિ, દુલ્લહાણીહ જન્તુણો,
માણુસત્ત સુઇ સદ્ધા, સજમમ્મિ ય વીરિય ૧
સમાવન્ના ણ સસારે, નાણાગોત્તાસુ જાઇસુ,
કમ્મા નાણાવિહા કટ્ટુ, પુઢા વિસ્સંભયા પયા ૨
એગયા દેવલોએસુ, નરએસુ વિ એગયા,
એગયા આસુર કાય, આહાકમ્મેહિ ગચ્છઇ ૩
એગયા ખત્તિઓ હોઇ, તઓ ચણ્ડાલબુક્કસો,
તઓ કીડપયગો ય, તઓ કુન્થુપિપીલિયા. ૪
એવમાવટ્ટજોણીસુ, પાણિણો કમ્મકિબ્બિસા,
ન નિવિજ્જન્તિ સંસારે, સવ્વટ્ઠેસુ વ ખત્તિયા. ૫
કમ્મસગેહિ સમ્મૂઢા, દુક્ખિયા બહુવેયણા,
અમાણુસાસુ જોણીસુ, વિણિહમ્મન્તિ પાણિણો. ૬
કમ્માણ તુ પહાણાએ, આણુપુવ્વી કયાઇ ઉ,
જીવા સોહિમણુપ્પત્તા, આયયન્તિ મણુસ્સયં ૭
માણુસ્સ વિગ્ગહ લદ્ધું, સુઇ ધમ્મસ્સ દુલ્લહા,
જસોચ્ચા પડિવજ્જન્તિ, તવ ખન્તિમહિસય. ૮

આહચ્ચ સવણ લધ્ધુ, સદ્ધા પરમદુલ્લહા,
સોચ્ચા નેઆઉય મગ્ગ, બહવે પરિભસ્સઈ ૯
સુઇ ચ લધ્ધું સદ્ધં ચ, વીરિય પુણ દુલ્લહે,
અહવે રોયમાણાવિ, નો ય ણં પડિવજ્જએ ૧૦
માણુસત્તમિ આયાઓ, જો ધમ્મ સોચ્ચા સદ્દહે,
તવસ્સી વીરિય લધ્ધુ, સવુડે નિધ્ધુણે રય. ૧૧
સોહી ઉજ્જુય ભૂયસ્સ, ધમ્મો સુદ્ધસ્સ ચિટ્ઠઇ,
નિવ્વાણ પરમ જાઈ, ઘયસિત્તિ વ્વ પાવએ ૧૨
વિગિચ કમ્મુણો હેઉ, જસ સચિણુ ખતિએ,
સરીર પાઢવ હિચ્ચા, ઉડ્ઢં પક્કમઈ દિસ ૧૩
વિસાલિસે હિ સીલેહિ, જક્ખા ઉત્તરઉત્તરા,
મહાસુક્કા વ દિપ્પન્તા, મન્નતા અપુણચ્ચવ ૧૪
અપ્પિયા દેવ કામાણ, કામરુવ વિઉવ્વિણો;
ઉડ્ઢ કપ્પેસુ ચિઠન્તિ, પુવ્વા વાસસયા બહુ ૧૫
તત્થ ઠિચ્ચા જહાઠાણ, જક્ખા આઉક્ખએ ચુયા,
ઉવેન્તિ માણુસ જોણિ, સે દસગેડભિજાયઇ ૧૬
ખેત્ત વત્થુ હિરણ્ણ ચ, પસવો દાસપોરૂસ,
ચત્તારિ કામખન્ધાણિ, તત્થ સે ઉવવજ્જઇ ૧૭
મિત્તવ નાયવ હોઇ, ઉચ્ચાગોએ ય વણ્ણવ,
અપ્પાયકે મહાપન્ને, અભિજાએ જસોબલે ૧૮
ભોચ્ચા માણુસ્સએ ભોએ, અપ્પડિરૂવે અહાઉય,
પુવ્વિ વિસુદ્ધસદ્ધમ્મે, કેવલ બોહિ બુજ્જિયા ૧૯
ચઉરગ દુલ્લહ નચ્ચા, સજમ પડિવજ્જિયા,
તવસા ધુયકમ્મસે, સિદ્ધે હવઇ સાસએ ૨૦

(ત્તિ બેમિ)

અર્થ :—૧ મોક્ષ પામવાનાં ઉત્કૃષ્ટા ચાર અગ તે, ૧ મનુષ્યપણું ૨ સૂત્રનુ સાભળવુ, ૩ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા અને ૪ સયમને વિષે

બળનું ફોરવવુ. એ ચાર મોટા કારણ આ સંસારમાં જીવને મળવાં દુર્લભ છે ૨ સસારમાં રહેલા જીવોએ નાનાં (અનેક) પ્રકારનાં ગોત્ર તથા જાતિને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક અનેક પ્રકારના કર્મે કરી જુદી જુદી એકેદ્રિયાદિક જાતિથી સર્વ લોક ભર્યો છે. ૩ એકદા શુભ કર્મે કરી જીવ દેવલોકમાં જાય એકદા પાપકર્મે કરી નરકગતિમા જાય અને એકદા અસુરની જાતિમાં જાય, એ પ્રમાણે જેવાં કર્મ કરે તેવી ગતિએ જાય છે ૪ એકદા ક્ષત્રિ (રાજા) થાય છે, ત્યાર પછી ચડાળ થાય, [1]બુક્કસ થાય, કીડો થાય, પતગીઓ થાય અને કીડી થાય છે ૫ એ પ્રમાણે જીવો ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિમાં પરિભ્રમણ કરે છે કર્મરૂપ મેલથી મલિન થયેલા જીવો સસાર સમુદ્રથી નિવર્તે નહિ જેમ સર્વ અર્થને વિષે રાજા પાછો હઠે નહિ તેમ કર્મ કરવામાં જીવ પાછો હઠે નહિ. ૬ કર્મને યોગે જીવ મૂઢ થાય, દુખીઓ થાય, ઘણી વેદના ભોગવવા-વાળો થાય અને મનુષ્યથી ઊતરતી યોનિમાં વિશેષ હણાય છે ૭ અનેક ભવ પરિભ્રમણ કરી કેટલેક કાળે જીવ અશુભકર્મને હણી વિશુદ્ધકર્મને પામવાથી મનુષ્યપણુ અગીકાર કરે છે ૮ મનુષ્યનું શરીર પામીને ધર્મ સાંભળવાનુ મળવુ દોહ્યલુ છે, જે ધર્મ સાંભળવાથી જીવ બાર પ્રકારે તપ, ક્ષમા અને દયા અંગીકાર કરે છે ૯ કદાચ ધર્મનું સાંભળવું પામે તો ધર્મમા શુદ્ધ શ્રદ્ધા થવી અતિ દુર્લભ છે. કેમકે ન્યાયમાર્ગ (મોક્ષમાર્ગ) સાંભળીને પણ જમાલી પ્રમુખ ઘણા લોકો ભ્રષ્ટ થાય છે. ૧૦ વળી ધર્મનુ સાભળવુ અને શ્રદ્ધા પામે પણ સયમને વિષે બળ ફોરવવુ દુર્લભ છે, કેમકે શ્રેણિકાદિ ઘણા લોકો ધર્મને ચાહતા થકા પણ ચારિત્રધર્મ અગીકાર કરી શકતા નથી ૧૧ મનુષ્ય ભવ પામીને જે કોઇ ધર્મ સાંભળીને સરદહે અને તપસ્વી થઈ સયમને વિષે બળ ફોરવે તે પુરૂષ આશ્રવ રૂધી કર્મરૂપ રજને ટાળે ૧૨ વળી કષાયરૂપ મેલ ટાળીને નિર્મળ થાય, જિનભાષિત શુદ્ધધર્મને વિષે નિશ્ચળ પણે રહે અને ઉત્કૃષ્ટી મોક્ષગતિને પામે ઘીએ સિચેલ અગ્નિની પેઠે તપ-તેજે કરી દીપે મિથ્યાત્વાદિ કર્મના હેતુને ટાળે દશ પ્રકારે ક્ષમા

[1] માતા બ્રાહ્મણી, પિતા ચડાળ હોય તેને બુક્કસ કહીએ

આદરીને સચમનો સચય કરે તે, માટીના કાચા ભાજન જેવુ ઉદારિક શરીર છાંડીને મોક્ષ, દેવલોક આદિ ઉચ્ચ ગતિએ જાય ૧૪ અનેક પ્રકારની આકરી ક્રિયાઓ કરીને સાધુ ઊચામા ઊચા દેવતાઓ થાય છે. ચદ્રમા, સૂર્યની માફક અતિ તેજે દીપતા થકા, મરવુ નથી એવું માની સુખે રહે છે ૧૫ દેવતાના કામભોગ મળ્યા છે તેમાં આસક્ત થઇ, ચિતવે તેવાં રૂપ વિકુર્વતા થકા અસખ્યાતા પૂર્વ સુધી ઊચા દેવલોકમાં રહે છે ૧૬ દેવતા પોતાના સ્થાનકને વિશે રહેતા થકા આઉખુ ક્ષય થયેથી ચવીને મનુષ્યની યોનિપ્રત્યે દશ અગે સપૂર્ણ જન્મે છે ૧૭ ઉઘાડી જમીન તે ખેતર, વાડી તથા ઢાંકી જમીન તે ઘર પ્રમુખ, સોનુ રૂપુ, ઘોડાહાથી, દાસદાસી, પાયદળ એ ચાર પ્રકારના સ્કધ જ્યાં હોય ત્યા તેઓ ઊપજે છે ૧૮ તેઓ મિત્રવત, સ્વજનવત, ઉચ્ચગોત્રના ધણી, રૂપવંત, નિરોગી, મહા પ્રજ્ઞાવંત, વિનયવત, યશવત, બળવત અને કાર્ય કરવામાં સમર્થ હોય છે ૧૯ પૂર્વજન્મને વિષે નિર્મળ ધર્મને સેવવાથી તેઓ અનુપમ રૂપવાળા થઇ મનુષ્ય સબધી ભોગ ભોગવીને જીવતા સુધી ચોક્ખુ સમ્યક્ત્વ પામે ૨૦ મનુષ્યાદિ ચાર અગ મળવાં દુર્લભ જાણીને સચમ અગીકાર કરી તપે કરી કર્મરૂપ મેલને ટાળીને શાશ્વતા સિદ્ધ થાય છે એમ હું કહુ છું

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું ચોથું અધ્યયન.

અસખય જીવિયં મા પમાયએ, જરોવણીયસ્સ હુ નત્થિ તાણુ,
એવ વિયાણાહિ જણે પમત્તે, કિણ્ણુવિહિસા અજયા ગહિન્તિ ૧
જે પાવકમ્મેહિ ધણ મણુસા, સમાયયન્તી અમઇ ગહાય,
પહાય તે પાસપયટ્ટિઓએ નરે, વેરાણુબદ્ધા નરય ઉવેન્તિ ૨
તેણે જહા સન્ધિમુહે ગહીએ, સકમ્મુણા કિચ્ચઇ પાવકારી,
એવ પયા પેચ્ચ ઇહ ચ લોએ, કડાણકમ્માણ ન મુક્ખ અત્થિ ૩
સંસારમાવન્ન પરસ્સ અટ્ઠા, સાહારણ જ ચ કરેઇ કમ્મ,
કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉ વેયકાલે, ન બન્ધવા બન્ધવય ઉવેન્તિ ૪
વિત્તેણ તાણ ન લભે પમત્તો, ઇમમ્મિ લોએ અદુવા પરત્થા,
દીવપ્પણટ્ઠેવ અણન્તમોહે, નેયાઉય દટ્ઠુમદટ્ઠુમેવ ૫

સુત્તેસુ યાવી પડિબુદ્ધજીવી, ન વીસસે પણ્ડિએ આસુપન્ને,
ઘોરા મુહુત્તા અબલં શરીર, ભારણ્ડપક્ખી વ ચરેઽપ્પમત્તો ૬
ચરે પયાઇં પરિસંકમાણો, જં કિંચિ પાસં ઇહ મણ્ણમાણો,
લાભન્તરે જીવિય બૂહઇત્તા, પચ્છા પરિન્નાય મલાવધંસી ૭
છન્દં નિરોહેણ ઉવેઇ મોક્ખં, આસે જહા સિક્ખિયવમ્મધારી,
પુવ્વાઇં વાસાઇં ચરેપ્પમત્તો, તમ્હા મુણી ખિપ્પમુવેઇ મોક્ખં. ૮
સ પુવ્વમેવં ન લભેજ્જ પચ્છા, એસોઽવમા સાસયવાઇયાણં,
વિસીયઇ સિઢિલે આઉયમ્મિ, કાલોવણીએ સરીરસ્સ ભેએ ૯
ખિપ્પં ન સક્કેઇ વિવેગમેઉ, તમ્હા સમુટ્ઠાય પહાય કામે,
સમિચ્ચ લોયં સમયા મહેસી, અપ્પાણુરક્ખી ચરેઽપ્પમત્તો ૧૦
મુહું મુહું મોહગુણે જયન્તં, અણેગરૂવા સમણં ચરન્તં,
ફાસા ફુસન્તિ અસમંજસં ચ, ન તેસિ ભિક્ખૂ મણસા પઉસ્સે ૧૧
મન્દા ય ફાસા બહુલોહણિજ્જા, તહપ્પગારેસુ મણં ન કુજ્જા,
રક્ખિજ્જ કોહં વિણએજ્જ માણં, માયં ન સેવેજ્જ પહેજ્જ લોહં ૧૨
જેઽસંખયા તુચ્છપરપ્પવાઇ, તે પિજ્જદોસાણુગયા પરજ્ઝા,
એએ અહમ્મે ત્તિ દુગુંછમાણો, કંખે ગુણે જાવ સરીરભેઉ ૧૩
(ત્તિ બેમિ)

અર્થ—૧ આઉખુ સંધાય તેમ નથી માટે હે જીવ! ધર્મને વિષે પ્રમાદ ન કર જરાવંત જીવને નિશ્ચે કોઈ ત્રાણ-શરણ નથી માટે એવું જાણ કે હિંસક, અજિતેંદ્રિય અને પ્રમાદી જીવો કોને શરણ જશે? ૨ જે મનુષ્ય પાપકર્મ કરીને ધન મેળવે છે અને એ ધન મારૂં દુઃખ ટાળશે એમ જાણી અમૃતની પેઠે ગ્રહી રાખે છે, તેઓ તે ધન છોડીને સ્ત્રીપુત્રાદિના પાશમાં રહ્યા થકા વેર—બંધ બાંધીને નરકે જાય છે ૩ જેમ ખાતર પડતાં ખાતરને મોઢે પકડાએલો પાપી ચોર પોતાનાં કર્મે કરી પીડા પામે છે તેમ જીવ આલોક અને પરલોકમાં પીડા પામે છે, કારણ કે કરેલાં કર્મ ભોગવ્યા સિવાય છૂટે નહિ ૪ સંસારી જીવ પરને તથા પોતાને માટે જે સાધારણ કર્મ કરે છે તે કર્મ ભોગવવાને વખતે તે પર જીવો બાંધવપણે રહેતા નથી એટલે દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી. ૫

પ્રમાદી જીવ ધને કરીને આલોક અને પરલોકને વિષે ત્રાણ–શરણ પામે નહિ સમકિતરૂપ દીવો બુઝાવાથી મોહનો ઉદય થાય છે તેથી મોક્ષ-માર્ગને દીઠો, અણદીઠો કરે છે ૬ પ ડિત, શીઘ્ર પ્રજ્ઞાવ ત પુરૂષ દ્રવ્ય-નિદ્રાએ સૂતો થકો પણ ભાવથી જાગતો થકો સ યમ જીવિતવ્યે જીવે અને પ્રમાદનો વિશ્વાસ ન કરે, કારણ કે ભયકર કાળ જાય છે અને શરીર બળરહિત થતુ જાય છે, માટે ભાર ડ પ ખીની પેઠે પ્રમાદરહિત ચાલે છે ૭ જે કોઇ મૂળ ગુણ તથા ઉત્તરગુણને વિષે દોષ ન લાગે તેમ શ કાતો ચાલે અને સ સારને પાપ સરખો માને તથા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિ કોઈ જાતનો લાભ મળે ત્યાં સુધી સ યમ જીવિતવ્યને વધારીને પછી મરણને અવસરે કર્મરૂપ મળ તથા શરીરને ટાળે ૮ શીખવેલા અને કવચ ધરનાર ઘોડાની પેઠે સાધુ પોતાની મરજી અટકાવીને મોક્ષને પામે ઘણા પૂર્વ સુધી પ્રમાદરહિત વીતરાગને માર્ગે ચાલે તે મુનિ શીઘ્ર મોક્ષ જાય છે ૯ જે પુરૂષ પ્રથમ ધર્મ ન કરે અને એમ માને કે અ તકાળે ધર્મ કરીશ, તે પુરૂષ પછી પણ ધર્મ કરી શકતો નથી એ ઉપમા કેવળીને છાજે પણ બીજા પુરૂષોને છાજે નહિ ૧૦ હે જીવ ! તુ શીઘ્ર વિવેક (ધર્મ) પામી શકતો નથી, માટે સાવધાન થઇ કામભોગને છાંડીને મોટા ઋષીશ્વરની પેઠે સઘળાં પ્રાણીઓને સમભાવે બરાબર જાણીને આત્માની રક્ષા કરતો થકો અપ્રમાદી થકો વિચર ૧૧ મોહના ગુણોને જીતતા સ યમને વિષે વિચરતા સાધુને અનેક પ્રકારના આકરા કે સુવાળા શબ્દાદિ વિષયો વારવાર હરકત કરે છે પણ તે ઉપર સાધુ મને કરીને પણ દ્વેષ ન કરે ૧૨ શબ્દાદિ વિષયોનો સ્પર્શ ઘણા જીવોને મ દ પાડે છે અને લોભ ઉપજાવે છે માટે તેવા વિષયોમા મન ન રાખવુ તથા ક્રોધ ન રાખવો, માનને ટાળવું, માયા ન સેવવી અને લોભને છાંડવો ૧૩ જે કોઇ તત્ત્વજ્ઞાન વિના સ સ્કૃત ભાષા બોલવાનો ડોળ ઘાલનાર અને પારકા શાસ્ત્રના પરૂપણહાર, રાગદ્વેષસહિત પરવશ પડયા છે તેને મિથ્યાત્વીગણીતેમનાથી દૂર રહી જાવજ્જીવ સુધી જ્ઞાનાદિક ગુણની વાંછના કરવી ॥ ઇતિ ॥

શ્રી મ્હોટો બાસઠીઓ.

(अनुष्टुपवृत्त)

जीव १ गइ २ इंदिय ३ काए ४ । जोग ५ वेद ६ कसाय ७ लेस्सा ८ ॥ सम्मत ९ नाण १० दंसण ११ । संजय १२ उवओग १३ आहारे १४ ॥१॥ भासग १५ परित १६ पज्जति १७ । सुहुम १८ सन्नि १९ भवत्थि २० चरिमेय २१ ॥ जीवेयखेत्तबंधे । पुग्गलएमहादंडएचेव ॥२॥

એ બે ગાથાનો વિસ્તાર કહે છે.

૧ જીવદ્વાર

૧ સમુચ્ચય જીવમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ ગતિદ્વાર.

૧ નરક ગતિમાં જીવના ભેદ ૩, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ૨ પર્યાપ્તો ને ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧; ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ વૈક્રિયનો, ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૧ કાર્મણ–કાયજોગ, એવ ૧૧, ઉપયોગ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન– લેશ્યા. ૩ પ્રથમ

તિર્યંચની ગતિમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપ૦ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન. લેશ્યા ૬

૩ તિર્યંચાણીમા, જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો. ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૪ મનુષ્યની ગતિમાં, જીવના ભેદ ૩, ૧ સન્નીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસન્નીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૫ મનુષ્યણીમા, જીવના ભેદ ૨, સન્નીના ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૬ દેવતાની ગતિમાં, જીવના ભેદ ૩, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસન્નીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૪ પહેલા, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈક્રિયના, ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૯ લેશ્યા ૬.

૭ દેવાગનામાં જીવના ભેદ ૨, ૧ સન્નીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો ગુ૦ ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯ લેશ્યા ૪

૮ સિદ્ધગતિમા, જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, ૧ કેવળજ્ઞાન, ૨ કેવળદર્શન, લેશ્યા નથી

એ આઠ ભેદનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડી મનુષ્યણી ૧ તેથી મનુષ્ય સમૂર્છિમ ભળતાં અસખેજ્જગુણા ૨, તેથી નારકી અસંખેજ્જ-ગુણા ૩ તેથી તિર્યંચણી અસખેજ્જ ગુણી ૪ તેથી દેવતા અસખેજ્જ ગુણા ૫ તેથી દેવી સખેજ્જગુણી ૬. તેથી સિદ્ધભગવંત અનતગુણા ૭ તેથી તિર્યંચ અનતગુણા ૮

૩ ઇંદ્રિયદ્વાર.

૧ સઇંદ્રિયામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ તે ૧ કેવળજ્ઞાન ૨ કેવળદર્શન એ ૨ વર્જીને, લેશ્યા ૬

૨ એકેદ્રિયમા, જીવના ભેદ ૪, ૧ સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો, ૩ બાદર એકેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧, પ્રથમ, જોગ ૫, ઔદારિક ૧, ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, વૈક્રિય ૩, વૈક્રિયનો મિશ્ર ૪, કાર્મણ કાયયોગ ૫, ઉપયોગ ૩, ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન, લેશ્યા ૪.

૫ બેઇંદ્રિય ૧, તે ઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય એ ૩ માં, જીવના ભેદ ૨ પોતપોતાનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુ૦ ૨ પહેલા. જોગ ૪, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો ઉપયોગ બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયમાં, ૫, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન અને ચૌરેંદ્રિયમાં ૬ તે ૧ ચક્ષુદર્શન વધ્યું, લેશ્યા ૩

૬ પચેંદ્રિયમાં; જીવના ભેદ ૪, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૪ પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ એ બે વર્જ્યા લેશ્યા ૬.

૭ અણિંદિયામાં જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૨ તેરમું ને ચૌદમું, જોગ ૭, ૨ મનના તે સત્ય મન ૧, વ્યવહાર મન ૨, બે વચનના તે સત્ય વચન ૧, વ્યવહાર વચન ૨ અને ઔદારિકનો ૫, ઔદારિકનો મિશ્ર ૬, કાર્મણકાયયોગ ૭. ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨, લેશ્યા ૧ શુકલ.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પચેંદ્રિયા ૧ તેથી ચૌરેંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૨, તેથી તેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૩ તેથી બેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૪, તેથી અણિંદિયા અનંતગુણા ૫, તેથી એકેંદ્રિયા અનંતગુણા ૬, તેથી સઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૭

૪. કાયદ્વાર,

૧ સકાયામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ પૃથ્વીકાય ૧, અપકાય ૨, વનસ્પતિકાય ૩ એ ૩ મા, જીવના ભેદ ૪. ગુણ૦ ૧, જોગ ૩, ઉપયોગ ૩ લેશ્યા ૪.

૬ તેઉકાય ૧, વાઉકાય ૨ એ ૨ માં જીવના ભેદ ૪; ગુ૦ ૧, જોગ, તેઉમાં ૩ ને વાઉમાં ૫ તે ૨ વૈક્રિયના વધ્યા. ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૩

૭ ત્રસકાયમાં, જીવના ભેદ ૧૦ તે ૪ એકેંદ્રિયના વર્જ્યા, ગુણઠાણા ૧૪ યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૮ અકાયામાં જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, યોગ નથી ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પ બહુત્વ, સર્વથી થોડા ત્રસકાયા ૧, તેથી તેઉકાયા અસખેજ્જગુણા ૨, તેથી પૃથ્વીકાયા વિશેષાહિયા ૩ તેથી અપકાયા વિશેષાહિયા × ૪, તેથી વાઉકાયા વિશેષાહિયા ૫, તેથી અકાયા અનંતગુણા ૬, તેથી વનસ્પતિકાયા અનંતગુણા ૭, તેથી સકાયા વિશેષાહિયા ૮

૫. જોગદ્વાર.

૧ સજોગીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ મનજોગીમાં જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૩, જોગ ૧૪ એક કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨; લેશ્યા ૬

૩ વચનજોગીમાં, જીવના ભેદ ૫, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૪, કાર્મણ વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ કાયજોગીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૫ અજોગીમા જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણું ૧ ચૌદમુ, જોગ નહિ ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ–સર્વથી થોડા મનજોગી ૧ તેથી વચનજોગી અસખેજ્જગુણા ૨, તેથી અજોગી (ગુ૦ ૧૪ અને સિદ્ધ) અનંતગુણા ૩, તેથી કાયજોગી અનંતગુણા ૪, તેથી સજોગી વિશેષાહિયા ૫

૬ વેદદ્વાર

૧ સવેદીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૯ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧. કેવળદર્શન ૨ વર્જીને, લેશ્યા ૬

× વિશેષાહિયા=વિશેષ અધિકા;

૩ સ્ત્રી વેદ ૧, પુરુષવેદ ૨, એ ૨ માં, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૯, જોગ પુરુષવેદમા ૧૫, અને સ્ત્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આહારકના વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૪ નપુંસકવેદમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જીને લેશ્યા ૬.

૫ અવેદીમાં જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૬, નવમાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો એવ ૧૧ ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને લેશ્યા ૧, શુકલ

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પુરુષવેદી ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી અવેદી (સિદ્ધ સહિત) અનંતગુણા ૩, તેથી નપુંસકવેદી અનંતગુણા ૪, તેથી સવેદી વિશેષાહિયા ૫.

૭ કષાયદ્વાર.

૧ સકષાયીમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૦ પ્રથમ, જોગ ૧૬, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જીને, લેશ્યા ૬

૪ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ ૩ માં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૫ લોભકષાયીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૦ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૬ અકષાયીમા, જીવનો ભેદ ૧. સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો. ગુણ૦ ૪ ઉપરના, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન, ૪ દર્શન એવ ૯, લેશ્યા ૧

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અકષાયી ૧, તેથી ક્રોધકષાયી અનંતગુણા ૨, તેથી માનકષાયી વિશેષાહિયા ૩, તેથી માયાકષાયી વિશેષાહિયા ૪, તેથી લોભકષાયી વિશેષાહિયા ૫, તેથી સકષાયી વિશેષાહિયા ૬

૮ લેશ્યાદ્વાર

૧ સલેશીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૪ કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપુત ૩, એ ૩ લેશ્યામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૬ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, બે કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા પોતપોતાની

૫ તેજુલેશીમાં, જીવના ભેદ ૩, સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ૧, પર્યાપ્તો ૨, બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૩, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧ તેજુ

૬ પદ્મલેશીમા, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧ પદ્મ

૭ શુકલલેશીમાં, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના ગુણ૦ ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૧ શુકલ

૯ અલેશીમા, જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો ગુણ૦ ૧ ચૌદમુ, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨, લેશ્યા નથી

એહનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા શુકલલેશી ૧, તેથી પદ્મલેશી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી તેજુલેશી સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી અલેશી સિદ્ધ સહિત અનંતગુણા ૪, તેથી કાપુતલેશી અનંતગુણા ૫ તેથી નીલલેશી વિશેષાહિયા ૬, તેથી કૃષ્ણલેશી વિશેષાહિયા, ૭ તેથી સલેશી વિશેષાહિયા ૮

૯ સમકિતદ્વાર

૧ સમુચ્ચય સમ્યકત્વદૃષ્ટિમા, જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા અને સંજ્ઞીપંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવ ૬, ગુણ૦ ૧૨ પહેલુ, ત્રીજુ વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને લેશ્યા ૬

૨ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિમાં, જીવના ભેદ ૬, ગુણ૦ બીજુ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ ઉપશમ સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૮, ચોથાથી ૧૧મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬,

૪ ક્ષયોપશમ ને વેદક સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણ૦ ૪ થી આઠમા સુધી, જોગ, ૧૫, ઉપ૦ ૭, લેશ્યા ૬

૫ ક્ષાયિક સમ્ય૦ જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૧૧, ચોથાથી તે ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬

૬ મિથ્યાત્વદષ્ટિમાં જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩, આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૭ સમામિથ્યાત્વદષ્ટિમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો—ગુણઠાણું, ૧ ત્રીજુ, જોગ ૧૦, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો એવ ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદન સમકિતી ૧, તેથી ઉપશમ સમકિતી સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાંહે તુલ્ય અને અસંખેજ્જગુણા ૪, તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય સમકિતી વિશેષાહિયા ૬, તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અનંતગુણા ૭.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

સમુચ્ચયજ્ઞાનીમાં, જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિ ૪ એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવ ૬, ગુણઠાણાં ૧૨ પહેલુ, ત્રીજું વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમાં, જીવના ભેદ ૬, ગુણઠાણું ૧૦, પહેલુ, ત્રીજુ, તેરમુ, ચૌદમું વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬.

૪ અવધિજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણાં ૧૦, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૫ મન પર્યવજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણું ૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૬ કેવળજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨, તેરમું ને ચૌદમું, જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશુક્લ.

૭ અજ્ઞાનીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૨, પહેલું ને ત્રીજું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ, ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬.

૯ મતિશ્રુત અજ્ઞાનીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૨, પહેલું, ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

૧૦ વિભંગજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૨ પહેલું ને ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા મનપર્યવ જ્ઞાની ૧, તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી મતિજ્ઞાની ને શ્રુતજ્ઞાની માંહોમાંહી તુલ્ય વિશેષાહિયા ૪, તેથી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૫, તેથી કેવળજ્ઞાની અનંતગુણા ૬, તેથી જ્ઞાની વિશેષાહિયા ૭, તેથી મતિ શ્રુતઅજ્ઞાની માંહોમાહી તુલ્ય ને અનંતગુણા ૯, તેથી અજ્ઞાની વિશેષાહિયા ૧૦

૧૧ દર્શનદ્વાર

૧ ચક્ષુદર્શનીમાં, જીવના ભેદ ૬ ચૌરેદ્રિય ૧, અસંજ્ઞીપંચેદ્રિય ૨, સંજ્ઞીપંચેદ્રિય ૩, એ ૩ ના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશ્યા ૬.

૨ અચક્ષુદર્શનીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૨, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૩ અવધિદર્શનીમા, જીવના ભેદ ૨, ગુણઠાણા ૧૨, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૪ કેવળદર્શનીમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૨, તેરમું, ચૌદમું, જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અવધિદર્શની ૧, તેથી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી કેવળદર્શની અનંતગુણા ૩, તેથી અચક્ષુદર્શની અનંતગુણાં ૪.

૧૨ સંજયદ્વાર

૧ સંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા ૯, છઠ્ઠાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬.

૩ સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨ એ બે ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા ૪, છઠ્ઠાથી ૯ મા સુધી, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રમા જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૨ છઠ્ઠું ને સાતમું, જોગ ૯, ૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૧ ઔદારિકનો. ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૩ ઉપલી

૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રમા, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણું ૧ દશમું, જોગ ૯, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૧ શુક્લ

૬ યથાખ્યાત ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૪ ઉપલા, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨, ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૧

૭ સંજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણું ૧ પાંચમું, જોગ ૧૨, આહારકના ૨ ને ૧ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૮ અસંજતિમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૯ ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૯ નો સંજતિ, નો અસંજતિ, નો સંજતાસંજતિમાં. જીવનો ભેદ ૦, ગુણ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રિયા ૧, તેથી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રિયા સંખેજ્જગુણા ૨, તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રિયા સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી છેદોપસ્થાનીય ચારિત્રિયા સંખેજ્જગુણા ૪, તેથી સામાયિક ચારિત્રિયા સંખેજ્જગુણા ૫ તેથી સંજતિ વિશેષાહિયા ૬, તેથી સંજતાસંજતિ અસંખ્યાતગુણા ૭, તેથી નોસંજતિ, નોઅસંજતિ, નોસંજતાસંજતિ અનંતગુણા ૮, તેથી અસંજતિ અનંતગુણા ૯

૧૩ ઉવઓગદ્વાર

૧ સાગારોવત્તામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અણગારોવઉત્તામા જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ દશમુ વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણાગારોવઉત્તા ૧, તેથી સાગારોવઉત્તા સંખેજ્જગુણા ૨

૧૪ આહારકદ્વાર

૧ આહારકમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ પહેલાં, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અણાહારકમાં, જીવના ભેદ ૮, સાત અપર્યાપ્તા ને ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૫ પહેલુ, બીજુ, ચોથુ, તેરમુ ને ચૌદમું એ ૫, જોગ ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૧૦ મન.પર્યવજ્ઞાન ૧ ને ચક્ષુદર્શન ૨ એ વર્જીને, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણાહારક ૧, તેથી આહારક અસંખેજ્જગુણા ૨.

૧૫ ભાષગદ્વાર

૧ ભાષગામા, જીવના ભેદ ૫ બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩. અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ અભાષગામાં, જીવના ભેદ ૧૦, તે ૧૪ માંથી બેઇંદ્રિય ૧ તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપચેંદ્રિય ૪, એ ૪ વર્જ્યા, ગુણ૦ ૫ તે પહેલુ ૧, બીજુ ૨ ચોથું ૩, તેરમું ૪, ચૌદમું ૫, જોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયનાં ને કાર્મણનો, ઉપયોગ ૧૧ તે મન.પર્યવજ્ઞાન નહિ, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા ભાષગા ૧, તેથી અભાષગા અનંતગુણા ૨.

૧૬ પરિત્તદ્વાર

૧ પરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અપરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧ પહેલુ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, અજ્ઞાન ૩, દર્શન ૩, લેશ્યા ૬.

૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમાં જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પરિત્ત ૧, તેથી નોપરિત્ત નોઅપરિત્ત અનંતગુણા ૨, તેથી અપરિત્ત અનંતગુણા ૩

૧૭ પર્યાપ્તાદ્વાર.

૧ પર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૭, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અપર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૭ ગુણ૦ ૩ તે પહેલુ, બીજું ને ચોથું, જોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપ૦ ૯, ૩, જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન એવ, લેશ્યા ૬.

૩ નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપ૦ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તા ૧ તેથી અપર્યાપ્તા અનંતગુણા ૨, તેથી પર્યાપ્તા સખેજ્જગુણા ૩.

૧૮ સૂક્ષ્મદ્વાર

૧ સૂક્ષ્મમાં, જીવના ભેદ ૨, સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૧ ને

પર્યાપ્તો ૨, ગુણુ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૩; બે ઔદારિકના, ૧ કાર્મણુનો, ઉપ૦ ૩, બે અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન, લેશ્યા ૩

૨ બાદરમાં, જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સૂક્ષ્મના વર્જ્યા, ગુણુ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૩ નોસૂક્ષ્મ, નોબાદરમાં જીવના ભેદ ૦; ગુણુ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મ નોબાદર ૧, તેથી બાદર અનંતગુણા ૨, તેથી સૂક્ષ્મ અસંખેજ્જગુણા ૩

૧૯ સંજ્ઞીદ્વાર

૧ સંજ્ઞીમા જીવના ભેદ ૨ ગુણુઠાણું ૧૨ પહેલા. જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશ્યા ૬

૨ અસંજ્ઞીમાં. જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સંજ્ઞીના વર્જ્યા, ગુણુ૦ ૨ પ્રથમ. જોગ ૬, ૨ ઔદારિકના ૨ વૈક્રિયના, ૧ કાર્મણુનો ૧ વ્યવહાર વચનનો એવ ૬, ઉપ૦ ૬, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન એવ ૬, લેશ્યા ૪ પ્રથમ

૩ નોસંજ્ઞી નોઅસંજ્ઞીમા જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨ તેરમુ ચૌદમુ, જોગ ૭, ઉપ૦ ૧ પરમ શુક્લ

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સંજ્ઞી ૧, તથા નોસંજ્ઞી-નોઅસંજ્ઞી અનંતગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી અનંતગુણા ૩

૨૦ ભવ્યઅભવ્યદ્વાર

૧ ભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણુ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અભવ્યમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩, આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

૩ નોભવ્ય નોઅભવ્યમા, જીવના ભેદ ૦, ગુણુ ૦, જોગ ૦ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અભવ્ય ૧, તેથી નોભવ્ય નોઅભવ્ય અનંતગુણા ૨ તેથી ભવ્ય અનંતગુણા ૩

૨૧ ચરમદ્વાર

૧ ચરમમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અચરમમાં* જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૮ ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન (અભવ્યને) તથા કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન (સિદ્ધને), લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથા થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણા ૨

૧ સમુચ્ચય કેવલીમાં, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુ૦ ૧૧ ઉપલા, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯; ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬

૨ વીતરાગીમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૪, તે અગિયારમાથી ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૧, ઉપયોગ ૯, લેશ્યા ૧

૩ જુગલિયામા, જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીના, ગુ૦ ૨ પહેલુ, ને ચોથું, જોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો એવ ૧૧, ઉપ૦ ૬, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવ ૬, લેશ્યા ૪ પ્રથમ

૪ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પચેદ્રિયમાં જીવના ભેદ ૨, ગુ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવ ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન ૨ દર્શન, લેશ્યા ૧ પ્રથમ

૫ સંમૂચ્છિંમ મનુષ્યમા, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૧ પહેલુ, જોગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન લેશ્યા ૩

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સમૂચ્છિંમ મનુષ્ય અસખેજ્જગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી તિર્યંચ અસખેજ્જગુણા ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણા ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫

---

* અચરમ એટલે જેનો છેડો નહી તે અભવી તથા સિદ્ધ ભગવંતને અચરમ જાણવા

૧ ઔદારિક શરીરમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ વૈક્રિય શરીરમાં, જીવના ભેદ ૪; ૨ સંજ્ઞીના ને ૧ અસંજ્ઞીનો-અપર્યાપ્તો અને ૧ બાદર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવ ૪, ગુ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૨, ૨ આહારકના, ૧ કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા, ૬.

૩ આહારક શરીરમાં જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨ છઠ્ઠુ ને સાતમુ, જોગ ૧૨, ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપ૦ ૭; ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૫ તૈજસ, કાર્મણ શરીરમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણાં ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા આહારક શરીરી ૧, તેથી વૈક્રિય શરીરી અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી ઔદારિક શરીરી અસંખ્યાતગુણા ૩, તેથી તૈજસ કાર્મણ શરીરી માહોમાહી તુલ્ય ને અનંતગુણા ૫

ઇતિ મહોટો બાસઠીઓ સમાપ્ત

---

* અસંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ જાતના દેવતામાં ઉપજે છે ત્યાં અપર્યાપ્તાવસ્થામા અસંજ્ઞી જ હોય છે

વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ

આ સડસઠ બોલોના પ્રથમ બાર દ્વાર કહે છે. (૧) સદ્દહણા ચાર (૨) લિંગ ત્રણ (૩) વિનયના દસ પ્રકાર, (૪) શુદ્ધતાના ૩ ભેદ (૫) લક્ષણ પાંચ (૬) ભૂષણ પાંચ (૭) દૂષણના પાંચ ભેદ (૮) પ્રભાવના ૮ (૯) આગાર છ (૧૦) જયણા છ (૧૧) સ્થાનક છ (૧૨) ભાવના છ હવે તે દ્વાર વિસ્તારથી કહે છે

(૧) **સદ્દહણા ચાર પ્રકારની**–(૧) પરમત્થ સંથવો–નવ તત્ત્વ જાણીને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય સ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરવો (૨) પરમાર્થના જાણવાવાળા સંવિજ્ઞ ગીતાર્થની ઉપાસના કરવાથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાને ધારણ કરે (૩) પોતાના મતના પાસત્થા, ઉસન્ના અને કુલિંગી આદિકની સોબત ન કરે એ ત્રણેનો પરિચય કરવાથી શુદ્ધ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ (૪) પરતીર્થીનો અધિક પરિચય ન કરે, અધર્મી પાખંડીઓની પ્રશંસા ન કરે

(૨) **લિંગના ત્રણ ભેદ**–(૧) ધર્મરાગ –જેમ જુવાન પુરૂષ રંગરાગ ઉપર રાચે તેમ ભવ્યાત્મા શ્રી જૈનશાસન પર રાચે (૨) સુશ્રુષા –જેમ ક્ષુધાવાન પુરૂષ ખીર–ખાંડના ભોજનનો પ્રેમસહિત આદર કરે તેમ વીતરાગની વાણીનો આદર કરે જેમ વ્યવહારિક જ્ઞાન શીખવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, ને શીખવાડનાર મળે ત્યારે શીખીને આ લોકમાં સુખી થાય, તેમ વીતરાગનાં કહેલાં સૂત્રોનું હંમેશાં સૂક્ષ્માર્થ ન્યાયવાળુ જ્ઞાન શીખીને આ લોક ને પરલોકમા મનોવાંછિત સુખને પ્રાપ્ત કરે (૩) દેવ ગુરુની વૈયાવચ્ચ :– પંચપરમેષ્ઠીની યથા-યોગ્ય ભક્તિ, સુપાત્રદાન

(૩) વિનયના દશ ભેદ–(૧) અરિહંતનો વિનય કરે (૨) સિદ્ધનો વિનય કરે, (૩) આચાર્યનો વિનય કરે (૪) ઉપાધ્યાયનો વિનય કરે (૫) સ્થવિરનો વિનય કરે (૬) ગણ (ઘણા આચાર્યોના સમૂહ)નો વિનય કરે (૭) કુલ (એક આચાર્યના શિષ્યનો સમૂહ) નો વિનય કરે (૮) સ્વધર્મીનો વિનય કરે (૯) સંઘનો વિનય કરે (૧૦) સંભોગીનો વિનય કરે એ દશનો માનપૂર્વક વિનય કરે, જૈનશાસનમાં વિનય મૂલ ધર્મ કહેવાય છે વિનય કરવાથી અનેક સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૪) શુદ્ધતાના ત્રણ ભેદ–(૧) મનશુદ્ધતા–મનથી અરિહંત દેવ કે જે ૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણી, ૮ મહા પ્રાતિહાર્ય સહિત ૧૮ દૂષણ રહિત, ૧૨ ગુણ સહિત, એવા જે દેવ તે જ અમર દેવ છે, તે જ સાચા દેવ છે એના સિવાય બીજા હજારો કષ્ટ પડે તોપણ સરાગી દેવોને મનથી પણ સ્મરણ ન કરે (૨) વચન શુદ્ધતા–વચનથી ગુણકીર્તન એવા અરિહંતના કરે, એ સિવાય બીજા સરાગી દેવોનાં ન કરે (૩) કાયા શુદ્ધતા–કાયાથી અરિહંત સિવાય બીજા સરાગી દેવોને નમસ્કાર ન કરે

(૫) લક્ષણના પાંચ ભેદ–(૧) સમ–શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખવો (૨) સંવેગ–વૈરાગ્ય ભાવ અને મોક્ષનુ ધ્યેય અને સંસાર અસાર છે, વિષય અને કષાયથી અનંતોકાલ ભવભ્રમણ કરે છે, તો આ ભવમા સારી સામગ્રી મળી છે, તો ધર્મને આરાધવો, ઈત્યાદિ વિચાર કરવો (૩) –નિર્વેદ–શરીર અથવા સંસારના અનિત્યપણાનુ ચિંતવન કરવુ બને ત્યાસુધી આ મોહમય જગતથી અલગ રહેવું અથવા જગતારક જિનરાજની દીક્ષા લઈ કર્મ શત્રુઓને જીતીને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત કરવાની હમેશાં અભિલાષા (ભાવના) રાખવી, (૪) અનુકંપા–પોતાની તથા પરના આત્માની અનુકંપા કરવી અથવા દુઃખી જીવોને સુખી કરવા (૫) આસ્થા–ત્રિલોક પૂજનિક શ્રી વીતરાગ દેવનાં વચનો ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી ને હિતાહિતનો વિચાર કરવો અથવા અસ્તિત્વ

ભાવમાં રમણુતા કરવી એજ વ્યવહાર સમકિતનું લક્ષણ છે, તો જે વાતની અધૂરાશ હોય તેને પૂરી કરવી, વ્યવહારથી ત્રણ તત્ત્વ–દેવ, ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધા, નિશ્ચયથી નિજસ્વરૂપ કેવળજ્ઞાન, અને દર્શન સુખમય છે એવી શ્રદ્ધા

(૬) **ભૂષણના પાંચ ભેદ**– (૧) જૈનશાસનમાં કુશળપણું. ધૈર્યવંત હોય ને શાસનમાં દરેક કાર્યો ધૈર્યતાથી કરે (૨) દેવગુરૂની ભક્તિ (૩) શાસનમા ક્રિયામાં સ્થિરતા (૪) શાસનમાં ચતુર હોય, શાસનનાં દરેક કાર્ય એવી ચતુરાઈથી (બુદ્ધિબળથી) કરે કે જેથી નિર્વિઘ્નતાથી પાર પડી જાય (૫) તીર્થસેવા, શાસનમા ચતુર્વિધ સંઘની ભક્તિ તથા બહુમાન કરવાવાળો હોય આ પાંચ ભૂષણોથી શાસનની શોભા રહે છે

(૭) **દૂષણના પાંચ ભેદ**-(૧) શંકા-જિનવચનમાં શંકા કરે(૨) કંખા–બીજા મતોના આડંબરદેખી તેની વાંચ્છા કરે (૩)વિતિગિચ્છા-ધર્મ કરણીના ફળમાં સંદેહ કરે કે આનુ ફલ હશે કે નહિ ? અત્યારે વર્તમાન તો દેખાતુ નથી એવો સંદેહ કરે (૪) પરપાખંડીનો હમેશાં પરિચય કરે (૫) પરપાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી એ પાંચ સમકિતના દૂષણ કહેવાય તે જરૂર ટાળવા જોઇએ

(૮) **પ્રભાવનાના આઠ પ્રકાર**–(૧) જે કાળમાં જેટલાં સૂત્રાદિ હોય તેને ગુરૂગમથી જાણે એ શાસનનો પ્રભાવક બને છે. (૨) ધર્મ કથા, વ્યાખ્યાન કરીને શાસનના જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે (૩) મહાન વિકટ તપશ્ચર્યા કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે (૪) ત્રણ કાળ અથવા ત્રણ મતનો જાણનાર હોય (૫) તર્ક, વિતર્ક, હેતુ, વાદ, યુક્તિ, ન્યાય તથા વિદ્યાદિ બળથી વાદીઓનો શાસ્ત્રાર્થથી પરાજય કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે (૬) પુરુષાર્થવાળો પુરુષ દીક્ષા લઇને શાસનની પ્રભાવના કરે (૭) કવિતા કરવાની શક્તિ હોય તો કવિતા કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે (૮) બ્રહ્મચર્ય આદિ કોઇ મોટા વ્રત લે તો પ્રગટ રીતે ઘણા માણસોની વચમાં લે, કારણ કે એથી

– નિર્વેદ=ત્યાગભાવના

લોકોને શાસન પર શ્રધ્ધા અથવા વ્રતાદિ લેવાની રુચિ વધે છે અથવા દુર્બળ, સ્વધર્મી ભાઈઓને સહાયતા કરવી એ પણ પ્રભાવના છે, પરંતુ આજકાલ ચોમાસામાં અભક્ષ્ય વસ્તુની તથા લાડવા આદિની પ્રભાવના કરે છે, તો દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચાર કરવો જોઈએ કે એ પ્રભાવનાથી શાસનની કઈ પ્રભાવના થઈ કહેવાય ? અથવા એથી કેટલો લાભ ? એનો બુધ્ધિવાન પોતે વિચાર કરી શકે છે અને પ્રભાવનાનો આપણો સાચો પ્રેમ હોય તો નાની નાની તત્ત્વજ્ઞાનમય ચોપડીઓની પ્રભાવના કરો કે જેથી આપણા ભાઈઓને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય.

આગારના છ ભેદ–સમકિતની અંદર છ પ્રકારના આગાર છે (૧) રાજાનો આગાર (૨) દેવતાનો (૩) ન્યાતનો (૪) માતાપિતાનો ને ગુરૂનો (૫) બળાત્કારનો (૬) દુષ્કાળમાં સુખથી આજીવિકા ન ચાલે તો, એ છ ગાઢાગાઢ કારણથી લાચારીથી સમકિતમાં કોઈ દોષ લાગી જાય તો વિઘ્ન પસાર થયે દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ કરી શુદ્ધ થવું

(૧૦) જયણાના છ પ્રકાર–(૧) આલાપ–સ્વધર્મીભાઈઓની સાથે એકવાર બોલે (૨) સંલાપ–સ્વધર્મી ભાઈઓની સાથે વારવાર બોલે (૩) મુનિને દાન દેવું અથવા સ્વધર્મી ભાઈઓની વાત્સલ્યતા કરવી. (૪) એવું વારવાર પ્રતિદિન કરે (૫) ગુણીજનોનાં ગુણ પ્રગટ કરે (૬) તથા વંદન, નમસ્કાર, બહુમાન કરે તથા

(૧) મિથ્યાત્વી સાથે વગર બોલાવ્યે બોલવું નહિ

(૨) ,, ,, વારવાર બોલવું નહિ

(૩) ,, ને ધર્મ નિમિત્તે નહિ પણ અનુકંપા યોગ્ય હોય તો દાન દેવું

(૪) ,, ની પ્રશંસા કરવી નહિ

(૫) ,, સ્તુતિ કરવી નહિ

(૬) ને વંદના, નમસ્કાર કરવાં નહિ

(૧૧) સ્થાનના છ પ્રકાર-(૧) ધર્મરૂપી નગર તથા સમકિતરૂપી દરવાજો (૨) ધર્મરૂપી વૃક્ષ તથા સમ્યક્ત્વરૂપી થડ (૩) ધર્મરૂપી પ્રાસાદ તથા સમકિતરૂપી નીવ (પાયો) (૪) ધર્મરૂપી ભોજન તથા સમકિતરૂપી થાલ (૫) ધર્મરૂપી માલ તથા સમકિતરૂપી દુકાન (૬) ધર્મરૂપી રત્ન તથા સમકિતરૂપી તિજોરી, એ છ ભેદ

(૧૨) ભાવનાના છ પ્રકાર—જીવ ચૈતન્ય લક્ષણ યુકત, અસંખ્યાત પ્રદેશી નિષ્કલંક અમૂર્તિ છે (૨) અનાદિ કાલથી જીવ અને કર્મોનો સંયોગ છે જેમ દુધમાં ઘૃત તથા તલમાં તેલ, ધૂળમાં ધાતુ, ફૂલમાં સુગંધ, ચંદ્રની કાંતિમા અમૃત એ પ્રમાણે અનાદિ સંયોગ છે(૩) જીવ સુખદુઃખનો કર્તા છે અને ભોકતા છે નિશ્ચય નયથી કર્મનો કર્તા કર્મ છે અને વ્યવહારનયથી જીવ છે (૪) જીવ, નિત્ય દ્રવ્ય છે, ગુણ, પર્યાય, પ્રાણ અને ગુણસ્થાનક સહિત છે. (૫) ભવ્ય જીવનો મોક્ષ થાય છે (૬) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો ઉપાય છે, એ છ ભેદ

ઇતિ વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ સંપૂર્ણ

સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૫ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૬ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય

૭ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય

૮ અપકાયના નીકળેલ, એક સમયે; જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, છ સિદ્ધ થાય

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૧ તિર્યંચણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૩ મનુષ્યણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણુવ્યંતરના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય

૧૫ વાણુવ્યંતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ વૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૧૯ વૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૨૩ સ્ત્રીલિંગ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય

૨૪ પુરૂષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૫ નપુંસકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨૬ ઊર્ધ્વ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય

૨૮ તિર્યક્ (તીર્છા) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૩૧ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય

૩૨ સમુદ્રમાંહી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ- બે સિદ્ધ થાય

૩૩ નદી પ્રમુખ જલમાંહી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ સિદ્ધ થાય

૩૪ તીર્થ સિદ્ધ થાય તો એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૩૫ અતીર્થ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૩૬ તીર્થંકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય

૩૭ અતીર્થંકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૩૮ સ્વયંબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૯ પ્રતિબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૪૦ બુધ્ધબોહી સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૪૧ એક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ એક સિદ્ધ થાય

૪૨ અનેક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, બે સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૪૩ વિજય વિજય પ્રતિ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ વીશ સિધ્ધ થાય.

૪૪ ભદ્રશાલ વનમા, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય. ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય

૪૫ નદન વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય

૪૬ સોમનસ વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય

૪૭ પંડગવનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, બે સિધ્ધ થાય

૪૮ અકર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૪૯ કર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૫૦ પહેલે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૫૧ બીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૫૨ ત્રીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૫૩ ચોથે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૫૪ પાંચમે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૫૫ છઠ્ઠે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૫૬ અવસર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૫૭ ઉત્સર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

૫૮ નોઉત્સર્પિણી, નોઅવસર્પિણીમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય

એ ૫૮ બોલ અંતર સહિત, એક સમયે, જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, સિધ્ધ થાય તે કહ્યાં.

હવે અંતર રહિત, આઠ સમય સુધી, સિધ્ધ થાય તો કેટલા સિદ્ધ થાય તે

૧ પહેલા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય
૨ બીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૨ સિદ્ધ થાય
૩ ત્રીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૯૬ સિધ્ધ થાય
૪ ચોથા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ સિધ્ધ થાય
૫ પાંચમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૭૨ સિધ્ધ થાય
૬ છઠ્ઠા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૬૦ સિધ્ધ થાય
૭ સાતમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૪૮ સિધ્ધ થાય,
૮ આઠમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૩૨ સિધ્ધ થાય

આઠ સમય પછી અંતર પડયા વિના સિધ્ધ થાય નહિ

ઇતિ સિધ્ધ દ્વાર સંપૂર્ણ

—o—

પ્રમાણ નય

શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર અને અન્ય ગ્રન્થોને આધારે ૨૪ દ્વાર કહેવાય છે (૧) સાત નય (૨) ચાર નિક્ષેપ, (૩) દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, (૪) દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, (૫) દ્રવ્ય–ભાવ, (૬) કાર્ય–કારણ. (૭) નિશ્ચય–વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન–નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય–વિશેષ (૧૧) ગુણ ગુણી, (૧૨) જ્ઞેય, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપ્પન્ને વા, ધુવે વા, (૧૪) આધેય–આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, તિરોભાવ (૧૬) ગૌણતા મુખ્યતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ–અપવાદ, (૧૮) ત્રણ આત્મા, (૧૯) ચાર ધ્યાન, (૨૦) ચાર અનુયોગ, (૨૧) ત્રણ જાગૃતિ, (૨૨) નવ વ્યાખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભગી.

૧ નય (પદાર્થના અશને ગ્રહણ કરે તે)–પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક-અનેક ધર્મ છે, અને એ દરેકને ગ્રહણ કરનાર એકેક નય ગણાય એ રીતે અનત નય થઇ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવાશે

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને ગ્રહનાર] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને ગ્રહણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ, ૧ નિત્ય, ૨ એક, ૩ સત્, ૪ વક્તવ્ય, ૫ અશુધ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુધ્ધ, ૯ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ દ્રવ્યાસ્તિક નય, પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ દ્રવ્ય, દ્રવ્ય વ્યજન, ગુણવ્યજન, સ્વભાવ અને વિભાવ, પર્યાયાસ્તિક નય. આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાંગા થઇ શકે છે

નય સાત–૧ નૈગમ, ૨ સગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર, ૫ શબ્દ, ૬ સમભિરૂઢ, ૭ એવભૂત નય. એમાથી પહેલા ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલા ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન નય કહે છે હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે

(૧) નૈગમ નય–જેનો એક (ગમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન, ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને, ત્રણે કાળ, ૪ નિક્ષેપા, સામાન્ય–વિશેષ આદિ માને તેના ૩ ભેદ-

[૧] અંશ–વસ્તુના અંશને ગ્રહીને વસ્તુ માને, જેમ નિગોદને સિધ્ધ સમાન માને

[૨] આરોપ–ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં આરોપ કરે

[૩] વિકલ્પ–અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે એવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઈ શકે છે

શુધ્ધ નૈગમ નય અને અશુધ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૨] સંગ્રહ નય–વસ્તુની મૂળ સત્તાનેગ્રહણ કરે જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે, જેમ એગે આયા આત્મા એક છે (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા) ૩ કાળ, ૪ નિક્ષેપા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને

[૩] વ્યવહાર નય–અંતઃકરણ [આંતરિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય, તિર્યંચ, નારક, દેવ, માનવ જન્મ્યો, મર્યો વગેરે, પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમાં વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામા છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હંસને ધોળો, ગુલાબને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિક્ષેપા, ત્રણે કાળની વાતને માને

[૪] ઋજુસૂત્ર–ભૂત, ભવિષ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન-સરળ–પર્યાયને માને વર્તમાન કાળ, ભાવનિક્ષેપ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગયુ તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગયું તેને સાધુ માને

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે એ ચાર નય સમકિત, દેશવ્રત, સર્વવ્રત, ભવ્ય, અભવ્ય બન્નેમાં હોય, પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતુ

[૫] શબ્દ નય–સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપને જ માને. લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને જેમકે–શક્રેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, શચિપતિ એ બધાને એક માને

[૬] સમભિરૂઢ નય–શબ્દના ભિન્ન ભિન્ન અર્થને માને, જેમ શક્રસિંહાસન પર બેઠેલાને જ શક્રેન્દ્ર માને. એક અંશ ન્યૂન હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે, વિશેષ ભાવનિક્ષેપ અને વર્તમાન-કાળને જ માને

(૭) એવંભુત નય–એક અંશ પણ કમ ન હોય એને વસ્તુ માને, શેષને અવસ્તુ માને વિશેષ વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપાને જ માને.

જે નયથી જ એકાત પક્ષ ગ્રહણ કરે તે નયાભાસ (મિથ્યાત્વી) કહેવાય છે જેમ સાત આંધળા ૧ હાથીના અનુક્રમે દંતૂશળ, સૂંઢ, કાન, પેટ, પગ, પૂછડુ અને કુભસ્થળ પકડીને કહેવા લાગ્યા કે, હાથી સાંબેલા જેવો, હનુમાન જેવો, સુપડા જેવો, કોઠી જેવો, થાભલા જેવો, ચામર જેવો કે ઘડા જેવો છે તો સમદૃષ્ટિ તો બધાને એકાતવાદી સમજી મિથ્યા માનશે, પણ બધી નયો મેળવ-વાથી સત્ય સ્વરૂપ થાય છે અને તે જ સમદષ્ટિ કહેવાય

૨ નિક્ષેપ ચાર–એકેક વસ્તુના જેમ અનત નય હોઈ શકે તેમ નિક્ષેપ પણ અનત હોઈ શકે, પણ અહી મુખ્ય ચાર નિક્ષેપા વર્ણવ્યા છે. નિક્ષેપા–સામાન્ય રૂપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે વસ્તુ તત્ત્વગ્રહણમાં અતિ આવશ્યક છે તેના ચાર ભેદ :—

(૧) નામનિક્ષેપ–જીવ કે અજીવનુ અર્થ શૂન્ય, યથાર્થ કે અયથાર્થ નામ રાખવું તે

(૨) સ્થાપના નિક્ષેપ–જીવ કે અજીવની સદશ (સદ્ભાવ) કે અસદશ (અસદભાવ સ્થાપના (આકૃતિ, કે ઓડુ') કરવી તે સ્થાપના નિક્ષેપ.

(૩) દ્રવ્ય નિક્ષેપ–ભૂત અને ભવિષ્યકાળની દશાને વર્તમાનમાં ભાવ-શૂન્ય છતાં કહેવી–માનવી, જેમ યુવરાજને કે પદભ્રષ્ટ રાજાને રાજા માનવો, કોઈના કલેવર (મડદાં)ને એના નામે જાણવું.

(૪) ભાવ નિક્ષેપ–સંપૂર્ણ ગુણયુક્ત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દ્દષ્ટાંત–મહાવીર નામ તે **નામનિક્ષેપ**, તે ગમે તેનુ નામ રાખ્યું હોય, મહાવીર લખ્યુ હોય, ચિત્ર કર્યું હોય, મૂર્ત્તિ હોય કે કોઈ ચીજ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ, તે મહાવીરનો **સ્થાપના નિક્ષેપ** કેવળજ્ઞાન થયા પહેલાના સસારી જીવને કે નિર્વાણ પામ્યા બાદના શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો **દ્રવ્ય નિક્ષેપ** અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત બિરાજતા હોય તેમને જ મહાવીર કહેવા તે ભાવ નિક્ષેપ માનવો એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનું ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઈ શકે

૩ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય દ્વાર–ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ દ્રવ્ય છે ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ તે દરેકના જુદા જુદા ગુણ છે, અને દ્રવ્ય, ઉત્પાદ, વ્યય, આદિ પરિવર્તન થવુ તે પર્યાયો છે મૂળ ગુણ અને દ્રવ્ય ધ્રુવ છે

દ્દષ્ટાત–જીવ તે દ્રવ્ય–જ્ઞાન દર્શન આદિ ગુણ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, દેવ, સાધુ આદિ દશા તે વ્યજન પર્યાય સમજવી અને ગુણોમાં ઉપયોગ આશ્રી પરિવર્તન દશાને અર્થ પર્યાય.

૪. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, દ્વાર–દ્રવ્ય તે જીવ, અજીવ આદિ, ક્ષેત્ર તે આકાશ પ્રદેશ, કાળ તે સમય, ઘડી, યાવત્ કાળચક્ર, ભાવ-વર્ણ, ગધ, રસ, સ્પર્શ આદિ જીવ અજીવ બધા ઉપર દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય

૫. દ્રવ્ય–ભાવ–દ્વાર–ભાવને પ્રકટ કરવામા તે સહાયક દ્રવ્ય છે જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર–શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય

તે મૂળ વસ્તુ છે, સદૈવ શાશ્વતી છે, ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે, અશાશ્વતી છે

જેમ ભમરો લાકડુ કોતરે છે તેમાં 'ક' જેવો આકાર બની ગયો એ દ્રવ્ય 'ક' અને કોઈ પંડિતે સમજીને 'ક' લખ્યો તે ભાવ 'ક' જાણવો.

૬. કારણુ-કાર્ય દ્વાર-કાર્ય (સાધ્ય)ને પ્રગટ કરનાર-પહોંચાડનાર તે કારણુ છે કારણુ વિના કાર્ય ન થાય જેમ ઘડો બનાવવો તે કાર્ય છે, તો માટી, કુંભાર, ચાકડો આદિ કારણુ અવશ્ય જોઈએ. માટે કારણુ મુખ્ય છે

નિશ્ચય વ્યવહાર-નિશ્ચયને પ્રકટ કરનાર તે વ્યવહાર છે. વ્યવહાર બળવાન છે વ્યવહારથી જ નિશ્ચયને પહોંચી શકાય છે, જેમ નિશ્ચયમા કર્મના કર્તા કર્મ છે, વ્યવહારથી જીવ કર્મોનો કર્તા મનાય છે જેમ નિશ્ચયથી આપણે ચાલીએ છીએ અને વ્યવહારથી કહીએ કે ગામ આવ્યુ, પાણી ચુવે તેને કહીએ કે નાળ ચુવે છે ઈત્યાદિ.

૮. ઉપાદાન નિમિત્ત-ઉપાદાન તે મૂળ કારણુ, જે સ્વયં કાર્યરૂપ પરિણમે જેમ ઘડાનુ ઉપાદાન કારણુ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો જેમા ઘડો બનાવવામા કુભાર, પાવડો, ચાકડો, વગેરે શુદ્ધ નિમિત્ત કારણુ હોય તો ઉપાદાનને સાધક થાય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણુ થાય

૯. ચાર પ્રમાણુ-પ્રત્યક્ષ, આગમ, અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણુ. પ્રત્યક્ષના ૨ ભેદ-૧ ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાચઈંદ્રિયોથી થતુ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇંદ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય તે) તેના ૨ ભેદ-૧ દેશથી તે અવધિ, મનપર્યવ જ્ઞાન અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન

આગમ પ્રમાણુ-શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણુ માનવી.

અનુમાન પ્રમાણુ-જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે તેના ૫ ભેદ. ૧ કારણુથી-જેમ ઘડાનુ કારણુ માટી, માટીનુ કારણુ ઘડો નથી

૨ ગુણુથી–જેમ પુષ્પમાં સુગંધ, સુવર્ણમાં કોમળતા, જીવમાં જ્ઞાન

૩ આસરણ–જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ, વીજળીથી વાદળાં આદિ જાણવું તે

૪ આવયવેણુ–જેમ દંતૂશળથી હાથી, ચુડીઓથી બરી, શાસન-રૂચિથી સમકિતી જણાય

૫ દિઠ્ઠિસામન્ન–સામાન્યથી વિશેષને જાણે જેમ ૧ રૂપીઆને જોઇ ઘણાને જાણે ૬ માણસને જોવાથી આખા દેશના માણસોને જાણે

ભલા બૂરા ચિન્હ જોઇને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઈ શકે છે.

ઉપમા પ્રમાણુ–ઉપમા આપી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરવુ તેના ૪ ભેદ. [૧] યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા [૨] યથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા, [૩] અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા અને [૪] અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા

સામાન્ય વિશેષ–સામાન્યથી વિશેષ બળવાન છે સમુદાય રૂપ જાણુવુ તે સામાન્ય વિવિધ ભેદાનભેદથી જાણુવુ તે વિશેષ.

જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ અજીવ વિશેષ

જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સંસારી, સિધ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ

૧૧ ગુણુ–ગુણી–પદાર્થમાં ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણુ છે, અને એ ગુણુ જેમાં છે તે વસ્તુ [ગુણધારક] ને ગુણી કહે છે જેમ જ્ઞાન તે ગુણુ અને જીવ ગુણી, સુગંધ ગુણ. પુષ્પ ગુણી, ગુણુ અને ગુણી અભેદ [અભિન્ન] રૂપે રહે છે

૧૨. જ્ઞેય–જ્ઞાન–જ્ઞાની–જાણુવા યોગ્ય [જ્ઞાનના વિષયભૂત] સર્વ દ્રવ્યો જ્ઞેય છે, દ્રવ્યોનુ જાણુવાપણું તે જ્ઞાન છે, અને પદાર્થોને જાણુનાર તે જ્ઞાની છે જેમ ધ્યેય, ધ્યાન, ધ્યાની વગેરે

૧૩ ઉપ્પન્ને વા, વિહન્ને વા, ધુવે વા–ઊપજવુ, નાશ થવુ અને નિશ્ચય રૂપે રહેવુ જેમ જન્મવુ, મરવું અને જીવપણે કાયમ [અમર રહેવુ]

૧૪. આધેય–આધાર– ધારી રાખે તે આધાર, તેને આધારે

રહે તે આધેય, જેમ–પૃથ્વી આધાર, ઘટાદિ પદાર્થો આધેય. જીવ આધાર, જ્ઞાનાદિ આધેય.

૧૫. આવિર્ભાવ-તિરોભાવ–તિરોભાવ જે પદાર્થ દૂર છે, અને જે પદાર્થ–ગુણ નજીકમા છે તે આવિર્ભાવ. જેમ દુધમાં ઘીનો તિરોભાવ છે અને માખણમાં ઘીનો આવિર્ભાવ છે

૧૬. ગૌણતા–મુખ્યતા–અન્ય વિષયો છોડીને આવશ્યક વસ્તુનું વ્યાખ્યાન કરાય તે મુખ્યતા, અને જે વસ્તુ ગુપ્તપણે અપ્રધાન-પણે રહી હોય તે ગૌણતા છે જેમ જ્ઞાનથી મોક્ષ થાય છે, એમ કહેવામા જ્ઞાનની મુખ્યતા રહી અને દર્શન, ચારિત્ર, તપાદિની ગૌણતા રહી

૧૭. ઉત્સર્ગ–અપવાદ–ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, અને અપવાદ તેનો રક્ષક છે, ઉત્સર્ગ માર્ગથી પતિત અપવાદનું અવલંબન લઈને ફરીથી ઉત્સર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) માર્ગે પહોચી શકે છે જેમ સદા ૩ ગુપ્તિથી રહેવુ તે ઉત્સર્ગ માર્ગ, અને ૫ સમિતિ ને ગુપ્તિના રક્ષક-સહાયક અપવાદ માર્ગ છે ઈત્યાદિ ષડ્દ્રવ્યમાં પણ જાણવા.

૧૮ ત્રણ આત્મા–બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા

બહિરાત્મા–શરીર, ધન, ધાન્યાદિ સમૃદ્ધિ, કુટુંબપરિવાર આદિમાં તલ્લીન થવુ તે મિથ્યાત્વી

અંતરાત્મા–બાહ્ય વસ્તુને પર સમજી તેને ત્યાગવા ચાહે–ત્યાગે તે ૪ થી ૧૨ ગુણસ્થાનવાળા

પરમાત્મા–સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થયા, કર્મમુક્ત થઇ સ્વ–સ્વરૂપમાં લીન છે તે સિદ્ધ પરમાત્મા તથા અરિહંત

૧૯. ચાર ધ્યાન–૧ પદસ્થ–પંચ પરમેષ્ઠિના ગુણોનુ શબ્દોથી મનમા બોલીને ધ્યાન કરવુ તે

૨ પિંડસ્થ–શરીરમા રહેલ અનંત ગુણયુક્ત ચૈતન્યનું અધ્યાત્મ–ધ્યાન કરવુ

૩ રૂપસ્થ—અરૂપી છતા કર્મયોગે આત્મા સંસારમાં અનેક રૂપ ધરણુ કરે છે. એ વિચિત્ર સંસાર અવસ્થાનો વિચાર અને સંસારથી છૂટવાના ઉપાય ચિંતવવા તથા અરિહંતના સ્વરૂપનો વિચાર

૪ રૂપાતીત—સચ્ચિદાનંદ, અગમ્ય, નિરાકાર, નિરંજન સિદ્ધ પ્રભુનું ધ્યાન કરવુ. શુદ્ધ આત્મગુણોનો અનુભવ કરવો

૨૦. ચાર અનુયોગ—૧ દ્રવ્યાનુયોગ—જીવ—અજીવ—ચૈતન્ય—જડ (કર્મ), આદિ દ્રવ્યોના સ્વરૂપનુ જેમાં વર્ણન હોય ૨ ગણિતાનુયોગ—જેમા ક્ષેત્ર, પહાડ, નદી, દેવલોક, નારકી, જ્યોતિષી આદિના ગણિત—માપનુ વર્ણન હોય ૩ ચરણકરણાનુયોગ—જેમાં સાધુ—શ્રાવકનો આચાર, ક્રિયાનુ વર્ણન હોય ૪ ધર્મકથાનુયોગ—જેમાં શ્રાવક, રાજા, રંક આદિના વૈરાગ્યમય બોધદાયક જીવન—પ્રસંગોનું વર્ણન હોય.

૨૧. જાગરણા ત્રણ (૧) બુદ્ધ જાગરિકા—તીર્થંકર અને કેવળીઓની દશા (૨) અબુદ્ધ જાગરિકા—છદ્મસ્થ મુનિઓની, અને (૩) સુદ્દખુ જાગરિકા શ્રાવકોની

૨૨ વ્યાખ્યા નવ—એકેક વસ્તુની ઉપચાર નયથી ૯—૯ રીતે વ્યાખ્યા કરાય

(૧) દ્રવ્યમા દ્રવ્યનો ઉપચાર—જેમ કાષ્ટમાં વંશલોચન
(૨) દ્રવ્યમાં ગુણનો ,,—,, જીવ જ્ઞાનવંત છે
(૩) ,, પર્યાયનો ,,—,, આ જીવ સ્વરૂપવાન છે
(૪) ગુણમા દ્રવ્યનો ,,—,, અજ્ઞાની જીવ છે
(૫) ,, ગુણનો ,—,, જ્ઞાની છતા બહુ ક્ષમાવંત છે
(૬) ,, પર્યાયનો ,,—,, આ તપસ્વી ઘણા રૂપાળા છે
(૭) પર્યાયમાં દ્રવ્યનો ,,—,, આ પ્રાણી દેવતાનો જીવ છે

(૮) ,, ગુણનો ,,–,, આ મનુષ્ય બહુ જ્ઞાની છે
(૯) ,, પર્યાયનો ,,–,, આ મનુષ્ય શ્યામ વર્ણનો છે ઈ૦

૨૩ પક્ષ આઠ—એક વસ્તુની અપેક્ષાએ અનેક વ્યાખ્યા થઈ શકે છે એમાં મુખ્યતયા આઠ પક્ષ લઈ શકાયઃ— નિત્ય, અનિત્ય, એક; અનેક, સત્, અસત્, વક્તવ્ય, અવક્તવ્ય. આ આઠ પક્ષ નિશ્ચય વ્યવહારથી જીવ ઉપર ઉતારે છે

પક્ષ	વ્યવહાર નય અપેક્ષા	નિશ્ચય નય અપેક્ષા
નિત્ય અનિત્ય.	એક ગતિમા ફરતાં નિત્ય છે સમય સમય આયુષ્ય ક્ષય થતાં અનિત્ય છે	જ્ઞાન, દર્શન અપેક્ષા નિત્ય છે અગુરુલઘુ આદિ પર્યાયથી અનિત્ય છે
એક અનેક	ગતિમાં વર્તતા એ દશાએ એક છે પુત્ર ભાઈ, આદિ સગપણે અનેક છે	ચૈતન્ય અપેક્ષા જીવ એક છે, અસંખ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અનેક છે
સત્ અસત્	સ્વગતિ સ્વક્ષેત્રાપેક્ષા સત્ છે, પરગતિ, પરક્ષેત્રાપેક્ષા અસત્ છે	જ્ઞાનાદિ ગુણાપેક્ષા સત્ છે પરગુણ અપેક્ષા અસત્ છે
વક્તવ્ય	ગુણસ્થાન આદિની વ્યાખ્યા થઈ શકે તે	સિદ્ધના ગુણોની જે વ્યાખ્યા થઈ શકે.
અવક્તવ્ય	જે વ્યાખ્યા કેવળી પણ ન કરી શકે તે અનુક્રમ વગર વ્યાખ્યા થઇ શકે.	સિદ્ધના સર્વ ગુણોની વ્યાખ્યા ન થઈ શકે તે તેમજ કોઈપણ એક ગુણ જેમકે કેવળ જ્ઞાન તેની સંપૂર્ણ વ્યાખ્યા કરી શકાય નહિ.

૨૪ સપ્તભંગી—૧ સ્યાત્અસ્તિ ૩ સ્યાત્નાસ્તિ ૩ સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ, ૪ સ્યાત્ અવ્યક્તવ્ય, ૫ સ્યાત્ અસ્તિ અવ્યક્તવ્ય, ૬ સ્યાત્ નાસ્તિ અવ્યક્તવ્ય, ૭ સ્યાત્ અસ્તિ–નાસ્તિ અવ્યક્તવ્ય

આ સપ્તભંગી હરેક પદાર્થ (દ્રવ્ય) પર ઉતારી શકાય છે.

તેમાં જ સ્યાદ્વાદનું રહસ્ય રહેલુ છે એકેક પદાર્થને અનેક અપેક્ષાએ જોનાર સદા સમભાવી હોય

દૃષ્ટાંત માટે સિદ્ધ પરમાત્મા પર સપ્તભંગી ઉતારે છે.—

૧ સ્યાત્ અસ્તિ—સિદ્ધો સ્વગુણ અપેક્ષાએ સિદ્ધ છે સિદ્ધમાં સિદ્ધના ગુણો છે

૨. સ્યાત્ નાસ્તિ—સિદ્ધો પર ગુણ અપેક્ષા નથી (પરગુણોનો અભાવ છે)

-૩ સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ—સિદ્ધોમાં સ્વગુણોની અસ્તિ અને પરગુણોની નાસ્તિ છે.

૪ સ્યાદવક્તવ્ય—અસ્તિ—નાસ્તિ યુગપત્ છે, છતાં એક સમયમાં કહી શકાતી નથી.

૫ સ્યાદસ્તિ અવક્તવ્ય—સ્વગુણોની અસ્તિ છે છતાં ૧ સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૬ સ્યાન્નાસ્ત્યવક્તવ્ય—પરગુણોની નાસ્તિ છે અને એક સમયમાં કહી નથી શકાતા

૭ સ્યાદસ્તિનાસ્ત્યવક્તવ્ય—અસ્તિ—નાસ્તિ બને છે પણ એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

એ સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ સમજીને સદા સમભાવી બનીને રહેવું, .જેથી આત્મકલ્યાણ થાય

ઇતિ નય પ્રમાણ વિસ્તાર સમ્પૂર્ણ.

—o—

શ્રી પ્રમાણુ બોધનો થોકડો

ભવ્ય જીવના બોધને અર્થે ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ-પ્રકારના પલ્યોપમનુ માન, સૂત્ર અનુયોગદ્વારથી કહે છે. તેમાં પ્રથમ ત્રણ પ્રકારના અંગુલના નામ, આત્મ અગુલ ૧, ઉત્સેધાંગુલ ૨, પ્રમાણુંગુલ ૩, આત્મ અગુલનુ માન કહે છે ભરતાદિ ૧૫ ક્ષેત્ર છે, તિહાં જે કાળે જે આરે જે મનુષ્ય હોય તે મનુષ્ય પોતપોતાને ૧૨ અંગુલે ૧ મુખ થાય, અને ૯ મુખે એક પુરુષનુ ઉચાપણાનું માન થાય; એટલે ૧૨ નવા ૧૦૮ આત્મ અગુલનો પુરુષ ઊચો હોય તે પુરુષને પ્રમાણોપેત કહીએ ૧ માનયુક્ત પુરુષ કોને કહીએ ? પુરુષ પ્રમાણે ઊંડી કુડી હોય તેને જળે કરી પરિપૂર્ણ ભરીએ તેમાં પુરુષ બેસે તે વારે એક દ્રોણ પ્રમાણ જળ કુડી માહીથી બહાર નીકળે તથા એક દ્રોણ પ્રમાણે જળે કરી કુડી ઉણી હોય, તે કુંડીમાં તે પુરૂષ બેસે તો પરિપૂર્ણ જળે ભરાય તેને માનોપેત પુરૂષ કહીએ. દ્રોણ તે કેવડો હોય તે કહે છે બે અસલીએ ૧ પસલી થાય બે પસલીએ ૧ સઈ થાય, ચાર સઇએ ૧ કુડવ થાય, ચાર કુડવે ૧ પાચો થાય, ચાર પાચે ૧ આઢો થાય. ચાર આઢે ૧ દ્રોણ થાય એ દ્રોણનુ માન કહ્યુ એ રીતે માનોપેત પુરુષ કહીએ ૨ ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કોને કહીએ ? જે પુરુષ તોળ્યો થકો અર્ધ ભાર થાય તેને ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કહીએ અર્ધ ભારનુ માન કહે છે. એક હજાર ને પચાશ પલે અર્ધ ભાર થાય. એ અર્ધ ભારનુ માન કહ્યું ૩ પ્રમાણ માન-ઉન્માનયુક્ત લક્ષણ સાથિ-યાદિક વ્યજન, મસ તીલાદિક ગુણ, ક્ષમા, દાનાદિક સહિત જે પુરુષ હોય તે ઉત્તમ પુરુષ જાણવો ઉત્તમ પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અગુલનો ઊચો હોય ૧ મધ્યમ પુરૂષ ૧૦૪ આત્મઅગુલનો ઉચો હોય ૨ જે પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અગુલથી ન્યૂનાધિક હોય, સ્વર આદેય વચન ૧, સત્ત્વધીર્ય ૨ સાર તે રૂપાદિએ ૩ ગુણે વર્જિત હોય તે પરનો દાસ-કિકર થાય એહવા ૬ આત્મ-અંગુલે ૧ પગના મધ્યભાગનું પહો-

ળપણુ થાય બે પગે ૧ વેત થાય બે વેતે ૧ હાથ, બે હાથે ૧ કુક્ષિ થાય, બે કુક્ષિએ ૧ ધનુષ થાય બે ધનુષે ૧ ગાઉ થાય, ચાર ગાઉએ ૧ જોજન થાય જે કાળે મનુષ્યનુ આત્મ અગુલ હોય તે આત્મ અંગુલે તે વખતના નગર, ગામ, વન, કૂવા, તળાવ, વાવ, ગઢ, પોળ, કોઠા, યાન, રથ, ગાડાદિક ૭૩ બોલનાં નામ કહ્યાં છે ૧ ઉત્સેધાંગુલનું માન કહે છે અનતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ ભેળા કરીએ ત્યારે ૧ વ્યવહારી પરમાણુ થાય તથા જાળીને વિષે સૂર્યના કિરણુ તેમા રજ ઉડતી દેખાય, તે રજનો અનતમો ભાગ તેને વ્યવહારી પરમાણુ કહીએ અન્યમતિવાળા રજના તેત્રીસમા ભાગને પરમાણુ કહે છે તે વ્યવહારી પરમાણુ, શસ્ત્રાદિ કોઇ પ્રકારે છેદાય નહિ, અગ્નિમા બળે નહિ, પાણીમાં ચાલ્યો જાય પણુ ભીજાય નહિ ગગા મહાનદીનો પ્રવાહ ઉચો ચુલહિમવત પર્વતથી પડે છે, તે પ્રવાહ સામે ચાલ્યો જાય પણુ ખળાય નહિ, ઘાત પામે નહિ, પાણીના બિદુમા રહે પણુ પાણી ન થાય અતિ તીક્ષ્ણુ શસ્ત્રે કરી દેવતાની શક્તિએ છેદતા એક ખડનો બીજો ખડ ન થાય તેને તત્ત્વજ્ઞાતા પરમાણુ કહે છે એવા અનતા વ્યવહારી પરમાણુ એકઠા મળે તેવારે ૧ ઉષ્ણુસન્નિઓ થાય આઠ ઉષ્ણુસન્નિએ ૧ સણુસન્નિઓ થાય આઠ સણુસન્નિએ ૧ ઉર્દ્ધરેણુ થાય આઠ ઉર્દ્ધરેણુએ ૧ ત્રસરેણુ, બેઇદ્રિયાદિક ત્રસ જીવને ચાલતા રજ ઉડે તે ત્રસરેણુ કહેવાય, આઠ ત્રસરેણુએ ૧ રથરેણુ, રથાદિક હિડતા રજ ઉડે તે રથરેણુ કહેવાય આઠ રથરેણુંએ ૧ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયા મનુષ્યના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય આઠ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના વાળાગ્રે ૧ હરિવાસ, રમ્યકવાસ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય આઠ હરિવાસ, રમ્યકવાસના વાળાગ્રે ૧ હેમવય, હિરણ્ણવય ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય, આઠ હેમવય, હિરણ્ણવયના વાળાગ્રે ૧ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય. આઠ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહના વાળાગ્રે ૧ ભરત, ઐરવતના મનુષ્યના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય એવા ૮ વાળાગ્રે ૧ લિખ થાય, આઠ લિખે ૧ જૂ થાય; આઠ જુએ ૧ જવમધ્ય

થાય, આઠ જવમધ્યે ૧ અંગુલ થાય, છ અંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય; ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય; ૯૬ અંગુલે ૧ ધનુષ થાય. ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય, ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય, એ ઉત્સેધાંગુલે ૨૪ દંડકની અવઘેણા વર્ણવી છે. પ્રમાણાંગુલનુ માન કહે છે ભરતાદિક ચક્રવર્તીનુ કાંગણિ રત્ન હોય તે ૮ સોનૈયા ભાર છે સોનૈયાનો તોલ કહે છે ૪ મધુર ત્રિફલે ૧ શ્વેત સરસવ થાય. ૧૬ સરસવે ૧ અડદ થાય, ૨ અડદે ૧ ગુંજા થાય ૫ ગુંજાએ ૧ માસો થાય, ૧૬ માસાએ સોનૈયો થાય, એવા ૮ સોનૈયા ભારનું કાગણિ રત્ન હોય, તેને છ તળા, ૮ ખુણા, ૧૨ હાંસ છે સોનીની એરણને સંઠાણે છે કાગણિ રત્નની એકેકી હાંસ ઉત્સેધાંગુલની પહોળી છે અને જે ઉત્સેધાંગુલ છે તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરનું અર્ધઅંગુલ થાય, તેને હજારગણુ કરીએ ત્યારે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય એટલે મહાવીર સ્વામીના પાંચસે આત્મઅંગુલે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય એવા ૬ પ્રમાણાંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય, ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય. ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય ૯૬ અંગુલે ૧ ધનુષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય એ પ્રમાણાંગુલે પૃથ્વી, પર્વત, વિમાન, નરકાવાસા, દ્વીપ, સમુદ્ર, નરક, દેવલોક, લોક, અલોક, શાશ્વતી જમીન, રત્નપ્રભાદિક ૨૮ બોલનું તથા દ્વીપસમુદ્રાદિ ૨૮ બોલનુ લાંબાપણુ, પહોળાપણુ, ઉંચાપણુ, ઊંડાપણુ, પરિધી પ્રમુખનાં માન વર્ણવ્યા છે ૩ એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા તે પ્રત્યેક પ્રત્યેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ, શ્રેણિઅંગુલ ૧ પ્રતરાંગુલ ૨ ઘનાંગુલ ૩ તિહાં અસત્કલ્પનાએ શ્રેણી તે અસંખ્યાતા, જોજન કોડાકોડી પ્રમાણે લાંબી, અને એક આકાશપ્રદેશની પહોળી, જાડપણે લોકાંત સુધી હોય તે શ્રેણીને શ્રેણી ગુણો કરીએ તેને પ્રતર કહીએ ૨ તે પ્રતરને શ્રેણી ગુણો કરીએ તેને ઘન કહીએ ૩ તે ઘનીકૃત લોકને સંખ્યાતગુણો કરીએ ત્યારે સંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય, તે સંખ્યાતા લોકને અસંખ્યાતા ગુણા કરીએ ત્યારે અસંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય તે અસંખ્યાતા લોકને અનંતગુણા કરીએ ત્યારે

અનતા લોક અલોકમાં થાય અને તે અનતા લોકના જેટલા આકાશ-પ્રદેશ છે, તેટલા નિગોદના એક શરીરમાંહી નિગોદીઆ જીવ છે. અસખ્યાતા સૂક્ષ્મ નિગોદે ૧ બાદર નિગોદ થાય, એક નિગોદમા અનતા જીવ જાણવા એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા ૩ પ્રકારના પલ્યો-પમનુ માન કહે છે તેમા પલ્યોપમના ૩ ભેદ, ઉદ્ધા પલ્યોપમ ૧, અદ્ધાપલ્યોપમ ૨, ક્ષેત્રપલ્યોપમ ૩, એક એકના બબ્બે ભેદ, સૂક્ષ્મ ને બાદર, પ્રથમ બાદર ઉધ્ધા પલ્યોપમનુ સ્વરૂપ કહે છે એક જોજનનો ઉત્સેધાંગુલે લાબો, પહોળો ને ઊંડો એવો એક પાલો (કૂવો) કલ્પીએ તેની ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધિ હોય, તે પાલો દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના મસ્તકના કેશ તે એક દિનથી માંડીને ૭ દિનના ઉગ્યા વાલાગ્રે કરી ભરીએ, એવો તો ઠાસી–ઠાસીને ભરીએ કે અગ્નિ-માહી બળે નહિ, વાયરે કરી ઊડે નહિ, પાણીએ કરી સડે નહિ, પોલારનાં અભાવથી વિધ્વસે નહિ, દુર્ગંધ થાય નહી, ચક્રવર્તીનુ સૈન્ય કૂવા ઉપર ચાલે તો પણ નમે કે ડોલે નહિ, ગગા નદીનો પ્રવાહ તેની ઉપર ચાલે તો પણ પાણીમાહી ભેદાય નહિ પાલામાથી સો સો વર્ષે એક એક વાળાગ્ર કાઢીએ, એમ કાઢતા જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય. બાકી એક પણ વાલાગ્ર ન રહે તેટલા કાળને બાદર ઉદ્ધા–પલ્યોપમ કહીએ તે પલ્યોપમ સખ્યાત વર્ષનો જાણવો એવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે બાદર ઉદ્ધા સાગરોપમ થાય કેવળ પરૂપણા માત્ર છે એ બાદર ઉધ્ધા પલ્યોપ્મ ૧, સૂક્ષ્મ ઉધ્ધા પલ્યોપમનુ માન કહે છે. જેમ એક જોજનનો પાલો કલ્પીએ તે પૂર્વવત્ તે પાલામાહી દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના માથાના કેશ એક દિનથી સાત દિનના ઉગ્યા વાલાગ્ર લઇએ એકેકા વાલાગ્રના અસખ્યાતા ખડ કરીએ તે ખંડ કેવડા નાના થાય ? ચક્ષુ ઇન્દ્રિયની અવઘેણાથી અસં-ખ્યાતમે ભાગે અને નાના સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ જીવના શરીરની અવઘેણાથી અસખ્યાત ગુણા મોટા અને જેવડુ એક બાદર પૃથ્વીકાયના જીવનું શરીર તેવડા વાલાગ્રના ખડ નાના થાય તે વાલાગ્રના ખડ, અગ્નિ

એ બળે નહિ, વાયરે ઉડે નહિ, તે વાલાગ્રને ખંડ કરી પાલો ઠાંસી-ઠાંસીને ભરીએ તે પાલામાંહી સો સો વર્ષે એકેકો વાલાગ્રનો ખંડ કાઢીએ, એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ ઉધ્ધા (ઊધ્ધર્વ) પલ્યોપમ કહીએ. એ પલ્યોપમ અસંખ્યાતા કાળના થાય એવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ઉધ્ધા–સાગરોપમ થાય એ સાગરોપમે દ્વીપ સમુદ્રનું માન વર્ણવ્યું છે અઢી ઉદ્ધા સાગરોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ સમુદ્ર તીરછા લોકમાં છે જંબુદ્વીપ એક લાખ જોજનનો લાંબો ને પહોળો, એનાથી બમણો લવણ સમુદ્ર બે લાખ જોજનનો, ધાતકી ખંડ ૪ લાખ જોજનનો, એમ ઠામ બમણા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર જાણવા, એ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધા-પલ્યોપમ ૧ અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે, તેના બે ભેદ, સૂક્ષ્મ ને બાદર તેમાં બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કેહને કહીએ ? એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો ચારે હાસે સરખો પૂર્વવત્ પાલો કલ્પીએ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગલિયા મનુષ્યના વાળાગ્રે કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ, પછી સો સો વરસે એકેકો વાલાગ્ર કાઢીએ, એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને, બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ એ પલ્ય સંખ્યાતા ક્રોડી વરસે થાય, એવા દશ ક્રોડાક્રોડી બાદર અદ્ધા પલ્યોપમે ૧ બાદર અદ્ધા સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે, એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પાલો પૂર્વવત્ કલ્પીએ. તેમાં પૂર્વવત્ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાલાગ્રના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, પાલામાં સો સો વરસે એકેકો ખંડ કાઢીએ, જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ એવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા સાગરોપમ થાય, એ સાગરોપમે નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ગતિના આયુષ્ય વર્ણવ્યા છે ૨ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહે છે ક્ષેત્ર પલ્યોપમના ૨ ભેદ સૂક્ષ્મ ને બાદર તેમાં બાદર પલ્યોપમ કેહને કહીએ ? એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત્ પાલો કલ્પીએ તેમાં

પૂર્વવત્ દેવકુરૂ, ઉત્તર કુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના માથાના વાળાગ્ર ભરીએ, તે પાલા માહીલાં વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપહરતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય તેટલા કાળને બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીએ એ પાલો ખાલી થતા અસખ્યાતી અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણી વહી જાય, એવા દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે ૧ બાદર ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય, કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. મતાંતરે જીવ દ્રવ્યનાં પરિણામ દાખવ્યા છે. ૧, સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમનુ સ્વરૂપ કહે છે. એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત્ પાલો કલ્પીએ, તેમા દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રના અસખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, ને પાલા માંહીલા વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ તથા અણફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ છે. તે ફરસ્યા અણફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપહરીએ જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીએ. એવા દશ કોડાકોડી સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય એ સાગરોપમના ભાવ, દષ્ટિવાદ સૂત્રે વર્ણવ્યા છે ૨ એ ત્રણ પ્રકારના અગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહ્યું ઈતિ.

—o—

૩ જો વર્ષદ્વાર–જમ્બૂદ્વીપને વિષે ૭ વર્ષ–ક્ષેત્ર છે તે ભરત ૧ હેમવંત ૨, હરિવર્ષ ૩, મહાવિદેહ ૪, રમ્યક્ વર્ષ ૫, હિરણ્યવત ૬, ઈરવત ૭, એ ૭ ક્ષેત્ર તથા એક મહાવિદેહના ૪ ભાગ ગણીએ તો પૂર્વ મહાવિદેહ, પશ્ચિમ મહાવિદેહ ૮, દેવકુરૂ ૯ ઉત્તરકુરૂ ૧૦, એ પ્રમાણે ૧૦ ક્ષેત્ર થાય તેનુ વિષ્કભપણુ ૧, બાંહ ૨ જીવા, ૩, ધનુષપીઠ ૪ એ ૪ કહે છે · ભરતક્ષેત્રના ૨ ભેદ દક્ષિણ ભરત ૧, ઉત્તર ભરત ૨,દક્ષિણભરતનુ વિષ્કભપણુ ૨૩૮ જોજન ને ૩ કળાનુ એની બાહા નથી તેની જીવા ૯૭૪૮ જોજન ને ૧૨ કલા તેની ધનુષપીઠ ૯૭૬૬ જોજન ને ૧ કલાઅધિક (૧)ઉત્તર ભરતનુ વિષ્કભપણુ ૨૩૮ જોજન ને ૩ કલાનુ. તેની બાંહા ૧૮૯૨ જોજન ને સાડીસાત કલાની. તેની જીવા ૧૪૪૭૧ જોજન ને ૬ કલામાં કાઈક ન્યૂન, તેની ધનુષપીઠ ૧૪૫૨૮ જોજન ને ૧૧ કલાની (૨) એજ પ્રમાણે ઈરવત ક્ષેત્રનુ પણ જાણવું (૩) હેમવત ૧. હિરણ્યવત ૨ એ ૨ ક્ષેત્રનુ પહોળપણુ, ૨૧૦૫ જોજન ને ૫ કલાનુ તેની બાહા ૬૭૫૫ જોજન ને ૩ કલા તેની જીવા ૩૭૬૭૪ જોજન ને ૧૬ કલા તેની ધનુષપીઠ ૩૮૭૪૦ જોજન ને ૧૦ કલા (૪) હરિવર્ષ ૧, રમ્યક્ વર્ષ ૨, એ ૨ ક્ષેત્રનુ વિષ્કભપણુ ૮૪૨૧ જોજન ને ૧ કલા, તેની બાંહા ૧૩૩૬૧ જોજન ને ૬ કલા તેની જીવા ૭૩૯૦૧ જોજનને ૧૭ કલા તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ જોજન ને ૪ કલા (૫) મહાવિદેહ ક્ષેત્રનુ વિષ્કભપણુ ૩૩૬૮૪ જોજન ને ૪ કલા તેની બાંહા ૩૩૭૬૭ જોજન ને ૭ કલા તેની જીવા ૧ લાખ જોજનની તેની ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ જોજન ને ૧૬ કલા અધિક (૬) દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ એ ૨ ક્ષેત્રનુ વિષ્કભપણું ૧૧૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનુ, તેની બાહા નથી તેની જીવા ૫૩૦૦૦ જોજનની તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ જોજન ને ૧૨ કલા (૭) ઈતિ ૩ જો વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩

૪ થો પર્વતદ્વાર–જમ્બૂદ્વીપને વિષે ૨૬૯ પર્વત છે વર્ષધર પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧ યમક ૨ કચનગિરિ ૨૦૦, વખાર ગજદતા ૪, વખારા ૧૬, લબા વૈતાઢય ૩૪, વર્તુળ વૈતાઢય

૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત છે તેનુ ઊંચપણું, ઊંડાપણું, વિષ્કંભપણુ, બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે : ચુલહિમવંત ૧, શિખરી ૨, એ બે પર્વત સો સો જોજનના ઊંચા છે અને પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે તેમનુ પહોળપણુ ૧૦૫૨ જોજનનુ ને ૧૨ કલાનુ છે તેમની બાંહા ૫૩૫૦ જોજન ને ૧૫ કલા. તેમની જીવા ૨૪૯૩૨ જોજન ને અર્ધ કલામા થોડી ન્યુન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦ જોજન ને ૪ કલા (૨) મહાહિમવંત ને રૂપી એ બે પર્વત બસેં બસેં જોજનના ઊંચા અને પચાસ પચાસ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે તેમનું વિષ્કંભપણુ ૪૨૧૦ જોજન ને ૧૦ કલાનુ, તેમની બાંહા ૯૨૭૬ જોજન ને ૯ કલા, તેમની જીવા ૫૩૯૩૧, જોજન ને ૬ કલા અધિક. તેમની ધનુષપીઠ ૫૭૨૯૩ જોજન ને ૧૦ કલા (૪) નિષધ ૧ નીલવંત ૨, પર્વત ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા છે અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે તેમનુ વિષ્કંભપણું ૧૬૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું, તેમની બાંહા ૨૦૧૬૫ જોજન ને ૨ કલા તેમની જીવા ૯૪૧૫૬ જોજન ને ૨ કલા, તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ જોજન ને ૯ કલા એ ૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે, તેમાં ૧ હજાર જોજન ધરતીમાં ઊંડો છે તેમા પ્રથમ ૨૫૦ જોજન પૃથ્વીમય છે, ૨૫૦ જોજન પાષાણુમય છે, ૨૫૦ જોજન વજ્ર હીરામય છે, ૨૫૦ જોજન શર્કર પૃથ્વીમય છે એમ એક હજાર જોજનનો ઊંડો છે એ પ્રથમ કાંડ તે ઉપર નવાણુ હજાર જોજનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણુસોળ હજાર જોજન અંકરત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણુ સોળ હજાર જોજન રૂપામય છે, એ ૬૩ હજાર જોજનનો બીજો કાંડ, તે ઉપર ત્રીજો કાંડ છત્રીસ હજાર જોજનનો જાંબુનદ, રાતો સુવર્ણમય છે એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જોજનનો મેરુ પર્વત છે તે મૂળે ૧૦૦૦૯૦ જોજન ને એક જોજનના ૧૧ ભાગ કરીએ તેવા ૧૦ ભાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જોજનનો ધરતીને સમભૂતળે લાંબો-પહોળો છે ધરતીથકી અગિયાર હજાર જોજન ઊંચા જઈએ ત્યાં નવ

હજાર જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજારે ૧ હજાર ઘટાડતા શિખરે ૧ હજાર જોજનનો લાબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે મેરુને ૪ વન છે, ભદ્રશાલ વન ૧, નંદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩, પંડગ વન ૪, ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જોજન લાંબું છે, અને અઢીસો જોજન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળુ છે તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખંડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જોજન વનમા જાય ત્યાં એક સિદ્ધાયતન છે. તે ૫૦ જોજનનું લાબુ ને ૨૫ જોજનનુ પહોળું છે અને ૩૧ જોજનનું ઊંચું છે અનેક સ્તંભ છે તે સિદ્ધાયતનને ૩ બારણાં છે પૂર્વે ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જોજનના ઊંચા છે ને ૪ જોજનના પહોળા છે. તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ૮ જોજનની લાબી ને પહોળી છે ૪ જોજનની જાડપણે છે, તે સર્વ રત્નમય છે. તે ઉપર ૧ દેવછંદો (ગભારો) છે તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, અને ૮ જોજનનો અધિક ઊંચો છે ત્યા જિનપ્રતિમા છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે દેવછંદો જાપ–ધુપના કડુછા છે એમ એક સિદ્ધાયતનનું વર્ણન કહ્યુ, તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે, ચાર દિશે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન ઈશાન કોણે વનમા જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન અગ્નિકોણે વનમાં જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન નૈઋત્યકોણે વનમાં જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન વાયવ્યકોણે વનમાં જાય ત્યાં ૪ વાવ-ડીઓ છે તે એકેકી વાવડી ૫૦ જોજનની લાંબી અને ૨૫ જોજનની પહોળી છે, અને દશ દશ જોજનની ઊંડી છે તેઓ ચારે દિશાએ તોરણ સહિત છે તે ચાર ચાર વાવડીઓના મધ્યમા એક એક મહેલ છે ને તે દક્ષિણની બે બાજુમાં (અગ્નિ ને નૈઋત્યકોણમાં) શક્રેંદ્રના ને ઉત્તરની બે બાજુમાં (ઇશાન ને વાયવ્યમાં) ઈશાનેંદ્રના મહેલ છે. તે ચારે પાંચસો પાચસો જોજનના ઊંચા છે, અને અઢીસો

અઢીસો જોજનના લાંબા ને પહોળા છે તથા ઊંચા શિખરબંધ છે. ભદ્રશાલ વનમાં ૮ દિગ્ગુહસ્તિ કૂટ છે ભદ્રશાલ વનથી પાચસે જોજન મેરુ ઉપર જઇએ ત્યા નદનવન આવે. તે નદનવન ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કભપણે ફરતુ વર્તુળ વલયને આકારે છે, તે મેરૂપર્વતની-નજીક છે, જ્યાં ઘણા દેવ-દેવાંગના હાસ્યરતિ ખેલે છે ત્યા પણ ૪ સિદ્ધાયતન છે, ૧૧ વાવડીઓ છે. ૪ મહેલ છે, પહેલાંની પેઠે છે, પણ ત્યાં ૯ કૂટ છે, વળી નદનવનથી સાડીબાસઠ હજાર જોજન ઊચા જઈએ ત્યા સોમનસ વન આવે, તે ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કભ-પણે ફરતુ વર્તુળ-વલયને આકારે છે, મેરુને વીટી રહ્યુ છે સિદ્ધાય-તન છે, ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે ત્યાંથી ૩૬ હજાર જોજન મેરૂને શિખરે જઇએ ત્યાં પંડગવન આવે, તે ૪૯૪ જોજન ચકવાલ વિષ્કંભપણે ફરતુ વર્તુળ-વલયને આકારે છે મેરુની ચુલિકાને વીંટી રહ્યું છે પડગ વનને વિષે એક ચુલિકા છે, તે ૪૦ જોજનની ઊચી છે, ૧૨ જોજનની મૂળે પહોળી છે, અને ૪ જોજનની મથાળે પહોળી છે. આઠ જોજનની વચમાં પહોળી છે. ગાયના પૂછને આકારે છે. સર્વ વૈડુર્ય રત્નમય છે. તેની પદ્મવર વેદિકા છે ઉપર ઘણી રમણિક ભૂમિકા છે તે ચુલિકા ઉપર એક સિદ્ધાયતન છે તે ૧ કોશનુ લાબું ને અર્ધ કોશનુ પહોળુ છે અને દેશે ઉણુ કોશ ઊચુ છે, અનેક સ્તભો છે, ધૂપ-ધુપના કડુછા છે તે પડગ વનમા ૪ સિધ્ધાયતન છે ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે, તે પહેલાંની પેઠે જાણવુ. પડગ વનમા ૪ અભિષેક શિલા છે તેના નામ : પાંડુ શિલા ૧, પાંડુ કબલ શિલા ૨, રક્ત શિલા ૩, રક્તકબલ શિલા ૪, એ ચાર શિલા અર્ધ ચદ્રમાને આકારે છે પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉત્તર, દક્ષિણે પાચસો પાંચસો જોજનની લાબી છે, અને પૂર્વ પશ્ચિમે અઢીસો અઢીસો જોજનની પહોળી છે, ઉત્તર દક્ષિણની શિલા પૂર્વ પશ્ચિમે પાંચસો પાચસો જોજનની લાંબી છે અને ઉત્તર દક્ષિણે અઢીસો અઢીસો જોજ-નની પહોળી છે, ૪ જોજનની જાડપણે છે, સર્વ કનકમય છે એ ૪ ને ત્રણ દિશે પગથીઆ છે. પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉપર બે બે સિંહા-

સન છે, અને ઉત્તર દક્ષિણની શિલા ઉપર એકેકુ સિંહાસન છે, તે પાચસો પાંચસો ધનુષના લાંબા ને પહોળા છે અને ૨૫૦ ધનુષના ઊંચા છે ત્યાં તીર્થંકર દેવને જન્મ મહોત્સવ કરે છે જંબૂદ્વીપમાં જઘન્ય ૨ તીર્થંકરનો, ઉત્કૃષ્ટ ૪ તીર્થંકરનો જન્મ મહોત્સવ એકી વખતે થાય છે મેરુના ૧૬ નામ, મંદર ૧, મેરુ ૨, મનોરમ ૩, સુદર્શન ૪, સ્વયંપ્રભ ૫, ગિરિરાજ ૬, રત્નોચ્ચ ૭, તિલકોપમ ૮, લોકમધ્ય ૯, લોકનાભિ ૧૦. રત્ન ૧૧, સૂર્યાવર્ત ૧૨, સૂર્યાવરણ ૧૩ ઉત્તમ ૧૪ દિશાદિ ૧૫, અવતંશ ૧૬ ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, એ બે પર્વત દેવકુરૂક્ષેત્રમાં છે, નિષધ પર્વતથી ઉત્તરે ૮૩૪ જોજન ને એક જોજનના ૭ ભાગ કરીએ તેવા ૪ ભાગ જઈએ ત્યાં સિતોદા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે ૨ યમક પર્વત ઉપર કુરૂક્ષેત્રમાં છે નીલવત પર્વતથી દક્ષિણે ૪૩૪ જોજન ને એક જોજનના ૭ ભાગ કરીએ તેવા ૪ ભાગ જઈએ ત્યા સિતા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧ યમક ૨; એ ૪ પર્વત હજાર જોજનના ઊંચા છે અને અઢીસો જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે એક હજાર જોજનના મૂળે લાંબા પહોળા છે, સાડા સાતસે જોજનના વચમાં લાબા પહોળા છે ઉપર પાંચસો જોજનના લાબા પહોળા છે, તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે બસે કંચનગિરિ પર્વત સિતા સિતોદા નદીની વચ્ચે પાંચ પાચ દ્રહની બે બાજુએ છે તે એકેક દ્રહ પાસે એકેકી કોરે દશ પર્વત છે એમ બીજી પાસે પણ દશ દશ પર્વત છે, એ દશ દ્રહને બેઉ કાંઠે બસે કંચનગિરિ પર્વત છે તે સો જોજનના ઊંચા છે, પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે મૂળે સો જોજનના લાંબા અને પહોળા છે, વચ્ચે પોણોસો જોજનના લાંબા ને પહોળા છે, ઉપર પચાશ જોજનના લાબા ને પહોળા છે તેમની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે (૨૧૧) ૪ ગજદંતા કહે છે, ગંધ, માદન ૧, માલવત ૨, વિદ્યુત્પ્રભ ૩, સૌમનસપ્રભ ૪ નિષધથી બે, નીલવતથી બે ગજદંતા નીકળીને મેરુ પાસે ચારે આવીને અડકી રહ્યા છે તે ૩૦૨૦૯ જોજન ને ૬ કલાના લાબા છે, નિષધ ને નીલ-

વતને અડતાં ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે, પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે મેરૂ પાસે જઇએ ત્યાં પાંચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે, અને સવાસો સવાસો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે ઘટતા અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે પહોળા છે એ હસ્તીના દાંતને આકારે છે (૨૧૫) સોલ વખારા પર્વત. ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, નલીન ૩ એકશલ ૪, ત્રિકુટ ૫, વૈશ્રમણ ૬, અંજન ૭, માયંજન ૮, અંકાવતી ૯, પદ્માવતી, ૧૦, આશિવિશ ૧૧, સુખાવહ ૧૨, ચંદ્ર ૧૩, સૂર્ય ૧૪, નાગ ૧૫ દેવ ૧૬, એ ૧૬ તે ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાના લાંબા છે, પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે, નિષધ નિલવંતથી નીકળતાં ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે સિતા સિતોદા નદીની પાસે પાચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે અને સવાસો સવાસો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે પાચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે વખારા પર્વત ઘોડાની ખાંધને આકારે છે (૨૩૧) ચોત્રીશ લાંબા વૈતાઢ્ય; તેમા ૧ ભરતનો વતાઢ્ય ૧ ઈરવતનો વંતાઢ્ય અને ૩૨ વિજયના, એ ૩૪ વૈતાઢ્ય તે પચીસ પચીસ જોજનના ઊંચા છે અને સવા છ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે પચાસ પચાસ જોજનના પહોળા છે તેમની બાહા-૪૮૮ જોજન ને ૧૬ કલા ઝાઝેરી છે તેમની જીવા ૧૦૭૨૦ જોજનને ૧૨ કલાની, તેમની ધનુષપીઠ ૧૦૭૪૩ જોજન ને ૫૫ કલા એકેક વંતાઢયે બે ગુફા છે તમિસ્રગુફા ૧ ખંડપ્રપાતગુફા ૨ એ ૨ ગુફાઓ પચાસ પચાસ જોજનની લાંબી છે અને ૧૨ જોજનની પહોળી છે, અને આઠ જોજનની ઊંચી છે તેમાં બે બે નદી છે, તેના નામ ઉમગ-જલા ૧ નિમગજલા ૨ એકવીશ જોજન જઇએ ત્યાં ઉમગજલા નદી આવે તે ત્રણ જોજન પટમા છે. તેમા હાથી, ઘોડા, બળદ, મનુષ્યનુ કલેવર, કચરો પડે તેને ત્રણવાર ભમાડી ઉછાળી બહાર નાખે તે કારણે ઉમગજલા કહેવાય છે ત્યાથી ૨ જોજન આઘા જઇએ ત્યા નિમગજલા નદી છે, તે ૩ જોજનના પટમાં છે તેમાં હાથી, ઘોડા, મનુષ્ય, બળદનું કલેવર તથા અનેરૂ પુદગલ પડે તેને ત્રણ વાર ભમાડીને હેઠુ બેસાડે, તે

કારણે નિમગજલા કહીએ. શેષ ૩૨ દીર્ઘ વૈતાઢય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે પણ એક સરખા છે, પણ બાહા, જીવા, ધનુષપીઠ નથી તે પલગને આકારે છે (૨૬૫) ૪ વર્તુલ વૈતાઢય શબ્દાપતિ ૧, વિકટાપતિ ૨, ગધાપતિ ૩, માલવત ૪ એ ૪ વર્તુલ વૈતાઢય જુગલિયાના ક્ષેત્રમાં છે તે ૧ હજાર જોજનના ઊચા છે ૨૫૦ જોજનના ધરતીમાં ઊડા છે મૂળ ૧ હજાર જોજનના લાંબા ને પહોળા છે ધાન્યના કોઠારને આકારે છે, તેની ૩૧૬૨ જોજન અધિક પરિધી શ્વેત વર્ણે છે એવ સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત થયા.

ઇતિ ૪ થો પર્વત દ્વાર સમાપ્ત ૪

૫ મો કૂટદ્વાર : જબૂદ્વીપમા ૫૨૫ કૂટ છે તેમા ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપર છે તેનુ વિવરણ કહે છેઃ ૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢય નિષધ ૧, નીલવત ૨, મેરૂ ૩ એ પર્વત અને વિદ્યુત્પ્રભ ૧, માલવત, ૨, એ ૨ વખાર ગજદત એ ૩૯ પર્વત ઉપર નવ નવ કૂટ છે ૩૯ ને નવે ગુણતા ૩૫૧ કૂટ થાય ચુલ્લહિમવત ને શિખરી એ બે પર્વત ઉપર અગિયાર અગિયાર કૂટ છે એ ૨૨ થયા મહાહિમવત ને રૂપી એ ૨ પર્વત ઉપર આઠ આઠ કૂટ છે એ ૧૬ કૂટ સોલ વખારા પર્વત ઉપર ચાર ચાર કૂટ છે, એ ૬૪ કૂટ સૌમનસ ૧, ગધમાદન ૨, એ ૨ વખારા ગજદત ઉપર સાત સાત કૂટ છે એ ૧૪ કૂટ, એ સર્વ મળીને ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપરના થયા, અને શેષ ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના છે, તે કહે છે, ઋષભકૂટ તે ૧ ભરતનો ૧ ઇરવતનો, અને ૩૨ વિજયના એ ૩૪, અને ભદ્રશાલ વનના ૮, દેવકુરૂના ૮, ઉત્તરકુરૂના ૮, એ સર્વ મળીને ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના થયા એ સર્વ મળીને ૫૨૫ કૂટ થયા

ઇતિ ૫ મો કૂટદ્વાર સમાપ્ત ૫.

૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર : જબૂદ્વીપ મધ્યે ૧૦૨ તીર્થ છે, તે ૩૨ વિજય, ૧ ભરત, ૧ ઈરવત, એ ૩૪ તેમા દરેકમાં ત્રણ ત્રણ તીર્થ છે,

માગધ ૧ વરદામ ૨, પ્રભાસ ૩. એ ૩ તે અગ્નિકોણે ૧, નૈરૂત્યકોણે ૨, વ યવ્યકોણે ૩, એ ૩૪ ત્રિ ૧૦૨ તીર્થ થાય.

ઇતિ ૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર સમાપ્ત. ૬;

૭ મો શ્રેણીદ્વાર · જંબૂદ્વીપમાં ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે, તે વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર દશ દશ જોજન ઊચા ચઢીએ ત્યાં ૧ દક્ષિણે ને ૧ ઉત્તરે એ બે વિદ્યાધરની શ્રેણીઓ છે, તેમાં ભરતના વૈતાઢ્ય ઉપર ગગન વલ્લભાદિક ૫૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને રથ ચક્રવાલાદિક ૬૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, એમજ ઇરવતના વૈતાઢ્ય ઉપર ૬૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને ૫૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, મહાવિદેહના ૩૨ વૈતાઢ્ય ઉપર દક્ષિણ ઉત્તરની શ્રેણીએ પંચાવન ૫ચાવન નગર છે, સર્વ મળીને ૩૭૪૦ નગર વિદ્યાધરની શ્રેણીએ છે, એ ૩૪ દુ ૬૮ વિદ્યાધરની શ્રેણી, વળી વિદ્યાધરની શ્રેણીથી ૧૦ જોજન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં અભિયોગ દેવની બે શ્રેણી આવે; દક્ષિણે ૧ ને ૧ ઉત્તરે એ પ્રમાણે ૩૪ દુ ૬૮ શ્રેણી અભિયોગ દેવની છે, એ સર્વ મળીને ૬૮ વિદ્યાધરની ને ૬૮ દેવની એ ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે

ઇતિ ૭ મો શ્રેણીદ્વાર સમાપ્ત ૭

૮ મો વિજયદ્વાર વિજય કહેતાં જંબૂદ્વીપમાં ૩૪ વિજયરૂપ સ્થાનક છે, તેના નામ કચ્છા ૧, સુકચ્છા ૨, મહાકચ્છા ૩, કચ્છગાવતી ૪ આવર્ત્તી ૫, મગલા ૬, પુષ્કલા ૭, પુષ્કલાવતી ૮, એ વિજય, સીતા મહાનદીને ઉત્તર દિશે પૂર્વ મહાવિદેહને વિષે શ્રી મેરુ પર્વતથી માંડીને સિતામુખવનસુધી પ્રથમ ખાંડવુ જાણવુ (૧) વત્સા ૯, સુવત્સા ૧૦, મહાવત્સા ૧૧, વત્સાગાવતી ૧૨, રમ્યા, ૧૩, રમ્યકા ૧૪, રમણિકા ૧૫, મંગલાવતી ૧૬, એ ૮ વિજય, સીતા નદીને દક્ષિણ પાસે સીતામુખવનથી માંડીને મેરૂ સુધી માયજન વખારા પર્વતસુધી બીજુ ખાંડવું જાણવું (૨) પદ્મા ૧૭, સુપદ્મા ૧૮, મહાપદ્મા ૧૯, પદ્મગાવતી ૨૦, શખા ૨૧, કુમુદા ૨૨, નલીના ૨૩, નલીનાવતી ૨૪, એ ૮ વિજય, સીતોદા નદીને દક્ષિણને કાંઠે વિદ્યુત-

કારણે નિમગજલા કહીએ શેષ ૩૨ દીર્ઘ વૈતાઢય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે પણ એક સરખા છે, પણ બાહા, જીવા, ધનુષપીઠ નથી તે પલંગને આકારે છે (૨૬૫) ૪ વર્તુલ વૈતાઢય શબ્દાપતિ ૧, વિકટાપતિ ૨, ગંધાપતિ ૩, માલવંત ૪. એ ૪ વર્તુલ વૈતાઢય જુગલિયાના ક્ષેત્રમાં છે તે ૧ હજાર જોજનના ઊંચા છે ૨૫૦ જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે મૂળ ૧ હજાર જોજનના લાંબા ને પહોળા છે ધાન્યના કોઠારને આકારે છે, તેની ૩૧૬૨ જોજન અધિક પરિધી શ્વેત વર્ણે છે એવ સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત થયા

ઇતિ ૪ થો પર્વત દ્વાર સમાપ્ત ૪.

૫ મો કૂટદ્વાર : જંબૂદ્વીપમા ૫૨૫ કૂટ છે તેમા ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપર છે તેનુ વિવરણ કહે છે: ૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢય નિષધ ૧, નીલવંત ૨, મેરૂ ૩ એ પર્વત અને વિદ્યુત્પ્રભ ૧, માલવંત, ૨ એ ૨ વખાર ગજદંત એ ૩૯ પર્વત ઉપર નવ નવ કૂટ છે ૩૯ ને નવે ગુણતા ૩૫૧ કૂટ થાય ચુલહિમવંત ને શિખરી એ બે પર્વત ઉપર અગિયાર અગિયાર કૂટ છે એ ૨૨ થયા મહાહિમવંત ને રૂપી એ ૨ પર્વત ઉપર આઠ આઠ કૂટ છે એ ૧૬ કૂટ સોલ વખારા પર્વત ઉપર ચાર ચાર કૂટ છે, એ ૬૪ કૂટ સૌમનસ ૧, ગંધમાદન ૨, એ ૨ વખારા ગજદંત ઉપર સાત સાત કૂટ છે એ ૧૪ કૂટ, એ સર્વ મળીને ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપરના થયા, અને શેષ ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના છે, તે કહે છે, ઋષભકૂટ તે ૧ ભરતનો ૧ ઇરવતનો, અને ૩૨ વિજયના એ ૩૪, અને ભદ્રશાલ વનના ૮, દેવકુરૂના ૮, ઉત્તરકુરૂના ૮, એ સર્વ મળીને ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના થયા. એ સર્વ મળીને ૫૨૫ કૂટ થયા

ઇતિ ૫ મો કૂટદ્વાર સમાપ્ત ૫.

૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર : જંબૂદ્વીપ મધ્યે ૧૦૨ તીર્થ છે, તે ૩૨ વિજય, ૧ ભરત, ૧ ઈરવત, એ ૩૪ તેમા દરેકમાં ત્રણ ત્રણ તીર્થ છે,

માગધ ૧ વરદામ ૨, પ્રભાસ ૩. એ ૩ તે અગ્નિકોણે ૧, નૈરૂત્યકોણે ૨, વાયવ્યકોણે ૩, એ ૩૪ ત્રિ ૧૦૨ તીર્થ થાય.

ઇતિ ૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર સમાપ્ત. ૬;

૭ મો શ્રેણીદ્વાર: જંબૂદ્વીપમાં ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે, તે વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર દશ દશ જોજન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં ૧ દક્ષિણે ને ૧ ઉત્તરે એ બે વિદ્યાધરની શ્રેણીઓ છે, તેમાં ભરતના વૈતાઢ્ય ઉપર ગગન વલ્લભાદિક ૫૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને રથ ચક્રવાલાદિક ૬૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, એમજ ઇરવતના વૈતાઢ્ય ઉપર ૬૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને ૫૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, મહાવિદેહના ૩૨ વૈતાઢ્ય ઉપર દક્ષિણ ઉત્તરની શ્રેણીએ પંચાવન પંચાવન નગર છે, સર્વ મળીને ૩૭૪૦ નગર વિદ્યાધરની શ્રેણીએ છે, એ ૩૪ દુ ૬૮ વિદ્યાધરની શ્રેણી, વળી વિદ્યાધરની શ્રેણીથી ૧૦ જોજન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં અભિયોગ દેવની બે શ્રેણી આવે; દક્ષિણે ૧ ને ૧ ઉત્તરે એ પ્રમાણે ૩૪ દુ ૬૮ શ્રેણી અભિયોગ દેવની છે, એ સર્વ મળીને ૬૮ વિદ્યાધરની ને ૬૮ દેવની એ ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે

ઇતિ ૭ મો શ્રેણીદ્વાર સમાપ્ત ૭

૮ મો વિજયદ્વાર વિજય કહેતાં જંબૂદ્વીપમાં ૩૪ વિજયરૂપ સ્થાનક છે, તેના નામ કચ્છા ૧, સુકચ્છા ૨, મહાકચ્છા ૩, કચ્છગાવતી ૪ આવર્ત્તી ૫, મંગલા ૬, પુષ્કલા ૭, પુષ્કલાવતી ૮, એ વિજય, સીતા મહાનદીને ઉત્તર દિશે પૂર્વ મહાવિદેહને વિષે શ્રી મેરુ પર્વતથી માંડીને સિતામુખવનસુધી પ્રથમ ખાંડવુ જાણવુ (૧) વત્સા ૯, સુવત્સા ૧૦, મહાવત્સા ૧૧, વત્સાગાવતી ૧૨, રમ્યા, ૧૩, રમ્યકા ૧૪, રમણિકા ૧૫, મંગલાવતી ૧૬, એ ૮ વિજય, સીતા નદીને દક્ષિણ પાસે સીતામુખવનથી માંડીને મેરૂ સુધી માયજન વખારા પર્વતસુધી બીજુ ખાંડવુ જાણવુ (૨) પદ્મા ૧૭, સુપદ્મા ૧૮, મહાપદ્મા ૧૯, પદ્મગાવતી ૨૦, શંખા ૨૧, કુમુદા ૨૨, નલીના ૨૩, નલીનાવતી ૨૪, એ ૮ વિજય, સીતોદા નદીને દક્ષિણને કાંઠે વિદ્યુત-

પ્રભ ગજદંત પછી અંકાવતી વખારા પર્વતથી ને સીતોદામુખ વન-સુધી ત્રીજુ ખાંડવુ જાણવુ (૩) વપ્રા, ૨૫ સુવપ્રા ૨૬, મહાવપ્રા ૨૭-વપ્રાગાવતી ૨૮, વલ્ગુ ૨૯ સુવલ્ગુ ૩૦, ગધિલા ૩૧, ગંધિલાવતી ૩૨, એ ૮ વિજય, તે સીતોદા મુખવનથી માડીને સીતોદા નદીને કાંઠે દેવ વખારા પર્વત સુધી ચોથુ ખાંડવુ જાણવુ (૪) એ ૩૨ વિજય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે તે સઘળી વિજય ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાની ઉત્તર દક્ષિણે લાંબી છે અને ૨૨૧૩ જોજનમા કાંઈક ન્યૂનની પૂર્વ પશ્ચિમે પહોળી છે ૧ ભરત, ૧ ઈરવત, એ ૩૪, તથા ૩૨ વિજયની, ૧ ભરતની, ૧ ઈરવતની, એ ૩૪ રાજધાની છે તે, ને ૩૪ તમિસ્ત્રગુફા, ૩૪ ખડપ્રપાતગુફા, ૩૪ રૂષભકુટ, એટલા શાશ્વત છે

ઈતિ ૮મો વિજયદ્વાર સમાપ્ત ૮

૯મો દ્રહદ્વાર : જંબૂદ્વીપમાં ૧૬ દ્રહ છે તેનાં નામ · પદ્મદ્રહ ૧, મહાપદ્મ દ્રહ ૨, પુંડરિકદ્રહ ૩, મહાપુંડરિકદ્રહ ૪, તિગિછદ્રહ, ૫, કેશરીદ્રહ ૬ એ ૬ દ્રહ વર્ષધર પર્વતના ૫ દ્રહ દેવકુરૂને વિષે છે નિષધદ્રહ ૧, દેવકુરૂદ્રહ ૨, સૂર્યદ્રહ ૩, સુલસદ્રહ ૪, વિદ્યુતપ્રભદ્રહ ૫, એ પાંચ દ્રહ દેવકુરૂક્ષેત્રમા સીતોદા નદીની વચ્ચે છે, એમજ ઉત્તર કુરૂક્ષેત્રને વિષે સીતા નદીને મધ્ય ભાગે ૫ દ્રહ છે તેનાં નામ —નીલવતદ્રહ ૧, ઉત્તરકુરૂદ્રહ ૨, ચદ્રદ્રહ ૩, ઐરાવત-દ્રહ, ૪, માલવતદ્રહ, ૫, એ ૧૦ ને ૬ ઉપરના એ પ્રમાણે ૧૬ દ્રહ થયા ૧ પદ્મ દ્રહ અને ૨ પુંડરિકદ્રહ એ ૨ દ્રહ ૧ હજાર જોજન લાબા અને ૫૦૦ જોજનના પહોળા છે, ૧૦ જોજનના ધરતીમાં ઊડાં -છે એ પ્રમાણે જ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના ૧૦ દ્રહ જાણવા એકેકા દ્રહમાં ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ છે સઘળા રત્નમય છે પદ્મદ્રહ મધ્યે ૧ મોટુ કમલ છે, તે શ્રીદેવીનુ છે, અને ૧૦૮ કમલ શ્રીદેવીના ભડાશ્રીનાં છે ૪ કમલ મહત્તરિકાનાં છે ૭ કમલ અણિકાના અધિપતિનાં છે ૧૬ હજાર કમલ આત્મરક્ષક દેવના છે ૪ હજાર કમલ સામાનિક

દેવનાં છે. ૫ હજાર કમલ માંહેલી પરિષદાનાં છે ૧૦ હજાર કમલ વચલી પરિષદાનાં છે ૧૨ હજાર કમલ બહારની પરિષદાનાં છે તેને ફરતા ૩ કોટ કમલના છે, તેમા ૩૨ લાખ કમલ પહેલા કોટનાં છે. ૪૦ લાખ કમલ વચલા કોટના છે ૪૮ લાખ કમલ બહારના કોટના છે, એ સર્વ મળીને ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ થયા તેમા મોટું કમલ ૧ જોજનનું લાંબુ ને પહોળુ છે, અર્ધ જોજનનુ જાડું છે, ૧૦ જોજનનું પાણીમાં ઊંડુ છે, ૨ કોશ પાણીથી ઊંચું છે, ૧૦ જોજન અધિક સર્વાંગે છે તે કમલનું વજ્ર રત્નમય મૂળ છે, રિષ્ટ રત્નમય કંદ છે, વૈડુર્ય રત્નમય નીલવર્ણા બહારનાં પાંદડાં છે, જંબુનદ રાતા રત્ન સુવર્ણમય માંહેલાં પાંદડા છે, તપાવ્યા સોનામય કેશરા છે, નાના પ્રકારની મણિમય જે ઉપર પાંખડીયો છે, સોનાની કર્ણિકા લાંબી ને પહોળી છે એક કોશનો જાડપણે ડોડો છે, તે ઉપર ઘણુ રમણિક છે મધ્ય-દેશભાગે શ્રીદેવીનુ ઘર છે, ૧ કોશનુ લાંબુ ને અર્ધ કોશનુ પહોળું છે, અને દેશે ઊણુ કોશ ઊંચુ છે અનેક સ્તંભા છે, ગઠાયોં સુવર્ણે કરી તે જોવાયોગ્ય છે તે ભુવનને ૩ બારણા છે પૂર્વે ૧, દક્ષિણે ૨ ઉત્તરે ૩ તે બારણાં ૫૦૦ ધનુષનાં ઊંચા છે, અઢીસેં ધનુષનાં પહોળાં છે, તે ભુવનમાં એક મણિપીઠિકા છે, તે ૫૦૦ ધનુષની લાંબી ને પહોળી છે, ૨૫૦ ધનુષની ઊંચી છે તે મણિપીઠિકા ઉપર ૧ દેવશય્યા—રહેવાનો પલંગ છે મહાપદ્મદ્રહ ૧ મહાપુંડરિકદ્રહ ૨ એ ૨ દ્રહ એકેકો ૨ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૧ હજાર જોજનનો પહોળો છે, અને ૧૦ જોજનનો ધરતીમા ઊંડો છે મહાપદ્મદ્રહમા હ્રીંદેવી રહે છે મહાપુંડરિકદ્રહમાં બુદ્ધિદેવી રહે છે. એનાં કમલ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવાં, પણ કમલનુ માન બમણુ જાણવુ તેમાં મોટુ કમલ ૨ જોજનનુ લાબું ને પહોળુ છે અને ૧ જોજનનુ જાડું છે તિગિછદ્રહ ૧, કેશરીદ્રહ ૨, એ બે દ્રહ એકેકો ૪ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૨ હજાર જોજનનો પહોળો છે ૧૦ જોજનનો ધરતીમા ઊંડો છે તિગિછદ્રહમા ધૃતિદેવી રહે છે કેશરીદ્રહમાં કીર્તિદેવી છે અને મોટુ કમલ ૪ હજાર જોજનનુ લાબુ ને પહોળુ છે અને ૨

જોજનનું જાડું છે કમલ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવા એમ સોલે દ્રહના ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલને ૧૬ ગુણા કરતા શાશ્વતા ૧૯૨૯૦૧૯૨૦ કમલ થાય. ૫ દ્રહ દેવકુરૂમા, ૫, ઉત્તરકુરૂમા એ ૧૦ દ્રહ ધરતી ઉપર છે. તેને નામે દેવનાં નામ છે એક પલ્યનું આયુષ્ય છે, અને ચુલહિમવત પર્વત ઉપર પદ્મદ્રહ છે ત્યાં શ્રી દેવીનો વાસ છે. શિખરીપર્વત ઉપર પુંડરિકદ્રહ છે; ત્યા લક્ષ્મીદેવીનો વાસ છે મહાહિમવંત પર્વત ઉપર મહાપદ્મદ્રહ છે. ત્યાં હ્રી દેવીનો વાસ છે. રૂપીપર્વત ઉપર મહાપુંડરિક દ્રહ છે, ત્યાં બુદ્ધિદેવીનો વાસ છે નિષધ પર્વત ઉપર તિગિછદ્રહ છે ત્યા ધૃતિદેવીનો વાસ છે, નીલવતપર્વત ઉપર કેશરીદ્રહ છે ત્યાં કીર્તિદેવીનો વાસ છે, એ ૭ દેવીઓ ભવનપતિની જાતિની જાણવી, તેનું આયુષ્ય ૧ પલ્યનુ છે ઇતિ ૯ મો દ્રહદ્વાર સમાપ્ત ૯.

૧૦ મો સલિલા દ્વાર—જમ્બુદ્વીપ મધ્યે ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે તેમાં પદ્મદ્રહને પૂર્વદિશિને તોરણેથી ગંગા નીકળી ૫૦૦ જોજન પૂર્વમાં સામી ગઇ ત્યાં ગગાવર્તન કુટ છે, ત્યાં અફળાણી, ત્યાંથી દક્ષિણ દિશે ચાલી, તે ૫૨૩ જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વત ઉપર ગઈ, ત્યાં મોટા ઘડાના મુખમાંથી પાણી પડે તેમ મોતીના હાર સરખું મહામગરમચ્છના મુખને આકારે પરનાલી જીભિકામાંથી કાંઇક અધિક ૧૦૦ જોજન ઉચેથી પાણી પડે છે, તે જીભિકા અર્ધ જોજન લાંબી છે અને સવા છ જોજનની પહોળી છે પ્રનાલી મગરમચ્છના મુખ વિકસ્યા તેને સસ્થાને છે સર્વ વજ્રમય છે. આછો તેજવત છે તેમાંથી પાણી પડે છે, ત્યાં મોટો ગગાપ્રપાત નામે કુડ છે તે કુડ ૬૦ જોજન લાબો ને પહોળો છે, ૧૦ જોજનનો ઉડો છે, તે કુડની રૂપામય ઉપકઠ પાલી છે, વજ્ર પાષાણ તળુ છે સુખે માંહે ઉતરીએ તેવુ છે નાના મણિરત્ને કરી તેનો કાંઠો બાંધ્યો છે સુવર્ણ રજત ને મણિમય વેળુ છે ગભીર શીતલ જળ છે અને તે કમળને પાદડે છાયુ છે ઘણા ઉત્પલ કમલ છે કુમુદ, નલીન, પુડરિક, શતપત્ર કમળ ઘણાં છે, ગગા કુંડને બારણાં ૩ છે, ત્રણ દિશે પગથિયાનું વર્ણન છે. પૂર્વ દિશે ૧, દક્ષિણ દિશે ૨, પશ્ચિમ દિશે ૩ પગથિયાં છે. જેમ પાષાણ તેનો

ઉપરનો ભાગ રિષ્ટ રત્નમય છે, વૈડુર્યરત્નમયસ્તંભા છે સોના રૂપાનાં પાટિયાં છે, લોહિતાક્ષ રત્નમય ખીલા છે, વજ્રમય સાંધો જડી છે, મણિના આલંબન પકડવાને પગથિયા આગળ પ્રત્યેક પ્રત્યેક તોરણ છે, તે મણિ સુવર્ણ મુક્તાફળ હારે કરી શોભે છે, તે ગંગાપ્રપાત કુંડની વચ્ચે ૧ ગંગાદ્વીપ નામે દ્વીપ છે, તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, ૨ કોશ પાણીથી ઊંચો છે, સર્વ વજ્ર રત્નમય છે ગંગાદ્વીપની ઉપર ઘણુ રમણિક છે, તે ઉપર ૧ ગંગાદેવીનુ ભવન છે તે ૧ કોશનું લાંબુ ને અર્ધ કોશનું પહોળુ છે અને દેશે ઊણું કોશ ઊંચું છે અનેક સ્તંભા છે, તેનુ વર્ણન શ્રીદેવીની પેઠે જાણવુ ગંગાનુ શાશ્વત નામ છે, તે ગંગાપ્રપાત કુંડના દક્ષિણ દિશાના બારણાથી ગંગા નદી નીકળીને ઉત્તર ભરતમધ્યે વહેતી વહેતી ૭ હજાર નદી સાથે ખંડપ્રપાત ગુફા ને વૈતાઢ્ય પર્વતને હેઠે થઈ ને દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં વહેતી બીજી ૭ હજાર નદી ભળતી થકી સર્વ ૧૪ હજાર નદીને પરિવારે જગતીને ભેદીને પૂર્વના લવણસમુદ્રમા મળી, એમજ સિંધુ પણ પશ્ચિમ દિશે જાણવી જંબૂદ્વીપમાં ૨૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે તેનુ વિવરણ ગંગા ૧, સિંધુ ૨, રક્તા ૩, રક્તાવતી ૪, એ ૪ નદીઓ મૂળથકી નીકળતા સવા છ જોજનની પહોળી અને અર્ધ ગાઉની ઉંડી છે છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સાડીબાસઠ જોજનની પહોળી અને સવા જોજનની ઊંડી છે એકેકીનો ચૌદ ચૌદ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો સર્વ મળીને ૧૪ ચોકુ ૫૬૦૦૦ નદીઓ થઈ રોહિતા ૧, રોહિતાંશા ૨, એ ૨ નદીઓ હેમવય ક્ષેત્રમાં છે, અને સુવર્ણકુલા ૧ ને રૂપકુલા ૨ એ ૨ નદીઓ હિરણ્યવય ક્ષેત્રમાં એ ૪ નદી નીકળતાં સાડીબાર જોજનની પહોળી અને ૧ ગાઉની ઊંડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સવાસો જોજનની પહોળી અને અઢી જોજનની ઊંડી છે એકેકીનો અઠાવીશ અઠાવીશ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો. સર્વ મળીને એક લાખ ને ૧૨ હજાર નદીઓ થઈ હરિકાંતા ૧, હરિસલિલા ૨, એ ૨ નદીઓ હરિવાસ ક્ષેત્રમા છે અને નરકંતા ૧, નારીકંતા ૨, એ ૨ નદીઓ રમ્યકૃવાસ ક્ષેત્રમાં છે, એ ૪ નદીઓ મૂળે નીકળતાં પચીસ પચીસ

જોજનની પહોળી છે અને ૨ ગાઉની ઊંડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં અઢીસો અઢીસો જોજનની પહોળી છે અને પાચ પાચ જોજનની ઊંડી છે એકેકી નદીનો પરિવાર ત્રેપન હજાર નદીઓનો જાણવો એ ૪ થઇને ૨ લાખ ને ૨૪ હજાર નદીઓ થઇ સીતા ૧, સીતોદા ૨, એ ૨ નદીઓ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે મૂળે ૫૦ જોજનની પહોળી છે ચાર ચાર ગાઉની ઉંડી છે છેડે સમુદ્રમા મળતા પાચસો પાચસો જોજ- નની પહોળી છે, દશ દશ જોજનની ઊંડી છે, એકેકીનો પાચ લાખ બત્રીશ હજારનો પરિવાર છે એ ૨ નો પરિવાર ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર નદીઓનો જાણવો મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬ વિજયમાં ગંગા ૧, સિંધુ ૨ છે તે ૧૬ દુ ૩૨ થઇ, અને ૧૬ વિજયમા રક્તા ૧ રક્તાવતી ૨ છે, તે પણ ૧૬ દુ ૩૨ થઇ, એમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ૬૪ નદીઓ છે ૬૪ નુ પહોળપણુ ભરતની ગંગાની પેઠે જાણવુ તે એકેકીનો ચૌદ ચૌદ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો ચોસઠ ને ૧૪ હજારે ગુણતા ૮ લાખ ને ૯૬ હજાર નદીઓ થાય, અને દેવકુરૂની ૮૪ હજાર અને ઉત્તરકુરુની ૮૪ હજાર એ ૧ લાખ ને ૬૮ હજાર અને ૮ લાખ ને ૯૬ હજારમા મેળવીએ એટલે ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર થાય એટલો પરિવાર સીતા, સીતોદાનો જાણવો અને શેષ ૧૨ નદીઓનો પરિવાર ૩ લાખ ને ૯૨ હજાર, એ સર્વ મળીને ૧૪ લાખ ૫૬ હજાર નદીઓ થાય અને ૯૦ મોટી નદીઓ જાણવી હવે ૧૨ અંતર નદીઓ મહાવિદેહક્ષેત્રમા છે, તે ૮ વિજયનુ ૧ ખાડવુ, તેમા ૩ નદીઓ પૂર્વ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાડવે અને દક્ષિણને ખાડવે ૩, એ ૬, એમજ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ને ઉત્તરને ખાડવે ૩ અને દક્ષિણને ખાડવે ૩ એમ ૧૨ અંતર નદીઓ છે તે એકેકી સવાસો સવાસો ચોજનની પહોળી છે અને અઢી અઢી ચોજનની ઊંડી છે ૧૬૫૯૨ ચોજન ને ૨ કલાની લાંબી છે, તે ૧૨ અંતર નદીના નામ કહે છે ગ્રાહવતી ૧, દ્રહાવતી ૨, કંપાવતી ૩ તપ્તજલા ૪, મત્તજલા ૫, ઉન્મત્તજલા ૬, ક્ષીરોદા ૭, સિંહશ્રોતા ૮, અતોવાહિણી ૯, ઉર્મિમાલિની ૧૦ ફેણમાલિની ૧૧, ગંભીરમાલિની ૧૨ એ સર્વ થઈ મોટી નદીઓ થઇને ૧૪, ૬૪ ૧૨ થઇને ૯૦ નદીઓ થઈ, એનો પરિવાર સર્વ નદીઓ થઈ ને ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ થાય

ઇતિ ૧૦ મો સલિલાદ્વાર સમાપ્ત. ૧૦

ઇતિ જંબુદ્વીપ વિચાર સંપૂર્ણ

વાટે વહેતા જીવના બોલ

૧ વાટે વહેતા જીવને સમકિત ચાર લાભે. વેદક વર્જીને. ૨ વાટે વહેતા જીવને શરીર બે લાભે તે તૈજસ અને કાર્મણ, ૩, વાટે વહેતા જીવને ગુણસ્થાનક ત્રણ લાભે પહેલુ બીજુ અને ચોથુ, ૪. વાટે વહેતા જીવને યોગ એક લાભે તે કાર્મણ ૫ વાટે વહેતાં જીવને ઉપયોગ દશ લાભે મન પર્યવ અને ચક્ષુદર્શન એ બે વર્જીને, ૬ વાટે વહેતાં જીવને લેશ્યા છ લાભે ૭ વાટે વહેતા જીવને દષ્ટિ બે લાભે તે સમ્યક્ત્વ દષ્ટિ અને મિથ્યાત્વદષ્ટિ ૮ વાટે વહેતા જીવમાં અજ્ઞાન ત્રણ લાભે ૯ વાટે વહેતા જીવમાં સમુદ્ઘાત બે પહેલી લાભે ૧૦. વાટે વહેતાં જીવમાં જ્ઞાન ચાર લાભે મનપર્યવ ટાળીને ૧૧. વાટે વહેતાં જીવમાં દર્શન ત્રણ લાભે ચક્ષુદર્શન વર્જીને. ૧૨. વાટે વહેતાં જીવમાં વેદ ત્રણ લાભે ૧૩ વાટે વહેતાં જીવમાં પર્યાપ્તિ એકે નહિ ૧૪ વાટે વહેતા જીવની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમયની, ઉત્કૃષ્ટ ચાર સમયની. ૧૫ વાટે વહેતાં જીવમા કષાય ચાર લાભે ૧૬ વાટે વહેતાં જીવમા ઇંદ્રિય એકે નહિ. ૧૭ વાટે વહેતાં જીવમાં જીવના ભેદ સાત અપર્યાપ્તા લાભે ૧૮. વાટે વહેતાં જીવ સમકિતી અને મિથ્યાત્વી ૧૯ વાટે વહેતાં જીવમાં પ્રાણ એક આયુષ્ય લાભે ૨૦. વાટે વહેતાં જીનમા સંજ્ઞી–અસંજ્ઞી બે લાભે ૨૧ વાટે વહેતાં જીવમાં ત્રસસ્થાવર બે લાભે ૨૨. વાટે વહેતાં જીવમાં આત્મા સાત લાભે તે ચારિત્ર આત્મા વર્જીને ૨૩ વાટે વહેતાં જીવમાં ચારિત્ર એકે નહિ ૨૪ વાટે વહેતા જીવમા સંજ્ઞા ચાર લાભે ૨૫ વાટે વહેતાં જીવ એક અભાસકા હોય ૨૬ વાટે વહેતાં જીવમાં કરણ અઠાવીસ લાભે ૨૭ વાટે વહેતા જીવમાં હેતુ તેત્રીસ લાભે ૨૮ વાટે વહેતાં જીવમાં સૂક્ષ્મ–બાદર બે લાભે ૨૯ વાટે વહેતાં જીવમાં અણાહારકપણુ લાભે, ૩૦ વાટે વહેતા જીવમાં ક્રિયા એકે નહિ. ૩૧. વાટે વહેતા જીવમાં યોગ એક કાયનો. ૩૨. વાટે વહેતાં જીવ મન રહિત હોય.

—o—

સાધુની ચોરાસી ઊપમાનો થોકડો

ગાથા—ઉરગ ગિરિજલણ સાગર, નભ તલ તરુ ગણ સમોય જો હોઈ,

ભમર મીય ધરણી જલરુહ, રવિ પવણ સમયવો સમણો ૧

શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં ચાર પ્રકારે સામાયિક કહ્યું છે તે પ્રથમ સાધુની સમકિત સામાયિક, બીજુ સૂત્ર સામાયિક, ત્રીજું દેશવિરતિ સામાયિક, ચોથુ સર્વવિરતિ સામાયિક, હવે તે ચારનો અર્થ કહે છે

પ્રથમ સમકિત સામાયિક—તે સાચા દેવ, ગુરૂ, ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વને રૂડી રીતે ધારે તે, બીજુ, સૂત્ર સામાયિક તે તત્ત્વજ્ઞાન શીખવા રૂપ લક્ષણ ત્રીજુ દેશવિરતિ સામાયિક તે કઈક વ્રતી—અવ્રતી રૂપ લક્ષણ ચોથુ સર્વવિરતિ સામાયિક તે સર્વ સાવદ્યયોગનાં ત્યાગ રૂપ લક્ષણ તેમાં સર્વવિરતિ સામાયિકના ધણી તો સાધુ મહાપુરૂષ હોય તે સાધુ ઉપર બાર ઉપમા સર્પાદિકને દ્દષ્ટાંતે કરી ચોરાશી ભેદથી કહે છે

પ્રથમ સાધુને સર્પની સાત ઉપમા કહે છે.

૧ પહેલી ઉપમાએ જેમ સર્પ અનેરાનાં કીધાં ઘર ભોગવે પણ પોતે કરે નહિ, તેમ સાધુ મહાપુરૂષ પણ અનેરા માટે કીધાં સ્થાનક, વસ્ત્ર ભોગવે પણ પોતે કરે નહિ, કરાવે નહિ, કરતાને ભલુ જાણે નહિ તે પણ પુરૂષ, પશુ, પડગ રહિત નિર્દોષ ભોગવે.

૨ જેમ અગંધન કુળનો સર્પ કાઢેલું ઝેર ફરી ચૂસે નહિ, તેમ સાધુ પણ છાડયા કામ—ભોગને પાછા લેવા ન વાંછે

૩. જેમ સર્પ દરમાં પેસતાં સીધો પેસે, તેમ સાધુ પણ મોક્ષમાર્ગનાં બિલ (દર) માહે પેસતાં વચ્ચે વિષય, માયા, કપટ, પરનિંદા રહિત, સરળ સ્વભાવે સીધો ચાલે

૪ જેમ સર્પ બિલમા પેસતાં પોતાનુ શરીર બીજે અણફરસતો પેસે તેમ સાધુ મુનિરાજ આહાર કરતાં સ્વાદે કરી, રાગબુદ્ધિએ ડાબા—જમણા ગાલે અણફરસતો સરસ—નિરસ આહાર ભોગવે

૫. જેમ સર્પ કાંચળી મૂકીને ઉતાવળો નાસી જાય, તે કાંચળી તરફ ફરી જુએ નહીં તેમ સાધુ પણ સંસારનો સ્નેહ મૂકીને ઉતાવળો મોક્ષમાર્ગે પ્રવર્તે, ફરી સંસાર તરફ દૃષ્ટિ ન કરે.

૬ જેમ સર્પ કાંટા, કાંકરાદિકથી બીતો એકાંત દૃષ્ટિએ ચાલે, તેમ સાધુ પણ હિંસાદિક પાપકર્મથી બીતો એકાંત દૃષ્ટિએ ચાલે

૭. જેમ સર્પથી સર્વ ભય પામે તેમ સાધુથી ત્રણસેં ત્રેસઠ પાખંડી તથા અષ્ટકર્મ ભય પામે.

બીજી પર્વતની સાત ઉપમા

૧ જેમ પર્વત અનેક ઔષધિએ કરી સહિત છે તેમ સાધુ પણ લબ્ધિ રૂપ ઔષધિએ કરી સહિત છે.

૨ જેમ પર્વત વાયરે કરી ડોલે નહિ તેમ સાધુ પણ બાવીશ પરિષહથી ડોલે નહિ

૩ જેમ પર્વત અનેક જીવ, પશુ, પક્ષી આદિને શરણભૂત છે, તેમ સાધુ મહાપુરુષ છકાયના જીવને તથા સંસારમાં ડૂબતાંને શરણભૂત છે.

૪ જેમ પર્વતમાંથી પાણીનાં ઝરણાં, નદી નીકળે છે ને તેથી ધાન્ય નીપજે, તેમ સાધુ મહાપુરૂષના હૃદયમાંથી નિગમાદિ સાત નય તથા જ્ઞાન રૂપી નદી નીકળે તેથી ધર્મક્ષેત્ર નીપજે.

૫ જેમ પર્વતમાંહે મેરૂ પર્વત મોટો છે તેમ સર્વ વેશ માંહે સાધુનો વેશ તથા મુનિના ગુણ મોટા છે

૬ જેમ પર્વત રત્નાદિકે કરી શોભે છે તેમ સાધુ પણ જ્ઞાનાદિકે કરી શોભે છે.

૭. જેમ પર્વત સર્વ ધરતીની તથા ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર છે તેમ સાધુ પણ ધર્મની મર્યાદાના કરનાર છે.

ત્રીજી અગ્નિની ઉપમા

૧ જેમ અગ્નિ તેજે કરી દેદીપ્યમાન છે તેમ સાધુ મહાપુરુષ પણ તપ રૂપી તેજે કરી દેદીપ્યમાન છે.

૨ જેમ અગ્નિ કાષ્ટે કરી તૃપ્ત ન થાય તેમ સાધુ સૂત્રાર્થ ભણતાં પણ તૃપ્ત ન થાય

૩ જેમ અગ્નિ કાષ્ટાદિક સર્વને બાળે તેમ સાધુ પણ તપ રૂપ અગ્નિએ કરી કર્મ રૂપ કાષ્ટને બાળે

૪ જેમ અગ્નિ ઉદ્યોત કરે છે, અંધકારને ટાળે છે, તેમ સાધુ પણ જીવદયા રૂપ ઉદ્યોતના કરણહાર છે તથા મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભ યોગ અને અઢાર પાપ સ્થાનક રૂપ જે અંધકાર છે, તેના મટાડનાર છે અને સમકિત જ્ઞાન રૂપ પ્રકાશના કરનાર છે

૫ જેમ અગ્નિ સુવર્ણાદિકનો મેલ કાઢે છે તેમ સાધુ પણ ભવ્ય જીવનો મિથ્યાત્વ–સંકિલષ્ટ ભાવરૂપ મેલ કાઢે છે અને નિર્મળ કરે છે.

૬ જેમ અગ્નિ ધાતુ અને ધુળને જુદી કરે છે, તેમ સાધુ પણ કર્મરૂપ માટી અને જીવરૂપ ધાતુને તપરૂપ અગ્નિએ કરી જુદા કરે છે.

૭ જેમ અગ્નિ કાચાં ઠામને પાકા કરે છે તેમ સાધુ પણ કાચા સાધુ તથા શ્રાવકને જિનમાર્ગને વિષે પાકા કરે છે

ચોથી સમુદ્રની ઉપમા

૧. જેમ સમુદ્ર ગંભીર છે તેમ સાધુ પણ ગંભીર છે

૨. જેમ સમુદ્ર રત્નાદિકનો આગર છે તેમ સાધુ પણ જ્ઞાનાદિક રત્નનાં આગર છે

૩. જેમ સમુદ્રમાં ઓગણત્રીશ લાખ બાર હજાર નદીઓ ભળે છે, તો પણ પોતાની મર્યાદા અતિક્રમતો નથી તેમ સાધુ પણ ઉત્પાતાદિક ચાર બુદ્ધિના જાણ તથા સર્વ અન્ય મતના શાસ્ત્રનું જાણપણુ કરે છે પણ જૈનમતની–જૈન શાસ્ત્રની મર્યાદા ઉલ્લંઘતા નથી.

૪. જેમ સમુદ્રમાં જલચરાદિક ઘણા જીવ ક્રીડા કરે છે પણ પાણી ડહોળુ કરતાં નથી, તેમ સાધુ પણ સ્વમત તથા પરમતના શાસ્ત્રના અર્થરૂપ પાણીમાં ક્રીડા કરે છે, પર્ષદાને રિઝવે છે પણ પોતાનું અને પરનુ મન મલિન કરતાં નથી

૫. જેમ સમુદ્રમાં ઝાઝી નદીઓ ભળે છે પણ છલકાતો નથી, તેમ સાધુરૂપ સમુદ્રમાં પણ જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ ઝાઝી નદીઓ ભળે છે પણ ઉચ્છૃંખલપણું કરતાં નથી, છલકાતા નથી

૬ જેમ સમુદ્રના પાણીનો તાગ આવતો નથી તેમ સાધુનાં જ્ઞાનનો પણ તાગ આવતો નથી

૭ જેમ સમુદ્રનુ પાણી નિર્મળ રહે છે, તેમ સાધુનું હૃદય પણ નિર્મળ રહે છે

પાંચમી આકાશની ઉપમા

૧ જેમ આકાશનું તળુ નિર્મળ છે તેમ સાધુનુ મન પણ નિર્મળ છે

૨ જેમ આકાશ આલંબન રહિત છે તેમ સાધુ પણ ગૃહસ્થાદિકની નિશ્રા કહેતાં આલબન રહિત છે

૩ જેમ આકાશ ધર્માસ્તિકાયાદિક સર્વ પદાર્થનુ ભાજન છે તેમ સાધુ પણ પંચાચાર, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, દ્રવ્ય ગુણાદિકનાં ભાજન છે

૪ જેમ આકાશ તડકાથી સુકાતું નથી તેમ સાધુ પણ આળ, નિંદા, દુષ્ટ વચન સાભળવાથી સુકાતા નથી

૫ જેમ આકાશ ઘણા વરસાદે ફૂલાય નહિ તેમ સાધુ પણ સ્તુતિ ગુણ પામીને ફુલાય નહિ

૬ જેમ આકાશ છેદાય નહિ, તેમ સાધુના જ્ઞાનાદિક છેદાય નહિ.

૭ જેમ આકાશ અનત છે તેમ સાધુના ગુણ પણ અનંત છે

છઠ્ઠી વૃક્ષની ઉપમા.

૧. જેમ વૃક્ષ પોતે ટાઢ, તાપ સહે અને બીજાને છાંયા કરે તેમ સાધુ પણ બાવીશ પરિષહ સહે અને છકાયની રક્ષા કરે

૨ જેમ વૃક્ષને સેવવાથી ફ્લાદિક દશ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય તેમ સાધુને પણ સેવ્યાથી દશ બોલની પ્રાપ્તિ થાય. શાખ-સૂત્ર ભગવતી. “સમણે નાણે” ઇત્યાદિક

૩ જેમ વૃક્ષ પક્ષી આદિ ઘણા જીવોને આધારભૂત છે તેમ સાધુ પણ ભવ્ય જીવોને ઉપદેશાદિક દેવાને આધારભૂત છે.

૪. જેમ વૃક્ષને વાંસલે કરી છેદે તો પણ ક્રોધ કરે નહિ તેમ સાધુને પણ કોઈ કુવચન કહે, કોઇ શસ્ત્રે કરી છેદે તો પણ ક્રોધાદિક ભાવે કરી ઉતાવળો બોલે નહિ

૫ જેમ વૃક્ષ ઉચ-નીચને ફલ આપે, કઈ માંગે નહિ, તેમ સાધુ પણ રાજાને તથા સામાન્ય લોકને ઉપદેશ આપે, પણ દ્રવ્યાદિક તે જેમ તેમ માગે નહિ

૬ જેમ વૃક્ષનાં પર પથરાદિક નાખે, તો પણ તેહને ફળ આપે, તેમ સાધુને પણ કોઈ ઉપસર્ગ કરે તેહને પણ ધર્મકથા સભળાવે.

૭ જેમ વૃક્ષ વેલાદિકે કરી સૂકાય પણ વેલાને મૂકે નહિ તેમ સાધુ પણ પરિષહથી દુખાય, છતા પણ સયમ મૂકે નહિ

સાતમી ભમરાની ઉપમા

૧ જેમ ભમરો ફૂલની સુગધ લે, પણ ફૂલને પીડા ન ઉપજાવે તેમ સાધુ પણ ગૃહસ્થને ઘેર આહાર અર્થે જાય, પણ ગૃહસ્થને બાધા-પીડા ન ઉપજાવે

૨ જેમ ભમરો ફૂલનો રસ લીયે તેહમાં પ્રતિબધ ન કરે તેમ સાધુ આહાર અર્થે જાય, પણ પ્રતિબધ ન કરે.

૩ જેમ ભમરો ફૂલ પર ફરતો ગુજારવ કરે તેમ સાધુ પણ ગામોગામ વિહાર કરી ધર્મોપદેશરૂપ ગુજારવ કરે.

૪ જેમ ભમરાને વાસ્તે કોઈ બગીચો કરતુ નથી, તેમ સાધુ માટે ગૃહસ્થ આહાર નીપજાવતા નથી

૫ જેમ ભમરો ઘણો રસ લે પણ સચન ન કરે તેમ સાધુ ઘણો આહાર મળે પણ સચય ન કરે

૬. જેમ ભમરો અણુતેડયો આવે તેમ સાધુ પણ ગૃહસ્થને ઘેર અણુતેડયા વહોરવા જાય

૭ જેમ ભમરો કમળથી કેતકીને ઘણો ચહાય છે તેમ સાધુ સરસ આહારથી પણ નિર્દોષ–નિરસ આહાર પર ઘણો ભાવ રાખે

આઠમી મૃગની ઉપમા.

૧ જેમ મૃગ સદાય સિંહથી બીએ તેમ સાધુ પણ પાપકર્મથી બીએ.

૨ જેમ મૃગનો સ્વભાવ ગરીબ હોય તેમ સાધુ પણ ગરીબભાવે પ્રવર્તે.

૩. જેમ મૃગ સિંહથી બીતો એક ઠેકાણે ન રહે તેમ સાધુ પણ સ્નેહભાવથી બીનાં એક ઠેકાણે ન રહે.

૪ જેમ મૃગ રોગ આવે ઔષધ ન કરે તેમ સાધુ પણ રોગ આવે સાવદ્ય ઔષધ ન કરે.

૫ જેમ મૃગ રોગ આવે સ્વજનાદિકનુ શરણુ ન વાછે, તેમ સાધુ પણ રોગ આવે સ્વજનાદિકનું શરણુ ન વાંછે.

૬ જેમ મૃગ ઝાડનાં મૂળ પાસે બેસી રહે તેમ સાધુ પણ નિરવદ્ય સ્થાનકે અંગોપાંગ સંકોચી બેસે.

૭ જેમ મૃગ રોગ ગયે વનમાંહે સ્વેચ્છાએ વિચરે તેમ સાધુ પણ નિર્વિઘ્નપણે પૃથ્વીપર વિહાર કરે.

નવમી ધરતીની ઉપમા.

૧ જેમ ધરતીને સર્વ લોકો ખણે–ખોદે પણ બોલે નહિ, તેમ સાધુ પણ પરિષહ ખમે પણ બોલે નહિ.

૨ જેમ ધરતી ધનધાન્યાદિકે ભરી છે, તેમ સાધુ પણ જ્ઞાનાદિ સંવેગ ગુણે ભર્યા છે

૩ જેમ ધરતી સર્વ બીજની ઉત્પત્તિનુ કારણુ છે, તેમ સાધુ પણ સર્વ સુખની ઉત્પત્તિના કારણુ છે.

૪. જેમ ધરતીને પૂજે તો રાગ ન ધરે, છેદે તો દ્વેષ ન કરે, તેમ સાધુ પણ પૂજતા, છેદતાં રાગ–દ્વેષ ન કરે

૫. જેમ ધરતીમાં અનેક રંગ છે તેથી ઘરાદિક શોભાવે તેમ

૩. જેમ વૃક્ષ પક્ષી આદિ ઘણા જીવોને આધારભૂત છે તેમ સાધુ પણ ભવ્ય જીવોને ઉપદેશાદિક દેવાને આધારભૂત છે

૪ જેમ વૃક્ષને વાસલે કરી છેદે તો પણ ક્રોધ કરે નહિ તેમ સાધુને પણ કોઈ કુવચન કહે, કોઇ શસ્ત્રે કરી છેદે તો પણ ક્રોધાદિક ભાવે કરી ઉતાવળો બોલે નહિ

૫ જેમ વૃક્ષ ઉચ્ચ–નીચને ફૂલ આપે, કંઈ માંગે નહિ, તેમ સાધુ પણ રાજાને તથા સામાન્ય લોકને ઉપદેશ આપે, પણ દ્રવ્યાદિક તે જેમ તેમ માગે નહિ

૬ જેમ વૃક્ષના પર પથરાદિક નાખે, તો પણ તેહને ફળ આપે, તેમ સાધુને પણ કોઈ ઉપસર્ગ કરે તેહને પણ ધર્મકથા સંભળાવે

૭ જેમ વૃક્ષ વેલાદિકે કરી સૂકાય પણ વેલાને મૂકે નહિ તેમ સાધુ પણ પરિષહથી દુઃખાય, છતાં પણ સંયમ મૂકે નહિ

સાતમી ભમરાની ઉપમા

૧ જેમ ભમરો ફૂલની સુગંધ લે, પણ ફૂલને પીડા ન ઉપજાવે તેમ સાધુ પણ ગૃહસ્થને ઘેર આહાર અર્થે જાય, પણ ગૃહસ્થને બાધા–પીડા ન ઉપજાવે

૨ જેમ ભમરો ફૂલનો રસ લીયે તેહમાં પ્રતિબંધ ન કરે તેમ સાધુ આહાર અર્થે જાય, પણ પ્રતિબંધ ન કરે.

૩ જેમ ભમરો ફૂલ પર ફરતો ગુંજારવ કરે તેમ સાધુ પણ ગામોગામ વિહાર કરી ધર્મોપદેશરૂપ ગુંજારવ કરે

૪ જેમ ભમરાને વાસ્તે કોઈ બગીચો કરતું નથી, તેમ સાધુ માટે ગૃહસ્થ આહાર નીપજાવતા નથી

૫. જેમ ભમરો ઘણો રસ લે પણ સંચન ન કરે તેમ સાધુ ઘણો આહાર મળે પણ સંચય ન કરે

૬ જેમ ભમરો અણુતેડયો આવે તેમ સાધુ પણ ગૃહસ્થને ઘેર અણુતેડયા વહોરવા જાય

૭ જેમ ભમરો કમળથી કેતકીને ઘણો ચહાય છે તેમ સાધુ સરસ આહારથી પણ નિર્દોષ–નિરસ આહાર પર ઘણો ભાવ રાખે

આઠમી મૃગની ઉપમા.

૧ જેમ મૃગ સદાય સિંહથી બીએ તેમ સાધુ પણ પાપ-કર્મથી બીએ.

૨. જેમ મૃગનો સ્વભાવ ગરીબ હોય તેમ સાધુ પણ ગરીબ-ભાવે પ્રવર્તે

૩. જેમ મૃગ સિંહથી બીતો એક ઠેકાણે ન રહે તેમ સાધુ પણ સ્નેહભાવથી બીનાં એક ઠેકાણે ન રહે.

૪ જેમ મૃગ રોગ આવે ઔષધ ન કરે તેમ સાધુ પણ રોગ આવે સાવદ્ય ઔષધ ન કરે.

૫ જેમ મૃગ રોગ આવે સ્વજનાદિકનુ શરણુ ન વાંછે, તેમ સાધુ પણ રોગ આવે સ્વજનાદિકનું શરણુ ન વાંછે.

૬. જેમ મૃગ ઝાડનાં મૂળ પાસે બેસી રહે તેમ સાધુ પણ નિરવદ્ય સ્થાનકે અંગોપાંગ સંકોચી બેસે.

૭ જેમ મૃગ રોગ ગયે વનમાંહે સ્વેચ્છાએ વિચરે તેમ સાધુ પણ નિર્વિઘ્નપણે પૃથ્વીપર વિહાર કરે.

નવમી ધરતીની ઉપમા.

૧. જેમ ધરતીને સર્વ લોકો ખણે–ખોદે પણ બોલે નહિ, તેમ સાધુ પણ પરિષહ ખમે પણ બોલે નહિ.

૨ જેમ ધરતી ધનધાન્યાદિકે ભરી છે, તેમ સાધુ પણ જ્ઞાનાદિ સંવેગ ગુણે ભર્યા છે

૩ જેમ ધરતી સર્વ બીજની ઉત્પત્તિનું કારણ છે, તેમ સાધુ પણ સર્વ સુખની ઉત્પત્તિનાં કારણ છે.

૪. જેમ ધરતીને પૂજે તો રાગ ન ધરે, છેદે તો દ્વેષ ન કરે, તેમ સાધુ પણ પૂજતાં, છેદતાં રાગ–દ્વેષ ન કરે

૫ જેમ ધરતીમાં અનેક રંગ છે તેથી ઘરાદિક શોભાવે તેમ

સાધુ પણ સૂત્રાર્થ, ઢાલ, કાવ્ય, હેતુયુક્ત પ્રસ્તાવ જોઈ પોતાની બુદ્ધિથી લોકને રંગ રાગ ચઢાવે

૬. જેમ ધરતી કઠણ કાદવને નસાડે તેમ સાધુ પણ સમાધિ તથા ધૈર્ય ગુણે કરી કલેશરૂપ કાદવને નસાડે

૭ જેમ ધરતી સર્વ જીવને આધારભૂત છે, તેમ સાધુ પણ સ્થવિર, ગ્લાન, તપસ્વી, ચાર તીર્થ અને છકાયને આધારભૂત છે

દશમી કમળની ઉપમા.

જેમ કમળ કાદવમાં ઊપજ્યુ, જળે વૃદ્ધિ પામ્યુ પણ તેનાથી ન્યારૂ રહે તેમ સાધુ પણ કામકાદવથી ઉપન્યા, ભોગજળે વધ્યા, પણ બેહુથી ન્યારા રહે, મોક્ષનુ કારણ ચારિત્રમાં પ્રવર્તે

૨ જેમ કમળની પાસે વસનાર લોકોના તાપ મટે, શીતળગુણ કરે, સુગંધ આપે, તેમ સાધુ પણ ઉપદેશ રૂપી શીતલતાએ કરી ભવ્ય જીવોના તાપ મટાડે અને જ્ઞાનગુણ સુવાસના આપે

૩ જેમ કમળમા સુગધ હોય, તેમ સાધુમાં પણ શીલ–વ્રતાદિ ગુણે કરી સુગધ હોય

૪ જેમ કમળની વાસનાએ ભમરા ગુજારવ કરે તેમ સાધુની ક્રિયારૂપ વાસનાએ કરી ભવ્ય જીવ સાધુ પાસે મુનિના ગુણનો ગુજારવ કરે

૫ જેમ કમળની અવગાહના મોટી તેમ સાધુની કરણી પણ મોટી

૬ જેમ કમળ ચદ્ર–સૂર્ય દેખી વિકાસ પામે, તેમ સાધુ પણ સિદ્ધાંત પ્રવચન વાંચીને તથા ગીતાર્થ–નિર્ગંથ દેખીને ઉત્સાહ પામે

૭ જેમ કમળ ચંદ્ર–સૂર્ય સામા રહે પણ ઉપરાંઠ ન રહે, તેમ સાધુ પણ જિનાજ્ઞા આરાધે પણ ઉપરાંઠ ન થાય

અગિયારમી સૂર્યની ઉપમા

૧ જેમ સૂર્ય ઊગે થકે કમળ વિકસે તેમ સાધુ ધર્મોપદેશ આપે ત્યારે ભવ્ય જીવના હૃદય કમળ વિકસે

૨ જેમ સૂર્ય પોતાના તેજે પ્રકાશ કરે તેમ સાધુ પણ જીવ-અજીવાદિક ભાવ પ્રકાશ કરે

૩ જેમ સૂર્યથી અનેરા ગ્રહાદિકની પ્રભા ઢંકાય તેમ સાધુ ૩૬૩ પાખંડ રૂપ ગ્રહ ઢાંકી નિરાકરણ કરી દેખાડે

૪. જેમ સૂર્ય અંધકારને નસાડે તેમ સાધુ પણ મિથ્યાત્વ-અજ્ઞાનને દૂર કરે

૫ જેમ સૂર્ય ઊગ્યે માર્ગ–કુમાર્ગની ખબર પડે, તેમ સાધુ મળે સુમાર્ગની ખબર પડે

૬ જેમ સૂર્ય તેજે કરી જાજ્વલ્યમાન છે, તેમ સાધુ પણ તપ-તેજે કરી જાજ્વલ્યમાન દેખાય છે

૭ જેમ સૂર્યનાં સામે ધૂળ નાખો તો તેહનેજ માથે પડે પણ સૂર્યને કઇ લાગે નહિ, તેમ સાધુની કોઈ નિંદા કરે, દુંખ આપે તો તેને કડવાં ફળ લાગે પણ સાધુને કંઈ લાગે નહિ.

બારમી પવનની ઉપમા

૧ જેમ પવન સર્વ જગ્યાએ વિચરે પણ ક્યાંય ખળાય નહિ, તેમ સાધુ પણ પ્રતિબંધ રહિત વિહાર કરે છે

૨ જેમ પવન હળવો હોય, તેમ સાધુ પણ દ્રવ્યે અલ્પ ઉપધિ અને ભાવથી રાગ, દ્વેષ રહિત હોય

૩ જેમ પવન ફૂલની વાસનાને દૂર લઈ જાય, તેમ સાધુ પણ ચતુર્વિધ સંઘની કરણી ક્રિયાદિક ગુણરૂપ વાસના દેશાંતરે વિસ્તારે

૪ જેમ પવન કોઇનો રાખ્યો ન રહે, તેમ સાધુ પણ કોઈના ન રહે.

૫ જેમ પવનને કોઈ સાથે સ્નેહ નહિ તેમ સાધુ પણ નિંસ્નેહ થકા સંયમને વિષે વિચરે

૬ જેમ પવન ધૂળ–રજને દૂર કરે, તેમ સાધુ પણ કર્મ-રજને દૂર કરે

૭ જેમ પવન ગરમી તાપ દૂર કરે, તેમ સાધુ પણ ઉપશમ શીતળતાએ કરીને ક્રોધાદિક અગ્નિ તથા ચિંતા, રોગ, શોક, સંતાપ દૂર કરે એ સર્વ મળી ચોરાશી ઉપમા જાણવી

ચૌદ સ્વપ્નનો થોકડો

મોક્ષે જવાનાં ચૌદ સ્વપ્ન કહે છે.

૧ પહેલે સ્વપ્ને હાથી, ઘોડાને પલાણુ કરતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય

૨ બીજે સ્વપ્ને લવણુ સમુદ્રને ઘેરી નાખતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય

૩ ત્રીજે સ્વપ્ને પૂર્વ પશ્ચિમ દોરી છેદતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય

૪ ચોથે સ્વપ્ને પાંચે રંગનુ સુતર ઉખેડતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય

૫ પાંચમે સ્વપ્ને કલઈ તથા સીસાનાં ઢગલા ઉપર ચઢતો થકો જાગે તો બીજે ભવે મોક્ષે જાય

૬ છટ્ઠે સ્વપ્ને હીરા, મોતી, માણેક, ઝવેરાતનાં ઢગલા ઉપર ચઢતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય

૭ સાતમે સ્વપ્ને ઉકરડો ઉખેડતો થકો જાગે તો બીજે ભવે મોક્ષે જાય.

૮ આઠમે સ્વપ્ને ઘી અને મધનો ઘડો માથે ઉપાડતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય.

૯ નવમે સ્વપ્ને મદિરાનો ઘડો ઢોળતો તથા ફોડતો થકો જાગે તો બીજે ભવે મોક્ષે જાય

૧૦ દશમે સ્વપ્ને પદ્મ સરોવર ફૂલે કરી છવાયેલુ તેમાં પ્રવેશ કરતો થકો જાગે તો તે જ ભવે મોક્ષે જાય.

આવતી ચોવીશીમાં જે જીવ તીર્થંકર થશે તેનાં નામ

૧ શ્રી પદ્મનાભજીન, તે શ્રેણીક રાજાનો જીવ. તેણે પોતાના રાજમાં કોઈ પંચેન્દ્રિય જીવની હિંસા ન કરે એવો અમારી પડહ ફેરવ્યો એ પુણ્ય પ્રભાવથી તેણે તીર્થંકર ગોત્ર ઉપરાજ્યુ તે હાલ પહેલી નરકે છે.

૨ બીજા શ્રી સુરદેવ જીન, તે શ્રી મહાવીર સ્વામીના કાકા પાર્શ્વનો જીવ તેણે શ્રી મહાવીર સ્વામીના તથા પાર્શ્વનાથ સ્વામીના ગુણ ગાયા તેથી તીર્થંકર ગોત્ર ઉપરાજ્યુ તે બીજે દેવલોકે છે

૩ ત્રીજા શ્રી સુપાર્શ્વજીન તે કોણિકનો પુત્ર ઉદાઈ રાજાનો જીવ તેણે સાધુ ભક્તિ ઘણી કરીને ધર્મ દીપાવ્યો તે હાલ ત્રીજે દેવલોકે છે.

૪ ચોથા શ્રી સ્વયંપ્રભુ જીન, તે તેતલી પ્રધાનની સ્ત્રી પોટી-લાનો જીવ તેણે શ્રી જીન ધર્મના ગુણ ગ્રામ કરીને ધર્મ ઉંચો આણ્યો તે ચોથે દેવલોકે છે

૫ પાંચમા શ્રી સર્વાનુભૂતિજીન, તે શ્રી મલ્લિનાથના કાકા દૃઢ-કેતુનો જીવ તેણે સુપાત્રને દાન દીધુ, તે બીજા દેવલોકે છે

૬ છટ્ઠા શ્રી દેવસુતજીન તે ચંપાનગરીવાળા આણંદ ગાથા-પતીના બાપ તેણે શ્રાવકનાં વ્રત ચોક્ખા અતિચાર રહિત પાળ્યા તે પહેલે દેવલોકે છે.

૭ સાતમા ઉદયાજીન તે પ્રદેશી રાજાના બાપ, શંખ શ્રાવકનો જીવ તેણે બ્રહ્મચર્ય પાળ્યુ તે બારમા દેવલોકે છે

૮ આઠમા શ્રી પેઢાળજીન તે આણંદ શ્રાવકનો જીવ તેણે મહાવીર સ્વામીને માસખમણને પારણે ઉત્કૃષ્ટ ભાવે દાન દીધુ તે પેલે દેવલોકે છે

૯. નવમા શ્રી પોટીલાજીન તે સુદર્શન શેઠનો જીવ તેણે ઉત્કૃષ્ટ રસે જીવદયા પાળી અને અભયારાણીને ઉગારી તે પાંચમા દેવલોકે છે.

૧૦ દસમા શ્રી સત્યકીર્તિજીન તે શતક શ્રાવકનો જીવ છે તેમ ધારિણીનો દીકરો અને ચેડા મહારાજાનો દોહીત્ર-તેણે ચાર તીર્થની સેવા કરી, તે હાલ ત્રીજી નરકે છે.

૧૧. અગીયારમા શ્રી મુનિસુવ્રતજીન તે શ્રીકૃષ્ણની માતા દેવકીજીનો જીવ, તેને ધર્મ ઉપર ઘણો રાગ હતો ને ગજસુકુમાળને દીક્ષા દીધી તે આઠમે દેવલોકે છે.

૧૨. બારમા શ્રી અમમજીન તે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવનો જીવ તેણે ઘણી ધર્મદલાલી કરી ઘણાંઓને દીક્ષા આપી તે ત્રીજી નરકે છે.

૧૩ તેરમા શ્રી નિઃકષાયજીન તે રાવણનાં હરસતકી નામે પુરોહિતનો જીવ તેણે મોહ, લોભ, માયા, ક્રોધ એ ૪ નો ત્યાગ કર્યો અને શુદ્ધ ભાવનાએ ચઢયો તે છઠે દેવલોકે છે

૧૪ ચઉદમા શ્રી નીઃપુલાકજીન તે બળભદ્ર રાજાનો જીવ. મૃગાપુત્રનાં પિતા તેણે પાચ મહાવ્રત અતિચાર રહિત પાળ્યાં ને ચોકખું બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું છે તે છઠ્ઠા દેવલોકે છે

૧૫ પંદરમા શ્રી નિર્મમજીન તે સુલસા શ્રાવિકા મહાવીરની ચેલીનો જીવ તેનાં બત્રીસ પુત્રો રાજગૃહી નગરીમાં સંગ્રામમાં મરણ પામ્યાં હતાં, તેથી તેણે બત્રીસ વહુઓને બોધ આપી ધર્મ પમાડયો, ને પોષામાં નિર્મળ પરિણામ રાખ્યા, તે પાંચમા દેવલોકે છે.

૧૬. સોળમા શ્રી ચિત્રગુપ્તજીન તે રોહિણી બળદેવની માતાનો જીવ, તેણે સિદ્ધાંતનો મહિમા સાંભળી જ્ઞાનમા મદદ આપી તે બીજા દેવલોકે છે

૧૭ સત્તરમા શ્રી સમાધીજીન તે રેવતી ગાથાપત્નીનો જીવ, તેણે ઘણા મનુષ્યોને વિવેકથી શાતા ઉપજાવીને મહાવીર સ્વામીને બીજોરા પાક વહોરાવ્યો, તે બારમા દેવલોકે છે.

૧૮. અઢારમા શ્રી સંવરજીન તે રહનેમીનાં પુત્ર સતાલીનો જીવ તેણે ઉત્કૃષ્ટ ભાવે મુનિ મહારાજની સેવા કરી શાતા ઉપજાવી તે આઠમા દેવલોકે છે.

૧૯ ઓગણીસમા શ્રી યશોધરજીન તે દ્વીપાયનઋષી દ્વારકાનો બાળનાર, તેણે ઈચ્છા રહિત તપ કરી ઉત્કૃષ્ટભાવે જીનધર્મ દીપાવ્યો તે અગ્નિકુમાર દેવભુવને છે

૨૦ વીસમા શ્રી વિજયજીન તે જરાકુમાર શ્રી કૃષ્ણને મારનારનો જીવ તેણે અરિહંતના ગુણ ગાયા, ગુરૂભક્તિ ઘણી કરી તે બારમા દેવલોકે છે.

૨૧ એકવીશમા શ્રી મલ્લિજીન તે નારદનો જીવ તેણે પ્રાચીન પાપોનું શુદ્ધ ભાવથી પ્રાયશ્ચિત લઇ આત્મા નિર્મળ કર્યો તે પાંચમા દેવલોકે છે.

૨૨ બાવીસમા શ્રી દેવજીન તે અંબડ તાપસનો જીવ તેણે સાચો ધર્મ દીપાવ્યો, પાણી છતાં તૃષાવત્ અણસણ કર્યો તે પાંચમા દેવલોકે છે

૨૩. તેવીસમા અનંતવીર્યજીન તે અંજનાજી સતીનાં બાપનો જીવ, તેણે ચોકખે દિલે બ્રહ્મચર્ય પાળ્યુ કલંકીતને અકલંકીત કર્યા ને દ્વાદશાંગી સૂત્રના ગુણ ગાયાં તે નવમી ગ્રૈવેયકે છે.

૨૪ ચોવીસમા શ્રી ભદ્રકીર્તિજીન તે સ્વયંબુદ્ધનો જીવ તેણે નિર્મલપણે ચાર તીર્થની સેવા કરી અને સુપાત્રને દાન દીધાં, તેથી ચોવીસમા તીર્થંકર થશે, તે સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં છે ! ! !

---o---

દાનનો થોકડો

(જ્ઞાતા ધર્મકથા સૂત્રનાં આઠમા અધ્યયનનાં આધારે). ચાર મધુકરનો એક સફેદ સરસવ થાય. બે સરસવનો એક અડદ, બે અડદનો એક વાલ, બે વાલની એક રતી, સોળ રતીનો એક માસો, સોળ માસાની એક સોનામહોર, ત્રીસ સોનામહોરનો એક શેર, ચાલીશ શેરનો એક મણુ, અને ચાલીશ મણનુ એક ગાડુ, એવા બસ્સો પચ્ચીસ ગાડા ભરીને સોનામહોરોનુ તીર્થંકર ભગવાન પ્રતિદિન દાન કરે ભગવાન હરરોજ એક ક્રોડ આઠ લાખ સોનામહોર દાનમાં આપે એમ એક વર્ષ સુધી દાન આપે તેથી એક હર ત્રણ અબજ, અઠયાસી ક્રોડ અને એંસી લાખ સોનામહોરનુ દાન કરે તેનુ વજન બત્રીસ લાખ ચાલીસ હજાર મણુ થાય જ્યારે તીર્થંકર ભગવાન દીક્ષા અંગીકાર કરવાનો સંકલ્પ કરે ત્યારે પહેલા દેવલોકમા શક્રેન્દ્ર મહારાજનુ આસન ચલાયમાન થાય આસન ચલન થવાથી શક્રેન્દ્ર મહારાજ અવધિજ્ઞાનથી તેનુ કારણુ જુવે તીર્થંકર ભગવાનનો દીક્ષા સંબંધીનો સંકલ્પ જાણીને તેઓ અતિત, વર્તમાન અને અનાગત જિત વહેવાર પ્રમાણે વૈશ્રમણુ (કુબેર) ભંડારીને બોલાવીને જણાવે કે ચોરી અથવા ખાતર પાડયા વગર સાત પેઢીનો ખર્ચવાવાળો ન હોય, તેવુ ધન તીર્થંકરના ભંડારમાં ભરો જ્યારે તે ભરવાનાં ખબર મળે ત્યારે વિલાસ ભોગવવા વાળા દેવતાને બોલાવી કહે કે સોળ સોળ માસાની સોનામહોરો બનાવી તેના ઉપર તીર્થંકર ભગવાનનુ નામ, તેમના માતા-પિતાનું નામ તથા નગરીનુ નામ છાપજો જ્યારે સૂચના પ્રમાણે કાર્ય થયાનાં સમાચાર મળે ત્યારે શક્રેન્દ્ર મહારાજ જ્યોતિષી દેવની મારફત વૈતાઢય પર્વત ઉપરથી ઉદ્દઘોષણા કરાવે કે તીર્થંકર ભગવાન આવતી કાલે સૂર્યોદયથી સવા પહોર સુધી દાન આપશે.

श्री भगवती सूत्रना आधारे

पुण्य खपाववानो थोकडो

०

हास्य–क्रीडा करवाथी वाणव्यंतरना देवता जेटला पुण्य सो वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, नव–निकायना देवता बसो वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, असुरकुमारना देवता त्रणसो वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, ग्रह–नक्षत्र अने तारा चारसो वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, सूर्य–चंद्र पांचसो वर्षमा खपावे.

तेटला पुन्य , , ,, पहेला-बीजा देवलोकना देवता, १ हजार वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, त्रीजा-चोथा देवलोकना देवता बे हजार वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, पांचमा-छठ्ठा देवलोकना देवता त्रण हजार वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, सातमा–आठमा देवलोकना देवता चार हजार वर्षमां खपावे:

तेटला पुन्य ,, ,, ,, नवमाथी बारमा देवलोकना देवता पाच हजार वर्षमा खपावे.

तेटला पुन्य , ,, ,, पहेली त्रिकना देवता १ लाख वर्षमां खपावे.

तेटला पुन्य ,, ,, ,, बीजी त्रिकना देवता बे लाख वर्षमा खपावे.

तेटला पु य ,, ,, ,, त्रीजी त्रिकना देवता त्रण लाख वर्षमां खपावे.

સુખ ઉલ્લંઘનનો થોકડો

એક　　માસ સયમ પાળવાથી વાણવ્યંતરના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

બે　　માસ સંયમ પાળવાથી નવનિકાયના દેવતાનું
સુખ ઉલ્લઘી જાય

ત્રણ　　માસ સંયમ પાળવાથી અસુરકુમારના દેવતાનું
સુખ ઉલ્લઘી જાય

ચાર　　માસ સયમ પાળવાથી ગ્રહ-નક્ષત્ર તારાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય.

પાંચ　　માસ સયમ પાળવાથી સૂર્ય-ચન્દ્રનું સુખ ઉલ્લંઘી જાય.

છ　　માસ સયમ પાળવાથી પહેલા-બીજા દેવલોકના
સુખ ઉલ્લઘી જાય

સાત　　માસ સયમ પાળવાથી ત્રીજા ચોથા દેવલોકના
સુખ ઉલ્લઘી જાય.

આઠ　　માસ સંયમ પાળવાથી પાચમા-છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

નવ　　માસ સયમ પાળવાથી સાતમા-આઠમા દેવલોકના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

દસ　　માસ સયમ પાળવાથી નવમાથી બારમા દેવલોકના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

અગિયાર માસ સયમ પાળવાથી નવ ગ્રૈવેયકના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

બાર　　માસ સયમ પાળવાથી પાચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાનુ
સુખ ઉલ્લઘી જાય

અથ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર

[વસંતતિલકા વૃત્તમ્]

ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણા
મુદ્યોતકં દલિતપાપતમોવિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-
વાલમ્બનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ :- ભક્તિ કરનારા દેવો પગે લાગે છે, તે વખતે તેમના નમેલા મુગટની અંદર રહેલા મણિઓની કાન્તિને પણ પ્રકાશ આપનાર, પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર, અને યુગાદિથી સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણસોને આશ્રયરુપ, એવા શ્રી જિનેન્દ્રસ્વામીના બંને ચરણને રુડા પ્રકારે નમસ્કાર કરીને—૧

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધા—
દુદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।
સ્તોત્રૈર્જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ
સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ (યુગ્મમ્) ॥૨॥

ભાવાર્થ :-તમામ શાસ્ત્રોનુ તત્ત્વ જાણવાથી ઉત્પન્ન થયેલી નિપુણ બુદ્ધિ વડે ત્રણે લોકનું ચિત્ત હરણ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી ઇંદ્ર દેવે પણ જેમની સ્તુતિ કરી છે, એવા પ્રથમ જિનેન્દ્ર શ્રી આદિનાથ સ્વામિની હુ પણ સ્તુતિ કરીશ. ૨ (પ્રથમના શ્લોકનું યુગલ છે)

બુદ્ધયા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।
બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ-
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહિતુમ્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ :-જેના પગ મૂકવાના આસનની પણ દેવતાએ પૂજા કરેલી છે, એવા હે જિનેન્દ્ર ! જેમ કોઇ પણ સમજુ માણસ જળની

અંદર પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને એકદમ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો નથી, પણ માત્ર બાળક જ ઇચ્છે છે, તેમ મેં પણ બુદ્ધિ વિના લજ્જા રહિત થઇને તમારી સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરી છે ૩ (તે ખરેખર બાળચેષ્ટા જેવું જ ગણાય એમ છે)

વક્તું ગુણાન્‌ગુણસમુદ્ર ! શશાંકકાન્તાન્,
કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધયા ! ।
કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનક્રચક્રં,
કો વા તરીતુમલમમ્બુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ .- હે ગુણસમુદ્ર ! સંહાર કાળના પવન વડે જેની અંદર મગર આદિ પ્રાણીઓ ઉછળી રહ્યાં છે એવા સમુદ્રને હાથવડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? (અર્થાત્ કોઈ નહિ) તેમ ચંદ્રના જેવા મનોહર તમારા ગુણોને કહેવાને, બૃહસ્પતિ જેવા બુદ્ધિમાન પણ ક્યાંથી સમર્થ થાય ? (ભાવાર્થ કે એવા પણ સમર્થ ન થાય તો પછી મારી શક્તિ તો તેમાં ક્યાંથી જ ચાલે ?) ૪

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ, !
કર્તું સ્તવ વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।
પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રમ્,
નાભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ :-હે મુનીશ્વર ! એ પ્રમાણે હું તમારી સ્તુતિ કરવામાં અશક્ત છુ, છતાં પણ તમારી ભક્તિને આધિન થઈને જેમ મૃગપશું પોતાના બાળકની પ્રીતિને આધિન થઇને તેનુ રક્ષણ કરવાને પોતાના બળનો વિચાર છોડી દઇને પણ (પોતે તેના સામુ થવાને અશક્ત છતા પણ) સિંહની સામે થાય છે, તેમ હું પણ (મારી શક્તિનો વિચાર તજી દઈને) તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છુ ૫

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ,
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ ।
યત્કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુર વિરૌતિ,
તચ્ચારૂચામ્રકલિકાનિકરૈકહેતુ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ :–જેમ ચૈત્ર માસને વિષે આંબાના મોરના પ્રભાવથી કોયલ મધુર શબ્દો ઉચ્ચારે છે, તેમ મને પણ, હું થોડું જાણનાર [મૂર્ખ] અને શાસ્ત્રજ્ઞોના (વિદ્વાનોના) હાસ્યનુ પાત્ર છતાં તમારી ભકિત(ના પ્રભાવથી) જ બળાત્કારે બોલાવે છે ૬ (આ સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્ત કરે છે.

ત્વત્સસ્તવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં,
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
આક્રાન્ત લોકમલિનીલમશેષમાંશુ,
સૂર્યાંશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

ભાવાર્થ : જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી, રાત્રિને વિષે વ્યાપેલું ભ્રમરના જેવુ કાળુ અંધારૂં તત્કાળ નાશ પામે છે, તેમજ તમારી સ્તુતિ કરવાથી, દેહધારીઓનાં જન્મપરંપરાનાં બાંધેલા તમામ પાપો, ક્ષણમાત્રમાં નાશ પામે છે ૭

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-
મારભ્યતે તનુધિયાપિ તવપ્રભાવાત્ ।
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિનનૂદબિન્દુઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ ·–અને એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અલ્પબુદ્ધિવાળો છું તો પણ તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કરુ છુ, તે જેમ કમળપત્રની અંદર પડેલુ પાણીનું ટીપુ, કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી શોભા પામે છે, તેમજ આ સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સજ્જનોના મનનુ હરણ કરશે ૮ (એવા શોભાયમાન–પ્રીતિ ઉપજાવનાર થશે)

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં
ત્વત્સઙ્કથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિહન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભેવ,
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશભાઞ્જિ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ :—જેમ સૂર્ય ઘણે છેટે રહ્યો છે, તોપણ તેનાં કિરણો વડે જ સરોવરને વિષે રહેલા કમળો પ્રફુલ્લિત થાય છે, તેમજ સર્વ પાપોને નાશ કરનારુ તમારૂ સ્તવન ભલે દૂર હો, પણ તમારી કથા-માત્ર લોકના પાપોનો નાશ કરે છે ! ૯

નાત્યદ્ભુત ભુવનભૂષણ ભૂતનાથ !
ભુતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવન્તમભિષ્ટુવન્ત: ।
તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિ વા,
ભુત્યાશ્રિત ય ઈહ નાત્મસમ કરોતિ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ :—હે ભુવનભૂષણ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક સત્ય ગુણો વડે કરીને તમારી સ્તુતિ કરનાર, આ લોકમાં જ તમારા સરખો થાય, એમાં વિશેષ આશ્ચર્ય શુ છે ? કેમ કે લોકમાં પણ જેનો આશ્રય કરીને રહે છે, તે તેને સ પત્તિ વડે પોતાના સમાન નથી કરતો શુ ? કરે છે જ ૧૦

દૃષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીય,
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુ: ।
પીત્વા પય. શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિ ધો,
ક્ષાર જલ જલનિધેરશિતુ ક ઈચ્છેત્ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ – હે ભગવાન ! એકી નજરે જોઇ રહેવા યોગ્ય આપનુ સ્વરૂપ (એકવાર) જોયા પછી, માણસના નેત્ર બીજે ઠેકાણે સ તોષ પામતાં—ઠરતા—નથી, કેમકે ચ દ્રના કિરણ જેવુ ઉજ્જવળ ક્ષીરસાગરનું દૂધ પીધા પછી સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને કોણ ઈચ્છે છે ? કોઇ નહિ. ૧૧

યૈ શાંતરાગરુચિભિ: પરમાણુભિસ્ત્વ
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત !
તાવ ત એવ ખલુ તેડપ્યણવ પૃથિવ્યા
યત્તે સમાનમપરં નહિરૂપમસ્તિ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ :–હે ત્રણ ભુવનને વિષે એક જ માત્ર આભૂષણરૂપ ! જે શાંતરાગની છાયાના પરમાણુઓ વડે આપ નિર્માએલા છો, તે પરમાણુઓ પૃથ્વીને વિષે તેટલાં જ હોવાથી, તમારા સમાન બીજાનુ રૂપ જ નથી ! ૧૨

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ,
નિઃશેષનિર્જિત જગત્રિતયોપમાનમ્ ।
બિમ્બ કલઙ્કમલિન ક્વ નિશાકરસ્ય,
યદ્વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ :–દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખના નેત્રોનુ હરણ કરનાર એવું, અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલા ચ દ્ર કમળ આદિક ઉપમાનને જીતનારું એવુ તમારુ મુખ ક્યા ? અને દિવસને વિષે ખાખરાના પાનના જેવુ ફીકુ પડી જનારુ એવુ; તેમ જ વળી કલકવાળુ, એવુ ચ દ્રમાનું બિંબ તે ક્યાં ? ૧૩

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશશાકકલાકલાપ–
શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવન તવ લઘયન્તિ ।
યે સશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વર ! નાથમેક,
કસ્તાન્નિવારયતિ સચરતો યથેષ્ટમ્ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ :–સપૂર્ણ ચ દ્રની કાન્તિ જેવા તમારા ઉજ્જવળ ગુણો, ત્રણે જગત્‌ને ઉલ્લઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે, કેમ કે ત્રણે જગત્‌ના આપ એકલા જ સ્વામી છો, તેથી તમારો આશ્રય કરીને રહેલા તે ગુણોને, ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતા કોણ અટકાવી શકે એમ છે ? ૧૪

ચિત્ર કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ–
ર્નીત મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન,
કિ મદરાદ્રિશિખરં ચલિત કદાચિત્ ? ॥૧૫॥

ભાવાર્થ –હે પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ તમારા મનમાં કિંચિત્ માત્ર પણ વિકાર (કામવિકાર) લાવી શકી નહિં, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ! કેમકે સહારકાળના પવનથી તમામ પર્વતો ડોલે છે તોપણ મેરુ પર્વતનું શિખર કદાપિ ડોલે છે શુ ? (નહી જ) ૧૫

નિર્ધૂમવર્ત્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ
કૃત્સ્ન જગત્ત્રયમિદ પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતા ચલિતાચલાના
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ :– હે નાથ ! જેની અંદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને પર્વતોને પણ ડોલાવી નાખે એવો પવન પણ જેની પાસે જઈ શકતો નથી, એવા વિલક્ષણ દીપ રૂપે આ જગતને વિષે તું પ્રકાશે છે ૧૬

નાસ્ત કદાચિદુપયાસિ ન રાહુ ગમ્યઃ
સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।
નાભોધરોદરનિરૂદ્ધમહાપ્રભાવઃ
સુર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ –હે મુનીન્દ્ર ! જગતને વિષે તમે સૂર્યના કરતાં પણ વધારે મહિમાવાન્ છો, (સૂર્યની પેઠે) રાહુ તમને ઘેરી શકતો નથી, તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી મેઘ તમારા પ્રભાવનો અવરોધ કરી શકતો નથી, અને એકે કાળે તમો ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરો છો, તેથી સૂર્યના કરતાં પણ તમે અધિક મહિમાવાન્ છો, એ સ્પષ્ટ જ છે ૧૭

નિત્યોદય દલિતમોહ મહાન્ધકાર
ગમ્ય ન રાહુ વદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પ કાન્તિ
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વ શશાઙ્ક બિમ્બમ્ ॥૧૮॥

ભાવાર્થ .–જેનો ઉદય હંમેશા છે, જેણે મોહરુપી અંધકારનો નાશ કરેલો છે, જેનો રાહુથી ગ્રાસ થઈ શકતો નથી, જેને મેઘ પણ ઘેરી શકતો નથી, તેમજ જેની કાંતિ કદી પણ ઓછી થતી નથી, એવુ તમારુ મુખકમળ જગતને વિષે અપૂર્વ ચંદ્રબિંબની પેઠે શોભી રહેલ છે ૧૮

કિં શર્વરીષુ શશિનાઽન્હિવિવસ્વતાવા
યુષ્મન્મુખેન્દુ દલિતેષુ તમસ્સુ નાથ !
નિષ્પન્ન શાલિ વન શાલિની જીવલોકે
કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલ ભાર નમ્રૈઃ ॥૧૯॥

ભાવાર્થ :–હે નાથ ! તમારા મુખરુપી ચન્દ્રમાંથી જ્યારે અંધકારનો નાશ થાય છે, ત્યાર પછી રાત્રિને વિષે ઉગતા ચન્દ્રમાનું શુ કામ છે ? તેમજ દીવસે ઉદય પામતા સૂર્યનુ પણ શુ કામ છે ? કે શોભાયમાન ડુંગરનુ ધાન્ય પાકી ચૂક્યા પછી આકાશમાં ચઢી આવેલા વરસાદનુ શુ પ્રયોજન રહે છે ? (ભાવાર્થ એ કે તે જેમ નિરર્થક છે તેમ જ સૂર્ય, ચંદ્ર પણ તમારા મુખના પ્રકાશ આગળ નિરર્થક છે !) ૧૯

જ્ઞાન યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશ
નૈવ તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
તેજ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્વં
નૈવં તુ કાચ શકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ :–હે પ્રભુ ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે યથાવકાશથી શોભી રહે છે, તેવુ હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવોને વિષે શોભતુ નથી જ કેમકે પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવુ તેજનુ પ્રાબલ્ય ભાસે છે, તેવુ કાચના ચળકતા કટકાને વિષે પણ જણાતુ નથી જ ૨૦

મન્યે વર હરિહરાદય એવ દષ્ટા
દષ્ટેષુ યેષુ હૃદય ત્વયિ તોષમેતિ ।
કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ! ભવાતરેઽપિ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ હે સ્વામી ! હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવો (મારી) દૃષ્ટિએ પડયા તે સારુ જ થયુ છે કેમકે તેમને દીઠાથી મારૂ હૃદય તમારે વિષે જ (તે સર્વેને દીઠાથી અને તે સર્વેથી તમે શ્રેષ્ઠ છો એમ જાણવાથી) સંતોષ પામે છે આ લોકમાં તમને જોવાથી શું

નિર્ધૂમવર્ત્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ
કૃત્સ્ન જગત્ત્રયમિદ પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાના
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ :– હે નાથ ! જેની અંદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને પર્વતોને પણ ડોલાવી નાખે એવો પવન પણ જેની પાસે જઈ શકતો નથી; એવા વિલક્ષણ દીપ રૂપે આ જગતને વિષે તુ પ્રકાશે છે ૧૬

નાસ્ત કદાચિદુપયાસિ ન રાહુ ગમ્યઃ
સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।
નાભોધરોદરનિરૂદ્ધમહાપ્રભાવઃ
સુર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ .–હે મુનીન્દ્ર ! જગતને વિષે તમે સૂર્યના કરતાં પણ વધારે મહિમાવાન્ છો, (સૂર્યની પેઠે) રાહુ તમને ઘેરી શકતો નથી, તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી મેઘ તમારા પ્રભાવનો અવરોધ કરી શકતો નથી, અને એકે કાળે તમો ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરો છો, તેથી સૂર્યના કરતાં પણ તમે અધિક મહિમાવાન્ છો, એ સ્પષ્ટ જ છે ૧૭

નિત્યોદય દલિતમોહ મહાન્ધકાર
ગમ્ય ન રાહુ વદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પ કાન્તિ
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વ શશાઙ્ક બિમ્બમ્ ॥૧૮॥

ભાવાર્થ :–જેનો ઉદય હમેશા છે, જેણે મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરેલો છે, જેનો રાહુથી ગ્રાસ થઈ શકતો નથી, જેને મેઘ પણ ઘેરી શકતો નથી, તેમજ જેની કાંતિ કદી પણ ઓછી થતી નથી, એવુ તમારુ મુખકમળ જગતને વિષે અપૂર્વ ચંદ્રબિંબની પેઠે શોભી રહેલ છે ૧૮

કિં શર્વરીષુ શશિનાઽન્હિવિવસ્વતાવા
યુષ્મન્મુખેન્દુ દલિતેષુ તમસ્સુ નાથ !
નિષ્પન્ન શાલિ વન શાલિની જીવલોકે
કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલ ભાર નમ્રૈઃ ॥૧૯॥

ભાવાર્થ :–હે નાથ! તમારા મુખરુપી ચંદ્રમાંથી જ્યારે અંધકારનો નાશ થાય છે, ત્યાર પછી રાત્રિને વિષે ઉગતા ચંદ્રમાનું શુ કામ છે? તેમજ દીવસે ઉદય પામતા સૂર્યનુ પણ શુ કામ છે? કે શોભાયમાન ડુંગરનુ ધાન્ય પાકી ચૂકયા પછી આકાશમાં ચઢી આવેલા વરસાદનુ શુ પ્રયોજન રહે છે? (ભાવાર્થ એ કે તે જેમ નિરર્થક છે તેમ જ સૂર્ય, ચંદ્ર પણ તમારા મુખના પ્રકાશ આગળ નિરર્થક છે!) ૧૯

જ્ઞાન યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશ
નૈવ તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
તેજ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્વં
નૈવં તુ કાચ શકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ .–હે પ્રભુ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે યથાવકાશથી શોભી રહે છે, તેવુ હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવોને વિષે શોભતુ નથી જ. કેમકે પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવુ તેજનુ પ્રાબલ્ય ભાસે છે, તેવુ કાચના ચળકતા કટકાને વિષે પણ જણાતુ નથી જ ૨૦

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દષ્ટા
દષ્ટેષુ યેષુ હૃદય ત્વયિ તોષમેતિ ।
કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ! ભવાતરેઽપિ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ . હે સ્વામી! હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવો (મારી) દૃષ્ટિએ પડયા તે સારુ જ થયુ છે કેમકે તેમને દીઠાથી મારૂ હૃદય તમારે વિષે જ (તે સર્વેને દીઠાથી અને તે સર્વેથી તમે શ્રેષ્ઠ છો એમ જાણવાથી) સંતોષ પામે છે આ લોકમા તમને જોવાથી શુ

થયુ છે ? (તો એટલુ જ કહેવાનું છે કે) ભવાન્તરને વિષે પણુ અન્ય કોઈ દેવ મારૂ મન હરણુ કરી શકનાર નથી. ૨૧

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયતિ પુત્રાન્
નાન્યા સુત ત્વદુપમ જનની પ્રસૂતા ।
સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્ર રશ્મિં
પ્રાચ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્ફુરદંશુ જાલમ્ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ : જેમ તારાઓના સમૂહોને સર્વે દિશાઓ ધારણુ કરે છે, પણુ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વ દિશા જ જન્મ આપે છે, તેમ જ સેકડો સ્ત્રીઓ ઘણુાએ પુત્રોને જન્મ આપે છે, છતાં તમારા સમાન પુત્રને તો બીજી કોઈ જનેતા (સ્ત્રી) ઉત્પન્ન કરતી જ નથી ! ૨૨

ત્વામામનતિ મુનયઃ પરમ પુમાંસ
માદિત્ય વર્ણુમમલ તમસઃ પુરસ્તાત્ ।
ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયતિ મૃત્યુ
નાન્ય શિવ શિવ-પદસ્ય મુનીદ્ર ! પન્થા. ॥૨૩॥

ભાવાર્થ.—હે મુનીન્દ્ર ! તમને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે, અને તમે અધકાર આગળ નિર્મળ સૂર્ય જેવા છો, વળી તમને રૂડે પ્રકારે પામવાથી (જાણુવાથી) મૃત્યુને પણુ જીતી શકાય છે અને (એ કારણુથી) તમારા સિવાય બીજો (કોઇપણુ) મોક્ષ (મુકિત) પામવાનો કલ્યાણુકારક માર્ગ નથી જ ! ૨૩

ત્વામવ્યય વિભુમચિન્ત્યમ સખ્યમાદ્ય
બ્રહ્માણુમીશ્વરમનતમનઙગ કેતુમ્ ।
યોગીશ્વર વિદિત યોગ મનેક મેક
જ્ઞાન સ્વરૂપ મમલ પ્રવદતિ સન્ત ॥૨૪॥

ભાવાર્થ .—હે પ્રભુ ! તમને અવ્યય, વિભુ, અચિંત્ય, અસંખ્ય, આદ્ય, બ્રહ્મા, ઈશ્વર, અનત, અનંગ—કેતુ, યોગીશ્વર, યોગને જાણુનાર, અનેક, અને એક, એવી રીતે સત્પુરુષો અનેક વિશેષણોથી જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપ રૂપે અને વળી નિર્મળ પણુ કહે છે ! ૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત બુદ્ધિ બોધાત્
ત્વ શંકરોઽસિભુવનત્રય શંકરત્વાત્ ।
ધાતાસિ ધીર ! શિવ માર્ગ વિધેર્વિધાનાત્
વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ ! પુરુષોત્તમોઽસિ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ :–હે વિબુધાર્ચિત ! તમે બુદ્ધિનો બોધ કરો છો તેથી બુદ્ધ જ છો. તમે ત્રણે જગતનુ કલ્યાણ કરનાર છો તેથી શંકરરૂપે જ છો, કલ્યાણકારક માર્ગના વિધિને ધારણ કરનારા જાણનારા છો તેથી તમે જ ધાતા છો અને હે ભગવન્ તમે સ્પષ્ટ પુરૂષોત્તમ એટલે નારાયણ રૂપ છો.૨૫

તુભ્ય નમસ્ત્રિભુવનાર્તિ હરાય નાથ
તુભ્ય નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।
તુભ્ય નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય
તુભ્યં નમો જિન ! ભવોદધિ શોષણાય ॥૨૬॥

ભાવાર્થ :–હે નાથ ! ત્રણે જગતની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીના તળ ઉપર અમલ–નિર્મળ ભૂષણરૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! વળી ત્રૈલોક્યના પરમેશ્વર એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! હે જિન ! આ સંસારરૂપ સાગરનું શોષણ કરનાર, નહી સરખો કરી દેનાર–આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૨૬

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ નામ ગુણૈરશેષે
સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ! ।
દોષૈ રુપાત્ત વિવિધાશ્રય જાત ગર્વૈઃ
સ્વપ્નાતરેઽપિ ન કદાચિદ પીક્ષિતોસિ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ :– હે મુનીન્દ્ર તમામ ગુણો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય કરીને રહેલા છે, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ! કેમ કે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થએલો છે, એવા દોષોએ તો તમને સ્વપ્નાતરે–સ્વપ્નમાં પણ જોયેલા જ નથી ! (ભાવાર્થ કે તમારામા ગુણ સિવાય દોષ બિલકુલ છે જ નહીં.) ૨૭

ઉચ્ચૈરશોક તરૂ સંશ્રિત મુન્મયૂખ-
માભાતિ રૂપ મમલ ભવતો નિતાંતમ્ ।
સ્પષ્ટોલ્લ સત્કિરણ મસ્ત તમોવિતાન
બિંબ રવેરિવ પયોધર પાર્શ્વ વર્તિ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેશ્વર ! જેમ મેઘના સમીપમાં રહીને, અંધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ ઊંચા કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે, તેમજ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલુ આપનુ સ્વરૂપ (પાપ-રૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) ઊંચા કિરણુ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ શોભી રહે છે ૨૮

સિંહાસને મણિ મયૂખ શિખા વિચિત્રે
વિભ્રાજતે તવ વપુ કનકાવદા તમૂ
બિંબ વિયદ્વિલસદ શુલતાવિતાન
તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મે ॥૨૯॥

ભાવાર્થ : જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિશે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહ વડે સૂર્યનુ બિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર ! મણિઓના કિરણોની પંક્તિઓ વડે કરીને વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિશે, સુવર્ણ જેવુ મનોહર આપનુ શરીર અત્યંત શોભે છે ૨૯

કુંદાવદાતચલચામરચારુશોભં,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાંતમ્ ।
ઉદ્યચ્છશાંકશુચિનિર્જરવારિધાર-
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ :-જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી નિર્મળ પાણીના ઝરણની ધારાઓ વડે મેરુપર્વતનુ સુવર્ણમય ઊંચુ શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીંઝાતા (ફરતા) ચામરો વડે, સોનાના જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે. ૩૦

છત્રત્રય તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત-
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકર પ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભમ્
પ્રખ્યાપયત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ .—હે ભગવન્ ! (તારા સહિત) ચદ્રના જેવાં મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનુ નિવારણ કરનાર, અને મોતીઓના સમૂહની રચનાથી શોભાયમાન, એવાં તમારા ઉપર રહેલાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે, તે જાણે તમારું ત્રણે જગતનું અધિપતિપણું જ જાહેર કરતાં હોય તેમ શોભે છે ૩૧

ગ ભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ—
સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસંગમભુતિદક્ષઃ ।
સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્ ।
ખે દુદુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥૩૨॥

ભાવાર્થ :-ઊચા અને ગંભીર શબ્દ વડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી દીધા છે ત્રણે જગતના લોકોને શુભ સમાગમની સંપત્તિ આપવામા જે કુશળ છે અને સત્યધર્મના રાજાના જયના શબ્દને જે જાહેર કરે છે, એવો તમારો જે દુદુભિ તે આકાશને વિષે ગર્જના કરી રહ્યો છે ! ૩૨

મ દારસુ દરનમેરૂસુપારિજાત—
સ તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરૂદ્ધા ।
ગંધોદબિ દુશુભમંદમરુત્પ્રપાતા
દિવ્યા દિવ પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

ભાવાર્થ —મ દાર, સુ દર, નમેરુ, પારિજાત અને સંતાનક ઇત્યાદિ વૃક્ષોનાં ફૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગ ધીદાર પાણીનાં બિંદુઓ 'વડે શીતળ અને મ દવાયુએ પ્રેરાયેલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે, તે જાણે તમારા ભાષણની દિવ્યમાળા જ પડતી હોય, નહીં શું !

શુમ્ભપ્રભાવલયભુરિવિભા વિભોસ્તે,
લોકત્રયદ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપંતિ ।
પ્રોદ્યદ્દિવાકરનિર તરભુરિસ ખ્યા
દીપ્તિર્જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

ઉચ્ચૈરશોક તરૂ સંશ્રિત મુન્મયૂખ-
માભાતિ રૂપ મમલં ભવતો નિતાંતમ્ ।
સ્પષ્ટોલ્લ સત્કિરણુ મસ્ત તમોવિતાન
બિંબં રવેરિવ પયોધર પાર્શ્વ વર્તિ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેશ્વર ! જેમ મેઘના સમીપમાં રહીને, અંધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ ઊંચા કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે, તેમજ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલુ આપનુ સ્વરૂપ (પાપ-રૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) ઊંચા કિરણુ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ શોભી રહે છે ૨૮

સિંહાસને મણિુ મયૂખ શિખા વિચિત્રે
વિભ્રાજતે તવ વપુ કનકાવદાં તમૂ
બિંબં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાન
તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ : જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિશે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહ વડે સૂર્યનું બિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર ! મણિઓના કિરણોની પંક્તિઓ વડે કરીને વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિશે, સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનુ શરીર અત્યંત શોભે છે ૨૯

કુંદાવદાતચલચામરચારુશોભ,
વિભ્રાજતે તવ વપુ કલધૌતકાતમ્ ।
ઉદ્યચ્છશાંકશુચિનિર્જરવારિધાર-
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ :-જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી નિર્મળ પાણીના ઝરણુની ધારાઓ વડે મેરુપર્વતનુ સુવર્ણમય ઊંચુ શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીંજાતા (ફરતા) ચામરો વડે, સોનાના જેવુ મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે. ૩૦

છત્રત્રય તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત–
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકર પ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભમ્
પ્રખ્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ :–હે ભગવન્ ! (તારા સહિત) ચદ્રના જેવાં મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર, અને મોતીઓના સમૂહની રચનાથી શોભાયમાન, એવાં તમારા ઉપર રહેલાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે; તે જાણે તમારું ત્રણે જગતનું અધિપતિપણું જ જાહેર કરતાં હોય તેમ શોભે છે ૩૧

ગ ભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ—
સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસ ગમભુતિદક્ષઃ ।
સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્ ।
ખે દુ દુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥૩૨॥

ભાવાર્થ :-ઊ ચા અને ગંભીર શબ્દ વડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી દીધા છે ત્રણે જગતના લોકોને શુભ સમાગમની સંપત્તિ આપવામાં જે કુશળ છે અને સત્યધર્મના રાજાના જયના શબ્દને જે જાહેર કરે છે, એવો તમારો જે દુ દુભિ તે આકાશને વિષે ગર્જના કરી રહ્યો છે ! ૩૨

મ દારસુંદરનમેરૂસુપારિજાત–
સ તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરૂદ્ધા ।
ગ ધોદબિ દુશુભમંદમરુત્પ્રપાતા
દિવ્યા દિવ ·પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

ભાવાર્થ :–મ દાર, સુ દર, નમેરુ, પારિજાત અને સંતાનક ઇત્યાદિ-વૃક્ષોનાં ફૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગ ધીદાર પાણીનાં બિંદુઓ વડે શીતળ અને મ દવાયુએ પ્રેરાયેલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે, તે જાણે તમારા ભાષણની દિવ્યમાળા જ પડતી હોય, નહી શું !

શુમ્ભપ્રભાવલયભુરિવિભા વિભોસ્તે,
લોકત્રયદ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપ તિ ।
પ્રોદ્યદ્દિવાકરનિર તરભુરિસ ખ્યા
દીપ્તિર્જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

ભાવાર્થ .–હે વિભુ! શોભાયમાન છે પ્રભામંડળ જેનું એવી ઘણી જ તેજસ્વી તમારી કાન્તિ! ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોનુ તેજ ઝાખું પાડે છે–જીતે છે–આક્ષેપ કરે છે તે તમારી કાન્તિ, અસખ્ય સૂર્યના સરખી તેજસ્વી હોવા છતાં, ચદ્રના જેવી શીતળ પ્રભાથી રાત્રીને પણ જીતે છે! ૩૪

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટઃ
સદ્ધર્મતત્વકથનૈકપટુસ્ત્રિલોક્યામ્ ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થ સર્વ–
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈ.પ્રયોજ્ય ॥૩૫॥

ભાવાર્થ :–સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ, તેમ જ ત્રણે લોકને વિષે સત્યધર્મનું તત્ત્વ કહેવામાં જે એક જ માત્ર નિપુણ છે, એવો તમારો જે દિવ્યધ્વનિ તે નિર્મળ અર્થવાળો હોવાથી સર્વ ભાષાના સ્વભાવના ગુણને પામીને (સર્વત્ર) થાય છે ૩૫

ઉન્નિંદ્રહેમનવપકજપુંજકાંતિ–
પર્યુલ્લસન્નખમયુખશિખભિરામૌ ।
પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેદ્ર! ધત્તઃ
પદ્માનિ તત્ર વિબુધા : પરિકલ્પયતિ ॥૩૬॥

ભાવાર્થ .–હે જિનેન્દ્ર! સુવર્ણનાં નવા ખીલેલાં કમળોના સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલા નખોના કિરણોની પક્તિ વડે જે સુદર દેખાય છે, એવા તમારા પગો, પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં ભરે છે, (તમે જ્યાં જ્યાં વિચરો છો) તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની કલ્પના–રચના–કરે છે ૩૬

ઇત્થં યથા તવ વિભૂતિરભૂજ્જિનેન્દ્ર!
ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્ય ।
યાદૃક્ પ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાધકારા
તાદૃક્કુતો ગ્રહગણસ્ય વિકાશિનોઽપિ ॥૩૭॥

ભાવાર્થ :–હે જિનેદ્ર! એ પ્રકારની (પાછળ જણાવેલા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યની)- તમને જે જે સંપત્તિઓ ધર્મનો ઉપદેશ કરતી

વખતે તે (સમવસરણમા) થઈ, તે પ્રમાણે અન્યને (હરિહરાદિક પરધર્મના દેવોને કદી પણ) થઈ નથી. (તે યોગ્ય જ છે) કેમકે અંધકારનો સમૂળ નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રભા છે તેવી પ્રકાશ પામેલા ગ્રહોની પણ કયાથી જ હોય? ૩૭

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ-
મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।
ઐરાવતાભમિભમુદ્ધતમાપતન્ત
દૃષ્ટ્વા ભય ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥૩૮॥

ભાવાર્થ :—જેનું ગંડસ્થળ ઝરતા મદવડે કરીને ખરડાએલું છે, વળી જે માથું ધુણાવ્યા કરે છે અને તેની આજુબાજુ ભમતાં ઉન્મત્ત ભમરાઓના ગુંજારવ વડે, જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે, વળી જે ઉદ્ધત ઐરાવત જેવો છે, એવો હાથી પણ જો (કદાચ) સામો આવે, તોપણ તેને દેખીને તમારો જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઉપજતો નથી. ૩૮

ભિન્નેભકુમ્ભગલદુજ્જ્વલશોણિતાક્ત-
મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।
બદ્ધક્રમઃ ક્રમગત હરિણાધિપોऽપિ
નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિત તે ॥૩૯॥

ભાવાર્થ :—જેણે હાથીઓના કુંભસ્થળ છેદીને, તેમાંથી ગળતા ઉજ્જવળ અને લોહીથી ખરડાએલાં મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે, એવા બળવાન દોડતા સિંહની દાઢમાં જે માણસ આવી પડયો હોય, તે પણ જો તમારા ચરણ રૂપી પર્વતનો આશ્રય લે, તો તેને તેવો સિંહ પણ (મારી શકતો નથી) આક્રમણ કરી શકતો નથી—પંજામા લઈ શકતો નથી. ૩૯

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં
દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્સ્ફુલિંગમ્ ।
વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સન્મુખમાપતન્તં
ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ :–જે પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અંદરથી ઘણા ઓઢા (તણખા) ઊડે છે એવો, અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો એવો દાવાનળ–વનનો અગ્નિ, જાણે જગતને બાળી નાખવાની જ ઇચ્છા કરતો હોય નહિ! તેમ જોરમાં સળગતો-સળગતો સન્મુખ આવે, તો તેને પણ તમારા નામનુ કીર્તન રૂપી–તમારુ સ્તવન રૂપી જળ અશેષ સમાવી દે છે, સમગ્ર બુઝાવી નાખે છે ૪૦

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકણ્ઠનીલં
ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ।
આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંક–
સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૪૧॥

ભાવાર્થ :–લાલચોળ આંખોવાળો, મહોન્મત્ત, કોયલના કંઠ (ગળુ) જેવો કાળો, અને ક્રોધે કરીને ઉદ્ધત, (છ છેડાયેલો) એવો સર્પ ઊંચી ફેણ કરીને સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ જે માણસની પાસે તમારા નામરૂપી નાગદમની (સર્પનુ દમન કરનાર ઔષધી) હોય છે, તે માણસ નિશંકપણે ઓળંગી જાય છે! (ભાવાર્થ કે એવો સાપ પણ તમારા ભક્તને કરડી શકતો નથી) ૪૧

વલ્ગત્તુરંગગજગર્જિતભીમનાદ–
માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।
ઉદ્યદ્દિવાકરમયૂખશિખા–પવિદ્ધમ્
ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥૪૨॥

ભાવાર્થ .–જેની અંદર ઘોડાઓ કૂદી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગર્જનાના ભયાનક શબ્દો થઇ રહ્યા છે, એવા રણને વિશે રહેલા બળવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યના કિરણોની શિખાઓ વડે, અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે, તેમજ તમારા કીર્તનથી ભેદી શકાય છે! (ભાવાર્થ કે તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ જીતી શકાય છે.) ૪૨

કુંતાગ્ર ભિન્ન ગજ શોણિત વારિવાહ-
વેગાઽવતારતરણાતુરયોધભીમે !
યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા-
સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણોલભન્તે ॥૪૩॥

ભાવાર્થ : ભાલાઓની અણીઓ વડે છેદાઈ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર યોદ્ધાઓ તરવામા આતુર થઈ ગયેલા છે-એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે, જેમ તમારા ચરણકમળરૂપી પવનનો આશ્રય હોય છે, તેઓ અજીત શત્રુઓને પણ જીતી શકે છે ૪૩

અમ્ભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્ર-
પાઠીન પીઠભયદોલ્વણવાડવાગ્નૌ ।
રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા-
સ્રાસં વિહાય ભવત સ્મરણાદ્ વ્રજંતિ ॥૪૪॥

ભાવાર્થ : ભયંકર મગરમચ્છ આદિ નક્રચક્ર, જળચર જંતુઓ જેની અંદર ઉછળી રહ્યા છે અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિશય પ્રજ્વલિત થઇ રહ્યો છે, તથા મોટા મોટા મોજાંઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે, એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરના મનુષ્યો) આવી પડેલા હોય છે,તે પણ તમારા સ્મરણથી નિર્ભયપણે જઈ શકે છે ! (સમુદ્રમા જોખમાયા સિવાય રહી શકે છે) ૪૪

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ
શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ।
ત્વત્પાદપંકજરજોમૃતદિગ્ધદેહા
મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપા ॥૪૫॥

ભાવાર્થ :-ભયંકર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગયેલા અને તેથી કરીને જેમણે જીવતરની આશા છોડી દીધી છે, એથી મહા દુઃખદ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે, તેઓ પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતનુ જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો [રોગથી રહિત થઈને] કામદેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે ! ૪૫

આપાદકણ્ઠમુરુશૃ ખલવેષ્ટિતાંગા",
ગાઢ બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજઘાઃ ।
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરંતઃ
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબંધભયા ભવંતિ ॥૪૬॥

ભાવાર્થ :–પગથી તે ગળાસુધી જડેલી બેડીઓવડે જેના અંગ વિંટાઈ ગયાં છે, અને–તે મોટી બેડીઓના ગાઢ બંધનથી તેની કોટીઓની ઝીણી અણીઓ તળે જેમની જાંઘો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળે જ બંધનના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે (કેદમાથી છૂટે છે) ૪૬

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ–
સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥૪૭॥

ભાવાર્થ –જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારું આ સ્તવન [આ ભક્તામર સ્તોત્ર] ભણે છે –પાઠ કરે છે, તેનો, મહોન્મત્ત હાથીથી, સિંહથી,દાવાનળઅગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર તથા બંધનથી (પાછલા કાવ્યોમા જણાવેલા) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલો ભય, ભયથી જ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) ઝટ નાશ પામે છે। ૪૭

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેંદ્ર! ગુણૈર્નિબદ્ધાં
ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણ વિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસ્રં
તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૮॥

ભાવાર્થ –હે જિનેંદ્ર! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મે તમારા ગુણરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પોથકી ભક્તિવડે ગુંથેલી છે, તેને જે માણસ હંમેશાં પોતાના કંઠને વિશે ધારણ કરશે, તે (સન્માન થકી ઊંચા થયેલા એવા હોઇને) સ્વતંત્ર લક્ષ્મીને પામશે. ૪૮

શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

(શાર્દુલ છંદ)

કિં કર્પૂરમય સુધારસમયં કિ ચન્દ્રરોચિર્મયં ।
કિ લાવણ્મયં મહામણિમય કારુણ્યકેલિમયં ॥
વિશ્વાનંદમય મહોદયમય શોભામયં ચિન્મયમ્ ।
શુક્લધ્યાનમય વપુર્જિનપતેર્ભૂયાદ્ભવાલમ્બનમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ :– શ્રી જિનેંદ્ર ભગવાનનુ શરીર, અહા ! કર્પૂર જેવું શ્વેત, અમૃત જેવું મિષ્ટ, ચંદ્રની કાન્તિ જેવુ શીતળ અને પ્રકાશિત, સુંદર, મોટા મણિ જેવું પ્રકાશિત, કરુણતાની ભૂમિકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને આનંદમય, મહા ઉદયવાળુ, શોભાવાળુ, સચિત્ત સ્વરૂપ શુક્લ ધ્યાનમાં નિમગ્ન, એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સંસારના આધાર રૂપે હો ॥૧॥

પાતાલં કલયન્ ધરાં ધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દિક્ચક્રં ક્રમયન્ સુરાસુરનરશ્રેણિં ચ વિસ્માપયન્ ॥
બ્રહ્માંડ સુખયન્ જલાનિ જલધેઃ ફેનચ્છલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વસંભવયશોહંસશ્ચિર રાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ :–પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો, પૃથ્વીને ઉજ્જવલ કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દિશાઓના ચક્રને પણ ઉલ્લંઘી જતો, દેવ દાનવોને વિસ્મય આપતો, ત્રણે જગતને સુખ પમાડતો, સમુદ્રમાં શ્વેત ફીણથી શોભાયમાન જળને ડહોળી નાંખતો એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિંતામણીનો યશરૂપી હંસ ચિરકાળ શોભે છે, ॥ ૨ ॥

પુણ્યાના વિપણિસ્તમોદિનમણિઃ કામેભકુંભે સૃણિ–
ર્મોક્ષે નિસ્સરણી સુરેન્દ્રકરિણી જ્યોતિ પ્રકાશારણિઃ ॥
દાને દેવમણિર્નતોત્તમજનશ્રેણિ કૃપાસારિણી ।
વિશ્વાનંદસુધાઘૃણિર્ભવભિદે શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિં ॥ ૩ ॥

આપાદકણ્ઠમુરુશૃંખલવેષ્ટિતાંગા',
ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘા: ।
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજા: સ્મરંતઃ
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબંધભયા ભવંતિ ॥૪૬॥

ભાવાર્થ :–પગથી તે ગળાસુધી જડેલી બેડીઓવડે જેના અંગ વિંટાઈ ગયાં છે, અને–તે મોટી બેડીઓના ગાઢ બંધનથી તેની કોટીઓની ઝીણી અણીઓ તળે જેમની જાંઘો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળે જ બંધનના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે (કેદમાથી છૂટે છે) ૪૬

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ–
સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥૪૭॥

ભાવાર્થ –જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારું આ સ્તવન [આ ભક્તામર સ્તોત્ર] ભણે છે –પાઠ કરે છે, તેનો, મહોન્મત્ત હાથીથી, સિંહથી,દાવાનળઅગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર તથા બંધનથી (પાછલાં કાવ્યોમા જણાવેલાં) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલો ભય, ભયથી જ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) ઝટ નાશ પામે છે ! ૪૭

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેંદ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં
ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણ વિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસ્રં
તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૮॥

ભાવાર્થ –હે જિનેંદ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મે તમારા ગુણરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પોથકી ભક્તિવડે ગુંથેલી છે, તેને જે માણસ હંમેશાં પોતાના કંઠને વિશે ધારણ કરશે, તે (સન્માન થકી ઊંચા થયેલા એવા હોઇને) સ્વતંત્ર લક્ષ્મીને પામશે. ૪૮

શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

(શાર્દુલ છંદ)

કિં કર્પૂરમયં સુધારસમયં કિં ચન્દ્રરોચિર્મયં ।
કિં લાવણ્યમયં મહામણિમયં કારુણ્યકેલિમયં ॥
વિશ્વાનંદમયં મહોદયમયં શોભામયં ચિન્મયમ્ ।
શુક્લધ્યાનમયં વપુર્જિનપતેર્ભૂયાદ્ભવાલમ્બનમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ .– શ્રી જિનેંદ્ર ભગવાનનું શરીર, અહા! કર્પૂર જેવું શ્વેત, અમૃત જેવું મિષ્ટ, ચંદ્રની કાન્તિ જેવું શીતળ અને પ્રકાશિત, સુંદર, મોટા મણિ જેવું પ્રકાશિત; કરુણતાની ભૂમિકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને આનંદમય, મહા ઉદયવાળું, શોભાવાળું, સચિત્ત સ્વરૂપ શુક્લ ધ્યાનમાં નિમગ્ન, એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સંસારના આધાર રૂપે હો ॥૧॥

પાતાલં કલયન્ ધરાં ધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દિક્ચક્રં ક્રમયન્ સુરાસુરનરશ્રેણિં ચ વિસ્માપયન્ ॥
બ્રહ્માંડં સુખયન્ જલાનિ જલધેઃ ફેનચ્છલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વસંભવયશોહંસશ્ચિરં રાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ :–પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો, પૃથ્વીને ઉજ્જવલ કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દિશાઓના ચક્રને પણ ઉલ્લંઘી જતો, દેવ દાનવોને વિસ્મય આપતો, ત્રણે જગતને સુખ પમાડતો, સમુદ્રમાં શ્વેત ફીણથી શોભાયમાન જળને ડહોળી નાંખતો એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિંતામણીનો યશરૂપી હંસ ચિરકાળ શોભે છે,

॥ ૨ ॥

પુણ્યાનાં વિપણિસ્તમોદિનમણિઃ કામેભકુંભે સૃણિ–
ર્મોક્ષે નિસ્સરણી સુરેન્દ્રકરિણી જ્યોતિ પ્રકાશારણિઃ ॥
દાને દેવમણિર્નતોત્તમજનશ્રેણિ કૃપાસારિણી ।
વિશ્વાનંદસુધાઘૃણિર્ભવભિદે શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ :– પુણ્યના હાટ (ભંડાર) રૂપ, પાપરૂપી અંધકારમાં સૂર્યરૂપ, વિષયરૂપી હાથી વશ કરવામા અંકુશરૂપ, મોક્ષમાં ગમન કરવા માટે નિસરણીરુપ, આત્મજ્ઞાનરૂપ, જ્યોતિને પ્રકાશ આપવામાં અરણીના વૃક્ષ સમાન, દાન દેવામા ઇંદ્ર સમાન, એમની (શ્રી પાર્શ્વનાથની) આગળ નમન કરી રહેલી સજ્જન પુરુષોની પંક્તિને કૃપાની નદી સમાન, વિશ્વમા આનંદરૂપી અમૃતના તરંગ સમાન શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિ (ભગવાન) સંસારસમુદ્રનુ ઉચ્છેદન કરનાર આપ જ છો. ॥૩॥

> શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વ વિશ્વજનતાસંજીવનસ્ત્વં મયા ।
> દ્દષ્ટસ્તાત ! તતઃ શ્રિયઃ સમભવન્નાશક્રમાચક્રિણમ્ ॥
> મુક્તિઃ ક્રીડતિ હસ્તયોર્બહુવિધં સિદ્ધં મનોવાંછિતં ।
> દુર્દૈવં દુરિતં ચ દુર્દિનભયં કષ્ટં પ્રણષ્ટં મમ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ – હે તાત ! (હે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !) આખા વિશ્વના જીવનરૂપ, સચ્ચિદાનંદ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ! જ્યારથી મને આપનાં દર્શન થયાં છે, ત્યારથી જ ઇન્દ્ર, દેવ તથા ચક્રવર્તી પર્યંતની સમૃદ્ધિ મને પ્રાપ્ત થઈ છે મારા હસ્તમાં જ મુક્તિરૂપી દેવી ક્રીડા કરી રહી છે, મારી વિવિધ પ્રકારની મનની અભિલાષાઓ સિદ્ધ થઈ છે અને મારૂ દુર્દૈવ, મારૂં પાપ અને મારૂં દુ:ખ તથા દરિદ્રતાનો મારો ભય સમૂળ નાશ પામ્યો છે ॥ ૪ ॥

> યસ્ય પ્રૌઢતમપ્રતાપતપન, પ્રોદ્દામધામા જગ–
> જ્જંઘાલઃ કલિકાલકેલિદલનો મોહાન્ધવિધ્વંસકઃ ॥
> નિત્યોદ્યોતપદં સમસ્તકમલાકેલિગૃહં રાજતે ।
> સ શ્રી પાર્શ્વજિનો જને હિતકરશ્ચિંતામણિઃ પાતુ મામ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ – હે અતિશય પ્રતાપવાન સૂર્યરૂપ, અતિ ઉત્કટ જગતરૂપી ધામને તથા કળીકાળના મહિમાને દહન કરનારા, મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરનારા અને જેનુ સમસ્ત પ્રકારની સમૃદ્ધિ ધારણ

કરનાર પદ હંમેશાં શોભી રહ્યું છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન, જગતના જીવોનુ હિત કરનાર ચિંતામણિ મારૂ રક્ષણ કરો ॥૫॥

વિશ્વવ્યાપિતમો હિ નસ્તિ તરણિર્બાલોઽપિ કલ્પાંકુરો ।
દારિદ્રાણિ ગજાવલીં હરિશિશુ કાષ્ઠાનિ વહ્નેઃ કણઃ ॥
પીયુષસ્ય લવોઽપિ રોગનિવહ યદ્વત્તથા તે વિભો ।
મૂર્તિ સ્ફુર્ત્તિમતીસતી ત્રિજગતીકષ્ટાનિ હર્તું ક્ષમા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ : સૂર્ય બાલ્યાવસ્થામાં હોવા છતા પણ વિશ્વમા વ્યાપિ રહેલા અંધકારનો નાશ કરે છે, કલ્પવૃક્ષનો એક અંકુર (ફણગો) દરિદ્રતાનો નાશ કરવામાં સમર્થ છે સિંહનું એક નાનુ બાળક જ હાથીઓના સમૂહનો નાશ કરે છે, અગ્નિનો એક સૂક્ષ્મ કણ કાષ્ટના જથ્થાને ભસ્મવત્ કરી નાખે છે, અમૃતનું એક જ બિંદુ રોગને નિર્વંશ કરે છે, તે જ પ્રમાણે હે વિભો ! મનુષ્યની મતિમાં સ્ફુરણા કરનારુ શરીર ત્રણે જગતનાં દુઃખો હણવાને માટે સમર્થ છે ॥૬॥

શ્રી ચિંતામણિમંત્રમોંકૃતિયુત હ્રીંકારસારાશ્રિતં ।
શ્રી અર્હન્નમિઊણપાશકલિત ત્રૈલોક્યવશ્યાવહમ્ ॥
દ્વેધાભૂતવિષાપહ વિષહર શ્રેય પ્રભાવાશ્રયં ।
સોલ્લાસં વસહાંકિત જિનફુલ્લિંગાનદન દેહિનામ્ ॥૭॥

ભાવાર્થ :– ૐ શબ્દની આકૃતિવાળો હ્રીંકારથી યુક્ત શ્રી અર્હં-નમિઊણના મંત્રથી બુદ્ધ થયેલો, ત્રણે લોકને વશ વર્તાવનાર, વિષયરૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર, કલ્યાણકારક, પ્રભાવવાળો, વ, સ, હ, ઇત્યાદિ અક્ષરોથી યુક્ત એવા મનુષ્ય માત્રને આનંદરુપ શ્રી ચિંતામણી નામનો મંત્ર છે ॥ ૭ ॥

હ્રી શ્રી કારવર નમોક્ષરપર ધ્યાયન્તિ યે યોગિનો ।
હૃત્પદ્મે વિનિવેશ્ય પાર્શ્વમધિપ ચિંતામણિસંજ્ઞકમ્ ॥

ભાલે વામભુજે ચ નાભિકરયો ર્ભૂયો ભુજે દક્ષિણે ।
પશ્ચાદષ્ટદલેષુ તે શિવપદં દ્વિત્રિર્ભવૈર્યાન્ત્યહો ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ ,– હ્રી , શ્રી , ઇત્યાદિ આકારથી યુક્ત મંત્રનુ જે યોગીઓ હૃદયકમળમાં અધિષ્ઠાતા ભગવાનના ચિંતામણિની સંજ્ઞાવાળો જેની પૂર્વમાં 'નમો' મૂકેલો છે એવો હ્રી શ્રી કારાદિ ઉત્તમ વર્ણયુક્ત મંત્રને હૃદયકમળમાં ધારણ કરીને, કપાળને વિષે, ડાબા હાથને વિષે, નાભિમાં અને ઘણે ભાગે જમણા હાથમા અને ત્યાર પછી આઠે દલોને વિષે ધ્યાન ધરે છે તે બે ત્રણ ભવ પછી મોક્ષ–ધામમાં સિધાવે છે, એ શુ આશ્ચર્યજનક નથી ? ॥ ૮ ॥

(સ્રગ્ધરા છંદ)

નો રોગા નૈવ શોકા ન કલહકલના નારિમારિપ્રચારા ॥
નૈવાધિર્નાસમાધિર્ન ચ દરદુરિતે દુષ્ટદારિદ્રતા નો ॥
નો શાકિન્યો ગ્રહા નો ન હરિકરિગણા વ્યાલવૈતાલજાલા ॥
જાયન્તે પાર્શ્વચિંતામણિનતિવશત પ્રાણીનાં ભક્તિભાજામ્ ॥૯॥

ભાવાર્થ –જે ભક્તિવાન પ્રાણીઓ શ્રી ચિંતામણિ પાશ્વર્નાથમાં પોતાની વૃત્તિ જોડે છે, તેઓને રોગ, શોક, કલેશ, અશાન્તિ, ભય, પાપ, દુષ્ટ દારિદ્રપણુ , શત્રુદ્વારા ઊપજતી વ્યાધિ તથા શાકિની, ભૂત, પિશાચ વગેરે હાથી તથા સિંહના સમૂહો દુ:ખરૂપ થઈ શકતાં નથી ॥૯॥

(શાર્દૂલ છંદ)

ગીર્વાણદ્રુમધેનુકુમ્ભમણયસ્તસ્યાંગણે રંગિણો–
દેવા દાનવમાનવા સવિનય તસ્મૈ હિતધ્યાયિન ॥
લક્ષ્મીસ્તસ્ય વશાઽવશેવ ગુણિનાં બ્રહ્માણ્ડસંસ્થાયિની ।
શ્રી ચિંતામણિપાશ્વર્નાથમનિશ સંસ્તૌતિ યો ધ્યાયતિ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ –જે પ્રાણી શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથની હમેશ સ્તુતિ કરે છે તથા ધ્યાન ધરે છે તેના આગણામા રાગાદિ આનંદ થયા જ કરે છે તેને કલ્પવૃક્ષ, કામદુગ્ધા ધેનુ, પારસમણિ ઇત્યાદિ અલૌકિક પદાર્થ

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર

[વસંતતિલકા–વૃત્તમ્]

કલ્યાણમંદિરમુદારમવદ્યભેદિ
ભીતાઽભયપ્રદમનિન્દિતમંઘ્રિપદ્મમ્
સંસાર–સાગર–નિમજ્જદશેષજંતુ–
પોતાયમાનમભિનમ્ય જિનેશ્વરસ્ય ૧
યસ્ય સ્વયં સુરગુરુર્ગરિમામ્બુરાશેઃ
સ્તોત્રં સુવિસ્તૃતમતિર્ન વિભુર્વિધાતુમ્
તીર્થેશ્વરસ્ય કમઠસ્મય ધૂમકેતો
સ્તસ્યાહમેષ કિલ સંસ્તવનં કરિષ્યે યુગ્મમ્ ૨
સામાન્યતોઽપિ તવ વર્ણયિતું સ્વરૂપમ્
અસ્માદૃશાઃ કથમધીશ ! ભવન્ત્યધીશાઃ ?
ધૃષ્ટોઽપિ કૌશિક શિશુર્યદિ વા દિવાન્ધો
રૂપં પ્રરૂપયતિ કિં કિલ ઘર્મરશ્મેઃ ? ૩
મોહક્ષયાદનુભવન્નપિ નાથ ! મર્ત્યો
નૂનં ગુણાન્ ગણયિતું ન તવ ક્ષમેત
કલ્પાંતવાતપયસઃ પ્રકટોઽપિ યસ્માન્
મીયેત કેન જલધેર્નનુ રત્નરાશિ ? ૪
અભ્યુદ્યતોઽસ્મિ તવ નાથ ! જડાશયોઽપિ,
કર્તું સ્તવં લસદસંખ્યગુણાકરસ્ય
બાલોઽપિ કિં ન નિજબાહુયુગં વિતત્ય,
વિસ્તીર્ણતાં કથયતિ સ્વધિયામ્બુરાશેઃ ! ૫
યે યોગિનામપિ ન યાંતિ ગુણાસ્તવેશ !
વક્તું કથં ભવતિ તેષુ મમાવકાશઃ
જાતા તદેવમસમીક્ષિતકારિતેયં,
જલ્પંતિ વા નિજગિરા નનુ પક્ષિણોઽપિ ૬

આસ્તામચિંત્યમહિમા જિન ! સંસ્તવસ્તે,
નામાઽપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગંતિ,
તીવ્રાતપોપહતપાંથજનાન્નિદાઘે,
પ્રીણાતિ પદ્મસરસઃ સરસોઽનિલોઽપિ ૭

હૃદ્વર્તિનિ ત્વયિ વિભો ! શિથિલીભવંતિ,
જંતો ક્ષણેન નિબિડા અપિ કર્મબંધા
સદ્યો ભુજંગમમયા ઈવ મધ્યભાગમ્
અભ્યાગતે વનશિખંડિનિ ચંદનસ્ય ૮

મુચ્યંત એવ મનુજા સહસા જિનેન્દ્ર !
રૌદ્રૈરૂપદ્રવશતૈસ્ત્વયિ વીક્ષિતેઽપિ,
ગોસ્વામિનિ સ્ફુરિત તેજસિ દૃષ્ટમાત્રે,
ચૌરૈરિવાશુ પશવ પ્રપલાયમાનૈ ૯

ત્વં તારકો જિન ! કથં ભવિનાં ત એવ
ત્વામુદ્વહંતિ હૃદયેન યદુત્તરંતઃ
યદ્વા દૃતિસ્તરતિ યજ્જલમેષ નૂનમ્
અન્તર્ગતસ્ય મરૂત સ કિલાનુભાવ ૧૦

યસ્મિન્ હરપ્રભૃતયોઽપિ હતપ્રભાવાઃ
સોઽપિ ત્વયા રતિપતિઃ ક્ષપિતઃ ક્ષણેન
વિધ્યાપિતા હુતભુજ પયસાથ યેન
પીતં ન કિં તદપિ દુર્દ્ધરવાડવેન ૧૧

સ્વામિન્નનલ્પ ગરિમાણમપિ પ્રપન્ના-
સ્તવાં જંતવ કથમહો હૃદયે દધાના ?
જન્મોદધિં લઘુ તરંત્યતિ લાઘવેન
ચિંત્યો ન હંત મહતાં યદિ વા પ્રભાવઃ ૧૨

ક્રોધસ્ત્વયા યદિ વિભો ! પ્રથમં નિરસ્તો,
ધ્વસ્તાસ્તદા બત કથં કિલ કર્મચૌરાઃ
પ્લોષત્યમુત્ર યદિ વા શિશિરાઽપિ લોકે,
નીલદ્રુમાણિ વિપિનાનિ ન કિં હિમાની ૧૩

ત્વાં યોગિનો જિન ! સદા પરમાત્મરુપમ્
અન્વેષયન્તિ હૃદયામ્બુજકોષદેશે
પૂતસ્ય નિર્મલરૂચેર્યદિ વા કિમન્ય
દક્ષસ્ય સભવિપદ નનુ કર્ણિકાયા ૧૪
ધ્યાનાજ્જિનેશ ! ભવતો ભવિન ક્ષણેન
દેહ વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ
તીવ્રાનલા દુપલ ભાવમપાસ્ય લોકે
ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુભેદા ૧૫
અંતઃ સદૈવ જિન ! યસ્ય વિભાવ્યસે ત્વં,
ભવ્યૈ કથ તદપિ નાશયસે શરીરમ્
એતત્સ્વરૂપમથ મધ્યવિવર્તિનો હિ
યદ્વિગ્રહ પ્રશમયન્તિ મહાનુભાવા ૧૬
આત્મા મનીષિભિરય ત્વદભેદ બુદ્ધયા
ધ્યાતો જિનેન્દ્ર ! ભવતીહ ભવત્પ્રભાવ
પાનીયમપ્યમૃતમિત્યનુચિન્ત્યમાન
કિં નામ નો વિષવિકારમપાકરોતિ ? ૧૭
ત્વામેવ વીતતમસ પરવાદિનોડપિ,
નૂન વિભો ! હરિહરાદિ ધિયા પ્રપન્ના:
કિં કાચકામલિભિરીશ ! સિતોડપિ શખો
નો ગૃહ્યતે વિવિધવર્ણ વિપર્યયેણ ૧૮
ધર્મોપદેશ સમયે સવિધાનુભાવાત્
આસ્તાં જનો ભવતિ તે તરૂરપ્યશોક
અભ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરૂહોડપિ
કિં વા વિબોધમુપયાતિ ન જીવલોક. ૧૯
ચિત્ર વિભો ! કથમવાઙ્મુખવૃન્તમેવ,
વિષ્વક્ પતત્યવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિ
ત્વદ્ગોચરે સુમનસા યદિ વા મુનીશ !
ગચ્છન્તિ નૂનમધ એવ હિ બન્ધનાનિ ૨૦

સ્થાને ગભીર હૃદયોદધિ સંભવાયા
પીયૂષતાં તવ ગિર સમુદીરયંતિ
પીત્વા યતઃ પરમસંમદસંગભાજો
ભવ્યા વ્રજન્તિ તરસાડપ્યજરામરત્વમ્ ૨૧
સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો,
મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ
યેડસ્મૈ નતિં વિદધતે મુનિપુંગવાય
તે નૂનમૂર્ધ્વગતય ખલુ શુદ્ધભાવાઃ ૨૨
શ્યામં ગભીરગિરમુજ્જ્વલહેમરત્ન
સિંહાસનસ્થમિહ ભવ્યશિખંડિનસ્ત્વામ્
આલોકયંતિ રભસેન નદન્તમુચ્ચૈ
શ્ચામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ૨૩
ઉદ્ગચ્છતા તવશિતિદ્યુતિમંડલેન
લુપ્તચ્છદચ્છવિરશોકતરુર્બભૂવ
સાંનિધ્યતોડપિ યદિ વા તવ વીતરાગ !
નિરાગતાં વ્રજતિ કો ન સચેતનોડપિ ૨૪
ભો ભો પ્રમાદમવધૂય ભજધ્વમેનમ્
આગત્ય નિર્વૃતિપુરીં પ્રતિ સાર્થવાહમ્
એતન્નિવેદયતિ દેવ ! જગત્ત્રયાય
મન્યે નદન્નભિનભ. સુરદુંદુભિસ્તે ૨૫
ઉદ્યોતિતેષુ ભવતા ભુવનેષુ નાથ !
તારાન્વિતો વિધુરયં વિહતાધિકારઃ
મુક્તાકલાપ–કલિતોચ્છ્વસિતાતપત્ર
વ્યાજાત્ત્રિધા ધૃતતનુર્ધ્રુવમભ્યુપેત. ૨૬
સ્વેન પ્રપૂરિત–જગત્ત્રયપિંડિતેન,
કાંતિ–પ્રતાપ–યશસામિવ સંચયેન
માણિક્ય–હેમ–રજતપ્રવિનિર્મિતેન
સાલત્રયેણ ભગવન્નભિતો વિભાસિ ૨૭

त्वां योगिनो जिन ! सदा परमात्मरुपम्
अन्वेषयन्ति हृदयाम्बुजकोषदेशे
पूतस्य निर्मलरुचेर्यदि वा किमन्य
दक्षस्य संभविपदं ननु कर्णिकाया १४
ध्यानाज्जिनेश ! भवतो भविन क्षणेन
देहं विहाय परमात्मदशां व्रजन्ति
तीव्रानलादुपल भावमपास्य लोके
चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदा १५
अंतः सदैव जिन ! यस्य विभाव्यसे त्वं,
भव्यैः कथं तदपि नाशयसे शरीरम्
एतत्स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनो हि
यद्विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावा १६
आत्मा मनीषिभिरयं त्वदभेद बुद्धया
ध्यातो जिनेन्द्र ! भवतीह भवत्प्रभाव
पानीयमप्यमृतमित्यनुचिन्त्यमान
किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ? १७
त्वामेव वीततमसं परवादिनोऽपि,
नूनं विभो ! हरिहरादि धिया प्रपन्नाः
किं काचकामलिभिरीश ! सितोऽपि शंखो
नो गृह्यते विविधवर्ण विपर्ययेण १८
धर्मोपदेश समये सविधानुभावात्
आस्तां जनो भवति ते तरुरप्यशोक
अभ्युद्गते दिनपतौ समहीरुहोऽपि
किं वा विबोधमुपयाति न जीवलोक १९
चित्रं विभो ! कथमवाङ्मुखवृन्तमेव,
विष्वक् पतत्यविरला सुरपुष्पवृष्टि
त्वद्गोचरे सुमनसां यदि वा मुनीश !
गच्छन्ति नूनमध एव हि बन्धनानि २०

સ્થાને ગભીર હૃદયોદધિ સંભવાયા
પીયૂષતાં તવ ગિર સમુદીરયંતિ
પીત્વા યત પરમસંમદસંગભાજો
ભવ્યા વ્રજન્તિ તરસાડપ્યજરામરત્વમ્ ૨૧
સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો,
મન્યે વદન્તિ શુચયઃ સુરચામરૌઘાઃ
યેડસ્મૈ નતિં વિદધતે મુનિપુંગવાય
તે નૂનમૂર્ધ્વગતય ખલુ શુદ્ધભાવાઃ ૨૨
શ્યામ ગભીરગિરમુજ્જ્વલહેમરત્ન
સિંહાસનસ્થમિહ ભવ્યશિખંડિનસ્ત્વામ્
આલોકયંતિ રભસેન નદન્તમુચ્ચૈ
શ્ચામીકરાદ્રિશિરસીવ નવામ્બુવાહમ્ ૨૩
ઉદ્ગચ્છતા તવશિતિદ્યુતિમંડલેન
લુપ્તચ્છદચ્છવિરશોકતરુર્બભૂવ
સાંનિધ્યતોડપિ યદિ વા તવ વીતરાગ !
નીરાગતાં વ્રજતિ કો ન સચેતનોડપિ ૨૪
ભો ભો. પ્રમાદમવધૂય ભજધ્વમેનમ્
આગત્ય નિર્વૃતિપુરીં પ્રતિ સાર્થવાહમ્
એતન્નિવેદયતિ દેવ ! જગત્ત્રયાય
મન્યે નદન્નભિનભઃ સુરદુંદુભિસ્તે ૨૫
ઉદ્યોતિતેષુ ભવતા ભુવનેષુ નાથ !
તારાન્વિતો વિધુરયં વિહતાધિકારઃ
મુક્તાકલાપ-કલિતોચ્છ્વસિતાતપત્ર
વ્યાજાત્ત્રિધા ધૃતતનુર્ધ્રુવમભ્યુપેત. ૨૬
સ્વેન પ્રપૂરિત-જગત્ત્રયપિંડિતેન,
કાંતિ-પ્રતાપ-યશસામિવ સંચયેન
માણિક્ય-હેમ-રજતપ્રવિનિર્મિતેન
સાલત્રયેણ ભગવન્નભિતો વિભાસિ ૨૭

દિવ્યસ્રજો જિન ! નમત્ત્રિદશાધિપાનામ્
ઉત્સૃજ્ય રત્નરચિતાનપિ મૌલિબધાન્
પાદૌ શ્રયતિ ભવતો યદિ વા પરત્ર,
ત્વત્સંગમે સુમનસો ન રમત એવ ૨૮
ત્વં નાથ ! જન્મજલધેર્વિપરાઙ્મુખોઽપિ,
યત્તારયસ્યસુમતો નિજપૃષ્ઠલગ્નાન્
યુક્ત હિ પાર્થિવનિપસ્ય સતસ્તવૈવ,
ચિત્ર વિભો ! યદસિ કર્મવિપાકશૂન્યઃ ૨૯
વિશ્વેશ્વરોઽપિ જનપાલક ! દુર્ગતસ્ત્વ
કિં વાઽક્ષર–પ્રકૃતિરપ્યલિપિસ્ત્વમીશ !
અજ્ઞાનવત્યપિ સદૈવ કથંચિદેવ,
જ્ઞાન ત્વયિ સ્ફુરતિ વિશ્વવિકાસહેતુ ૩૦
પ્રાગ્ભાર–સંભૃત–નભાંસિ રજાંસિ રોષાત્
ઉત્થાપિતાનિ કમઠેન શઠેન યાનિ
છાયાઽપિ તૈસ્તવ ન નાથ ! હતા હતાશો
ગ્રસ્તસ્ત્વમીભિરયમેવ પર દુરાત્મા ૩૧
યદ્ગર્જદૂર્જિત–ઘનૌઘમદભ્ર–ભીમં,
ભ્રશ્યત્તડિન્મુસલમાંસલ–ઘોરધારમ્
દૈત્યેન મુક્તમથ દુસ્તરવારિ દધ્રે,
તેનૈવ તસ્ય જિન ! દુસ્તરવારિકૃત્યમ્ ૩૨
ધ્વસ્તોર્ધ્વકેશ–વિકૃતાકૃતિ–મર્ત્યમુ ડ–
પ્રાલમ્બભૃદ્–ભયદ–વક્ત્ર–વિનિર્યદગ્નિ
પ્રેતવ્રજઃ પ્રતિભવ તમપીરિતો યઃ
સોઽસ્યાઽભવત્ પ્રતિભવો ભવદુઃખહેતુ ૩૩
ધન્યાસ્ત એવ ભુવનાધિપ ! યે ત્રિસંધ્યમ્
આરાધયંતિ વિધિવદ્વિધુતાન્યકૃત્યા
ભક્ત્યોલ્લસત્–પુલક–પક્ષ્મલ–દેહદેશા
પાદદ્વય તવ વિભો ! ભુવિ જન્મભાજઃ ૩૪

અસ્મિન્નપારભવવારિનિધૌ મુનીશ !
મન્યે ન મે શ્રવણુગોચરતા ગતોઽસિ
આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્ર–પવિત્રમંત્રે,
કિં વા વિપદ્વિષધરી સવિધં સમેતિ ? 35
જન્માંતરેઽપિ તવ પાદયુગં ન દેવ,
મન્યે મયા મહિતમીહિતદાનદક્ષમ્
તેનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરાભવાનાં;
જાતો નિકેતનમહં મથિતાશયાનામ્ 36
નૂનં ન મોહતિમિરાવૃતલોચનેન
પૂર્વં વિભો ! સકૃદપિ પ્રવિલોકિતોઽસિ
મર્માવિધો વિધુરયંતિ હિ મામનર્થા
પ્રોદ્યત્પ્રબન્ધ–ગતયઃ કથમન્યથૈતે 37
આકર્ણિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરીક્ષિતોઽપિ
નૂનં ન ચેતસિ મયા વિધૃતોઽસિ ભક્ત્યા
જાતોઽસ્મિ તેન જનબાંધવ દુ:ખપાત્ર
યસ્માત્ ક્રિયા, પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યા 38
ત્વં નાથ ! દુખિજન વત્સલ ! હે શરણ્ય !
કારૂણ્યપુણ્યવસતે ! વશિનાં વરેણ્ય !
ભક્ત્યા નતે મયિ મહેશ ! દયાં વિધાય
દુખાંકુરોદ્દલન તત્પરતાં વિધેહિ. 39
નિસંખ્યસારશરણુ શરણું શરણ્યમ્
આસાદ્ય સાદિતરિપુ પ્રથિતાવદાતમ્
ત્વત્પાદ પંકજમપિ પ્રણિધાનવન્ધ્યો
વધ્યોઽસ્મિ ચેદ્ભુવનપાવન ! હા હતોઽસ્મિ 40
દેવેન્દ્રવન્દ્ય ! વિદિતાખિલવસ્તુસાર !
સંસારતારક વિભો ! ભુવનાધિનાથ !
ત્રાયસ્વ દેવ ! કરૂણાહ્રદ ! માં ! પુનીહિ
સીદન્તમદ્ય ભયદવ્યસનામ્બુરાશેઃ 41

યદ્યસ્તિ નાથ ! ભવદંઘ્રિસરોરૂહાણાં
ભક્તે, ફલં કિમપિ સ તતસ ચિતાયા·
તન્મે ત્વદેકશરણસ્ય શરણ્ય ! ભૂયા
સ્વામી ત્વમેવ ભુવનેઽત્ર ભવાતરેઽપિ ૪૨

ઈત્થં સમાહિતધિયો વિધિવજ્જિનેન્દ્ર !
સાન્દ્રોલ્લસત્પુલકકંચુકિતાંગભાગા
ત્વદ્બિમ્બનિર્મલ–મુખામ્બુજ–બદ્ધલક્ષ્યા
યે સંસ્તવં તવ વિભો ! રચયન્તિ ભવ્યા ૪૩

આર્યાછંદ

જન નયનકુમુદચંદ્ર પ્રભાસ્વરા સ્વર્ગ–સમ્પદો ભુક્ત્વા
તે વિગલિતમલનિચયા,અચિરાન્મોક્ષ પ્રપદ્યન્તે ૪૪

[ઈતિ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરવિરચિત પાશ્વર્નાથસ્તોત્રં સમાપ્તમ્]

શ્રી રત્નાકર પચ્ચીસી

(હરિગીત છંદ)

મંદિર છો મુક્તિ તણાં, માંગલ્ય ક્રીડાના પ્રભુ !
ને ઈંદ્ર નર ને દેવતા, સેવા કરે તારી વિભુ !
સર્વજ્ઞ છો સ્વામી વળી શિરદાર અતિશય સર્વના,
જયવંત હો ચિરકાળ તું, ભંડાર જ્ઞાનકળા તણા. ૧
ત્રણ જગતના આધાર ને, અવતાર હે ! કરૂણા તણા,
વળી વૈદ્ય ! હે દુર્વાર આ સંસારના દુઃખો તણા
વીતરાગ વલ્લભ વિશ્વના, તુજ પાસ અરજી ઉચ્ચરૂં,
જાણો છતાં પણ કહી અને, આ હૃદય હું ખાલી કરૂં. ૨
શું બાળકો માબાપ પાસે, બાળ ક્રીડા નવ કરે !
ને મુખમાંથી જેમ આવે, તેમ શું નવ ઉચ્ચરે !
તેમજ તમારી પાસ તારક, આજ ભોળા ભાવથી,
જેવું બન્યું તેવુ કહું, તેમાં કશુ ખોટું નથી ૩
મેં દાન તો દીધુ નહિ ને શિયળ પણ પાળ્યુ નહિ,
તપથી દમી કાયા નહિ, શુભ ભાવ પણ ભાવ્યો નહિ;
એ ચાર ભેદે ધર્મમાંથી, કાંઈ પણ પ્રભુ મે નવ કર્યું,
મ્હારૂં ભ્રમણ ભવસાગરે, નિષ્ફળ ગયુ નિષ્ફળ ગયુ. ! ૪
હુ ક્રોધ અગ્નિથી બળ્યો, વળી લોભ સર્પ ડસ્યો મને,
ગળ્યો માનરૂપી અજગરે, હુ કેમ કરી ધ્યાવુ તને ?
મન મારૂં, માયા જાળમાં, મોહન ! મહા મુંઝાય છે,
ચડી ચાર ચોરો હાથમાં, ચેતન ઘણો ચગદાય છે ૫
મે પરભવે કે આ ભવે પણ, હિત કાંઈ કર્યું નહિ,
તેથી કરી સંસારમાં, સુખ અલ્પ પણ પામ્યો નહિ;
જન્મો અમારા જિનજી, ભવ પૂર્ણ કરવાને થયા,
આવેલ બાજી હાથમાં, અજ્ઞાનથી હારી ગયા ૬

અમૃત ઝરે તુજ મુખરૂપી, ચંદ્રથી તો પણ પ્રભુ !
ભીજાય નહિ મુજ મન અરેરે ! શું કરૂં હું તો વિભુ ?
પત્થર થકી પણ કઠણ મારું મન ખરે કયાથી દ્રવે ?
મર્કટ સમા આ મનથકી, હું તો પ્રભુ હાર્યો હવે ૭
ભમતાં મહા ભવસાગરે પામ્યો પસાયે આપના,
જે જ્ઞાન દર્શન ચરણરૂપી, રત્નત્રય દુષ્કર ઘણા,
તે પણ ગયા પ્રમાદના વશથી પ્રભુ ! કહુ છુ ખરૂં,
કોની કને કિરતાર ! આ પોકાર જઇને હું કરૂં ?
ઠગવા પ્રભુ ! આ વિશ્વને વૈરાગ્યના રંગો ધર્યા,
ને ધર્મના ઉપદેશ રંજન લોકને કરવા કર્યા,
વિદ્યા ભણ્યો હુ વાદ માટે, કેટલી કથની કહું ?
સાધુ થઇને બહારથી, દાંભિક અંદરથી રહુ ૯
મેં મુખને મેલું કર્યું, દોષો પરાયા ગાઇને,
ને નેત્રને નિંદિત કર્યા, પરનારીમાં લપટાઇને,
વળી ચિત્તને દોષિત કર્યું, ચિંતવી નઠારૂં પરતણું,
હે નાથ ! મારૂં શું થશે, ચાલાક થઇ ચૂકયો ઘણું ૧૦
કરે કાળજાને કતલ પીડા, કામની બીહામણી,
એ વિષયમા બની અંધ હું, વિટંબના પામ્યો ઘણી,
તે પણ પ્રકાશ્યુ આજ લાવી, લાજ આપ તણી કને,
જાણો સહુ તેથી કહું, કર માફ મારા વાંકને ૧૧
નવકાર મંત્ર વિનાશ કીધો. અન્ય મંત્રો જાણીને,
કુશાસ્ત્રના વાક્યો વડે, હણી આગમોની વાણીને,
કુદેવની સંગત થકી, કર્મો નકામા આચર્યા,
મતિભ્રમથી રત્નો ગુમાવી, કાચ કટકા મે ગ્રહ્યા ૧૨
આવેલ દૃષ્ટિ માર્ગમા, મૂકી મહાવીર આપને,
મે મૂઢધીયે હૃદયમા, ધ્યાયા મદનના ચાપને,
નેત્ર બાણો ને પયોધર, નાભી ને સુંદર કટી,
શણગાર સુંદરીઓ તણા, છટકેલ થઇ જોયા અતિ ૧૩

મૃગનયણી સમ નારીતણાં, -મુખ ચન્દ્ર નિરખવાવતી,
મુજ મન વિષે જે રંગ લાગ્યો, અલ્પ પણ ગાઢો અતિ;
તે શ્રુત રૂપ સમુદ્રમાં, ધોયા છતા જાતો નથી,
તેનું કહો કારણ તમે, બચુ કેમ હુ આ પાપથી ૧૪
સુન્દર નથી આ શરીર કે, સમુદાય ગુણતણો નથી,
ઉત્તમ વિલાસ કળાતણી, દેદીપ્યમાન પ્રભા નથી,
પ્રભુતા નથી તો પણ પ્રભુ, અભિમાનથી અક્કડ ફરૂ.
ચોપાટ ચાર ગતિ તણી; સંસારમાં ખેલ્યા કરૂ ૧૫
આયુષ્ય ઘટતું જાય પણ, મમ પાપ બુદ્ધિ નવ ઘટે,
આશા જીવનની જાય પણ, વિષયાભિલાષા નવ મટે,
ઔષધ વિષે કરૂં યત્ન પણ, હુ ધર્મને તો નવ ગણું,
બની મોહમાં મસ્તાન હું, પાયા વિનાનાં ઘર ચણુ ૧૬
આત્મા નથી પરભવ નથી, વળી પુણ્ય પાપ કશુ નથી,
મિથ્યાત્વીની કટુ વાણી મે, ધરી કાન પીધી સ્વાદથી;
રવિ સમ હતા જ્ઞાને કરી, પ્રભુ આપશ્રી તો પણ અરે,
દીવો લઈ કુવે પડયો, ધિક્કાર છે મુજને ખરે ૧૭
મે ચિત્તથી નહિ દેવની કે, પાત્રની પૂજા ચહી,
ને શ્રાવકો કે સાધુઓનો—ધર્મ પણ પાળ્યો નહિ,
પામ્યો પ્રભુ નરભવ છતાં, રણમાં રડયા જેવું થયુ,
ધોબીતણા કુત્તા સમુ, મમ જીવન સહુ એળે ગયું ૧૮
હુ કામ ધેનુ કલ્પતરૂ, ચિંતામણીના પ્યારમાં,
ખોટા છતાં ઝખ્યો ઘણુ, બની લુબ્ધ આ સંસારમાં;
જે પ્રગટ સુખ દેનાર ત્હારો, ધર્મ તે સેવ્યો નહિ,
મુજ મૂર્ખ ભાવોને નિહાળી, નાથ કર કરૂણા કંઈ. ૧૯
મે ભોગ સારા ચિંતવ્યા તે, રોગ સમ ચિંતવ્યા નહિ,
આગમન ઈચ્છયુ ધનતણુ, પણ મૃત્યુને પ્રીછયું નહિ;
નહિ ચિંતવ્યું મેં નર્ક કારાગ્રહ સમી છે નારીઓ,
મધુબિંદુની આશા મહી, ભય માત્ર હુ ભૂલી ગયો ૨૦

હું શુદ્ધ આચારો વડે, સાધુ હૃદયમાં નવ રહ્યો,
કરી કામ પર ઉપકારના, યશ પણ ઉપાર્જન નવ કર્યો,
વળી તીર્થના ઉદ્ધાર આદિ, કોઈ કાર્યો નવ કર્યા,
ફોગટ અરે! આ લક્ષચોરાશી તણા ફેરા ફર્યા ૨૧
ગુરૂ વાણીમા વૈરાગ્ય કેરો, રંગ લાગ્યો નહિ અને,
દુર્જનતણા વાકયો મહી, શાંતિ મળે કયાંથી મને,
તરૂ કેમ હુ સંસાર આ, અધ્યાત્મ તો છે નહિ જરી,
તુટેલ તળીઆનો ઘડો, જળથી ભરાયે કેમ કરી! ૨૨
મે પરભવે નથી પુણ્ય કીધુ, ને નથી કરતો હજી,
તો આવતા ભવમા કહો, કયાથી થશે હે નાથજી,
ભૂત, ભાવી ને સાંપ્રત્ ત્રણે ભવ, નાથ હુ હારી ગયો,
સ્વામી ત્રિશંકુ જેમ હુ આકાશમાં લટકી રહ્યો ૨૩
અથવા નકામુ આપ પાસે, નાથ શુ બકવુ ઘણું!
હે દેવતાના પૂજ્ય આ, ચરિત્ર મુજ પોતા તણુ,
જાણો સ્વરૂપ ત્રણ લોકનુ, તો માહરૂં શુ માત્ર આ?
જ્યા ક્રોડનો હિસાબ નહિ, ત્યા પાઈની તો વાત કયાં?

રાગ શાર્દુલ

ત્હારાથી ન સમર્થ અન્ય દીનનો, ઉદ્ધારનારો પ્રભુ,
મ્હારાથી નહિ અન્ય પાત્ર જગમાં, જોતા જડે હે વિભુ,
મુક્તિ મંગલ સ્થાન તોય મુજને, ઈચ્છા ન લક્ષ્મી તણી,
આપો સમ્યગ્રત્ન શ્યામ જીવને, તો તૃપ્તિ થાયે ઘણી ૨૫

—૦—

પદ્માવતી દેવીનો છંદ

(રાગ ત્રિભંગી)

શ્રી પાર્શ્વ પ્રતિમા, સહિત ગીરીમાં, મહીતળ મહિમા વિસ્તરણી,
ધરણીધર રાણી તું જગ જાણી ભવિયણ પ્રાણી ભયહરણી.
જીનશાસન જયકારી સમકિતધારી, તુ સાચાલી શીલવતી,
સંતુષ્ટા ભવમે દેવી પદ્મે, માત ગિરીમે જૈનમતી ૧
નાગણ સમ કાળી જીત કરવાળી, ઝાકઝમાળી વેણુવતી,
જિમમીણ કપોળી સેંથો પુરી, આડચ અમોલી શીર ધરતી,
તિલકાંકિત ભાળી પીર રસાળી, ભૂષણવાળી ભાગ્યવતી સ ૨
કંચનસમ વરણી સકલા ભરણી, શીતલ કરણી સોમમુખી,
ગલ્લો આતિ ઉત્પલ કાને કુંડલ, જીતરવી મંડલ કમલાક્ષી,
ગયણાંગણ ગયણી વિકસીત નયણી,અવિચલ વયણી પ્રિયમુખી સ ૩
નાસા અણીયાળી, અધર પ્રવાળી, જીભ રસાળી નિર્દોષી,
ષડમ સમ દંતી મધુર લવતી, જીનગુણ થુણતી તારવતી,
જીન કિન્નરવાદી સુસ્વરનાદી, જીનગુણ લાદી રાગવતી સ. ૪
કરી કર ભુજદંડી મંડિત ચુંડી, ગંભીર ઉંડી નાભિ ભરી,
ઉર શોભીત ભારી કંચુકધારી, વિલસીત હારી કૃશોદરી;
કટીમેખલ ધરણી હરી કટી હરણી, ઝાઝર ચરણી હંસગતી સં. ૫
પુષ્પાંબર વસ્ત્રે રૂપ વિચિત્રે, રાજીત છત્ર રાજ્યમતિ,
હસ્તાયુધ માના કુર્કટ યાના, ચક સુપાના પુણ્યવતી;
પહિરણ પટકુળી ચરણા ચોળી, નીલ કલોલી સંચરતી. સ. ૬
વશ ઇપ્સિત કામા પ્રાક્રમ ગિરીમા, ગુરૂલધી ચણીમા શક્તિમતી,
ચંપક કૃષ્ણાગર ચંદન કેસર, દીપ મનોહર ભોગવતી,
ચિંતામણી મંત્રે વશ કરી યંત્રે, હોમ પવિત્રે તૃપ્તવતી સ ૭
હું મતલબવાસી તુમગુણ રાશી, ન શકું ભાષી, પૂર્ણમતિ,

તુજ વિણુ નવિ યાચું માનો સાચુ, દે વર જાચું દાનવતી;
આવી વર દેજે મહેર કરીજે, સમર્યા કરજે સાસ્વતી સં. ૮
નિજ સેવક હેજે વાંછીત દેજે, હેજ કરીજે હેજવતી,
સંપત્તિ વધારે દુષ્કૃત વારે, ધર્મ સુધારે ધૈર્યવતી,
સજ્જન મન રજે દુર્જન ગંજે, ભાવઠ ભજે કામદુગી. સં. ૯
દુર્ગુણુ જે મારા ભવના ભારા, દુખ દેનારા તું દમતી,
મનસિદ્ધિ પૂરણુ સંકટ ચુરણુ, વિઘ્ન નિવારણુ ગુણુવતી;
તારી છબી કાંતિ રવી શશી ભાંતી, ભાલ તીલક તુ ઝગમગતી, સ. ૧૦
દ્વીપ સાયર પડીયા બંધન જડીયા, અગ્ની પડીયાં ઉધરણી,
હસ્તિ હરી વાઘણી, વિષધર સાયણી, શાકિની ડાકણી નિગ્રહણી,
દુષ્ટા ભય હરણી ક્ષુદ્રાનિવારણી, રક્ષા કરતી માત સતી સં ૧૧

(કળશ) (છપ્પય રાગ)

અતિ યશવંત અપાર, સદા જગ સાચી દેવી,
સમકિત પાળે શુદ્ધ, શ્રી જીનશાસન સેવી,
અધો મધ્ય આકાશ, રાસ રમે તે અમરી,
સેવકજન આધાર, સાર કરે મન સમરી;
ફણી પતિ મંડીત પાર્શ્વ, પ્રભુજી મસ્તક ધરણી,
હરખ સાગર કહે હરખ શુ, પદ્માવતી અંબ મહાસુખકરણી

—૦—

શનિશ્ચરનો છંદ

સરસ્વતી સંપત દ્યો મુજ સદા, અહીંય વિઘન ન આવે કદા;
નગરી ઉજેણી વિક્રમ રાય, સભા ભરીને બેઠા ઠાંય ૧
જોતિક પાસ સભા માહે જાણ, નવે ગ્રેહનાં કરે વખાણ,
એક કહે શનીશ્ચર છે ક્રૂર, દેખાડે અતિ પ્રાણી રૂર ૨
નિજ દ્રષ્ટે શનિ પોતે પાંગળો, પિતા સારથી તમે સાંભળો,
રાજા વિક્રમ બોલ્યો ઇશું, એણે રાંક બાપડે ચાલે કીશું. ૩
એણે અવસર શનિશ્ચર છે જથ, અવધી જ્ઞાને જોવે તથ,
જોતાં વિક્રમ મુજ અવગણે, વેગે આવી રાય પ્રત્યે એમ ભણે ૪
સાંભળ રાજા મારૂં કામ, હું રૂઠયો તુજ ટાળુ ઠામ,
બીતો વિક્રમ બોલે વાણ, ખમજો જે બોલ્યુ અજાણ. ૫
પુંજી પ્રણમી શનિશ્ચર પાય, સંતોષ્યો નિજ સ્થાનક જાય,
પણ શંકા મનમાંહિ પેઠ, કે તે કાલે શનિશ્ચર બેઠ ૬
નિશદિન બીતો જેને નામ, તે લાગ્યો મુજ શનિશ્ચર શામ,
તેડી મંત્રીને આપે રાજ, હુ જાઉ પરદેશે આજ ૭
સોપી રાજ ગયો પરદેશ, ચંપા નગરી કરે પરવેશ,
શ્રી પતિને હાટે જઇ બેઠ, તવ તસ નયણે અમીમ પેઠ ૮
શેઠ હાટે વસ્તુ અનેક, થોડી વેળામાં વેચી છેક,
ભાગ્યવંત નર જાણ્યો જામ, જમવાને ઘેર લાવે તામ ૯
ભોજન ભક્તિ ભલી પેરે સાચવે, સુખ સેજ્યા સેવા પાઠવે,
પાસે ભીંત છોહી તે ઠામ, સાર હંસ મોર ચિત્રામણ તે ઠામ ૧૦
જુવે રાજા કૌતુક ધરી, ન્હાય તવ શ્રીપતિ કુંવરી,
હાર ટોડલે મુકયો જામ, તેણે અવસરે શનિશ્ચર જુવે તામ. ૧૧
મુજ ઉવેખી વિક્રમ રાય, ચંપા નગરી બેઠો ઠાંય,
સુખ સેજ્યા સૂતો સુરંગ ધરી, તો પરાક્રમ દેખાડુ કરી ૧૨

તુજ વિણ નવિ યાચુ માનો સાચુ, દે વર જાચુ દાનવતી;
આવી વર દેજે મહેર કરીજે, સમર્યા કરજે સાસ્વતી સ ૮
નિજ સેવક હેજે વાંછીત દેજે, હેજ કરીજે હેજવતી,
સંપત્તિ વધારે દુષ્કૃત વારે, ધર્મ સુધારે ધૈર્યવતી,
સજ્જન મન રંજે દુર્જન ગંજે, ભાવઠ ભંજે કામદુગી સ. ૯
દુર્ગુણ જે મારા ભવના ભારા, દુખ દેનારા તું દમતી,
મનસિદ્ધિ પૂરણ સંકટ ચુરણ, વિઘ્ન નિવારણ ગુણવતી;
તારી છબી કાંતિ રવી શશી ભાતી, ભાલ તીલક તુ ઝગમગતી, સ. ૧૦
દ્વીપ સાયર પડીયા બંધન જડીયા, અગ્ની પડીયાં ઉધરણી,
હસ્તિ હરી વાઘણી, વિષધર સાયણી, શાકિની ડાકણી નિગ્રહણી,
દુષ્ટા ભય હરણી ક્ષુદ્રાનિવારણી, રક્ષા કરતી માત સતી સ ૧૧

(કળશ) (છપ્પય રાગ)

અતિ યશવંત અપાર, સદા જગ સાચી દેવી,
સમકિત પાળે શુદ્ધ, શ્રી જીનશાસન સેવી;
અધો મધ્ય આકાશ, રાસ રમે તે અમરી,
સેવકજન આધાર, સાર કરે મન સમરી,
ફણી પતિ મંડીત પાર્શ્વ, પ્રભુજી મસ્તક ધરણી,
હરખ સાગર કહે હરખ શું, પદ્માવતી અંબ મહાસુખકરણી.

—o—

શનિશ્ચરનો છંદ

સરસ્વતી સંપત દ્યો મુજ સદા, અહીય વિઘન ન આવે કદા,
નગરી ઉજેણી વિક્રમ રાય, સભા ભરીને બેઠો ઠાંય ૧
જોતિક પાસ સભા માહે જાણુ, નવે ગ્રહનાં કરે વખાણ,
એક કહે શનીશ્ચર છે ક્રૂર, દેખાડે અતિ પ્રાણી રૂર ૨
નિજ દૃષ્ટે શનિ પોતે પાંગળો, પિતા સારથી તમે સાંભળો,
રાજા વિક્રમ બોલ્યો ઇશુ, એણે રાંક બાપડે ચાલે કીશુ. ૩
એણે અવસર શનિશ્ચર છે જથ, અવધી જ્ઞાને જોવે તથ,
જોતાં વિક્રમ મુજ અવગણે, વેગે આવી રાય પ્રત્યે એમ ભણે ૪
સાંભળ રાજા મારૂં કામ, હું રૂઠયો તુજ ટાળુ ઠામ,
બીતો વિક્રમ બોલે વાણ, ખમજો જે બોલ્યુ અજાણ. ૫
પુંજી પ્રણમી શનિશ્ચર પાય, સતોષ્યો નિજ સ્થાનક જાય,
પણ શકા મનમાંહિ પેઠ, કે તે કાલે શનિશ્ચર બેઠ ૬
નિશદિન બીતો જેને નામ, તે લાગ્યો મુજ શનિશ્ચર શામ,
તેડી મત્રીને આપે રાજ, હુ જાઉ પરદેશે આજ ૭
સોપી રાજ ગયો પરદેશ, ચપા નગરી કરે પરવેશ,
શ્રી પતિને હાટે જઇ બેઠ, તવ તસ નયણે અમીમ પેઠ ૮
શેઠ હાટે વસ્તુ અનેક, થોડી વેળામાં વેચી છેક,
ભાગ્યવત નર જાણ્યો જામ, જમવાને ઘેર લાવે તામ ૯
ભોજન ભક્તિ ભલી પેરે સાચવે, સુખ સેજ્યા સેવા પાઠવે,
પાસે ભીત ભોહી તે ઠામ, સાર હસ મોર ચિત્રામણ તે ઠામ ૧૦
જુવે રાજા કૌતુક ધરી, ન્હાય તવ શ્રીપતિ કુવરી,
હાર ટોડલે મુક્યો જામ, તેણે અવસરે શનિશ્ચર જુવે તામ ૧૧
મુજ ઉવેખી વિક્રમ રાય, ચપા નગરી બેઠો ઠાય,
સુખ સેજ્યા સૂતો સુરગ ધરી, તો પરાક્રમ દેખાડુ કરી. ૧૨

શનિ સંક્રમ્યો હંસ મોઝાર, ચણી હાર ને બેઠો ઠાર,
તે દેખીને બ્હીન્યો રાય, કલંક ભણી તે નાઠો જાય ૧૩
ચોર ભણી તે છેદ્યા હાથ, ચૌટે પડયો તવ નર નાથ,
ઘાંચી એક દીઠો જીશે, તાણી હાથ ને આણ્યો તીશે ૧૪
કાષ્ટતણા દો કર જોડવે, બેઠો વળી ઘાંણી ફેરવે,
ખાય ખોળ તેલ રોટલા, રાગ છત્રીશે કરે અતિ ભલા. ૧૫
દુઃખ વીસર્યો નિજ ઘર તણો, સરળ સાદે ગાવે ઘણો,
નરપતિ પુત્રી મંદિર પાસ, સુણી સાદ જોવા થઇ આશ. ૧૬
તવ તિહા તે દાસીને કહે, ઘાંચી ઘરે પુરૂષ જે રહે,
વેગે તેહને તેડી લાવ, ઘાચી ઘરે તવ જાવે ધાવ ૧૭
તવ તે પુરૂષ લાવે શા પાસ, તવ ઉતરે ! શનિશ્ચર તાસ,
અદ્ભુત રૂપ દેખી અતિ ઘણાં, વચન કહે વરવાતણાં ૧૮
વિક્રમ કહે કર મારે નથી, નવી પરણાયે તેહથી,
આગે વર ચડીયે હિયો, સો વર માગીને મે લીયો ૧૯
છાનો પરણ્યો, વિક્રમરાય, કે તે કાલે જાણે માય,
પ્રગટ પરણાવે તવ પુત્રીકા, શ્રીપતિને દૃષ્ટિ પડયો તિહા થકા ૨૦
નગર પતિનાં તિહા પ્રણમી પાય, શ્રીપતિ નિજ ઘર લેઈ જાય,
અશન પાન કરી રાજા સૂવે, શેઠ સહિત નૃપ વિચિત્ર જુવે ૨૧
બોલ્યાં વરસ તિહાં સાડા સાત, અવલોકે શનિશ્ચર પતિ-વાત,
શનિ હંસ મધ્યે સંક્રમી, હાર ટોડલે મૂકયો વમી ૨૨
અઢી સંવત્સર મસ્તકે રહે, અઢી નાભે જોતિષ કહે,
અઢી સંવત્સર ચરણે વાસ, હુવો શનિશ્ચર ત્રીજો તાસ ૨૩
જનમ થકી દ્વિતીય ચોથો, આઠમો દ્વાદશમો શનિશ્ચર વર્ચ્યો,
એ કથા સાંભળશે જેહ, સર્વ રાશી ફળ પામશે તેહ ૨૪
તત્ક્ષણ શનિશ્ચર પ્રગટયો ત્યાય, વર માગો તમે વિક્રમરાય,
જો તુ સુજને તુઠયો અહી, જે કથા કહેશે તારી સહી ૨૫
તેહને તુ પીડે નહિ કદા, એ વર આપો શનિશ્ચર સદા,
વર દેઇ શનિશ્ચર સ્થાનકે ગયો, હરખ્યો રાય ઊજેણી ગયો ૨૬

શનિ સંક્રમ્યો હંસ મોઝાર, ચણી હાર ને બેઠો ઠાર,
તે દેખીને બ્હીન્યો રાય, કલંક ભણી તે નાઠો જાય ૧૩
ચોર ભણી તે છેદ્યા હાથ ચૌટે પડયો તવ નર નાથ,
ઘાંચી એક દીઠો જીશે, તાણી હાથ ને આણ્યો તીશે ૧૪
કાષ્ટતણા દો કર જોડવે, બેઠો વળી ઘાંણી ફેરવે,
ખાય ખોળ તેલ રોટલા, રાગ છત્રીશે કરે અતિ ભલા. ૧૫
દુ:ખ વીસર્યો નિજ ઘર તણો, સરળ સાદ ગાવે ઘણો,
નરપતિ પુત્રી મંદિર પાસ, સુણી સાદ જોવા થઇ આશ. ૧૬
તવ તિહા તે દાસીને કહે, ઘાંચી ઘરે પુરૂષ જે રહે,
વેગે તેહને તેડી લાવ, ઘાચી ઘરે તવ જાવે ધાવ ૧૭
તવ તે પુરૂષ લાવે શા પાસ, તવ ઉતરે ! શનિશ્ચર તાસ,
અદ્ભુત રૂપ દેખી અતિ ઘણા, વચન કહે વરવાતણાં ૧૮
વિક્રમ કહે કર મારે નથી, નવી પરણાયે તેહથી,
આગે વર ચડીયે દિયો, સો વર માગીને મે લીયો ૧૯
છાનો પરણ્યો, વિક્રમરાય, કે તે કાલે જાણે માય,
પ્રગટ પરણાવે તવ પુત્રીકા, શ્રીપતિને દૃષ્ટિ પડયો તિહા થકા. ૨૦
નગર પતિનાં તિહાં પ્રણમી પાય, શ્રીપતિ નિજ ઘર લેઈ જાય,
અશન પાન કરી રાજા સૂવે, શેઠ સહિત નૃપ વિચિત્ર જુવે ૨૧
બોલ્યાં વરસ તિહાં સાડા સાત, અવલોકે શનિશ્ચર પતિ-વાત,
શનિ હંસ મધ્યે સંક્રમી, હાર ટોડલે મૂકયો વમી ૨૨
અઢી સંવત્સર મસ્તકે રહે, અઢી નાભે જોતિષ કહે,
અઢી સંવત્સર ચરણે વાસ, હુવો શનિશ્ચર ત્રીજો તાસ ૨૩
જનમ થકી દ્વિતીય ચોથો, આઠમો દ્વાદશમો શનિશ્ચર વસ્યો,
એ કથા સાંભળશે જેહ, સર્વ રાશી ફળ પામશે તેહ ૨૪
તત્ક્ષણ શનિશ્ચર પ્રગટયો ત્યાંય, વર માગો તમે વિક્રમરાય,
જો તુ સુજને તુઠયો અહી, જે કથા કહેશે તારી સહી ૨૫
તેહને તુ પીડે નહિ કદા, એ વર આપો શનિશ્ચર સદા,
વર દેઇ શનિશ્ચર સ્થાનકે ગયો, હરખ્યો રાય ઊજેણી ગયો ૨૬

ચાલ્યો ચતુરંગિણી સૈન્યાએ કરી, આવ્યા જીવાં ઉજેણી પુરી,
નિજ ભુવને વિક્રમ આવીયો, અખીલ લોકે વધાવી લીયો ૨૭

સિદ્ધસેન ગુરુ વચને કરી, લહ્યો ધરમ સમકિત આદરી,
મહાકાલ તીરથ ઓધરી, પરદુઃખ ટાલણુ દાનેશ્વરી. ૨૮

સુખે સમાધે પાળે રાજ, લહી સમકિત નર સારે કાજ,
નીરીયાવળી ઉપાગે લહ્યો, એકાવતારી શનિશ્ચર કહ્યો ૨૯

એ કથા છે શનિશ્ચર તણી, પીડા ન કરે ચોપાઇ ભણી,
સુખ સંપત સઘળી લહે, પંડિત લલિતસાગર એમ કહે ૩૦

ઉપદેશી વૈરાગ્ય વીશી :

દુર્લભ લાધો મનુષ્ય જન્મારો, અનારજ દેશ મઝાર નહી
આરજ દેશ ઉત્તમ કુળ જનમ્યો, પિણ મધ્યમ કુળ અવતાર નહી
લંબો આઉખો પૂરી ઈન્દ્રી, દેહમે રોગ વિકાર નહી,
ઈમ જાની જિનધર્મ આરાધો, યહ અવસર વારવાર નહી .૧

સ્વાસ વાસ ઔર તન ધન જોબન ઇનકા કછુ ઈતબાર નહી,
કુટુંબ કબિલા હિતુ બન્ધવ અંત સમય કોઈ યાર નહી,
લાખ જતન કરો બહુ તેરા પિણ કોઈ રાખણહાર નહી,
ઇમ જાની જિનધર્મ આરાધો, યહ અવસર બારમબાર નહી ..૨

ઈસ જગમાહી સભી અથિર હૈ થિર કોઈ નર નાર નહી,
વાસુદેવ ચક્રી મહા બલિયા ઈન સમ જોધા ઔર નહી
પુન્ન પુરા હોય કાલવશ પહુચા જબ કોઈ ચાલે લાર નહી ઇ ૩

જન્મ મરણકા દુઃખ અનન્તા, જરા રોગ દુઃખ પાર નહી,
અહો અચરજ સંસાર મહાદુ:ખ, કિસી તરહ છુટકાર નહી
જહા જહાં દુઃખ પાવે પ્રાણી તબ કોઇ નિવારણહાર નહી ઇ ૪

પ્રથમ દુખે દુખે પેટ ભરીજે સુખ સો ઇણ સંસાર નહી,
કદાચિત સુખ માન લિયો મનમે, થોડો સુખ બહુ કાલ નહી,
પીછે ઘણા દુખ સહેગો પરભવ પિણ દુખકા કોઇ પાર નહી ઈ ૫

સંજમ લેતાં દુખસુ ડરતા, લોચાદિક સુગમ સુખાર નહી,
ભુખ તૃષા સીત ગરમી પ્રમુખ સહવા સમરથહાર નહી
ઈમ ચિતવે તો કાયર કહીએ પિણ શૂરવીર સરદાર નહી ઈ ૬

નરકમાંહિ દુ:ખ સહયા અનન્તા, અનન્તવાર એકવાર નહીં,
જગન મઝમ ઉતકૃષ્ટિ તિથદા દુ:ખ ઇક સાર નિવાર નહી,
આંખ મીચે ખોલે ક્ષણમાતર, સુખનો કોઈ સંચાર નહી ઈ ૭

જે જે જાય છે રાત-દિવસ તે પાછા આવણુહાર નહી,
અધર્મ કરતાં અફલ જાય છે ચેતે કર્યો રે ગવાર નહી.
મૌતસે નહિ કોઇ સથો પરચો, તિણુ આયા ભાગણુહાર નહી. ઇ ૮

જબ લગ ઇન્દ્રિ પડે ન હીંની દેહમે રોગ વિકાર નહી,
જબ લગ દેહી તરૂણુ અવસ્થા, જરા જીરણુ બિગાડ નહી,
તબ લગ મૌત મહા નિરદઈ નેડે આવનહાર નહી ઈ ૯

ઘરમે લાગ્યા અગ્ન પલિતા કોઈ કુવા ખોદાવણુહાર નહી,
વૈરી આન પુકારે શિર પર કોઇ ઘડનહાર હથિયાર નહી,
જો મરણુ અન્ત વેદના પહુચે કોઇ ધર્મ કરન હુશીયાર નહી. ઇ ૧૦

રાગ-દ્વેષ મોહ કઠિન જેવડી, બિન તોડા છુટનહાર નહીં,
યહ અનાદિ જીવ સગત કરતા ઇણુસુ કછુ સુધાર નહી,
રાગ-દ્વેષ જીવ કિયા બહુ તેરા પિણુ કિયો પરત સસાર નહીં. ઈ ૧૧

ઉપસમ કિયા ક્રોધ નવી આવે, હો ગયા નરમ અહંકાર નહી,
સરલ પરિણામે માયા વિનસે સતોષ આયા લોભ લગાર નહી
તૃષ્ણાજલ આશા નહી જિનકે મિથ્યારૂપ સીરભાર નહી ઈ ૧૨

ક્રોધ કરી વૈરી ડસ રાખે, માન ન પાછો માર નહી,
મનકે દોહી દગાબાજ હે, માયા મેટનહાર નહી,
લોભ લાલચમે રહે જો લપટો, ઇનસે પાવે પાર નહી ઇ ૧૩

અમૃત છાડે મુરખ પ્રાણી, કોઇ વિષાદી છડનહાર નહી,
જિનકે ફલ લાગે મહા આકરે, મરત ન લાગે વાર નહી,
જો શીલ છોડ કુશીલ આદરે, ઇમ મરણુ ન છોડે લાર નહીં ઈ ૧૪

પરત્રિયા સુ નેહ લગાવે, દુખવિપાક વિચાર નહી,
અસાધુ સેતી ગોષ્ટિ હમેશા. સાધુ સેતી પ્યાર નહી,
દયા ધર્મકા બીજ ન બોવે, આગે ઉનકો સુખકાર નહી ઈ ૧૫

સદા ન સુખી રહે હમેશા, સદા ન દિલ ગુલજાર નહી,
સદા ન જોબન રહે શાશતો, સદા ન થિર પરિવાર નહી
સદા ન શકિત રહે તન અંદર, સદા ન રૂપ અપાર નહી ઇ ૧૬

ઉપદેશી વૈરાગ્ય વીશી :

દુર્લભ લાધો મનુષ્ય જન્મારો, અનારજ દેશ મઝાર નહી
આરજ દેશ ઉત્તમ કુળ જનમ્યો, પિણ મધ્યમ કુળ અવતાર નહી
લખો આઉખો પૂરી ઇન્દ્રી, દેહમે રોગ વિકાર નહી,
ઇમ જાની જિનધર્મ આરાધો, યહુ અવસર વારવાર નહી .૧

સ્વાસ વાસ ઔર તન ધન જોબન ઇનકા કછુ ઇતબાર નહી,
કુટુંબ કબિલા હિતુ બન્ધવ અંત સમય કોઈ યાર નહી,
લાખ જતન કરો બહુ તેરા પિણ કોઇ રાખણહાર નહી,
ઇમ જાની જિનધર્મ આરાધો, યહ અવસર બારમબાર નહી ...૨

ઇસ જગમાહી સભી અથિર હૈ થિર કોઈ નર નાર નહીં,
વાસુદેવ ચક્રી મહા બલિયા ઇન સમ જોધા ઔર નહી
પુન્ન પુરા હોય કાલવશ પહુચા જબ કોઇ ચાલે લાર નહી ઇ ૩

જન્મ મરણકા દુ.ખ અનન્તા, જરા રોગ દુઃખ પાર નહી,
અહો અચરજ સંસાર મહાદુ:ખ, કિસી તરહ છુટકાર નહી
જહા જહાં દુઃખ પાવે પ્રાણી તબ કોઇ નિવારણહાર નહી ઇ ૪

પ્રથમ દુખે દુ.ખે પેટ ભરીજે સુખ સો ઇણ સંસાર નહી,
કદાચિત સુખ માન લિયો મનમે, થોડો સુખ બહુ કાલ નહી,
પીછે ઘણા દુખ સહેગો પરભવ પિણ દુખકા કોઇ પાર નહી ઈ ૫

સંજમ લેતા દુખસુ ડરતા, લોચાદિક સુગમ સુખાર નહી,
ભુખ તૃષા સીત ગરમી પ્રમુખ સહવા સમરથહાર નહી
ઇમ ચિંતવે તો કાયર કહીએ પિણ શૂરવીર સરદાર નહી ઈ ૬

નરકમાંહિ દુખ સહયા અનન્તા, અનન્તવાર એકવાર નહીં,
જગન મઝમ ઉતકૃષ્ટિ તિથદા દુ.ખ ઇક સાર નિવાર નહી,
આંખ મીચે ખોલે ક્ષણમાતર, સુખનો કોઇ સંચાર નહી ઈ ૭

જે જે જાય છે રાત–દિવસ તે પાછા આવણુહાર નહી,
અધર્મ કરતાં અફલ જાય છે ચેતે કયોં રે ગવાર નહી.
મૌતસે નહિ કોઇ સથો પરચો, તિણુ આયા ભાગણુહાર નહી ઇ ૮

જબ લગ ઇન્દ્રિ પડે ન હીંની દેહમે રોગ વિકાર નહી,
જબ લગ દેહી તરૂણુ અવસ્થા, જરા જીરણુ બિગાડ નહીં,
તબ લગ મૌત મહા નિરદઈ નેડે આવનહાર નહી ઈ ૯

ઘરમે લાગ્યા અગ્ન પલિતા કોઈ કુવા ખોદાવણુહાર નહી,
વૈરી આન પુકારે શિર પર કોઇ ઘડનહાર હથિયાર નહી,
જો મરણુ અન્ત વેદના પહુચે કોઇ ધર્મ કરન હુશીયાર નહી ઇ ૧૦

રાગ–દ્વેષ મોહ કઠિન જેવડી, બિન તોડા તુટનહાર નહીં,
યહ અનાદિ જીવ સગત કરતા ઇણુસુ કછુ સુધાર નહી,
રાગ–દ્વેષ જીવ કિયા બહુ તેરા પિણુ કિયો પરત સસાર નહી. ઈ ૧૧

ઉપસમ કિયાં ક્રોધ નવી આવે, હો ગયા નરમ અહંકાર નહી,
સરલ પરિણામે માયા વિનસે સતોષ આયા લોભ લગાર નહી
તૃષ્ણાજલ આશા નહી જિનકે મિથ્યારૂપ સીરભાર નહીં ઈ ૧૨
ક્રોધ કરી વૈરી ડસ રાખે, માન ન પાછો માર નહી,
મનકે દોહી દગાબાજ હે, માયા મેટનહાર નહી,
લોભ લાલચમે રહે જો લપટો, ઇનસે પાવે પાર નહી ઇ ૧૩
અમૃત છાડે મુરખ પ્રાણી, કોઇ વિષાદી છડનહાર નહી,
જિનકે ફલ લાગે મહા આકરે, મરત ન લાગે વાર નહી,
જો શીલ છોડ કુશીલ આદરે, ઇમ મરણુ ન છોડે લાર નહીં ઈ ૧૪
પરત્રિયા સુ નેહ લગાવે, દુઃખવિપાક વિચાર નહી,
અસાધુ સેતી ગોષ્ટિ હમેશાં, સાધુ સેતી પ્યાર નહી,
દયા ધર્મકા બીજ ન બોવે, આગે ઉનકો સુખકાર નહી ઈ ૧૫
સદા ન સુખી રહે હમેશાં, સદા ન દિલ ગુલજાર નહી,
સદા ન જોબન રહે શાશતો, સદા ન થિર પરિવાર નહી
સદા ન શકિત રહે તન અંદર, સદા ન રૂપ અપાર નહી ઇ ૧૬

શિયળનું ચોઢાળીઉં

ઢાળ ૧ લી

ચોવીસે જીન આગમે રે, ભાંખ્યો શિયળ નિધાન,
બ્રહ્મચારી ભગવંત સમો રે, એમ બોલે શ્રી વર્દ્ધમાન,
સુગુણ નર સેવો શિયળ નિધાન ..૧
શિયળ સમો જગકો નહીં રે, શિયળે મલે સર્વે થોક,
તપ જપ કીરીયા જે કરે રે, શિયળ વિના સર્વે ફોક. સુ. ૨
દેવ દાનવ સુર પાય નમે રે, ઉત્તરાધ્યયનની શાખ,
શિયળે સુર પદવી લહે રે, શ્રી જિન આગમ ભાખ. સુ ૩
રોકયા તે દુરગતિ બારણાં રે, ભાંખ્યો સંવર દ્વાર,
છમાસી તપ ફળ કહ્યું રે, મહા નિસીથ મોઝાર. સુ ૪
દેખો સિતાજીને કારણે રે, પાવક શીતલ કીધ,
દ્રૌપદી સંકટ સવી ટળ્યા રે, નેમ રાજુલ જશ લીધ સુ ૫
શિયળે સર્પ ન આભડે રે, શિયળે શિતળ આગ,
શિયળે અરિ કરિ કેશરી રે, ભય જાવે સર્વે ડાલ...સુ...૬

ઢાળ બીજી

હાં રે લાલા સમકિત સખી એમ વિનવે,
તમે સેવો શિયલ નિધાન....રે લાલા.
ઈહલોકે સુખ સંપદા, પરલોકે દેવ વિમાન...રે લાલા.
શિયલ સુરંગા માનવી, તમે રાખો શિયળ સુ રંગ રે લાલા.
શિયલ ..૧
હારે લાલા ક્ષણ એક સુખને કારણે, અસ ખ્યાતા સમુચ્છિંમ જંત રે લાલા,
પંચમે અંગે હિંસા કહી, તે કેમ કરે મતિવંત રે લાલા શિયલ ૨
હારે લાલા નવ લાખ ગર્ભાવાસના, તે તો કોણ વિદારે મહામુઢ રે લાલા,
તે સમો પાપી બીજો નહી, જે સેવે મૈથુન ગુઢ રે લાલા, શિયલ ૩
હારે લાલા મુલ તે મહાવ્રત ભાંગતા, વળી બીજાં ભાંગશે ચાર રે લાલા,
મન સંવર કરી રાખીએ, જેમ ન આવે આશ્રવ દ્વાર રે લાલા શિયલ ૪

હાં રે લાલા મંત્ર જત્ર મણિ ઔષધિ, વેદ વિદ્યા ને સિદ્ધાંત રે લાલા,
શિયલ વિના શોભે નહી, જતી જોગી ને મહંત રે લાલા. શિયલ ૫

ઢાળ ત્રીજી

માય બહેની બેટા બેટડી, ધરિએ શિયલ શું પ્રીત,
સજ્જની મોરી રે, અંતરકપટ ન રાખીએ, રાખીએ નિરમલુ ચિત્ત,
સજ્જની મોરી રે, અહો રે માનવભવ દોહીલો ૧
નિજઘર આપ સંભાળતા, ડોલપણુ કરે દૂર ..સજ્જની
આતમ મહેલમાં પિઉ વસે, પીજીએ શિવરસપૂર સજ્જની... અહો ૨
જ્ઞાનદિપક કરી રાખીએ, નિરૂપમ પ્રિતમરૂપ સજ્જની,
પતિવ્રતા ગુણ કરી રાખીએ, તે લહે સુખ અનુપ સજ્જની .. અહો ૩
શિયળ ચિંતામણી રયણુ લ્યો, તપ માંહે કનક જડાવ...સજ્જની,
જ્ઞાન અંકુશ કરી રાખીએ, મનડું માહુ માં ડોલાવ સજ્જની અહો ૪
સત્ય સાહેલી માથે લઈ, સમકિત સુત હુલરાવ...સજ્જની,
નિર્જરાનો ભાર જી થાપીએ, શિવરમણી શું મેલાવ સજ્જની . અહો ૫

ઢાળ ચોથી

સુંદરી શીખ સુણો મનરંગે, ધરો શિયલ સુખદાઇ રે,
સમકિત સાથે જો શિયલ ધરીએ, તો અવિચળ સુખને વરીયે રે,
શિયલ ધરીજે બહેની શિયલ પાળીજે ૧
સોળે સતીઓ શિયલે સુખ પામી, નોઇન્દ્રિય મન વશ કીજે રે,
શિયલ સ્વભાવે જગમા જશ લીધો, ઉત્તમ સંગત શુદ્ધ કીજે રે શિ. ૨
જ્ઞાન સાથે કીરીઆ મન ધરીએ, એમ અવિચલ સુખ વરીયે રે,
કેવળજ્ઞાન તણું સુખ પામે, શિયલે ભવસમુદ્ર તરીએ રે શિયલ ૩
એવુ જાણીને આ ભવ પરભવ, ધર્મ સખાયો, કરીએ તે ભવની કમાઈ રે,
પરનિંદા પરહરવા કાજે, સેવો શિયલ સુખદાઇ રે શિયલ ૪
એમ સુણીને કોઈ શીયલ જ પાળે, દુરગતિ દુઃખ નિવારે રે,
મુનિ જીવણ કહે સંપદા પાવે, ખંભાત નગર ગુણ ગાવે રે શિયલ ૫

---o---

ચિત્ત મુનિ

[પૂર્વ કથા] (દ્રુતવિલંબિત)

શ્રી જિનવીરપદે નત મસ્તકે, પ્રણમીને કહું એક કથાનક,
શ્રીજિનભાષિત વાણી વિષે કહી,કથની એહ ગુંથી કવિતા મહી . ૧
નગર શોભિત કંપિલપુર છે, નૃપતિ નીતિશીલ બ્રહ્મરાય છે,
કુંવર સુંદર સુબ્રહ્મદત્ત છે, ભરતખંડ તણો સુમહીપ છે ૨
પુરીમતાલપુરી અતિ શોભતી, ધનદ શ્રેષ્ઠી વસંત મહામતિ,
મનુષ જન્મ મહી સુરલોકનાં, વિવિધ સૌખ્ય સદા વિલસી રહ્યો ૩
પૂરવ પુણ્ય તણા શુભ યોગથી, ધનદ શ્રેષ્ઠિ ગૃહે ચિત્ત ઉપન્યા;
રૂપ મનોહર કોમળ અંગ છે, સરવ ઇન્દ્રિય પૂર્ણ અભંગ છે ૪
વ્યતીત બાલ થઈ વય જ્યાહરે, ખીલી વસંત યુવા ચિત્તની તદા;
વિષમ મોહ તણાં વિષબંધનો, ત્યજી દઈ ચિત્ત સંયમ આદરે. ૫

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

પામ્યા સંયમ ધ્યાનથી અવધિનું, સદ્જ્ઞાન ચિત્તર્ષિએ,
જાણી લીધી બધી કથા જીવનની, જોયા ત્રણે કાળને;
જાણ્યા બ્રહ્મદત્તે ભવો પૂરવના, જાતિ સ્મૃતિ જ્ઞાનથી,
ક્યાં છે બાંધવ પૂર્વ પાંચ ભવનો ? જોઈ શક્યો તે નહિ. ૬

(અનુષ્ટુપ્)

પૂર્વ બંધુવિયોગેથી, થયો તે દુઃખી રાજવી;
જરાએ સુખ ના પામે, વૈભવો કે વિલાસમાં ૭

બંધુની ભાળને માટે, અર્ધો શ્લોક બનાવી ને;
સર્વત્ર રાજ્યમાં એનો, સંદેશો પાઠવે નૃપ. ૮

" અર્ધા રાજ્ય તણો ભાગી, હું બનાવીશ એહને,
ઉત્તરાર્ધ શ્લોકનો જે, બનાવી આપશે મને " ૯

હાં રે લાલા મંત્ર જંત્ર મણિ ઔષધિ, વેદ વિદ્યા ને સિદ્ધાંત રે લાલા,
શિયલ વિના શોભે નહી, જતી જોગી ને મહંત રે લાલા. શિયલ. ૫

ઢાળ ત્રીજી

માય બહેની બેટા બેટડી, ધરિએ શિયલ શું પ્રીત,
સજ્જની મોરી રે, અંતરકપટ ન રાખીએ, રાખીએ નિરમલ ચિત્ત,
સજ્જની મોરી રે, અહો રે માનવભવ દોહીલો ૧
નિજઘર આપ સંભાળતા, ડોલપણું કરે દૂર .સજ્જની
આતમ મહેલમાં પિઉ વસે, પીજીએ શિવરસપૂર સજ્જની...અહો ૨
જ્ઞાનદિપક કરી રાખીએ, નિરૂપમ પ્રિતમરૂપ સજ્જની,
પતિવ્રતા ગુણ કરી રાખીએ, તે લહે સુખ અનુપ સજ્જની ..અહો ૩
શિયળ ચિંતામણી રયણ લ્યો, તપ માંહે કનક જડાવ.. સજ્જની,
જ્ઞાન અંકુશ કરી રાખીએ, મનડું માકું માં ડોલાવ.. સજ્જની અહો ૪
સત્ય સાહેલી માથે લઈ, સમકિત સુત હુલરાવ...સજ્જની,
નિર્જરાનો ભાર જી થાપીએ, શિવરમણી શું મેલાવ સજ્જની .અહો ૫

ઢાળ ચોથી

સુંદરી શીખ સુણો મનરંગે, ધરો શિયલ સુખદાઇ રે,
સમકિત સાથે જો શિયલ ધરીએ, તો અવિચળ સુખને વરીયે રે,
શિયલ ધરીજે બહેની શિયલ પાળીજે ૧
સોળે સતીઓ શિયલે સુખ પામી, નોઇંદ્રિય મન વશ કીજે રે,
શિયલ સ્વભાવે જગમા જશ લીધો, ઉત્તમ સંગત શુદ્ધ કીજે રે શિ. ૨
જ્ઞાન સાથે કીરીઆ મન ધરીએ, એમ અવિચલ સુખ વરીયે રે,
કેવળજ્ઞાન તણું સુખ પામે, શિયલે ભવસમુદ્ર તરીએ રે શિયલ ૩
એવું જાણીને આ ભવ પરભવ, ધર્મ સખાયો, કરીએ તે ભવની કમાઈ રે,
પરનિંદા પરહરવા કાજે, સેવો શિયલ સુખદાઇ રે શિયલ ૪
એમ સુણીને કોઈ શીયલ જ પાળે, દુરગતિ દુઃખ નિવારે રે,
મુનિ જીવણ કહે સંપદા પાવે, ખંભાત નગર ગુણ ગાવે રે શિયલ ૫

--o--

ચિત્ત મુનિ

[પૂર્વ કથા] (દ્રુતવિલંબિત)

શ્રી જિનવીરપદે નત મસ્તકે, પ્રણમીને કહું એક કથાનક,
શ્રી જિનભાષિત વાણી વિષે કહી,કથની એહ ગુંથી કવિતા મહી. ૧
નગર શોભિત કંપિલપુર છે, નૃપતિ નીતિશીલ બ્રહ્મરાય છે,
કુંવર સુંદર સુબ્રહ્મદત્ત છે, ભરતખંડ તણો સુમહીપ છે ૨
પુરીમતાલપુરી અતિ શોભતી, ધનદ શ્રેષ્ઠી વસત મહામતિ,
મનુષ જન્મ મહી સુરલોકનાં, વિવિધ સૌખ્ય સદા વિલસી રહ્યો ૩
પૂરવ પુણ્ય તણા શુભ યોગથી, ધનદ શ્રેષ્ઠિ ગૃહે ચિત્ત ઉપન્યા;
રૂપ મનોહર કોમળ અંગ છે, સરવ ઇન્દ્રિય પૂર્ણ અભંગ છે ૪
વ્યતીત બાલ થઈ વય જ્યાહરે, ખીલી વસંત યુવા ચિત્તની તદા;
વિષમ મોહ તણાં વિષબંધનો, ત્યજી દઈ ચિત્ત સંયમ આદરે. ૫

(શાર્દૂલવિક્રીડિત)

પામ્યા સંયમ ધ્યાનથી અવધિનું, સદ્જ્ઞાન ચિત્તર્ષિએ,
જાણી લીધી બધી કથા જીવનની, જોયા ત્રણે કાળને;
જાણ્યા બ્રહ્મદત્તે ભવો પૂરવના, જાતિ સ્મૃતિ જ્ઞાનથી,
ક્યાં છે બાંધવ પૂર્વ પાંચ ભવનો ? જોઈ શક્યો તે નહિ ૬

(અનુષ્ટુપ્)

પૂર્વ બંધુવિયોગેથી, થયો તે દુ:ખી રાજવી;
જરાએ સુખ ના પામે, વૈભવો કે વિલાસમાં ૭
બંધુની ભાળને માટે, અર્ધો શ્લોક બનાવી ને;
સર્વત્ર રાજ્યમાં એનો, સંદેશો પાઠવે નૃપ ૮
" અર્ધા રાજ્ય તણો ભાગી, હું બનાવીશ એહને,
ઉત્તરાર્ધ શ્લોકનો જે, બનાવી આપશે મને " ૯

(હરિગીત)

નિજ આત્મ ને પરમાત્મનુ શુચિ હિત કરતા આવિયા,
કપિલપુરે ઉદ્યાનમાંહી ચિત્ત મુનિવર વિહર્યા,
સંયમ અને તપથી સદા નિજ આત્મભાવે રાચતા,
છોડી જગત જ જાળને નિજ મસ્તીમાં માંહે મ્હાલતા ૧૦

(દ્રુતવિલંબિત)

જલનું સિંચન વૃક્ષની ક્યારીમાં, કરત માળી વદે અર્ધશ્લોકને;
શ્રવણ શબ્દ જતાં મુનિ બોલિયા, કરી હઉં હું પૂરો યહ શ્લોકને ૧૧
પૂરણ શ્લોક કહ્યો નૃપ આગળે, સૂણી થયો નૃપ મૂર્છિત તે સમે;
થઈ સચેત સહર્ષ જ દોડીને, જઈ મળ્યો મુનિ બાંધવ પ્રેમથી ૧૨

(અનુષ્ટુપ્)

જાતિસ્મરણ યોગેથી, જે જાણ્યા ભવ પાછલા,
મુનિ પાસે કહીને તે, પૂછે પ્રેમ થકી નૃપ ૧૩

(ઉપજાતિ)

"પે'લા હતા દાસપણે દ્વિબંધુ, બીજે મૃગો પર્વતશ્રેણી માંહે;
હંસો ત્રીજે ને ચંડાલ ચોથે, ને પાંચમે દેવભવેય સાથે. ૧૪

(અનુષ્ટુપ્)

"ક્યા દોષે થયા જૂદા, આપણે બેઉ બંધવા ?
કારણ એનું કહો ભાઈ, જાણવા ચિત્ત ઉલ્લસે." ૧૫

ચિત્ત મુનિ કહે છે : (દ્રુતવિલંબિત)

"નિરખી ઋદ્ધિ અને રમણી વળી, ચક્રવર્તિ સનતકુમારની,
ક્ષણિક સૌખ્ય વિષે બની આંધળા, પરમ દુઃખતણા બીજ વાવિયા ૧૬

(મંદાક્રાન્તા)

"વાર્યો તુને તદપિ ન સૂઝ્યું, મોહમાં ભાન ભૂલ્યો,
કોડી સાટે અમુલખ હીરો, હાથથી તે ગુમાવ્યો,
કર્મગ્રંથિ નિયતિ થકી તે મૂર્ખ થૈને વધારી,
જ્ઞાનાદિ જે નિજ ગુણતણી ચિર શાન્તિ ગુમાવી" ૧૭

બ્રહ્મદત્ત પૂછે છે : (દ્રુતવિલંબિત)

" સરલ સત્ય તપાદિક જે કર્યાં, શુભ ફળો અનુભોગું હું એહના,
તપ સુસંયમનાં ફળ જે રૂડાં, ચિત્તમુનિ ! તમને કયમ ના મળ્યાં ? :'

મુનિ જવાબ આપે છે :

" શુભ અશુભ કર્યાં ગત કાળમાં, ન છૂટકો બધું ભોગવિયા વિના,
ફળ સુપુણ્યતણાં મુજને મળ્યાં, સુખવિલાસની ઊણપ ના નૃપ ! ૧૯

(વસંતતિલકા)

"સદ્ભાગ્યવાન મનથી તુજને તું માન,તેવો સુભાગી ચિત્તને મનથી પ્રમાણ;
ઋદ્ધિ અને શરીરકાન્તિ તણો સુયોગ
માન્યો હતો ચિત્ત ગૃહે સુખભોગપૂર્ણ." ૨૦

બ્રહ્મદત્ત પૂછે છે : (અનુષ્ટુપ્)

" મળ્યા જો ભોગ એવા તો, ભોગવ્યા કેમ ના તમે ? "
બ્રહ્મદત્તે પૂછ્યું જ્યારે વદે છે મુનિપુંગવઃ ૨૧

મુનિ જવાબ આપે છે (દ્રુતવિલંબિત)

" નવીન શ્લોક કડી શ્રવણે સુણી, ભવનિધિ તરતા કંઈ પ્રાણીઓ:
પરમ યોગી કનેથી જ સાંભળી, વિરતિ ભાવ સ્વ અંતર ઉલ્લસ્યો " ૨૨

બ્રહ્મદત્ત કહે છે

" ઉદય, ઉચ્ચ, મધુ, કર્ક, બ્રહ્મ આ, સુખમહાલય ને વળી રાજ્ય આ,
રમણી રમ્ય સુવૈભવ ભોગ આ, તપદુખો ત્યજી એ નિત ભોગવો " ૨૩

(અનુષ્ટુપ્)

બંધુસ્નેહે અનુરક્ત, આમંત્રે નૃપ ભોગને,
અનાસક્ત વિરાગી એ, ચિત્ત મુનિ વદે તદા ૨૪

મુનિ કહે છે : (દ્રુતવિલંબિત)

" ગીત વિલાપ, વિડંબન નૃત્ય છે, વિષમ ભાર ગણુ ભૂષણો બધાં,
વિષય ભોગ હળાહળ ઝેર છે, ક્ષણિક સૌખ્ય અનંત દુખકર ૨૫

(હરિગીત)

" સુખ જે રહ્યું તપ ધન તથા ચારિત્રના ગુણપુંજમાં,
તેમજ અનંતું સુખ સાચું વિરતિ કેરી કુંજમાં,

તે સુખભાગ અનતમો ના હોય ભોગવિલાસમાં,
કામાદિમાં જે મોજ માને અધ તે અજ્ઞાનમા ૨૬

(દ્રુતવિલંબિત)

"નીચ ગણાય મનુષ્યની જાતિ જે, અધમ એવુ ય જીવન ભોગવ્યુ,
અશુભ કર્મતણા જ વિપાકથી, સ્થળે સ્થળે હડધૂત બહુ થતા ૨૭

(અનુષ્ટુપ્)

"રહી ચાડાળ જાતિમા, વેઠયાં દુખો અનેકશ,
તિરસ્કાર પરિત્યાગ, શ્વાનવત્ કરતા જનો ૨૮
હતા એ જાતિમા જ્યારે શુભ કર્મો કઈ કર્યા;
ઉદે એનો થયો આજે, સુખ સમૃદ્ધિ પામિયા ૨૯

(દ્રુતવિલંબિત)

"પૂરવ પુણ્યફળે નૃપ ! પામિયો, નિધિ સમૃદ્ધિ અને બડભાગ્યને,
દુખદ નશ્વર ભોગ ત્યજી દઇ, લઈ સુસયમ મેળવ તુ સુખો ૩૦
"મનુષ જન્મ અસુલભ પામીને, ભૂલી જઇ નિજ આત્મસ્વરૂપ આ,
જીવનમા કદિ શુભ કર્યું નહિ, થઇ જ ગૃદ્ધ શરીરસુખો વિષે ૩૧

(અનુષ્ટુપ્)

"સબળ શુભ ના લીધુ, જાતા પરભવે નરે,
મહાદુ:ખે મુઝાયે એ, અતકાળે જ માનવી ૩૨

(દ્રુતવિલંબિત)

"હરણ ગ્રાસ બને મૃગરાજનો, ત્યમ ગ્રહે યમરાજ મનુષ્યને;
ઉદય કાળતણા દૃઢ પાશથી, સ્વજન કોઈ ન મુક્ત કરી શકે ૩૩
જનક માત સુબાંધવ બેનડી, રમણી પુત્ર સ્નેહી સમાજ જે;
દુ:ખદ કર્મ ઉદે જબ આવતાં, ન લઈ ભાગ શકે, સુખ દે શકે ૩૪

(અનુષ્ટુપ્)

"ઉદય આવતાં જ્યારે, ભોગવે ફળ એહના,
વિપાકે ભાગી ના કોઈ, બાંધનારો જ ભોગવે ૩૫

(હરિગીત)

"ત્યજીને જવુ છે માતપિતુ નોકર અને ધન ધાન્ય આ,
પશુ પક્ષીઓ મહેલાત ભૂમિ જાવુ મૂકી એકલા;
સાથે ન આવે જીવની નિજ કર્મ વિણુ બીજું કંઈ,
શુભ અશુભ સ્થાને જન્મ લેવા કર્મ કેરી ગતિ સહી. ૩૬

(લલિત)

" સ્વજન સ્નેહીઓ પ્રિય શરીરને, મરણુ પામતાં બાળી નાખશે,
સમય વીતતાં ભૂલી સૌ જતાં, અવર સાથ એ સ્નેહ બાંધતાં. ૩૭

(દ્રુતવિલંબિત)

' જલપ્રવાહ સમુ અવિશ્રાન્ત આ, ઘટતુ જાય ક્ષણિક જ જીવન,
દૂર જતા જન યૌવન કાન્તિ એ, હું કડી આવી જરા તનને હરે ૩૮

(અનુષ્ટુપ્)

" પાચાલ પુરના રાજા ! સુણીને શબ્દ આ બધા,
દુઃખદાયી મહારંભ, કાર્યનો કર ત્યાગ તુ " ૩૯
સુણીને બોધ સાધુનો, દીન ભાવે વદે નૃપઃ

બ્રહ્મદત્ત કહે છે

" જાણી શકયો હુ એ સત્ય, વદ્યા જે આપ હે મુનિ ! ૪૦

(ઉપજાતિ)

" છે બધનું કારણુ ભોગ રાગ, ત્યજી શકે દીન ન હું સમાન,
નિદાન કીધુ તપ તેજ હારી, સનતકુમારની ઋદ્ધિ માટે. ૪૧

(અનુષ્ટુપ્)

" સુધારવા ભૂલો મારી, આપે બોધ કથ્યો ઘણો;
હઠાગ્રહી બનીને મે ના ધાર્યો ઉર લેશ તે. ૪૨

દ્રુતવિલંબિત)

સ્વરૂપ જાણ્યું તમો થકી ધર્મનુ, તદપિ ભોગ જરા ન ત્યજી શકું;
નિરખતો તીર પક ખુચ્યો કરી, પણુ જઇ ન શકે સરકાંઠડે. ૪૩

(અનુષ્ટુપ્)

" એવી રીતે મહાભાગ, ડૂબ્યો હુ કામપંકમાં;
ભોગાસક્તિ ત્યજીને હુ, ત્યાગપથે ન જૈ શકું." ૪૩

મુનિ કહે છે : (હરિગીત)

"રાત્રિ અને દિવસરૂપે આ કાળ વ્હેણુ વહી જતુ,
નહિ સ્થિર છે આ કામભોગો આયુ પણ નહિ સ્થિર છે,
ફળ ફુલ વિનાનાં તરૂ ત્યજી પક્ષીગણો દૂર જાય છે,
તેમજ ત્યજી જાયે સહુ આ કામ ભોગ મનુષ્યને ૪૫

(મંદાક્રાન્તા અને સ્રગ્ધરા)

"ભોગાસક્તિ ત્યજી ન શકે જો સર્વથા હે તું રાજા!
સંસારે તુ રહી જીવનનાં શુભ કાર્યો કરી લે,
સાધી લે તુ નિજ જીવનમાં પ્રેમ કારૂણ્ય સૂત્રો,
પાળી પોષી પ્રજાને પરહિત કરીને ધર્મ આરાધી લે તુ ૪૬

(અનુષ્ટુપ)

"સંસારે જો રહી રાજન્! જીવનશુદ્ધિ આચરે,
ઇચ્છિત સુખનો ભોક્તા, દેવ મોટો થઇશ તુ' ૪૭
વાત એક્કે નહિ માની બ્રહ્મદત્તે મુનિ તણી,
સમજાવી મુનિ ત્યારે, કહે છે રાજની પ્રતિ . ૪૮

મુનિ કહે છે : (વસંતતિલકા)

"આરંભને પરિગ્રહે અતિરક્ત તુ છે,
તે છોડવા મન નહિ તુજને લગારે,
મે જે કહ્યું નિવડ્યુ વ્યર્થ વિલાપ જેવું,
તેથી હવે અહિંથી સદ્ય વિદાય થાઉ" ૪૯

[ચાલુ કથા] (દ્રુતવિલંબિત)

વિષયમાં અતિઅંધ થયો નૃપ, હ્રદયમા જરી બોધ ધર્યો નહિ,
મનુજ જન્મ ગુમાવી વિલાસમા, નરક સાતમીએ જઇ ઉપન્યો ૫૦
મુનિ ચિત્તે સઘળા નિજ કર્મને, તપ સુસંયમ અગ્નિ થકી દહ્યાં;
પરમ જ્ઞાની તણુ પદ પામિયા, લઘુ નમે ચિત્તના પદપંકને ૫૧

(અનુષ્ટુપ)

સ્વ-કલ્યાણને અર્થે, કાવ્યમાં આ કથા કહી,
ક્રોળગામે શેષ કાળે, વસીને પૂર્ણ છે કીધી ૫૨

(દ્રુતવિલંબિત)

નયન[૨] નિધિ[૯] ગ્રહો[૯] વસુવાં[૧] વિષે, પુનમ જ્યેષ્ઠ તણી ભૃગુવાસરે,
કમળજા-શશી મુનિ સહાયથી, લઘુ કથે સુકથાપુર ભાવથી ૫૩

"પરમાત્મ છત્રીસી"

"પરમદેવ પરમાત્મા, પરમ જ્યોતિ જગદીશ"
પરમભાવ દિલ લાવીને પ્રણમુ છુ નમી શીષ – ૧
એક જ ચૈતન્ય દ્રવ્ય છે, જેના ત્રણ પ્રકાર
બહિરાતમ અંતર તથા પરમાત્મ પદ સાર – ૨
બહિરાતમ તેને કહે, ન જાણે આત્મ સ્વરૂપ
મગ્ન રહે પર દ્રવ્યમાં, મિથ્યાવંત અનુપ – ૩
અંતર આતમ જીવ, તે સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ હોય
ચોથે ને વળી બારમે, ગુણુસ્થાનક લ્યો જોય. – ૪
પરમાતમ પદ બ્રાહ્મનો, પ્રગટયો શુદ્ધ સ્વભાવ
લોકા લોક પ્રમાણુ સઉ, ત્રિકાળ દેખે ભાવ – ૫
બહિરાતમ સ્વભાવ તજ, થા તું અંતરાત્મન
પરમાતમ પદ જો ભજો, તો થા પરમાત્મન – ૬
પરમાતમ સો આત્મા, અન્ય ન બીજો કોઇ
પરમાતમ ને ધ્યાવતા, એ પરમાતમ હોય – ૭
પરમાતમ તે બ્રહ્મ છે, પરમ જ્યોતિ જગદીશ
પરથી ભિન્ન વિલોકીયે, જ્યોતિ અલખ તે ઇશ – ૮
જેવો છે પરમાત્મા, તેવો છે તન માહિ
મોહ મેલ કિચડ ભર્યો, તેથી સુઝે નાહિ – ૯
મોહ મેલ રાગાદિનો, જે ક્ષણુ કીજે નાશ
તે ક્ષણે આ પરમાતમા, પોતે લહે પ્રકાશ – ૧૦
આતમ સો પરમાતમા, પરમાતમ સો સિદ્ધ
વચલી દુવિધા મટિ ગઇ, પ્રગટ થઇ નિજ રિદ્ધ – ૧૧
હું જ સિદ્ધ પરમાતમા, હુ છુ આત્મારામ
હુ છું જ્ઞાતા જ્ઞેયનો, ચેતન મારૂં નામ – ૧૨

હું અનંત સુખનો ધણી, સુખમય મુજ સ્વભાવ,
અવિનાશી આનંદમય, તે હું ત્રિભુવન રાય – ૧૩

શુદ્ધ અમારૂ રૂપ છે, શોભિત સિદ્ધ સમાન,
ગુણ અનંતથી યુક્ત આ, ચિદાનંદ ભગવાન – ૧૪

જેવો સિદ્ધ ક્ષેત્રે વસે, તેવો આ તન માંહી,
નિશ્ચય દ્રષ્ટિ નિહાળતા, રંચ ફરક કઈ નહિ – ૧૫

કર્મોના સંયોગથી, થયા ત્રણ પ્રકાર,
એકજ આત્મ દ્રવ્યને, કર્મ નચાવણહાર – ૧૬

કર્મ સંઘાતી આદિનું, જોર ન કઈ દેખાય,
પાર્યો કળા વિવેકથી, રાગ દ્વેષ વિણ જાય – ૧૭

મૂળ કર્મનુ રાગ છે, રાગ મધ્યે મૂળ જાય,
પ્રગટ થાય પરમાત્મા, ભયા સુગમ ઉપાય, – ૧૮

શા માટે ભટકયો ફરે, સિદ્ધ થવાને કાજ,
રાગ દ્વેષને છોડી દે, ભૈયા સુગમ ઈલાજ – ૧૯

પરમાતમ પદનો ધણી, રંગ ભયો વિલલાય,
રાગ દ્વેષની પ્રીતિથી, જનમ અકારથ જાય – ૨૦

રાગ દ્વેષની પ્રીતિમા, ભૂલી કર્યો પ્રપંચ,
પરમાતમ પદ ઢાંકીને, થવુ પડયુ તિર્યંચ – ૨૧

જપ–તપ સંયમ સૌ ભલુ, રાગ દ્વેષ જો નાહિ,
રાગ દ્વેષને જાગતા, એ ફળદાયી નાંહિ – ૨૨

રાગ દ્વેષના નાશતા, પરમાતમ પ્રકાશ,
રાગ દ્વેષના જાગતા, પરમાતમ પદ નાશ – ૨૩

જો પરમાતમ પદ ચહે, તો તુ રાગ નિવાર,
દેખ સંયોગી સ્વામીને અંતર હૈયે વિચાર – ૨૪

લાખ વાતની વાત આ, દીધી તને બતાય;
જો પરમાતમ પદ ચહે, રાગ દ્વેષ તજ ભાય – ૨૫

રાગ દ્વેષના ત્યાગ વિણુ, પરમાતમ પદ નાય,
કોટિ કોટિ જપ તપ કરે, બધું અકારથ જાય. – ૨૬

દોષ છે આ આત્માનો, રાગ દ્વેષનો સંગ,
જેમ પાશ મજીઠથી, વસ્ત્રનો બીજો રંગ – ૨૭

તેમજ આતમ દ્રવ્યને. રાગ દ્વેષનો પાશ,
કર્મ રંગ લાગી રહ્યો, તો કેમ લહે પ્રકાશ. – ૨૮

આ કર્મનું જીતવુ, કઠીન વાત છે મિત્ર,
મૂળ ખોદ્યા વિણુ ના મટે, દુષ્ટ જાતિ વિપરિત – ૨૯

લક્ષોપત્તો બહુ કર્યો, એ મટવાના નાહિ,
ધ્યાન અગ્નિ પ્રગટાવીને, હોમી દે તે માંહિ – ૩૦

જેમ કાષ્ટના ગંજને, નર નહિ શકે ઉઠાય,
જરિક આગ સંયોગથી, ક્ષણુમાં ઉડી જાય – ૩૧

દેહ સહિત પરમાતમા, એ અચરજની વાત,
રાગ દ્વેષનાં ત્યાગતા, કર્મ શક્તિ તુટ જાત – ૩૨

પરમાતમના ભેદ બે, રૂપી અરૂપી માન,
સરખા અનંત સુખમા, કહેવાના બે સ્થાન – ૩૩

જેવો તે પરમાતમા, તેવો છે તન માંહિ,
આત્મ શક્તિ સંભારતાં, પ્રગટે અંતર માહિ – ૩૪

રાગ દ્વેષને ત્યાગીને, ધર પરમાતમ ધ્યાન,
તો પામે સુખ સંપદા, "ભૈયા" ઇમિ કલ્યાણુ – ૩૫

સંવત વિક્રમ ભૂપનો, સત્તરસો પચાસ,
માગશરમા રચના કરી, પ્રથમ પક્ષ બીજ માસ – ૩૬

સામાયિક બત્રીશી

હરિગીત

સૌ પ્રાણી આ સંસારના સન્મિત્ર મુજ વ્હાલા થજો,
સદ્‌ગુણમાં આનંદ માનું મિત્ર કે વેરી હજો,
દુઃખીઆ પ્રતિ કરૂણા અને દુશ્મન પ્રતિ મધ્યસ્થતા,
શુભ ભાવના પ્રભુ ચાર આ પામો હૃદયમાં સ્થિરતા. ૧
અતિ જ્ઞાનવંત અનંત શક્તિ દોષ હિન આ આત્મ છે,
એ મ્યાનથી તલવાર પેઠે શરીરથી વિભિન્ન છે,
હું શરીરથી વિભિન્ન છું એ જ્ઞાનબળ મુજને મળો,
હે દેવ! તુજ કૃપા વડે અજ્ઞાન સૌ સત્વર ટળો. ૨
સુખ દુઃખમાં શત્રુ મિત્રમાં સંયોગ કે વિયોગમાં,
રખડું વને કાં રાજભુવને રાચતો સુખભોગમાં,
મુજ સર્વ કાળે સર્વ જીવમાં આત્મવત્ બુદ્ધિ બધી,
આ ભાવના રહેજો હૃદયમાં અરજ એ કરૂણાનિધિ ૩
તુજ ચરણકમળનો દીવડો રૂડો હૃદયમાં રાખજો,
અજ્ઞાનમય અંધકારનો આવાસ તુરત બાળજો,
તદ્‌રૂપ થઇ તે દીવડે હું સ્થિર થઈ ચિત્ત બાધતો,
તુજ ચરણ–યુગ્મની રજમહીં હું પ્રેમથી નિત્ય ડૂબતો ૪
પ્રમાદથી પ્રયાણ કરતાં વિચારતાં પ્રભુ! અહીં તહીં;
એકેન્દ્રિયાદિ જીવને હણતાં કદી ડરતો નહીં,
છેદી વિભેદી દુઃખ દઈ મેં ત્રાસ આપ્યા તેમને,
કરજો ક્ષમા આ કર્મહિંસક નાથ વિનવું આપને ૫
કષાયને પરવશ થઇ બહુ વિષયસુખ મેં ભોગવ્યા,
ચારિત્રના જે ભંગ વિભુ મુક્તિના વેરી થયા,
કુબુદ્ધિથી અનિષ્ટ કિંચિત્ આચરણ મેં આદર્યું,
કરજો ક્ષમા સૌ પાપ આ મુજ રંકનું જે જે થયું. ૬

મન વચન કાય કષાયથી કીધા પ્રભુ મેં પાપો બહુ,
સંસારનાં દુઃખ બીજ સૌ વાવ્યાં અરે હું શું કહું !
આ પાપને આલોચવા નિંદા અને ધિક્કારથી,
હું ભસ્મ કરતો મંત્રથી જેમ વિષ જાતુ વાદીથી ૭
મુજ બુદ્ધિના વિકારથી કે ઇંદ્રિયોના જોરથી,
બહુ દુષ્ટ દુરાચાર મે સેવ્યા પ્રભુ કુબુદ્ધિથી,
કરવુ હતુ તે ના કર્યું પ્રમાદ કેરા જોરથી,
આ દોષ મુક્તિ પામવા માગું ક્ષમા હું પ્રેમથી ૮
મન મારૂ દોષિત થાય તો હું દોષ અતિક્રમ જાણતો,
દોષિત થતું આચારમા તો દોષ વ્યતિક્રમ માનતો,
વિષયો તણી પ્રવૃત્તિમાં હું અતિચારી ધારતો,
વિષયો તણી આસક્તિમાં હુ અનાચારી સમજતો ૯
ભાષા મહી ઉચ્ચારમા તલભાર ભૂલ જો થાય તો,
વળી અર્થ માત્ર પદ મહી લવલેશ વધઘટ થાય તો,
યથાર્થ વાણીભંગનો દોષિત પ્રભુ હુ આપનો,
આપી ક્ષમા મુજને બનાવો પાત્ર કેવળ બોધનો ૧૦
પ્રભુવાણી તું મંગળમયી મુજ શારદા હુ સમજતો,
જો ઇષ્ટ વસ્તુ દાનમા ચિંતામણી હુ ધારતો,
સુબોધ ને પરિણામ શુદ્ધિ સંયમને વર્ષાવતી,
ગીતો સુણાવી સ્વર્ગના તુ મોક્ષ લક્ષ્મી અર્પતી ૧૧
સ્મરણ કરે યોગીજનો જેનુ ઘણા સન્માનથી,
વળી ઇન્દ્ર નર ને દેવ પણ સ્તુતિ કરે જેની અતિ,
એ વેદ ને પુરાણ જેનાં ગાય ગીતો હર્ષમાં,
તે દેવના પણ દેવ વ્હાલા, સિદ્ધ વસજો હૃદયમાં ૧૨
જેનુ સ્વરૂપ સમજાય છે સદ્‌જ્ઞાન દર્શન યોગથી,
ભંડાર છે આનંદના જે ચલિત નહી વિકારથી,
પરમાત્મની સંજ્ઞા વડે ઓળખાય એ શુભ ધ્યાનમાં,
તે દેવના પણ દેવ વ્હાલા, સિદ્ધ વસજો હૃદયમા ૧૩

આ વિશ્વની કો વસ્તુમાં જો સ્નેહ બંધન થાય છે,
તો જન્મ મરણના ચક્રમાં ચેતન બહુ ભટકાય છે,
મુજ મન વચન ને કાયનો સંયોગ પરમા છોડવો,
શુભ મોક્ષના અભિલાષનો આ માર્ગ સાચો જાણવો ૨૮
સંસાર રૂપી વન મહી જે અવનતિમા લઇ જતી,
તે વાસનાની જાળ પ્યારા તોડ સંયમ જોરથી,
વળી બાહ્યથી છે આત્મ જુદો ભેદ મોટો જાણવો,
તલ્લિન થઈ ભગવાનમાં ભવપંથ વિકટ કાપવો ૨૯
કર્મો કર્યા જે આપણે ભૂતકાળમાં જન્મો લઈ,
તે કર્મનું ફળ ભોગવ્યા વિણ માર્ગ એકે છે નહીં,
પરંતુ કરેલુ કર્મ જો પરિણામ આપે મુજને,
તો મુજ કરેલા કર્મનો સમજાય નહિ કંઇ અર્થને ૩૦
સંસારનાં સૌ પ્રાણીઓ ફળ ભોગવે નિજ કર્મનું,
નિજ કર્મના પરિપાકનો ભોક્તા નહી કો આપણું,
ફળ લઈ શકે છે કોઈ નહી, આપી શકે છે કોઈ નહી,
પ્રભુ ધ્યાનમા નિમગ્ન થા તુજ આત્મનો આશ્રય કરી ૩૧

(શાર્દૂલ)

પામી નાહીં શકાય પાર જરીએ, જેના રૂડા જ્ઞાનથી,
તેવા ધીર ગુરૂ અમિત ગતિને, વંદુ ઘણા પ્રેમથી,
આવે ગુણ અમિતજીન પ્રભુના મુજ આત્મમાં ભાવથી,
લેવાને શુભ મોક્ષને બધુ કહો વાર કયા લાગતી ? ૩૨

(દોહરો)

બત્રીસ ચરણનુ બન્યુ, મંગળ સુંદર કાવ્ય,
અનુભવતાં એક ધ્યાનથી, મોક્ષ ગતિ જીવ જાય

ત્રણ તત્ત્વનો છંદ

પરમ પુરુષ પરમેશ્વર દેવ, તેહ તણી નિત કીજે સેવ,
ભવદુ:ખ ભંજન શ્રી ભગવંત, રાગદ્વેષનો કીધો અંત ૧
ચોત્રીસ અતિશે શોભિત કાય, ત્રિભુવન જન નાયક જિનરાય,
પાંત્રીસ વાણી વચન રસાલ, શિવસુખ કારણ દીન દયાળ ૨
સુરનર કિન્નર વંદિત પાય, જય જગદીશ્વર ત્રિભુવનરાય,
સિદ્ધપુરૂષ અવિચલ સુખ ધણી, સેવા કરે ભવિયણ તેહ તણી. ૩
અષ્ટ કર્મદળ કીધાં ચૂર, ચિદાનંદ નિત સુખ ભરપુર,
અનંત જ્ઞાન દર્શન આધાર, ઇન્દ્રિ દેહ રહિત નિરાકાર. ૪
તેહને જન્મ, જરા, નહિ રોગ, નહિ સુત દારા નહિ તસ ભોગ,
નહિ તસ મોહ નહિ તસ માન, નહિ તસ માયા, નહિ અજ્ઞાન. ૫
નહિ તસ વેરી નહિ તસ મિત્ર, જ્ઞાન સંયમ જગનાથ પવિત્ર,
તે પ્રભુ નવિ સર્જે સંહરે, રાગદ્વેષને ચિત્ત નવિ ધરે. ૬
તે પ્રભુ નવિ પામે અવતાર, આદિ અંત નહિ તેનો પાર,
તે પ્રભુ લીલા ચિત્ત નવિ ધરે, તે પ્રભુ હાસ્ય ક્રીડા નવિ કરે ૭
તે પ્રભુ નવિ નાચે નવિ ગાય, તે પ્રભુ ભોજન કંઈ નવિ ખાય,
તે પ્રભુ પુષ્પ પૂજા શું કરે, તે પ્રભુ ચક્ર ગદા નવિ ધરે ૮
તે પ્રભુ ત્રિશુળ ધરે નહિ પ્રાણ, તે સાચા જગદીશ્વર જાણ,
વેદ પુરાણ સિદ્ધાંત વિચાર, એ જગદીશ્વરને ન સંસાર ૯
એ જગદીશ્વર માને જેહ, નિરાબાધ સુખ પામે તેહ,
એહ તજી બીજે કોણ ધાય, અમૃત વામી વિષ કુણ ખાય. ૧૦
રત્ન ચિંતામણી નાખી કરી, કોણ ગ્રહે કાચ કર ઠીકરી,
અથવા મોહગ્રંથ નવિ લહે, દેખી પરસ્ત્રી વનમેં રહે ૧૧

આ વિશ્વની કો વસ્તુમાં જો સ્નેહ બંધન થાય છે,
તો જન્મ મરણના ચક્રમાં ચેતન બહુ ભટકાય છે,
મુજ મન વચન ને કાયનો સંયોગ પરમા છોડવો,
શુભ મોક્ષના અભિલાષનો આ માર્ગ સાચો જાણવો. ૨૮
સંસાર રૂપી વન મહી જે અવનતિમા લઇ જતી,
તે વાસનાની જાળ પ્યારા તોડ સંયમ જોરથી,
વળી બાહ્યથી છે આત્મ જુદો ભેદ મોટો જાણવો,
તલ્લિન થઈ ભગવાનમાં ભવપંથ વિકટ કાપવો ૨૯
કર્મો કર્યા જે આપણે ભૂતકાળમાં જન્મો લઈ,
તે કર્મનુ ફળ ભોગવ્યા વિણ માર્ગ એકે છે નહી,
પરન્તુ કરેલુ કર્મ જો પરિણામ આપે મુજને,
તો મુજ કરેલા કર્મનો સમજાય નહિ કંઇ અર્થને ૩૦
સંસારનાં સૌ પ્રાણીઓ ફળ ભોગવે નિજ કર્મનુ,
નિજ કર્મના પરિપાકનો ભોક્તા નહી કો આપણુ,
ફળ લઈ શકે છે કોઈ નહી, આપી શકે છે કોઈ નહીં,
પ્રભુ ધ્યાનમા નિમગ્ન થા તુજ આત્મનો આશ્રય કરી. ૩૧

(શાર્દુલ)

પામી નાહીં શકાય પાર જરીએ, જેના રૂડા જ્ઞાનથી,
તેવા ધીર ગુરૂ અમિત ગતિને, વંદુ ઘણા પ્રેમથી,
આવે ગુણ અમિતજીન પ્રભુના મુજ આત્મમા ભાવથી,
લેવાને શુભ મોક્ષને બધુ કહો વાર કયા લાગતી ? ૩૨

(દોહરો)

બત્રીસ ચરણનુ બન્યુ, મંગળ સુંદર કાવ્ય,
અનુભવતાં એક ધ્યાનથી, મોક્ષ ગતિ જીવ જાય

ત્રણ તત્ત્વનો છંદ

પરમ પુરુષ પરમેશ્વર દેવ, તેહ તણી નિત કીજે સેવ,
ભવદુઃખ ભંજન શ્રી ભગવંત, રાગદ્વેષનો કીધો અંત ૧
ચોત્રીસ અતિશે શોભિત કાય, ત્રિભુવન જન નાયક જિનરાય,
પાંત્રીસ વાણી વચન રસાલ, શિવસુખ કારણ દીન દયાળ ૨
સુરનર કિન્નર વંદિત પાય, જય જગદીશ્વર ત્રિભુવનરાય,
સિદ્ધપુરૂષ અવિચલ સુખ ધણી, સેવા કરે ભવિયણ તેહ તણી. ૩
અષ્ટ કર્મદળ કીધાં ચૂર, ચિદાનંદ નિત સુખ ભરપુર,
અનંત જ્ઞાન દર્શન આધાર, ઇન્દ્રિ દેહ રહિત નિરાકાર. ૪
તેહને જન્મ, જરા, નહિ રોગ, નહિ સુત દારા નહિ તસ ભોગ,
નહિ તસ મોહ નહિ તસ માન, નહિ તસ માયા, નહિં અજ્ઞાન. ૫
નહિ તસ વેરી નહિ તસ મિત્ર, જ્ઞાન સંયમ જગનાથ પવિત્ર,
તે પ્રભુ નવિ સર્જે સંહરે, રાગદ્વેષને ચિત્ત નવિ ધરે. ૬
તે પ્રભુ નવિ પામે અવતાર, આદિ અંત નહિ તેનો પાર,
તે પ્રભુ લીલા ચિત્ત નવિ ધરે, તે પ્રભુ હાસ્ય ક્રીડા નવિ કરે ૭
તે પ્રભુ નવિ નાચે નવિ ગાય, તે પ્રભુ ભોજન કંઈ નવિ ખાય,
તે પ્રભુ પુષ્પ પૂજા શું કરે, તે પ્રભુ ચક્ર ગદા નવિ ધરે. ૮
તે પ્રભુ ત્રિશુળ ધરે નહિ પ્રાણ, તે સાચા જગદીશ્વર જાણ,
વેદ પુરાણ સિદ્ધાંત વિચાર, એ જગદીશ્વરને ન સંસાર ૯
એ જગદીશ્વર માને જેહ, નિરાબાધ સુખ પામે તેહ,
એહ તજી બીજે કોણ ધાય, અમૃત વામી વિષ કુણ ખાય. ૧૦
રત્ન ચિંતામણી નાખી કરી, કોણ ગ્રહે કાચ કર ઠીકરી,
અથવા મોહગ્રંથ નવિ લહે, દેખી પરસ્ત્રી વનમે રહે. ૧૧

નેત્ર રોગ પીડિત હોય જેહ, પીત શખ નર ભાખે તેહ,
સદ્દગુરૂ મળે જો પુન્ય સંજોગ, તો મિથ્યા મત જાવે રોગ. ૧૨
સદ્દગુરુ તારે ને પોતે તરે, ઉપકારક નાવ તણી પરે,
ક્રોધ, માન, મમતા પરહરે, ત્રસ સ્થાવરની રક્ષા કરે ૧૩
સત્ય વચન તે મુખ ઉચ્ચરે, કૂડ કપટ તે ચિત્ત નવિ ધરે,
અણુદીધુ તે ગુરૂ નવિ ગ્રહે, દયા ધર્મ ભવિયણુને કહે ૧૪
નારી તણી સગત પરિહરે, બ્રહ્મચર્ય ચોક્ખુ આદરે,
નવ વાડ વિશુદ્ધ વ્રત ધરે, તે ગુરુ તારે ને પોતે તરે ૧૫
બ્રહ્મચર્ય વિણુ જો ગુરૂ હોય, તો ગુરૂ થાપે જગ નહિં કોય,
ગૃહસ્થ ગુરૂ ગ્રહીને શુ કરે, લોહસંગત પત્થર કેમ તરે! ૧૬
તારે સદ્દગુરૂ મહાવ્રતધાર, પડિતજન એમ કહે સુવિચાર,
કનક રજની મમત તજે, મૂકી લોભ ધરમી સિદ્ધ ભજે ૧૭
એણીપરે પચ મહાવ્રત ધરે, ચાર કષાય મુનિવર પરહરે,
શાસ્ત્ર તણો નિત દિયે ઉપદેશ, સતગુરૂ ટાળે સકળ કલેશ ૧૮
રાગ, દ્વેષ, મોહ ઢીલા કરે, એવા શીઘ્ર શિવપુરી વરે,
તરવાને ઈચ્છો સસાર, તો આરાધો ગુરૂ વ્રત ધાર ૧૯
દયા ધર્મ ઉપદેશે સાર, સર્વ જીવ પર કરે ઉપકાર,
દયા ધર્મ જગ મોટો સહી, જેથી દુખ કોઈ પામે નહી ૨૦
કેટલા એક દયા દયા મુખે ભણે, ધર્મ કારજ ત્રસ થાવરને હણે,
બોલે સાચુ પણ નહિ કઈ કરે, કહો તે ભવસાગર કેમ તરે! ૨૧
દયા વિના જો થાયે ધર્મ, તો હિંસાએ નવ લાગે કર્મ,
જો ઘર બેઠા કલ્યાણ થાય, તો ઘર છોડી વન કોણ જાય! ૨૨
સર્વ શાસ્ત્રે નિશ્ચે કહી, દયા વિના ધર્મ થાયે નહિ,
જ્યાં હિંસા ત્યા આશ્રવ હોય, પડિત શાસ્ત્ર વિચારી જોય ૨૩
પૃથ્વી પાણી અગ્નિ ને વાય વનસ્પતિ પચ સ્થાવર કાય,
બેઇદ્રિ, તેઇદ્રિ, ચૌરેન્દ્રિ, પચેન્દ્રિ સાર,ત્રસજીવો એ ઠામ વિચાર ૨૪

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર

(શ્રીમદ રાજચંદ્ર)

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના. પામ્યો દુખ અનંત, ૧
સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદગુરુ ભગવંત
વર્તમાન આ કાળમા, મોક્ષમાર્ગ બહુ લોપ,
વિચારવા આત્માર્થીને, ભાખ્યો અત્ર અગોપ્ય ૨
કોઇ ક્રિયા—જડ થઈ રહ્યા, શુષ્કજ્ઞાનમાં કોઈ,
માને મારગ મોક્ષનો, કરુણા ઉપજે જોઈ ૩
બાહ્ય ક્રિયામાં રાચતા, અંતર ભેદ ન કાંઈ,
જ્ઞાનમાર્ગ નિષેધતા, તેહ ક્રિયાજડ આંહિ. ૪
બંધ મોક્ષ છે કલ્પના, ભાખે વાણીમાંહિ,
વર્તે મોહાવેશમાં, શુષ્કજ્ઞાની તે આંહિ ૫
વૈરાગ્યાદિ સફળ તો, જો સહ આતમજ્ઞાન,
તેમજ આતમજ્ઞાનની, પ્રાપ્તિતણા નિદાન ૬
ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ ભાન ૭
જ્યાં જ્યા જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ,
ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થીજન એહ ૮
સેવે સદગુરુ ચરણને, ત્યાગી દઈ નિજપક્ષ,
પામે તે પરમાર્થને, નિજપદનો લે પક્ષ ૯
આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદયપ્રયોગ,
અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત, સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય ૧૦
પ્રત્યક્ષ સદગુરુ સમ નહી, પરોક્ષ જિન ઉપકાર,
એવો લક્ષ થયા વિના, ઊગે ન આત્મવિચાર ૧૧
સદગુરુના ઉપદેશ વણ, સમજાય ન જિનરૂપ,
સમજ્યાવણ ઉપકાર શો, સમજ્યે જિન સ્વરૂપ ૧૨

આત્માદિ અસ્તિત્વના, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર ૧૩
અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યા, જે અવગાહન કાજ,
તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ ૧૪
રોકે જીવ સ્વચ્છંદ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
પામ્યા એમ અનંત છે, ભાખ્યું જિન નિર્દોષ ૧૫
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છંદ તે રોકાય,
અન્ય ઉપાય કર્યા થકી, પ્રાયે બમણો થાય ૧૬
સ્વચ્છંદ મત આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
સમકિત તેને ભાખિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ ૧૭
માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છંદે ન મરાય,
જાતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અલ્પ પ્રયાસે જાય ૧૮
જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
ગુરુ રહ્યા છદ્મસ્થ પણ, વિનય કરે ભગવાન ૧૯
એવો માર્ગ વિનયતણો, ભાખ્યો શ્રી વીતરાગ,
મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુભાગ્ય ૨૦
અસદ્ગુરુ એ વિનયનો, લાભ લહે જો કાંઈ,
મહામોહની કર્મથી, બૂડે ભવજળ માંહિ ૨૧
હોય મુમુક્ષુ જીવ તે, સમજે એહ વિચાર,
હોય મતાર્થિ જીવ તે, અવળો લે નિર્ધાર ૨૨
હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આતમલક્ષ,
તેહ મતાર્થી લક્ષણો, અહીં કહ્યાં નિર્પેક્ષ ૨૩

મતાર્થી લક્ષણ

બાહ્યત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, તે માને ગુરુ સત્ય,
અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ ૨૪
જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધિ,
વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ ૨૫

પ્રત્યક્ષ સદ્દગુરુયોગમા, વર્તે દષ્ટિ વિમુખ,
સદ્ગુરુને દ્દઢ કરે, નિજમાનાર્થે મુખ્ય ૨૬
દેવાદિ ગતિ ભગમાં, જે સમજે શ્રુતજ્ઞ ન,
માને નિજમત વેષનો, આગ્રહ મુક્તિ નિદાન ૨૭
લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનુ, ગ્રહ્યુ વ્રત અભિમાન,
ગ્રહે નહી પરમાર્થને, લેવા લૌકિક માન ૨૮
અથવા નિશ્ચય નય ગ્રહે, માત્ર શબ્દની માય;
લોપે સદ્વ્યવહારને, સાધન રહિત થાય ૨૯
જ્ઞાનદશા પામે નહી, સાધન દશા ન કાંઇ,
પામે તેનો સગ જે, તે બૂડે ભવમાહિ ૩૦
એ પણ જીવ મતાર્થમાં, નિજ માનાદિ કાજ,
પામે નહિ પરમાર્થને, અન – અધિકારીમાજ ૩૧
નહિ કષાય ઉપશાતતા, નહિ અતર વૈરાગ્ય,
સરળપણુ ન મધ્યસ્થતા, એ મતાર્થિ દુર્ભાગ્ય ૩૨
લક્ષણ કહ્યા મતાર્થીના, મતાર્થ જાવા કાજ,
હવે કહુ આત્માર્થીના, આત્મ અર્થ સુખસાજ ૩૩

આત્માર્થિ લક્ષણ

આત્મજ્ઞાન ત્યા મુનિપણુ, તે સાચા ગુરુ હોય,
બાકી કુળગુરુ કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જોય ૩૪
પ્રત્યક્ષ સદ્દગુરુપ્રાપ્તિનો, ગણે પરમ ઉપકાર,
ત્રણ યોગ એકત્વથી, વર્તે આજ્ઞાધાર ૩૫
એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમારથનો પથ,
પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમત ૩૬
એમ વિચારી અંતરે, શોધે સદ્દગુરુ યોગ,
કામ એક આત્માર્થનુ, બીજો નહિ મનરોગ ૩૭
કષાયની ઉપશાતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,
ભવે ખેદ પ્રાણીદયા, માત્ર આત્માર્થ નિવાસ ૩૮

દશા ન એવી જ્યાં સુધી, જીવ લહે નહિ જોગ્ય,
મોક્ષમાર્ગ પામે નહિ, મટે ન અંતર રોગ. ૩૯
આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુબોધ સુહાય,
તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે સુખદાય ૪૦
જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઇ, પામે પદ નિર્વાણ. ૪૧
ઊપજે તે સુવિચારણા, મોક્ષમાર્ગ સમજાય,
ગુરુ શિષ્ય સંવાદથી, ભાખુ ષટ્પદ આંહિ ૪૨
આત્મા છે તે નિત્ય છે, છે કર્ત્તા નિજકર્મ,
છે ભોક્તા વળી મોક્ષ છે, મોક્ષ ઉપાય સુધર્મ ૪૩
ષટ્ સ્થાનક સંક્ષેપમાં, ષટ્ દર્શન પણ તેહ,
સમજાવવા પરમાર્થને, કહ્યા જ્ઞાનીએ એહ ૪૪

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

નથી દૃષ્ટિમાં આવતો, નથી જણાતુ રૂપ;
બીજો પણ અનુભવ નહિ, તેથી ન જીવસ્વરૂપ ૪૫
અથવા દેહ જ આતમા, અથવા ઇંદ્રિય પ્રાણ;
મિથ્યા જુદો માનવો, નહિ જુદુ એંધાણ. ૪૬
વળી જો આત્મા હોય તો, જણાય તે નહિ કેમ;
જણાય જો તે હોય તો, ઘટ પટ આદિ જેમ. ૪૭
માટે છે નહિ આતમા, મિથ્યા મોક્ષ ઉપાય;
એ અંતર શંકા તણો, સમજાવો સદુપાય ૪૮

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ

ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહસમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે, પ્રગટ લક્ષણે ભાન. ૪૯
ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહસમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે, જેમ અસિ ને મ્યાન. ૫૦

જે દ્રષ્ટા છે દૃષ્ટિનો, જે જાણે છે રૂપ,
અબાધ્ય અનુભવ જે રહે, તે છે જીવસ્વરૂપ ૫૧
છે ઇંદ્રિય પ્રત્યેકને, નિજનિજ વિષયનુ જ્ઞાન,
પાચ ઇંદ્રિયના વિષયનું, પણ આત્માને ભાન ૫૨
દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઇંદ્રિય પ્રાણ,
આત્માની સત્તા વડે, તેહ પ્રવર્તે જાણ. ૫૩
સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જણાય,
પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ એંધાણ સદાય ૫૪
ઘટ, પટ આદિ જાણ તુ, તેથી તેને માન,
જાણનાર તે માન નહિ, કહિયે કેવુ જ્ઞાન ૫૫
પરમ બુદ્ધિ કૃષ દેહમાં, સ્થૂળ દેહ મતિ અલ્પ,
દેહ હોય જો આતમા, ઘટે ન આમ વિકલ્પ ૫૬
જડ ચેતન તો ભિન્ન છે, કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ,
એકપણુ પામે નહિ, ત્રણે કાળ દ્રવ્ય ભાવ. ૫૭
આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ. ૫૮

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

આત્માનાં અસ્તિત્વના, આપે કહ્યા પ્રકાર,
સંભવ તેનો થાય છે, અંતર કર્યે વિચાર ૫૯
બીજી શંકા થાય ત્યાં, આત્મા નહી અવિનાશ,
દેહયોગથી ઊપજે, દેહવિયોગે નાશ ૬૦
અથવા વસ્તુ ક્ષણિક છે, ક્ષણે ક્ષણે પલટાય,
એ અનુભવથી પણ નહીં, આત્મા નિત્ય જણાય ૬૧

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ

દેહ માત્ર સંયોગ છે, વળિ જડ રુપી દ્રશ્ય,
ચેતનનાં ઉત્પત્તિ લય, કોના અનુભવ વશ્ય ? ૬૨

જેના અનુભવ વશ્ય એ, ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન,
તે તેથી જુદા વિના, થાય ન કેમે ભાન ૬૩
જે સંયોગો દેખિયે, તે તે અનુભવ દ્રશ્ય,
ઊપજે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ. ૬૪
જડથી ચેતન ઊપજે, ચેતનથી જડ થાય,
એવો અનુભવ કોઈને, ક્યારે કદી ન થાય. ૬૫
કોઇ સંયોગોથી નહીં, જેની ઉત્પત્તિ થાય,
નાશ ન તેનો કોઈમાં, તેથી નિત્ય સદાય. ૬૬
ક્રોધાદિ તરતમ્યતા, સર્પાદિકની માંય,
પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે, જીવ નિત્યતા ત્યાંય. ૬૭
આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પર્યાયે પલટાય,
બાળાદિ વય ત્રણ્યનુ, જ્ઞાન એકને થાય. ૬૮
અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું, જે જાણી વદનાર,
વદનારો તે ક્ષણિક નહિ, કર અનુભવ નિર્ધાર. ૬૯
ક્યારે કોઈ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ,
ચેતન પામે નાશ તો, કેમાં મળે તપાસ ૭૦

શંકા : શિષ્ય ઉવાચ

કર્તા જીવ ન કર્મનો, કર્મ જ કર્તા કર્મ,
અથવા સહજ સ્વભાવ કાં, કર્મ જીવનો ધર્મ. ૭૧
આત્મા સદા અસંગ ને, કરે પ્રકૃતિ બંધ,
અથવા ઈશ્વરપ્રેરણા, તેથી જીવ અબંધ ૭૨
માટે મોક્ષ ઉપાયનો, કોઈ ન હેતુ જણાય,
કર્મતણું કર્તાપણું, કાં નહિ, કાં નહિ જાય ૭૩

સમાધાન : સદ્‌ગુરુ ઉવાચ

હોય ન ચેતનપ્રેરણા, કોણ ગ્રહે તો કર્મ,
જડ સ્વભાવ નહિ પ્રેરણા, જુઓ વિચારી મર્મ. ૭૪